

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
ORMAN FAKÜLTESİ

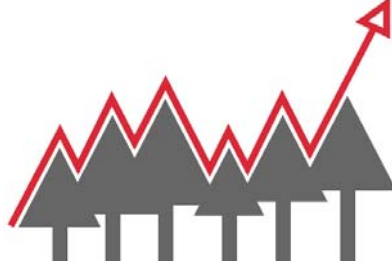
ORMANCILIKTA
SOSYO-EKONOMİK
● SORUNLAR KONGRESİ

BİLDİRİLER KİTABI

19-21 ŞUBAT 2009-İSPARTA

II. ORMANCILIKTA SOSYO-EKONOMİK SORUNLAR KONGRESİ

19-21 Şubat 2009 ISPARTA

BİLDİRİLER KİTABI

Düzenleyen

Süleyman Demirel Üniversitesi
Orman Fakültesi
Orman Ekonomisi Anabilim Dalı

Destekleyen Kuruluşlar

II. ORMANCILIKTA SOSYO-EKONOMİK SORUNLAR KONGRESİ

19-21 Şubat 2009
SDÜ Prof. Dr. M. Lütfü ÇAKMAKÇI Kültür Merkezi
ISPARTA

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Ahmet TOLUNAY
Yrd. Doç. Dr. Mehmet KORKMAZ
Yrd. Doç. Dr. Hasan ALKAN

Editör Yardımcıları

Arş. Gör. Ayhan AKYOL
Uzman Süleyman UYSAL

Kapak Tasarımı

Serdar DURAN

ISBN 978-9944-452-28-1

Baskı

Fakülte Kitabevi Yayın Dağıtım Pazarlama Ltd.Şti.
Tel: 0 246 233 03 74 – 75 Faks: 0 246 233 03 76 Isparta

Başvuru Adresi

Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi
Orman Ekonomisi Anabilim Dalı 32260 / ISPARTA
Tel: 0 246 211 31 98 Fax: 0 246 237 18 10
<http://orman.sdu.edu.tr>
<http://orman.sdu.edu.tr/ormis>

Bildiriler kitabının yayın hakkı SDÜ Orman Fakültesine aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

Yayımlanan bildiri metinlerindeki yazı, fotoğraf, harita, illüstrasyon, yazım, noktalama vb. konularındaki tüm sorumluluklar yazarlarına aittir.

II. Ormancılıkta Sosyo - Ekonomik Sorunlar Kongresi ve bu eser,
30.01.2009 tarihinde kaybettiğimiz değerli hocamız
Prof. Dr. Uçkun GERAY'a
ithaf edilmiştir.

Prof. Dr. Uçkun GERAY'ın Özgeçmişi

1939 yılında Ankara'da doğan Prof. Dr. Uçkun GERAY, ilk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamlamıştır. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi'nden 1964 yılında mezun olmuştur. Askerlik görevini bitirdikten sonra 1967 yılında Orman Hasılatı ve İşletme İktisadı Kürsüsüne asistan olarak atanmıştır. 1974 yılında hazırladığı "Ormancılıkta Gerçek Tarife Bedeli ve Bunun İşletmenin Entansitesini Tayin Hususunda Bir Kriter Olarak Kullanılması Üzerine Araştırmalar" adlı tezi ile Doktor unvanını almıştır. 1974 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesini bitirmiştir. 1974-1975 yılları arasında Fransa'da inceleme ve araştırmalarda bulunmuştur. 1979 yılında "Ormancılıkta Planlamanın Hazırlık Aşamasında Çok Boyutlu Analizler" konulu çalışması ile Doçent unvanını kazanmıştır. 1988 yılında Institut Agronomique Méditerranéenne de Montpellier'de kırsal kalkınma konusunda staj yapmıştır. 1988 Yılında Profesörlüğe yükseltilmiştir. 1988, 1999 ve 2000 yıllarında Tunus ve Fransa'da kırsal kalkınma ve av ve yaban hayatı konusunda çalışmalarda bulunmuştur. 2006 yılında emekli olmuş, 30.01.2009 tarihinde aramızdan ayrılmıştır.

**II. ORMANCILIKTA SOSYO-EKONOMİK SORUNLAR
KONGRESİ
19-21 Şubat 2009 ISPARTA**

ONURSAL BAŞKAN

Prof Dr. Metin Lütfi BAYDAR
Süleyman Demirel Üniversitesi Rektörü

KONGRE BAŞKANI

Prof Dr. Musa GENÇ
Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dekanı

BİLİM KURULU*

Prof. Dr. Aytuğ AKESEN İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi
Prof. Dr. Sedat AYANOGLU İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi
Prof. Dr. İsmet DAŞDEMİR Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi
Prof. Dr. Abdi EKİZOĞLU İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi
Prof. Dr. Avni Yücel ERYILMAZ Kocaeli Üniversitesi Mühendislik Fakültesi
Prof. Dr. Erdoğan GAVCAR Muğla Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Prof. Dr. Uçkun GERAY İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi-Emekli
Prof. Dr. Osman GÖKÇE Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi-Emekli
Prof. Dr. Özden GÖRÜCÜ Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Orman Fakültesi
Prof. Dr. Cantürk GÜMÜŞ Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi
Prof. Dr. Ergün İLTER Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi. ve İdari Bilimler Fakültesi
Prof. Dr. Hüseyin KOÇ İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi
Prof. Dr. Ahmet TÜRKER İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi
Prof. Dr. Mustafa Fehmi TÜRKER Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi

** Sıralamalar soyadların alfabetik sırasına göre yapılmıştır.*

DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

Yrd.Doç.Dr. Ahmet TOLUNAY Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi

DÜZENLEME KURULU ÜYELERİ**

Doç.Dr. Sezgin ÖZDEN Çankırı Karatekin Üniversitesi Orman Fakültesi
Yrd.Doç.Dr. Hasan ALKAN Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi
Yrd.Doç.Dr. Cihan ERDÖNMEZ İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi
Yrd.Doç.Dr. Bekir KAYACAN Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi
Yrd.Doç.Dr. Mehmet KORKMAZ Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi
Dr. Ufuk COŞGUN Batı Akdeniz Ormanlık Araştırma Müdürlüğü
Arş.Gör. Ayhan AKYOL Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi
Uzman Süleyman UYSAL Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi

*** Sıralamalar ünvanlar arasında soyadların alfabetik sırasına göre yapılmıştır.*

II. ORMANCILIKTA SOSYO-EKONOMİK SORUNLAR KONGRESİ PROGRAMI

Açılış Oturumu 19 Şubat 2009

- 08.30-09.30 Kayıt
09.30-11.00 Açılış Konuşmaları ve Plaket Töreni
11.00-11.15 Ara

Birinci Oturum 19 Şubat 2009

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ayтуğ AKESEN

-
- 11.15-11.30 **Kahramanmaraş Ayvalı Baraj Havzasında Karbon Emisyonu ve Ekonomisi Üzerine Araştırmalar**
Ö. GÖRÜCÜ, Ö. EKER
- 11.30-11.45 **Korunan Alanların Yönetiminde Yaşanan Sosyo-Ekonomik Odaklı Sorunlara İlişkin Bir Değerlendirme**
H. ALKAN, M. KORKMAZ
- 11.45-12.00 **Orman Kaynaklarının Rekreatif Hizmet Üretim Amaçlı İşletmeciliğinde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Kahramanmaraş İli Örneği)**
M. PAK , M.F. TÜRKER, H. KALINKÜTÜK
- 12.00-12.15 **Sürdürülebilir Orman Yönetimi Ölçüt ve Göstergeleri Açısından Ülkemizdeki Mevcut Durum**
A. AKYOL
- 12.15-12.30 **Ülkemizde Tarihsel Süreçte Halk-Orman İlişkilerinin Durumu**
Ü. ELER
- 12.30-13.00 Tartışma
- 13.00-14.00 Öğle Yemeği

İkinci Oturum 19 Şubat 2009

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Abdi EKİZOĞLU

-
- 14.00-14.15 **Türkiye’de Özel Ormanlar (Karadere-Kışlak Özel Ormanı Örneği)**
H. AYAZ, S. İNANÇ
- 14.15-14.30 **Özel Ağaçlandırma Çalışmalarının Sosyal ve Ekonomik Boyutu-Mersin Örneği**
A. ÖZKURT, B. YEŞİLKAYNAK
- 14.30-14.45 **Özel Ağaçlandırmaları Etkileyen Sosyo-Ekonomik Etkenler**
C. ERDÖNMEZ, K. OK
- 14.45-15.00 **Artvin’de Yaban Mersini (*Vaccinium sp. likapa*) Yetiştiriciliği Eğitimi Konulu AB Projesinin Tanıtımı ve Projenin Yürütülmesinde Karşılaşılan Güçlükler ve Sorunlar**
C. GÜMÜŞ, Z. ÖLMEZ, G. H. ÖLMEZ, Ç. KALENDER
- 15.00-15.15 **Türkiye’de Tıbbi Bitki Ticareti**
M. M. BAYRAMOĞLU, D. TOKSOY, G. ŞEN
- 15.15-15.45 Tartışma
- 15.45-16.00 Ara

Üçüncü Oturum 19 Şubat 2009
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ahmet TÜRKER

- 16.00-16.15 **Orman Köylerinde Kadın ve Kırsal Kalkınma (Trabzon İli Örneği)**
S. ALKAN, D. TOKSOY
- 16.15-16.30 **Türkiye’de Orman Köylerinin Sosyo Ekonomik Sorunları Kooperatifleşmenin Bu Sorunların Çözümüne ve Kalkınmalarına Olan Katkıları (Kastamonu-Ortalıca (Tosya) Örneği)**
M. ÇAĞLAR
- 16.30-16.45 **Ormancılıkta Katılımcı Kırsal Değerlendirme ve Kırsal Kalkınma (Köprülü Kanyon Milli Parkı Örneği)**
U. COŞGUN
- 16.45-17.00 **Bir Köy Bir İşletme Modeli**
O. GÖKÇE
- 17.00-17.15 **ORKÖY Kooperatif Yatırımlarının Verimli Kullanımını Sağlamak İçin Orman Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Mali Yapı Analizlerine Yönelik Ölçütlerin İrdelenmesi (Antalya İli Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri Örneği)**
U. COŞGUN, S. BEKİROĞLU
- 17.15-17.45 Tartışma
- 19.00 Açılış Yemeği

Dördüncü Oturum 20 Şubat 2009
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Avni Yücel ERYILMAZ

- 09.00-09.15 **Dünyada Orman Ürünleri Piyasa Modelleri: Gelişim Süreci ve Türkiye İçin Yönelimler**
B. KAYACAN, A. ÖZTÜRK
- 09.15-09.30 **Türkiye’de Orman Ürünleri Sektörünün AB’ye Üyelik Sürecinde Mevzuat Esaslı Güncel Sorunları**
K. H. KOÇ, A. KURTOĞLU, Ö. KUŞCUOĞLU, E. ÖZTÜRK
- 09.30-09.45 **Türkiye’de Orman Ürünleri Endüstrisinin Yapısal ve Eğitsel Sorunları**
A. KURTOĞLU, K. H. KOÇ, E. S. ERDİNLER, S. D. SOFUOĞLU
- 09.45-10.00 **Orman İşletmeciliğinde Endüstriyel Odun Üretimi ve İstihdam Sorunları (Aladağ Orman İşletmesi Örneği)**
S. KİNİŞ
- 10.00-10.15 **Devlet Orman İşletmelerinde Odun Hammaddesi Üretiminde Tahtacıların Rolü**
İ. DAŞDEMİR, S. KANBUROĞLU
- 10.15-10.45 Tartışma
- 10.45-11.00 Ara

Beşinci Oturum 20 Şubat 2009

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Sedat AYANOGLU

- 11.00-11.15 **Orman Köylerinin Orman Kaynaklarından Yapacak Odun Yararlanma Haklarının Ekonomik Boyutu (Isparta İli Orman Köyleri Örneği)**
Y. İNCE, A. TOLUNAY
- 11.15-11.30 **5304 Sayılı Yasaya Göre Yapılan Orman Kadastro Uygulamalarının Taraflarınca Değerlendirilmesi**
H. AYAZ, S. ALKAN
- 11.30-11.45 **Orman Arazisinden Yararlanma Hakları Orman Kanunu ve Turizmi Teşvik Kanununa Yönelik Hukuksal Bir Analiz**
A. A. COŞKUN
- 11.45-12.00 **5728 Sayılı Kanun İle 6831 Sayılı Orman Kanununun Ceza Hükümlerinde Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi**
O. D. ELVAN
- 12.00-12.15 **Orman Kadastrounda Vasıf ve Mülkiyet Tayini ve Uygulamadan Kaynaklanan Hatalar**
Y. GÜNEŞ
- 12.15-12.45 Tartışma
- 12.45-14.00 Öğle Yemeği

Altıncı Oturum 20 Şubat 2009

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Osman GÖKÇE

- 14.00-14.15 **Orman İşletmeleri Muhasebesinde Maliyet Muhasebesinin Uygulanabilirliği**
A. TÜRKER
- 14.15-14.30 **Devlet Orman İşletmelerinde Modern Maliyet Yönetimi Yaklaşımlarına İlişkin Değerlendirmeler**
M. ARDIÇ, A. ÖZTÜRK, B. KAYACAN
- 14.30-14.45 **Farklı Bölmeden Çıkarma Teknikleri İle Taşman Ürünlerde Oluşan Zararların Tespiti ve Zararların Ekonomik Boyutlarına Yönelik Genel Bir Değerlendirme**
H. EROĞLU, A. ÖZTÜRK, U. Ö. ÖZTÜRK, M. EKER
- 14.45-15.00 **Yangın Helikopterlerinde Görev Yapan Hava Destek ve İlk Müdahale Ekibinin Sosyal Durumlarının ve Çalışma Koşullarının İncelenmesi**
A. E. AKAY, H. SERİN, N. YENİLMEZ
- 15.00-15.15 **Ormancı Sivil Toplum Kuruluşları**
R. KIRIŞ, Ş. ÇETİNER, S. GÜLENAY
- 15.15-15.45 Tartışma
- 15.45-16.00 Ara
- 16.00-18.00 Kongre ve ORMİS Değerlendirme Toplantısı
- 19.00- Akşam Yemeği

POSTER BİLDİRİLER

ORKÖY Ferdi Kredi Uygulamalarının Dünyü-Bugünü ve Yarını Üzerine Değerlendirmeler
U. COŞGUN

Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğünde İktisadilik Analizleri ve İşletmecilik Açısından Çıkarırsamalar
G. TUĞRUL

Isparta'da Orman Ürünleri Endüstrisi Rekabet Sorunları
H. Ü. KESKİN, C. ŞENTÜRK, O. DEMİREL, A. SEZGİN

Dünyada ve Türkiye'de Orman Ürünleri Arz Talep İlişkileri
G. KÖK

Orman Ekonomisi Anabilim Dallarının Uluslararası İndekslerde Taranan Yayın Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi
H. E. ÜNAL, S. ÖZDEN

Sürdürülebilir Orman Yönetiminde Sertifikasyon ve Akreditasyon Kavramları
F. N. ŞENER

Türkiye Ormanlarının ve Orman Ürünlerinin Sertifikalandırılması
T. TÜRKÖĞLU

Avrupa Birliği Ormanlık Politikaları ve Türkiye Ormanlığının Bu Politikalara Uyumu
M. Ö. HALILOĞLU, A. TOLUNAY

Cibal-i Mübaha
Ü. BİRBEN

Ormanlarda Fabrika Hızır ve Şerit Tesisi Kurma İzinlerinin Hukuki Niteliği
N. VELİOĞLU

Genel Kadastro-Orman Kadastro İlişkileri Konusundaki Son Düzenlemelerin Hukuksal Açıdan Değerlendirilmesi
G. Ş. GENÇAY

Türkiye'deki Mantar Meşesi (*Quercus suber* L.)'nin Ekonomik Öneminin Araştırılması
H. M. ÖZSÜT

Akhisar Yöresinde Tütün Üretimi, Yöreye Katkıları ve Alternatif Bitkiler
Ç. BAŞSÜLLÜ

Ormanlık Sektörünün Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği
K. ÖNDER, E. ÖNDER

Dünyada Bazı Ülkelerde Özel Orman Mülkiyetinin Gelişimi
G. YEŞİLDAĞ

Avrupa Birliği'ne Aday Olan Ülkelerde Ormanlık Alanında Verilen Yardım ve Destekler
S. AY

Teknik Gezi 21 Şubat 2009

SUNUŞ

Sizleri, göller ve güller diyarı ISPARTA’ımızda ağırlamaktan mutluluk duyuyoruz. Hoş geldiniz.

Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi, 11 Temmuz 1992 tarih ve 21281 sayılı resmi gazetede yayınlanan 3837 kanun ile kurulan üniversitemizin kuruluşunda yer alan 12 fakültenin biridir. Fakültemiz ilk olarak, Isparta’nın Atabey İlçesinde Huzurevi Binasında faaliyete başlamıştır. 1995-1996 Eğitim Öğretim Yılında Orman Mühendisliği Bölümünde lisans düzeyinde Eğitim- Öğretim programı başlamış ve ilk öğrencilerini kabul etmiştir. İlk mezunlarını 1998-1999 Eğitim-Öğretim Yılı’nda Atabey İlçesinde vermiştir. Fakülte bünyesinde; Orman Mühendisliği, Orman Endüstri Mühendisliği ve Peyzaj Mimarlığı Bölümleri eğitim ve öğretim hizmetini sürdürmektedir.

Fakültemiz ilk kurulduğunda birkaç öğretim üyesi ile yola çıkmıştık. Bu öğretim üyelerinin hayalleri büyüktü. Bugün, ulaştığı eğitim öğretim kadrosu, yapılan bilimsel araştırma ve yayınlar, fakülteye tahsis edilmiş 3 araştırma ormanı, kampus içinde kurduğu araştırma ve uygulama birimleri, mezun ettiği öğrenciler, hakemli ve indekslerde taranan fakülte dergisi ile hayallerimizin bir kısmını gerçekleştirdik. Daha gideceğimiz uzun bir yol var. Ömrümüzden uzun soluklu hayallerimiz var. Bu yolu sevgi ile yürüyeceğiz.

Bu duygularla, II. ORMANCILIKTA SOSYO-EKONOMİK SORUNLAR KONGRESİ ‘ne değerli katkı ve desteklerinden dolayı; Rektörümüze, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu ‘na (TÜBİTAK), Ormancilık İktisadi ve Sosyal Çalışma Grubu ‘na (ORMİS) ve Isparta Orman ve Çevre Dostları Derneği ‘ne teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, özverili ve yorucu bir çalışma yapan Kongre Düzenleme Kurulu Üyelerine, titiz bir çalışma yürüten değerli Bilim Kurulu Üyelerine, sözlü ve poster sunum yapan tüm katılımcılara, katkıda bulunan herkese, ayrıca öğrencilerimize Fakültemiz adına içtenlikle şükranlarımı sunar, Kongrenin başarılı ve yararlı geçmesini dilerim.

Prof. Dr. Musa GENÇ
SDÜ Orman Fakültesi Dekanı
Şubat 2009, ISPARTA

ÖNSÖZ

Orman kaynakları, ekolojik-çevresel, ekonomik-finansal, sosyal-kültürel ve politik-hukuksal alanlarda etkileri olan, biyolojik çeşitliliği koruma, iklim düzenleme, küresel ısınma ve olası olumsuz etkileri önleme, su üretme, toprak ve su koruma, doğal besin sağlama, kent yaşamını destekleme, kırsal kalkınma, rekreasyon olanağı yaratma, av ve yaban hayatını geliştirme, görsel değerleri koruma, toplumsal kararlılığı güçlendirme, toplum sağlığını destekleme, kültürel değerleri koruma, odun ve odun dışı orman ürünleri üretme, gelir yaratma, ihracat olanağı sağlama ve istihdam yaratma gibi pek çok işlevi bulunan varlıklardır. Bu işlevlerin gerçekleştirilmesinde bir takım darboğazlar vardır. Bu darboğazların kaynaklarının büyük bir bölümü iktisadi, sosyal, hukuksal ve kültürel içeriklidir.

Ormancılığın iktisadi, sosyal, hukuksal ve kültürel boyutunun gerek küresel gerekse ulusal ölçekte araştırılması, tartışılması ve değerlendirilmesinin bütünlük bir şekilde ve eşgüdüm içerisinde yapılması amacıyla 13 Eylül 2001 tarihinde "Ormancılık İktisadi Sosyal Çalışma Grubu (ORMİS)" kurulmuştur. İlk etkinliklerinden biri olarak Çankırı Orman Fakültesi Orman Ekonomisi Anabilim Dalının organizasyonu ile 26-28 Mayıs 2006 tarihleri arasında Ilgaz'da "Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi" nin birincisi düzenlenmiştir. Kongre sonuç bildirgesinde bu tür bilimsel etkinliklere devam edilmesi kararı alınmış ve ikinci kongrenin 3 yıl sonra yapılması önerilmiştir. 2001 yılında ORMİS 'in ilk oluşumu için yapılan toplantıda, SDÜ Orman Fakültesi Orman Ekonomisi Anabilim Dalı olarak bizler, çeşitli toplantılarla bir araya gelmemizin yararlı olacağını belirtmiş ve bu organizasyonlarda ev sahipliğini yapabileceğimiz taahhüdünde bulunmuştuk. Bu taahhüdü yerine getirdiğimiz için mutluyuz.

Bu kongrenin amacı,

- ORMİS üyelerini ve ormancılığın iktisadi, sosyal, hukuksal ve kültürel alanlarında çalışmalar yapan bilim insanlarını bilimsel bir toplantıda bir araya getirmek,
- Ormancılığın iktisadi, hukuksal, sosyal, kültürel sorunlarını ve çözüm önerilerini tartışmak,
- Bu alanlardaki araştırmalarda öncelikleri belirlemek,
- ORMİS 'i etkinleştirme stratejilerini görüşmek ve değerlendirmektir.

Kongreye dokuz orman fakültemizden ve konuyla ilgili diğer fakülte, kurum-kuruluş ve kişilerden toplam 49 bildiri ulaşmış, bunların 30 'u sözlü ve 16'sı poster bildiri olarak, Bilim Kurulu tarafından seçilmişlerdir. Bu bildirilerin tartışılması sonucunda elde edilecek sonuçların ormancılığımıza önemli katkılar yapacağı şüphesizdir.

Kongrenin organizasyonu ile 11 aydır uğraşmaktayız. Bu aşamada her türlü desteklerini esirgemeyen başta Süleyman Demirel Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Metin Lütfi BAYDAR ve Orman Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Musa GENÇ olmak üzere, Bilim Kurulunun saygıdeğer üyelerine, Yürütme Kurulu üyeleri mesai arkadaşlarıma ve tüm katılımcılara teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)'a, Ormancılık İktisadi ve Sosyal Çalışma Grubu (ORMİS) 'na ve Orman ve Çevre Dostları Derneği 'ne, Kongre kitabının basımında özveri ile çalışan Fakülte Kitabevi Yayın Dağıtım Pazarlama Ltd.Şti.'ne teşekkürlerimi sunarım. Kongrenin ülkemize ve ormancılığımıza yararlı olmasını dilerim.

Dr. Ahmet TOLUNAY

Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı

ÖNSÖZ

Ormancılığın iktisadi ve sosyal ve hukuki konularında çalışanları bir araya getirmek ve güçlerini birleştirmek amacıyla 13 Eylül 2001 tarihinde kurulan Ormancılık İktisadi ve Sosyal Çalışma Grubu (ORMİS) günümüze kadar olan dönemde misyon ve vizyonu çerçevesinde ormancılık disiplinine yönelik hizmetlerde bulunmuştur. Bu oluşumla “orman kaynakları” teriminin çağrıştırdığı işlev çeşitleri ve çok yönlü faydalanmanın gerektirdiği yöntem çeşitliliği doğrultusunda, henüz yeterli sayıya ulaşmamış olan sosyal bilimci ormancuların aralarında işbölümüne giderek, kendi alanlarında öncü olma, ama ülke ölçeğinde bütünleşme ve ortaklaşma güçlerini pekiştirme amaçlanmıştır. Kaynak yönetimi kapsamlı bilgi ve beceri eksikliği veyahut esasen mevcut olan bu boyutun yeterince tanıtılmaması, dolayısıyla mesleğin biyofizik kapsamlı bir uğraş alanı gibi görülmesi, işletmecilik, kırsal kalkınma, proje değerlendirme vb. alanlarda bu mesleğin öteki mesleklerle yer değiştirmesi gerektiği şeklinde haksız izlenim verebilmektedir. Bu nedenle, söz konusu eksikliğin giderilmesi veyahut sahip olunan sosyoekonomik bilgi birikiminin tanıtılması, statü kaybının önlenmesi, öğretim ve uygulamada kaynak yönetimi boyutunun güçlendirilmesi zorunluluk arz etmektedir. Bu oluşum, çalışma grubuna, meslektaşlara yöneticilik, liderlik, saygınlık ve dengeli iletişim yolunda hız kazandırılması bağlamında görev düştüğü anlamına da gelmektedir.

Yaklaşık son yirmi yılda ülkenin ormancılık sorunlarının, asıl olarak, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda derinlik ve genişlik kazandığı gözden kaçmamaktadır. Bundan sonra da bu yoğunlaşma sürecektir. Zira ormanların sahip olduğu ögeler biyofizik açıdan daha az hareketlidir. Oysa yerküre bağlamında ve ulusal ve yerel pek çok ve hızlı seyreden sosyoekonomik gelişme yaşanmakta, bilimsel ve pratik boşluklar ortaya çıkmaktadır. Bu durumda da, bu akademisyen ve araştırmacı grubun işbölümü yapması ve çaba harcaması gerekmektedir.

Sosyal bilimci ormancılar tekrarları önlemek, projeli, ortak ve yüksek nitelikli araştırma yapmak, üretilen bilgileri uygulayıcılara, halka ve sivil toplum kuruluşlarına yaymak ve iletişim olanaklarını geliştirmek durumundadırlar. Öte yandan bu grubun, ülkenin ormancılık politikasının biçimlenmesinde, ama aynı şekilde öğretim ve eğitim politikasının oluşturulmasında çözüm önerileri üretmek üzere bir araya gelmesi de gerekmektedir. Şu halde, bu çalışma grubu ormancılığı sahip olması gereken kimliğe tam olarak yükseltmek üzere düşünülmüş ve bu kapsamda söz konusu görevi üstlenmiştir.

Birincisi 26-28 Mayıs 2006 tarihinde Ilgaz/Çankırı’da gerçekleştirilen Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi’nin Sonuç Bildirgesi daha önce kamuoyu ile paylaşılmıştır. Bu toplantı ayrıca, ORMİS grubunun gelecekte izleyeceği yol hakkında da bazı kararların alınmasına zemin hazırlamıştır. Kongrede alınan kararlardan en önemlisi bu kongrenin ikincisinin düzenlenmesi gerektiği olmuştur. Bu bağlamda “**II. Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi**”nin Süleyman Demirel Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Ekonomisi Anabilim Dalı tarafından düzenlenmiş olması yukarıda anılan sorunların tartışılması ve çözüm önerilerinin üretilmesi bakımından yararlı olacaktır. Ayrıca bu kongre, ORMİS’in de kendi özeleştirisini yapabilmesine olanak sağlayacaktır.

Kongre’nin düzenlenmesine destek veren, Onursal Başkan Sayın Rektör Prof. Dr. Metin Lütfi BAYDAR’a ve Kongre Başkanı Sayın Dekan Prof. Dr. Musa GENÇ’e teşekkürlerimizi arz ederiz.

Gerçekten özveri ve beceri gerektiren bu bilimsel etkinliği programlayıp hayata geçiren kongre düzenleme kurulunda yer alan arkadaşlara, Kongre’nin özü demek olan bildirilerin yazarlarına, bilim kurulu üyelerine, Kongre’nin katılımcılarına ve destek veren kuruluşlara teşekkür borçluyuz.

Saygılarımla.

Prof. Dr. Uçkun GERAY

İÇİNDEKİLER

Sunuş (SDÜ Orman Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Musa GENÇ).....	I
Önsöz-I (Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı Yrd.Doç. Dr. Ahmet TOLUNAY).....	II
Önsöz-II (ORMİS Yönetim Kurulu Başkanı Prof. Dr. Uçkun GERAY).....	III
<u>SÖZLÜ BİLDİRİLER</u>	
Kahramanmaraş Ayvalı Baraj Havzasında Karbon Emisyonu ve Ekonomisi Üzerine Araştırmalar <i>Ö. GÖRÜCÜ, Ö. EKER</i>	3
Korunan Alanların Yönetiminde Yaşanan Sosyo-Ekonomik Odaklı Sorunlara İlişkin Bir Değerlendirme <i>H. ALKAN, M. KORKMAZ</i>	13
Orman Kaynaklarının Rekreasyonel Hizmet Üretim Amaçlı İşletmeciliğinde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Kahramanmaraş İli Örneği) <i>M. PAK, M.F. TÜRKER, H. KALINKÜTÜK</i>	23
Sürdürülebilir Orman Yönetimi Ölçüt ve Göstergeleri Açısından Ülkemizdeki Mevcut Durum <i>A. AKYOL</i>	36
Ülkemizde Tarihsel Süreçte Halk-Orman İlişkilerinin Durumu <i>Ü. ELER</i>	47
Türkiye’de Özel Ormanlar (Karadere-Kışlak Özel Ormanı Örneği) <i>H. AYAZ, S. İNANÇ</i>	55
Özel Ağaçlandırma Çalışmalarının Sosyal ve Ekonomik Boyutu-Mersin Örneği <i>A. ÖZKURT, B. YEŞİLKAYNAK</i>	65
Özel Ağaçlandırmaları Etkileyen Sosyo-Ekonomik Etkiler <i>C. ERDÖNMEZ, K. OK</i>	74
Artvin’de Yaban Mersini (<i>Vaccinium sp. likapa</i>) Yetiştiriciliği Eğitimi Konulu AB Projesinin Tanıtımı ve Projenin Yürütülmesinde Karşılaşılan Güçlükler ve Sorunlar <i>C. GÜMÜŞ, Z. ÖLMEZ, G. H. ÖLMEZ, Ç. KALENDER</i>	81
Türkiye’de Tıbbi Bitki Ticareti <i>M. M. BAYRAMOĞLU, D. TOKSOY, G. ŞEN</i>	89
Orman Köylerinde Kadın ve Kırsal Kalkınma (Trabzon İli Örneği) <i>S. ALKAN, D. TOKSOY</i>	99
Türkiye’de Orman Köylerinin Sosyo Ekonomik Sorunları Kooperatifleşmenin Bu Sorunların Çözümüne ve Kalkınmalarına Olan Katkıları (Kastamonu-Ortalıca (Tosya) Örneği) <i>M. ÇAĞLAR</i>	108
Ormancılıkta Katılımcı Kırsal Değerlendirme ve Kırsal Kalkınma (Köprülü Kanyon Milli Parkı Örneği) <i>U. COŞGUN</i>	115

Bir Köy Bir İşletme Modeli <i>O. GÖKÇE</i>	133
ORKÖY Kooperatif Yatırımlarının Verimli Kullanımını Sağlamak İçin Orman Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Mali Yapı Analizlerine Yönelik Ölçütlerin İrdelenmesi (Antalya İli Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri Örneği) <i>U. COŞGUN, S. BEKİROĞLU</i>	140
Dünyada Orman Ürünleri Piyasa Modelleri: Gelişim Süreci ve Türkiye İçin Yönelimler <i>B. KAYACAN, A. ÖZTÜRK</i>	152
Türkiye’de Orman Ürünleri Sektörünün AB’ye Üyelik Sürecinde Mevzuat Esaslı Güncel Sorunları <i>K. H. KOÇ, A. KURTOĞLU, Ö. KUŞCUOĞLU, E. ÖZTÜRK</i>	166
Türkiye’de Orman Ürünleri Endüstrisinin Yapısal ve Eğitsel Sorunları <i>A. KURTOĞLU, K. H. KOÇ, E. S. ERDİNLER, S. D. SOFUOĞLU</i>	176
Orman İşletmeciliğinde Endüstriyel Odun Üretimi ve İstihdam Sorunları (Aladağ Orman İşletmesi Örneği) <i>S. KİNİŞ</i>	187
Devlet Orman İşletmelerinde Odun Hammaddesi Üretiminde Tahtacıların Rolü <i>İ. DAŞDEMİR, S. KANBUROĞLU</i>	196
Orman Köylerinin Orman Kaynaklarından Yapacak Odun Yararlanma Haklarının Ekonomik Boyutu (Isparta İli Orman Köyleri Örneği) <i>Y. İNCE, A. TOLUNAY</i>	206
5304 Sayılı Yasaya Göre Yapılan Orman Kadastro Uygulamalarının Taraflarınca Değerlendirilmesi <i>H. AYAZ, S. ALKAN</i>	216
Orman Arazisinden Yararlanma Hakları Orman Kanunu ve Turizmi Teşvik Kanununa Yönelik Hukuksal Bir Analiz <i>A. A. COŞKUN</i>	225
5728 Sayılı Kanun İle 6831 Sayılı Orman Kanununun Ceza Hükümlerinde Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi <i>O. D. ELVAN</i>	237
Orman Kadastrounda Vasıf ve Mülkiyet Tayini ve Uygulamadan Kaynaklanan Hatalar <i>Y. GÜNEŞ</i>	249
Orman İşletmeleri Muhasebesinde Maliyet Muhasebesinin Uygulanabilirliği <i>A. TÜRKER</i>	263
Devlet Orman İşletmelerinde Modern Maliyet Yönetimi Yaklaşımlarına İlişkin Değerlendirmeler <i>M. ARDIÇ, A. ÖZTÜRK, B. KAYACAN</i>	272
Farklı Bölmeden Çıkarma Teknikleri İle Taşınan Ürünlerde Oluşan Zararların Tespiti ve Zararların Ekonomik Boyutlarına Yönelik Genel Bir Değerlendirme <i>H. EROĞLU, A. ÖZTÜRK, U. Ö. ÖZTÜRK, M. EKER</i>	284

Yangın Helikopterlerinde Görev Yapan Hava Destek ve İlk Müdahale Ekibinin Sosyal Durumlarının ve Çalışma Koşullarının İncelenmesi <i>A. E. AKAY, H. SERİN, N. YENİLMEZ</i>	294
Ormancı Sivil Toplum Kuruluşları <i>R. KIRIŞ, Ş. ÇETİNER, S. GÜLENAY</i>	303
<u>POSTER BİLDİRİLER</u>	
ORKÖY Ferdi Kredi Uygulamalarının Dünü-Bugünü ve Yarını Üzerine Değerlendirmeler <i>U. COŞGUN</i>	315
Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğünde İktisadilik Analizleri ve İşletmecilik Açısından Çıkarımlar <i>G. TUĞRUL</i>	328
Isparta'da Orman Ürünleri Endüstrisi Rekabet Sorunları <i>H. Ü. KESKİN, C. ŞENTÜRK, O. DEMİREL, A. SEZGİN</i>	337
Dünyada ve Türkiye'de Orman Ürünleri Arz Talep İlişkileri <i>G. KÖK</i>	349
Orman Ekonomisi Anabilim Dallarının Uluslararası İndekslerde Taranan Yayın Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi <i>H. E. ÜNAL, S. ÖZDEN</i>	361
Sürdürülebilir Orman Yönetiminde Sertifikasyon ve Akreditasyon Kavramları <i>F. N. ŞENER</i>	371
Türkiye Ormanlarının ve Orman Ürünlerinin Sertifikalandırılması <i>T. TÜRKOĞLU</i>	378
Avrupa Birliği Ormanlık Politikaları ve Türkiye Ormancılığının Bu Politikalara Uyumu <i>M. Ö. HALILOĞLU, A. TOLUNAY</i>	389
Cibal-i Mübaha <i>Ü. BİRBEN</i>	395
Ormanlarda Fabrika Hızır ve Şerit Tesisi Kurma İzinlerinin Hukuki Niteliği <i>N. VELİOĞLU</i>	405
Genel Kadastro-Orman Kadastro İlişkileri Konusundaki Son Düzenlemelerin Hukuksal Açıdan Değerlendirilmesi <i>G. Ş. GENÇAY</i>	412
Türkiye'deki Mantar Meşesi (<i>Quercus suber</i> L.)'nin Ekonomik Öneminin Araştırılması <i>H. M. ÖZSÜT</i>	422
Akhisar Yöresinde Tütün Üretimi, Yöreye Katkıları ve Alternatif Bitkiler <i>Ç. BAŞSÜLLÜ</i>	432
Ormanlık Sektörünün Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği <i>K. ÖNDER, E. ÖNDER</i>	444
Dünyada Bazı Ülkelerde Özel Orman Mülkiyetinin Gelişimi <i>G. YEŞİLDAĞ</i>	451
Avrupa Birliği'ne Aday Olan Ülkelerde Ormanlık Alanında Verilen Yardım ve Destekler <i>S. AY</i>	456

SÖZLÜ BİLDİRİLER

KAHRAMANMARAŞ AYVALI BARAJ HAVZASINDA KARBON EMİSYONU VE EKONOMİSİ ÜZERİNE ARAŞTIRMALAR

Özden GÖRÜCÜ¹

Ömer EKER²

¹Prof.Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü,
Orman Ekonomisi Anabilim Dalı, Bahçelievler Yerleşkesi, 46060, Kahramanmaraş E-posta:
ogorucu@ksu.edu.tr

²Yrd.Doç.Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü,
Orman Ekonomisi Anabilim Dalı, Bahçelievler Yerleşkesi, 46060, Kahramanmaraş E-posta:
omereker@ksu.edu.tr

Özet

Yirminci Yüzyılın son çeyreğinde sanayileşme ve aşırı nüfus artışı, çevreyi, özellikle insan ve hayvan yaşam alanlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Doğal kaynakların tahribi canlıların yaşam alanlarını hızla daraltırken, ekosistemlerin ve bu bağlamda orman ekosistemlerinin çevre ve topluma sağlamış olduğu faydalar daha fazla ön plana çıkmıştır. Ormanlar odun üretimi, rekreasyon, av ve yaban hayatı barınağı, su üretimi, erozyon kontrolü gibi birçok işlevleriyle birlikte karbon emisyonunu indirgeyerek sera gazları etkisi ve dolayısıyla küresel iklim değişiminin olumsuz etkilerinin azalmasında da önemli rol üstlenmektedir.

Bu araştırmada Ayvalı Baraj Havzasında yer alan, Kahramanmaraş Orman İşletme Müdürlüğüne bağlı, Elmalar Orman İşletme Şefliği'nin 731, 732 ve 733 nolu bölmelerindeki üçüncü bonitet sınıfına ait kızılçam meşcereleri karbon emisyonu ve ekonomisi açısından analiz edilmiştir. Hesaplamalarda kullanılan parametrelerin en önemlileri; kızılçam kuru odun kütleindeki karbon miktarı, 1 kg kızılçam odununun bağladığı CO₂ miktarı ve karbonun fiyatıdır.

Anahtar Kelimeler: Karbon, emisyon, net bugünkü değer

The Researches on Carbon Emission and Economics in the Watershed of Kahramanmaraş Ayvalı Dam

Abstract

During the last quarter of the 20th century the environment in general and the habitats of both humans and animals specifically were adversely impacted by industrialization and rapid human population growth. While the degradation of natural resources was rapidly constricting the habitat of living things, the importance of ecosystems and specifically forest ecosystems in terms of providing benefits to the environment and society has come into the forefront. Besides providing wood production, recreation, game and wildlife shelter, water production, and erosion control forests also play an important role in reducing carbon emissions and decreasing the negative effects of green house gases and global climate change.

In this study Turkish red pine (*Pinus brutia* Ten.) stands, site class III, in compartment 731, 732 and 733 located in the boundary of Elmalar Forest District, in Kahramanmaraş Forest Administration at Ayvalı Watershed were analyzed with regard to carbon emission and economics. The most important parameters used in the calculations are: carbon amount in dry mass of Turkish red pine, amount of CO₂ fixed in 1 kg of Turkish red pine timber and the price of carbon.

Keywords: Carbon, emission, net present value

1. Giriş

Çevre ve çevresel faktörleri holistik (bütüncül) yaklaşım içerisinde, etkileşim süreçlerini de göz önünde bulundurarak anlayabilmek için, çevreyi oluşturan organizma ve organizasyonlar ile bunların yaşam ortamlarını analiz etmek büyük önem taşımaktadır.

Çevresel ortamlardaki tüm organizmalar enerji yüklemekte ve bu enerjilerini bir şekilde (endojen ya da eksojen) kullanmaktadırlar. Bilimsel araştırmaların bir kısmı bu noktada, enerjinin nasıl kullanıldığına ve hangi şekillerde transfer edildiğine odaklanmaktadır. Çünkü organizmalarda olduğu gibi ekosistemlerde de yüksek düzeylerde enerji ve malzeme hareketi gözlenmektedir.

Söz konusu enerji ve malzeme hareketi, çevrede biyokimyasal döngüler içerisinde bazen de hal değiştirerek (transformasyon) gerçekleşmektedir. Bu durum biyolojik, kimyasal ve fiziksel olayları doğurmakta ve olası zincirler gerçekleşmektedir. Bu tür olay ve zincirlerin etmenleri elementler ve besin maddeleridir. Zira, örneğin su dünyamızda yaşamın dayandığı birinci etmendir. Su, hayatın-çevrenin en önemli parçasıdır. Suyun atmosferde güneş ışınlarıyla girdiği reaksiyonla oluşan su buharı bulutları en önemli sera gazıdır. Bunun yanı sıra su, ekosistemdeki tüm döngülerin ayrılmaz parçası ve en önemli aktördür. Ekosistemdeki suyun karbon döngüleri ile etkileşimi ve bunun sonucunda oluşan zincirlerin biyokimyasal olgusu ne kadar önemli ise, bundan daha da önemlisi bu zincirin üretim, tüketim, paylaşım ve sürdürülebilir çevreci sosyoekonomik refah üzerindeki etkisidir (Görücü, 2002).

İnsanın söz konusu karbon döngüsü üzerindeki etkisi şüphesizdir, ancak asıl önemli olan bu etkinin paralandırılması ve ölçülebilir birimlerle ifade edilmesidir. Dünyada son on yılda gelişen “Karbon Pazarları” ve “Karbon Ekonomisi” bunun açık göstergeleridir.

Ekosistemde karbon üretimi ve karbon döngüsünü çözümlyerek anlamaya çalışmanın iki temel nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi tüm organik maddelerin karbon içermesi, ikincisi ise karbonun fizikokimyasal çevredeki çok önemli etkisidir. Karbon, oksidasyonun bir çıktısı olarak genellikle karbondioksit formunda bulunmaktadır. Bir başka ifade ile fosil yakıtların yanma işlemi sonucu veya canlıların solunumu neticesinde karbondioksit döngüsünün bir sonucu olarak açığa çıkmaktadır. Karbondioksitin de su buharı gibi bir sera gazı olması nedeniyle yerküre ve iklim üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır.

Karbon, karbondioksit döngüsü içerisinde iki şekilde bulunmaktadır. Bunlardan biri gaz, diğeri katı haldeki karbondur. Gaz hali, en iyi bilinen formdur, fakat metan veya karbonmonoksit gibi bileşik halde de bulunabilmektedir. Bilindiği gibi karbonmonoksit fotosentez yoluyla bitkilerde katı haldeki karbona dönüşmekte ve bileşik halde glikoz ($C_6H_{12}O_6$) formunda depolanabilmektedir.

Konunun bir diğer boyutu ise karbondioksitin kaynağı açısından yapılan incelemedir. Bu açıdan bakıldığında ise, enerji kaynağı olarak fosil yakıtların yanması neticesinde, yakılan katı yakıtın (örneğin kömür) miktarından çok daha fazla miktarda CO_2 atmosfere gaz halinde salınmaktadır ve salınan bu miktar her geçen gün artarak büyümektedir. Atmosfere salınan CO_2 gazı, bilinen fotosentez reaksiyonunda su ile tepkimeye girmekte, ışık ve klorofil katalizörlüğünde glikoz ve odunun hammaddesi selüloza dönüşmektedir.

Bu araştırmada CO_2 'in ikinci süreci, yani atmosferde gaz halinden oduna dönüştürme reaksiyonunun bazı ormancılık parametreleri (idare süresi, faiz oranı, biyokütle miktarı ve alan) açısından değerlendirmesi yapılarak kızılçam ormanlarının CO_2 bağlama ve ekonomik değere dönüştürme mantıksal matematiksel ekonomi bağlamında ele alınmıştır. Karbon emisyonu ve ekonomisi konusu ülkemizde yenidir ve bazı yaklaşımlarla ekonomik değeri ile sosyal faydaları sürdürülebilirlik kriterleri bazında incelenmeye başlanmıştır (Görücü, 1997).

2. Ormanların Küresel Isınmayı Azaltmadaki Rolü

Yeryüzünde tüm bitkiler tarafından tutulan karbonun %75'i ormanların yeşil bünyesinde depolanmaktadır. Örneğin, iyi gelişmiş 100 yaşındaki bir kayın ağacı fotosentez aracılığıyla 40 milyon m³ havayı yapraklarıyla emerek, bu hava içerisindeki 1200 m³ karbondioksiti, biyokimyasal dönüşümle 6 ton karbon olarak bağlayabilmektedir. Bir ormanın, bir hektarda yıllık mutlak kuru biyolojik kütle üretimi için 13–30 ton karbondioksit bağladığı ifade edilmektedir (Anonim, 2005). Yukardaki örnekler orman ekosistemlerinin küresel ısınmaya en çok neden olan CO₂ gazını tutarak çevreye ve topluma sağladığı ekolojik faydanın ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Nordhaus (1991)'un, küresel ısınmaya neden olan sera gazlarının etki oranları ile bunların emisyon kaynaklarını gösteren araştırması Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1. Sera Gazları Etki Oranları ve Emisyon Kaynağı

Sera Gazları	Etki oranları (%)	Emisyon kaynağı
Karbondioksit	53,2	En çok fosil yakıtlar
Metan	17,3	Çeşitli biyolojik ve tarımsal faaliyetler
Kloroflorokarbon	21,4	Endüstriyel üretim
Azot Oksitleri	8.1	Enerji ve gübre kullanımı
Toplam	100	

Küresel ısınmada en fazla paya sahip olan gaz karbondioksit olduğundan, bilimsel araştırmalar daha çok bu gazın indirgenmesine veya bağlanmasına odaklanmaktadır. Sedjo (1989)'nun ağaçlandırmaların yaygınlaştırılarak genişletilmesine ilişkin önerisi, iklim değişimi ve karbondioksit emisyonunun azaltılmasına yönelik politikalar kapsamında önemli bir adımdır. Cline (1992) ağaçlandırma vasıtasıyla;

- 1) Karbon dışı enerji kaynakları teknolojilerinin kullanımına geçme sürecinde 30 ya da 40 yıl kadar zaman kazanılacağını,
- 2) Ormanlarda yüksek seviyede depolanan karbonun küresel ısınmanın şiddetindeki belirsizlikler karşısında daha fazla esneklik sağlayacağını (örneğin, küresel ısınmanın şiddeti az ise ağaçlar odun hammaddesi olarak pozitif marjinal değer oluşturacaktır),
- 3) Fosil yakıtların yenilenebilir biyokütle enerjisiyle yer değiştirerek küresel ısınma sorununu çözebileceğini, belirtmektedir.

Yürütülen araştırmalar ve yapılan tahminlere göre 1860 yılından bu yana yeryüzünde arazi kullanımındaki değişimler sonucu 150 ile 250 milyon ton karbonun atmosfere salındığı tahmin edilmektedir. Yapılan tahminde aralığın geniş olması arazi kullanımındaki değişim nedeniyle salınan karbonun sayısallaştırılmasının zor olmasıyla açıklanmaktadır (Trexler, 1991). Arazi kullanımındaki değişimlere neden olan en önemli iki faktör; hızlı nüfus artışı ve yerleşim alanlarının genişlemesidir. Ayrıca, insanların besin ihtiyacı nedeniyle orman alanlarını tarımsal amaçlara yönelik kullanımı da değişimin önemli nedenlerindedir (Richards, 1990). Johnson (1991) araştırmasında, tropiklerdeki ormansızlaşmaya; %64 tarımsal, %18 ticari odun üretimi, %10 yakacak odun ve %8 çiftçilerin kullanımının neden olduğunu belirtmektedir. Oysa tropikal ormanlar diğer ekosistemlerle kıyaslandığında daha fazla karbon depo etmektedir. 1 hektarlık tarım arazisi aynı alandaki tropikal ormana göre 44 kat daha az karbon depolanmaktadır (Cairns ve Meganck, 1994) (Tablo 2).

Tablo 2. Bazı ekosistemlerin Karbon Depolama Kapasiteleri

Ekosistem	Karbon depolama (t C/ha)
Tropikal ormanlar	220
Ilıman ormanlar	150
Kuzey ormanları	90
Çayır ve meralar	15
Tarım alanları	5

3. Materyal ve Metot

Bu araştırmada Kahramanmaraş Orman İşletme Müdürlüğüne bağlı, Elmalar Orman İşletme Şefliğinin sınırları içerisinde yer alan 731, 732 ve 733 nolu bölmelerdeki üçüncü bonitet sınıfına ait kızılçam meşcereleri karbon emisyonu ve ekonomisi açısından analiz edilmiştir. Söz konusu kızılçam meşcerelerine ait saha döküm bilgileri Elmalar Orman İşletme Şefliği Amenanjan Plan verilerinden alınmıştır (Tablo 3) (Anonim, 2002). Hesaplamalarda kullanılan parametrelerin en önemlileri kuru odun kütledeki karbon miktarı, 1 kg odunun bağladığı CO₂ miktarı ve karbonun fiyatıdır. Ayrıca, fotosentez denkleminde de faydalanılarak,

$$M_d \times N_c \times R_c \quad [1]$$

formülü türetilmiştir (Anonim, 2008).

Formülde;

M_d: 1 kg kuru odun kütlesi ağırlığı

N_c : 1 kg kuru odun kütledeki karbon miktarı = 0,45

R_c : 44 atomik kütle birimine sahip CO₂'in, 12 atomik kütle birimine sahip Karbon'a oranı (44/12) = 3,66

Yukardaki formül gereğince 1 kilogram odun kütlede bağlanan CO₂ miktarı 1,65 kg çıkmaktadır (Anonim, 2008).

Bununla birlikte bağlanan CO₂'in bugünkü ekonomik değerini hesaplayabilmek üzere; faiz oranı, idare süresi, karbon fiyatının girilerek, başlangıçtan itibaren bağlanan CO₂'in bugünkü net değeri bulunmaya çalışılmıştır. Karbonun değerinin hesaplanması ve parasal değer olarak karbon pazarına referans olabilecek baz değerlerin belirlenmesi açısından elbette farklı yöntem ve yaklaşımlar izlenebilmektedir. Bu çalışmada üzerinde durulan nokta, kuru madde ağırlığı ve karbonun odun dönüşüm oranları yönünden fiyatlandırmasıdır.

Tablo 3. Elmalar Orman İşletme Şefliği Saha Döküm Tablosu

Bölme No	Meşcere Tipi	ORMANLIK					ORMANSIZ			Toplam Gerçek Alan (ha)
		İşletme Sınıfı	Yaş Sınıfı	Bonitet Sınıfı	Gerçek Alan (ha)	Redüktif Alan (ha)	Sembol	İşletme Sınıfı	Alanı (ha)	
731	Çzb2	A	II	III	3	3	Z	A	5,5	
	Çzbc1	A	IV	III	12,5	12,5				
	Çzbc3	A	IV	III	32,5	32,5				
	BÇz-1	A			5,5					
	BÇz-2	A			1,5					
TOPLAM				55	5,5				60,5	
732	Çzb1	A	IV	III	1,5	1,5	OT	A	4,0	
	Çzb2	A	II	III	2,5	2,5				Z
	Çzb3	A	II	III	5,5	5,5				
	Çzbc1-1	A	IV	III	1,5	1,5				
	Çzbc1-2	A	II	III	3,5	3,5				
	Çzbc1-3	A	IV	III	10,0	10,0				
	Çzbc2	A	IV	III	1,5	1,5				
	Çzbc3	A	IV	III	19,0	19,0				
	BÇz	A			3,5					
TOPLAM				48,5				18,0	66,5	
733	Çzb1	A	II	III	2,5	2,5	OT	A	3,0	
	Çzb2	A	II	III	5,5	5,5				
	Çzbc1	A	IV	III	3,0	3,0				
	Çzbc3-1	A	II	III	5,0	5,0				
	Çzbc3-2	A	IV	III	18,5	18,5				
	Çzc2	A	IV	III	5,5	5,5				
	Çfa	A	I	III	20,5	20,5				
TOPLAM				60,5				3,0	63,5	

Kaynak: Kahramanmaraş Elmalar Orman İşletme Şefliği, Orman Amenajman Planı

Odunun kuru kütle ağırlığı çam türleri için hektarda ortalama 5 ila 8 ton arasında değişmektedir (Kalıpsız, 1982) (Tablo 4).

Tablo 4. Ormanlar ile diğer bitki topluluklarının üretim güçlerinin karşılaştırılması (yıllık en yüksek bitkisel kuru madde ağırlığı ton/ha)

Bitki topluluğu	Yıllık üretim (ton/ha)	Bitki topluluğu	Yıllık üretim (ton/ha)
Ladin	8-14	Ilıman bölge ormanı	13
Kayın	7-12	Kuzey ibreli ormanı	8
Çam	5-8	Bahçe ve tarla bitkileri	6,5
Şekerpancarı	12	Çalı bitkileri	6
Hububat	4-10	Ilıman bölge çayırıkları	5
Patates	4-8	Dağlık meralar	1,4
		Orman gülü alanları	2

Kaynak: Kalıpsız 1982

4. Bulgular

Araştırma alanındaki kızılçam meşcerelerinin tamamı üçüncü bonitette olup, 731 nolu bölmede 55 hektar, 732 nolu bölmede 48,5 hektar ve 733 nolu bölmede 60,5 hektar dağılım göstermektedir. Kalıpsız'ın kızılçamlar için oluşturduğu hasılat tablosunda (Tablo 5) bir ve ikinci yaş sınıflarına ait hektardaki ortalama hacim miktarı yer almadığından ve büyüme çağında enterpolasyon yönteminin uygulanmasının yıllık artımı önemli ölçüde değiştirebileceği nedeniyle hesaplamalara sadece dördüncü yaş sınıfındaki kızılçamlar dahil edilmiştir.

Tablo 5. Kızılçam Hasılat Tablosu

Yaş (yıl)	Üst boy (m)	Göğüs y. m ² /ha	Orta çap cm	Hacim m ³ /ha	Ortalama yıllık artım m ³ /ha	Kuruyan hacim m ³ /ha	Genel hacim
30	8,3	18,8	10,1	98	5,4	10	108
40	10,2	22,9	13,7	121	5,6	32	163
60	12,4	26,3	21,0	144	4,6	77	263
80	13,7	26,2	27,6	152	3,7	72	343
100	14,5	25,9	32,7	154	3,2	66	410
120	15,0	25,5	35,9	153	3,0	61	471
140	15,3	25,0	37,7	152	2,8	58	528

Kaynak: Kalıpsız, 1982.

Tablo 3'ten faydalanılarak dördüncü yaş sınıfındaki kızılçam meşcerelerinin kapladığı alanın 105,5 hektar olduğu görülmektedir. Kalıpsız'ın dördüncü yaş sınıfındaki kızılçamlar için hazırlanmış olduğu hasılat tablosunda hektardaki ortalama servet 121 m³'tür. Dolayısıyla 105,5 hektarlık deneme alanında dördüncü yaş sınıfındaki kızılçam dikili ağaç serveti:

$$121 \times 105,5 = 12\ 765\ m^3\text{'tür.}$$

İbrelilerde tepe tacı gövde hacminin %20'sini oluşturur ve karbon hesaplamalarında da bu %20'lik tepe tacı hacminin dikili gövde servetine eklenmesi gerekmektedir. Bunu eklemek amacıyla 1.2 çarpanı dikili gövde servetiyle çarpılır ve toplam tepe tacıyla birlikte toplam yeşil servet değeri bulunur. Bu çarpana kısaca dallar ve tepe çarpanı da denilebilir. İbrelilerde kök odun miktarı dikili ağaç servetinin %15'ini oluşturduğundan toplam yeşil servet 1.15 ile çarpılarak toplam ağaç hacmi elde edilir. Toplam biyokütlenin kuru ton ağırlığını bulmak için de toplam yeşil servet değeri ibreliler için 0,6 ile çarpılır. Daha sonra tüm ağaç hacminin toplam kuru biyokütlesi ibreliler için 0,6 çarpanı kullanılarak ton birimiyle hesaplanır (IPCC, 1996). Bu aşamalardan sonra depo edilen karbon miktarını bulmak için Formül 1'den faydalanılarak toplam kuru biyokütle 0,45 ile çarpılır. Atmosferden tutulan CO₂ miktarı ise yine Formül 1'deki 3.66 kütle çevirim faktörü kullanılarak ton cinsinden hesaplanır ve bu şekilde Tablo 6 oluşturulmuştur.

Dolayısıyla, kök ve dallarıyla 17 616 m³'lük hacme sahip, 105,5 hektarlık sahada dağılım gösteren, dördüncü yaş sınıfına dahil kızılçam kuru kütlesi 4 756 ton karbon depo etmekte ve atmosferden 17 408 ton karbondioksit tutmaktadır.

Tablo 6. Tutulan toplam karbon ve karbondioksit miktarı

Kızılçam yaş (yıl)	Alan (ha)	Hacim (m ³ /ha)	Toplam gövde hacmi (m ³)	Toplam yeşil servet (m ³)	Toplam ağaç hacmi (m ³)	Toplam Kuru biyokütle (ton)	Toplam C Miktarı (ton)	Toplam CO ₂ miktarı (ton)
40	105,5	121	12 765	15 318	17 616	10 569	4 756	17 408

Buradan, tutulan karbondioksitin parasal değerini ortaya çıkarmak amacıyla Karbonun uluslararası platformda değeri ile ilgili araştırmalardan yararlanılmıştır. Örneğin, 1996 yılında

düzenlenen İklim Değişimi Üzerine Hükümetlerarası Panel (IPCC)'ce karbonun değeri 5\$ – 125\$ /tC arasında tahmin edilmektedir. Ayrıca, İngiltere Hükümeti Ekonomi Servisi (GES)'nin 2002 yılında yaptığı “Estimating the Social Cost of Carbon Emissions” adlı araştırması bu değerlerin 35\$ - 140\$ /tC arasında değişebileceğini göstermektedir (Clarkson ve Deyes, 2002). Çalışma iklim değişiminin şiddetinin artacağını varsayarak bu değerlerin her yıl 1 ton karbon için 1\$ arttırılabileceğini de vurgulamaktadır. Ancak ülkemizde henüz karbonun fiyatının oluşmaması ve pazarının bulunmamasından dolayı karbon fiyatı GES'in önerdiği minimum değer olan, 35 \$ olarak alınmış ve aktüel durumda toplam kuru kütlelerin atmosferden soğurduğu CO₂'in parasal değeri 609 280 \$ (17 408 ton x 35 \$) olarak hesaplanmıştır.

Ayrıca, tutulan karbondioksitin ve depolanan karbonun idare süresi ile ilişkisini ortaya koymak bakımından kızılçam meşcerelerinde 30-40-50 ve 60 yıl idare süreleri için Net Bugünkü Değer (NBD) hesaplarının farklı faiz oranları bakımından incelendiği çalışmalardan yararlanılmıştır (Görücü; 2004). Yukarıdaki verilerden hareketle ülkemizde, idare süresi ortalama 40 yıl olan kızılçamların tuttuğu brüt karbondioksit değeri aşağıdaki formül aracılığıyla hesaplanmaya çalışılmıştır (Eker, 1997). Hesaplamalarda iskonto oranı % 5 alınmıştır (Price ve Willis, 1993; Newell ve Stevens, 1999; Obersteiner ve ark, 2007).

$$T_{MAI} \times P_c \times N_c \times R_c \times D \quad [2]$$

T_{MAI} : Toplam ortalama yıllık artım

P_c : Karbon fiyatı (35 \$/t C)

N_c : 1 kg kuru odun kütleindeki karbon miktarı = 0,45

R_c : Kütle çevirim faktörü = 3,66

D : $\{(1/r) \times [1-1/(1+r)^t]\}$ dönem için iskonto faktörü.

Formülde r iskonto oranı t ise süreyi göstermektedir.

Tablo 5’de üçüncü bonitet, dördüncü yaş grubuna dahil kızılçamların hektardaki ortalama yıllık artımı 5,6 m³ olarak verilmiştir. Bu değer esas alınarak, 105,5 hektardaki toplam ortalama yıllık artım;

5,6 x 105,5 = 590,8 m³ olarak hesaplanmıştır.

Değerler formülde yerine konulduğunda, 40 yıllık idare süresince tutulan karbonun toplam brüt değeri;

$$590,8 \times 35 \times 0,45 \times 3,66 \times \{1/0,05 \times [1-1/(1+0,05)^{40}]\}$$

$$= 584 412 \$'dır.$$

Bu değer daha önce hesaplanan aktüel durumda toplam kuru kütlelerin 40 yıllık idare süresince atmosferden soğurduğu CO₂'in parasal değerine (609 280 \$) yakındır.

Karbonun Net Bugünkü Değeri (NBD_c)’ni hesaplayabilmek için karbon depolanmasına yönelik yapılan ağaçlandırma masrafları (C_a)’nın da hesaba eklenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada ağaçlandırmanın bir başka ve önemli boyutu olan küresel ısınma ve iklim değişiminin önüne geçme amaçlı yapıldığı düşünülmüştür. Ormana idare süresi boyunca başka teknik müdahalelerde bulunulmadığı varsayılmıştır. Elmalar Orman İşletme Şefiğinden elde edilen verilere göre 1 hektar alanın ibreliler için ağaçlandırma masrafı 2008 fiyatlarıyla 5 249 TL (OGM, 2008); yani yaklaşık 3 450 \$’dır (1\$=1,5 TL). Toplam 105.5 hektarlık alanın ağaçlandırma masrafı ise 2008 fiyatlarıyla 363 975 \$’dır. Formülde ağaçlandırma masraflarının tümünün 2008’de yapıldığı düşünülmüş, yani ağaçlandırma için t=0 alınarak net bugünkü değer hesaplanmıştır:

$$\begin{aligned} \text{NBD}_c &= T_{\text{MAI}} \times P_c \times N_c \times R_c \times D - C_a / (1+r)^t & [3] \\ \text{NBD}_c &= 584\,412 - 363\,975 \\ \text{NBD}_c &= 220\,437 \$ \end{aligned}$$

Elde edilen değerden görüldüğü üzere 105,5 hektarlık alanı kaplayan, dördüncü yaş sınıfına ait kızılçamların 40 yıllık idare süresi sonunda sağlayacağı gelirin net bugünkü değeri yaklaşık 220 437 \$'dır. Tablo 5'den yararlanılarak benzer şekilde üçüncü bonitet grubundaki kızılçam türlerinin 60, 80 ve 100 yaş dönemleri için atmosferden bağlayacağı karbondioksitin parasal değerlerini hesaplamak mümkün görülmektedir (Tablo 7).

Tablo 5 incelendiğinde kızılçamlarda 40 yaş sonrası ortalama yıllık artımın düştüğü görülmektedir. Örneğin; 100 yaşında hektarda ortalama yıllık artım 3,2 m³'tür. Dolayısıyla bağlanan karbon miktarı da azalan artımla doğru orantılı olarak 40 yaş sonrası azalmaktadır.

Tablo 7. Kızılçamda ileri yaş gruplarında karbonun NBD sonuçları

Yaş (yıl)	Ortalama Yıllık Artım (m ³ /ha)	Toplam ortalama yıllık artım (m ³ /ha)	Depolanan karbonun net bugünkü değeri (\$)
40	5,6	590,8	220 437
60	4,6	485,3	165 594
80	3,7	390,4	77 115
100	3,2	337,6	22 286

Kaynak: Kalıpsız 1982

Bu nedenle, karbondioksit bağlamak amacıyla kurulan ormanların idare süresine kadar sahada tutulması, idare süresinden sonra hasat yapılarak yeniden ağaçlandırmaya gidilmesi döngünün sürdürülebilmesi için önem taşımaktadır.

5. Sonuç ve Öneriler

Araştırma alanı olarak seçilen Ayvalı Baraj Havzasında, Kahramanmaraş Elmalar Orman İşletme Şefliği'ne bağlı 731, 732 ve 733 no'lu kızılçam bölmelerinde karbon ekonomisini belirlemeye yönelik yapılan ekonomik analizden elde edilen sonuçlar aşağıda sıralanmaktadır:

- Bölmelerdeki dördüncü yaş sınıfına dahil, 105,5 hektarlık alanda 17 616 m³ toplam kızılçam ağaç hacminin depoladığı toplam karbondioksit miktarı 17 408 tondur. Buradan, 1 hektarlık sahada tutulan karbondioksit miktarı yaklaşık 167 ton olarak hesaplanmaktadır.

- İklim Değişimi Üzerine Hükümetlerarası Panel tarafından önerilen karbon ve karbondioksit tutulmasına yönelik hesaplama yöntemi esas alınarak yapılan ekonomik analizde, 10 569 ton kuru kütleye sahip kızılçam meşcerelerinin 4 756 ton karbon depo ettiği ve atmosferden 17 408 ton karbondioksit tuttuğu belirlenmiştir.

- İngiltere Hükümeti Ekonomi Servisi ve İklim Değişimi Üzerine Hükümetlerarası Panel'in karbon fiyatlandırmasına yönelik önerileri göz önünde bulundurularak, 1 ton karbonun topluma yüklediği maliyet 35\$ alınmış ve 40 yıllık idare süresi için Elmalar Serisinin söz konusu, üç bölmesinde kızılçam meşcereleri tarafından bağlanan CO₂'in toplam brüt değeri 584 412\$ olarak hesaplanmıştır. Kızılçam meşcerelerinin bulunduğu araştırma alanında 105,5 hektar sahanın 40 yıllık idare süresi boyunca karbon ekonomisine katkısının net bugünkü değeri 220 437 \$ olarak hesaplanmıştır.

- Yaş Sınıfı ve Artım Tablosu göz önünde bulundurularak yapılan hesaplamalara göre bağlanan karbon miktarında optimal idare süresi sonunda azalma olduğu tespit edilmiştir.

- Karbon emisyonlarının azaltılmasında sanayi kesimine ve genel olarak iş dünyasına bütçeleme ve transfer ödemeleri bakımından sorumluluklar düşmektedir.

-Hızlı nüfus artışı ve endüstrileşmenin yanısıra iklim değişimi ve küresel ısınmanın olumsuz etkileriyle de değişen yeni ormancılık anlayışı çerçevesinde ormanların karbon stoğu olarak kullanılması ve bunun lokal, bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte yaygınlaştırılması birçok ülke tarafından kabul görmektedir. Ancak bu hedef doğrultusunda yapılan çalışmaların hayata geçirilebilmesi için ormanların karbondioksit depolama işlevine finansal destek sağlanması ve buna ilişkin karbon piyasalarının ve borsasının oluşturulması çalışmalarına başlanması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Anonim, 2002.** Kahramanmaraş Orman İşletme Müdürlüğü, Elmalar Orman İşletme Şefliği, Orman Amenajman Planı.
- Anonim, 2004.** Social Cost of Carbon. <http://socialcostofcarbon.aeat.com/index.htm> (Ziyaret Tarihi: 16/10/2008)
- Anonim, 2005.** Orman Hayattır. Bilkent Üniversitesi, Çevre Düzenleme ve Koruma Müdürlüğü. http://www.bilkent.edu.tr/~cevre/mart_05.html (Ziyaret Tarihi: 18/10/2008).
- Anonim, 2008.** Trees and Carbon. Environmental Science Activities for the 21st Century (ESA21). <http://esa21.kennesaw.edu/activities/trees-carbon/trees-carbon.pdf> (Ziyaret Tarihi: 10/09/2008)
- Cairns, M. A. ve Meganck, R. A., 1994.** Carbons Sequestration, Biological Diversity and Sustainable Development: Integrated Forest Management. Environmental Management, 18(1): 91-110.
- Clarkson, R. ve Deyes, K., 2002.** Estimating the Social Cost of Carbon Emission. Government Economic Service Working Paper 140, İngiltere. <http://www.hm-treasury.gov.uk/d/SCC.pdf> (Ziyaret Tarihi: 10/10/2008)
- Cline, W. R., 1992.** The Economics of Global Warming. Institute for International Economic, Peterson Institute, ISBN 088132132X, 9780881321326, Washington, A.B.D., 399 s.
- Eker, Ö., 1997.** The Economics of Multiple Use of Forest with Special Reference to Turkey. Yüksek Lisans Tezi, School of Agriculture and Forest Sciences, University of Wales, Bangor, İngiltere.
- Görücü, Ö., 2004.** Orman İşletmelerinde Üretim Planlamasının Geliştirilmesi. İstanbul Üniversitesi Dergisi, Seri A, Cilt 54, (2): 25-49
- Görücü, Ö., 2002.** Sürdürülebilir Ormancılık, İspanya'daki Uygulamalar ve Türkiye ile Karşılaştırılması, KSÜ Ders Kitapları Yayın No: 12, KSÜ Rektörlüğü Yayın No: 90, Kahramanmaraş, 93 s.
- Görücü, Ö., 1997.** Criteria for Sustainable Forest Management and the Consideration in the Turkish Forestry. IUFRO Conference on Future Forest Policies and Europe – Balancing Economic and Ecological Demands, EFI Proceedings, No: 22, s. 215-222
- Kalıpsız, A., 1982.** Orman Hasılat Bilgisi. İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınları, 3052/328, İstanbul, s. 328.
- IPCC, 1990.** Scientific Assessment of Climate Change. World Meteorological Organization, United Nations Environment Programme, s. 26.
- Johnson, B., 1991.** Responding to Tropical Deforestation: An Eruption of Crises, an Array of Solutions. World Wildlife Fund for Nature, Baltimore, Maryland, 63 s.
- Newell, R. G. ve Stavins, R. N., 1999.** Climate Change and Forest Sinks: Factor Affecting the Costs of Carbon Sequestration. RFF Discussion Paper, Washington D.C. A.B.D., 31 s.
- Nordhaus, W. D., 1991.** To Slow or Not to Slow: The Economics of the Greenhouse Effect. The Economics Journal, 101: 920-937.

- Obersteiner, M., Benitez, P., McCallum, I., Lexer, M., Nilsson, S., Schlamadinger, B., Sohngen, B ve Yamagata, Y., 2007.** The Role of Forests in Carbon Cycles, Sequestration, and Storage: The Economics of Carbon Sequestration in Forests. Newsletter, http://www.iufro.org/download/file/2064/3397/issue5_aug07-c.pdf (Ziyaret Tarihi: 14/10/2008)
- Sedjo, R. A., 1989.** Forests: A tool to Moderate Global Warming? *Environment*, 31: 14-20.
- Price, C. ve Willis, R., 1993.** Time, Discounting, and the Valuation of Forestry's Carbon Fluxes. *Commonwealth Forestry Review*, 72(4): 261-271.
- Richards, J. F., 1990.** Land Transformation: The Earth as Transformed by Human Action. Cambridge University Press, s. 163-178.
- Trexler, M. C., 1991.** Minding the Carbon Storage: Weighing U.S. Forestry Strategies to Slow Global warming. World Resources Institute (WRI), Washington D.C., A.B.D., 81 s.

KORUNAN ALANLARIN YÖNETİMİNDE YAŞANAN SOSYO-EKONOMİK ODAKLI SORUNLARA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

Hasan ALKAN¹

Mehmet KORKMAZ²

¹Yrd. Doç. Dr., SDÜ Orman Fakültesi Orman Ekonomisi Anabilim Dalı ISPARTA
hasanalkan@orman.sdu.edu.tr

²Yrd. Doç. Dr., SDÜ Orman Fakültesi Orman Ekonomisi Anabilim Dalı ISPARTA
mkorkmaz@orman.sdu.edu.tr

Özet

Bazı alanların çeşitli statülerde yasal koruma altına alınması, bu alanların korunması ve geliştirilmesi için yeterli olamamaktadır. Bunun temel nedeni korunan alanları insan faaliyetlerinin sınırlandırıldığı ya da tamamen yasaklandığı alanlar olarak kabul eden pasif ve katı koruma anlayışının kendisinden beklenen sonucu üretmemesidir. Bu bildiride yasal koruma statüsü verilen alanlarda (özellikle milli parklar kanununa göre) yaygın olan katı ve pasif koruma anlayışının hedeflerine ulaşip ulaşmadığı tartışılmış, planlama çalışmalarında karşılaşılan sosyo-ekonomik odaklı sorunlar irdelenerek, Isparta İli Korunan Alanlarından (Kızıldağ Milli Parkı, Kovada Gölü Milli Parkı, Gölcük Tabiat Parkı ve Yazılı Kanyon Tabiat Parkı) örneklerle detaylandırılmış ve mevcut planlama yaklaşımının eleştirel noktaları ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Korunan alanlar, yönetim planları, yerel katılım

An Investigation for Socioeconomics Problems in Management of Protected Areas

Abstract

It is not sufficient having some areas under legal protection in different statuses for protecting and developing these areas. The main reason of this is that a passive and insensitive protection concept, which accepts the protected areas as the areas that the human activities are limited or completely prohibited, could not be able to produce the expected result. In this paper, we discussed whether the common insensitive and passive protection concept achieved its aims in the areas that were under legal protection status (particularly, in accordance with national parks law), analyzed the socio-economic problems that were faced with in planning studies, gave details with the examples from Protected Areas in Isparta Province (Kızıldağ National Park, Kovada Lake National Park, Gölcük Nature Park and Yazılı Kanyon Nature Park) and stated the critical points of the existing planning concept.

Keywords: Protected areas, management plans, local participate

1. Giriş

Doğa koruma çalışmaları dünyada olduğu gibi ülkemizde de yıllardır süregelmektedir. Kaynak değerine sahip olduğu düşünülen bazı alanların milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanı, muhafaza ormanı, yaban hayatı geliştirme alanı, gen koruma ormanları gibi statülerle yasal olarak korumaya alınması, bu çalışmalar kapsamında öne çıkan uygulamalardandır. Özellikle biyolojik çeşitlilik bakımından zengin olan gelişmekte olan ülkelerde yasal koruma statüsü verilen alanların sayısı ve alanı günden güne artmaktadır (Noughton-Treves ve ark., 2005).

İlk korunan alan çalışmaları görsel yönden önemli, rekreasyona yönelik alanların koruma altına alınması ile başlamıştır. Günümüzde ise bazı alanların korunan alan olarak çeşitli yasalarla koruma altına alınmasının nedeni rekreasyonun çok ötesindedir. Doğal korunan alanlar

sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir çevre yönetimi, sürdürülebilir orman yönetimi, biyolojik çeşitlilik gibi güncel strateji ve politikaların hayata geçirilmesi için öne çıkarılan önemli araçlardan biridir.

Türkiye’de gerek yasal düzenlemelerle gerekse taraf olunan uluslararası sözleşmeler kapsamında birçok alana koruma statüsü verilmiş durumdadır. “1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu (1971)”, “2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (1983-1987)”, “6831 sayılı Orman Kanunu (1956)”ve “2873 sayılı Milli Parklar Kanunu (1983)” korunan alanların tesisine olanak sağlayan yasal düzenlemelerdir. Bununla birlikte, “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme”, “Avrupa’nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi”, “Ramsar Sözleşmesi” gibi uluslararası sözleşmeler uyarınca da Ülkemizde bazı alanlara koruma statüsü verilebilmektedir.

6831 sayılı Orman Kanununa göre ormanlar; üretim ormanları, koruma ormanları ve milli parklar olarak 3’e ayrılmaktadır. Bununla birlikte aynı kanun kapsamında doğanın yerinde korunmasına katkıda bulunmak ve sürdürülebilir orman yönetimine katkı sağlamak amacıyla Gen Koruma Ormanları, Tohum Meşcereleri ve Orman İçi Dinlenme Yerleri gibi koruma statüleri de bulunmaktadır. Bu bildirin esas konusunu oluşturan Milli Parklar Kanununa göre tahsis edilmiş korunan alanlar ise milli parklar, tabiatı koruma alanları, tabiat parkları ve tabiat anıtları olmak üzere 4’e ayrılmaktadır. Bu alanlardan bilimsel ve estetik bakımından, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçaları milli park olarak nitelendirilmektedir. Bununla birlikte, bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçaları tabiat parkı; tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliklere ve bilimsel değerlere sahip ve milli park esasları dahilinde korunan tabiat parçaları tabiat anıtı ve bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş, ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olan ve sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılan tabiat parçaları ise tabiatı koruma alanı olarak isimlendirilmektedir.

Ülkemizde milli parklar kanuna göre tahsis edilmiş 39 adet milli park (877.771 ha), 26 adet tabiat parkı (77.152 ha), 32 adet tabiatı koruma alanı (63.008 ha) ve 104 adet tabiat anıtı (5.286 ha) bulunmaktadır (URL-1, 2008).

Bir korunan alanın kendisinden beklenen tüm faydaları sağlayabilmesi için etkili bir şekilde yönetilmesi zorunludur. Bunun için ise yönetim planlarına ihtiyaç duyulmaktadır (Gbadegesin ve Ayileka, 2000; Dolisha ve ark., 2007; Ostrovsky, 2003). Ülkemizde bu amaçla kullanılan yönetim planları, alana yönelik hazırlanan uzun devreli gelişme planlarıdır. Milli Parklar Kanunu’nun 4. maddesi ve Milli Parklar Yönetmeliği’nin 11. maddesine göre, milli parklar için uzun devreli gelişme planlarının hazırlanması zorunludur. Bununla birlikte tabiat parkları için de uzun devreli gelişme planları hazırlanabilmektedir. Bu planların ilk örnekleri ülkemizin planlama konusunda yeterli bilgi birikimi ve deneyime sahip olmadığı ve bu konuda uzmanlaşmış personelin bulunmadığı gerekçeleriyle 1960’lı yıllarda yabancı uzmanlara yaptırılmıştır. Aradan yaklaşık 50 yıl geçmesine rağmen uzun devreli gelişme planlarının hazırlanması bakımından hala ciddi sorunlar bulunmaktadır. Nitekim, planlamaya ilişkin ilke ve yöntemler hala netleştirilememiş ve modern yönetim anlayışının vazgeçilemez bir unsuru haline gelen katılımcılık, planlama çalışmalarıyla bütünleştirilememiştir. Planlama sürecine ilgi gruplarının (özellikle orman köylüsü) dahil edilmemesi, plan hazırlansa bile bu planın uygulanamamasına neden olmuştur.

Gelişmekte olan birçok ülkede olduğu gibi Ülkemizde de korunan alanların planlama ve yönetiminde, genellikle yerel halkın dışlandığı katı ve korumacı bir yaklaşım hakimdir. Bu anlayış bir doğal kaynaktan yararlanmanın kanun hükümleriyle yasaklanması veya sınırlandırılması ile kaynağın korunabileceği varsayımından hareket etmektedir (Rutagarama ve

Martin, 2006). Bu yaklaşım korunan alanlara yönelik belirlenen hedef ve amaçlar bakımından karar vericiler ile kaynak kullanıcılarının çatışmasına neden olmaktadır. Zira, kaynak yöneticilerinin amaçları bu kaynaklardan faydalanmayı en aza indirmek ya da tamamen ortadan kaldırmak iken; kullanıcıların amaçları bu kaynaklardan faydalanmalarını arttırmak veya en azından mevcut faydalanmaları sürdürülebilmektir. Sonuçta, gelişmekte olan ülkelerde korunan alanların içinde veya yakınında yaşayan yöre insanının doğal kaynaklara olan bağımlılıklarının giderilememesi ve sosyo-ekonomik ölçütler bakımından zor durumda olan bu insanlara alternatif gelir kaynaklarının sunulamaması, söz konusu katı ve pasif koruma yaklaşımının başarısızlığı olarak ortaya çıkmakta ve koruma kağıt üzerinde kalmaktadır (Arias ve ark., 2000; WWF, 2003; Thomas ve ark., 2003).

Bu bildiriye yasal koruma statüsü verilen alanlarda (özellikle milli parklar kanununa göre) yaygın olan katı ve pasif koruma anlayışının hedeflerine ulaşip ulaşamadığı tartışılmış, planlama çalışmalarında karşılaşılan sosyo-ekonomik odaklı sorunlar irdelenerek, Isparta İli Korunan Alanlarından (Kızıldağ Milli Parkı, Kovada Gölü Milli Parkı, Gölcük Tabiat Parkı ve Yazılı Kanyon Tabiat Parkı) örneklerle detaylandırılmış ve mevcut planlama yaklaşımının eleştirel noktaları ortaya koyulmuştur.

2. Korunan Alanlarda Sosyo-Ekonomik Odaklı Sorunlar

Son yıllarda Dünya’da doğa koruma çalışmaları kapsamında yaygın bir şekilde gündeme gelen biyolojik çeşitlilik, sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir orman yönetimi, doğal kaynak yönetimine yerel katılımın sağlanması gibi güncel kavramlar ülkemizde de sorgulanmakta ve bu bağlamda doğa koruma politikalarının yeniden belirlenmesine yönelik tartışmalar devam etmektedir. Küresel gelişmelerin izlenmesinde kavramsal yönden bir sorun yaşanmasa da, belirlenen yeni strateji ve politikaların uygulamaya dönüştürülmesinde önemli sorunlar yaşanabilmektedir.

Biyolojik çeşitlilik, sürdürülebilir orman yönetimi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi bakımından önemli bir değer atfedilen doğal korunan alanlara ilişkin uygulamalarda anlaşılması güç yaklaşımlar sergilenebilmektedir. Nitekim, Dünyadaki gelişmeler ışığında belirlenen ulusal strateji ve politikalarla bir taraftan doğal kaynakların korunmasına yönelik gelişmeler takip edilmeye çalışılırken; diğer taraftan mevcut veya potansiyel korunan alanlardan elde edilecek ekonomik kazanımlar bu kaynakların korunmasının önüne geçebilmektedir. Örneğin; maden arama ile ilgili mevzuatta yapılan güncel değişiklikler doğal kaynaklardan sağlanan/sağlanacak (kısa vadeli) ekonomik kazanımların koruma önceliğine yeğ tutulabildiğinin en güzel örneklerinden birisidir. Maden Kanunu ve Maden Faaliyetleri İzin Yönetmeliği’ne göre Türkiye’nin tüm korunan doğal ve tarihi alanlarında madencilik faaliyetleri mümkün hale getirilmiştir. Milli Parklar Kanunu’nun 3. maddesinde ise, bir alan milli park karakterinde olsa bile bu alanın milli park olarak belirlenebilmesi için Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve diğer bazı bakanlıkların görüşlerinin alınması hükmü eklenmiştir. Böylece, sahip olduğu doğal kaynak değeri ile milli park olarak tahsis edilmesi gereken bir alanın bir maden ocağı haline dönüştürülmesi (ekonomik ölçütler göz önüne alındığında) mümkün hale gelmiştir. Bu durum mevcut korunan alanların korunabilmesi, yeni korunan alanların tesisi ve korunan alanların uzun devreli gelişme planlarının yapılabilmesi bakımından önemli bir sorun oluşturmaktadır. Ülkeyi yönetenlerin bu şekilde hareket ettiği bir ortamda vatandaşlardan doğa korumaya yönelik özen göstermesini beklemek herhalde hayalci bir yaklaşım olur.

Öte yandan, günümüze kadar olan uygulamalarla yasal olarak koruma statüsü verilmiş alanlar bakımından da önemli sorunlar bulunmaktadır. Zira, bu çalışmaların ilk hareket noktası alana ilişkin faydalanmanın yasaklanması olmuştur. Çünkü alana hangi statünün verileceği, büyüklüğünün ve sınırının ne olacağı, gibi konular yeterince araştırılmadan birçok alan korunan alan olarak ilan edilmiştir. Hatta bir alana birden fazla koruma statüsü verilebilmiştir. Örneğin, Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından milli park olarak ilan edilen bir alan, Kültür ve Turizm

Bakanlığı tarafından da doğal sit alanı statüsüne alınmıştır. Korunan alan sınırlarının belirlenmesinde kırsal yerleşimler dikkate alınmadığı gibi korumaya alınan alanlarda pasif ve yasakçı bir koruma anlayışı ile yöre insanları bezdirilmiştir. Yöre insanını birçok bakımdan çıkar kaybına uğratan korunan alanların, alternatif gelir kaynağı da sağlayamaması nedeniyle bu alanlara yönelik yerel algılar olumsuz olarak şekillenmiştir. Örneğin; Isparta'daki korunan alanların içinde veya bitişiğinde yer alan birçok köyün kuruluş hikayeleri incelendiğinde, yörük kültürünün öne çıktığı görülmektedir. Köylere ilk yerleşenler yörede salma hayvancılık yapmak için uygun alanlar olması nedeniyle, buraları yerleşim yeri olarak seçmişlerdir. Ancak, yörede birçok alanın farklı statülerde yasal koruma altına alınmasıyla birlikte, köylüler temel uğraşı düzenleri olan salma hayvancılığı terk etmek zorunda kalmışlardır. Köylülerin meyvecilik gibi alternatif geçim kaynağı bulabildiği yerlerde bu durum çok önemli bir sorun olarak görülme de, geçim kaynağı sağlayabilecek uğraşı düzenlerinin sınırlı olduğu yerlerde önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi dikkate alındığında bu yerlerde yaşayanların, ekonomik kazanımlarını korunan alanın oluşturduğu miras değerine tercih edeceği açıktır. Kovada Gölü Milli Parkı ile ilişkisi olan köylülerin bazı çıkar kayıpları ve buna bağlı olarak algılarındaki değişimler Tablo 1'de verilmiştir (Alkan, 2009).

Alternatif gelir kaynaklarına yönelişin gerçekleştirilemediği ve çıkar kayıplarının giderilemediği kırsal yerleşim birimlerinde yasaklamadan dolayı ortaya çıkan olumsuz algı ve tavırlar yasal koruma statüsü verilen alanların korunabilirliğini güçleştirmektedir. Isparta İli sınırları içerisinde bulunan Kovada Gölü Milli Parkı ve Kızıldağ Milli Parkı ile etkileşim halinde bulunan köylülerin bu alana ilişkin algılarına yönelik yapılan bir anket çalışmasının sonuçlarına göre (Tablo 2), yerel halkın önemli bir bölümü bu milli parkları gereksiz görmektedir. Doğrudan çıkar kaybına maruz kalmış köylülerde ortaya çıkan olumsuz algılar daha fazladır (Alkan ve ark, 2009). Diğer taraftan; Kovada Gölü, Kovada Kanalı, Beyşehir Gölü ve Orman Kaynakları ile eşsiz güzelliklere sahip olan bu iki milli park, alanla organik bağı olmayan ziyaretçileri ise büyülemektedir. TÜBİTAK destekli Isparta Doğal Korunan Alanlarında Doğa Eğitimi I ve II projelerine katılan ve bu milli parkları görme olanağı bulan 150 katılımcının tamamı bu alanların milli park olarak koruma altına alınmasını yerinde bulmaktadır (IDE, 2007-2008).

Tablo 1. Kırsal Yerleşimlerin Uğraşı Düzenleri Bakımından Yaşadığı Sorunlar ve Yerel Algılara Etkileri

Uğraşı Düzeni	Korunan alan ilanı ile birlikte ortaya çıkan değişim	Değişimin veya değişmemenin nedeni	Algı ve tavırlara yansımaları
Ormancılık	↓	Korunan alanlarda üretimin yapılmaması nedeniyle iş kaybı -Göl'den sulama suyu alınmasının yasaklanması	↓
Tarım	↓	-Tarımsal arazi kıtlığı -Hazine arazilerinin köylülerce kiralanmasına izin verilmemesi	↓
Odun dışı orman ürünleri	↓	Korunan alanlarda üretimin yapılamaması	↓
Su ürünleri üretimi	↓	Korunan alan içindeki sulak alanlarda avlanmanın yasaklanması	↓
Ekoturizm	→	Korunan alan ilanı ile birlikte ekoturizmin gelişiye yönelik bir beklenti oluşturulmasına rağmen bir gelişme sağlanamaması.	↓
El sanatları	→	Sektöre ilişkin makro ölçekli sorunlar ve turizmin gelişmemesi	→
Doğrudan istihdam	↓	Korunan alanlarda çalışabilme yönünde bir beklenti bulunmaktadır.	↓

(↓ Olumsuz, → Değişim yok)

Koruma yaklaşımına yönelik yerel algıların bu derece olumsuz olduğu bir ortamda bir alanı sadece yasaklarla korumak mümkün değildir. Örneğin; Kovada Gölü Milli Parkı'nın kaynak değerleri olarak tanımlanan göl, kanal ve orman kaynakları alanın milli park olarak korunmaya başlamasından itibaren geçen 38 yılda tahrip olmaya devam etmiştir (Şekil 1).

Tablo 2. Milli Parklara İlişkin Yerel Algılar (Alkan ve ark, 2009)

Köyler	Milli Park	Milli parkın gerekli/gereksiz görülme durumu	
		Gerekli (%)	Gereksiz (%)
Belceğiz	Kızıldağ	50	50
Yeniköy		60	40
Armutlu		43	57
Sarıkabalı		14	86
Gölkonak		18	82
Çeltek		60	40
Karayaka		25	75
Beyköy		63	37
Yassibel		50	50
Kıyakkede		54	46
Gedikli		0	100
Serpil	Kovada Gölü	71	29
Kırıntı		0	100
Yuvalı		43	57
Yukarı Gökdere		5	95
Akbelenli		30	70
Karadiken		0	100

Bu örnekte göze çarpan en önemli konulardan birisi milli parkın en önemli kaynak değerinin Kovada Gölü olduğunun kabul edilmesine rağmen; en fazla tahrip olan doğal kaynağın da göl olmasıdır. Bu durum koruma amaçlı önceliklendirmelerde de ciddi hatalar yapıldığının güzel bir örneğidir. Göle yönelik olarak öngörülen tek koruma önlemi, gölün her türlü avlanmaya yasaklanmasıdır. Ancak göl, Kovada Kanalı'ndan gelen her türlü atıkla kirlenmeye devam etmektedir. Orman kaynaklarına yönelik ise sıkı bir koruma hakimdir. Halbuki bu yöre söz konusu ormanlara bu denli sahip olmasaydı da gölün eşsiz güzelliği nedeniyle milli park olabilirdi. Ancak göl olmasaydı bu alanın milli park ilan edilmesinin bir anlamı olmazdı. Zira, yöredeki karasal ekosistemlerde yer alan flora ve fauna yapısına Türkiye'nin bir çok yöresinde rastlamak mümkündür.

Yüksek			
Orta			
Az	Ormanlar	Kanal	Göl
Yok			
Etki Düzeyi	Kaynak Değerleri		

Şekil 1. Kovada Gölü Milli Parkı'nın Kaynak Değerlerinin Mevcut Durumu (Alkan, 2009)

Korunan alanlara ilişkin benimsenen yasakçı pasif koruma yaklaşımı, bu alanlardan elde edilebilecek potansiyel gelirlerin de bir tarafa bırakılmasına neden olmaktadır. Çünkü; korunan alanlarda yaşanan en önemli sorunlardan birisi, bu alanlara ziyaretçi çekmenin güç olmasıdır.

Yöredeki korunan alanlarda konaklamaya yönelik yeterli tesis bulunmaması ve etkinlik çeşitliliğinin sınırlı olması nedeniyle Isparta’da yaşayan halkın önemli bir bölümü bile Kızıldağ Milli Parkı, Kovada Gölü Milli Parkı, vb. korunan alanları henüz ziyaret etmemiştir. Alana gelen az sayıdaki ziyaretçi ise, ziyaretlerini günü birlik olarak planlamak ve sadece doğa yürüyüşü ile yetinmek zorundadır. Örneğin; Kovada Gölü Milli Parkında yapılabilecek en kolay ve güzel etkinlik (belki de) sportif olta balıkçılığıdır. Ama bu etkinlik yasaktır. Tesisleşememenin ve etkinlik çeşitliliğinin sağlanamamasının ana nedeni kaynak yöneticileri tarafından alanların planlarının tamamlanamamış olmasına bağlanmaktadır. Mevcut planların uygulanabilir olmamasının da bunda rolü bulunmaktadır. Sonuçta, yeni tesislerin kurulması bakımından çeşitli kişi, kurum ve kuruluşlar tarafından talep gelse de bu talep karşılanamamaktadır.

Milli park ve tabiat parkı gibi rekreasyona izin verilen korunan alanlarda bu alanların işletmeciliği genellikle ihale yoluyla özel sektöre verilmektedir. Ancak, birçok korunan alanda yapılabilecek etkinliklerin sınırlılığı ve tesislerin yetersizliği nedeniyle ihalelere katılım düşük düzeyli olmaktadır. Kovada Gölü Milli Parkı’nda gününbirlik kullanım alanı dışında bir tesis bulunmamaktadır. Bu alanda bulunan tesis ise 2007 yılında yakılmış/yanmıştır. Alan uzun yıllardır düzenli bir şekilde işletilememektedir. Gölcük Tabiat Parkı Isparta kent merkezinde yaşayanlar tarafından önemli bir rekreasyon alanı olarak görülmesine rağmen bu alanın işletmeciliğinde de yıllardır bazı sorunlar yaşanmaktadır. Parkın zengin bir rekreasyonel potansiyeli bulunmaktadır. Ancak, başta Isparta olmak üzere, Burdur ve diğer yöre insanlarına sadece piknik alanı olarak hizmet vermekte ve kullanım sadece gölün yakın çevresinde yoğunlaşmaktadır. Parkta piknik dışında, farklı ve ilginç rekreasyon etkinliklerinin bulunmaması, alt ve üst yapı/tesislerin yetersizliği, çok yönlü, rahat ve kaliteli hizmet olmaması gibi olumsuzluklar nedeniyle kaynak kullanıcılarının beklentileri karşılanamamaktadır (Gül ark., 2004). Yazılı Kanyon Tabiat Parkı birçok aktiviteye ev sahipliği yapmaya aday bir alan olmasına rağmen, bu alanda da doğa yürüyüşü dışında bir etkinlik söz konusu değildir. Bununla birlikte alandaki bilgilendirme levhaları da yetersizdir. Nitekim, kanyonda endemik bitki türleri bulunmasına rağmen, ziyaretçilere flora kompozisyonu tanıtlanamamaktadır. Kanyonun en önemli kaynak değerlerinden olan yazıtlar korunamamıştır. Yine tarihi hamamın ortasından ise yürüyüş yolu geçmektedir. Kanyon boyunca uzanan su boruları ise önemli bir görsel kirlilik kaynağı olarak kabul edilmektedir. Kızıldağ Milli Parkı içinde bulunan Pınar Gözü mağarasının kapısına kilit vurulmuş durumdadır. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Sonuçta potansiyeli gerçeğe dönüştürememiş olma, elde edilebilecek ekonomik ve sosyal faydaların elde edilememesi ve yerel düzeyde korunan alan fikrine karşı olumsuz tavırların gelişmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

3. Mevcut Planlama Yaklaşımının Eleştirel Noktaları

Buraya kadar değinilen hususlar dikkatle incelendiğinde korunan alanların yönetiminde, planlama çalışmalarının en önemli unsur olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle daha önce belirtilen olumsuzlukların kaynağı olması nedeniyle bildirinin bu kısmında planlama çalışmalarının eleştirel noktalarına değinilmiştir.

Ülkemizde korunan alanların uzun devreli gelişme planlarının hazırlanmasına 1960’lı yıllarda başlanmasına rağmen, hala birçok korunan alan için bu planlar ya bitirilememiş ya da yapılan planlar uygulanamamıştır. Bunun birçok nedeni bulunmakla birlikte önemli görülenler aşağıda kısaca özetlenmiştir.

Planlama çalışmalarının başlatıldığı ilk yıllarda planlama konusundaki bilgi noksanlıkları nedeniyle planların bazıları yabancı uzmanlara yaptırılmıştır. Yeterli envanter bilgilerine sahip olmadan ve ülke gerçeklerini dikkate almadan yapılan bu planlar doğal olarak hiçbir zaman uygulama şansı bulamamıştır. Örneğin; Isparta Yöresi’nde bulunan iki milli parktan biri olan Kovada Gölü Milli Parkı’nın uzun devreli gelişme planı, alanın milli park olarak ilan edildiği

1970 yılında Amerikalı uzmanlara yaptırılmış; ancak bu plan uygulanamamıştır. Bunun sonucunda da yörede yaşayan insanların milli parktan yararlanmasına yönelik getirilen yasaklar 38 yıldır süregelmiştir. Alana yönelik uzun devreli gelişme revizyon planı ise bir özel sektör işletmesine ihale edilerek hazırlanmış ve bu plan 23.06.2008 tarihinde Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (DKMP)'nce onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu planın ilk plana nazaran daha gerçekçi olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, ticari amacın ön plana çıktığı bu planlama çalışmalarında da yeterince bilimsel çalışılıp çalışılmadığı tartışmaya açık bir husus haline gelmiştir. Nitekim, özellikle envanter aşamasında alansal çalışmalardan ziyade alanda daha önce yapılmış çalışmalarla üretilen hazır bilgilerden yararlandığı yapılan incelemelerden kolayca anlaşılmaktadır. Ayrıca, planlama aşamasında katılımcı bir yaklaşımın benimsenmediği ve başta yerel halk olmak üzere paydaşların bu sürece yeterince dahil edilmediği de söylenebilir.

Planlamaya yönelik önemli eksikliklerden birisi de ilkelerin, planlama yönteminin ve plan içeriğinin kesin olarak ortaya koyulamamasıdır. Bu durum planlar arasında farklılıklara yol açmakta ve planlayıcı ile uygulayıcı arasında anlaşmazlıklara neden olmaktadır.

Yeni ihale yasasına göre uzun devreli gelişme planlarının yapımı ihale yoluyla olmaktadır. Özel kuruluşlara öncelik kazandıran ve üniversiteleri dışlayan bu uygulamalarda daha çok ticari kaygılar ön plana çıkmakta, planlama esaslarına bağlı kalınmaksızın planlar yapılabilmektedir. Korunan alanların birçoğu için ana kaynak değerinin ormanlar olduğu gerçeği göz önüne alındığında, planlama ekiplerinin uzmanlık alanları itibariyle genellikle yetersiz kaldığı görülmektedir. Zira, orman mühendisliği eğitimi almış kişilerin bazen sadece bir yasal zorunluluğu yerine getirmek üzere ekibe dahil edildiği bilinmektedir.

Bazı korunan alanlara birden fazla koruma statüsünün verilmiş olması nedeniyle birden fazla kurumun sorumlu olması ise alan üzerinde yetki karmaşasına yol açabilmektedir. Ayrıca, bu alanlarda birçok kuruluş aynı anda, ama birbiriyle koordinasyonu olmayan bir şekilde çalışabilmektedir. Bunun yanında aynı kurum tarafından, aynı alana yönelik, benzer zamanlarda ve sonuçları bakımından ilişkili olan ancak farklı gruplar tarafından koordinasyon sağlanmadan yapılan çalışmalara da rastlamak mümkündür. Örneğin DKMP tarafından Kovada Gölü Milli Parkı'nda veri elde edilmesi, analizi ve sonuçları itibariyle birbiriyle yakından ilişkili olabilecek iki çalışma birbirinden ayrı olarak yapılmıştır. Bu çalışmalardan birincisi GEF II Isparta Yaygınlaştırma Alanı Projesi kapsamında yapılan çalışmalar, ikincisi ise milli parkın uzun devreli gelişme revizyon planına yönelik çalışmalardır. Bu durum zaman, emek ve para kaybına neden olabilmektedir.

Diğer orman alanlarında olduğu gibi korunan alanlarda da mülkiyet sorunu henüz tam anlamıyla çözülebilmemiş değildir. Örneğin Kovada Gölü Milli Parkı içinde bulunan hazine arazileri birçok kişinin göz koyduğu alanlar durumundadır. Bu durum alana yönelik önemli bir risk unsuru olduğu gibi, yerel halk ile olan ilişkileri de olumsuz olarak etkilemektedir. Nitekim yerel halk, bu alanı hazineden satın alamamalarının nedeni olarak milli parkı göstermektedir.

Gerek planların hazırlanması, gerekse bu planların uygulamaya aktarılması sırasında yaşanan başarısızlıkların odağında ise bu çalışmalara paydaşların özellikle de yerel katılımın sağlanamaması bulunmaktadır. Bir alan korunan alan olarak ilan edilirken o yörede yaşayan halka sorulmadığı gibi, bu alanın nasıl korunacağı ve bu alandan faydalanmanın nasıl olacağı konularına aranan çözüm, bu insanlar olmaksızın bulunmaya çalışılmaktadır. Özellikle planlama çalışmalarına yerel katılımın sağlanamaması durumunda korunan alanla organik bağı olan yerel halkın neredeyse tamamına yakını bu alana karşı olumsuz bir algı ve tavra yönelmektedir. Sonuçta, korunan alan yönetimi ile yerel halk arasında çatışmaların yaşanması kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu çatışmaların önlenmesi iyi bir planlama ve ardından uygulama süreçlerinin sağlanması ile mümkündür. Bu kapsamda doğal kaynak yönetiminin planlanması için disiplinler arası kurulmuş ekiplerce planlamaya yönelik ölçüt ve göstergelerin belirlenmesi, plan modellerinin bilimsel anlayışla ortaya koyulması, uygulanabilir bir planlama rehberinin

yapılması ve bu planlama rehberinin kaynak yöneticileri tarafından kullanımının sağlanması gerekmektedir.

Ancak, planlama konusunda erk sahibi olan kurumların ciddiyeti ve planlama çalışmalarına yaklaşımı anlaşılır değildir. Örneğin; DKMP'nin talebi üzerine, 5 farklı üniversiteden 50'yi aşkın uzman tarafından yaklaşık 1 yılı aşkın bir süre içerisinde hazırlanan ve DKMP tarafından Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)'a sunulan "Mevcut ve Potansiyel Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları İçin Yönetim Planı Modeli Geliştirme Projesi (TÜBİTAK-KAMAG)", TÜBİTAK'ın da bir yılı bulan değerlendirme süreci sonunda bilimsel, teknik ve bütçe aşamalarından geçmiş ve desteklenmesine karar verilmiştir. Bu süreç, proje hazırlanıp teklif edilmesinden itibaren TÜBİTAK Kamu Araştırmaları Grubunda detaylı incelenmesi, konu hakkında uzman kişilerin katılımıyla teknik panelin gerçekleştirilmesi ve yine uzmanların katılımıyla bütçe değerlendirmesinin yapılmasını içermektedir. Bu süreçte DKMP proje sonuçlarının uygulayıcısı olan kurum olarak proje süresince yapacaklarını ilgili panellerde ortaya koymuştur. Ancak bütün süreçleri başarıyla geçmesi ve TÜBİTAK'tan onay almasına rağmen bu çalışmayı talep eden ilgili genel müdürlüğün proje sonuçlarını uygulama garantisi vermemesi üzerine (başlangıçta istekte bulunmasına rağmen) hayata geçirilememiştir. Sonuçta yoğun emek, uzun zaman ve yüksek maliyet gerektiren süreçleri başarıyla geçen projenin bu aşamada reddedilmesi, haliyle harcanan zaman ve emek ile yapılan masrafların boşa gitmesine neden olmuştur. Bu durumda başlangıçta istekli olan kurumun daha sonra bu gereklilikten vazgeçmesinin temel nedeni, proje konusunun ilgili genel müdürlük için rutin işlerden olması ve AR-GE ile çözülecek bir sorun olarak görülmemesidir (TÜBİTAK, 2008). Öz bir ifadeyle, planları hazırlamak ve uygulamakla yükümlü olan kurumlar AR-GE'nin amacının ve ne işe yaradığının farkında değildir. İlgili genel müdürlüğün internet sitesinden anlaşıldığı üzere yaban hayatı geliştirme sahalarının planları kısa sürede ve hızlı bir biçimde kurum ve taşra teşkilatları tarafından hazırlanacaktır. Ancak bilimsel bir bakış açısından yoksun olarak hazırlanan bu yönetim planlarının yetersiz, noksan ve geliştirmeye muhtaç durumda olacağı açıkça görülmektedir.

Korunan alanlara yönelik planlama ilkelerinin kesin olarak ortaya koyulamadığının genel kabul gördüğü bir ortamda disiplinler arası bir anlayış ve ekleme gerçekleştirilecek olan ve diğer planlama çalışmalarına örnek oluşturması beklenen bu projenin bir karar değişikliği ile istenmiyor hale getirilmesi, sorgulanması gereken bir husustur. Bu noktada iki soruyla tartışma şekillendirilebilir. (1) Kendisine emanet edilen birçok alanı planlamakla yükümlü olan bu kurumun acaba kendisinin bir stratejik planı var mıdır? (2) Eğer var ise bu planlar her yönetici değişikliğinde tekrar mı hazırlanacaktır?

4. Sonuç ve Öneriler

Sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir çevre yönetimi, sürdürülebilir orman yönetimi, biyolojik çeşitlilik gibi hususlarda arzulanan başarıya ulaşmak isteniyorsa korunan alanların yönetimine ilişkin sorunlar mutlaka giderilmelidir. Bu bağlamda gerekli araştırmaları yapmadan ve kaynak değerlerini yeterli düzeyde tanımlamadan milli park, tabiat parkı veya başka bir koruma statüsünde korunan alan ilan etmek yerine öncelikle potansiyel korunan alanların rasyonel bir biçimde betimlenmesi ve analiz edilmesi gerekmektedir. Bir yerin korunan alan olarak ilanından önce yapılacak bu tür betimlemeler ve analizler korumanın kağıt üzerinde kalmasını engelleyecektir.

Planlama çalışmalarında yerel halk ve diğer ilgi gruplarının dışlanmaması yasaklara dayalı pasif koruma yaklaşımdan uzaklaşmada önemli bir fırsat olacaktır. Aksi takdirde endemik bitki, nesli tehlikede olan hayvanlar derken; hem bu kaynaklar yeterli düzeyde korunamayacak hem de doğal kaynakların içinde ve/veya bitişiğinde yaşayan halk ve kültürel miras endemik hale gelmiş olacaktır.

Planlamaya yönelik ilkeler, planlama tekniği, kullanılacak yöntemler ve plan içeriği gibi konular artık netleştirilmelidir. Bunun için planlama çalışmalarında üniversiteler ve diğer AR-GE kuruluşlarından mutlaka destek alınmalıdır.

Planlar, sadece koruma üzerine odaklandırılmamalı, alana ilişkin faydalanmalara yönelik açılımlar da sunmalıdır. Örneğin; ekoturizm kapsamında yürütülebilecek etkinliklerin çeşitlendirilmesi ve tesisleşmenin önündeki engellerin doğal kaynaklara zarar vermeyecek şekilde kaldırılması, korunan alanların kendi finansman kaynaklarını sağlayabilir hale gelmesinin önünü açacaktır.

Korunan alanlara ilişkin öncelik verilmesi gereken çalışmalardan birisi de yörede yaşayan insanların; korunan alan, bu alanlardan beklenen potansiyel faydalar, getirilen kısıtlamalar, sağlanan yasal haklar ve alternatif gelir kaynakları gibi konularda eğitilmesi ve bilinçlendirilmesidir. Bu bağlamda, özellikle TÜBİTAK tarafından desteklenen ve mevcut uygulamaları genellikle eğitimcilere yönelik olarak gerçekleştirilen eğitim projelerinin kırsal yerleşimlere yönelik olarak yönlendirilmesi düşünülebilir.

Kaynaklar

- Alkan, H., 2009.** Negative impacts of rural settlements on natural resources in the protected areas: An example from Kovada Lake National Park., *J. Environ. Biol.*, **30** (2/3).
- Alkan, H., Korkmaz, M., McGill, D. ve Eker, M.** Conflicts in benefits from sustainable natural resources management: two diverse examples from Turkey, *J. Environ. Biol.* (accepted)
- Arias, C. H., Valery, A. F. ve Faria, H. H., 2000.** Measuring protected area management effectiveness. Forest Innovations Project, WWF/GTZ/IUCN Technical Series, No: 2, ISBN: 9968-825-06-9, 128 p.
- Dolisha, F. Josh, M., McDaniel, Lawrence D. Teeter, 2007.** Farmers' perceptions towards forests: A case study from Haiti, *Forest Policy and Economics*, 9, p.704–712.
- Gbadegehin, A. ve Ayileka, O., 2000.** Avoiding the mistakes of the past: towards a community oriented management strategy for the proposed national park in Abuja, Nigeria. *Land Use Policy* 17 (2), p.89–100.
- Gül, A., Özgüner, H., Akten, M. ve Küçük, V., 2004.** Gölcük Gölü ve Çevresinin Peyzaj Planlama ve Tasarımı, SDÜ Bilimsel Araştırma Yönetim Birimi, Alt Yapı Projesi No: 2002/2, Isparta.
- IDE 2007,** Isparta Korunan Doğal Alanlarında Doğa Eğitimi, TÜBİTAK-4001, Proje No: 107B031.
- IDE 2008,** Isparta Korunan Doğal Alanlarında Doğa Eğitimi II, TÜBİTAK-4001, Proje No: 108B015.
- Noughton-Treves, L., Holand, M. ve Brondon, K., 2005.** The role of protected areas in conserving biodiversity and sustaining local livelihoods. *Annual Review of Environment and Resources*, 30: p.219-252.
- Ostrovsky, M., 2003.** Detecting human impacts on ecosystem function in Southern Canada, M.Sc., University of Ottawa (Canada), 87p.
- Rutagarama, E. ve Martin, A., 2006.** Partnerships for protected area conservation in Rwanda, *The Geographical Journal*, **172** (4), 291–305.

- Thomas, C. ve Middleton, J., 2003.** Guidelines for management planning of protected areas. IUCN Gland, Switzerland and Cambridge, U.K.
- TÜBİTAK, 2008.** Mevcut ve Potansiyel Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Yönetim Plan Modeli, TUBİTAK-1007G029, Ankara.
- URL-1, 2008.** <http://www.milliparklar.gov.tr/mpd/mp/millipark.asp> (Erişim Tarihi: 24/10/2008)
- WWF, 2003.** State of Europe's forest protection: WWF European Forest Programme, 4 th Ministerial Conference on the Protection of Forest in Europe, Vienna.

ORMAN KAYNAKLARININ REKREASYONEL HİZMET ÜRETİM AMAÇLI İŞLETMECİLİĞİNDE YAŞANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ (Kahramanmaraş İli Örneği)

Mehmet PAK¹

Mustafa Fehmi TÜRKER²

Hacı KALINKÜTÜK³

¹ Yrd. Doç. Dr. KSÜ, Orman Fakültesi, – KAHRAMANMARAŞ, E-posta: mpak@ksu.edu.tr

² Prof. Dr. KTÜ, Orman Fakültesi, TRABZON, E-posta: mft@ktu.edu.tr

³ Orman Müh. Kahramanmaraş İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, E -posta: hacikalinkutuk@hotmail.com

Özet

Ülkemizde, toplumun orman kaynağını rekreasyonel amaçlı kullanım talebini karşılamak amacıyla 1956 yılında başlayan Orman İçi Dinlenme Yerleri (OİDY) tefrik ve tesis çalışmaları neticesinde, 2007 yılı itibarıyla ülkemizin değişik bölgelerinde toplam 317 adet OİDY tefrik ve tesis edilmiştir. . Söz konusu mesire yerleri toplam 11033.92 ha olup, toplam orman alanının sadece % 0.053'ini oluşturmaktadır.

Rekreasyonel hizmet üretim amaçlı orman işletmeciliğinde, sözkonusu işletmeciliğin başladığı ilk yıllardan itibaren zaman zaman sorunlarla karşılaşıldığı tespit edilmiştir. Yapılan araştırmada genel olarak yetişmiş personel eksikliği ve finansman yetersizliği nedeniyle mesire yerlerinin işletmeciliğinde önemli sorunlarla karşılaşıldığı ve bu sorunların bölgeden bölgeye farklılık gösterdiği anlaşılmıştır.

Bu bildiriye, öncelikle orman kaynağının rekreasyon amaçlı kullanımının ülke genelindeki ve Kahramanmaraş ilindeki mevcut durumu, Beş Yıllık Kalkınma Planları için hazırlanan Ormancilık Özel İhtisas Komisyonu Raporları da incelenerek, ortaya konulacaktır. Daha sonra, Kahramanmaraş İli örneği kapsamında bu tür alanların devlet ve özel sektör işletmeciliği açısından bir değerlendirilmesi yapılarak, literatür ve uygulamacılardan edinilen bilgiler yardımıyla, rekreasyon amaçlı orman işletmeciliğinde karşılaşılan sorunlar, ağırlıklı olarak, işletme işlevleri açısından incelenerek, bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Orman kaynakları, orman işletmeciliği, rekreasyonel hizmet üretimi, rekreasyonel kullanım, mesire yeri.

Problems and Their Solutions in The Management of Forests for The Recreational Purposes in Turkey (Kahramanmaraş Sample)

Abstract

In Turkey, as a result of activities started in 1956 related to the allocation and establishment of forest area for the recreational purposes, about 317 forest recreation sites to meet such demand from 1956 to 2007 have been allocated and established in various regions of Turkey. These Forest Recreation Sites cover nearly 11033.92 ha forest areas. This area is only 0.053 % of total forest areas in Turkey.

In the management of forests for producing recreational services, since the first years which the management in question began, the managers have faced with some problems time to time. In the research done, it is understood that it has been faced with some problems because of technical person scarcity and financial insufficiency, and these problems changes from region to region.

In this study, firstly general information about the usage of forest areas for recreational purposes in Turkey and especially in Kahramanmaraş will be given, and then state and private management types of these recreational sities will be generally evaluated according to the Forestry Special Impression Report prepared for the Five Year Development Plans. After all, problems faced in the application of forest management activities for the recreational purposes will be analyzed in terms of enterprise's functions by examining the Kahramanmaraş sample, and then solution proposals for these problems will be developed.

Keywords: Forest Resources, forest management, recreational service production, recreational use, forest recreation site

1. Giriş

Orman kaynakları, yetiştirme ortamı şartlarına ve toplumun ihtiyaçlarına göre planlanır ve işletilirler. Yani, orman kaynaklarını işletme amaçlarının belirlenmesinde bu iki unsurun önemi büyüktür. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, toplumun orman kaynağından talebi, öncelikle odun hammaddesine dayanırken, gelişmiş ülkelerde odun hammaddesi yanında, belki de daha çok orman kaynağının sunduğu rekreasyonel hizmetleri talep ettikleri görülmektedir (Pak, 1999). Diğer bir deyişle, artık insanlar, orman kaynağının sunduğu, odun kökenli ürünler yanında diğer orman ürün ve hizmetlerinin önemini kavrayarak, onları günlük yaşamlarında kullanmak üzere talepte bulunmaktadırlar. Bu kent ormancılığı şeklinde tanımlanan bir ormancılık tipinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Giderek artan nüfusun, yoğunlaşan kent ortamında ortaya çıkardığı bunalımlar, teknolojinin neden olduğu ruhsal yorgunluklar ve aşırı çevresel kirlenme ile, gün geçtikçe azalan insan-doğa ilişkisi açık alan ihtiyaçlarının artmasına neden olmaktadır (Yıldızcı, 1990). Diğer yandan, insanların gelir düzeylerinin yükselmesi, boş zamanın artması ve toplumun eğitim seviyesinin yükselmesi gibi etkenler de, bireylerin rekreasyonel eylemlere yönelmesine ivme kazandırmaktadır (Güleç, 1980).

Ülkemiz, gelişmekte olan ülkeler arasında yer almasına rağmen, özellikle son yıllarda, orman kaynağının rekreasyonel amaçla kullanımı yönündeki eğilimler artış göstermektedir. Artan bu talep ve eğilimler nedeniyle, orman kaynağının, sadece odun hammaddesi üretimi eksenli işletmeciliği yerine, kaynağın korunmasını ve sürdürülebilirliğini ön planda tutan, odun hammaddesi üretimi dışındaki ve ormanların dışsalıkları olarak kabul edilen diğer fonksiyonlarına işlevsellik kazandıran çok yönlü faydalanma ve kaynağın toplam ekonomik değerini dikkate alan bir işletmecilik anlayışı, bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de kabul görmeye ve gelişmeye başlamıştır.

Mesire yeri olarak tahsis edilen rekreasyon alanları son yıllara kadar bugünkü adıyla Çevre ve Orman Bakanlığına bağlı bir kuruluş olan Doğa Koruma ve Milli Parklar (DKMP) Genel Müdürlüğü (eski adıyla Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü) tarafından işletilmekteydi. Yapılan son değişikliklerle bir çok mesire yerinin özel işletmeciler tarafından işletilmesi sağlanmış ve illerde örgütlenmiş olan DKMP Şube Müdürlükleri tarafından da denetimlerinin yapılması kararlaştırılmıştır.

Ülkemizde rekreasyonel hizmet üretim amaçlı orman işletmeciliğinde, sözkonusu işletmeciliğin başladığı ilk yıllardan itibaren zaman zaman sorunlarla karşılaşıldığı tespit edilmiştir. Yapılan araştırmada genel olarak yetişmiş personel eksikliği ve finansman yetersizliği nedeniyle mesire yerlerinin işletmeciliğinde önemli sorunlarla karşılaşıldığı ve bu sorunların bölgeden bölgeye farklılık gösterdiği anlaşılmıştır.

Bu bildiriye, toplumun rekreasyon talebini karşılamak için mesire yeri olarak tahsis edilen orman alanlarının rekreasyon amaçlı kullanımının ülke genelindeki ve bildiriye konu edilen Kahramanmaraş ilindeki mevcut durumu, Kalkınma Planlarının altyapısı için hazırlanan Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporları incelenerek, ortaya konulmuştur. Daha sonra, ülke genelinde ve Kahramanmaraş örneği kapsamında bu tür alanların işletilme şekilleriyle ilgili bilgiler verilmiştir. Son olarak, literatür ve uygulamacılardan edinilen bilgiler yardımıyla rekreasyon amaçlı orman işletmeciliğinde karşılaşılan sorunlar, ağırlıklı olarak, işletme işlevleri açısından ele alınarak değerlendirilmiş ve tespit edilen sorunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirilmiştir.

2. Orman Kaynaklarının Rekreatyonel Amaçlarla Kullanılması

2.1. Türkiye Genelinde Mevcut Durum

2.1.1. Yasal Durum

Orman ve orman rejimine giren, rekreatyonel kaynak değeri arz eden veya Orman Genel Müdürlüğünün mülkiyet ve tasarrufu altındaki piknik ve kamp kullanım alanı imkânlarına sahip sahalarda orman içi mesire yerleri tesis edilmekte ve işletilmektedir. Bu çalışmaların kanuni temelini; 6831 Sayılı Orman Kanununun 25. Maddesi¹ ile 4856 Sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri hakkındaki kanunun 2.² ve 13.³ maddeleri teşkil etmektedir. Bununla beraber, söz konusu faaliyetler 2873 Sayılı Milli Parklar Yasasına istinaden çıkarılan Milli Parklar Yönetmeliği ve Çevre ve Orman Bakanlığı Merkez Teşkilatının Görevleri, Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmeliğine göre yürütülmektedir (URL-1; DPT, 2007). Ayrıca, 1997 yılında OGM'ye devredilen ve aynı kurum tarafından daha sonra tahsis edilen mesire yerleriyle ilgili olarak 2006 yılında çıkarılan Mesire Yerleri Yönetmeliği bulunmaktadır.

2.1.2. Ülkemizde Rekreatyonel Amaçlarla Kullanılan Orman Alanları

Ülkemizde toplumun her geçen gün artan ormanları rekreatyonel amaçlarla kullanma talebini en iyi bir şekilde karşılayabileceği düşünülen orman alanları, orman idaresi tarafından, 1956 yılından beri Orman İçi Dinlenme Yeri (yeni adıyla Mesire Yeri) adıyla piknik ve kamp alanları tesis ve tefrik edilmektedir. Mesire Yerleri 1997 yılına kadar içerdikleri kaynak değerleri, ziyaretçi potansiyelleri ve kullanım amaçlarına göre A, B ve C tipi olmak üzere üç ayrı kategoride tesis ve tefrik edilmiştir. 1997 yılında alınan bir kararla C tipi Mesire Yerleri tatbikat alanı olarak kullanılmak üzere Orman Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir (Anonim, 1997). Böylece, A ve B tipi mesire yerleri DKMP Genel Müdürlüğü, C tipi mesire yerleri ise, OGM tarafından yönetilmeye başlanmıştır.

Bugün itibariyle DKMP Genel Müdürlüğüne yönetilen mesire yeri sayısı; A tipi 108 adet (4667 ha) ve B tipi 208 adet (6366.92 ha) olmak üzere toplam 316 dır (URL 2). Bu alanlar yanında, ülkemizde 1958 yılından bu yana ilan edilen 808 172 hektar alanı kapsayan 36 adet Milli Park ve toplam 69 505 hektar alanı kapsayan 17 adet Tabiat Parkı da, asıl tahsis amaçları olmasa da, rekreatyonel amaçlarla kullanılabilir (DPT, 2007).

2.1.3. Ülkemizde Orman İçi Dinlenme Yerlerinin İşletme Şekilleri

Ülkemizde toplumun rekreatyonel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tesis edilen Mesire Yerlerinin işletilmesiyle ilgili yönetmelik 1975 yılında yürürlüğe girmiştir. Söz konusu yönetmelik, Mesire Yerlerinde yürütülmesi gereken hizmetlerin genellikle orman idaresi tarafından yapılması gerektiği noktasından hareketle düzenlenmiştir. Ancak 1975 yılından bu yana toplumdaki değişime paralel olarak, Orman İdaresi kuruluşlarında da iş hacminin ve çeşidinin genişlemiş olması, bazı iş kollarının özel sektöre yaptırılmasının daha ekonomik olacağı düşüncesini ortaya çıkarmıştır.

¹ Orman Genel Müdürlüğü; mevkii ve özelliği dolayısıyla lüzum göreceği ormanları ve orman rejimine giren sahaları; bilim ve fennin istifadesine tahsis etmek, tabiatı muhafaza etmek, yurdun güzelliğini sağlamak, toplumun çeşitli spor ve dinlenme ihtiyaçlarını karşılamak, turistik hareketlere imkân vermek maksadıyla, milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma sahaları ve orman mesire yerleri olarak ayırır, düzenler, yönetir ve gerektiğinde işletir veya işletirir.

² Milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları ve orman içi mesire yerleri ile biyolojik çeşitliliğin, av ve yaban hayatı alanlarının tespiti, yönetimi, korunması, geliştirilmesi, işletilmesi ve işletirilmesini sağlamak.

³ Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünün görevleri şunlardır: Milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları ve yeterli mesire yerlerinin ayrılması, korunması, planlanması, düzenlenmesi, geliştirilmesi, tanıtılması, yönetilmesi, işletilmesi ve işletirilmesi ile ilgili işleri yürütmek.

1998 yılına kadar Mesire Yerlerinde, genellikle orman idaresi ile özel sektör iç içe çalışmaktaydı. Bu tarihten itibaren Mesire Yerlerinin işletilmesi hizmetlerinin tamamının A ve B tipi Mesire Yerlerinde özel sektör tarafından yapılmasının uygun olacağı düşüncesiyle, Maliye Bakanlığından alınan izin doğrultusunda, Mesire Yerlerinin 10 yıl süre ile özel sektör tarafından işletilebilmelerine yönelik ihaleler yapılmıştır. Ülke genelinde gerçekleştirilen bu ihaleler neticesinde, 1998 yılı içerisinde mevcut Mesire Yerlerinin ¼'ü ihale edilebilmiştir (DPT, 2001). Ancak, daha sonraki yıllarda ortaya çıkan anlaşmazlıklar nedeniyle 10 yıl olan kiralama süresi 3 yıla indirilmiş ve her yıl anlaşmanın karşılıklı olarak yeniden gözden geçirilmesi ve yeni şartlar dikkate alınarak yenilenmesi karara bağlanmıştır.

Bugün itibarıyla, mesire yerleri 2004 yılında 5192 sayılı yasa ile 6831 sayılı yasada yapılan değişikliklerden sonraki durum esas alınmak üzere, 6831 sayılı orman kanununun ilgili maddeleri, 4856 Sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 2886 Sayılı Devlet İhale Kanununda kabul edilen özelleştirme politikaları paralelinde ihale, protokol ve idare eli ile işletilmeleri sürdürülmektedir (URL-1; Balık, 2007).

2.2. Kahramanmaraş İlinde Mevcut Durum

2.2.1. Rekreasyonel Amaçlarla Kullanılan Orman Alanları

Kahramanmaraş İl Çevre ve Orman Müdürlüğü ve Kahramanmaraş Orman Bölge Müdürlüğü'ne bağlı mesire yerlerine ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda özetlenmektedir.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, Kahramanmaraş'ta 2 si DKMP Şube Müdürlüğü, geriye kalanı da Orman Bölge Müdürlüğü kontrolünde olmak üzere toplam 8 adet mesire yeri bulunmaktadır. Ayrıca, 1 adet kent ormanı ve 1 adet tabiat parkı da rekreasyonel amaçlarla kullanılmaktadır.

2.2.2. Kahramanmaraş'taki Mesire Yerlerinin İşletme Şekilleri

Kahramanmaraş'ta bulunan Mesire Yerleri, bulgular bölümünde ayrıntılı bir şekilde ele alınacak olan teknik personel eksikliği ve finansman yetersizliği gibi nedenlerle Orman İdaresi tarafından işletilememektedir. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, mesire yerlerinden 2 si özel işletmeciler tarafından, diğerleri de ağırlıklı olarak il ve belde belediyeleri tarafından işletilmektedir.

Tablo 1. Kahramanmaraş'ta rekreasyon amaçlı kullanılan orman alanlarına ilişkin bilgiler (Anonim, 2008)

Bağlı Olduğu Müdürlük	Adı	Tipi	İlçesi	Alan (ha)	İşletme Şekli
İl Müdürlüğü	Başkonuş	A	Andırın	16	Özel
	Kapıçam Atatürk	B	Merkez	63	Özel
	Kapıçam Tabiat Parkı	-	Merkez	120	Kurum
Bölge Müdürlüğü	Çamlık	C	Merkez	3.5	Belediye
	Pınarbaşı Çamlık	C	Merkez	18.5	Belediye
	Tekir Yeşilgöz	C	Merkez	3	-
	Tekir	C	Merkez	15.9	-
	Malikejder	C	Merkez	52.5	Belediye
	Kahramanmaraş Kent Ormanı	-	Merkez	51.5	Kurum
	Bababurun (Beyoğlu)	D	Türkoğlu	3	Belediye

3. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada; orman kaynağının rekreasyon amaçlı kullanımı ve işletilmesiyle ilgili yayınlar, Kahramanmaraş İl Çevre ve Orman Müdürlüğü DKMP Şube Müdürlüğü ve Kahramanmaraş Orman Bölge Müdürlüğü kayıtları ve ülkemizde beş yılda bir hazırlanan Kalkınma Planlarına altık olarak hazırlanan Özel İhtisas Komisyonu Raporları materyal olarak kullanılmıştır. Ayrıca, araştırmaya konu edilen Kahramanmaraş il ve bölge müdürlüğü bünyesinde görev yapan konuyla ilgili uygulamacılarla yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler de, çalışmada büyük oranda materyal olarak değerlendirilmiştir.

Pak ve ark. (2002) tarafından daha önce, ülkemizde rekreasyonel hizmet üretim amaçlı orman işletmeciliğinde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği) başlığı ile II. Ulusal Karadeniz Ormancilık Kongresinde bir bildiri sunulmuştur. Bu çalışmada da, aynı yaklaşımla Kahramanmaraş İli örneği ele alınmış ve akademisyen – uygulamacı işbirliği ile elde edilen sonuçlar ilgili bölümlerde alt başlıklar halinde incelenmiştir.

Çalışma, genel anlamda literatür bilgileriyle geliştirilmiş olması yanında, bilgi ve deneyimlerinden yararlanmak için uygulamacılarla yüz-yüze görüşmelerle daha da zenginleştirilmiştir. Ayrıca, konuyla ilgili görüşlerini işletme işlevleri kapsamında; yasal durum, uygulamada karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerini, hazırlanan bir soru kâğıdı marifetiyle, yazılı olarak bildirmeleri istenmiştir. Daha sonra, elde edilen bütün bu veriler çerçevesinde ülkemizdeki rekreasyonel hizmet üretim amaçlı orman işletmeciliğinde karşılaşılan sorunlar, Kahramanmaraş İli kapsamında verilmiş ve söz konusu sorunlara ilişkin çözüm önerileri Akademisyen-Uygulamacı işbirliği ile ortaya konulmuştur.

4. Bulgular

4.1. Orman Alanlarının Rekreasyonel Hizmet Üretim Amacıyla İşletmeciliğinde Karşılaşılan Sorunların İşletme İşlevleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Yasal dayanağını 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 25.Maddesi ile 4856 Sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri hakkındaki kanunun 2. ve 13. Maddelerinden alan Mesire Yerlerinin etüt-envanteri, ayrılması, planlanması, tescili uygulaması, korunması, tanıtılması, işletilmesi ve yönetilmesi ile ilgili olarak kapsamlı bir yönetmelik bulunmamaktadır.

Uygun orman alanlarının, toplumun rekreasyonel talepleri doğrultusunda tefrik ve tesis edilmesi ve bu alanların işletilmesi, her yönüyle bir işletmecilik faaliyeti olarak ele alınabilir. Çünkü, insanların yararlanması için söz konusu faaliyetin gerçekleştirilmesinden sorumlu olan DKMP Şube Müdürlüğü; emek, sermaye gibi üretim faktörlerini planlı, tutarlı ve sistemli bir biçimde bir araya getirerek, hizmet üretimi amaçlamakta ve bu amacın gerçekleştirilmesi için üretim kaynaklarının kullanımında, ekonomik ve akılcı kararlar verilmesinin gerekli olduğu bir birim olmaktadır.

Orman kaynağından rekreasyonel amaçla hizmet üretimi, bir işletmecilik ve bu faaliyetleri planlayan, yürüten ve işleten, Merkezde DKMP Genel Müdürlüğü ve taşrada DKMP Şube Müdürlükleri de bir işletme olarak ele alındığında, rekreasyonel hizmet üretim amaçlı orman işletmeciliğinde karşılaşılan sorunları ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerinin irdelenmesinin işletme işlevleri çerçevesinde ele alınması çok daha isabetli olacaktır.

4.1.1. Yönetim İşlevi

İşletmelerin yönetim işlevi; karar alma, alınan kararları uygulama, alınan kararlar hedeflenen amaçlarla, uygulama sonuçlarını karşılaştırma ve bir uyumsuzluk varsa, düzeltici eylemlerde bulunma aşamalarından oluşan bir bütün (Türker, 2000) olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım çerçevesinde, yönetim işlevi, rekreasyonel hizmet üretim amaçlı orman işletmeciliğinde de önem arz etmektedir. Çünkü, bu tür bir işletmecilikte sahanın tefrik ve tesisinden, topluma

hizmet sunulabilir düzeye gelinceye kadar çok karmaşık bir yapı söz konusudur. Topluma hizmet sunulur duruma gelindikten sonra da, hizmetin koruma kullanma dengesi içerisinde yürütülebilmesi ve kaynağın sürdürülebilir yönetimi açısından da, yönetim işlevi önemli bir yere sahiptir.

Mesire yerlerinin yönetiminden sorumlu kuruluşlar, daha önce belirtilmiş olan yasal mevzuat çerçevesinde karar alma, alınan kararları uygulama, hedeflenen amaçlara ulaşmada alttan yukarıya veya yukarıdan aşağıya doğru hiyerarşi içerisinde bir politika izlemektedir.

Yönetim sürecinde karşılaşılan en önemli sorunlardan birisi, yönetim kademesindeki her yöneticinin aynı anlayış ve uyuma sahip olmamalarıdır. Dolayısıyla, taşra yönetiminin, merkezi yönlendirmede etkin olmadığı söylenebilir. Bunun sonucunda da, merkezden taşraya genel mahiyetteki kararlar tamim edildiğinde, bu kararlardan bazılarının bölgesel gerçeklere uymadığı veya mevcut şartları zorladığı gerçeği ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu, merkezdeki görevlilerin taşranın ihtiyaç ve isteklerini tam olarak bilmemesi ve alınan kararların ulusal boyutta alınmasından kaynaklanmaktadır. Bölgesel gerçeklerle uyuşmayan kararların düzeltilmesi için yapılacak uzun yazışmaların yapılması ve dolayısıyla zaman kaybının yaşanması gerekmektedir. Bu problemin çözümü için merkezi yönetime bildirilmesi gerekmeyen yerel konuların taşrada çözülmesi, yani merkezi yönetimin yetkilerinin taşra yönetimine devredilmesi faydalı olacaktır.

Bu kapsamda bir diğer sorun, devlet tarafından işletilen mesire yerlerinde özellikle personel azlığı yada mevcut personelin verimli çalıştırılmaması, yeterli hizmet verilememesine ya da verilen hizmetin kalitesinin düşmesine neden olmaktadır.

Yine kamu tarafından işletilen mesire yerlerinde yeni yatırımların yapılması, zaman zaman ödenek yetersizliği ve tasarruf tedbirleri gibi nedenlerle gerçekleştirilememekte, mevcut tesislerin ise, bakım ve onarımları zamanında yapılamamaktadır.

Yönetim işlevi açısından ele alınması gereken bir diğer sorun, işletmeciliği özel sektöre devredilen mesire yerlerinde orman idaresi tarafından yapılması gerekli denetimlerin zamanında yapılamaması yada yetkili kişilerin denetimi yapmasına mani olunması nedeni ile özellikle Ege ve Akdeniz kıyısı gibi turistik bölgelerde mesire alanlarının doğal yapılarının bozularak izinsiz yapılaşmalara gidilmesidir. Bu sorun, mesire yerlerinin özel sektöre uzun vadeli verilmesi ve özerk bir denetim mekanizması tarafından denetlenmesinin sağlanmasıyla çözülebilir. Ancak, denetim elemanlarının hiçbir siyasi ve bürokratik etki altında kalmadan denetlemelerini yapabilmelerinin sağlanması gerekmektedir.

4.1.2. Satın Alma İşlevi

İşletmelerde üretim işlevi, mal ve hizmetin üretimi sürecinde kullanılacak hammadde, yarı mamul, parça ve çeşitli diğer malzemelerin tedariki ya da satın alma işlerini kapsamaktadır (Mucuk, 1993). Orman kaynağının rekreasyonel amaçla iletilmesinde satın alma işlevi de önemli bir yer tutmaktadır. Şöyle ki; işletme tarafından üretilen ve halkın kullanımına hazır hale getirilen hizmetin, bu aşamaya getirilinceye kadar çok çeşitli mal ve hizmetlerin satın alındığı bilinmektedir. Mesire Yerinin tefrik ve tesis edilmesinde, alt ve üst yapı tesisleri için gerekli malzemeler ve kullanılan hizmetlerin satın alma işlemleri bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Mesire yerinin hizmet üretimine hazır hale getirilmesi sürecinde ve hizmet üretim sürecinde gelişim planı ve iş programları çerçevesinde gerçekleştirilen satın alma iş ve işlemleri, 2886 ve 4737 Sayılı İhale Kanunları ve Çevre ve Orman Bakanlığı Döner Sermaye Yönetmeliği esaslarına göre yapılmaktadır.

Satın alma işlevi kapsamında karşılaşılan sorun, alınan mal, malzeme ve hizmetlerin özellik arz etmesi nedeniyle, bazen yasal zorunluluklar yüzünden istenilen nitelikte olmamaktadır. Bu da verilen hizmetin aksamasına neden olmaktadır. Bu sorunu ortadan kaldırmak için, bu tür alımlar

için özel hükümler konularak alınan mal ve malzemenin söz konusu ihale kapsamı dışında tutulması faydalı olacaktır. Bu durumda istenilen özellikte mal ve malzeme alımı yapılabilecektir.

4.1.3. Üretim İşlevi

Mal ve hizmetleri, tüketicilere sunulabilir duruma getirmek, işletmenin temel işlevlerinden olan üretim işlevinin görevidir. Üretim işlevi, mal ve hizmetleri ortaya koymak için gerekli imkân ve eylemleri planlamak, örgütlemek, yürütmek, uyumlaştırmak ve denetlemek işlevlerinden oluşan bir bütündür (Türker, 2000). Rekreatif hizmet üretimi amacıyla sahanın tesisinin planlanmasından itibaren, hizmetin toplum tarafından kullanılabilir duruma gelmesine kadar olan süreç, işletmenin üretim işlevi kapsamında ele alınabilir.

Bir rekreatif alanının hizmet üretim amacıyla açılması ve planlanması, Orman İdaresinin denetimi ve koordinatörlüğünde, ormanın devamlılığı ilkesini esas alan, ormanın bütünlüğü ve peyzajını bozmayan şartlarda gerçekleşecektir (Çotuk, 1991). Bu nedenle, planlamacı, bir yerin rekreatif alanı olarak planlanmasından önce, alana olabilecek rekreatif kullanım talebini, hangi tip rekreatif etkinliklerin uygun olabileceğini, rekreatif etkinliklerin nerede ve ne şekilde yer almasının gerektiğini ve rekreatif faaliyetlerin doğal çevreye yapabileceği etkileri ve bu etkiler sonucunda ortaya çıkabilecek olumsuzlukların giderilme yöntem ve şekillerini ortaya koymak durumundadır.

Kısaca belirtmek gerekirse, planlamada estetik ve fonksiyonel faktörler göz ardı edilmemeli, kullanıcı istek ve özellikleri veri tabanı olarak ele alınmalıdır (Erdoğan, 1999). Bütün bu ön çalışmalar ışığında, Mesire Yerlerinin planlanmasında altı temel aşamadan söz etmek mümkündür. Bunlar; planlama sahasının seçimi, etüt-envanter çalışmaları, analizlerin yapılması, bilgilerin sentezi ve gelişme planının yapılması, uygulama plan ve projelerinin hazırlanması ve son olarak maliyet hesapları ile bütçe hazırlanması aşamalarıdır.

Hizmet üretimi, mesire yeri ile ilgili "Gelişim Planı" kararları doğrultusunda ele alınmakta, bu planda yapılması gerekli görülen tesis veya hizmet üniteleri yıllık iş programları çerçevesinde planlanmaktadır. Bu iş programlarında yeni yapılacak tesisler ile, önceden yapılmış olmasına rağmen onarımı gerekli görülen üniteler söz konusu olabilmektedir. Bütün bunlar bütçe imkânları ölçüsünde gerçekleştirilmektedir.

İşletmelerin işletme işlevlerini yerine getirme esnasında, yönetim sürecinde yaşanan sorunların etkili olduğu uygulamacılar tarafından ifade edilmektedir. Bunun yanında, Mesire Yerlerinin işletmeciliğinde hizmet üretim amacıyla bazen hiç programlanmaması gereken işlerin programlandığı görülmektedir. Bu durumda ise, hem ayrılan ödenek amacına uygun sarf edilmemekte, hem de hizmet üretimi aksamaktadır.

4.1.4. Pazarlama İşlevi

İşletmelerin pazarlama işlevinin, tüketici ihtiyaçlarını saptaması, buna göre işletmedeki üretime yön vermesi ve mal ve hizmetlerin en ekonomik bir biçimde üreticiden tüketiciye akışını sağlaması gerekmektedir (Türker, 2000). Ormancilık sektöründe uygulanan pazarlama uğraşları ise, gerek orman işletmelerinin özellikleri ve gerekse orman ürünlerinin özellikleri nedeniyle, diğer sektör işletmelerinkinden ayrılmaktadır (Acun, 1971). Mesire Yerlerinde toplumun kullanımına hazır hale getirilen hizmetin, insanlar tarafından kullanılmasını sağlayan işlemdir. Bu kapsamda, Mesire Yerlerinin işletilmesi aşamasında iki şekilde söz edilebilir. Bunlardan biri, mesire yerlerinin Orman İdaresi tarafından, diğeri de özel sektöre kiralanarak işletilmesidir.

Her iki işletme şeklinde de işletmecilerin gerçek manada somut bir pazarlama anlayışına sahip olmadıkları düşünülmektedir. Çünkü, her iki yöntemde de tüketicilere yönelik herhangi bir

çalışmanın yapılmadığı, uygulamacı ve işletmeciler tarafından ifade edilmektedir. Dolayısıyla, ülke genelinde olmasa da Kahramanmaraş'taki mesire yeri işletmecilerinin, modern anlamda bir işletmecilik bilgi birikimi ve yeteneğine sahip olmadıkları ifade edilmektedir.

Bütün bunların yanında, yönetim işlevindeki eksikliklerin olumsuz bir yansıması da pazarlama işlevinde görülmektedir. Tüketici ihtiyaçlarındaki gelişme ve değişimler izlenmediği için, pazarlama işlevi de bir anlamda eksik kalmaktadır.

Pazarlama işlevi kapsamında mesire yerlerinin tanıtımını sağlamak amacıyla reklam ve tanıtım çalışmaları da önem arz etmektedir. Kamu tarafından işletilen mesire yerlerinde yeterince reklam ve tanıtım çalışmaları yapılmadığından halkın büyük bölümü bu tür alanlardan habersiz kalmaktadır. Belediye ve özel sektör tarafından işletilen mesire yerlerinde bu tür çalışmalar daha ileri düzeyde yapılmaktadır.

4.1.5. Finans İşlevi

Bir işletmenin amaçlarına ulaşabilmesi için, gerekli olan parayı, ödeme araçlarını ve her türlü imkânı sağlayacak ve işletmenin tüm yükümlülüklerini yerine getirecek biçimde para akışının yönetimi işlevidir (Türker, 2000). Toplumun rekreasyonel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, orman kaynağının işletilmesinde, alanın tefrik ve tesis edilerek, insanların kullanımına hazır hale getirilmesi ve alanın işletilmesi sürecinde meydana gelen para akışının, işletmenin finans işlevi kapsamında değerlendirilmesi mümkündür.

Mesire Yerleri çalışmalarındaki finans işlemleri yatırım ve iş programları ile genel bütçe ve döner sermaye bütçesi çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Mesire yerlerinde üretilen hizmetler, orman-halk ilişkilerinin geliştirilmesi ve ormanların korunmasındaki önemi tartışılması gereken hizmetlerdir. Mesire yerlerinin bu önemli fonksiyonlarına rağmen, geniş halk kitlelerine hitap eden, hizmet veren, bu alanda artan kamuoyu talebinin değerlendirilmesi için gerekli olan bu çalışmalara ayrılabilen ödenekler hizmetin gerektirdiği ödenek miktarının çok altında kalmakta ve bu durumda kamuoyunun büyük boyutlarda olan talebine tam anlamıyla cevap verilememektedir (DPT, 1995).

Mesire yeri yatırım veya iş programlarında yer alan hizmetlerin gerçekleştirilmesinde bütçe imkânlarının az olması veya özellikle Genel Bütçeden gönderilen ödeneklerin *dilimler halinde* gönderilmesi nedeniyle, faaliyetlerin gerçekleştirilmelerinde gecikmeler olabilmektedir. Bu durumun nedeni olarak, ülkemizde yaşanan ekonomik sıkıntı ve ülkemiz bürokrasisindeki hantal yapı gösterilebilir.

4.1.6. İşgören İşlevi

İşletmeyi amaçlarına ulaştırmak için bir üretim faktörü olan insan kaynağı, bir sözleşme ile işletmeye bağlanmışsa, bu insanlara o işletmenin işgöreni ya da ülkemizdeki yaygın kullanımıyla personeli adı verilmektedir (Türker, 2000). İşgörenlerin en ekonomik yollardan sağlanması ve verimli bir biçimde çalıştırılması amacına yönelik her türlü işletme faaliyetlerinin yerine getirilmesine de işgören işlevi denilmektedir (Öztürk ve Türker, 2000). Toplumun rekreasyonel taleplerini karşılamak amacıyla Mesire Yerlerinin tefrik ve tesis edilmesinden, hizmet üretim faaliyetlerinin yürütülmesine kadar olan bütün aşamalarda işgören faktörü önemli yer tutmaktadır. Çünkü yapılan bütün iş ve işlemler insan unsuru tarafından gerçekleştirilmektedir.

Ülkemizde Mesire Yerleri, yukarıda da belirtildiği gibi, orman idaresi ve özel sektör olmak üzere iki şekilde işletilmektedir. Ancak, hizmete giren Mesire Yerleri genellikle özel sektöre ihale yoluyla kiralanmış olup, bu işletmeciler tarafından işletilmektedir. Özel işletmeciler

tarafından işletilen Mesire Yerlerinde çalıştırılan personel, ilgili işletme tarafından temin edilmektedir.

Orman İdaresi tarafından işletilen Mesire Yerleri yok denecek kadar azdır. Zaten bu sahaların idare tarafından işletilmesi de, bugünkü şartlarda pek mümkün görülmemektedir. Çünkü, Çevre ve Orman Bakanlığı merkez teşkilatında, Mesire Yerleri dahil bütün korunan alanlar konusunda yetişmiş uzman eleman sayısı yetersiz durumdadır. Taşra teşkilatında ise, gerek sayısal ve gerekse konu ile ilgili deneyim ve bilgi birikimi olan teknik eleman açısından, önemli bir eksiklik bulunmaktadır. Geçmiş dönemlerde subjektif değerlendirmelerle yapılan atamalar, DKMP Genel Müdürlüğünün işlevselliğinin geliştirilmesini olumsuz yönde etkilemiştir.

Bir yandan, mevcut teknik personel atama yönetmeliği çerçevesinde bu çalışmalara karşı yetenek ve bilgi sahibi olduğu ilgili eğitim kurumlarınca belirlenen teknik elemanların doğrudan doğruya bu hizmetlerde görev alması sağlanamazken, diğer taraftan kurumda halen çalışmakta olan ve alanında deneyimli, bilgili, tecrübeli, teknik personel sayısında daha iyi maddi imkânlar veren, sözleşmeli personel çalıştırma statüsü uygulayan kurum ve kuruluşların cazip imkânları nedeniyle azalma görülmektedir (DPT,1995).

Mesire Yerlerinde görevlendirilmesi gereken, konusunda eğitilmiş muhafaza memurlarının işletmelere tayini, personel israfına yol açmakta, hatta bu konuda eğitimsiz memurlar sahalarla atanabilmektedir. Bu da, Mesire Yerlerinin koruma-kullanma dengesi içerisinde işletilmesi noktasında ortaya çıkan önemli sorunlardan biridir (DPT, 1995).

Mesire Yerlerinin orman idaresi tarafından işletilmesi durumunda yukarıda açıklanan sorunlar ortaya çıkarken, özel sektör tarafından işletilmesi durumunda da benzer sorunların devam ettiği belirtilmektedir. Bu sorunların başında yetişmiş eleman eksikliği gelmektedir. Özel sektör doğal olarak işletmecilikte ekonomikliği ve kârını en çoklamayı düşüneneceğinden dolayı, kalifiye elemanları temin edebilse bile, işletmede istihdam etmeyi düşünmeyeceği ifade edilmektedir. Çünkü, kalifiye elemanın, işletmeciye maliyeti yüksek olmaktadır. Dolayısıyla, ucuz işgücü aranmaktadır. Bu da, hizmet kalitesinin düşmesi ve halkla olan ilişkiler de olumsuzluklar ortaya çıkarmaktadır.

Ülkemizdeki Mesire Yerleri büyük oranda özel işletmeciler tarafından işletildiği daha önce ifade edilmişti, genel olarak özel sektör kârını en çoklamayı düşüneneceği varsayımı ile, söz konusu alanların işletmeciliğinde koruma-kullanma dengesini ihmal etmeleri ihtimal dahilindedir. Bu da kaynağın doğal yapısının bozulmasında etkili olabilir.

4.1.7. Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) İşlevi

Genel olarak araştırma-geliştirme, bilimsel ve teknik bilgi ve birikimini arttırmak amacıyla işletmelerin yürütmüş oldukları bir dizi sistematik çabadan oluşmaktadır (Dinçer ve Fidan, 1996). Rekreatyonel hizmet üretimi amacıyla işletilen Mesire Yerlerinin toplum talepleri ve orman kaynağının nitelikleri göz önünde bulundurularak daha fonksiyonel bir şekilde işletilmesi konusunda yapılması gereken araştırma ve geliştirmeler bu kapsamda ele alınabilir.

Ülkemizde rekreatyonel hizmet üretim amaçlı orman işletmeciliğini bünyesinde bulunduran DKMP Genel Müdürlüğünde ve taşra kuruluşlarında söz konusu amaçla tahsis edilmiş bir birim olmadığından, bu tür araştırma geliştirme faaliyetlerinin varlığından söz etmek mümkün değildir.

Mesire Yerleri çalışmaları çerçevesinde yer alan ve özel ihtisas konusu özelliğine sahip etüt - envanter, planlama, projelendirme, uygulama, yönetim ve tanıtım faaliyetleri ile ilgili yurt içi eğitim programında eksiklikler olması, yurt dışı programların yetersiz olması konu ile ilgili önemli problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (DPT, 1995). Halbuki, ülkemizde orman kaynağı aracılığıyla rekreatyonel hizmet üretimi kapsamında araştırılması ve

geliştirilmesi gereken çok sayıda konu vardır. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Bir rekreasyon sahasının, fiziki ve biyolojik doğal kaynaklarının nitelik ve niceliklerinde herhangi bir gerileme olmaksızın kullanıma açılabilmesi için esas alınacak kullanım yoğunluğunun hektara kişi bazında (taşıma kapasitesi) belirlenmesi,
- Rekreasyonel kullanım değerlerine sahip bir ormanda orman işletmeciliği ile ormanın rekreasyonel kullanıma açılması, alternatiflerinin değerlendirilmesi,
- Orman içi rekreasyonel kullanımın kişilerin işgücü ve verimlilikleri üzerinde etkileri ve insan sağlığı açısından değerlendirmesi,
- Rekreasyon alanlarının bulunduğu bölgedeki insanların sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısı ve yöre insanları üzerindeki etkileri.

Merkez teşkilatında yeterli uzman eleman temin edilememesi sebebiyle, bu konularda gerekli araştırmalar yapılamamaktadır. Kahramanmaraş'taki Mesire Yeri işletmeleri ise, büyüklük açısından çok önemli konumda olmadığı için, gelir ve gider hesabı yapıldığında bu işlev için ayrılacak bir finansmanın mümkün olmadığı ortadadır.

4.1.8. Halkla İlişkiler İşlevi

İşletmelerin halkla doğru, inandırıcı ve güvenilir ilişkiler kurması, kamuoyunda olumlu ilişkiler oluşturması, halkı işletmeyi destekleyecek davranışlara yöneltmesi, karşılıklı çıkarlara dayalı işletme-halk ilişkisini sürdürmesi amacına yönelik çalışmalar bütünü (Türker, 2000) olarak tanımlanan halka ilişkiler işlevi, rekreasyonel hizmet üretim amaçlı orman işletmeciliğinde çok önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü bu tür bir işletmecilikte, bir taraftan toplumun rekreasyonel talebi karşılanmak istenirken, diğer taraftan orman kaynağının doğal yapısının zarar görmemesi arzu edilmektedir. Yani, orman kaynağının koruma-kullanma dengesi içerisinde rekreasyonel hizmet üretim amacıyla işletilmesi hedeflenmektedir. Bu, ancak hedef kitle olan halka iyi ilişkiler kurularak sağlanabilir.

Mesire Yerlerinin tefrik ve tesis edilmesinin temel amaçlarından birisi de, orman ve halk ilişkilerinin iyileştirilmesi olmasına rağmen, bu yönde yapılmış herhangi bir çalışmadan söz etmek mümkün değildir. Çünkü merkezde DKMP Genel Müdürlüğü ve taşrada İl Çevre ve Orman Müdürlükleri bünyesindeki DKMP Şube Müdürlüklerinde halkla ilişkiler işlevini yerine getirecek herhangi bir müstakil birim bulunmamaktadır.

Mesire yerlerini işleten yönetim birimlerinde halkı bilgilendirme görevini yerine getirecek ve halkla sağlıklı iletişim kuracak bir birim olmaması nedeniyle, halk çoğu zaman mesire yerlerini gelişi güzel ve çok kötü bir şekilde kullanarak, alanda bulunan otsu ve odunsu bitkilere zarar verebilmekte ve ayrıca çevre kirliliğine neden olabilmektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

Toplumun her geçen gün artan ve çoğu bölgelerde düzensiz bir şekilde ormanları kullanarak giderdiği rekreasyonel kullanım ihtiyacını karşılamak amacıyla rekreasyonel hizmet üretim amaçlı orman işletmeciliği, ülkemiz ormancılık sektörü açısından bir zorunluluk haline gelmiştir.

Ülkemiz rekreasyonel hizmet üretim amaçlı orman işletmeciliğinde, mesire yeri sayısı ve kapladığı alanlar dikkate alındığında, OİDY tefrik ve tesis çalışmalarının başladığı 1956 yılına göre, bir hayli mesafe alındığını söylemek mümkündür. Şöyle ki, 2007 yılı itibariyle ülkemizde 316 adet mesire yeri A ve B tipi olmak üzere tefrik ve tesis edilmiştir. Bu Mesire Yerlerinin kapladığı alan ise, sadece 11033.92 hektar olup, toplam orman alanının %0,053'ini teşkil etmektedir. Bu oran, toplam orman alanının % 2'sini rekreasyonel kullanım amacıyla tahsis

eden Almanya ile karşılaştırıldığında, çok düşük kalmaktadır. Dolayısıyla, ülkemizde rekreasyonel kullanım amacıyla tahsis edilen orman alanının yetersiz olduğu ortadadır. Almanya'daki söz konusu % 2'lik oran, ülkemiz için uygulandığında, yaklaşık 400 000 ha orman alanının bu amaçla tahsis edilmesi gerekmektedir (DPT, 1995). Toplumun artan talebini karşılamak üzere orman içi rekreasyon alanlarının yaygınlaştırılması, uygun şekilde tesisi ve yönetimi ile bu sahaları kullananlar için eğitim, bilinçlendirme ve denetim hizmetleri güçlendirilmelidir (DPT, 2007)

Ülkemiz için sayı ve kapladığı alan açısından yetersiz olduğu düşünülen bu rekreasyon alanlarının işletilmesinde de önemli sorunların olduğu görülmektedir. Bu çalışmada, uygulamacıların görüşleri ve ülke kalkınma planlarının altlığı niteliğinde hazırlanan Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Raporları çerçevesinde söz konusu sorunlar; yönetim, satın alma, üretim, pazarlama, finans, işgören, muhasebe, araştırma – geliştirme ve halkla ilişkiler gibi işletme işlevleri çerçevesinde ortaya konularak, yine uygulamacı ve akademisyen işbirliği içerisinde çözüm önerileri geliştirilmiştir.

İşletme işlevlerinin ilki olan yönetim işlevi açısından, rekreasyonel hizmet üretim amaçlı orman işletmeciliğinde göze çarpan temel sorun, genel olarak orman işletmeciliği açısından da kabul edilen hantal, karmaşık ve işlevsiz bir yapı arz eden organizasyon yapısıdır. Başlangıçta Orman Genel Müdürlüğü'nün yönetiminde olan mesire yerlerinin tefrik, tesis ve işletme faaliyetleri zaman içerisinde çeşitli Bakanlık kuruluşları ile muhtelif bağlılık ve bağlantılılıklar yaşamış olup, Çevre ve Orman Bakanlığının kurulması ile 2003 yılından itibaren DKMP Genel Müdürlüğü bünyesinde Mesire Yerleri Daire Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Ancak sözkonusu genel müdürlük kurulduğu günden bugüne, kendi mevzuatıyla ilgili düzenlemeleri gerçekleştirilememiştir. Çevre ve Orman Bakanlığının kuruluş da görev tarifinde yer almamasına rağmen Orman Genel Müdürlüğü tarafından 2006 yılında Mesire Yeri Yönetmeliği hazırlanmıştır. Bu da yönetimde çoklu idari bir yapı ile sağlıklı ilişki ortamı oluşmasının nedeni olmuştur (Balık, 2007).

Kahramanmaraş ili örneğinde de görüldüğü gibi, toplumun rekreasyon talebini karşılamak amacıyla orman alanlarından uygun olanların mesire yeri olarak tefrik ve tesis edilerek işletilmesi faaliyetlerini hem DKMP hem de OGM yürütmektedir. Bu da ikili ve sağlıklı bir yapı ortaya çıkarmaktadır. Bu karmaşık ve hantal organizasyon yapısı yerine, basit ama fonksiyonel, gereksiz bürokrasiden uzak, daha az alt ve üst birimi olan bir organizasyon yapısı ile, hem birimler arası iletişim sağlıklı olabilir, hem de etkin ve verimli bir işletmecilik ortaya konulabilir.

Mesire Yerleri yönetiminin, sürekli gelişen ve değişen şartlar çerçevesinde ele alınması gerektiği bir gerçektir. Bu nedenle, DKMP Şube Müdürlükleri düzeyinde, ziyaretçilerle yapılacak anketler ve şikayet/istek kutuları aracılığıyla sürekli iletişim sağlanmalı, elde edilecek sonuçların değerlendirilmesi yapılmalı, İl Müdürlüğü seviyesinde tartışılmalarının sağlanması gerçekleştirilmelidir. Elde edilen sonuçların alınacak kararlarda etkili olabilmesi için Genel Müdürlüğe bir rapor halinde sunulmalıdır.

Bir diğer işletme işlevi olan işletmenin satın alma işlevine ilişkin olarak karşılaşılan sorunların başında, işletme faaliyetleri için yapılması gereken satın alma işlemleri için yapılacak harcamaların büyük oranda Genel Müdürlükten tahsis edilen ödeneklerle yapılıyor olması gelmektedir. Bu yöntem, gerçekleştirilecek yeni yatırımların ve mevcut tesislerin bakım ve onarımının zamanlaması açısından önemli bir sorun ortaya çıkarmaktadır. Şöyle ki, herhangi bir mesire yerinde yılın ilk yarısında yapılması planlanan ve Haziran ayında başlayan sezona hizmete sunulması düşünülen bir tesis için gerekli olan ödeneğin Genel Müdürlükten tahsis edilmesinden kaynaklanan bir takım bürokratik işlemler nedeniyle, tesis planlandığı süre içerisinde tamamlanamamaktadır. Bu da, rekreasyonel hizmet üretim sürecinde önemli

aksaklıklara neden olabilmektedir. Bu tür bir sorunun da yine yetkinin yerel yönetim birimlerine devredilmesi ile önemli ölçüde aşılabileceği düşünülmektedir.

En önemli işletme işlevlerinden biri olan üretim işlevinin gerçekleştirilmesinde karşılaşılan sorunların, yönetim işlevinde olduğu gibi, ikili ve hantal organizasyon yapısının giderilmesiyle büyük oranda çözüme kavuşacağı düşünülmektedir. Bunun dışında, yerel anlamda Mesire Yerlerinde hizmet üretimi ile ilgili olan birimler bir araya gelerek, yapılan anketlerle belirlenen bölge halkının talepleri doğrultusunda mesire yerinin gerçek çerçevesi ortaya konularak, öncelik arz eden hizmet üretimi tespit edilmelidir. İş programları hazırlanırken de, öncelik arz eden faaliyetler dikkate alınmalıdır. Ayrıca, orman alanların ve mesire yerleri planlarının hazırlanmasında ve uygulanmasında bölge ve alan öncelikleri belirleyici olmalıdır. Yatırımlara yön verecek envanter bilgi sistemi oluşturulmalıdır (DPT, 2007).

Orman kaynağından rekreasyonel hizmet üretimi ve bu hizmetin, bir anlamda kullanıcılara pazarlanması, insanların sunulan hizmetten memnun kalması, sahanın kullanım kapasitesinin üzerinde kullanılmaması ve dolayısıyla doğal yapıya zarar verilmemesi, çevre kirlenmesinin önlenmesi gibi bir çok nedenden dolayı çok önem arz etmektedir. Bu anlamda yeterli kalifiye eleman olmamasından kaynaklanan sorunların, ancak eğitimle aşılabileceği bir gerçektir. Mesire Yerlerinde üretilen hizmetin pazarlanması sürecinde karşılaşılan tüketicilerle ilgili sorunlar, işletmecinin hizmetin pazarlanmasında kalite ve ekonomikliğe önem vermesiyle büyük oranda giderilecektir.

Orman alanlarının rekreasyonel hizmet üretimi amacıyla işletmeciliğinde çok önemli olan ve önemli sorunlarla karşılaştığı ifade edilen işgören işlevi kapsamında da önem arz eden mesele, kalifiye eleman sorunudur. Bu sorun İl Müdürlükleri düzeyinde organize edilecek hizmet içi eğitim seminerleriyle büyük oranda çözüme kavuşturulabilir.

Ülkemizdeki Mesire Yerleri büyük oranda özel işletmeciler tarafından işletildiği daha önce ifade edilmişti, genel olarak özel sektör kârını en çoklamayı düşüneceği varsayımı ile, söz konusu alanların işletmeciliğinde koruma-kullanma dengesini ihmal etmeleri mümkün olabilir. Bu da kaynağın doğal yapısının bozulmasında etkili olabilir. Bu sorunu çözmek için Orman İdaresi ile özel işletmeci arasında yapılacak olan sözleşmede, çok katı ve caydırıcı maddelere yer verilmelidir.

Rekreasyonel hizmet üretim amaçlı orman işletmeciliğinde önem arz eden son iki işletme işlevleri olan, Ar-Ge ve halkla ilişkiler kapsamında karşılaşılan sorunlar da, ilgili işletmeciliğin etkin ve verimli olarak yapılması açısından giderilmesinde çok yararlar olan sorunlardır. Rekreasyon işletmeciliğiyle ilgili organizasyon yapısı içerisinde, doğrudan Ar-Ge ve halkla ilişkiler birimlerinin yer alması, işletmecilik sürecinde karşılaşılan bir çok sorunun çözümü noktasında önemli olacaktır.

Mesire Yerlerinde, gerek bu alanların yönetim ve denetiminden sorumlu orman idaresi, gerekse işletmeci, halkla ilişkiler ile görevli bir elemanını görevlendirerek, halkla yakın ilişkiler kurulmasını sağlamalıdır. Ayrıca, Mesire Yerlerinde bir tanıtım merkezi oluşturarak, ormanların ve Mesire Yerlerinin fonksiyonları halka anlatılmalı ve halk aydınlatılmalıdır.

Kaynaklar

Acun, E. 1971. Ormanlık Sektöründe Pazarlama, İ.Ü Orman Fakültesi Dergisi, B Serisi, Cilt 21, Sayı 2, İstanbul.

ANONİM 1997. T.C Orman Bakanlığı 10.06.1999 tarih ve MPG-OİDY-TT-03 Sayılı OİDY Tamimi, Tamim No: 1, Tasnif No: IV-3.

- ANONİM 2008.** Kahramanmaraş Orman Bölge Müdürlüğü, Kahramanmaraş İl Çevre ve Orman İl Müdürlüğü Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü Kayıtları
- Balık, T., Erturhan, A. ve Reis, G. 2007.** Rekreatyonu Planlamak, Orman Mühendisliği Dergisi, Yıl 44, Sayı 4-5-6 (Nisan - Mayıs - Haziran 2007), sayfa 33-34.
- ÇOTUK, M. 1991.** Rekreatyonda Hedef 225 Milyon m² Yeşil Alan, Yeşile Çerçeve Dergisi, Nisan Mayıs 1991, Sayfa 5.
- Diñer, Ö. ve Fidan, Y. 1996.** İşletme Yönetimine Giriş, 2.Baskı, İstanbul.
- DPT 1995.** Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: DPT: 2400, ÖİK: 461, Ankara.
- DPT 2001.** Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: DPT: 2531 - ÖİK: 547, Ankara.
- DPT 2007.** Dokuzuncu Kalkınma Planı Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: DPT: 2712 - ÖİK: 665, Ankara.
- Erdiñ, G.O. 1999.** Kentsel ve Kırsal Rekreatyon, Tarım ve Köy Dergisi, Sayı 129, sayfa 30-32.
- Güleç, S. 1980.** Doğu Karadeniz Kıyı Şeridinde Rekreatyon Potansiyelinin Saptanması ve Değerlendirilmesi, KTÜ Orman Fakültesi Dergisi, Cilt 3, sayı 1, Sayfa 105-132.
- Mucuk, İ. 1993.** Modern İşletmecilik, Der Yayınevi, 5.Basım, İstanbul.
- Öztürk, A. ve Türker, M.F. 2000.** Orman İşletmeciliği Fonksiyonlarının Ülkemiz Ormanlığı Açısından Değerlendirilmesi, Orman Mühendisliği Dergisi, Yıl, 37, Sayı 10, Ankara.
- Pak, M. 1999.** Halkla İlişkiler Açısından Rekreatyonel Hizmet Üretim Amaçlı Orman İşletmeciliği, Tarım ve Köy Dergisi, Sayı 129, Sayfa 33-35.
- Pak, M., Türker, M.F., Erkut, Y. ve Esercan, H. 2002.** Ülkemizde Rekreatyonel Hizmet Üretim Amaçlı Orman İşletmeciliğinde Karşılaşılan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği), II.Ulusal Karadeniz Ormanlık Kongresi Bildiriler Kitabı, Cilt I, Sayfa 177 – 188, 15 – 17 Mayıs, 2002, Artvin.
- Türker, M.F. 2001.** Orman İşletmeciliği Ders Notu, KTÜ Orman Fakültesi Yayınları, Ders Notları Yayın No: 59, Trabzon.
- URL-1:** Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü
<http://www.milliparklar.gov.tr/bolumler/mesire/icerik/msyblg.htm> - Erişim Tarihi: 15.11.2008
- URL 2:** <http://www.ogm.gov.tr/istatistik.htm> - Erişim Tarihi: 15.12.2008
- Yıldızcı, A.C. 1990.** Doğal Kaynakların Korunması saklama Anlamına Gelmemelidir, Yeşile Çerçeve, Ekim - Kasım 1990, İstanbul.

SÜRDÜRÜLEBİLİR ORMAN YÖNETİMİ ÖLÇÜT VE GÖSTERGELERİ AÇISINDAN ÜLKEMİZDEKİ MEVCUT DURUM

Ayhan AKYOL

*Arş. Gör., SDÜ Orman Fakültesi Orman Ekonomisi Anabilim Dalı ISPARTA
E-posta: akyol@orman.sdu.edu.tr*

Özet

Sürdürülebilir orman yönetimi (SOY) kavramı, 1990'lı yıllarda Dünya gündemine girmiş ve o zamandan bu yana sıkça kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Türkiye, Dünyada yaşanan bu gelişmelerden uzak kalmamış, Yakın Doğu ve Helsinki süreçleri sonucunda ortaya çıkmış SOY ölçüt ve göstergelerini harmanlayarak kendi ölçüt ve göstergeler setini oluşturmaya çalışmıştır. Orman Genel Müdürlüğü (OGM) bir taraftan orman kaynaklarını bu setle izlerken, diğer taraftan da bu ölçüt ve göstergeleri ülkemiz koşullarına uyarlamaya çalışmıştır.

Bu çalışmalar örneklendirilecek olursa; 1999–2000 yıllarında OGM'nin hazırladığı ilk sette Biyolojik Çeşitlilik ölçütü 11 adet gösterge ile ifade edilirken, mevcut durumda (2008 yılı) Biyolojik Çeşitlilik ölçütü 4 adet gösterge ile ifade edilmeye başlanmıştır. İzleme dışı bırakılan göstergeler incelendiğinde (ormanlık alanda risk altındaki türler, önemli türlerin kendi yayılış alanındaki populasyon seviyeleri vb. gibi) OGM'nin zaman içerisinde Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (DKMP) ile ilişkili göstergeleri izleme dışı bıraktığını göstermektedir. Bu durumda OGM'nin uygulamaya koyduğu SOY sistemi daha çok OGM'nin hizmet ve görevlerini kapsayan bir sistem olmaktadır. Türkiye açısından bakıldığında, bu olgunun en önemli sonuçlarından bir tanesi orman sertifikasyonu üzerine olan etkileridir. OGM'nin ormanların sürdürülebilirliğini ölçmek için kullandığı mevcut ölçüt ve gösterge seti ile ülkemizin sertifikasyon çalışmalarında arzu edilen başarı düzeyini sağlaması zor görünmektedir.

Bu bildirin amacı, OGM'nin 1999–2000 yıllarında oluşturduğu ölçüt ve göstergeler seti ile son dönemde gelinen mevcut durumu ortaya koymak ve uluslararası düzeyde kabul gören bir kuruluş olan Orman İdare Konseyi (FSC) ilkeleri açısından bir değerlendirmesini yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir orman yönetimi, ölçüt ve göstergeler, sertifikasyon, Türkiye

Sustainable Forest Management Criteria and Indicators and the Present Situation of Turkey

Abstract

Sustainable Forest Management (SFM) put on the agenda in the world in 1990's and it has been frequent conception since this time. Turkey tried to make its own criteria and indicator setting by blending SFM criteria and indicators that arised at the and of the Near East and Helsinki processes. With this criteria and indicators set, General Director of Forestry (GDF) started to gather the data that is going to show forest resources condition. GDF tried to adjust criteria and indicators into Turkey's condition while trying to get those inputs in the local level.

Examples; in the first set that GDF made Biological Diversity criteria was 11 indicators in 1999-2000, Biological Diversity criteria is started to express with 4 indicators in 2008. In this condition, SFM system that GDF applied is a system which includes the obligations of GDF's function and services more. One of the most important results of this condition is effects on forest certification. Observed by Turkish vision, it is not possible to take certificate from the institutions that give international certificate with the criteria and indicators set that GDF uses to measure forest's sustainability.

This study aim to indicate the existing condition with the criteria and indicators set that GDF made in 1999-2000. And to evaluate by the vision of Forest Stewardship Council (FSC) principles which is accepted in the international level.

Keywords: Sustainable forest management, criteria and indicators, certification, Turkey

1.Giriş

20. yüzyılın son çeyreğine doğru uygulanmakta olan çevresel politikaların sonuç vermemesi ve buna bağlı olarak pek çok çevresel tahribatın artan oranda devam etmesi ciddi endişelere neden olmuştur. Belirgin olarak 1970’li yıllardan başlamak üzere Birleşmiş Milletlerin gözetiminde çevre ve kalkınma konularının birlikte ve dengeli bir şekilde ele alınması için birtakım uluslararası süreçler başlatılmıştır. Bu çerçevede 1992 yılında Rio’da yapılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED), önemli bir milat kabul edilmektedir.

Zirveden sonra Dünya’nın çeşitli bölgelerinde Rio Kararlarının uygulanması için bölgesel çalışmalar başlatılmıştır. Bu bağlamda Türkiye, Avrupa için başlatılan *Helsinki (Pan-Avrupa) Süreci* ile Yakın Doğu için başlatılan *FAO-UNEP Yakın Doğu Süreci*’nde yer almıştır. Dünya’nın değişik bölgelerini içeren süreçlerde ilk iş olarak “*Sürdürülebilir Orman Yönetimi*”nin (SOY) bölge şartlarına uygun tanımı yapılmış ve “*Sürdürülebilir Orman Yönetimi Ölçüt ve Göstergeleri*” bölgesel ve yöresel düzeylerde belirlenmeye çalışılmıştır.

Pan-Avrupa sürecinde SOY; “*Orman alanlarının ve kaynaklarının yerel, ulusal ve küresel düzeylerde, biyolojik çeşitliliğini, verimliliğini, kendini yenileme kabiliyetini ve yaşama enerjisini, ekolojik, ekonomik ve sosyal fonksiyonlarını yerine getirebilme potansiyelini şimdi ve gelecekte koruyacak ve diğer ekosistemlere zarar vermeyecek bir şekilde düzenleme ve yararlanma biçimi*” şeklinde tanımlanmıştır. Türkiye’nin de kabul etmiş olduğu bu tanım, diğer bölgesel süreçlerde de benimsenmiş ve küresel bir tanım haline gelmiştir (Leal, 1997; Anonim, 2004).

Pan-Avrupa sürecinde *Ölçütler; kavramsal seviyede sürdürülebilirliğin farklı yönleri için tanımlayıcılar* olarak ifade edilirken, *göstergeler, ölçütlere bağlı ölçülebilen veya tanımlayıcı değişkenler* olarak tanımlanmıştır. Ölçütler, ormanların ekosistem olarak yönetilmesinin vazgeçilmez parçalarıdır. Bu parçalar orman ekosisteminin hayati fonksiyonlarını ve uzantılarını (*biyolojik çeşitlilik, orman sağlığı vb.*) ormanın çok yönlü sosyo-ekonomik faydalarını (*tomruk, rekreasyon, kültürel değerler*) ve SOY’u kolaylaştırmak için gereksinim duyulan politik çerçeveleri (*kanunlar, düzenlemeler ve ekonomik önlemleri*) içermektedir (Wijewardanal, 1997).

Göstergeler, ölçütlerdeki değişiklikleri değerlendirmek amacıyla periyodik olarak izlenen bir dizi ilgili tanımlayıcıdır. Belirli bir ölçütle bütünleşen göstergeler, ölçütlerin ne olduğunu ve ne anlama geldiğini tanımlar. Örneğin, *ekosistem ve türlerin çeşitliliği biyolojik çeşitliliğin göstergeleri, odun üretimi için orman alanı ve toplam servet orman verimliliğinin göstergeleridir*. Göstergeler kantitatif (sayısal) olabileceği gibi kalitatif (niceliksel) de olabilir. Bir ölçüt veya gösterge diğer ölçüt veya göstergelerin bulunduğu bir sistem içerisinde ele alınmalıdır. Ülke ormanlarının durumunu ve SOY’a yönelişin eğilimini, zaman içerisindeki ölçümlerle resmedilen farklı ölçüt ve göstergelerin birlikteliği belirlemektedir (Wijewardanal, 1997).

Orman Genel Müdürlüğü (OGM) 1999 yılında hazırladığı ölçüt ve göstergelerle ülkemizin durumunu değerlendirme çalışmalarına başlamıştır. OGM değerlendirme çalışmalarına devam ederken aynı zamanda da ölçüt ve göstergeleri ülkemiz koşullarına uyarlamaya çalışmaktadır. Ülkemizin içinde bulunduğu ekolojik, sosyal ve ekonomik koşulların farklılığı konunun önemini ve gerekliliğini kuşkusuz daha da arttırmaktadır. Nitekim, SOY bir *izleme ve değerlendirme* sürecidir. Bu süreçte izlemenin ve değerlendirmelerin yapılabilmesi için SOY

ölçüt ve göstergelerinin en uygun şekilde belirlenmiş olması gerekmektedir. Ülkemizin içinde bulunduğu ekolojik, sosyal ve ekonomik koşullar düşünüldüğünde ölçüt ve göstergelerin ülkemiz koşullarını tam olarak izleyebilecek ve değerlendirecek özelliklerde olması orman kaynaklarının sürdürülebilir olarak yönetilebilmesi için büyük önem arz etmektedir.

Bölgesel ve ulusal düzeyde belirlenen göstergeler çerçeve göstergelerdir. Bu göstergeler, uygulandığı düzeyde SOY'un izlenmesi için gerekli asgari ortak noktalar. Ancak, sadece ulusal düzeyde göstergeleri ölçmek ve bunları bir araya getirerek bir değerlendirme yapmak hiçbir zaman doğru sonuç vermez ve zaten bu bir amaç değildir. Bu nedenle, her bir uygulama birimi için SOY ölçütlerini oluşturan göstergelerin tespiti ve bu göstergelerin her yıl ölçülerek aynı düzeyde değerlendirilmesi ve raporlanması işin temelinin oluşturmaktadır. Ulusal raporlar, uygulama düzeyindeki değerlendirmelere dayalı olarak yapılacağından, göstergeler ancak bu şekilde doğru yorumlanabilecektir.

SOY'u sağlama araçlarından biri olarak üzerinde önemle durulan diğer bir konu da orman sertifikasyonu konusudur. Bu bağlamda orman sertifikalandırma; doğa dostu tüketiciler ile ürünlerini pazara sürdürülebilirlik ilkesi ile sunmak isteyen üreticiler arasında güçlü bir ilişki kurmak suretiyle ormanların daha iyi yönetilmesini teşvik etmek amacıyla geliştirilmiş yeni bir araç olarak tanımlanmaktadır. Sertifika verilmesi işlemi ulusal/uluslararası sivil toplum kuruluşları (STK) ya da özel kuruluşlar tarafından yürütülmekte; değerlendirmeler, ulusal düzeyde belirlenen, sosyal, ekonomik ve ekolojik ilke ve ölçütlere dayandırılmaktadır (Geray, 1999).

Bu bildiriye, OGM'nin oluşturduğu SOY sistemi ve bu sistemin uluslararası bir kuruluş olan Forest Stewardship Council'in (FSC) sertifikalandırma ilkeleri çerçevesinde bir değerlendirmesi yapılmaktadır.

2. Sürdürülebilir Orman Yönetimi Ölçüt ve Göstergeleri

Daha öncede belirtildiği gibi Türkiye, taraf olduğu uluslararası süreçler ve anlaşmalar neticesinde SOY ölçüt ve göstergelerini belirleme çalışmalarına OGM'nin 1999 yılında başlattığı girişimlerle başlamıştır. Bu amaçla, Pan-Avrupa Süreci ile Yakın Doğu Süreci'nde belirlenen ölçüt ve gösterge setini harmanlamış ve ulusal düzeyde uygulanabilecek bir ölçüt ve gösterge seti hazırlanmıştır. OGM daha sonraki yıllarda bu seti test etmiş ve yaptığı bir dizi çalışmayla da ölçüt ve gösterge setine son şeklini vermiştir. OGM'nin başlangıç seti ve 2008 yılı itibari ile son şekli tablo 1-6'da verilmiştir (URL-1, 2008). *Orman Kaynakları* ölçütü ve bu ölçüte ait göstergelerin değişimi tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. OGM SOY Ölçüt ve Göstergeleri (Ölçüt 1:Orman Kaynakları)

Başlangıç Seti			Mevcut Durum		
Ölçüt	Gösterge	İfade	Ölçüt	Gösterge	İfade
Orman Kaynakları	1	Ormanlar ve diğer ağaçlık alanlar	Orman Kaynakları	1	Ormanlar ve diğer ağaçlık alanlar
	2	Biyokütle/dikili servet, artım, karbon stoğu		2	Dikili servet, biyokütle ve karbon stoğu
	3	Amenajman planı olan ormanların alanı		3	Artım
	4	Kadastrosu yapılan ormanların alanı		4	Amenajman planı olan orman alanı
			5	Kadastrosu yapılan orman alanı	

Tablo 1 incelendiğinde, OGM'nin hazırlamış olduğu başlangıç seti ile 2008 yılındaki mevcut durum arasında anlam ve ifadeler bakımından farklılık gözükmemektedir. Ancak, artım mevcut durumda (2008 yılı itibariyle) ayrı bir gösterge olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 2’de *Biyolojik Çeşitlilik* ölçütü ve buna ait göstergelerin başlangıç ve mevcut durumuna ilişkin karşılaştırmaları verilmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde, başlangıç seti ve mevcut durum göstergeleri arasında büyük farkların bulunduğu dikkati çekmektedir. Başlangıç setinde 11 gösterge ile ifade edilen biyolojik çeşitlilik ölçütü mevcut durum itibariyle 4 gösterge ile ifade edilmektedir.

Tablo 2. OGM SOY Ölçüt ve Göstergeleri (Ölçüt 2:Biyojik Çeşitlilik)

Başlangıç Seti			Mevcut Durum		
Ölçüt	Gösterge	İfade	Ölçüt	Gösterge	İfade
Biyolojik Çeşitlilik	1	Orman ekosisteminin dağılımı	Biyolojik Çeşitlilik	1	Ormanların dağılımı durumu
	2	Rezervler ve korunan alanlar		2	Silvikültürel bakımlar
	3	Ormanların dağılımı durumu		3	Gençleştirme güvenilirliği
	4	Yok olan ender ekosistemler		4	Tohum kaynakları
	5	Ormana bağımlı türler			
	6	Ormanlık alanda risk altındaki türler			
	7	Meşcere karışıklığı			
	8	Tabii gençleştirme güvenilirliği			
	9	Tohum kaynakları			
	10	Yayılmış alanı azalmakta olan ormana bağımlı türler			
	11	Önemli türlerin kendi yayılım alanındaki popülasyon seviyeleri			

Başlangıç setinde 1, 2, 4, 5, 6, 7, 10 ve 11 rakamları ile ifade edilen göstergeler mevcut durumda izleme çalışmalarından çıkarılmıştır. Mevcut duruma ise 2 rakamı ile ifade edilen silvikültürel bakımlar göstergesi eklenmiştir. İzleme çalışmalarından çıkarılan göstergeler incelendiğinde, OGM’nin özellikle Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (DKMP) ile ilişkili göstergeleri zaman içerisinde ölçüt gösterge setinden çıkardığını göstermektedir.

Sağlık, Canlılık ve Bütünlük ölçütüne ilişkin göstergelerin başlangıç seti ve mevcut durumuna ilişkin değerlendirmeler Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. OGM SOY Ölçüt ve Göstergeleri (Ölçüt 3:Sağlık, Canlılık ve Bütünlük)

Başlangıç Seti			Mevcut Durum		
Ölçüt	Gösterge	İfade	Ölçüt	Gösterge	İfade
Ormanların Sağlığı, Canlılığı ve Bütünlüğü	1	Doğal faktörlerden etkilenen ormanlar	Ormanların Sağlığı, Canlılığı ve Bütünlüğü	1	Doğal faktörlerden etkilenen ormanlar
	2	Başarılı doğal gençleştirme alanı		2	Başarılı tabii gençleştirme alanı
	3	Yaprak kurumaları		3	Açma yerleşme
	4	Açma, şehirleşme ve plansız turizm		4	Yakacak odun tüketimi
	5	Yakacak odun tüketimi		5	Orman yangınları
	6	İnsanların sebep olduğu orman yangınları		6	Otlatma zararı
	7	Otlatma zararı		7	İzinler ve irtifaklar
	8	Yabancı türlerden zarar gören alan			
	9	Ürün hasılatı trendi			

Başlangıç seti 9, mevcut durum 7 gösterge ile ifade edilmeye çalışılmıştır. Başlangıç setinde 3 nolu yaprak kurumalarına ait gösterge, mevcut durum göstergelerinde 1 nolu doğal faktörlerden etkilenen ormanlar göstergesi içerisinde izlenmektedir. Ancak, 8 ve 9 rakamları ifade edilen (yabancı türlerden zarar gören alan ve ürün hasılatı trendi) göstergelere mevcut durum göstergelerinde yer verilmemiştir. Mevcut durum göstergelerinde ise, 7 nolu izin ve irtifaklar göstergesi izlenmeye başlanmıştır.

Tablo 4 incelendiğinde ise, başlangıç seti ve 2008 yılı arasında herhangi bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 4. OGM SOY Ölçüt ve Göstergeleri (Ölçüt 4:Üretim Kapasitesi ve Fonksiyonları)

Başlangıç Seti			Mevcut Durum		
Ölçüt	Gösterge	İfade	Ölçüt	Gösterge	İfade
Ormanların Üretim Kapasitesi ve Fonksiyonları	1	Entegre amenajman planlarıyla işletilen alan	Ormanların Üretim Kapasitesi ve Fonksiyonları	1	Entegre amenajman planları ile yönetilen ormanlar
	2	Odun üretimi		2	Odun üretimi
	3	Artım ve üretim dengesi		3	Artım ve üretim dengesi
	4	Odun dışı orman ürünleri		4	Odun dışı orman ürünleri üretimi

Tablo 5'te *Koruyucu ve Çevresel Fonksiyonlar* ölçütüne ait göstergeler karşılaştırılmıştır.

Tablo 5. OGM SOY Ölçüt ve Göstergeleri (Ölçüt 5:Koruyucu ve Çevresel Fonksiyonlar)

Başlangıç Seti			Mevcut Durum		
Ölçüt	Gösterge	İfade	Ölçüt	Gösterge	İfade
Koruyucu ve Çevresel Fonksiyonlar	1	Koruyucu özelliği nedeniyle muhafaza edilen alanlar	Koruyucu ve Çevresel Fonksiyonlar	1	Koruyucu özelliği nedeniyle korunan alanlar
	2	Su havzalarını koruma alanları		2	Su havzalarını koruma alanları
	3	Rekreasyon ve dinlenme amaçlı ormanlar		3	Toprak muhafaza alanları
	4	Toprak muhafaza alanları			
	5	Kumul tespit alanları			
	6	Yamaç ıslah çalışmaları			
	7	Kumul tespiti ve yamaç ıslahta kullanılan çalı ve ağaççıkların verimi			
	8	Kumul tespit, havza ıslah planlarının etkinliği			
	9	Çölleşme ile mücadele çalışmaları ve sonuçları			

Tablo 5 incelendiğinde başlangıç seti ile mevcut durum arasında önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. Başlangıç seti bu ölçütte 9 gösterge ile ifade edilirken mevcut durum itibariyle bu ölçüt 3 gösterge ile ifade edilmeye çalışılmıştır. Başlangıç setinde 3, 5, 6, 7, 8 ve 9 rakamları ile ifade edilen göstergeler mevcut durumda izleme çalışmalarından çıkarılmış durumdadır. İzleme dışında bırakılan göstergeler incelendiğinde, bu göstergelerin özellikle Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü'nün (AGM) görev ve yetki alanına giren çalışmalara ait olduğu görülmektedir. Örneğin başlangıç setinde yer alan yamaç ıslahı çalışmaları ve bu çalışmalara ait planların etkinliğini ölçmek amacı ile kullanılan göstergeler AGM'nin görev ve yetki alanına giren konulara ilişkin göstergelerdir. OGM zaman içerisinde bu göstergeleri izleme dışı bırakmıştır.

Son ölçüt olan *Sosyo-Ekonomik Fonksiyonlar* ölçütü incelendiğinde ise, başlangıç setinde 11 göstergenin yer aldığı, ancak daha sonraki yıllarda bu göstergelerin 5'e düştüğü Tablo 6'da net bir şekilde yer almaktadır.

Başlangıç setinde 3 ve 4 rakamları ile ifade edilen göstergeler (rekreasyon değeri ve avlanma değeri) mevcut durum göstergelerinde 2 rakamı ile ifade edilen odun dışı orman ürünlerinin değeri göstergesi içinde ifade edilmektedir.

Başlangıç setinde 7, 8, 9 ve 10 rakamları ile ifade edilen göstergelere ise, mevcut durumda yer verilmemektedir. İzleme dışı bırakılan göstergeler incelendiğinde bu göstergelerin Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü'nün (ORKÖY) görev ve yetki alanına girdiği görülmektedir. Bu durumda OGM'nin ORKÖY Genel Müdürlüğü'nün görev ve yetki alanına giren konulara ilişkin göstergeleri izleme dışında bıraktığı, ölçüt ve gösterge setinde yer vermediği açıkça görülmektedir.

Tablo 6. OGM SOY Ölçüt ve Göstergeleri (Ölçüt 6:Sosyo Ekonomik Fonksiyonlar)

Başlangıç Seti			Mevcut Durum		
Ölçüt	Gösterge	İfade	Ölçüt	Gösterge	İfade
Sosyo Ekonomik Fonksiyonlar	1	Odun ürününün değeri	Sosyo Ekonomik Fonksiyonlar	1	Üretilen odun ürününün değeri
	2	Odun dışı orman ürünlerinin değeri		2	Odun dışı orman ürünlerinin değeri
	3	Rekreasyon değeri		3	Yaratılan istihdam
	4	Avlanma değeri		4	Orman Köyleri ve Sivil Örgütler
	5	İstihdam yaratma		5	İşlenen orman suçları
	6	Orman toplulukları, sivil örgütler			
	7	Orman köyleri hane geliri			
	8	Orman köyleri hane gelirinde ormancılığın payı			
	9	Gıda güvenliğine katkı			
	10	Orman alanında yerleşim değişikliği			
	11	İşlenen orman suçları			

3. Sertifikasyon ve Sürdürülebilir Orman Yönetimi

Sertifikasyon, ormancılık uygulamalarının bağımsız bir organ tarafından değerlendirilmesine ve denetlenmesine dayanan bir sistemdir.

Diğer bir ifadeyle, Uluslararası düzeyde orman kaynaklarının sürdürülebilir yönetimini teşvik etmek amacıyla kullanılan sertifikalandırma sistemi, bir orman işletmesi bünyesindeki yapılan tüm orman işletmeciliği etkinliklerinin bağımsız bir kurum tarafından, belirlenen ölçüt ve göstergelere göre değerlendirilmesi ve teftiş edilmesini mümkün kılan bir süreci ifade etmektedir. Böylelikle, orman kaynağının sürdürülebilir bir şekilde işletilmesi sağlanmakta, tüketicilere de ürünlerin bu tarzda işletilen bir orman kaynağından geldiği belirtilmiş olmaktadır (Türker vd., 2001; Türker, 2003).

Sertifikalandırma sisteminde, devlet kurumları, STK'lar, profesyonel mesleki kuruluşlar ve organizasyonlar gibi geniş yelpazeden katılımcılar, ortak bir zeminde buluşmaktadırlar. Verilen sertifikalandırma belgesinin belli bir süre geçerli olması ve bu süre sonunda yapılan incelemeler neticesinde belgenin yenilenip yenilenmeyeceğine karar verilmesi, sertifikalandırma süreci içerisinde dikkati çeken diğer bir husus olmaktadır. Böylelikle söz konusu süreç, orman işletmelerini değişen çevre şartlarına uyum sağlamaya yöneltici olmaktadır (Türker vd., 2001).

Sertifikalandırma işlemi, arazide işletmecilik etkinliklerinin kontrolünün yanı sıra elde edilen ürünlerin, satışının yapıldığı pazarlama noktasına kadar olan tedarik zincirinin kontrolünü de sağlamaktadır. (Akyol, 2004).

Sertifikalandırma, orman sahiplerine orman işletmeciliği etkinliklerinin standartlara karşı ölçülmesini ve bu standartlara uyarak işletme etkinliklerini gerçekleştirdiklerini göstermelerine olanak vermektedir. Aynı zamanda sertifikalandırma, üretici tarafından yapılan çevresel iddiaları geçerli kılmak ve dolayısıyla da tüketicilerin güven ve desteğini kazanmak veya odun ürünlerinin orijini olan ormanlar hakkında normalde üretici tarafından açıklanmayan gerçekleri belirgin şekilde ortaya koyma amaçlarına hizmet etmektedir. (Baharuddin, 2008).

Ulusal ve uluslararası ölçeklere göre sertifikalandırmayı gerçekleştiren, kendilerine özgü sistemleri, uygulama şekilleri ve standartları olan kuruluşlara sertifikalandırma kuruluşları denmektedir. Farklı yapıda sertifikalandırma sistemleri olmasına rağmen en çok kabul gören ve yaygınlaşan sertifikalandırma sistemi, kabul edilmiş standartlara göre tarafsız ve bağımsız bir kuruluş tarafından bizzat alan üzerindeki değerlendirmeleri içermektedir. Dünya üzerinde orman sertifikalandırma yapan belli başlı kuruluşlar şunlardır (Ozinga, 2008):

Orman İdare Konseyi (FSC), Pan Avrupa Ormanlık Sertifikasyon Sistemi (PEFC), Doğal Tropikal Ormanların Sürdürülebilir Yönetimi İçin Uluslararası Tropikal Yuvarlak Odun Örgütü (ITTO), Kanada Standartlar Kurumu Sertifikasyon Sistemi (CSA), Afrika Kereste Örgütü Standartları, Amerika Orman ve Kağıt Endüstrisi Kurumu'nun Sürdürülebilir Ormanlık Programı Sertifikasyon Sistemi (AFPA), Endonezya Eko-etiketleme Kurumu (LEI), Malezya Ulusal Orman Sertifikasyonu Kurumu (NTTC), Finlandiya Orman Sertifikalandırma Kurumu (FFCS)'dur.

Orman İdare Konseyi: Orman İdare Konseyi (Forest Stewardship Council) (FSC) en çok bilinen sertifikalandırma sistemlerinden biridir. İngiltere'de bazı odun ürünleri tüccarlarının ürünlerinin çevresel teminatını bir etiket aracılığı ile gösterme istekleriyle başlamıştır. 1993 yılında kurulan FSC, ilk kez 1995 yılında doğal ormanların yönetimi ile ilgili olarak dört bağımsız sertifikalandırma kuruluşuna yetki vererek işe başlamıştır (URL-2, 2008; Ozinga, 2008; Akyol ve Üçok, 2008).

FSC programı küresel olarak tüm orman sistemlerine (Tropik, ılıman, kuzey iklimi ormanları) hitap edecek şekilde düzenlenmiştir. O günden bu yana dünyanın beş kıtasındaki birçok ülkede, ürünlerini FSC damgası ile pazarlayan üreticilerin ve orman sahiplerinin sayısı giderek artmaktadır. Ulusal düzeyde sertifikalandırma işlemi, uluslararası bir sivil kurum olan FSC'den yetki alan bağımsız bir ulusal organ tarafından gerçekleştirilmektedir. FSC sertifikasını almak için, orman sahipleri veya yöneticileri FSC tarafından geliştirilmiş bir dizi sürdürülebilir orman işletmeciliği ilke ve ölçütlerine uymak durumundadır. FSC damgası, son ürünün hammaddesinin ekolojik, sosyal ve ekonomik standartlara uygun olarak yönetilmiş bir ormandan geldiğini ve bunun bağımsız bir kurul tarafından onaylandığını göstermektedir (Geray, 1999).

FSC'nin sertifikalandırmada aradığı temel ölçütler; ormanların “*ekolojik açıdan uygun*”, “*toplumsal açıdan yararlı*” ve “*ekonomik açıdan uygulanabilir*” bir şekilde yönetilmesidir. Bugüne kadar 88 milyon hektar orman alanı FSC tarafından sertifikalandırılmıştır (Geray, 1999; URL-2, 2008; Durusoy, 2002).

FSC' nin sertifikasyon değerlendirmesindeki ilkeleri ise şu şekildedir (Geray, 1999; FSC, 2008):

- Yasalara ve FSC ilkelerine uygunluk,
- Tasarruf ve kullanım hakları ve sorumluluklar,
- Yerli halkın hakları,
- Topluluk ilişkileri ve çalışanların hakları,
- Ormandan sağlanan yararlar,
- Çevresel etkiler,
- Yönetim planı,
- İzleme ve değerlendirme,
- Doğal ormanların sürdürülmesi ve
- Plantasyonlar.

FSC'ye ait bu ana ilkeler sertifika verilmesi çalışmalarında kullanılmaktadır. Belirtilen her ana ilke farklı sayıda gösterge ile ifade edilmektedir.

FSC ana ilkeleri ve OGM ölçüt ve göstergeleri karşılaştırıldığında, OGM ölçüt ve göstergelerinin genel yapısının orman varlığının ve üretim işlevinin sürekliliğiyle ilgili olduğu dikkati çekmektedir. Bu üretimden yararlanan toplumsal kesimlerle ilgili 6 ölçütün, ormanların kalkınmaya katkısını ölçme yeteneği tartışmaya açıktır (Ok, 2007).

Orman Sertifikasyonu işleminde üç ayrı taraf bulunmaktadır. Bunlardan ilki; sertifikasyon programını geliştiren, standartları belirleyen ve standartlara uygunluğu saptayarak sertifika veren ana kuruluştur (örneğin FSC). Sertifikasyona katılan ikinci taraf ulusal veya bölgesel olarak belirlenmiş SOY ölçütlerine göre aday ormanın uygunluğunu denetleyen ve belirlenen sertifikasyon sisteminin uygulayıcısı konumundaki bağımsız kuruluştur. Sertifika almak isteyen ve müşteri pozisyonunda olan orman sahibi ise üçüncü tarafı oluşturmaktadır (İlter ve Ok, 2004).

Sertifikasyon işleminin tarafları Türkiye için incelendiğinde sadece orman sahibinin bulunduğu görülmektedir. Türkiye'deki ormanların hangi ana kuruluşun ilkelerine göre ve hangi bağımsız sertifika kurumunca belgelendirileceği konusunda bir politika bulunmamaktadır. Üstelik sektör ilgi grupları içerisinde yer alan meslek odaları ve sivil toplum örgütlerinin bu alanda sorumluluk almak konusundaki girişimleri bilinmemektedir. Oysa, sertifikalandırma işlerinin büyük bir mali boyutu, istihdam etkisi bulunmaktadır (Ok, 2007).

4. Sonuç ve Öneriler

Birleşmiş Milletler Rio Dünya Zirvesinden sonra orman kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi çeşitli yaklaşımlarla ele alınmaya başlanmıştır. Zirve sonrasında birçok ülke orman kaynaklarını sürdürülebilirlik temelinde belli ölçüt ve göstergelere göre yönetme yolunu seçmişlerdir. Bu durum, orman kaynaklarının daha verimli kullanılması ve gelecek kuşakların ihtiyaçlarının karşılanması bakımından küresel anlamda atılan ciddi adımlardır.

SOY ölçüt ve göstergeleri incelendiğinde, orman kaynaklarına olan ilginin, ormanlardan elde edilecek odun üretiminden çok ormanların vereceği hizmetlerle ilgili olduğu görülmektedir. Bu kapsamda hem Dünya hem de bölgesel olarak Avrupa sürecinde, üzerinde durulan ölçütlerin başında orman ekosistemi ve bu sistem içinde yer alan biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesi olanaklarının araştırılması ve geliştirilmesi olduğu görülmektedir (Yıldırım ve Velioğlu, 2006).

Bu bağlamda, 2005 yılında gerçekleştirilen 1. Çevre ve Ormanlık Şurası, "Orman Ekosistemi ve Sürdürülebilir Kalkınma" başlığı altında alınan kararlar (Karar No: 6/a, 6/b, 6/h, 7, 8 ve 15) incelendiğinde benzer hususların bu kararlar içerisinde de yer aldığı dikkati çekmektedir (Anonim, 2005).

Ancak OGM'nin SOY ile ilgili çalışmaları incelendiğinde:

- OGM'nin hazırladığı başlangıç setinden bugüne gelindiğinde, özellikle OGM'nin kendi görev alanına giren yetki ve sorumluluklarla ilgili göstergelere yöneldiği diğer kurum ve kuruluşların görev alanına giren göstergeleri izleme çalışmalarından çıkardığı görülmektedir.
- Ülkemiz ormanlarının büyük bir bölümünün yönetimi ve kontrolü OGM'nin elindedir. OGM ölçüt ve gösterge seti ile kendi kontrolü altında bulunan ormanları izlemektedir. Ancak, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın diğer ilgili genel müdürlüklerinin yönetiminde ve kontrolünde bulunan ormanlar da bulunmaktadır. Benzer şekilde, ülkemizde oran olarak çok az da olsa özel mülkiyete konu olan ormanlarda mevcuttur. Bu ormanlar için herhangi bir izleme çalışması yapılmamaktadır.
- SOY tanımlarının ortak noktası ormanlardan odun ve odun dışı orman ürünleri elde etmenin yanında, ormanların koruyucu ve hizmete yönelik işlevlerinin de dikkate alınmasıdır. Bu

durumda OGM sisteminin daha çok odun ve odun ürünlerinin sürekliliği üzerine yoğunlaşmış olduğu görülmektedir.

- Daha önceki yapılan çalışmalarda mevcut envanter sistemine ait problemlere değinilmiş ve mevcut envanter sisteminin SOY ölçüt ve göstergelerine tam anlamıyla yeterli veri kaynağı oluşturmadığı dikkatlere çekilmiştir (Akyol, 2004; Akyol ve Tolunay, 2006).
- OGM sistemi ve FSC sistemi karşılaştırıldığında ise, OGM'nin kullandığı mevcut ölçüt ve gösterge seti ile ülkemiz ormanlarının sertifikalandırılması çalışmalarında arzu edilen başarı düzeyinin sağlanması zor gözükmetedir.

1990'lı yıllarla birlikte Dünya üzerinde başlayan SOY ölçüt ve göstergelerinin belirlenmesi sürecinde, Türkiye çeşitli uluslararası anlaşmaları imzalayarak bu sürece taraf olmuştur. Devam eden süreç içerisinde pek çok ülke, ölçüt ve göstergelerini belirlemiş ve ormanlarını izlemeye başlamış ve hatta orman kaynaklarını sertifikalandırmıştır. Ülkemizin de uluslararası arenada söz sahibi olabilmesi ve orman kaynaklarından beklenen sosyal, ekonomik ve sosyo-kültürel faydaları gerçekleştirebilmesi için benzer çalışmaların biran önce bitirilmesi gerekmektedir.

Bu amaçla, "Türkiye Ulusal Sürdürülebilir Orman Yönetimi Ölçüt ve Göstergeleri" Çevre ve Orman Bakanlığı çatısı altında,

- Ormanlarımızın ve ormancılığımızın özellikleri dikkate alınarak,
- Katılımcı bir anlayışla belirlenmelidir.

Bu çalışmalar sonucunda oluşturulacak ölçüt ve göstergelerin tüm ülke ormanlarına hizmet etmesi gerekmektedir. Ancak OGM'nin bugüne kadar yapmış olduğu çalışmalar ve bu konularda özveri ile çalışan insanların sürece olan katkıları unutulmamalı, bu kişilerin bilgi, deneyim ve emeklerinden de faydalanılmalıdır.

Kaynaklar

- Akyol, A., 2004.** Türkiye' de Sürdürülebilir Orman Kaynakları Yönetimi İlkeleri, Göstergeleri ve Uygulamalar, SDÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, IX+121s., Isparta.
- Akyol, A., Tolunay, A., 2006.** Türkiye' de Sürdürülebilir Orman Kaynakları Yönetimi İlkeleri, Göstergeleri ve Uygulamaları, SDÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Journal of Natural and Applied Sciences, cilt:10, sayı:2, s. 221-234, Isparta.
- Akyol, A., Üçok, G., 2008.** Sertifikasyon Kavramı ve Ülkemiz Ormancılığında Durum, VI. Orman Fakülteleri Öğrenci Kongresi, 8-9 Mayıs 2008, s.301-311, Düzce.
- Anonim, 2004.** T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Türkiye Ulusal Ormancılık Programı 2004-2023, Bakanlık Yayın No:266, ISBN:975-8273-64, Ankara.
- Anonim, 2005.** T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, 1. Çevre ve Ormancılık Şurası Kararları, AB Sürecinde Çevre ve Orman, Bakanlık Yayın No: 272, ISBN: 975-8273-70-1, Antalya.
- Baharuddin, H., G., 2008.** Timber Certification: An Overview, <http://www.fao.org/docrep/v7850e/v7850e04.htm> Erişim Tarihi: 05/04/2008.
- Durusoy İ., 2002.** Sertifikalandırma ve Türkiye Ormancılığında Gerekliliği, Olabilirliği, Uygulanması Sürecinde Karşılaşılması Muhtemel Darboğazların ve Fırsatların İrdelenmesi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, X+170s., Trabzon.
- FSC, 2008.** FSC International Standard, FSC Principles and Criteria for Forest, FSC-STD-01-001 (version 4-0) EN, [45](http://www.fsc.org/fileadmin/web-</p></div><div data-bbox=)

data/public/document_center/international_FSC_policies/standards/FSC_STD_01_001_V4_0_EN_FSC_Principles_and_Criteria.pdf Erişim Tarihi : 01/10/2008.

- İlter, E., Ok, K., 2004.** Ormanlık ve Orman Endüstrisinde Pazarlama İlkeleri ve Yönetimi (Örnek Olaylarla), ISBN: 975-96967-2-x, 488 s. Form Ofset Matbaacılık, Ankara.
- Leal, L., C., 1997.** Pan-Avrupa Süreci, XI. Dünya Ormanlık Kongresi Bildirileri, cilt: 6, s.53, Antalya.
- Ok, K., 2007.** Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörel Politikalara Entegrasyonu Projesi (TR0402.11) Ormanlık Sektörü, Tematik Çalışma Grubu, Bölüm II “Sektörel Sürdürülebilirlik Çözümlemesi” Raporu (II. Yazım).
- Ozinga, S., 2008.** Time To Measure The Impacts Of Certification On Sustainable Forest Management, <http://www.fao.org/docrep/008/y5918e/y5918e08.htm> Erişim Tarihi 06/04/2008.
- Türker, M., F., Başkent E.Z., Durusoy İ., 2001.** Ormanlıkta Sertifikasyon: Orman Kaynakları ve Orman İşletmeciliği Üzerine Etkileri, Uluslararası Gelişmeler ve Türkiye Ormanlığında Gerekliği ve Olabilirliği, I. Ulusal Ormanlık Kongresi, Türkiye Ormanlıklar Derneği Yayını, Kongre Serisi No: 1, 294-305, Ankara.
- Türker M., F., 2003.** Sürdürülebilir Orman Kaynakları Yönetimi İle Orman Sınırları Dışına Arazi Çıkarma Uygulamaları Arasındaki Etkileşim: Mevcut Durum, Yaşanan Darboğazlar Ve Çözüm Önerileri, Orman Kanununun 2/B Maddesinin Uygulanması ve Değerlendirilmesindeki Sorunlar Paneli, Ankara.
- Yıldırım, H., T., Veliöğlu, N., 2006.** Sürdürülebilir Orman Yönetiminde Kriter ve Göstergelerin İrdelenmesi, İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, seri:B, cilt 56, sayı:1, s.129-140, ISSN 0535-8418.
- Wijewardanal, D., Caswell, S., Christel, P., L., 1997.** Sürdürülebilir Orman Yönetimi İçin Kriter ve Göstergeler, XI. Dünya Ormanlık Kongresi Bildirileri, cilt: 6, s.3, Antalya.
- URL-1, 2008.** <http://www.ogm.gov.tr> Erişim Tarihi 01/10/2008.
- URL-2, 2008.** <http://www.fsc.org/> Erişim Tarihi 01/10/2008.

ÜLKEMİZDE TARİHSEL SÜREÇTE HALK-ORMAN İLİŞKİLERİNİN DURUMU

Ünal ELER

Prof. Dr., SDÜ Orman Fakültesi (Emekli)Altındağ Mah.Tonguç Cad. 153 Sok. 3/5, ANTALYA

Özet

Türkiye topraklarının büyük bölümünü oluşturan Anadolu'nun, coğrafi konumu, tarihsel süreçteki yeri ve önemi nedeniyle, ülkemizde kırsal kesimde dağınık yerleşmeler meydana gelmiştir. Yüzyıllar boyunca devam eden bu olgu, insanların kentleşerek, sosyo-ekonomik yönden kalkınmaları sonucunda, orman içi ve kenarındaki köylülerle, şehirlilerin yaşam düzeyleri arasındaki fark giderek açılmıştır.

Orman içi ve kenarında yaşayan köylülerin kalkındırılmaları sorunu, çok uzun yıllardan beri çözüm yoluna girmemiş, önemi artarak günümüze kadar gelmiştir. Konu çok yönlü ve o denli de kapsamlıdır. Sadece ekonomik ve sosyal olarak ele alınması, buna göre çözüm üretilmeye çalışılması, eksik ve hatalı olur. Sorunun ekonomik boyutlarının nerelere ulaşacağı ortadadır. Bu öyle kısa sürede halledilebilecek dava değildir.

Zaman yitirilmeden, durumun iyileştirilme yoluna girmesi gerekmektedir. Bu gerçeğin beklemeye tahammülü yoktur. Orman içi ve kenarı köylerde yaşayan vatandaşlarımızın yasal hakları, yaşamsal düzeyde istek ve ihtiyaçları bulunmaktadır. Diğer yandan, birçok sıkıntı ve mahrumiyetler içerisinde yaşamını sürdürmeye çalışan orman köylüsü ile kentlerde yaşayan ve ormanı doğal güzellikler, oksijen ve su kaynağı, eğlenme ve dinlenme yeri olarak tanımlayan ve algılayan insanlarımız için, orman çok farklı anlamı ve kapsamı olan bir varlıktır.

Ormanlarımız hemen tümü ile denebilecek miktarda devlete aittir. Devlet adına ormanları işleten kurumların yetkilileri, soruna olabildiğince çözüm getirebilecek biçimde yaklaşmalıdırlar. Tüm plânlamalar ve uygulamalar, insan en ön sırada yer alarak yapılmalıdır. Vatandaşa rağmen plân ve plânlı çalışma olmaz. Böyle bir durum ormancılığın amacına da ters düşer.

Yasalarımızda, konu ile ilgili olarak, vatandaşlara kolaylıklar sağlanabilmesine yönelik hükümler bulunmaktadır. Köylü ile karşılıklı anlayış ve işbirliği içerisinde, Orman Amenajman Plânları düzenlenerek, bunların hiçbir olumsuzluğa yol açılmadan, aksaklığa meydan verilmeden uygulaması yapılabilir.

Bu şekilde, hayvan besleme, orman ürünleri toplama, yetiştirme gibi faaliyetleri yoluyla köylülerin ekonomisine katkı sağlanabilir. Projeler gerçekleştirmelerine, kredi almalarına yardımcı olunarak, tüm girişimleri özendirilip, gereğince desteklenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Orman içi ve kenarı köylüler, halk-orman ilişkileri orman yasaları, orman köylerinin kalkındırılması.

Condition of Relations between Forests and Forest Villagers at Historical Progression in Turkey

Abstract

Because of geographical location and importance at historical progression of Anatolia covers a great deal of Turkish area, a scattered settlement were occurred in our country. As a result of continuously development of urban people's social and economical positions for centuries, difference between townsmen's and forest villagers' life levels was increased, gradually.

The problem about developing the villagers live in or near forest is not solved for a long times and come to present with more importance.. This subject is very complex and comprehensive. Taking the matter with only economical or social side is deficient and wrong. The economic amounting of this subject is clear. This problem is not an easy difficulty can dissolve in a short time.

Curing this question immediately is needed. This reality has not patience for waiting. The countrymen are living in or near forest have legal rights and vital demands. On the other hand, forests have different meaning and extents for forest villagers are trying to continue their life with much troubles and deprivations and city-dwellers describe and comprehend the forest as an existence for natural beauty, recreation area, sources of oxygen and water.

Our forests are belonging to state. Components of institutions administer and operate the forests instead of state have to take the problem to solve it as possible as. Making management plans and treating them must be carried out by taking into consideration the people at first. In spied of forest villagers, planned Works and implementation of plans is not possible. Also, this position is against the forestry objectives. There are some items in the laws interested in some facilities to forest villagers. Under the mutual cooperation and tolerance, forest management plans may be arranged and practiced without causing any problems and troubles.

In this way, may be contributed to the economical possibilities of forest villagers by feeding animals, collecting and producing non-wood forest productions. By helping to realize projects and to obtain credits, all of their enterprises have to be encouraged and supported.

Keywords: Villagers in or near forests; villager-forest relations; forest laws; developing forest villager.

1. Giriş

Konu çok geniş kapsamlıdır. Durumun, bildiri çerçevesinde yeterli ayrıntıda incelenerek açıklanabilmesi, mümkün olamamaktadır. Bu nedenle, sadece önemli görülen noktalara değinilerek, çok özet biçimde sorunun ortaya konulabilmesine çalışılmıştır.

Anadolu, Asya, Kafkaslar, Orta Doğu, Balkanlar ve Avrupa arasında köprü durumundadır. Tarih boyunca, çok çeşitli insanlar burada yaşamış, medeniyetler, devletler hüküm sürmüştür. İlk zamanlarda insanlar kıyı kesiminde, alçak ovalarda, akarsu boylarında yerleşmişlerdir.

Anadolu'da karışıklıklar bitmediğinden, kırsal kesimde yaşayanlar, mal ve can güvenliği yönünden, genellikle uzak dağlık bölgelerdeki ormanlarda hayatlarını sürdürmeye çalışmışlardır. Zamanla nüfusları artıp, hane sayıları çoğaldığından, dağlarda, orman içi ve kenarındaki köyler meydana gelmiştir.

Osmanlı devletinden öncesi için elde yeterli kayıtlar bulunmamaktadır. Bilinen durum, Anadolu'da karışıklıkların, savaşların, eşkıyalığın eksik olmadığı biçimindedir. Osmanlı döneminde dahi, Anadolu'da isyanlar, karışıklıklar zaman zaman devam etmiştir. Devlet, zayıf düştüğü dönemlerde ya da eski gücünü kaybetmeye başladığı yıllarda, duruma hakim olabilmek, asayişi sağlayabilmek için, büyük güçlüklerle karşılaşmıştır.

Can ve mal güvenliği her şeyden önce geldiğinden, büyük yerleşim yerleri dışındaki insanlar, uzak dağlık yerlere sığınarak, buralarda yaşamayı yeğlemişlerdir. Bu yaşam biçiminin doğurduğu, ormanlardan yararlanma şekli, uzun yıllar sonunda, alışılmış düzen olarak, Halk-Orman İlişkileri dediğimiz önemli konuyu doğurmuştur.

İnsanlık hızla ilerleyip, kentleşerek, sosyo-ekonomik düzeyini yükseltirken, normal sonuç olarak, orman içi ve kenarı köyler buna ayak uyduramamışlardır. Köylerde ve kentlerde yaşayan halkın hayat seviyeleri arasındaki fark zamanla artmış, makas giderek açılmıştır.

Modern ve güçlü devlet kurulup, vatandaşın can ve mal güvenliği sağlandıktan sonra, orman içi ve kenarı köylerde yaşayan insanların durumu, ülke genelinde sorun haline gelmiştir. Ormanlar ulusal kaynaktır. Ormanla pek ilişkisi olmayan, kentlerde yaşayan vatandaşların da, ormanda yaşayanlar kadar, bu kaynak üzerinde hakları vardır. Buna karşılık, orman içi ve kenarında yaşayan köylülerin de, kentlerdeki kişiler gibi yaşama hakkı bulunmaktadır.

Konu son derecede karmaşık ve o derecede de kapsamlıdır. Bu iki yaşam düzeyinin aynı seviyeye getirilmesi çok zor, kimi konularda da olanaksızdır. Her ikisinin de, kendine özgü avantaj ve dezavantajları vardır. Burada esas olan, yukarıda da değinildiği üzere, aradaki farkın kapatılabilmesi için çalışılması ve makasın açılmasına meydan verilmemesidir.

Devlet Ulusal Amaçlar olarak, Ormanlık Politikasını, orman içi ve kenarı köylüler ya da kentlerde yaşayan vatandaşlar için değil, tüm ülke çapında olacak biçimde belirlemek zorundadır. Çok geniş alanda yayılan, nüfusu da fazla olan, buna karşılık sosyo-ekonomik durumu yeterli düzeyde bulunmayan ülkemizde, sorunun çözülmesi önemli güçlükler yaratmaktadır.

Konunun ortaya çıkmasında, sorunların artarak bugünkü boyutlara ulaşmasında, zamanında çözüm yollarının aranıp, gerekli işlerin yapılmaması, köklü çalışmalardan kaçınılarak, bunların sürekli ertelenmesinin, önemli etkisi bulunmaktadır.

Ordinaryüs Profesör Dr. Mazhar Diker yarım yüzyıl önce, kronik bir yara gibi devam eden ve her politik değişimde yeniden ortaya çıkarak, devlet ve milletimizi kaygıya düşüren bu davanın halledilmemiş olmasında, konunun anlamı ve kapsamının gereğince bilinmemesi ve sorunu çözmekle görevli olan politik ve teknik yetkililerin objektif kalmamaları en büyük etken olmuştur, demiştir (Diker, 1947).

Bugünü doğuran dündür. Bugünkü ormancılık durumu, geçmişteki orman anlayışı ve ormancılık uygulamalarının sonucudur. Bu bakımdan, sorunu kavramak ve yarın için isabetli karar verebilmek, ancak dünü iyi bilmek ve tanımakla mümkün olur (Diker, 1947). Durum tarihsel süreçte ele alınıp, çok özet biçimde incelenip, irdelenerek, ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çok eski yıllarda insanlar küçük topluluklar oluşturarak bir arada yaşamaya başladıkları dönemlerde, deniz kıyısında, akarsu boylarında ve orman kenarında yerleşmişlerdir. Ormanlar bol miktarda, insan nüfusu az olduğundan, insan faktörünün ormanlar üzerinde önemsenecek bir etkisi görülmemiştir. Ormanlar dünyada yayılışını tamamlayıp, son sınırlarına ulaşmış olduğundan, alanlarının artmamasına karşılık, insan nüfusu katlanarak çoğalmıştır.

Bu durum asırlarca sürmüştür. İnsan nüfusunun artması, doğal dengenin bozulması nedeniyle, yaşam koşullarında meydana gelen değişiklikler sonucu, ortaya çıkan göçler; devletlerin kurulması, çeşitli sebeplerle, aralarında çıkan savaşlar ve meydana gelen yangınlar, insan-orman ilişkisini etkileyerek, giderek durumun olumsuz yönde bozulmasına neden olmuştur (Eler, 2003).

16. yüzyılda Avrupa'da sorun kendisini hissettirmeye başlamıştır. 17. yüzyıldan sonra, gelecekte darboğazlarla karşılaşılacağı, ormanların bu şekilde kullanılmaya dayanamayacağı, faydalanmanın plâna bağlı ve tekniğine uygun biçimde yapılmasının gerektiği anlaşılmıştır. Bu şekilde, başta Orman Amenajmanı olmak üzere, Ormancılık Bilimleri doğmuştur (Eler, 2001).

Bu gelişmeler olurken, ormanın sahipliliği, ormanlardan yararlanma konularında da değişiklikler meydana gelmiştir. Avrupa'da ortaya çıkan gelişmelere, Osmanlı İmparatorluğu ayak uyduramamıştır. Ancak, geç de olsa, bu konularda zaman zaman emirnameler, fermanlar çıkarılmıştır (Kutluk, 1948).

Ülkemizde ormancılığın tarihçesinin, düzenli ormancılığın başlangıcından önceki devre (1299-1856); Toprak Kanunu çıkarıldıktan, cumhuriyete kadar olan bölüm (1857-1923) ve cumhuriyet dönemi olarak alınması konusunda, genellikle görüş birliğine varılmaktadır (Kutluk, 1948; Toygar, 1964; Evcimen, 1977).

2. Düzenli Ormancılığın Başlangıcından Önceki Devre (1299-1856)

Bu dönem “Arazi Kanunu Çıkarılmadan Önceki Dönem” olarak da isimlendirilmektedir. Düzenli ormancılığın başlangıcından önceki dönemde, belirli yerlerde, bazı hükümler konulmuştur. Taşıma ve satışlarla ilgili emirnameler verilmiştir.

Bu dönem, imparatorluğun henüz ormanlar üzerinde uygulamalara geçmediği devredir. Ormanın mülkiyeti genel olarak, dört grupta ele alınmaktadır. Bunlar:

- A. Özel Şahıslara Ait Ormanlar,
 - B. Devlet Ormanları,
 - C. Vakıf Ormanları
 - D. Köy ve Kasabalara Ait Ormanlardır.
- Devlet ormanlarını da dört grupta toplamaktadırlar. Bunlar da,
- a. İyeliği Sultanın Olan Ormanlar,
 - b. Devlet Ormanı (Miri Orman),
 - c. Tersane ve Tophane Ormanı
 - d. Serbest Ormanlardır (Dağlardaki Ormanlar) (Cibali Mübaha).

Orman içi ve kenarındaki halkı ilgilendiren ve ormanların çoğunluğunu oluşturan kısım, Cibali Mübaha ilân edilmiş ve buralardan yararlanma serbest bırakılmıştır (Kutluk, 1948). Cibali Mübaha, kimsenin mülkiyetinde olmayan, dağlar anlamındadır. Buralardaki ormanlardan yararlanılması konusunda yazılı veya sözlü kayıt bulunmadığından, insanlar serbestçe yararlanmaktaydı.

Cibali Mübaha, genel anlamda devlete aitti. Devletin buralardan faydalanılmasını serbest bırakması, ülke çapında, orman ürünlerine olan arz talep ilişkisine sürekli ilgi göstermesini gerektirecek nitelik kazanmamış olmasıyla açıklanabilir (Evcimen, 1977).

19. yüzyılın başlarına kadar bu şekilde gelinmiştir. Ormanın mülkiyeti konusunda, devletin belirli bir tutumu görülmemektedir. Bunun sonucu olarak; Sultana Ait Ormanlar (Koruyu Humayun), Devlet Ormanları (Miri Koru), Tersane ve Tophane Ormanları, Şahıs Ormanları (Eşhas Ormanları), Vakıf Ormanları (Evkaf Ormanları), Köy ve Kasaba Baltalıkları ve Serbest Ormanlar (Cibali Mübaha) adı altında, değişik mülkiyette ormanlar ortaya çıkmıştır (Toygar, 1964).

Bunlar içerisinde, orman köylüsünü ilgilendiren, Köy ve Kasaba Baltalıkları ile Cibali Mübaha olmaktadır. Köy ve Kasaba Baltalıklarından da, orada yaşayan insanlar bazı denetimler altında faydalanabilmişlerdir.

Bu dönem, halk-orman ilişkileri yönünden iyi, istenen düzeyde olamamıştır. Devletin ekonomik durumu bozuldukça, vergi konularak halka yüklenilmiştir. Orman içi ve kenarında yaşayan insanlar da, vergiyi ödeyebilmek için, usulsüz ve aşırı biçimde ormanlardan ağaç kesip satma yoluna gitmişlerdir. Bunun sonucu olarak, ormanlar aşırı yıpranmıştır (Çağlar, 1999).

3. Arazi Kanunu Çıkarıldıktan, Cumhuriyete Kadar Olan Bölüm (1857-1923)

Bu döneme de, Arazi Kanunu Dönemi denmiştir. Halk-orman ilişkilerinde değişiklikler meydana gelmiştir. Ormanlar ekonomik kaynak olarak görülmüş, ilk defa ormanlar gelir sağlayacak varlıklar olarak ele alınmıştır. Ormanların kayıt altına alınması, tekniğine uygun biçimde işletilmesi, bunların yapılabilmesi için gerekli elemanların yetiştirilmesi gündeme gelmiştir.

Gerekli yasaların çıkarılması, yönetmeliklerin düzenlenmesi, Orman Mektebi Alisi'nin açılması, yardımcı ve yol gösterici olarak, ormancılıkta ileri olan ülkelerden, özellikle ilişkilerimizin iyi olduğu Fransa'dan, konularında uzman olan, yabancı ormancıların İstanbul'a getirilmesi bu amaçladır.

Bu dönem değişik kişiler tarafından, bazı devrelere ayrılarak incelenmiştir. 1858-1869 yıllarında, Arazi Kanununa göre, ormanların sınıflandırılması yapılmıştır. Yukarıda belirtilmiş olan dört ana grup için, orman sahipliği, ayrıntıya gidilerek, değişik ormanlar ortaya çıkmıştır.

Burada konumuzla ilgili olan, kanunun orman köylülerine yönelik maddeleridir. Kanun devlet mülkiyetindeki ormanları kayıt altına almak, buralardan yapılan faydalanmaları bir esasa bağlamak düşüncesiyle çıkarılmış, diğer ormanlara ait hüküm getirmemiştir. Kanunun amaç ve kapsamı, orman köylülerinin durumunun düzeltilmesi, halk-orman ilişkilerinin iyi bir düzeye çıkarılması ile ilgili olmadığından, orman köylüleri, döneme yönelik, gerçekçi bir faydalanmadan yararlanamamışlardır.

1869 yılında, Orman Tüzüğü çıkarılmıştır. Bu tüzükte de, ormanlar yine aynı dört grupta toplanmıştır. 1869-1908 dönemi olarak ayrılan devrede, ilk kez ormancılıkla ilgili yazılı yasa çıkarılmış olmaktadır. İlk defa ormanlara ekonomik amaçlarla yaklaşmıştır. Buna paralel olarak da, bazı kısıtlayıcı yaptırımların ortaya çıktığı görülmektedir (Coşgun, 1989). Köy ve kasaba halkının ormanlardan yararlanması sınırlandırılmaya başlamıştır.

1908-1920 devresinde, 1910 yılında Hoca Ali Rıza tarafından hazırlanan Orman ve Mera Kanunu tasarısında, köy ve kasaba halkının ormanlardan yararlanmaları konusunda çözümler getirilmeye çalışılmıştır. Ancak, çeşitli çevrelerden karşı çıkışlar nedeniyle, tasarı yasalaşamamıştır.

1917 yılında “Ormanların İdare-i Fenniyesi Hakkında 9 Maddelik Kanun” çıkarılmıştır. 1918 tarihinde Avusturya, Bulgaristan ve Fransa orman yasaları dikkate alınarak, geniş çözümlere yer veren diğer bir yasa tasarısı da, Orman ve Mera Kanun Tasarısı gibi yasalaşamamıştır.

Bu dönemde, genellikle teknik konularda yenilikler getirilmiş, ormanların Amenajman Plânlarına dayalı olarak işletilmesi kabul edilmiştir. Bunun için, Amenajman Plânlarının yapılmasına girişilmiştir. Fakat bu plânları düzenleyecek yerli elemanlarımız bulunmadığından, yurt dışından yabancı uzmanlar getirilerek, kendilerine bu konularda çalışabilecek yerli yardımcılar da verilip, plânların düzenlenmesi çalışmaları başlatılmıştır.

Örnek bir Orman Amenajman Plânı yapılmıştır. Ancak, eleman yetersizliği nedeniyle Orman Amenajman Plânlarının düzenlenmesi çalışmaları yaygınlaştırılamamış, bu nedenle, plân yapılması girişimine devam edilememiştir.

Bu devrede, yukarıda belirtilen, teknik konularda yenilikler getirilip, bazı faaliyetlerde bulunmaya çalışılmasına karşılık, Halk-Orman ilişkilerinde ve orman köylülerinin durumunda değişiklik olmamıştır.

1920-1923 devresinde, 1920 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi kurulduktan sonra, Baltalık Yasası çıkarılmıştır. Bu yasa köylülere bazı haklar veriyor gibi görünmekle birlikte, asıl amacın, halkın verimli ormanlardan yararlanmasının sınırlandırılması olduğu anlaşılır. Bu yasa köylüye bazı yükümlülükler de getirmiştir.

4. Cumhuriyet Dönemi

1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi, ormancılık uygulamalarının yönlendirilmesinde etkili olmuştur. Kongrede alınan kararlar, ormanlardan gelir elde etmek için yararlanılmasını gözetmektedir. Baltalık Yasasının genişletilmesinin, Orman Tüzüğü'nün yeniden düzenlenmesinin gerektiği belirtilmiştir. Bazı kanunlar çıkarılmış, bazıları kaldırılmış, bu şekilde 1937 yılında 3116 Sayılı Orman Kanunu'nun çıkarılmasına kadar gelinmiştir.

3116 sayılı yasada da, halk-orman ilişkilerinin iyileştirilmesi, orman köylüsünün beklenen yaşam düzeyinin yükseltilmesini sağlayabilecek, hükümler yer almamıştır. 3116 sayılı yasa ile getirilen, köylünün ihtiyaçlarını ücret karşılığı sağlayabileceğine ilişkin yeni hükümler ve buna göre yapılan ormancılık uygulamaları nedeniyle doğan tepkiler sonucu, 3116 sayılı yasanın

sınırları, yeni yasa çıkarılarak, biraz daha genişletilmek istenmiş ve 1945 yılında, 4785 sayılı yasa ile ormanlar devletleştirilmiştir.

Kısa denilebilecek süre sonra, 1950 tarihinde 5653 ve 5683 sayılı yasalarla, ormanların devletleştirilmesinden doğan tepkiler azaltılmaya çalışılmıştır. Ancak, bunlar, orman tanımında, bilimsel ve teknik açıklamalar aynen alınarak, orman sayılmayacak yerler için kimi ilâveler getirilerek, bu durumdaki alanların orman dışına çıkarılmasına, dolayısı ile de, ilgili şahısların mülkiyetine girmesine yol açılması biçiminde olmuş; halk-orman ilişkilerinde bir iyileştirme gözetilmemiştir.

5. 6831 Sayılı Orman Kanunu Dönemi.

Burada ilk kez ormanlar dört sınıftan üçe indirilmiştir. Bunlar:

- A. Devlet Ormanları,
- B. Hükmi Şahsiyeti Haiz Amme Müesseselerine Ait Ormanlar
- C. Hususi Ormanlardır.

Vasıf ve Karakter bakımında da;

- a. Muhafaza Ormanları,
- b. Milli Parklar,
- c. İstihsal Ormanları (Üretim Ormanları) olmak üzere, üçe ayrılmıştır.

119 maddeden oluşan yasa, genellikle ormanın tanımı, sınırlandırılması, ormanlardan yararlanma, ormancılık faaliyetlerinin yürütülmesi, ormanların korunması gibi, konularla ilgili hükümleri içermektedir.

Orman-halk ilişkileri ile ilgili maddeler çok az olup, bu soruna çözüm getirebilecek durumdan uzaktır. Bunlar:

- Orman Köylülerinin Kalkındırılması ve Nakledilmesi

Madde 13 (23.9.1983 tarih ve 2896 sayılı kanunla değişik), özetle;

A) Buldukları yerde kalkındırılmaları mümkün görülenler, bu kanunun ek üçüncü maddesinde belirtilen fondan, öncelikle yararlandırılarak, kalkınmalarına katkıda bulunulur.

B) Bu mümkün görülmeyen veya su ve toprak rejimi bakımından, kaldırılmaları zorunlu bulunan köylerin halkının, yasada açıklanan biçimde kaldırılacağı belirtilmiştir.

- Ormanlardan Yararlanma

14. maddede yasaklanan fiiller, ayrıntılı olarak yazılmıştır. 15. maddede bunların yapılabilmesi orman idaresinin izin ve müsaadesine bağlıdır biçiminde hüküm konulmuştur.

- Ormana Hayvan Sokmak

Madde 19 (23.9.1983 tarih ve 2896 sayılı kanunla değişik) orman idaresinin izni ile göstereceği yerlerde, belirlenen süre ile hayvan otlatılabileceği hükmü getirilmiştir. Halk-orman ilişkileri yönünden çok önemli bir maddedir.

- Otlak ve Mera İşleri

Madde 20, 21 ve 22 de devlet ormanları içerisinde yaylak, kışlak ve otlaklarla, sulama yerlerine hakları olanlar, orman idaresinin göstereceği yollardan girip çıkabilecekleri belirtilmektedir.

- Orman Köylülerinin İhtiyaçları

Madde 31, orman içi ve kenarındaki köylerde yaşayan köylülere ve köy halkının ortak ihtiyaçları için, maliyet bedeli üzerinden yapacak odun verileceği bildirilmektedir.

- Kişisel İhtiyaçların Karşılanması

Madde 36, Maliyet bedeli karşılığında, hak sahiplerine zati yapacak ve yakacak odun verileceği esasa bağlanmaktadır.

- Orman Ürünlerinin Verilmesi

Madde 37, Devlet ormanlarından, yıllık üretim programına alınmış orman ürünlerinin dışındaki her nevi orman ürün ve artıklarını, tayin olunacak mıntıka ve süreler içinde toplayıp, çıkarmaları için, orman köylerini kalkındırma kooperatifleri veya iş yerindeki veya civarındaki köylülere ilânen duyurulmak suretiyle ve tarife bedellerini ödemeleri şartıyla izin verilebileceği, hükmü yer almaktadır.

- Orman Köylülerinin Çalıştırılması

Madde 40, Devlet ormanlarında her türlü orman işlerini, öncelikle orman içi ve kenarında yaşayan vatandaşlarla, orman köylerini kalkındırma kooperatiflerine yaptırılarak, orada yaşayan insanlara geçim kaynağı yaratılması amaçlanmıştır.

Orman köylüsünün kalkındırılması son derecede kapsamlı, ekonomik boyutları çok büyük olan bir sorundur. Her şeyin bir anda halledilip, problemin ortadan kaldırılması beklenemez. Ancak, zaman yitirilmeden, konuların bir ucundan ele alınarak, çözüm yolunda katkı olabilecek çalışmalar yapılması, bunların genişletilerek sürdürülmesi de, kaçınılmazdır.

Değilse, sorun her geçen gün büyümekte, orman köyleri ile kentlerde yaşayanların sosyo-ekonomik düzeyleri arasındaki makas giderek daha da açılmaktadır.

6831 Sayılı Orman Kanununun orman tanımı (Madde 1) ve orman dışına çıkarılacak yerler (Madde 2) ile ilgili hükümler, ağırlıklı maddelerdir. Açıklamalı-İçtihatlı Orman Kanunu isimli yayında, 1. Madde 73 sayfa (s. 2-74); 2. Madde 25 sayfa (s. 74-102) yer almıştır (Sınmaz ve Karataş, 1987). Orman sayılmayan alanların belirtilmesi için, değişik tarihlerde birçok yasa çıkarılıp, 1. Maddede değişiklikler yapılmıştır.

Ormancılık çok uzun dönemi kapsayan çalışmalar olduğundan, Orman Kanununun değiştirilmesi ya da yasalar çıkarılarak, Orman Kanunun üzerinde değişiklikler yapılması, arzu edilmez. Bir ülkede, en az değişiklik yapılacak yasalar, Ormancılık yasalarıdır görüşü genellikle kabul edilmiş bir konu olmakla birlikte, parlamenter demokratik sistemde, bu yasaların değiştirilmesi, her zaman karşılaşılan bir olgudur.

Yapılan tüm değişikliklere rağmen, meriyetteki Orman Kanununda, konu ile ilgili maddeler bulunmaktadır. Yasada yer alan hükümlere göre, yapılabilecekler yerine getirilerek, orman köylüsünün kalkındırılmasına, olabildiğince katkıda bulunulması gerekir.

Kaynaklar

Coşgun, U. 1989. Ormancılık Yasaları Uyarınca Orman Köylülerine Yönelik 31,32 ve 33. Maddelerin İrdelenmesi. K. T. Ü. Orman Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi 48 s. (Yayımlanmamıştır). Trabzon.

Çağlar, Y. 1979. Ormancılık Politikası (Dün), Çağ Matbaası, Ankara.

Diker, M. 1947. Türkiye'de Ormancılık. Tarım Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü Yayını, Sayı: 61, Ankara.

Eler, Ü. 2001. Orman Amenajmanı. S.D.Ü. Yayın No: 17, Isparta.

- Eler, Ü. 2003.** Dendrometri. S.D.Ü. Yayın No: 30, Isparta.
- Evcimen, B.S. 1977.** Türkiye’de Orman Amenajmanının Gelişimi (1. Bölüm İmparatorluk Dönemi). İ.Ü.Orman Fakültesi. Orman Amenajmanı Kürsüsü, İstanbul.
- Kutluk, H. 1948.** Türkiye Ormancılığı İle İlgili Tarihi Vesikalar.Orman Genel Müdürlüğü yayını, No. 56, Ankara.
- Kutluk, H. 1967.** “Türk Ormancılığında Mevzuatlaştırma Hareketlerinin Seyri ve Orman ve Mera Kanunu”. Orman Genel Müdürlüğü, Teknik Haberler Bülteni, Sayı, 24, s. 133-152, Ankara.
- Sınmaz, B. ve Karataş, İ. 1987.** Açıklamalı-İçtihatlı Orman Kanunu. Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., Ankara.
- Toygar, S. 1964.** Eski ve Yeni Hükümlere Göre Orman Alanları ve Ormanların Mülkiyeti Bakımından Bölünüşü. Orman Genel Müdürlüğü yayını, No: 370, Ankara.
- Yund, K. 1957.** “Ormancılığın Kuruluşundan Beri Bağlandığı Nezaretler Vekaletler ve Bunun Başındakiler”. Türk Ormancılığı 100. Tedris Yılına Girerken. Türkiye Ormanlılar Cemiyeti, Yayın No: 7, s. 22-29, Ankara.

TÜRKİYE’DE ÖZEL ORMANLAR (Karadere-Kışlak Özel Ormanı Örneği)

Hüseyin AYZA¹

Sevim İNANÇ²

¹ Yrd. Doç. Dr. KTÜ Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü – TRABZON

² Arş. Gör., KTÜ Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü – TRABZON

Özet

Türkiye’de orman varlığının korunmasının yanı sıra, ormanların sahibi ve sınırlarının belirlenmesinde de sürekli sorun yaşanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemine kadar, halkın kullanımında olan arazinin tamamına yakınının çıplak mülkiyetinin devlet elinde toplanmıştır. 1858 Tarihli Arazi Kanunu ile özel mülkiyete olanak tanınmış olmakla birlikte, bu dönemde de sağlıklı bir tespit ve tescil sistemi oluşturulamamıştır. Ayrıca, gerek 1870 tarihli Orman Nizamnamesi ve gerekse de Osmanlı Medeni Kanunu hükümlerine göre alelumum ormanların özel mülkiyete geçişi ve ormancılık dışı amaçlarla kullanımı da yasaklanmıştır. Bununla birlikte, Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunu takip eden yıllarda, diğer arazilerle birlikte, bir kısım ormanların da özel mülk olarak sahiplenildiği, bu yerler için tapu kayıtları oluşturulduğu görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan yaklaşık 15 yıl sonrasında, özel ormanların devletleştirilmesi süreci başlatılmış ve 500 000 hektar kadar olduğu tahmin edilen ormanların tamamına yakını devletleştirilmiştir. Günümüzde, ülkedeki özel orman alanının yaklaşık 11 544 hektar olduğu tahmin edilmektedir (Ekizoğlu ve Ark., 2007). Devletten başkasına ait olan ve orman idaresi tarafından verilmiş özel orman oluru ile sahiplenilmiş ormanların bir kısmı da yine mülkiyet çekişmesine konu olmaktadır.

Türkiye’de özel orman, hak edilişi sürekli sorgulanan, yasal temelleri ve belki de yasal dayanaksızlığı tartışma konusu olan bir doğal varlıktır. Tartışılan özel ormanlardan birisi de Doğu Karadeniz Bölgesi’nin en büyük (804,40 hektar) özel ormanı olan, Ordu İli Ulubey İlçesi sınırları içindeki Karadere-Kışlak ormanıdır. Araştırma konusu olarak seçilmiş bu özel ormana ait tüm bilgi ve belgeler derlenmiş, özel ormana gidilerek gözlemler yapılmış, köy halkı ile de yüz yüze görüşmeler yapılarak bilgiler toplanmıştır.

1950 tarihinde, şahıslar adına tapulu Karadere-Kışlak Ormanı’nın devleştirme dışı kaldığı tespit edilmiş ve Tarım Bakanlığı tarafından “özel orman” oluru verilmiştir. Yaklaşık 10 yıl süre ile ihtilafsız, 50 yıla yakın süre ile de çeşitli davalar konu olmakla birlikte sahipleri tarafından işletilmiş olan özel orman 1997 tarihinde orman kadastro komisyonu tarafından devlet ormanı olarak sınırlandırılmıştır. Orman sahipleri adli yargıya müracaat etmiş olmakla birlikte özel mülkiyet iddiaları haksız bulunmuş ve dava reddedilmiş, alan devlet ormanı olarak Maliye Hazinesi adına tescil edilmiştir. Davacılar konuyu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine taşımış olup buradaki süreç devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Özel orman, devletleştirme, orman mülkiyeti, orman kadastrosu

Private Forests in Turkey (Case study of Karadere-Kışlak Private Forest)

Abstract

There has been a continuous problem and conflict of interest not only in the protection of forest resources but also in the ownership and boundaries of forest areas in Turkey. Until the Ottoman Empire came to an end, the ownership of nearly all the lands used by the public was with the state. While a provision was made possible with the Act 1858 to have private lands, no sound system of establishing and registration could be established, either. Moreover, privatization of forest lands and forest land appropriation for other uses were strictly banned with Forest Law dated 1870 and Civil Law. However, after the 1860s and following the establishment of new Turkish Republic, together with other land types, forests were also partially subjected to private ownership for which “land deed were issued.

Immediately after the establishment of Turkish Republic, a new period in which the process of the nationalization of forest resources was initiated. In the 1930s, a total of almost 500 000 ha of forest land

was nationalized. Today, the private forests in the country are approximately 10 000 ha. Some of the areas with ownerships other than the state and areas privately owned by the consent of the state through regional directorates are also a subject matter under discussion concerning ownership.

Private forests in Turkey are one of the areas of natural resources whose legal foundations (or perhaps legal lack of foundation) have been heavily discussed and deserve continuously argued. One of the most argued private forest is Karadere-Kışlak private forest in Ulubey Township, Ordu. The forest covers an area of 804,40 ha and is the largest in Eastern Karadeniz Region. This area was selected for the study and all available legal documents were obtained and collated, the area visited and a face to face survey conducted in the area.

In 1950, the area having an ownership certificate was determined to be not subjected to the nationalization and was issued a "private forest" certificate by the Ministry of Agriculture. The area was utilized by its owners for ten years with no legal problems, and for 50 years with some problems. In 1997, however, the area was reassessed and delineated as state forest by the forest cadastre commission. Following this reallocation, the owners of the area took the matter to the court, but the courts decision was in the favor of the state, and the area was registered as the property of the (state). Claimants have taken the decision of the court to the EIHM.

Keywords: Private forest, nationalization, forest ownership, forest cadastre

1. Giriş

Yenilenebilen ve her hangi bir teknoloji gerekmeden olayca yararlanılabilen ormanlar, ilk çağlardan beri insanların, besin, barınak vb. birçok ihtiyacını karşıladıkları başlıca doğal kaynaktır. Ormanların hava ve su gibi ihtiyaç miktarından çok fazla olduğu dönemlerde gelişmiş güzel yararlanma sürmüştür. Nüfus artışı ve farklı amaçlarla tahrip olunan, azalan ormanlar ve orman ürünlerinin kıt kaynak haline gelmesi ile birlikte tarih, bu zenginliği elinde tutmak isteyenlerin mücadelesine tanık olmuştur. Hanlar, derebeyleri, din adamları ve nihayet modern anlamdaki devletler, ormanlara el atmış, sahiplenmiş, ormanların korunması, işletilmesi ve yararlanma haklarını düzenlemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminin son 50-60 yılı bir tarafa bırakılacak olursa, devletin ihtiyaç duyduğu alanlar dışındaki tüm ormanlar halkın serbestçe yararlanmasına açık tutulmuştur. 1858 tarihli Arazi Kanunnamesi ve 1870 tarihli Orman Nizamnamesi sonrasında, ormanların devlet tarafından sahiplenilmesi ve korunmasına başlanmıştır. Aynı yıllarda, halkın kullanımındaki arazilerin özel mülk olarak tespit ve tesciline de başlanmıştır. Sağlıklı bir kayıt ve takibatın olmadığı bu süreçte, bir kısım ormanlarda diğer arazilerle birlikte özel mülkiyete geçmiştir (Bıyık, 2000).

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunu takiben orman meselesi en önemli konular arasında görülmüş, öncelikle kurtuluş savaşının yaralarını sarmak, halkın milli devletin yanında yer almasını temin için, ormanı istismar eden 39 Sayılı Baltalık Kanunu kabul edilmiştir (Diker, 1947). Kapitalizm krizinin yaşandığı 1920'li yılların sonu ve 1930'lu yıllarda, orman kaynağı ülkenin ihtiyacını karşılamada ve odun ihracatı yapılarak gelir sağlamada bir araç olarak düşünülmüştür. Aynı dönemde, ülkenin yaşanabilirliğinin teminatı olarak görülen ormanların korunması için derli toplu bir yasa ihtiyacı sıkça dile getirilmiş ve 1937 tarih ve 3116 Sayılı Yasa kabul edilerek yürürlüğe konulmuştur.

Uygulamaya konulan Yasa'nın en önemli önceliklerinden birisi ormanların sahip ve sınırlarının tespit edilerek güvenceye kavuşturulmasıdır. Bu amaçla, Yasa'ya orman tahdidinin beş yıl, haritalama işlerinin de en çok on yıl içinde tamamlanmasını ön gören madde konulmuştur. Yürürlüğe giren 3116 Sayılı Yasa ile birlikte, ormancılıkta devletleştirme süreci de başlamıştır. Kanunun geçici I. Maddesi ile belli büyüklükteki ormanların istimlakı ön görülmüş, bu konuda istenilen sonuca ulaşamayınca 1945 tarih ve 4785 Sayılı Yasa ile de, az miktarda istisna

birakılarak, ülke sathındaki tüm ormanlar devletleştirilmiştir. Devletleştirmenin toplum tarafından yoğun tepki ile karşılanması ve orman tahriplerinin artması sonrasında, 1950 tarih ve 5658 Sayılı Yasa ile devletleştirmeye konu ormanların bir kısmının sahiplerine iadesi kabul edilmiştir.

1937 tarihli Orman Kanunu öncesinde ülkedeki devletten başkasına ait ormanların 279 000 ile 593 000 hektar arasında olduğu tahmin edilmekteydi (İstanbulu, 1978, Bingöl, 1990). 3116 Sayılı Yasa ile istimlak edilmiş az miktardaki (28 839 hektar) orman alanı (Çağlar, 1979) bir tarafa bırakılırsa, 4785 sayılı Yasa kapsamında bedeli ödenerek devletleştirilmiş orman miktarının 204 764 hektar olduğu tespit edilmiştir (İstanbulu, 1978). Ancak, 4785 Sayılı Yasa kapsamında devletleştirilmiş ormanların miktarı belli iken, devletleştirmeye konu orman miktarı bilinmemektedir. Devletleştirmeye konu olmakla birlikte, halen özel kişiler adına tapu kaydı bulunan ormanların olduğu ve orman kadastro yapıldıkça tapularının geçersiz sayılması sonucu bu ormanların Maliye Hazinesi adına tescil edildiği dikkate alındığında, 4785 Sayılı Yasa ile devletleştirilmiş orman miktarının kayıtlara geçen rakamların çok üzerinde olduğu bir gerçektir (Ayaz, 2002). Devletleştirme sonrasında, özel orman miktarı konusunda çelişkili rakamlar bulunmakta olup, bazı kaynaklar özel orman miktarının tahminen 18 380 hektar (OGM, 1985), bazıları ise 20 680 hektar (Bekiroğlu ve Ok, 1997), olduğunu belirtmektedir. Geline nokta, OGM kayıtlarına göre, Türkiye orman varlığının yaklaşık %05'inin (tahminen 11 544 hektar) özel mülkiyette olduğu kabul edilmektedir (OGM, 2006).

Özel orman varlığında kararlı bir süreç yoktur. Özel veya tüzel orman oluru verilmiş, uzun yıllar planlı olarak işletilmiş ormanların bir kısmı, sahiplenmenin yasal dayanaktan yoksun olduğu gerekçesi ile davaya konu edilerek özel orman oluru iptal edilmiş veya orman kadastro sırasında devlet ormanı olarak ölçülmüştür. Bu araştırmaya konu olarak seçilmiş Karadere-Kışlak Özel Ormanı'da yukarıdaki yasal sürecin yaşandığı yerlerden biridir.

2. Materyal ve Yöntem

Araştırma konusu orman Ordu İli Ulubey İlçesi Uzunmahmut Köyü mülki sınırları içinde (Sonrasında bu köyden ayrılan Hocaoğlu Köyün sınırları içinde) kalmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde verilmiş "kışlak" belgesine dayanılarak özel mülk olarak tescil edilmiştir. Bu yerin, 1945 tarih ve 4785 Sayılı Yasa ile devletleştirildiği kabul edilmiş olmakla birlikte, taşınmaz 5658 Sayılı Yasa ile iade edilmiş yerlerdendir. Doğu Karadeniz Bölgesindeki en büyük özel orman olma niteliği taşıyan Karadere-Kışlak Ormanı, ülkemizdeki orman mülkiyetinde yaşanan süreç için önemli bir örnek niteliğindedir. Çalışmada, ormanla ilgili ilk tesis kaydından özel orman oluruna kadar yaşanan süreç, tüm belgeler temin edilerek incelenmiştir. Sonraki yıllarda, özel orman olurunun iptaline yönelik girişimler, idari ve adli yargı birimlerinde verilmiş kararlar da ele alınarak incelenmiştir.

Araştırmada, Yargıtay onayı ile Türkiye'de hukuk yolu tükenen ve devlet ormanı olarak tescil edilmiş olan orman alanına gidilmiş ve ormanda, çevre arazilerle birlikte gerekli görülen incelemeler yapılmıştır. Çalışma konusu ormanın içinde bulunduğu Hocaoğlu Köyü ihtiyar heyeti ve bu orman alanında hissesi olduğunu iddia edenlerin de bulunduğu köy halkı ile de yüz yüze görüşülmüştür. Görüşmeler kuralsız, olabildiğince rahat ve samimi bir ortamda yapılmaya çalışılmış, halkın konuya bakışı tam olarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

3.1. Özel Orman Oluru Süreci

Özel ormanın başlangıcı, ilk tesis kaydı Hicri, Zilkade 1278 (Miladi 1862) tarihli cilt 3, sayfa 5'te kayıtlı, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Tapu Arşiv Dairesi Başkanlığı'nda bulunduğu belirtilen "kışlak" vafında sahiplik belgesine dayanmaktadır. Bu belgede, taşınmazın büyüklüğü 30 dönüm (1 Atik dönüm = 919 m² olduğundan taşınmazın alanı 27570 m²) olarak

gösterilmiştir. Arazinin hudutları üç yönden şahıslara, bir yönden de “Akinek yalağı” isimli araziye komşudur. Tapu kaydında mülkiyetin 18 hissede 6’sının Boğuk zadelere ait olduğu yazılıdır. Diğer hissedarlara ait her hangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Bahse konu tapu kaydı sahibinin mirasçıları, ellerinde bulunan arazinin alanının kayıta yazılı miktardan fazla olduğunu bilmektedirler. Bu kişiler, vekilleri aracılığı ile Ordu Asliye Mahkemesi Hukuk Dairesi’ne (Güncel adı ile Asliye Hukuk Mahkemesi) başvuruda bulunarak dönüm artırımı talebinde bulunmuşlardır. Avukat başvurusunda, arazinin sabit sınırlara dayandığını, aralıksız ve çekişmesiz olarak müvekkilleri tarafından kullanılmakta olduğunu bildirmiştir. Açılan dava, yargılama süreci sonrasında, 04.10.1950 tarihinde karara bağlanmıştır. Kararda özetle; müvekkillerin kayden malik olduğunun anlaşıldığı, taşınmazın sınırlarının sabit ve belirgin olduğu, bitişik taşınmazlara her hangi bir tecavüzün, bu konuda her hangi bir itirazın olmadığı tespit edilerek arazi miktarının 709,25 hektar (7092500 m²) olarak tespit edildiği, belirtilmiştir. Mahkeme kararı bu şekilde kesinleşmiştir.

Mahkeme kararının kesinleşmesi sonrasında, malikler “özel orman oluru” için orman idaresine başvuruda bulunmuşlardır. Hukuk mahkemesinde görülen davada, günümüzde yaygın bir şekilde uygulanan, ilgili kamu kurumlarına ihbarda bulunma uygulaması yapılmadığından, Orman Genel Müdürlüğü, Ordu Orman İşletme Müdürlüğüne emir göndererek, özel orman oluru istenilen arazinin incelenmesini istemiştir. Mahalli orman idaresi tarafından kurulmuş komisyon, özellik oluru istenen ormanda incelemelerde bulunmuştur.

Sonuçta, özellik oluru istenen ormanın yakın çevresinde devlet ormanı ve 4785 Sayılı Yasa ile devletleştirilmiş orman bulunmadığını, ormanın emekle yetiştirilmiş saf kızılbaş ormanı olduğunu ve 4785 Sayılı Kanunun 2/c Maddesi kapsamında devletleştirme dışında bırakılmış yerlerden olduğunu belirtir rapor düzenlenmiştir. Bu raporun Ordu Orman İşletme Müdürlüğü tarafından Orman Genel Müdürlüğü’ne gönderilmesini takiben 4 Ekim 1950 tarihinde 709,25 hektar büyüklüğünde alan için, Bakanlık tarafından, Karadere kışlağı adlı özel orman oluru kararı verilmiştir. Karar Ordu Orman İşletme Müdürlüğüne gönderilerek, bölgede bulunan orman amenajman heyeti tarafından planının yapılması istenmiştir. Sonrasında, özel orman için amenajman planı yapılmış ve uygulamaya konulmuştur.

3.2. Özel Orman Olurunun İptali Girişimleri

Karadere-Kışlak özel ormanı, plana yapılıp, sorumlu müdür atanarak 10 yıl süre ile işletilirken, bu ormanın özellik olurunun iptaline yönelik şikayetlerin de olduğu görülmektedir. Müracaatlar üzerine, 1961 yılı içinde, orman idaresi özellik olurunu 4785 Sayılı Yasa kapsamında yeniden incelemeye almıştır. Bu kapsamda, gerek mahalli orman idaresi yetkilileri ve gerekse de görevlendirilmiş müfettişler orman hakkında raporlar düzenlemişlerdir.

Hazırlanmış müfettiş raporunda, dayanak ilk tesis tapu kaydı ve tedavüllerine ulaşılamadığı belirtilmektedir. Bu konuda Ulubey ile Ordu tapu sicil müdürlükleri ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü arşivinde bir kaydın bulunmadığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte, sunulan eski tapunun araziye uygun olduğu, sınırlarının sabit ve belirgin olduğu tespit edilmiştir.

Tapu kaydı araziye uyan ormanın 4785 sayılı Yasa’nın 2/c maddesi kapsamında kalıp kalmadığı konusu etraflı bir şekilde tartışılmıştır. Özellik oluru dayanağı tutanaklarda ormanın saf kızılbaş ağaçlarından oluştuğu yazılıdır. Buna karşılık, düzenlenmiş amenajman planlarında ormanın, kızılbaş, kayın, gürgen, kestane ve az sayıda diğer yapraklı ağaçlar karışımından oluştuğu, karışım içinde kızılbaşların oranının % 40’ın altında olduğu belirlenmiştir.

Özellik oluru dayanağı raporda, ormanın ekim veya dikim yoluyla, özel emekle yetiştirilmiş olduğu tespiti yapılmıştır. Bunun aksine, yaklaşık 10 yıl sonra yapılan müfettiş incelemesinde, ormanın doğal yolla yetişmiş çevre ormanlar ile aynı karakterde bir yer olduğu belirtilmektedir. Bölgede emekle yetiştirilmiş orman bulunmadığı, ormanın genel görünüm ve ağaç durumu

itibari ile doğal yapıda olduğu, ifadesine başvuru alan kişilerin de ormanın yapay yolla yetiştirilmediğini belirttiği, dayanak tapu kaydının vasfının tarım alanı olmadığı, bunun da ormanın sonradan ağaçlandırılarak oluşturulmadığını gösterdiği vb. açıklamalar yapılmıştır.

Karadere-Kışlak özel ormanının özellik olurlarına altlık teşkil eden tutanakta, ormanın devlet ormanına yaklaşık bir saat mesafede (yürüyerek) olduğu, orman alanının birbirine bitişerek devlet ormanına ulaşmadığı tespiti yapılmıştır. Müfettiş incelemesinde ise incelemeye konu ormanın bitişindeki ormanların devletleştirilmiş olduğu ve devamında devlet ormanına bitişik oldukları belirlenmiştir. Çevre ormanların devletleştirme tarihi olarak 1949 yılı gösterilmiş ve Ulubey Tapu Sicil Müdürlüğü kayıtlarına atıf yapılmış, rapor ekinde bu kayıtlar da verilmiştir.

Sonuçta, farklı zamanlardaki müfettiş veya mahalli orman idarecileri incelemeleri sonucu düzenlenmiş raporlara dayanılarak Karadere-Kışlak özel orman oluru 03.02.1962 tarihinde Bakanlık tarafından iptal edilmiş ve ormana el konulmuştur. Bu tarihten sonra, özel orman sahiplerinin idari yargıdaki hukuk mücadelesi başlamıştır.

Danıştay 8. Daire tarafından verilen 3.12.1962 tarihli kararda, Tarım Bakanlığının özel orman olurlarını iptal ederek ormana el koyması kararı haksız bulunmuş ve iptal edilmiştir. İptal kararında, özel orman olurlarının idarenin görevli memurları tarafından fenni ve teknik incelemeler yapılması sonrasında verildiği, kişilerin bu ormanı, orman idaresi tarafından yapılmış ve onaylanmış plana göre idare denetimi altında işlettikleri, plan yenilemesi de yapılarak uygulamanın yürütüldüğü belirtilmiştir. İdarenin özel orman kararı uzun yıllar yürürlükte kalmış, idare denetiminde üretim yapılmış, yol, depo vb. yatırımlar da yapılarak arazi özel kişiler tarafından kullanılmış, bu süre içinde ormanın devletleştirilen yerlerden olduğu asla iddia edilmemiştir.

İdarelerin, kanunlara ve hukuka açıkça aykırı olan tasarruflar ve kararlarını ancak şahısların haklarına zarar vermediği hallerde ve kısa bir süre içinde değiştirebileceği yorumu yapılarak, olayda idarenin kararından dönemeyeceği belirtilmiştir. İdarenin özel orman oluru öncesinde gerekli inceleme ve araştırmayı yaptığı, olur sonrasında uzun yıllar orman idaresi denetiminde ormanın işletildiği tespiti yapılarak, olur iptalinin idari istikrarı bozacağı vurgulanmıştır. Danıştay kararına karşı orman idaresi tashihi karar yoluna gitmiş ve bu talep de reddedilmiştir.

Danıştay kararı sonrasında orman idaresi, ormanın özellik olurlarının iptali yollarını aramaya devam etmiştir. Kurum, özel ormanın 30 atık dönümlük bir belgeye dayandığını, bu belge kapsamındaki yerin de 4785 sayılı Yasa ile devletleştirmeye konu olduğunu ve ormanın 5658 Sayılı Yasa ile iade edilmesi söz konusu olmadığını savunmaktadır. Şahısların 30 atık dönümlük bir belge ile 709,25 hektar orman alanını hakkaniyete aykırı olarak kazandığı ve sonrasında özel orman alanının her nasılsa miktarının arttığını ve 804,5 hektara çıktığını bildirilmektedir. Süreç içinde, hukuk müşavirliği ve mahalli orman teşkilatı ile yazışmalar yapılarak özel orman olurlarını iptal ettirmeyi sağlayacak yol ve belge arayışını sürdürülmüştür.

3.3. Orman Kadastro Yapılışı ve Özel Orman Olurlarının İptali

Orman idaresi, idari yargı yoluyla Karadere-Kışlak ormanının özellik olurlarının iptalini sağlayamayınca bu kez farklı bir yola başvurmuştur. Bölgede bulunan orman kadastro komisyonunun 1996 yılı iş programına Uzunmahmut köyünün orman kadastro olurlarının da dahil edilmesi ve yıl içinde bu çalışmanın bitirilmesi istenmiştir. Bölgede çalışan orman kadastro komisyonu, Karadere-Kışlak özel ormanının Uzunmahmut köyünden ayrılmış Hocaoğlu Köyü sınırları içinde kaldığını bildirerek, hangi köyün orman kadastro olurlarının yapılmasının istendiğini tekrar sormuştur. Orman idaresi bu kez Hocaoğlu Köyünün orman kadastro olurlarının yapılmasını programa almıştır.

Orman idaresi bir taraftan orman kadastro olurlarını yaparken diğer taraftan da özel ormanın işletilmesini durdurmuştur. Bu karar üzerine özel orman sahipleri idari yargıya başvurmuştur.

Trabzon İdare Mahkemesi 25.03.1997 tarihli kararı ile 1962 tarihli Danıştay 8. Daire kararındaki tespit ve yorumlara paralel değerlendirme yapılmış, özel ormanda hiçbir faaliyete izin verilmemesinin idari istikrar ve güven ilkesine aykırı olduğu belirtilmiş, kesinleşmiş yargı kararına aykırı hareket edilemeyeceği vurgulanarak idare kararı iptal edilmiştir. Bu karar orman idaresi tarafından temyiz edilmiştir.

Orman idaresi tarafından Hocaoğlu köyünde yapılan orman kadastro tamamlanmış ve bu çalışmada diğer orman alanları ile birlikte Karadere-Kışlak özel ormanı da Devlet ormanı olarak sınırlandırılmıştır. Özel ormanın devlet ormanı olarak tespiti, 1986 tarihli Orman Kadastro Yönetmeliğinin 25. maddesindeki “Vaktiyle yasalara aykırı olarak özel şahıslara intikal etmiş Devlet ormanları, tutanakta gerekçeleri gösterilmek sureti ile yeniden devlet ormanı olarak sınırlandırılır.” metnine dayandırılmıştır. Yapılan orman kadastro çalışması 14.10.1997 tarihinde ilan edilmiştir. Bu kez, özel orman sahipleri askı ilanı süresi içinde Ulubey Kadastro Mahkemesine başvurarak yapılan sınırlamanın iptali ile Karadere-Kışlak özel ormanının adlarına tespit ve tescilini istemişlerdir.

Adli yargılama 03.03.2000 tarihinde sonuçlanmış ve Ulubey Kadastro Mahkemesi orman kadastro çalışmasını onaylayarak itiraza konu ormanın Devlet ormanı olarak Maliye Hazinesi adına tesciline karar verilmiştir. Karar davacılar tarafından temyiz edilmiş, Yargıtay 20. Hukuk Dairesi tarafından onaylanmıştır. Davacıların tashihi karar talebi de 29.03.2001 tarihi itibari ile reddedilmiştir.

İdari yargılama da özel orman sahipleri aleyhine sonuçlanmıştır. Şöyle ki; orman idaresinin özel ormanda hiçbir faaliyete izin vermemesi kararının iptali için yapılan başvuru idare mahkemesi tarafından haklı bulunmakla birlikte, bu karar temyiz sonrası Danıştay Sekizinci Dairesi tarafından bozulmuştur. Ordu İdare Mahkemesi davayı yeniden görüşmüş ve davaya konu Karadere-Kışlak özel ormanının Adli yargı kararı ile devlet ormanı olarak tespit ve tescil edildiğini, bu kararın da kesinleşmiş olduğunu belirterek, artık devlet ormanı olan bu yerden şahısların tasarruf hakkının kısıtlanmasından söz edilemeyeceği sonucuna varmıştır. Bu bağlamda idare kararında hukuka aykırılık bulunmadığı, idare kararında hukuka aykırılık görülmediği sonucuna varılmıştır. Verilen bu karar da temyiz edilmiş ve onanarak kesinleşmiştir.

3.4. Köy Halkının Konuya Bakışı ve Ormanın Güncel Durumu

Özel orman konusunda Hocaoğlu köylülerinin söyleyecek çok sözü vardır. Özel ormanla ilgili rapor hazırlamakla görevlendirilmiş kişiler, uzun yıllar içinde köyü defalarca ziyaret etmiş, ihtiyar heyeti ile görüşmüş, tapu uygulaması için köylülerin bilirkişiliğine başvurmuş, onlarla birtakım bilgileri ve kendi görüşlerini de paylaşmıştır. Köylüler, yılların birikimi ile bu konuyu inceleyenlerin ormanın devletleştirilmesi taraftarı olduğunu varsaymaktadır. Heyecanla, ormanın kurtarılmasında (!) (Ormanda inceleme yapmaya gidilirken uğranılan orman teşkilatında çalışan bir mühendisin beyanıdır.) kendilerinin de payı olduğunu söylemektedirler.

Özel ormanın dayanağı olan 1kök tapu kaydında dedelerinin de hissedar olduğunu söyleyen bir kişiye göre, tapunun yarı hissesi ile ormanın tamamının sahiplenilmiştir. Bu duruma neden karşı çıkmadıklarının sorulması üzerine, özel orman sahipleri arasında milletvekili ve senatörlük yapmış varlıklı kişilerin bulunduğu, bunların adeta “Devlet” olduğu, devlete karşı çıkmaya güçlerinin yetmediği, yetemeyeceği söylenmiştir. Hatta, mahalli ormancılık örgütü dahi bu kişilerin karşısında duramamış, orman haksız yere sahiplenilmiş ve ormandaki ağaçlar gece gündüz kesilerek satılmıştır.

Yıllar sonra ormanın kurtarılmasında (!), bu ormanın ilk tapu kaydında (Zilkade 1278) hissesi olduğu öne sürülen bir orman mühendisinin şikayetine tetikleyici olduğu ve bu sayede özel orman olurunun iptalinin sağlandığı söylenmektedir. Özel orman sahipleri dünya kadar para kazanırken diğer hissedarlara hiçbir hak tanımamış ve sonrasında ormanın mülkiyetini

kaybetmişlerdir. Ormanın devletleşmesi olması gereken, mahalli halk tarafından da istenen bir sonuçtur.

Köylülere, ormanın uzun yıllar özellik oluru ile işletildiği, bir kısmının alım-satımla el değiştirdiği ve tapuya güvenerek bu ormanı satın alanların, hayatını bu varlığa göre düzenlemiş olanların da hesaba katılması durumunda görüşleri sorulmuştur. Toplantıda kısa bir suskunluk yaşanmış, gelen kişinin ormanın kurtulması (!) taraftarı olup olmadığı konusunda şüpheye düşülmüştür. Özel orman olurunun iptalini adeta bir serüven gibi hararetle anlatanlar, etrafına bakınmaya başlamış, nasıl davranacakları konusunda ikileme düşmüşlerdir. Tam bu aşamada, köy ihtiyar heyeti üyesi araya girerek, devletin mahkemesinin karar verdiğini, bu karara köydeki herkesin saygı duyduğunu, aksine karar verilse de bunun saygıyla karşılanacağını, kimsenin malında gözleri olmadığını uzun uzun anlatmış, köylüler de bazen olumlu yönde başlarını sallayarak, bazen de sözlü olarak bu anlatımı onaylamışlardır.

Toplantına bulunanların tamamı aynı görüşte değildir. Az sayıda olsa da bazı kişiler, ormanın haksız yere sahiplenildiğini, çevrede benzer tapu kayıtları ile hiçbir hak elde edememiş kişiler olduğunu, esasında orman sahiplerinin Hocaoglu köyü halkından olmadığını, eski ağaların soyu olduğunu, özel orman olurunun hatır ve zenginlik sayesinde alındığını, sıradan insanların böyle bir sonuca ulaşamayacağını ifade etmişlerdir. Ormanın özel mülk olduğu zamanlarda “bir çalı” dahi alamadıklarını, devlet ormanından düşük, devrik, kuru ağaçlardan, dal ve yapraklardan faydalanabildiklerini, ormanın devlet malı olmasında herkesin yararı olduğunu beyan etmişlerdir.

Araştırma kapsamında, Karadere-Kışlak ormanı ziyaret edilmiştir. Çekişme konusu ormanın, kızılğaç, kayın, gürgen, kestane, meşe ve yukarı rakımlarda son yıllarda daha çok karışıma katıldığı anlaşılan ladin ağaçları ile kaplı bir orman olduğu görülmüştür. Ormanın etrafı da üç yönden yine benzer yapıda devlet ormanı ile çevrilidir. Yaklaşık 10 yıldır her hangi bir şekilde üretime konu olmayan ormanın, ağaç türü, kapalılık, yaş vb. yönlerden diğer orman alanı ile kayda değer bir farkı bulunmamaktadır.

İncelemeye konu orman, çoğunlukla normal kapalı olup, yer yer de seyrek halde orman ağaçları ve alt tabakada yoğun diri örtü bulunan bozuk yapıda yerleri de vardır. Bu durumda, özel işletme sonucu ormanın tahrip edildiği veya devlet ormanlarından daha iyi işletilip korunduğu yolunda bir sonuca varılamaz. Orman alanı içinde ağaçlandırma yapılmış veya doğal yolla gençleştirmeye konu edilmiş her hangi bir alana da rastlanmamıştır. Orman kendi dinamiği içinde büyümekte olup, boşluklara doğal yolla gençlikler gelmiş, yer yer diri örtü ile kaplı kesimler vardır. Orman alanı içinde her hangi bir yerin ormancılık dışı amaçlarla kullanılmak üzere tahrip edildiğine de rastlanmamıştır.

4. Sonuç ve Öneriler

Karadere-Kışlak ormanı Türkiye’de sınırlı sayıdaki özel ormanlardan bir tanesi idi. Bu ormanla ilgili yaşanan süreç, bir örnek niteliğinde olup, ülkedeki diğer özel ormanları temsil etmez. Bununla birlikte sunulan örnek, ülkedeki ormanların bir kısmının özel mülkiyete konu edilmesi süreci, yaşanan sorunlar ve özel ormanlara el konulması, özel orman mülkiyetine bakış hakkında önemli ipuçları taşımaktadır.

Türkiye’de 1930’lu yılların ortasından sonra benimsenmiş ormancılık politikası amaçlarına göre, özel mülkiyette bulunan ormanlar devletleştirilmiştir. Devletleştirme politik bir tercih olup, dönemin koşullarına göre gerekliliği, fayda ve sakıncaları tartışılabilir. Nitekim, devletleştirmenin gerekli olduğunu savunanlar; ormanlar üzerindeki özel mülkiyet iddialarının çoğunlukla haksız el atmalardan kaynaklandığı, ayrıca, doğal servet olan ormanların ülkenin yaşanabilirliği ve toplumun geleceği açısından hayati öneme sahip olduğu, toplumda ormanı koruma ve yetiştirme bilinci olmadığı, gerek toplumsal yarar gerekse de orman varlığının

sürekliliğinin sağlanabilmesi için mülkiyetinin devlet elinde toplanması zorunlu olduğu tespitlerini yapmışlardır (Diker, 1947; Aksoy, 1987; Ayanoğlu, 1985, 1987; Çağlar, 1979).

Tartışmaya açık esas konu devletleştirme biçimidir. Devletleştirme, dönemin koşullarına göre çok nitelikli ve ileri bir kanun olan (Özdönmez ve ark., 1989) 3116 Sayılı Yasa'nın geçici 1. maddesine göre yapılabilirdi. Nitekim, bu düzenlemeye dayanılarak 1937 yılından itibaren 28 839 hektar orman alanı kamulaştırılmıştır (Çağlar, 1979). Geçici maddede ön görülmüş süre 2 yıl olarak alınmış olmakla birlikte, uzatılabilirdi. 1945 yılına gelindiğinde, adeta "İhtilal Beyannamesi" gibi (Av. Kemal Aybek'in nitelendirmesidir.) bir kanun kabul edilerek, devletten başkasına ait ormanlar hiçbir işlem ve bildirim gerek olmaksızın devletleştirilmiştir. Devletleştirilen ormanların sahipleri bir yıllık süre içinde başvurarak ormanın bedelini alabilecek (bu süre 1950 tarih ve 5658 sayılı Yasa ile bir yıl uzatılmıştır), aksi halde kendilerine her hangi bir ödeme yapılmayacaktır.

Dönemin koşulları dikkate alındığında, birçok kişinin bu devletleştirmeden haberi olmadığı (Gümüş ve Toksoy, 2001, Gümüş, 2000) söylenebilir. Devletleştirmeden haberi olanların ise her arazi için kendine ait yerin orman sayılıp sayılmadığını bilemediği ve daha da önemlisi, sahiplendiği araziye yaşantısını sürdürmede çok gerekli bir unsur olarak görmesi nedeni ile satmak istemediği (Ayaz, 2004) dikkate alınmalıdır. 4785 Sayılı kanunla, özel orman mülkiyeti oldubittiye getirilerek ortadan kaldırılmak istenmiştir. Devlet, vatandaşların haklarını da koruyan külfetli bir çalışma yapmak yerine, hakkaniyeti hiçe sayan bir uygulama ile ormanlara el koymuştur.

Devletleştirilen ormanlara ait özel mülkiyet veya tasarruf belgeleri vardır. Bu belgelerin bir kısmı sahte, bir kısmı sahiplenilen araziye tam olarak kapsamaz, bir kısmı ise devlet tarafından bedeli karşılığında satılmış araziye uygun kayıtlardır. Devlet, çalışanlarının vermiş olduğu belgeyi yok sayamaz. Özel mülkiyet belgeleri verilirken gerekli hassasiyetin gösterilmemiş olmasının bedeli, yıllar sonra üçüncü kişilerin sırtına yüklenmemelidir. İncelenen örnekte, devlet görevlilerinin vermiş olduğu raporlara dayanılarak bakanlık tarafından verilmiş "özel orman oluru" bulunmaktadır. Olurun verilmesi sürecinde gerçeğe aykırı rapor düzenlediği düşünülen kişiler devlet memurudur. Memurların cezai ve ekonomik sorumlulukları zamanaşımına uğramakta, ancak özel orman mülkiyeti yarım asır sonra bile yok sayılabilmektedir.

Geçen zaman içinde özel orman mülkiyeti alım satım yolu ile kısmen el değiştirmiştir. Devletin vermiş olduğu özel orman oluru ve mülkiyet belgesine güvenilerek bu ormanı satın alan kişilerin kusuru yoktur. Devletin denetiminde onlarca yıl işletilmiş özel ormana, elli yıl önceki nedenler öne sürülerek yeni sahiplerinin elinden alınmıştır. Gelinen nokta hukuk çerçevesinde izah ve kabul edilemez. Devlet, halkın temel hak ve özgürlüklerinin güvencesidir. Mülkiyet hakkı da temel haklardandır.

Özel mülkiyette bulunan ormanın, haklı sebeplerin varlığı halinde (doğa koruma, yaban hayatı, havza bazında planlama vb.) istimlak edilmesi mümkündür. Bu durumda, mülk sahiplerine gerekli bedel ödeneceğinden hakkaniyete aykırı bir durum ortaya çıkmayacaktır. İstimlakın gerekliliği ve takdir edilen bedelin uygunluğu yasal çerçevede tartışılacak ayrı bir konu olacaktır.

5. Kaynaklar

- Aksoy, M., 1987.** Anayasalarımız ve Ormanların Korunması, Cumhuriyet Dönemi Ormancılığımızda 3116 Sayılı Orman Yasası ve Sonrası Sempozyumu, Türkiye Ormancılar Derneği Yayınları No: 10, Ankara.
- Ayanoğlu, S., 1985.** Hukuksal Açıdan Orman Emlaki ve Orman Mülkiyetinin Temelleri, İstanbul Üniversitesi Doktora Tezi, VI+173, İstanbul.
- Ayanoğlu, S., 1987.** 3116 Sayılı Orman Kanunu ve Sonrası, Cumhuriyet Dönemi Ormancılığımızda 3116 Sayılı Orman Yasası ve Sonrası Sempozyumu, Türkiye Ormancılar Derneği Yayınları No: 10, Ankara.
- Ayanoğlu, S., 1997.** Devlet Orman Mülkiyeti ve Devlet Orman İşletmeciliği Prensipleri, Doğal Kaynak Kullanımında Alternatif Yöntemler Yeni Yaklaşımlar, Moderatör: Vural Fuat Savaş, ISBN: 975- 7218-09-X, 69-79, Ankara.
- Ayaz, H., 2002.** Türkiye Ormancılığında Özel Orman Mülkiyeti, II. Ulusal Karadeniz Ormanlık Kongresi, Bildiriler Kitabı I. Cilt, 105-111, 15-18 Mayıs 2002, Artvin.
- Ayaz, 2004.** Türkiye Ormancılığında 4785 Sayılı Yasa'nın Uygulanması ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği), Yöneten: Prof.Dr. Cantürk Gümüş.
- Çağlar, Y., 1997.** Toprak ve Orman Kaynaklarının Yönetiminde Kamusal Etkinlik, Doğal Kaynak Kullanımında Alternatif Yöntemler Yeni Yaklaşımlar, Moderatör: Vural Fuat Savaş, ISBN: 975- 7218-09-X, 69-79, Ankara.
- Bekiroğlu, S., Ok, K., 1997.** Türkiye'deki Özel Ormanlar ve Özelleştirme, Doğal Kaynak Kullanımında Alternatif Yöntemler Yeni Yaklaşımlar, Moderatör: Vural Fuat Savaş, ISBN: 975- 7218-09-X, 69-79, Ankara.
- Bingöl, İ., 1990.** Geçmişten – Günümüze Ormanlarımız ve Ormancılığımız, Ormanlık Eğitim ve Kültür Vakfı Yayın NO : 3, Cilt I ve II, Matbaa Teknisyenleri Basımevi, İstanbul.
- Bıyık, C., 2000.** Ordu İlinde Kadastro Çalışmaları ve Problemleri, 2000 Yılında Ordu, Editör, Ordu Tic. Ve Sanayi Odası Yayını, Ordu.
- Çağlar, Y., 1979.** Türkiye'de Ormanlık Politikası (dün), Çağ Matbaası, Ankara.
- Diker, M., 1947.** Türkiye'de Ormanlık Dün-Bugün-Yarın, T.C. Tarım Bakanlığı OGM Yayınlarından, Sayı: 61, Akın Matbaası, VI+132, Ankara.
- Ekizoğlu, A., Coşkun, A., A., Gökbülak, F., Tolunay, D., Ok, K., 2007.** İ.Ü. Orman Fakültesinin Türkiye Ormancılığının Sorunları ve Çözüm Önerileri ile İlgili Görüşleri, <http://orman.istanbul.edu.tr/tr/node/5305>.
- Gümüş, C., Toksoy, D., 2001.** 2000'li Yıllarda 4785 Sayılı Yasa, Türkiye Ormancılar Derneği 1. Ulusal Ormanlık Kongresi, 19-20 Mart 2001, ISBN 975-93478-0-6, Türkiye Ormancılar Derneği yayını No: 1, Kalender Ofset, 343-352, Ankara.
- Gümüş, C., 2000.** Ormanlık Politikası, KTÜ. Orman Fakültesi, Ders Notları Yayın No: 62, VII+394, Trabzon.

İstanbulu, T., 1978. Türkiye’de Devletten Başkasına Ait Ormanların İdare ve İşletilmesi Üzerine Araştırmalar, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları İ.Ü. Yayın No : 2485, O.F. Yayın No : 263, Çelik Cilt Matbaası, İstanbul.

OGM, 1985. Özel Ormanlar, Orman Genel Müdürlüğü Kadastro ve Mülkiyet Dairesi Başkanlığı, Ankara.

Özdönmez, M., İstanbulu T., Akesen A., 1989. Ormanlık Politikası, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, İ.Ü. Yayın No:3553, O.F. Yayın No: 401, 301, XXIII+1475, İstanbul.

ÖZEL AĞAÇLANDIRMA ÇALIŞMALARININ SOSYAL VE EKONOMİK BOYUTU - Mersin Örneği

Ali ÖZKURT¹

Bekir YEŞİLKAYNAK²

¹ Dr., Çevre ve Orman İl Müdürlüğü - Mersin, aliozkurt@hotmail.com

² Çevre ve Orman İl Müdürlüğü - Mersin, bekiryesilkaynak1@hotmail.com

Özet

Özel ağaçlandırma devlete ait bozuk vasıflı orman alanlarında, orman içi açıklıklarda, hazine arazilerinde, sahipli arazilerde özel ve tüzel kişiler ile kamu kuruluşlarının ağaçlandırma yapmasını sağlamak amacıyla başlatılan bir uygulamadır.

Ülkemizde Özel Ağaçlandırma çalışmaları 1986 yılında başlatılmıştır. Önceleri yeterli ilgiyi görmemiş, daha sonra mevzuatın iyileştirilmesi ve daha etkin tanıtım faaliyetleri sebebiyle günümüze kadar hızla artarak gelmiştir. Şu anda birçok ilimizde etkili şekilde özel ağaçlandırma çalışmaları yapılmaktadır. Mersin ilinde uygulamadaki proje sayısı 215 tir. Uygulamalar ve yeni müracaatlar dikkat çekici seviyeye ulaşmıştır.

Uygulamada kullanılan türler orman ağacından ziyade daha çok ekonomik değeri yüksek tarımsal niteliktedir. Düşük rakımlı zonlarda badem, harnup, defne, kızılçam, odun dışı orman ürünlerinden biberiye, kekik; yüksek rakımlı zonlarda da özellikle ceviz, sedir fidanı dikimi yapılmaktadır. Yükseklik özel ağaçlandırma projelerinin yatırım maliyetini etkilemektedir. Uygulayıcıların çok büyük bir bölümü kredi kullanmaktadır. Fakat piyasa fiyatlarının birim fiyatlardan yüksek olması kredinin faydasını azaltmaktadır. Tarım il Müdürlükleri aracılığıyla verilen ve hibe yardımı kapsamında olan Sertifikalı Fidan desteği bu çalışmayı ciddi ölçüde desteklemektedir.

Çalışmamızda Mersin İlindeki özel ağaçlandırma çalışmalarının sosyal ve ekonomik boyutu incelemeye alınmıştır. Özel ağaçlandırma anket formu hazırlanıp yeterli sayıda örnekle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bu şekilde, özel ağaçlandırmadan yararlanan kişi ya da kurumların oranı, harcama kalemleri, talep edilen ortalama saha büyüklükleri, beklentiler, devlet desteğinin boyutu, uygulama sırasında karşılaşılan ekonomik, teknik ve idari sorunlar, ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak; Mersin’de özel ağaçlandırma çalışmalarında, ormancılık ve uygulayıcılar açısından hedeflere daha iyi ulaşılabilmesi için dikkate alınması gereken hususlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özel ağaçlandırma, Mersin, ekonomik sosyal boyut

Abstract

Private forestation is a practice that provides the forestation of degrade forest areas and clearings, public domain and owned land for private and corporate persons and public institutions.

In our country, private forestation activities were started in 1986. Previously, there was not enough interest. But later, the subject improved, so applications have increased until today because of advertising and changing legislation. Actually, efficient forestation work is done in many provinces. In Mersin 215 projects are operative.

The plant species used in these applications are generally agricultural species rather than forest plant species. In zones of lower altitude, prunus, juglans, laurus nobilis, pinus brutia, rosmarinus and thymus are being used; in zones of higher altitude especially juglans and cedrus are being planted. The altitude affects the investment cost. Most users use loans. But the fact, that the market prices are higher than the unit prices reduces the negative effect of the interest. The donation of certified plants operated by the Provincial Agricultural is a considerable support.

In our study we investigated the economic and social dimensions of private forestation in the Province of Mersin. For this purpose, a questionnaire was prepared and sample interviews were led. Thereby, user

proportions, spendings, average area sizes as well as economic, technical and management problems being encountered during the application were documented.

As a conclusion, some important issues for a more successful operation concerning forestry and the applicants in the private forestation work of the Province of Mersin were elaborated.

Keywords: Private forestation, Mersin, economic and social dimension

Giriş

Amenajman planlarına göre orman rejimi içindeki 10,2 milyon hektar (%49.3) bozuk ve çok bozuk niteliktedir. AGM'nin 1999 yılındaki saptamalarına göre bu alanların 2,2 milyon hektarının ekolojik, teknik ve sosyal yönden ağaçlandırmaya uygunluğu belirtilmektedir. Bu rakama hazine arazilerinden tahminen 1 milyon hektar potansiyel alanın eklenmesi ve de amenajman planlarına göre verimli kabul edilen, ancak doğal gençleştirme koşullarını kaybettiği için teknik yönden belirli bir bölümünün ağaçlandırılması zorunlu olan alanların da katılmasıyla ülkemizdeki ağaçlandırılacak alanlar çok daha büyük boyutlara ulaşmaktadır(Baltalı, 2008).

Bu alanların kısa süre içerisinde ağaçlandırılması zor olduğu için bu ağaçlandırma çalışmalarının Özel ağaçlandırmalarla da desteklenmesi hedeflenmektedir.

Özel ağaçlandırma devlete ait bozuk vasıflı orman alanlarında, orman içi açıklıklarda, hazine arazilerinde, sahipli arazilerde orman varlığını ve ağaç servetini çoğaltmak, toprak-su ve bitki arasında bozulan doğal dengenin yeniden tesisini sağlamak, özel- tüzel kişilerin ve kamu kuruluşlarının ağaçlandırma yapmasını sağlamak amacıyla başlatılan bir uygulamadır.

Böylelikle atıl duran arazilerin işlenerek ekonomiye kazandırılması ve bunu yapan kişi ya da kurumların da gelir sahibi olmaları hedeflenmektedir.

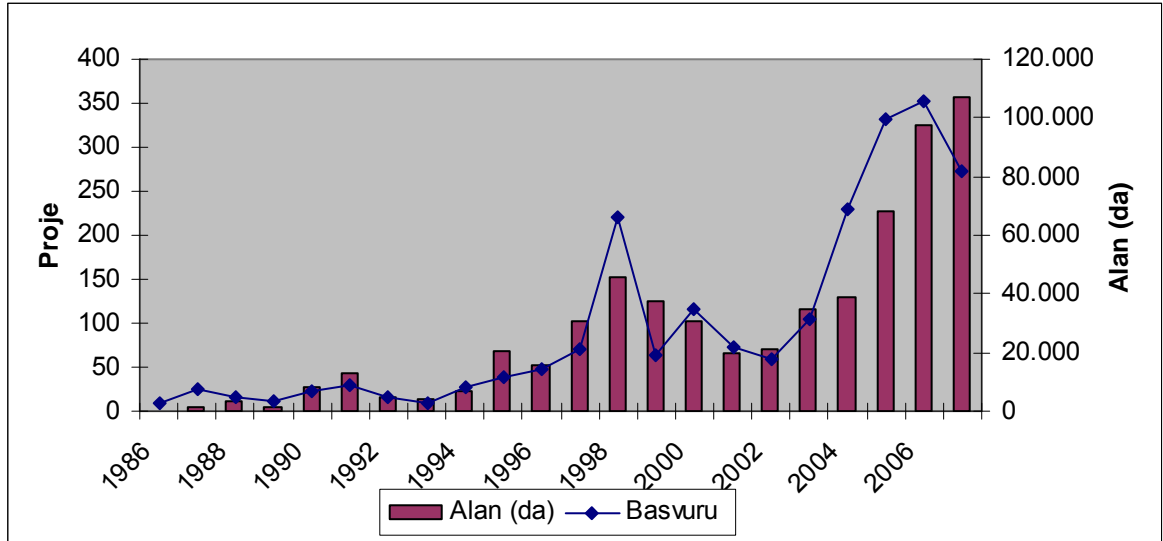
Bu çalışmada Türkiye'de Özel Ağaçlandırmaların Gelişiminden hareketle Mersin İlinde Özel Ağaçlandırmaların sosyal ve ekonomik boyutu incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Mersin İlinde özel ağaçlandırma çalışmalarını bitirmiş durumda bulunanlar arasından tesadüfi örnekleme yöntemi ile bulunan 28 gerçek kişi ile yüz yüze görüşülerek anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışması yapılan kişilerden özel ağaçlandırma için yapmış oldukları harcamalar, kredi ve/veya hibe desteği almaları, çalışmayla ilgili bilgilere nasıl ulaştıkları, fidan seçimleri ve benzeri konularla ilgili bilgiler alınmıştır. Yapılmış olan harcamalar ve alınan desteklerin toplam harcama içerisindeki oranlarına bakılmış ve bu oranlar grafikler halinde sunulmuştur. Böylelikle Özel Ağaçlandırma Çalışması yapmak isteyen kişi ve kurumlara yapılacak masraflar, devlet desteği ve diğer dikkate alınması gereken konular hakkında ışık tutacak bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Ülkemizde Özel Ağaçlandırmaların Gelişimi

Türkiye'de özel ağaçlandırma çalışmaları 27.08.1984 tarih ve 18502 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Ağaçlandırma Yönetmeliğinin yürürlüğe girmesinden sonra başlamıştır. İlk özel ağaçlandırma çalışması 1986 yılında gerçekleştirilmiştir. Görülen eksiklikler üzerine günümüze kadar 1987, 1989, 1994, 1998, 2002, 2003, 2004 ve 2005 yıllarında özel ağaçlandırma mevzuatında değişiklikler yapılmıştır.

Ülkemizde 1986 yılında başlatılan bu çalışmalar önceleri yeterli ilgiyi görmemiştir. Fakat daha sonra mevzuatın iyileştirilmesi ve daha etkin tanıtım faaliyetleri sebebiyle günümüze kadar hızla artarak gelmiştir. Şekil 1'de yıllar itibariyle Türkiye de Özel Ağaçlandırma için yapılan proje sayıları ve tahsis edilen toplam alanlar görülmektedir. Şekil 1 incelendiğinde 1998 yılında proje ve tahsislerin birden çoğaldığı daha sonra azalmaya geçtiği, 2003 yılından itibaren de düzenli bir artışla yükseldiği görülmektedir. 1986 yılından 1998 yılına kadarki geçen sürede daha çok asli orman ürünü veren çam, meşe, göknar, sedir vb. türler kullanıldığı için özel

ağaçlandırma miktarında yıllar itibariyle fazla artış olmadığı ifade edilmektedir. (Barı, 2008) 1998 yılında yapılan Ağaçlandırma Yönetmelik Değişikliği ile özel ağaçlandırmalarda ceviz, zeytin, kestane, harnup gibi gelir getirici türlerin kullanılmasıyla özel ağaçlandırma miktarlarında artış sağlanmış, 2003 yılında bu yönetmeliğe badem de eklenerek daha da büyük artışların olması sağlanmıştır. Daha sonra bilindiği gibi Danıştay'da açılan bir dava sonucu zeytin 3.Ekim.2003 tarihi itibariyle özel ağaçlandırma çalışmalarından çıkartılmıştır. Bakanlık verilerine göre 2007 yılı sonu itibariyle toplam 2039 projede 643.197 da alanda özel ağaçlandırma tahsisi yapıldığı bildirilmektedir.

Şekil 1. Türkiye'de Özel Ağaçlandırmaların Gelişimi

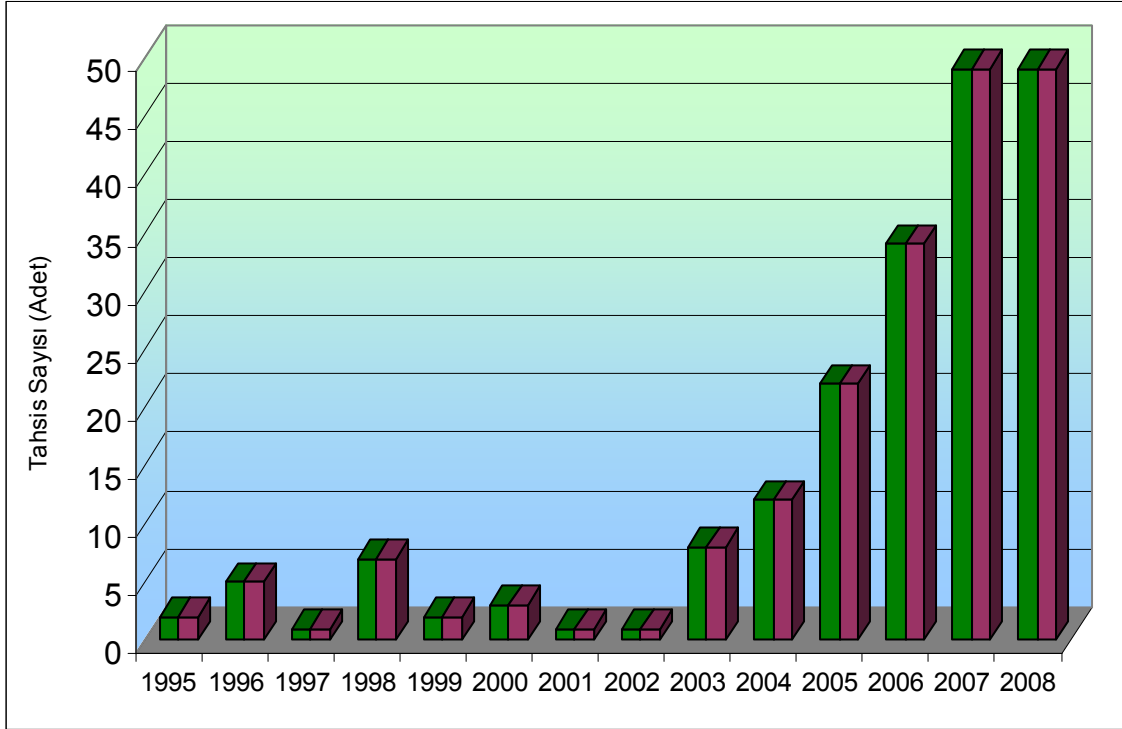
Mersin İli'nde Özel Ağaçlandırmaların Gelişimi

Mersin ilinde Özel Ağaçlandırma Tahsis Cetveli kayıtlarında yapılan incelemelerde 1995 yılından başlayarak 2008 yılına kadarki dönem içerisinde toplam olarak 197 birime 39.234 da tahsis yapılmış olduğu görülmektedir. Tablo 1'de yapılan tahsis miktarları ile toplam ve ortalama alanlar görülmektedir. Tablo 1 incelendiğinde; gerçek kişilerin ortalama olarak 96.4 da.lık alanda çalışmayı tercih ettikleri, belediye ve kooperatiflerin 765 da, köy tüzel kişiliklerinde ise 932 da lık ortalama alanda çalışmayı tercih ettikleri dikkat çekmektedir. Özellikle 1998 yılındaki tüm tahsisler KTK ne yapılmıştır(7 adet,12.349 da).

Tablo1. Mersin İli Özel Ağaçlandırma Tahsisleri (1995-2008)

Tahsis Birimi	Tahsis Sayısı	Toplam alan (da)	Ort. Alan (da)
Gerçek Kişiler	171	16.500	96.4
Köy Tüzel Kişilikleri	17	15.844	932
Belediye ve Kooperatifler	9	6.890	765
Toplam	197	39.234	194

Özel ağaçlandırma çalışmalarının yapıldığı ilk yıllarda (1995-1997) daha çok sahipli tarım arazilerinde ve hazine arazilerinde bu çalışmaların yapıldığı, ileriki yıllarda ise ağırlığın orman arazileri üzerine kaydığı görülmektedir. Tahsisler önceleri çok az fakat 2003 yılından itibaren dikkat çekecek bir şekilde artmaktadır. (Şekil 2).

Şekil 2. Mersin İli Özel Ağaçlandırma Tahsisleri (1995-2008)

Mersin ilinde de uygulamadaki proje sayısı 215 tir. Yeni müracaatlar dikkat çekici seviyeye ulaşmıştır.. Sadece 2008 yılının 9. ayına kadar 350 nin üzerinde özel ağaçlandırma müracaatı yapılmıştır. Bu ağaçlandırma taleplerine hemen yanıt verilip sıralamaya konulmakta ve sırası geldiğinde gerekli projelendirme çalışmaları yapılmaktadır.

Uygulamada Kullanılan Bitki Türleri

Uygulamada kullanılan türler orman ağacından ziyade daha çok ekonomik değeri yüksek tarımsal niteliktedir. Düşük rakımlı yerlerde badem, harnup, defne, kızılçam, odun dışı orman ürünlerinden biberiye, kekik; yüksek rakımlı yerlerde de özellikle ceviz, sedir fidanı dikimi yapılmaktadır. Mersin/Silifke-Mut yöresinde ise daha çok Menengiç aşılınarak imar-ihya çalışmaları yapılmaktadır. Projede kullanılacak bitki türünün seçiminde; projeyi yapan teknik elemanın, proje sahasının fiziki şartları, rakımı, ekosistem, vb. konularda önerileri de dikkate alınarak vatandaşın özel tercihleri etkili olmaktadır

Özel Ağaçlandırma Bilgisine Ulaşım

Anket yapılan özel ağaçlandırmacıların çok büyük bir çoğunluğu (% 72.7) özel ağaçlandırma çalışmaları konusunda ilk bilgilerinin çevreden duyarak ya da görerek oluştuğunu ifade etmişlerdir. Geri kalan %13.6 lık kısım bakanlık birimlerince bastırılan el ilanları- broşürlerden okuyarak haber aldığını, yine 13.6 lık bir diğer kısım ise televizyon, gazete, internet gibi basın yoluyla haberdar olduklarını belirtmektedir. Bu çalışmaların yayılmasında demonstrasyon faaliyetlerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Çevreden duyarak ya da görerek müracaat edenlerin sayısı oldukça fazladır. Bunlar dışında diğer reklam çalışmalarına da ağırlık verilmesi yerinde olacaktır.

Özel ağaçlandırma bilgisine bir şekilde ulaşan vatandaşlar daha sonra Orman Bölge ya da İl Çevre ve Orman Müdürlüklerine başvurumaktadırlar. Bu başvurularında kısa bilgiler verilmekte

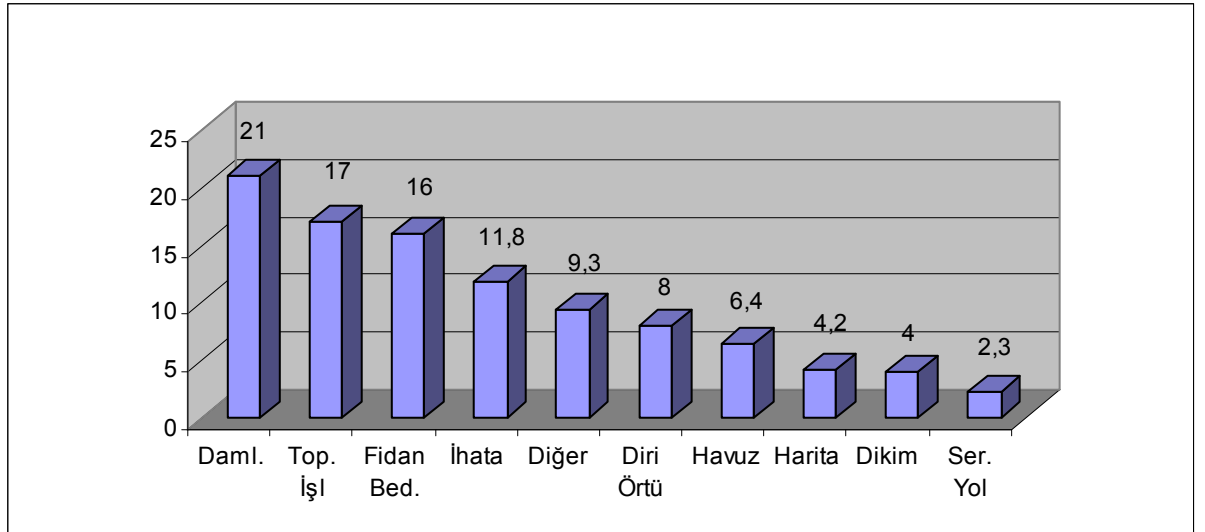
daha sonra müracaatlarını takiben 15-20 gün içerisinde kendilerine dönülerek yapılacak işlere ilişkin planlama yapılmaktadır

Özel Ağaçlandırma Yatırım Çalışmalarının Ekonomik Analizi

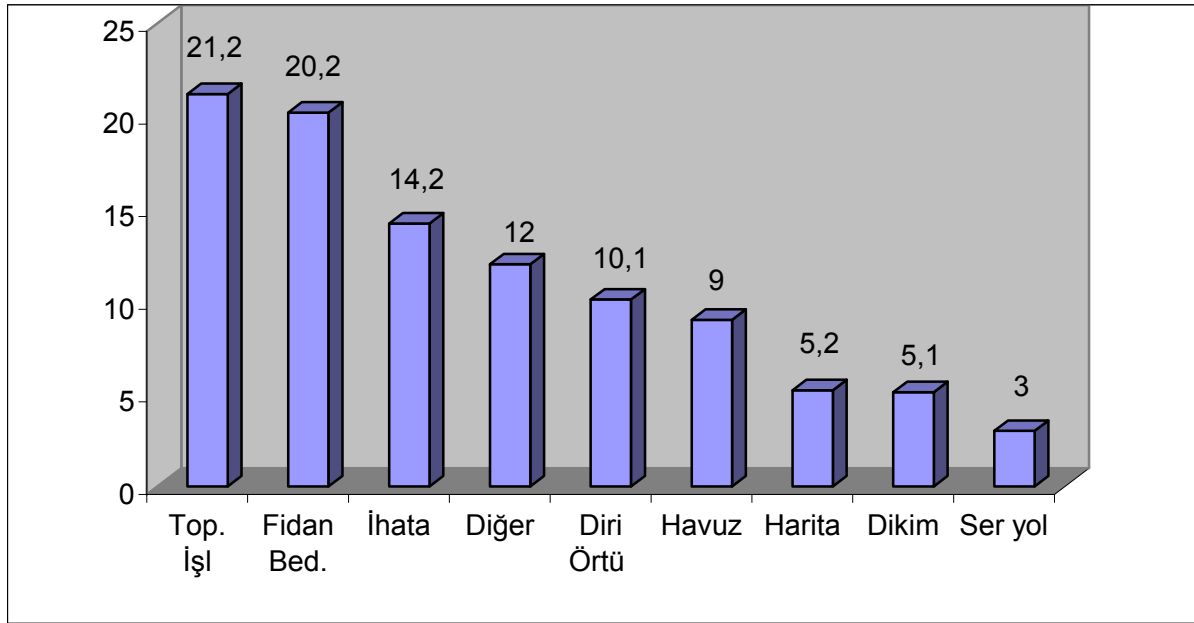
Anket çalışmasına katılan vatandaşlardan özel ağaçlandırma projelerinin uygulanması sırasında her bir faaliyet için ne kadar harcama yaptıkları sorulmuş ve önceden öngörülemeyen harcama kalemlerinin neler oldukları, her bir harcama kaleminin toplam proje maliyeti içerisindeki oranları araştırılmıştır. Böylelikle bir özel ağaçlandırma müracaatında ağırlıklı harcama kalemlerinin neler oldukları ve de kredilendirme çalışmalarının aktüel harcamayı ne ölçüde desteklediği de ortaya konulmaya çalışılmıştır

Bir özel ağaçlandırma çalışmasında yapılacak ana masraflar; toprak işleme, işçi ile diri örtü temizliği, fidan bedeli, dikim işçiliği, ihata bedeli, sulama havuzu yapımı, damlama sulama, servis yolu yapımı, haritalama masrafı ile diğer görünmeyen giderlerden oluşmaktadır. Kuşkusuz arazinin yapısına, bitki çeşidine, sulama imkânlarına ve benzeri proje farklılıklarına göre bu kalemlerin toplam harcamalar içerisindeki oranları değişmektedir.

Yatırım giderleri içerisinde en ciddi payı damlama sulama almaktadır. Damlama sulama anket yapılan işletmelerin büyük bir çoğunluğunda yapılmaktadır. Su kaynaklarının kıtlığı ve sulama maliyetini azaltması nedeniyle damlama sulama tercih edilmektedir. Damlama sulamadan sonra en büyük harcama kalemi dozer ya da eskavatör ile yapılan toprak işleme, daha sonra da fidan bedeli gelmektedir. Şekil 3'de toplam harcama içerisinde kalemlerin oranları görülmektedir. Şekil 4'de ise damlama sulama masrafları hariç tutularak diğer oranların dağılımı gösterilmektedir.

Şekil 3. Özel Ağaçlandırma Yatırımında Harcama Kalemlerinin Oranları (%)

Şekil 4. Özel Ağaçlandırma Yatırımında Harcama Kalemlerinin Oranları (%) (Damlama Sulama Hariç)

Fidan bedeli özel fidanlıklardan aşılı ve sertifikalı alınması durumunda ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Bugün için (Aralık-2008) aşılı ceviz fidanlarının tanesi ortalama 8-14 YTL, badem fiyatı ise 6-8 YTL arasında değişmektedir. Devlet fidanlıklarından alınan fidanların toplam harcama içerisindeki oranları azdır fakat özel ağaçlandırma yapacak kişilerin çok büyük bir ağırlığı özel fidanlıklardan alınan ceviz ve badem türlerini tercih etmektedirler. Fidanını dışarıdan almak yerine kendilerinin yetiştirmesi ya da bademde olduğu gibi daha sonra aşılmanması şartıyla tohum ekimi yapılması maliyeti düşürmektedir. Genel Müdürlükçe daha önceleri piyasa fiyatına yakın seyreden fidan birim fiyatları 2007 yılından itibaren ödenek yetersizliği ve Tarım İl Müdürlüklerinin sertifikalı fidan desteği nedeniyle düşürülmüştür.

Anket yapılan girişimcilerin çok büyük bir bölümünde sahasında su kaynağı bulunmamaktadır. Bu da suyun bir başka kaynaktan getirilişini ve depolanmasını zorunlu kılmaktadır. Havuz maliyeti, naylon dışında zemine serilen geomembran malzeme ile giderek artmaktadır.

Yükseklik özel ağaçlandırma projelerinin yatırım maliyetini etkilemektedir. Özellikle düşük kesimlerde maki vejetasyonu içerisinde yoğun diri örtünün bulunması ilk tesis maliyetini artırmaktadır. Taşlık ve kayalık arazilerde toprak işleme maliyetleri çok artmaktadır. İşçi ile yapılması gereken yerlerde (diri örtü temizliği, teras yapımı, dikim vb.) aile işgücünü kullananlar doğal olarak işçilik masraflarını daha az ödemektedirler.

Özel Ağaçlandırma Çalışmalarının Desteklenmesi

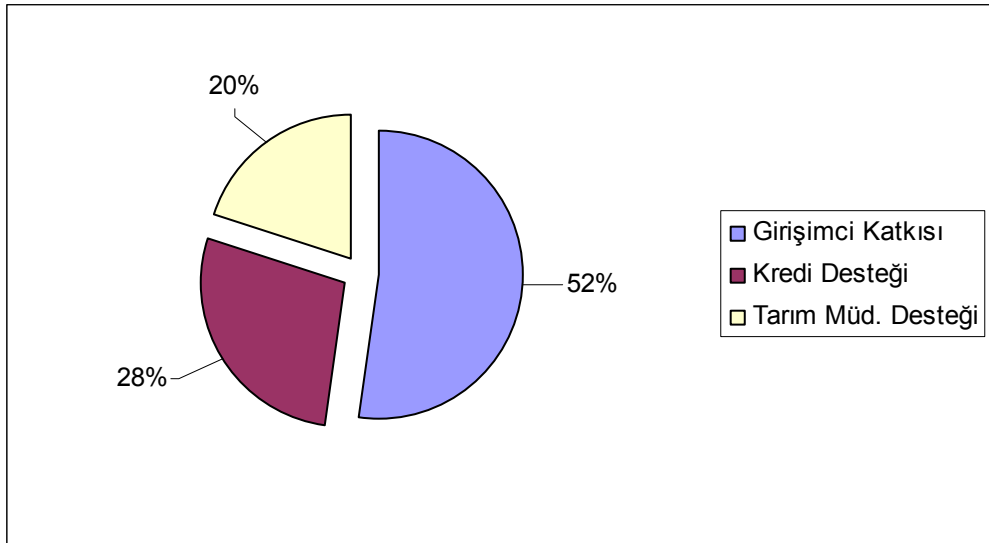
Özel ağaçlandırma çalışmalarına Bakanlıkça yapılan destekler; ücretsiz arazi tahsisi, köy tüzel kişiliklerine hibe, diğer gerçek ve tüzel kişiler için uzun vadeli, düşük faizli krediler, ücretsiz proje yapımı, teknik destek, sahipli arazilerde vergi muafiyeti ile Tarım İl Müdürlüklerince verilen Sertifikalı Fidan Desteği olarak sayılabilirler.

Bu destekler özel ağaçlandırma yapacak kişi ya da kurumları cesaretlendirmektedir. Fakat katkı düzeyi sınırlı kalmaktadır. Kredi verilecek harcama kalemlerinin az oluşu (arazi hazırlığı, ekim veya dikim, fidan veya tohum bedeli (aşı kalemi), ahşap ihata kazığı ve dikenli tel, üç yıllık bakım) ile kredi birim fiyatlarının piyasa fiyatlarına göre düşüklüğü kredinin etkisini zayıflatmaktadır.

Yapılan çalışmada özel ağaçlandırma yapan kişilere Bakanlıkça verilen kredi desteği reel yatırım harcamasının sadece yüzde 28'i düzeyinde kalmaktadır. Tarım İl Müdürlüklerince yapılan Sertifikalı Fidan Desteği ise toplam harcamanın yüzde 20'sini oluşturmaktadır. Böylelikle Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü Kredi Desteği ile Tarım İl Müdürlüğü Desteği birlikte olarak toplam harcamanın yüzde 48' ini karşılamaktadır.(Şekil 5) Fakat 2008 yılında Sertifikalı Fidan Desteğinin bakanlık tarafından yarıya düşürülmesi ile Tarım Desteği de önemli ölçüde ağırlığını yitirmiştir. Şekilde görülen oranlar özel ağaçlandırma yapmak isteyen kişinin kredi ve desteklerden ziyade kendi kişisel gelir düzeyine güvenerek bu işe girmesi gerektiğini göstermektedir. Doğal olarak bu durum, orman köylerinde çok düşük gelir gruplarından olan insanlar için ciddi bir engeldir.

Uygulama Sırasında Yaşanan Teknik Sorunlar

Özel ağaçlandırma çalışmaları tamamen Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilatınca yürütülmektedir. Kendi ağaçlandırma çalışmaları sırasında tohum- bitki transfer rejyonlaması konusunda hassas olan Bakanlığımız ne yazık ki Özel Ağaçlandırmada kullanılan ceviz, badem, antepfıstığı vb. bitki fidelerinin getirilişi sırasında gerekli kontrol ve sınırlamaları yapamamaktadır. Bu nedenle bitkilerde aşırı derecede gen kirliliği yaratılmış olmaktadır. Mersin İli çalışmalarında örneğin ceviz bitkisi için Türkiye'nin her tarafından fidan getirildiği görülmektedir. Bu konularda köylülere yol gösterecek uzmanların devreye girmesi gerekmektedir. Aynı şekilde bakım çalışmalarında da destek alınması gerekmektedir. Özel Ağaçlandırmacılar ile gerek Tarım İl Müdürlükleri uzmanları gerekse Üniversite Öğretim Görevlilerinin buluşmasını sağlamak ve bunun için zemin oluşturmak önemlidir.

Şekil 5. Özel Ağaçlandırmalarda Kredi – Hibe Desteği, Girişimci Katkısı

Özel Ağaçlandırma çalışmalarının bir amacı da toprak-su ve bitki arasında bozulan doğal dengenin yeniden tesisini sağlamaktır. Bu amaçla bozuk orman alanlarında yapılan çalışmalarda sahalara yeniden üretken sıfatının kazanılması da hedeflenmektedir. Özellikle Akdeniz maki florasında ekosistemin bozulmaması gerekmektedir Uygulama sırasında sorunlu arazilerde hassas davranılmayıp tüm diri örtü temizlenerek fidan dikimi yapılmaktadır.. Bu durumda erozyon şiddeti arttırılacağı gibi flora-fauna da yok edilmiş olmaktadır. Olumsuzluğun önüne geçebilmek için sıkı denetim şarttır. Özellikle eğimli arazilerde diri örtü temizliğinin tam saha yerine şeritler halinde ya da kesikli teraslar halinde yapılmasında fayda bulunmaktadır.

Mersin ilimizde özel ağaçlandırmaya konu olan ve amenajman planında “bozuk” olarak gözüken ardıç ve sedir sahalalarında aktüel durum zaman zaman farklılık göstermektedir. Bozuk olarak nitelendirilen sahalarda bazı yerlerde kapalılığın oluşmuş veya oluşmakta olduğu ve muhafazası halinde verimli orman alanına dönüşebileceği görülmektedir. Özel Ağaçlandırma Yönetmeliğinde bozuk nitelikteki orman alanlarının verildiğini bilen talep sahipleri ile idare arasında bu konuda zaman zaman sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu konuda ormancı birliktişilerin inisiyatifine dayanarak talebin reddedilmesi olanak dahilinde olmalıdır.

Ülkemizin yaklaşık 1.2 milyon hektarlık kısmı doğal ardıç ormanları ile kaplıdır. Ardıç ormanlarının büyük bir kısmı bozuk orman vasfında olup 1996 yılından bu yana koruma altındadır. Bozuk doğal ardıç ormanlarının özel ağaçlandırmaya verilmesi konusunda daha dikkatli “çekişen” davranılması gerekmektedir.

Alt ürün uygulaması sadece anket çalışması yapılan bir işletmede ortaya çıkmıştır. Biberiye bitkisi ikinci tür olarak yetiştirilmektedir. Biberiye elde eden çiftçi bunu pazarlayamamaktan yakınmaktadır. Ağaç ve ağaççıkların altında, projesinde belirtilmek kaydıyla ikinci tür olarak tıbbi aromatik, yumru ve soğanlı bitkilerin (kekik, biberiye, gebere, ...vb) yetiştirilmesine izin verilmektedir. Fakat bu konu yeterince iyi anlatılmadığından ve aynı zamanda kredi dışı da tutulduğundan yeterli ilgiyi görmemektedir. Halbuki, uygulama yaygınlaştırılabilse ilk tesis maliyetlerinde rahatlama sağlanacaktır. Daha önce belirtildiği gibi yine teknik destek bu konularda zorunludur.

Uygulama Sırasında Yaşanan İdari Sorunlar

Mersin İlinde daha öncede bahsedildiği şekliyle çok yoğun Özel Ağaçlandırma Müracaatı yapılmaktadır. Müracaata karşılık az sayıda teknik personel tarafından Arazi Etütleri ve Ön Etüt Raporlarının, Özel Ağaçlandırma Tamimi (Tamim No:17) uyarınca 30 gün içinde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu kısa süre içerisinde düzenlenemeyen raporlar gerekçesi ile birlikte müracaat sahibine bildirilmektedir. Bu yasal süre yoğunluğun yanında kısa kalmaktadır.

Müracaat kabulü, saha teslimi, projelendirilmesi, kredi tahsisi, kontrol ve denetim faaliyetlerinin hepsinin tek bir birim tarafından yapılmasında fayda bulunmaktadır. Mevcut durumda zaman zaman koordinasyon sıkıntısı çekilmektedir.

Bilindiği gibi gerçek ve tüzel kişilerin talepleri, sahanın sınırlarının içinde bulunduğu köy veya beldede 15 gün süre ilan edilir ve hazırlanan İlan “Tutanağı dosyasına konulur. Bazı Muhtarlıklarda bu işlem çoğu zaman “kendilerinden izin beklenildiği” şekliyle algılanmaktadır. Bu yanlış anlayış nedeniyle muhtarlık ile arası iyi olmayan müracaatçıların talepleri muhtarın yanlı davranışıyla ret edilmekte; idarece de, “sosyal problem çıkabilir” endişesiyle talebe uyularak başvuruya olumsuz yanıt verilmektedir. İsteklilerin bu şekilde mağduriyeti önlenmelidir. Sosyal Problemin ne olduğu konusuna yönetmelikte açıklık getirilmeli ve sağlam kriterlere dayandırılmalıdır. Bu konuda son söz yine komisyonda olmalıdır.

Projelendirme aşamasında gerek bitki deseni gerekse yapılacak işler konusunda kesin fikirlere sahip olunamadığı için Proje revizyonları çokça yapılmakta, bu da İdareyi ve Bakanlığı iş yüküyle sıkıntıya sokmaktadır.

Özel Ağaçlandırmacıların İstekleri

Görüşme yapılan Özel Ağaçlandırmacılar çalışmalarının daha verimli olabilmesi için çeşitli istekleri dile getirmişlerdir. Bu istekler aşağıda belirtilmektedir. Buna göre yetiştiriciler;

- Fidan alımı, dikimi ve bakımı konularında uzmanlarca bilgilendirilmek,
- Tarımsal Desteklerin alımında daha hızlı davranılması,
- Bakanlığımızca verilen kredi birim fiyatlarının ya da kalemlerinin artırılması,

- Belirli bir saha büyüklüğünden sonra özel ağaçlandırma sahalarında malzemelerin konulacağı, belirli bir büyüklüğü aşmayan ahşap barınak yapılmasına izin verilmesi,
- Özel Ağaçlandırma taleplerinin muhtarlık tarafından engellenmesinin önlenmesi, muhtarlığın devreden çıkartılması,
- İhtiyaç duyulan kredi ya da hibenin tek bir kurum çatısı altından verilmesi,
- İmar-İhya projelerinde sahada mevcut zeytinliklere aşılama izni verilmesi,
- İkinci tür olarak yetiştirilecek bitkilere de kredi verilmesi konularında isteklerini belirtmektedirler.

Sonuç

Çalışmamızda Mersin İlindeki özel ağaçlandırma çalışmalarının sosyal ve ekonomik boyutu incelemeye alınmıştır. Bu amaçla özel ağaçlandırma anket formu hazırlanıp yeterli sayıda örnekle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bu şekilde, özel ağaçlandırmadan yararlanan kişi ya da kurumların oranı, yapılan harcamalar, talep edilen ortalama saha büyüklükleri, beklentiler, devlet desteğinin boyutu, uygulama sırasında karşılaşılan teknik ve ekonomik sorunlar, fidan temini, yöredeki orman varlığına ya da tarımsal üretime olan katkı, uygulamada başarılar ya da olası aksamalar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Özel Ağaçlandırma Uygulaması özellikle atıl duran arazilerin ekonomiye kazandırılması ve kullanıcıya gelir temini açısından yararlı bir uygulamadır. Fakat; bozuk orman arazilerinde daha fazla toprak ve bitki kaybına müsaade etmeden çalışmalar yapılmalı, aktüel durumu iyi olup kapalılığın oluşmaya başladığı yerlerde özel ağaçlandırma müsaadesi verilmemelidir. Çalışmaların başlangıcından ağaçların biyolojik bağımsızlıklarını kazanacağı ana kadar yoğun denetim faaliyeti sürdürülmelidir. Özellikle Bakanlıkça belirlenecek belirli bir saha büyüklüğünden sonra bir teknik danışmanın varlığı şart koşulmalıdır.

Kaynaklar

Baltalı, H., 2008. Ağaçlandırma Teknikleri, Rapor, Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara

Barı, İ., H., 2008. Türkiye’de Yapılan Özel Ağaçlandırma Çalışmalarına Ait Rapor, Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara.

ÖZEL AĞAÇLANDIRMALARI ETKİLEYEN SOSYO-EKONOMİK ETKENLER

Cihan ERDÖNMEZ¹

Kenan OK²

¹ Yrd. Doç. Dr., İ.Ü. Orman Fakültesi Ormancılık Politikası ve Yönetimi Anabilim Dalı, 34473 Bahçeköy-İstanbul, erdonmez@istanbul.edu.tr

² Doç. Dr., İ.Ü. Orman Fakültesi Ormancılık Ekonomisi Anabilim Dalı, 34473 Bahçeköy-İstanbul kenanok@istanbul.edu.tr

Özet

Türkiye’de özel ağaçlandırma çalışmaları 1986 yılından beri gerçekleştirilmektedir. 2006 yılı sonu itibariyle toplam 64 bin ha alanda özel ağaçlandırma çalışması yapılmıştır.

Özel ağaçlandırma çalışmalarına ait istatistikler incelendiğinde, bu çalışmaların bazı bölgelerde yoğunlaştığı bazı bölgelerde ise seyrekleştiği görülmektedir. Bu farklılık, kuşkusuz, değişik etkenlere bağlı olarak şekillenmektedir. Bu etkenlerden bir bölümünün de sosyo-ekonomik nitelikli olması beklenir.

Bu çalışmanın temel amacı, özel ağaçlandırma çalışmalarını etkileyen sosyo-ekonomik nitelikli etkenleri saptamaktır. Bu amaçla, tamamı iller bazında olmak üzere sekizi bağımlı 21’i bağımsız toplam 29 adet değişken saptanmış ve bu değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Bağımlı değişkenler proje sayısı, ağaçlandırılmış özel arazi, ağaçlandırılmış devlet arazisi ve ağaçlandırılmış toplam arazi olmak üzere dört gruptur. Bu değişkenler “toplam” ve “kişi başına” olmak üzere ikiye alt gruba ayrılmış ve böylelikle bağımlı değişkenlerin sayısı sekize ulaşmıştır. Bağımsız değişkenler ise DPT’nin çalışmalarından alınmıştır. Şöyle ki, DPT illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerini saptamak amacıyla yaptığı çalışmalarda toplam 58 adet değişken kullanılmaktadır. Bu değişkenler incelenerek, özel ağaçlandırma çalışmalarını etkileme olasılığı yüksek görülen 21 tanesi araştırmanın bağımsız değişkenleri olarak saptanmıştır. Değişkenler arası ilişkinin incelenmesinde regresyon analizinden yararlanılmış ve SPSS paket programı kullanılmıştır.

Genel bir sonuç olarak, özel ağaçlandırma çalışmalarının tarımsal üretimin yüksek ve kırsal altyapının gelişmiş olduğu bölgelerde daha yoğun olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, özel ağaçlandırmaların, ekonomik gelir kaynaklarının yetersiz olduğu yörelerde bir kırsal kalkınma seçeneği olarak düşünülemeyeceği şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte, bu tür çalışmaların mevcut tarımsal etkinliklere ek ve onları destekleyici bir araç olarak kullanılabilmesi göz önünde tutulmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Ağaçlandırma, özel ağaçlandırma, sosyo-ekonomik etken.

Determination of Socio-Economic Factors Affecting Private Plantations

Abstract

Private plantation efforts have been realized since 1986 in Turkey. By the end of 2006, 64,000 ha area has been planted by private entrepreneurs.

Reviewing statistics on private plantations, it is seemed that private plantations densify in some region more than some other. That differentiation, doubtlessly, is caused by various factors. It can be predicted that some of these are socio-economic originated.

The main purpose of this study is to determine socio-economic factors affecting private plantations. In order to do this 29 variables at province level were selected. 21 of them were independent and the relations between dependent and independent variables were investigated. Dependent variables consist of project number, planted private area, planted state area, and planted total area. Then each dependent variable was divided to two as per capita and total value. Hereby, number of dependent variable increased to eight. On the other hand independent variables were selected from among totally 58 variables used to identify development level of provinces by state planning organization. Regression analysis and SPSS program was used to investigate the relations between dependent and independent variables.

As a general result, private plantations densify more in the regions where agricultural production is high and rural infrastructure is developed. This result may be interpreted that private plantations cannot be considered as an alternative tool for rural development in where economic income sources are inadequate. Additionally, private plantations may be assistive tool to existing agricultural activities.

Keywords: Plantation, private plantation, socio-economic factor.

1. Giriş

Ağaçlandırma tüm dünyada ormancılığın önemli gündem maddelerinden ve etkinlik alanlarından biridir. 2000 yılı itibariyle dünyadaki toplam ağaçlandırılmış alan 187 milyon ha'ya ulaşmıştır ve buna her yıl 4 milyon ha'lık alan eklenmektedir (Garforth ve ark., 2005). Ülkemizde ise ağaçlandırmaların toplam alanı 1,9 milyon ha'ya ulaşmıştır. Kişi başına yaklaşık olarak 0,026 ha'lık ağaçlandırma miktarıyla Türkiye dünya ortalamasına (0,030) oldukça yakın bulunmaktadır (FAO, 2005). Buna rağmen, hala ağaçlandırmaya uygun 4,5 milyon ha'lık alan bulunmaktadır (Anonim, 2004). Bu nedenle de, ağaçlandırma ulusal ormancılık politikamızın önemli amaçlarından bir durumundadır.

Diğer yandan, yapılan ağaçlandırma çalışmalarının önemli bir bölümü devletler tarafından gerçekleştirilmektedir. Son 20 yıla kadar, yüksek yatırım sermayesi gerektirmesi ve geri dönüşün uzun olması gibi nedenlerle özel girişimciler ağaçlandırma girişiminde bulunmamışlardır (Harrison ve ark., 2000). FAO (2001) verilerine göre dünya genelinde en fazla ağaçlandırma yapan 10 ülkedeki endüstriyel ağaçlandırmaların %26'sı ve diğer ağaçlandırmaların %39'u özel girişimciler tarafından gerçekleştirilmiştir.

Ülkemizde ise 1986 yılına kadar özel girişimciler ağaçlandırma konusunda teşvik edilmemiştir. Söz konusu yılda 6831 sayılı Orman Yasasında yapılan değişikliklerle özel girişimcilerin arazi tahsisi, teknik yardım, kredilendirme ve fidan temini gibi yöntemlerle ağaçlandırma konusunda teşvikinin önü açılmıştır. 2006 yılı sonu itibariyle gerçekleştirilen özel ağaçlandırma çalışmaları 64 bin ha'ya ulaşmıştır (Anonim, 2007).

Özel ağaçlandırma çalışmalarının bölgelere ve illere göre dağılımında heterojen bir yapıyla karşılaşılmaktadır. Bu farklılaşma ekolojik kökenli nedenlerle ilgili olabileceği gibi sosyo-ekonomik kökenli nedenlerle de ilgili olabilir. Ülkemizde olmasa da diğer ülkelerde özel ağaçlandırmaları etkileyen etkenlerle ilgili çeşitli çalışmalara rastlanmaktadır (Bliss ve Martin, 1990; Kline ve ark., 2002; Linden ve Lippanen, 2003; McCarthy ve ark., 2003). Bu çalışmalarda özel ağaçlandırmalar üzerinde etkisi bulunan önemli etkenler olarak maliyet paylaşımı (cost-share) programları, kamu finansmanı, teknik yardım, vergi teşvikleri, ağaçlandırma maliyetleri, odun fiyatları ve kesim miktarı saptanmıştır. Beach ve ark. (2002) bunlar arasında en etkili olanların maliyet paylaşımı programları, ağaçlandırma maliyetleri ve odun fiyatları olduğunu belirtmektedir. Bir başka çalışmada, çevreyle ilgili yasal düzenlemelerin (Nesli Tehlikede Olan Türler Yasası gibi) özel ağaçlandırmalar üzerinde olumsuz bir etki oluşturduğu ortaya konulmaktadır (Zhang ve Flick, 2001). Gunter ve ark. (2001) ise yaptıkları çalışmada arazi büyüklüğü ile birlikte özel ağaçlandırma yapanların hane gelirleri ve cinsiyet, ırk, eğitim düzeyi ve mesleki eğitimlerinin olup olmaması gibi özelliklerinin de etkili faktörler arasında yer aldığını saptamıştır. Benzer nitelikli çalışmalara yabancı literatürde sıkça rastlamak olanaklıdır (Zhang ve Pearse, 1997; Zhang ve Mehmood, 2001; Amacher ve ark., 2003; Karpinen, 2005).

Bütün bunlardan yola çıkarak, bu çalışmanın temel amacı ülkemizdeki özel ağaçlandırma çalışmaları üzerinde olumlu ya da olumsuz etkiye sahip olan sosyo-ekonomik nitelikli etkenlerin saptanması olarak belirlenmiştir. Böylelikle, bundan sonra gerçekleştirilecek olan özel ağaçlandırma çalışmalarının teşviki ve yönlendirilmesi konusunda daha isabetli kararların verilmesi olanaklı olacaktır.

2. Materyal ve Yöntem

Araştırmada toplam 29 adet değişken kullanılmıştır (Tablo 1). Bunlardan 8 tanesi bağımlı değişken 21 tanesi ise bağımsız değişkendir. Bağımsız değişkenlerin tamamı il bazında olup Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerini saptamak amacıyla kullanılan 58 değişken arasından seçilmiştir (DPT, 2003). Gerek bağımlı gerekse bağımsız değişkenler 81 ilin tamamı için 2000 yılı değerlerini yansıtmaktadır.

Tablo 1. Araştırmada kullanılan değişkenler

	Birim	Referans zamanı	Kaynak
Bağımsız değişkenler			
Lise düzeyinde okullaşma oranı (LDOO)	%	2000	DPT
Ücretli kadın istihdam oranı (ÜKİO)	%	2000	DPT
Kadınlarda okuma yazma oranı (KOYO)	%	2000	DPT
İmalat sanayinin katma değeri (İSKD)	Kişi başın	2000	DPT
Genel bütçe gelirleri (GBG)	Kişi başına	2000	DPT
Kırsal alanda asfalt yol oranı (KAAYO)	%	2000	DPT
Otomobil sahiplik oranı (OSO)	Her on bin kişi başına	2000	DPT
Doktor oranı (DO)	Her on bin kişi başına	2000	DPT
Tarımsal krediler (TK)	Kırsal nüfus başına	2000	DPT
Kırsal alan oranı (KAO)	%	2000	DPT
Orman alanı oranı (OAO)	%	2000	OGM
Nüfus (N)	Toplam	2000	DPT
Kentsel nüfus oranı (KNO)	%	2000	DPT
Nüfus artış hızı (NAH)	%	2000	DPT
Nüfus yoğunluğu (NY)	Her km ² 'de	2000	DPT
Tarım dışı istihdam (TDİ)	%	2000	DPT
Okuma yazma oranı (OYO)	%	2000	DPT
Üniversite mezunu oranı (ÜMO)	22 yaş üstünde %	2000	DPT
Tarımsal üretim (TÜ)	Kırsal nüfus başına	2000	DPT
Gayri safi milli hasıla (GSMH)	Kişi başına	2000	DPT
Banka mevduatı (BM)	Kişi başına	2000	TBB ¹
Bağımlı değişkenler			
Proje sayısı (PS _t)	Toplam	1986-2000	AGM
Proje sayısı (PS _{kb})	Kişi başına	1986-2000	AGM
Ağaçlandırılmış özel arazi (AÖA _t)	Toplam	1986-2000	AGM
Ağaçlandırılmış özel arazi (AÖA _{kb})	Kişi başına	1986-2000	AGM
Ağaçlandırılmış devlet arazisi (ADA _t)	Toplam	1986-2000	AGM
Ağaçlandırılmış devlet arazisi (ADA _{kb})	Kişi başına	1986-2000	AGM
Ağaçlandırılmış toplam arazi (ATA _t)	Toplam	1986-2000	AGM
Ağaçlandırılmış toplam arazi (ATA _{kb})	Kişi başına	1986-2000	AGM

¹ Türkiye Bankalar Birliği

Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesinde cross-section ve step-wise regresyon analizi kullanılmış, analizler SPSS programı aracılığıyla yapılmıştır. Değişkenler arasında otokorelasyon olup olmadığı ise yine aynı programda Durbin-Watson testi ile incelenmiş ve testin sonuçları ilgili tablolarda yansıtılmıştır.

3. Sonuçlar

Tablo 2'de bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler (toplam) üzerindeki etkisi özet olarak gösterilmektedir. Tablodan da görülebileceği gibi bağımsız değişkenlerin en yüksek oranda etkilediği bağımlı değişken toplam ağaçlandırılmış devlet arazisidir. Bu bağımlı değişken üzerinde etkili olan bağımsız değişkenler; kırsal alanlardaki asfalt yol oranı, orman oranı, nüfus

ve nüfus yoğunluğudur. Bağımsız değişkenlerin ilk üçü pozitif bir etkiye sahipken nüfus yoğunluğu negatif bir etki yaratmaktadır.

Tablo 2. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler (toplam) üzerindeki etkileri; özet sonuçlar

Bağımlı değişkenler	Bağımsız değişkenler	Beta	t	p*	R ²	F	p**	d***
Proje sayısı	Ücretli kadın istihdam oranı	0.412	2.898	0.005	0.419	18.525	0.001	2.022
	Otomobil sahiplik oranı	0.475	3.064	0.003				
	Gayri safi milli hasıla	-0.288	-2.160	0.034				
Ağaçlandırılmış özel arazi	Otomobil sahiplik oranı	0.220	2.008	0.048	0.049	4.033	0.048	1.991
	Kırsal alanlardaki asfalt yol oranı	0.247	3.173	0.002				
Ağaçlandırılmış devlet arazisi	Orman oranı	0.170	2.233	0.028	0.582	26.422	0.001	1.891
	Nüfus	1.400	8.474	0.000				
	Nüfus yoğunluğu	-1.040	-6.254	0.000				
Ağaçlandırılmış toplam arazi	Nüfus	0.935	4.617	0.000	0.368	14.977	0.001	1.996
	Nüfus yoğunluğu	-0.480	-2.611	0.023				
	Tarımsal üretim	0.247	2.611	0.011				

p* :bağımsız değişkenin p değeri

p** :modelin p değeri

d*** :modelin Durbin-Watson test değeri

Toplam proje sayısı üzerinde etkili olan bağımsız değişkenler ise; ücretli kadın istihdam oranı, otomobil sahiplik oranı ve gayri safi milli hasıladır. Bunlardan ilk ikisinin etkisi pozitifdir. Buna karşılık gayri safi milli hasıladaki artış toplam proje sayısındaki azalma ile sonuçlanmaktadır.

Ağaçlandırılmış toplam arazi üzerinde etkili olan bağımsız değişkenler; nüfus, nüfus yoğunluğu ve tarımsal üretimdir. Burada da nüfus yoğunluğunun negatif etkisi izlenmektedir. Yani, nüfus yoğunluğu arttıkça ağaçlandırılmış toplam arazi miktarında azalma meydana gelmektedir. Diğer iki bağımsız değişken ise pozitif etki göstermektedir.

Bağımsız değişkenlerin en düşük açıklayıcılık düzeyine sahip olduğu bağımlı değişken ise toplam ağaçlandırılmış özel arazidir. Burada etkili olan tek bağımsız değişken ise otomobil sahiplik oranıdır.

Diğer yandan bağımlı değişkenlerin kişi başına değerleri ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişki tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler (kişi başına) üzerindeki etkileri; özet sonuçlar

Bağımlı değişkenler	Bağımsız değişkenler	Beta	t	p*	R ²	F	p**	d***
Proje sayısı	Kadınlarda okuma yazma oranı	0.255	2.314	0.023	0.203	9.931	0.012	2.182
	Tarımsal üretim	0.284	2.579	0.012				
Ağaçlandırılmış özel arazi	Kentsel nüfus oranı	-0.289	-2.669	0.09	0.111	4.876	0.010	1.925
	Tarımsal üretim	0.224	2.069	0.042				
Ağaçlandırılmış devlet arazisi	Tarımsal üretim	0.444	4.399	0.000	0.197	19.347	0.001	2.403
	Tarımsal üretim	0.451	4.489	0.000	0.203	20.153	0.001	2.388

p* :bağımsız değişkenin p değeri

p** :modelin p değeri

d*** :modelin Durbin-Watson test değeri

Tablodan da görülebileceği gibi bağımsız değişkenleri açıklayıcılık oranı bu bölümde düşmektedir. En yüksek açıklayıcılık oranı (0,203) proje sayısı ve ağaçlandırılmış toplam arazi için saptanmaktadır. Proje sayısı kadınlarda okuma yazma oranı ve tarımsal üretim tarafından pozitif olarak etkilenmektedir.

Kişi başına ağaçlandırılmış toplam arazi üzerinde açıklayıcılığı olan tek bağımsız değişken tarımsal üretimdir. Tarımsal üretimin yüksek olduğu bölgelerde kişi başına özel ağaçlandırmanın da yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Benzer şekilde kişi başına ağaçlandırılmış devlet arazisi ile tarımsal üretim arasında da pozitif bir ilişki izlenmektedir. Kişi başına ağaçlandırılmış özel arazi iki farklı bağımsız değişken; kentsel nüfus oranı ve tarımsal üretim tarafından etkileniyor olmasına karşın, her iki değişkenin toplam açıklayıcılık oranı en düşük düzeydedir. Bu iki bağımsız değişkenden kentsel nüfus oranının etkisi negatif yönde, tarımsal üretimininki ise pozitif yöndedir.

4. Tartışma

Araştırmanın sonuçları göstermektedir ki, devlet arazilerinde yapılan özel ağaçlandırmaların niteliği ile özel arazilerde yapılan özel ağaçlandırmaların niteliği birbirinden farklıdır. Bağımsız değişkenlerin devlet arazilerinde yapılan özel ağaçlandırmalar üzerindeki açıklayıcılığı yüksek olmasına karşın, özel arazilerdeki özel ağaçlandırmalar konusunda aynı durum ortaya çıkmamaktadır.

Tarımsal üretim, nüfus, nüfus yoğunluğu, kırsal alanlardaki asfalt yol oranı ve orman oranının devlet arazilerindeki özel ağaçlandırmalar üzerindeki etkisi dikkate değer niteliktedir. Bunlardan nüfus ve nüfus yoğunluğunun etkisi şaşırtıcı olmamakla birlikte diğerlerinin üzerinde durulması gerekir.

Tarımsal üretim ve kırsal alanlardaki asfalt yol oranının devlet arazilerindeki özel ağaçlandırmalar üzerindeki pozitif etkisi, bu tür ağaçlandırmaların kırsal altyapının gelişmiş ve tarımsal üretimin daha verimli olduğu alanlarda yaygınlaştırılabileceğini göstermektedir. Ayrıca, özel ağaçlandırmalar tarımın alternatifi değil tamamlayıcısı olarak düşünülmelidir. Diğer bir deyişle, özel ağaçlandırmaları, tarımsal üretimin verimsiz olduğu alanlarda alternatif bir kalkınma aracı olarak değerlendirmek olanaklı değildir.

Gayri safi milli hasıla, kentsel nüfus oranı ve nüfus yoğunluğunun özel ağaçlandırmalar üzerindeki negatif etkisi dikkate alındığında yukarıdaki yorumun güçlendiği anlaşılabacaktır. Gerçekten de, özel ağaçlandırmaları tarım dışı sektörlerin (endüstri, hizmet vb.) egemen, gayri

safi milli hasıla ve nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu kentsel alanlarda cazip hale getirmek kolay olmayacaktır. Bu durum, bir yandan, araziye olan talebin ve dolayısıyla alternatif arazi maliyetlerinin artmasıyla, diğer yandan da kentsel yaşam tarzıyla özel ağaçlandırma etkinliği arasındaki uyumsuzlukla açıklanabilir.

Orman oranının yüksek olduğu bölgelerde devlet arazilerindeki özel ağaçlandırmalara daha fazla rastlanmaktadır. Bir bölgede orman oranının yüksek olması iki açıdan önemlidir: Birincisi, halk orman, ormancılık, ormanların yararları gibi konulara diğer bölgelere göre daha fazla aşınadır. İkincisi ise, orman oranının yüksekliği çevre koşullarının orman yetiştirmeye uygunluğunun göstergesidir. Bu nedenlerle, çıkan bu sonucu olağan karşılamak gerekmektedir.

Konuya ağaçlandırılan alan yerine proje sayısı açısından yaklaştığımızda ise başka bazı değişkenlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlar, otomobil sahiplik oranı, ücretli kadın istihdam oranı ve kadınlarda okuma yazma oranıdır. Bu değişkenlerin her biri sosyal refah göstergesi olarak araştırmaya katılmıştır. Şu halde, sosyal refah düzeyinin artması proje sayısında da artışa yol açmakta, buna karşılık proje başına ağaçlandırılan alan düşmektedir.

Bütün bu sonuçlara dayanarak belirtmek gerekir ki, önümüzdeki dönemde özel ağaçlandırmalar için daha uygun fırsatlar oluşacaktır. Kırdan kente göç nedeniyle kırsal alanlarda araziler üzerindeki baskı hafiflemekte, buna karşılık terk edilmiş tarım arazileri ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, özel ağaçlandırma potansiyeli taşıyan gerek devlet mülkiyetindeki gerekse özel mülkiyetteki arazi miktarı giderek artmaktadır.

Özellikle, kırdan kente yaşamakta olanlar özel ağaçlandırmalar açısından önemli bir hedef kitle grubu oluşturabilirler. Tanıtım ve teşvik dönük politikalarla bu grubu özel ağaçlandırmalara yönlendirmek olanaklı olabilir. Diğer yandan, mevcut özel ağaçlandırma çalışmalarında yaşanan sıkıntıların ortaya konulması ve bu sıkıntıları giderici önlemler alınması da yararlı sonuçlar doğuracaktır. Ayrıca, köy tüzel kişilikleri ile sivil toplum kuruluşlarına da özel bir önem verilmesi gerekmektedir. Özel ağaçlandırma çalışmalarına yönlendirilmesi olanaklı pek çok uluslararası kaynak bulunmaktadır. Bu kaynaklardan kolayca yararlanılabilmesi için devletin bilgilendirici bir rol üstlenmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

- Amacher, G.S., Conway, M.C., Sullivan, J. 2003.** Econometric Analysis of Nonindustrial Forest Landowners: Is There Anything Left to Study? *Journal of Forest Economics* 9, s. 137-164.
- Anonim, 2004.** Ulusal Ormancılık Programı (2004-2023). Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara, 95 s.
- Anonim, 2007.** 9. Kalkınma Planı Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu. DPT, Ankara.
- Beach, R.H., Pattanayak, S.K., Yang, J.C., Murray, B.C., Abt, R.C. 2002.** Empirical Studies of Non Industrial Private Forest Management: A Review and Synthesis. Research Triangle Institute, Working Paper 02_05.
- Bliss, J. Martin, A. J. 1990.** How Tree Farmers View Management Incentives. *Journal of Forestry* 88, s. 23-29 ve 42.
- DPT, 2003.** İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2003). DPT Yayın No. 2671, Ankara.

- Garforth, M., Landell-Mills, N., Mayers, J. 2005.** Plantations, Livelihoods and Poverty. Plantations, Privatization, Poverty and Power: Changing Ownership and Management of State Forest (Eds. M. Garforth, J. Mayers). International Institute for Environment and Development, UK, s. 3-21.
- FAO, 2001.** State of the World's Forests 2001. Rome.
- FAO, 2005.** State of the World's Forests 2005. Rome.
- Gunter, J.E., Bullard, S.H., Doolittle, M.L., Arano, K.G. 2001.** Reforestation of Harvested Timberland in Mississippi: Behaviour and Attitudes of Non-Industrial Private Forest Landowners. Forest and Wildlife Research Center Bulletin #FO172, Mississippi State University.
- Harrison, S. R., Herbohn, J. L., Herbohn, K. F. 2000.** New Horizons in Sustainable Small-Scale Forestry. Sustainable Small-Scale Forestry: Socio-Economic Analysis and Policy (Eds. S.R. Harrison, J.L. Herbohn, K.F. Herbohn). Edward Elgar, Cheltenham.
- Karpinen, H. 2005.** Forest Owners' Choice of Reforestation Method: An Application of the Theory of Planned Behavior. Forest Policy and Economics 7, s. 393-409.
- Kline, J. D., Butler, B. J., Alig, R. J. 2002.** Tree Planting in the South: What Does the Future Hold? Southern Journal of Applied Forestry 26, s. 99-107.
- Linden, M., Lippanen, J. 2003.** Effects of Public Financed Aid on Private Forest Investments: Some Evidence From Finland. Scandinavian Journal of Forest Research 18, s. 560-567.
- McCarthy, S., Matthews, A., Riordan, B. 2003.** Economic Determinants of Private Forest Afforestation in the Republic of Ireland. Land Use Policy 20, s. 51-59.
- Zhang, D., Pearce, P.H. 1997.** The Influence of the Form of Tenure on Reforestation in British Columbia. Forest Ecology and Management 98, s. 239-250.
- Zhang, D., Flick, W.A. 2001.** Sticks, Carrots and Reforestation Investment. Land Economics 77, s. 443-456.
- Zhang, D., Mehmood, S.R. 2001.** Predicting Private Forest Landowners' Choices of a Forester for Harvesting and Tree Planting Assistance in Alabama. Southern Journal of Applied Forestry 25, s. 101-107.

ARTVİN'DE YABAN MERSİNİ (*Vaccinium sp. likapa*) YETİŞTİRİCİLİĞİ EĞİTİMİ KONULU AB PROJESİNİN TANITIMI VE PROJENİN YÜRÜTÜLMESİNDE KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER VE SORUNLAR

Cantürk GÜMÜŞ¹
Gökçen HANGİŞİ ÖLMEZ³

Zafer ÖLMEZ²
Çağlar KALENDER⁴

¹ Prof. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi, 61080 TRABZON

² Doç. Dr. Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi, 08000 ARTVİN

³ Orm. Yük. Müh. Orman Bölge Müdürlüğü, Silvikültür Şube Müdürlüğü, 08000 ARTVİN

⁴ Orm. Müh. Orman Bölge Müdürlüğü, AB Proje Destek Ofisi, 08000, ARTVİN

Özet

AB destekli bu eğitim projesinde (DOKAP-LDI-172), tarımsal üretim tekniklerinin ve becerilerinin geliştirilmesine katkıda bulunarak bölgedeki insan kaynaklarının geliştirilmesi yoluyla bölgede gelir getirici faaliyetlerin artırılmasına katkıda bulunarak, bölgenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Ekonomik değeri oldukça yüksek olan yaban mersini (likapa, maviyemiş) (*Vaccinium sp.*) yetiştiriciliği, toprak, ekoloji ve fidan yetiştirme teknikleri konusunda eğitim verilmesiyle, gelir düzeyi düşük Artvin yöresi köylü ve çiftçilerine (29'u kadın 85 kişi) yaban mersini yetiştiriciliği mesleği tanıtılmış ve bu konuda gerekli bilgi ve beceriyi kazanmaları sağlanmıştır. Projenin sürdürülebilirliği için bir eğitim destek merkezi ve uygulama bahçesi kurulmuştur. Ayrıca ileriki yıllarda yaban mersini yetiştiriciliği konusunda gönüllü eğitim vermesi amacıyla 24 orman mühendisi ve/veya ziraat mühendisine yaban mersini yetiştiriciliği eğitimi verilmiştir. Türkiye'nin yaban mersini yetiştiriciliğine en uygun doğal ortamlarından biri olan Artvin'in boş (çayır) tarım alanlarının en iyi şekilde değerlendirilmesi, bölgedeki STK'lara proje üretimi konusunda örnek olunması ve ormanlar üzerindeki baskının ve köyden kente göçün azalması yine projenin amaçları arasında yer almaktadır. Hedef grup olarak öncelikle gelir düzeyi düşük, köyde yaşayan ve tarımla geçinenler ile kente göç etmeyi düşünenler arasından okur-yazar köylüler seçilmiştir. Tarımsal tür çeşitliliğinin az olması, yeterli gelir getirmemesi yörede sıkıntılar yaratmakta, mevcut tarım yöntemleriyle tarımdan yeterli geliri elde edemeyen köylüler köyden göç etmek yolunu seçmektedirler. Bu nedenle tarım alanlarının büyük bir kısmı kullanılmamakta ve çayır alanına dönüşmüş durumdadır. Bu projenin hazırlanmasına neden olan ihtiyaç ve sorunlar ile amaçlar yukarıda kısaca açıklanmıştır. Proje çağrıları açıklandıktan sonraki hazırlık aşaması, projenin yazılması, faaliyet planının hazırlanması, bütçesinin oluşturulması, iştirakçi kuruluşların ve sağlayacakları katkıların belirlenmesi sırasında yaşanan güçlükler ile proje kabulünden sonra bütçenin kullanılması sırasında ülkemiz ve AB mevzuatlarından kaynaklanan sorunlar, özellikle yerel kalkınma girişimleri kapsamındaki projelerde, proje sahibinin üniversiteler olması durumunda yaşanan güçlükler ve öneriler bu bildiriye açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: AB Projesi, TR90, Yerel Kalkınma, Yaban Mersini, Likapa, *Vaccinium*

Introduction of a EU-Funded Project on Training Program for Growing Bluberry (*Vaccinium sp. Likapa*) in Artvin and Difficulties Encountered During the Implementation of the Project

Abstract

This training project (LDI-172) supported by EU is focused on the contributing economic development of region by improving of human resources via contributing development of agricultural outturn techniques and abilities. By the trainings of growing blueberry (Likapa, maviyemiş) (*Vaccinium sp.*) that has very high economic value, soil knowledge and arboricultural techniques; blueberry cultivation was introduced to the villagers and farmers of low incoming region of Artvin and made them got necessary knowledge and ability. For the sustainability of project, an education support center and a demonstration garden have

been established. In addition, the training of growing blueberry has been given to 24 forest and/or agricultural engineer for the voluntary trainings for next years. For the best usage of empty (meadow) areas of Artvin that is the most suitable region for growing blueberry in Türkiye, leading and setting an example to NGOs for making project, decreasing pressure on forests and immigration figures from villages to urban areas are also among project objectives. Target group was selected literate people from among who live in village, have low income, getting on with agriculture and thinking of immigration to urban areas. Scantly agricultural diversity, not getting enough income making troubles in region and the villagers choose the way to immigrate from village because of the inefficient income of existent agricultural techniques. Because of this, most of the agricultural areas are not used and has been become meadows. Problems, necessities and objectives that caused to make this project have been explained shortly. Difficulties of arrangement stage after project invitations, writing project, preparing action plan, making budget, determining associate directorates and their roles; and cases of using budget originated between our country and EU's constitution, especially the problems and suggestions were tried to explained in this declaration while a university is implementing a project in Local Development Initiatives (LDI).

Keywords: EU Project, TR90, Local Development, Blueberry, Likapa, *Vaccinium*

1. Yaban Mersini (Likapa, Maviyemiş)

Yaban mersini (*Vaccinium* sp.) ılıman iklim kuşağına adapte olmuş bir bitki türü olup botanik olarak meyvesi gerçek üzümler grubunda yer almaktadır. Kültürü yapılmakta olan yüksek boylu (*Vaccinium corymbosum*), alçak boylu (*Vaccinium angustifolium*) ve tavşan gözü (*Vaccinium ashei*) olmak üzere üç farklı türü vardır. Alçak boylu çalı formunda olanların yetiştiriciliği daha zordur. 1906 yılında Amerika'da başlayan yaban mersini yetiştiriciliği günümüzde birçok çeşitle (kültivar) sürdürülmektedir (Çelik, 2008a).

Ülkemizde Karadeniz Bölgesinde Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Samsun'da nemli, yüksek kesimlerde doğal olarak yetişen türleri (*V. vitis-idea*, *V. myrtillos* ve *V. arctostaphylos*) bulunmaktadır. Islah çalışması sonucunda Amerika'da üretilen kültürleri, yabani olanlara göre daha iri taneli ve daha dayanıklı, sert meyvelere sahiptir (Çelik, 2005a; Çelik, 2005b). Bu sebeple kültür fidanlarıyla kurulacak bahçelerde hem ürün verimi daha fazla olacak hem de meyveler daha uzun süre saklanabilecektir.

Yaban mersini (Likapa), ülkemizde mavi yemiş, ligarba, ayı üzümü, morsivit, çalı çileği, Trabzon çayı gibi isimlerle, yurt dışında ise blueberry olarak tanınmaktadır. Avrupa ve Amerika'da meyveleri reçel, marmelat, pasta, pekmez, meyve suyu, meyveli yoğurt, dondurma, meyveli çörek, şarap gibi pek çok gıda malzemesi yapımında kullanılmaktadır. Yapraklarından çay yapılırken, kökleri, meyveleri, çiçekleri ve yine yaprakları ilaç sanayisinde değerlendirilebilmektedir. Kurutulan meyveleri öğütülerek şeker hastaları için tatlandırıcı olarak kullanılabilir. Sağlık açısından pek çok yararı olan meyveleri antioksidan madde içeriği en yüksek olan bahçe bitkisidir (Çelik, 2005a; Çelik, 2008a, Çelik, 2008b).

Taze meyve olarak veya tatlılarda kullanılan meyveleri şoklanarak veya konserve yapılarak da depolanabilir. Mineral ve vitaminlerce zengin olan meyveler sodyum içermezken kalp sağlığı ve ritmi için önemli olan potasyum içeriği son derece yüksektir. Ayrıca, sakaroz içeriği %3 iken invert şekerler bakımından yani glikoz (%48) ve fruktoz (% 49) içeriği son derece yüksektir. Bundan dolayı kan şekerini düşürmekte ve kurutularak toz haline getirilen yaban mersini şeker hastaları için tatlandırıcı olarak kullanılabilir (Çelik, 2008a).

Yaban mersini çalı formunda ve çok yıllık bir bitki olup kışın yaprağını döker. Ekonomik ömrü 35-40 yıl arasındadır. Toprak şartlarının uygun olduğu yerlerde çevre düzenlemesinde, park ve bahçelerin güzelleştirilmesinde kullanılabilir. Yaban mersini kültürlerinde açan çiçeklerin %80'inin meyve bağlaması tam ürün için yeterli olmaktadır. Böcekler, özellikle de bal arıları ile tozlanır. Polenleri yapışkan ve ağır olduğu için rüzgarla taşınmaz. *Bombus* arıları gibi yalnız yaşayan yaban arıları çiçekleri sallayarak veya ses çıkararak anterlerdeki polenlerin dökülmesini sağlarlar.

Karadeniz Bölgesinde asitli toprakların bulunduğu, ladin, kayın, orman gülü, kızılağaç, çam türleri ve eğrelti otu ile doğal ayı üzümünün (likapa, *Vaccinium* sp.) yetiştiği ormanlara yakın yerlerde bu bitki kolayca yetişebilir. Bölgede 300 m ve yukarı rakımlara çıkılarak (Rize’de 150 m rakıma kadar inilebilir), kuvvetli asit ve organik maddece zengin topraklar seçilerek yaban mersini (mavi yemiş) bahçeleri tesis edilebilir (Çelik, 2008a, Çelik 2008b). Yaban mersini 5.5 seviyesine kadar pH’yı tölere edebilirlerse de en iyi gelişme 4.2 ile 5.5 arasındaki pH değerlerinde olmaktadır. Bu yüzden yetiştiriciliğe geçmeden önce toprak pH’sı mutlaka ölçülmelidir (Çelik, 2008a; Sarıyıldız, 2008).

1 dekar alandan yaklaşık 1.5-5 ton meyve üretilmesi mümkün olup, 2007 Ankara manav satış fiyatı 20 YTL/kg’dır. Bahçeden satış fiyatıysa 5-7 YTL/kg’dır (Çelik, 2007). Bu durumda dekar başına gelir 7500-35000 YTL arası değişmekte olup, çay ve fındık gelirlerinin en az 10 kat üzerindedir. Bölgede önemli miktarda üretilen fındıkta dekar başına gelir yaklaşık 577 YTL, yaş çay da ise 780 YTL’dir (Anonim, 2007). Ekonomik değeri, arzın olmaması nedeniyle çok yüksek olan bu tür bölgemizde yeterince tanınmamakta ve üretilmemektedir.

2. Bölgede Belirlenen İhtiyaç ve Sorunlar

Artvin İl Gelişim Planı, Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Yapı, Tarım Sektörü ve Ormanlık Sektörü Raporlarına göre belirlenen sorunlar aşağıdaki gibidir (Anonim, 2005):

Kırsal kesimde yaşanan yoğun göç: Artvin’in 1985 yılında 31 olan nüfus yoğunluğu il dışına göç sonucu 2000 yılında 26’ya düşmüş olup, nüfus yoğunluğu bakımından Karadeniz Bölgesinde son sırada, Türkiye’de ise Tunceli’den sonra sondan ikinci sırada bulunmaktadır. 1990-2000 köy nüfus sayımları karşılaştırıldığında ise köy nüfusunda %17.9 azalma tespit edilmiştir. Baraj inşaatlarından etkilenerek köylerini terk etmek zorunda kalan köylüler alternatif iş olmaması nedeniyle il merkezine veya il dışına göç etmek zorunda kalmaktadırlar.

İlde toplam kültür arazisi varlığının % 4’ü kullanılmayan arazilerdir. İl yüzölçümü ile karşılaştırıldığında bu rakam küçük gibi görünse de Artvin gibi kırık ve dağlık arazi yapısına sahip bir il için 6400 dekarlık bir alan oldukça önemlidir.

Tarımsal eğitim faaliyetlerinin yetersiz olması: Teknik donanımın yeterli olmaması çiftçiye görsel ve uygulamalı eğitim olanağını ortadan kaldırmaktadır.

İlde arazi eğiminin oldukça yüksek olması: İlde arazi eğiminin yüksek olması beraberinde toprak erozyonunu getirmekte ve tarımsal faaliyeti kısıtlayan önemli bir engel olarak görülmektedir (Yüksek ve Ölmez, 2002).

Tarım alanlarının terk edilmesi: Ekilebilir tarım arazilerinden kullanılmayan ve çayırılık olarak terk edilen 28029 ha alan atıl durumdadır. Bu alanlar bölge ekonomisine kazandırılmalıdır.

Pazarlama koşullarının yetersizliği: Üretim planlamasının ilk aşaması pazarlamadır. Üretilen ürünün nereye, ne kadar ve hangi koşullarda satılacağına üretimin ilk aşamasında planlanması gerekmektedir. Artvin ilinin arazi yapısı, yol durumu ve iklim koşulları dikkate alındığında pazarlama konusunda büyük sorunların yaşandığı görülmektedir.

Ürün deseninin basit olması: İlin en önemli gelir kaynağını çay ve fındık oluşturmakta bu da yalnızca Arhavi, Borçka ve Hopa ilçeleri ile sınırlı kalmaktadır. Ürün deseninin basit oluşu, bu ürünlerin piyasasındaki dalgalanmalar karşısında ilin tarımsal gelirlerinde önemli değişimlere yol açmaktadır.

Ormanlık Sektörü Raporu ve Artvin Orman Bölge Müdürlüğünden alınan bilgilere göre ormanlardan yasa dışı faydalanmalar ormanların korunmasındaki en önemli sorunlardan biridir. Kırsal yoksulluğun hat safhada olduğu, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimi ve refah düzeyi düşük olan orman köylüleri, yaşamak ve hayatlarını sürdürülebilmek için ister istemez orman kaynakları üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Bu baskı giderek orman kaynaklarının nitelik ve

nicelik olarak zarar görmesine, ormanların parçalanmasına, sınırlarının daralmasına, yasadışı faydalanmaların artmasına, dolayısıyla sürdürülebilirliğinin tehlikeye düşmesine neden olmaktadır (Anonim, 2005).

3. Projenin Genel Amaçları

Proje sahibi Artvin Çoruh Üniversitesi, Orman Fakültesi Dekanlığı olan ve Orman Bölge Müdürlüğü ile Tarım İl Müdürlüğü tarafından desteklenen, TR 0502.02/LDI/172 sözleşme numaralı AB destekli bu eğitim projesinde, tarımsal üretim tekniklerinin ve becerilerinin geliştirilmesine katkıda bulunarak bölgedeki insan kaynaklarının geliştirilmesi yoluyla bölgede gelir getirici faaliyetlerin artırılmasına katkıda bulunarak bölgenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Ekonomik değeri oldukça yüksek olan yaban mersini (likapa, maviyemiş) (*Vaccinium* sp.) yetiştiriciliği, toprak, ekoloji ve fidan yetiştirme teknikleri konusunda eğitim verilmesiyle, gelir düzeyi düşük Artvin yöresi köylü ve çiftçilerine (29'u kadın 85 kişi) yaban mersini yetiştiriciliği mesleği tanıtılmış ve bu konuda gerekli bilgi ve beceriyi kazanmaları sağlanmıştır. Projenin sürdürülebilirliği için bir eğitim destek merkezi ve uygulama bahçesi kurulmuştur. Ayrıca ileriki yıllarda yaban mersini yetiştiriciliği konusunda gönüllü eğitim vermesi amacıyla 20 orman mühendisi ve/veya ziraat mühendisine yaban mersini yetiştiriciliği eğitimi verilmiştir. Türkiye'nin yaban mersini yetiştiriciliğine en uygun doğal ortamlarından biri olan Artvin'in boş (çayır) tarım alanlarının en iyi şekilde değerlendirilmesi, bölgedeki STK'lara proje üretimi konusunda örnek olunması ve ormanlar üzerindeki baskının ve köyden kente göçün azalması yine projenin amaçları arasında yer almaktadır.

Hedef grup olarak öncelikle gelir düzeyi düşük, köyde yaşayan ve tarımla geçinenler ile kente göç etmeyi düşünenler arasından okur-yazar köylüler seçilmiştir. Artvin'de köylü nüfusun büyük çoğunluğu dar gelirli olup, tarım ve ormancılık işleriyle geçinmeye çalışmaktadır. Ancak tarımsal tür çeşitliliğinin az olması, yeterli gelir getirmemesi sıkıntılar yaratmakta mevcut tarım yöntemleriyle tarımdan yeterli geliri elde edemeyen köylüler köyden göç etmek yolunu seçmektedirler. Bu nedenle tarım alanlarının büyük bir kısmı kullanılmamakta ve çayır alanına dönüşmüş durumdadır.

4. Projedeki Faaliyetler

Projenin kabul edilmesi ve sürecin başlamasının ardından aşağıdaki faaliyetler gerçekleştirilmiştir.

Faaliyet 1: Proje ekibinin oluşturulması

Proje Koordinatörü, Koordinatör Yardımcısı, Eğitim Destek Merkezi Sorumlusu, Danışman-Eğitimci ve Diğer Eğitimcilerin atanması Ocak 2008'e kadar tamamlanmıştır.

Faaliyet 2: Proje ofisinin ve bahçenin tesis edilmesi

Proje ofisi, iştirakçi kuruluş Orman Bölge Müdürlüğü tarafından projeye tahsis edilmiş odada oluşturulmuştur. 1 adet masaüstü bilgisayar, 1 adet renkli laser yazıcı, 1 adet ups cihazı, 1 adet telefon, 2 adet masa, 5 adet koltuk, 1 adet dosyalama için dolap alınarak proje ofisi tesisi edilmiştir.

Uygulama bahçesinin tesis edilmesi aşamasında yaban mersini fidanı, gerekli aksesuarlarıyla birlikte damlama sulama sistemi, bahçenin etrafını çevirmek için demir direk ve kafes tel alınmıştır. Bahçe tesisi aşamasında toprak PH'sının yüksek olması nedeniyle PH'yı düşürmek için alanda çeşitli ıslah çalışmaları yapılmıştır.

Faaliyet 3: Eğitim materyallerinin hazırlanması

Bu aşamada eğitim (ders notları) ve tanıtım (el kitabı, tanıtım kitapçığı, broşür) materyalleri hazırlanmıştır. Bastırılan tanıtım materyalleri tanıtım toplantısına katılımcılara ve daha sonra ilgili köylü çiftçilere dağıtılmıştır. Ders notları ise eğitimlerde katılımcılara dağıtılmıştır.

Faaliyet 4: Proje tanıtım toplantısının yapılması

Tanıtım toplantısı hazırlığı olarak tanıtım materyalleri (tanıtım kitapçığı, broşür, afiş, davetiye) bastırılmıştır. Bastırılan afiş ve davetiyeler ilgili ilçeler ve merkezdeki protokol ve tarım ve ormancılıkla ilgili resmi ve sivil toplum kuruluşlarına ve muhtarlıklara gönderilmiştir. Afişler ise köylere de gönderilmek yoluyla köylü ve çiftçilerin görebileceği yerlere astırılmıştır. Ayrıca yerel radyo ilanı yaptırılarak proje tanıtım toplantısı duyurulmuştur. Projenin tanıtımı ve dış denetimi sağlamak amacıyla www.vaccinium.org adresli bir web sitesi hazırlanmıştır.

Proje tanıtım toplantısında Orman Fakültesi adına Dekan Yardımcısı Doç. Dr. Aydın TÜFEKÇİOĞLU, Danışman-Eğitimci Doç. Dr. Hüseyin ÇELİK ve Proje Koordinatörü Doç. Dr. Zafer ÖLMEZ konuşma yaparak Artvin halkını proje ve Avrupa Birliği mali katkısı konusunda bilgilendirmişlerdir. Toplantı sonunda katılımcılara yaban mersini içerikli kanepeler, yoğurt vb. çeşitli yiyecek ve içecekler ikram edilmiştir. Katılımcılara tanıtım materyalleri (el kitabı, tanıtım kitapçığı, broşür) ve “katılımcı başvuru formu” dağıtılmıştır.

Faaliyet 5: Kursiyerlerin seçilmesi ve eğitim

Başvuru yapanlar arasında 1. grupta eğitim almak üzere 40 köylü, 2. grupta eğitim almak üzere 54 asil 7 yedek köylü, proje ekibi ve Tarım İl Müdürlüğü tarafından seçilmiştir. Katılımcı listesi web sayfasında yayınlanmış ayrıca katılımcılar telefonla irtibat numaralarından aranarak eğitimin tarih ve saati, ilçelerden gelecek araçların kalkış saati ve yeri konusunda bilgi verilmiştir. 1. grup eğitime 36 kişi katılmıştır. Katılımcılara 16 saat Fidan Yetiştirme Teknikleri dersi, 24 saat Toprak Bilgisi ve Ekoloji dersi, 40 saat Yaban Mersini yetiştiriciliği dersi eğitimciler tarafından verilmiştir. Eğitimler sırasında Seyitler yerleşkesinde bulunan uygulama bahçesi ziyaret edilerek katılımcılara toprak, fidan ve bahçe tesisi konusunda eğitimler verilmiştir. Kursiyerler otobüsle Trabzon-Hayrat İlçesinde bulunan Nuhoglu Vakfına ait yaban mersini bahçesine götürülerek orada uygulamalı eğitim yapılmıştır. 2. grup eğitimlere 49 kişi katılmıştır.

Eğitimlerde her iki grupta da katılımcıların geliş-gidişleri için Arhavi-Hopa ve Borçka güzergahı için 2 adet minibüs kiralanmış, ayrıca katılımcılara öğlen yemeği verilmiştir.

3. grup eğitim için Orman Fakültesi öğretim elemanları, Orman Bölge ve İşletme Müdürlüğü çalışanları ve serbest orman/ziraat mühendislerinden 24 kişi başvuruda bulunmuştur. Eğitimde 32 saat teorik, 8 saat uygulamalı yaban mersini yetiştiriciliği dersi Doç. Dr. Hüseyin ÇELİK tarafından verilmiştir. Seyitler yerleşkesinde bulunan uygulama bahçesi ziyaret edilerek katılımcılara toprak, fidan ve bahçe tesisi konusunda eğitimler verilmiştir. Uygulamalı eğitim için kursiyerler Trabzon-Hayrat İlçesinde bulunan Yaban Mersini bahçesine götürülmüştür.

Faaliyet 6: Değerlendirme ve sürdürülebilirlik faaliyetleri

Değerlendirme toplantıları iki ayda bir yapılmış olup, toplantılara Orman Fakültesi, Orman Bölge Müdürlüğü, Tarım İl Müdürlüğü temsilcileri ve proje ekibi katılmıştır. Proje değerlendirme raporları proje koordinatörü tarafından yapılan raporla Orman Fakültesi dekanlığına sunulmuştur. Hazırlanan raporlar ve faaliyetlerle ilgili tüm fotoğraflar web sayfasında da yayınlanmış olup dış denetim sağlanmıştır.

5. Proje Sonuçlarıyla İlgili Değerlendirmeler

- Eğitim verilmesi sayesinde katılımcılara yaban mersini yetiştiriciliği mesleğinin tanıtılması ve bu konuda gerekli bilgi ve beceriyi kazanmalarının sağlanması amaçlanmış olup, **29'u kadın 85 köylüye toplam 6544 saat** eğitim verilmiştir.
- İleriki yıllarda yaban mersini yetiştiriciliği konusunda gönüllü eğitim vermek amacıyla **24 orman/ziraat mühendisine 960 saat** eğitim verilmiştir. Eğitime Orman Fakültesi ve Orman Bölge Müdürlüğü çalışanlarının katılımı proje kapanışından sonra talepler karşısında eğitim verilmesini kolaylaştıracaktır.
- Gönüllü eğiticiler sayesinde Artvin'de yaban mersini yetiştiriciliği konusunda sürekli eğitim sağlanabilecektir. Orman Bölge Müdürlüğü binasında tahsis edilen proje ofisinden yapılacak koordinasyonla yetiştiricilerin sayısının artırılması için çaba harcanacaktır.
- Yapılan tanıtım toplantısı ve eğitim alan köylülerin çevrelerini bilgilendirmeleri sonucu konuya ilgi artmıştır. Pek çok kişi telefonla proje ofisini arayarak bilgi, belge ve fidan talebinde bulunmuş olup gerekli bilgiler verilmiştir.
- Örnek yaban mersini uygulama bahçesi (1000 m²) kurularak uygulamalı eğitimlerde kullanmak ve bölgeye örnek teşkil etmesini sağlamak, ileriki yıllarda üretim materyali alınarak Orman Fakültesi Fidanlığında ucuz fidan yetiştirilmesini sağlamak amaçlanmıştır. İleriki yıllarda bahçeden çelik veya doku alınarak ucuz fidan üretimi çalışmalarına başlanacaktır.
- Meyvenin pazarlanmasında her hangi bir sorun yaşanmayacağını ve maddi getirisinin oldukça fazla olduğunu gören katılımcılar veya nihai faydalanicıların büyük bir kısmının bu türün yetiştiriciliğini yapmak konusunda çok istekli olduğu eğitim sonrası yapılan anketlerden ve katılımcılarla yapılan görüşmelerden anlaşılmaktadır. Sahil kesiminde (Hopa, Arhavi) küçük çaplı tesis kuranlar bulunmakta olup, profesyonel olarak bu işe başlamayı hatta fidanlık kurmayı planlayan katılımcılar bulunmaktadır.
- Eğitime katılmadığı halde pek çok kişi web sayfasını inceleyerek veya eğitime katılanlardan duyduklarıyla konuyla yakından ilgilenmektedirler. Özellikle büyük şehirlerde yaşayan ve blueberry adıyla bitkiyi tanıyan Artvinli kişiler proje ofisini arayarak boş tarım veya çayır alanlarının olduğunu söyleyerek, fidan temini, kuruluş maliyetleri konusunda ve teknik konularda bilgi talebinde bulunmaktadır.
- Türkiye'nin yaban mersini yetiştiriciliğine en uygun doğal ortamlarından biri olan Artvin'in boş (çayır) tarım alanlarının en iyi şekilde değerlendirilmesi ve bu sayede bölge ekonomisine katkı sağlanması amaçlanmış olup, katılımcıların bir kısmı boş (çayır) tarım alanı sahiplerinden seçilmiştir.
- Bölgedeki sivil toplum kuruluşlarına (STK) proje üretimi konusunda ve bölgenin kalkınmasına katkı sağlanması konusunda örnek olmak amaçlanmış olup tanıtım toplantısına tüm STK'lar davet edilmiştir.
- Projenin temel amacı tarımsal üretim tekniklerinin ve becerilerinin geliştirilmesine katkıda bulunmak, gelir getirici aktivitelerin çeşitlendirilmesi ve bölgedeki insan kaynaklarının geliştirilmesi yoluyla bölgesel kalkınmaya katkıda bulunmaktır. Bu sayede bölgedeki gelir düzeyi düşük köylülerin ekonomik durumlarının iyileşmesi sağlanarak **doğal çevrenin en önemli öğeleri olan ormanların üzerindeki baskılar azaltılarak** korunması sağlanacaktır.

- Orman Fakültesi ve Orman Bölge Müdürlüğü yaban mersininin (ayı üzümü) bölgede doğal olarak yetişen türlerinden iri ve uzun süre saklanmaya uygun meyveleri olan bireylerin tespitini ve çoğaltılmasını sağlayacak yerli kültürün araştırılması ve üretilmesi projesini hazırlayarak, bu sayede yöreye tam uyum sağlayacak ve daha ucuz fiyatla temin edilebilecek fidanlar üretilebilecektir. Bu şekilde dışa bağımlılık da son bulacak veya azaltılacaktır.
- Ara ve nihai rapor proje ekibi tarafından hazırlanmıştır. Raporlar Merkezi Finans ve İhale Birimine (MFİB), Proje Uygulama Birimine (PUB) ve AB Türkiye Delegasyonu'na sunulmuştur. Böylece projenin takibi sağlanmıştır.
- Proje faaliyetleri ayrıca PUB ve Artvin Valiliği tarafından görevlendirilen izleme uzmanları ve MFİB uzmanları tarafından denetlenmiştir. Dış değerlendirme proje kapsamında sonra dış denetçi yeminli mali müşavir tarafından yapılmıştır.

6. Projenin Uygulanmasında Karşılaşılan Güçlükler ve Öneriler

Bu projenin hazırlanmasına neden olan ihtiyaç ve sorunlar, amaçlar, faaliyetler ve proje çıktıları yukarıda belirtilmiştir.

Proje çağrıları açıklandıktan sonraki hazırlık aşaması, projenin yazılması, faaliyet planının hazırlanması, bütçesinin oluşturulması, iştirakçi kuruluşların ve sağlayacakları katkıların belirlenmesi sırasında yaşanan güçlükler ile proje kabulünden sonra bütçenin kullanılması sırasında ülkemiz ve AB mevzuatlarından kaynaklanan sorunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Yerel kalkınma girişimleri kapsamındaki bu projede, proje sahibinin üniversiteler olması durumundaki %10'luk eş finansmanı kurumun nakdi olarak karşılamaması güçlük yaratmıştır. Bu sorun proje koordinatörünün kurumdan aldığı maaşın bir kısmının projede eş finansman olarak sayılmasıyla çözülmüştür.
- AB projelerinde ödemelerin Euro para cinsinden yapılması ya da mali raporun Euro kuru üzerinden değerlendirilecek olması muhasebe açısından (örneğin bu projede dört farklı Euro kuru kullanılmıştır) sorun yaratmıştır. Kurda büyük dalgalanmalar olması durumunda proje bütçesi açık verebilir. Bu durumda farkın kurum tarafından veya koordinatör tarafından karşılanması gerekmektedir.
- Bu projelerde satın alınacak makina ve ekipmanların AB menşeli kuralına uygun ülkelerde üretilmiş olması gerekmektedir. Bilgisayar, yazıcı, fotoğraf makinası vb. cihazların son zamanlarda Uzak Doğu ülkelerinde üretiliyor olması nedeniyle, Türk Malı ya da AB Menşeli cihaz bulmak güç olduğundan, alınmak istenen malzemelerin satın alınması gecikmiştir.
- Proje bütçesinin hesaba aktarılması projenin başlama tarihinden yaklaşık 3,5 ay sonra gerçekleştiğinden işçi olarak çalıştırılan personel maaşları ve sigorta primlerinin ödemesi gecikmiştir. Projeler hazırlanırken yaklaşık 2-3 aylık kısma ödeme gerektirecek faaliyet konmaması uygun olacaktır.
- Yöremizde doğal olarak yetişen ayı üzümü türleri (*V. myrtillos* ve *V. arctostaphylos*) bulunmasına rağmen, yaban mersini türü (*Vaccinium corymbosum*) ve kültürleri Tarım Bakanlığının yayınladığı yerli çeşit listesinde bulunmadığından fidan ithalatında büyük sorunlar yaşanmaktadır. Proje yazım aşamasında üniversitelere projedeki adet kadar ithalat izni verilirken, 2008 yılı başında çıkarılan bir genelgeyle ithalatına izin verilen fidan sayısı 20'ye indirilmiştir. Ülkemizde sertifikalı fidan üretimi bulunmadığından, gerekli fidanın pahalı olması ve yurt dışından direkt olarak bahçe kurma amaçlı olarak ithal edilmesinin gerektiğinden çiftçilerin bahçe kurması büyük ölçüde sınırlanmaktadır.

Bu durumda bahçe kurmak isteyenler piyasadan orijini belli olmayan ve sertifikası bulunmayan fidanları satın alıp kullanmaktadırlar. Bu da gelecekte orijini belli olmayan bahçelerin kurulması nedeniyle elde edilen ürünlerin özellikle yurt dışına pazarlanmasında güçlükler çıkaracaktır.

Kaynaklar

- Anonim, 2005.** Tarım Sektörü ve Ormanlık Sektörü Raporları. Artvin İl Gelişim Planı (AGEP), Artvin Valiliği, Artvin.
- Anonim, 2007.** Tarım İl Müdürlüğü Verileri, Artvin.
- Çelik, H., 2005a.** Yaban Mersini (Likapa) Yetiştiriciliği. HASAD Yayınları, Ankara, 128 s.
- Çelik, H., 2005b.** Likapa, Çay ve Fındığa Rakip. Ege Karadenizliler Kültür vakfı Yayın Organı (EKAV), 2 (3): 63.
- Çelik, H., 2006.** Karadeniz Bölgesindeki Asitli Topraklar İçin Mükemmel Bir Meyve Likapa (Yaban Mersini). Çiftçi Dünyası, Of Ziraat Odası Yayın Organı, 2(2): 2-5.
- Çelik, H., 2007.** Türkiye'nin Yeni Meyvesi Olan Maviyemiş (Likapa) Karadeniz Bölgesinde Hızla Yayılıyor. HASAD, Aylık Tarım Dergisi, Bitkisel Üretim, 23(267): 36-40.
- Çelik, H., 2008a.** Yaban Mersini (Likapa) Yetiştiriciliği. Artvin'de Yaban Mersini (Likapa) Yetiştiriciliği Eğitimi Projesi, AÇÜ Orman Fakültesi Dekanlığı, Ders Notu, DOKAP LDI-172, Artvin, 103 s.
- Çelik, H., 2008b.** Maviyemiş (Yaban Mersini, Likapa) Yetiştiriciliği El Kitabı. Artvin'de Yaban Mersini (Likapa) Yetiştiriciliği Eğitimi Projesi, AÇÜ Orman Fakültesi Dekanlığı, DOKAP LDI-172, Artvin, 67 s.
- Sarıyıldız, T., 2008.** Ekoloji ve Toprak Bilgisi. Artvin'de Yaban Mersini (Likapa) Yetiştiriciliği Eğitimi Projesi, AÇÜ Orman Fakültesi Dekanlığı, Ders Notu, DOKAP LDI-172, Artvin, 82 s.
- Yüksek, T. ve Ölmez, Z., 2002.** Artvin Yöresinin İklim, Toprak Yapısı, Orman Alanları, Ağaç Serveti ve Ormanlık Çalışmalarıyla İlgili Genel Bir Değerlendirme. KAÜ Artvin Orman Fakültesi Dergisi, 3: 50-62.

TÜRKİYE'DE TIBBİ BİTKİ TİCARETİ

Mahmut M. BAYRAMOĞLU¹ Devlet TOKSOY² Gökhan ŞEN³

¹ Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi, 61080 TRABZON

² Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi, 61080 TRABZON

³ Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi, 61080 TRABZON

Özet

Tıp alanındaki önemli gelişmelere rağmen, insanlar zaman zaman şifayı doğada aramış ve yüzyıllardır edindikleri deneyimler neticesinde tıbbi bitkilerin kullanımına hiç ara vermemişlerdir. Özellikle sentetik ve kimyasal içerikli ilaçların, yan etkilerinin ortaya çıkışı tıbbi bitki kullanımını artırmıştır. Tıbbi bitkiler baharat ,ilaç sanayi, meşrubat, parfüm, sabun, şekerleme, kozmetik, diş macunu, çiklet, şifalı ve dinlendirici çay imalatı, esans, aroma, vb. gibi birçok alanda kullanılmaktadır. İnsanların tıbbi bitkilere bu denli yönelişi, dünyada büyük bir pazar yaratmıştır. Bazı ülkeler tıbbi bitkilerin ticaretinden hiç de azımsanmayacak gelirler elde etmektedirler.

Uluslar Arası Ticaret Merkezinden (UNCTAD) alınan verilere göre, Dünya'da yıllık bitkisel drog ticaretinin değeri 800.000.000 dolardır. 1991 – 1998 yılları arasında en fazla tıbbi bitki ihracatı yapan 12 ülkeye bakıldığında Çin yılda ortalama 139.750 ton ile başı çekerken Hindistan 36.750 ton ve Almanya 15.050 ton ile Çin'i takip etmişlerdir.

Ülkemizde 1997 yılında tıbbi bitkilerin ticareti üzerine yapılan bir çalışmada aktarlarda 350 bitki türünün ticarete konu olduğu, Doğu Karadeniz Bölgesinde yapılan bir başka araştırmada ise toplam 25 aktarın her birinde ortalama 284 bitki türünün ticaretinin yapıldığı belirlenmiştir. Doğu Karadeniz Bölgesinde yapılan çalışmada bir aktarın aylık ortalama bitki satışından kazancı 4800 TL ve araştırmanın yapıldığı bölgede bitki satışından kazanılan paranın yaklaşık 1.500.000TL olduğu, 2007 yılı sonu dolar kuru tahmini ile birlikte hesaplandığında (1\$=1,6TL) ise bir aktarın aylık geliri 3000\$ ve bölgede kazanılan paranın yaklaşık 900.000\$ olduğu belirlenmiştir. Tıbbi bitkilere olan talebin artması, sektörün gelişmesi ile birlikte 5 yıllık dönemde (2002-2007) işletme sayısının %41,6 , müşteri sayısının %75 ve talep edilen ürün çeşidinin %83,3 arttığı ancak satılan malların üretimi ve satışındaki denetimin beklenenden daha az olduğu belirlenmiştir. .

Yurtiçi ilgili kurumlardan derlenen verilerle Türkiye'nin 1999–2003 yıllarını kapsayan beş yıllık tıbbi bitkilerin ihracat miktarlarının yıllara göre ortalama 44.390 ton ve ülkeye giren dövizin ortalama 66.434.000 dolar olduğu ve toplam 20 bitki türünün satışı ile bu paranın ülkeye kazandırıldığı belirtilmektedir.

Birçok tıbbi ve aromatik bitkinin ihracatını yapan Türkiye, aynı zamanda bazı bitki türlerinin ithalatını da yapmaktadır. Yapılan çalışmaya göre ülkemiz 2000-2003 yılları arasında toplam 5.535 ton bitki ithal etmiş ve 6.228.000 dolar döviz yurt dışına çıkmıştır.

Bu çalışma ile odun dışı orman ürünleri (ODOÜ) içerisinde ekonomik olarak büyük bir potansiyele sahip olan tıbbi bitkilerin Türkiye'de ki durumunu, en çok ticarete konu olan tıbbi bitki türlerinin listelenmesi ve yıllık tüketim miktarlarının belirlenmesi, Türkiye ekonomisine katkısı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, tıbbi bitki, ticaret, ithalat, ihracat

Medicinal Plant's Trade in Turkey

Abstract

In spite of the developments in sphere of medicine, sometimes people ask for their healths in the nature and they never discontinue use of medicinal plants. Particularly, the exposure of the repercussions of the medicines that contained synthetic and chemical products increases the use of medicinal plants. These medicinal plants are being used in various areas such as spice, pharmaceutical industry, beverage, perfume, soap, sweetmeat, cosmetic, toothpaste, chewing gum, fabrication of healing and refreshing tea, essence aroma etc...Such a big

orientation of the people to the medicinal plants has created a large market in the world. Some countries are obtaining gorgeous incomes from the trade of the medicinal plants.

According to the UNCTAD data's medicinal plants trade nearly 800.000.000 \$ per year in the world. In 1991-1998 China is the most medicinal plants exporter in 12 country list with average 139.750 ton. India (36.750 ton) and Germany (15.050 ton) follows China in the 12 most medicinal plants exporter country list.

In Turkey, according to research project 350 medicinal plants determined to be sold in herbalist in 1997. According the another research which made in North East Black Sea area, nearly 284 medicinal plants to be sold in per 25 herbalist. The monthly income of the herb sellers in the research area is about 3000 \$ per unit. It is estimated that annually totally 900.000 \$ income provides the herb selling activities in the region. In 5 years (2002 – 2007) number of herbalist %41,6 , customers %75 and variety of demand products %83,3 are increased but production and sales control less than expectation value marked in research.

According to the data collected from public foundations and companies, between the years 1999 – 2003 Turkey exported 44.390 ton \$ medicinal plants and nearly 66.434.000 \$ realized foreign exchange inflow from total 20 species. Turkey not only export a lot of medicinal and aromatic plants but also import some plants. In 2000-2003 Turkey imported nearly 5.535 ton medicinal plants and exchange outflow 6.228.000\$ realized.

With this research; the current situation of the medicinal plants trade in Turkey, at most searched and sold plant species and contribution of Turkey's economy have been determined.

Keywords : Turkey, medicinal plant, trade, import, export

1.Giriş

Orman varlığı, dünya üzerinde toplam 3.87 milyar hektar bir alana sahip olup, toplam dünya alanının yaklaşık %30'unu kaplamaktadır (FAO,2001).Ülkemizde ise, 21,2 milyon hektar orman alanı bulunmakta olup, ülke alanının %27,2'sını teşkil etmektedir (DPT,2006).

Dünya alanının yaklaşık 1/3'ünü ve ülkemiz genel alanının yaklaşık 1/4'ünü kaplayan ormanlar ve bu alanlar içerisinde yer alan orman kaynaklarından geçmişten bugüne değin çeşitli şekillerde faydalanılmıştır ve faydalanılmaya da devam edilmektedir(Geray,1998).

Doğaya dönüş akımının giderek hızlandığı günümüzde bitkisel ürünlere rağbet giderek artmaktadır. Bilim dünyası ve teknolojik gelişmeler sonucunda bunları değerlendirecek metod ve tekniklerin geliştirilmesiyle gelişmiş ülkelerin doğal kaynaklara olan talebi daha da artmıştır (Demirtürk,1990).

Sistematikçilere göre dünya üzerinde 750.000- 1.000.000 arasında bitki türünün bulunduğu tahmin edilmektedir. Bunlardan 500.000 kadarı tanımlanıp isimlendirilmiştir. Her yıl 2.000 kadar yeni tohumlu bitki türü tanımlanıp isimlendirilmektedir (Stace,1980).

Gıda elde etmek için yetiştirilen bitki türü ise 3.000 civarındadır. Buna karşılık, gıda olarak kullanılan, yabani bitki türlerinin adedi 10.000'nin üzerindedir (Kunkel,1984).

Tedavi amaçlı kullanılan bitkilerin miktarı, antik çağlardan beri devamlı bir artış göstermektedir. Mezopotamya uygarlığı döneminde kullanılan bitkisel drog miktarı 250 civarında idi. Grekler döneminde 600 kadar tıbbi bitki tanınıyordu (Saber,1982). Arap-Fars uygarlığı döneminde bu rakam 4.000 civarına kadar yükselmiştir(Levey,1973). 19.yüzyılın başlarında ise bilinen tıbbi bitki miktarı 13.000'i bulmuştur(Baytop,1999).

1979 yılında Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO) tarafından yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, farmakopelerde kayıtlı olan, beş ülkeden fazla ülkede kullanılan ve ticarete bulunabilen bitkisel drogların miktarı 1.900 olarak saptanmıştır (WHO,1979)

Aynı kurumun 91 ülkenin farmakopelerine ve tıbbi bitkileri üzerine yapılmış olan bazı yayınlara dayanarak hazırladığı bir araştırmaya göre de tedavi amacıyla kullanılan tıbbi bitkilerin toplam miktarı 20.000 civarındadır (Penso,1983). Şüphesiz ki bu rakam gerçek miktarı göstermemektedir.

G.Penso araştırmasında Türkiye için 140 kadar tıbbi bitki kaydetmiştir. Bunlar 1948 ve 1974 Türk kodekslerinde kayıtlı bitkilerden ibarettir (Baytop,1999).Hâlbuki halen Türkiye’de tedavi amacıyla kullanılan tıbbi bitkilerin miktarı 500 civarındadır (Baytop,1998).Bir başka çalışmada ise tıbbi amaçlar için kullanılan bitki türünün 1.000 kadar olduğu tahmin edilmekte, yaklaşık 200 tıbbi ve aromatik bitkinin ihracat potansiyelinin olduğu belirtilip, 70–100 türünde ihraç edildiği ifade edilmektedir (Başer,2000).

Yurtiçi ilgili kurumlardan derlenen istatistiksel rakamlar Türkiye’nin 1999–2003 yıllarını kapsayan beş yıllık tıbbi ve aromatik bitkiler ihracat miktarlarının yıllara göre ortalama 44.390 ton ve ülkeye giren dövizin ortamları 60.434.000 dolar olduğu ve toplam 20 bitki türünün satışı ile bu paranın ülkeye kazandırıldığı belirtilmektedir (Özguven ve ark.,2005).

Bu çalışma ile odun dışı orman ürünleri (ODOÜ) içerisinde ekonomik olarak büyük bir potansiyele sahip olan tıbbi bitkilerin Türkiye’deki durumunu, en çok ticarete konu olan tıbbi bitki türlerinin listelenmesi ve yıllık tüketim miktarlarının belirlenmesi, Türkiye ekonomisine katkısı ortaya konmaya çalışılmıştır.

2. Tıbbi Bitki Ticaretinin Dünyadaki Durumu

Dünya’da ilaç, kozmetik, parfümeri ve gıda sektörlerinde bitkisel ürünlere olan talep sürekli artış göstermektedir. Bu eğilim “Doğaya Dönüş” sloganıyla simgelenmekte, “Yeşil Dalga” ve “Yeşil Devrim” gibi çarpıcı isimlerle önemi vurgulanmaktadır.

Sanayileşmenin dünyamıza getirdiği kitle üretimi, ilaç sanayinde sentetik ilaçlar lehinde bir gelişim gösterdiğinden bitkisel ürünlerin bu sektörde kullanımı git gide azalma eğilimindeydi. Ancak bu ilaçların arzulanmayan yan etkilerinin çokluğu, insanlara doğanın önemini hatırlatmış ve alternatif arayışlar içerisine itmiştir. Doğaya dönüş süreci böyle bir ihtiyaçla başlamış, talebin büyüklüğü arzı gerekli kıldığı için bugün bilhassa gelişmiş ülkelerde bitkisel kökenli ilaç ve kozmetik sanayi hızla gelişen sektörler haline gelmiştir (Başer,1990).

Bilinen 250.000 bitkinin yaklaşık 35.000-70.000’i tıbbi amaçlarla kullanılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde halkın yaklaşık %80’i sağlıkları için geleneksel olarak ve ağırlıklı biçimde şifalı bitki kullanmaya devam etmektedir (Mukerji,1997). 1980 yılında ABD’de bitkisel ilaçların piyasası 8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu değer 1985 yılında 18 milyar dolara ulaşmıştır. Japonya da ise reçeteli bitkisel ilaçların satışı 1983 yılında 2.6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu değer o yıl Japonya da yapılan tüm reçeteli ilaç satışının %15-20’sini oluşturmaktaydı. Aynı değer ABD’de ki reçeteli ilaç piyasasının %25’ini, Almanya’da ise %35-40’ını teşkil etmektedir (Başer,1990).

Cenevre’ de ki Uluslar Arası Ticaret Merkezinden (UNCTAD) alınan verilere göre, Dünya’da yıllık bitkisel drog ticaretinin değeri 800.000.000 dolardır. 1991 – 1998 yılları arasında en fazla tıbbi bitki ihracatı yapan 12 ülke Tablo 1’de gösterilmiştir. Çin yılda ortalama 139.750 ton ile başı çekerken Hindistan 36.750 ton ve Almanya 15.050 ton ile Çin’i takip eden ülkelerdir (Dagmar,2002).

İthalatta ise 1991 – 1998 yılları arasında en çok tıbbi bitki ithalatında Hong Kong yıllık 73.650 ton ile birinci, Japonya yıllık 56.750 ton ile ikinci ve Amerika 56.000 ton ile üçüncü sırada yer almışlardır. En çok tıbbi bitki ithalatı yapan ilk 12 ülke Tablo 2’de verilmiştir (Dagmar,2002)..

Türkiye 110 ülkenin sıralandığı tıbbi bitki ihracatı yapan ülkeler listesinde 18. sırada yer almıştır. Doğu ve Güney Doğu Avrupa da ise Türkiye ihracatta 5. sırada iken ithalatta 8. sırada yer almıştır (Dagmar,2002).

Tablo 1. Dünya’da en çok tıbbi bitki ihracatı yapan ilk 12 ülke.

Ülkeler	Miktar (ton)	Dolar (1000\$)
Çin	139 750	298 650
Hindistan	36 750	57 400
Almanya	15050	72 400
Amerika	11 950	114450
Şili	11 850	29100
Mısır	11 350	13700
Singapur	11 250	59850
Meksika	10 600	10050
Bulgaristan	10 150	14850
Pakistan	8 100	5300
Arnavutluk	7 350	14050
Fas	7 250	13200
TOPLAM	281 550	643200

3. Tıbbi Bitki Ticaretinin Türkiye’deki Durumu

Asya ile Avrupa arasında bir köprü konumunda bulunan Anadolu yüz yıllardır bitkisel ilaç ve baharat ticaretinde önemli bir rol oynamıştır. Anadolu’da ilaç etken maddesi olarak kullanılan bitki ve bitki kısımları ticaretinin çok eski tarihi çağlardan beri yapıldığı bilinmektedir (Özhatay ve ark.,1997). Osmanlı imparatorluğu döneminde de dış ticarete devam edildiği ve bu devirde sadece Anadolu’da yetişen ve yetiştirilen bitkilerin değil, imparatorluk sınırları içindeki diğer ülkelerden gelen drogların da ihraç edildiği kayıtlıdır (Bavlav,1940). Cumhuriyet dönemindeki drog ticareti ile ilgili yayınlarda (Baytop,1963) ise yaklaşık 70 bitkinin ihracatının yapıldığı belirtilmektedir. Mat tarafından yapılan bir çalışmaya göre, 1991 yılında Türkiye’den tedavide ve sanayide kullanılan 100 civarında bitkisel droğun ihraç edildiği belirlenmiştir (Mat,1992).

Tablo 2. Dünya’da en çok tıbbi bitki ithalatı yapan ilk 12 ülke

Ülkeler	Miktar (ton)	Dolar (1000\$)
Hong Kong	73 650	314000
Japonya	56 750	146650
Amerika	56 000	133350
Almanya	45 850	113900
Kore Cum.	31 400	52550
Fransa	20 800	50400
Çin	12 400	41750
İtalya	11 450	42250
Pakistan	11 350	11850
İspanya	8 600	27450
İngiltere	7 600	25550
Singapur	6 550	55500
TOPLAM	342 550	1015200

Tıbbi bitkilere olan talebin artması, sektörünün hızlı gelişiminin yanında çok geniş olmasından dolayı kayıt altına alınmasının zor olması, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının kayıtlarının yetersiz olması yurt içinde tıbbi bitkiler ve ticareti üzerine araştırma yapmayı oldukça zorlaştırmaktadır. Bu olumsuzluklara rağmen Özhatay ve arkadaşlarının 1997 yılında yaptıkları araştırmada aktarlarda 350 bitki türünün ticaretinin yapıldığı belirlenmiştir(Özhatay ve ark.,1997).

Doğu Karadeniz bölgesine yapılan diğer bir çalışmada ise bölgedeki 25 aktarın her birinin ortalama 284 bitki türünün ticaretini yaptıkları, ağırlıklı olarak satılan 45 bitki türü ve yıllık satış miktarları belirlenmiştir. Özhatay ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmaya paralel olarak araştırmanın yapıldığı bölgedeki aktarların fiziki koşullarının yeterli düzeyde olmadıkları, bir aktarın yıllık ortalama 1243 kg bitki sattığı, aylık bitki satışından kazancının ortalama 4800TL ve tıbbi bitki satışından bölgedeki kazanılan toplam paranın 1.000.000TL olduğu, 2007 yılı sonu dolar tahmini ile birlikte hesaplandığında (1\$=1,6TL) ise bir aktarın aylık geliri 3000\$ ve bölgede kazanılan paranın 800.000\$ olduğu belirlenmiştir (Bayramoğlu,2007).

Yine aynı çalışmanın bulgularına göre araştırma alanındaki müşterilerin toplam 31 sağlık sorununa karşı bitki satın aldıkları ve soğuk algınlığı, mide rahatsızlıkları, kabızlığın karşılaşılan sağlık sorunlarının başında yer aldığı, bitkilere olan talebin artması, sektörün hızla gelişmesi ile birlikte 5 yıllık (2002 – 2007) dönemde işletme sayısının %41,6 , müşteri sayısının %75, talep edilen ürün çeşidinin %83,3 , satılan malların kalite ve standardizasyonunun %70,8 arttığı buna rağmen satılan malların üretim ve denetiminin beklenenden daha az olduğu belirlenmiştir(Bayramoğlu,2007).

Yurtiçi ilgili kurumlardan derlenen istatistiksel rakamlar Türkiye'nin 1999 - 2003 yıllarını kapsayan beş yıllık tıbbi ve aromatik bitkiler ihracat miktarlarının yıllara göre 33.000 ile 52.000 ton arasında gerçekleştiğini göstermektedir (Özgüven ve ark.,2005).

Tablo 3. Türkiye tıbbi ve aromatik bitkiler ihracat değerleri

Ürün Adı	1999		2000		2001		2002		2003		Ortalama	
	Miktar (ton)	Tutar 1000 \$	Miktar (ton)	Tutar 1000 \$	Miktar (ton)	Tutar 1000 \$	Miktar (ton)	Tutar 1000 \$	Miktar (ton)	Tutar 1000 \$	Miktar (ton)	Tutar 1000 \$
Kimyon	7.279	9.218	6.657	12.674	5.668	12.561	23.832	24.843	14.313	13.385	11.550	14.536
Kekik	7.644	16.556	7.388	15.366	8.459	15.479	8.331	13.444	8.791	14.068	8.123	14.983
Keçiboynuzu	-	-	4.161	2.685	4.935	2.868	7.228	1.966	4.436	2.731	5.190	2.563
Kapari	4.872	8.502	5.809	10.462	4.794	12.019	-	-	-	-	5.158	6.197
Defne	3.783	7.246	4.423	7.964	4.611	7.828	4.903	7.738	5.099	8.233	4.564	7.802
Anason	3.072	7.102	3.810	6.384	4.113	6.283	2.968	4.994	3.316	5.122	3.456	5.977
Rezene-Ardıç	2.059	1.808	1.772	1.538	1.966	1.510	1.742	1.225	1.832	1.672	1.874	1.551
Adaçayı	1.115	2.358	1.248	2.760	1.204	2.586	-	-	-	-	1.189	2.568
Çemen	425	210	489	228	465	228	984	338	935	410	660	282
Meyankökü	1.130	760	266	308	357	312	654	372	514	425	584	436
Diğer Baharat	1.048	1.274	744	1.122	-	-	164	275	203	511	540	795
Biberiye	356	481	333	553	265	383	345	552	340	647	328	523
Sumak	212	158	159	166	367	236	818	589	958	751	503	380
Baharat Karış	175	338	154	326	116	244	244	563	369	1.015	212	497
Mahlep	123	562	127	504	210	690	73	507	107	1.141	128	681
Ihlamur	126	588	80	296	126	349	167	458	-	-	125	423
Çörek Otu	-	-	-	-	160	244	102	142	112	149	125	178
Kişniş	39	30	74	41	65	34	41	18	68	42	57	33
Nane	-	-	11	10	29	28	-	-	-	-	20	19
Pelin	1	1	3	11	10	13	-	-	-	-	4	8
Safran	0.100	0.200	0.025	0.027	1.603	1.602	0.256	1.482	0.658	6.464	0.528	1.955
Şerbetçiotu	0.000	0.000	0.100	0.377	0.070	0.085	-	-	-	-	0.085	0.231
Toplam	33.458	57.193	37.709	63.398	37.923	63.897	52.599	58.025	41.393	50.311	44.390	60.434

İhracat miktarlarında son yıllarda kayda değer bir artış gözükmektedir. Tablo 3’de görüldüğü gibi, ihracat miktarları 20 kadar bitki türünü kapsamaktadır. Ancak, Türkiye’de iç ve dış ticareti yapılan tıbbi ve aromatik bitkiler hakkındaki kapsamlı bir çalışmaya göre bitki türü sayısı alt türler de dahil olmak üzere 347 adet olup, bunlardan 139 türün ihracatı yapılmaktadır. Bu bitkiler genellikle diğerleri adı altında ihraç edilmektedir. Ticareti yapılan ve Tablo 3’de yer alan bitki türleri içerisinde kimyon, kekik, anason, rezene, çemen, kişniş, nane ve çörek otunun kültürü yapılmakta olup, bu bitkilerin üretimleri diğer kültür bitkilerine oranla oldukça sınırlıdır (Özguven ve ark.,2005).

Türkiye’nin tıbbi bitki ihracatında ABD değerice %49, miktarca %63 pay ile en ön sırayı almaktadır. ABD’nin toplam bitki ithalatında ise, miktar yönünden Türkiye Çin’den sonra ikinci sırada bulunmaktadır.

Son yıllarda bitkilerle tedavi ve doğal ürünlere artan talep nedeniyle ihracat listelerine yeni tıbbi bitki türleri de girmiş ve buna bağlı olarak da ihracat miktarları artmıştır. Kontrolsüz ve çoğunlukla bilinçsiz yapılan tıbbi bitki ticaretinde çoğunluğu İzmir ve İstanbul ‘da yerleşik firmalar yöre halkı ve aracılar sayesinde toplanan bitkileri ihraç etmektedirler. Bunlar arasında bazı firmalar daha fazla kazanabilmek için halkı yayın organları yardımıyla bitki toplamaya teşvik etmektedirler (Özhatay ve ark.,1997).

Uluslararası anlaşmalar (CITES) çerçevesinde yasaklanmış olmasına ve ülkemizde bu konuda yasal düzenleme ve yönetmelik bulunmasına karşın, her yıl Türkiye’den tonlarca bitki soğanı, yumrusu, rizomu ve diğer bitki parçalarının doğadan toplanarak yurtdışına gönderildiği

bilinmektedir. 1999–2003 yılları arasında Türkiye’den ihracatı yapılan soğanlı ve yumru bitkilere ait değerlere bakıldığında toplam 448 ton soğan ve yumru ihracat edilirken, 2.265.000\$ gelir elde edilmiştir. Ülkemizden en fazla soğanlı ve yumru bitkiler ithalatı yapan ülkelerin başında Hollanda, İsrail ve Romanya gelmektedir. Doğadan en fazla sökülen ve ticareti yapılan bitkiler ise, salep, kardelen ve siklamen türleridir (Özgüven ve ark.,2005).

Birçok tıbbi ve aromatik bitkinin ihracatını yapan Türkiye, aynı zamanda bazı bitki türlerinin ithalatını da yapmaktadır. Türkiye’nin ithalat yaptığı bazı bitki türlerine ait rakamsal değerler Tablo 4’de verilmiştir(Özgüven ve ark.,2005).

Belirtilmesi gereken bir husus, Türkiye’nin birim ihraç değeri düşük tıbbi bitkiler ihraç ettiğiğidir. Bunun nedeni, kurutmadan başka işlem görmemiş yada nadir olmayan tıbbi bitki ihracatçısı olmamasıdır (Başer,1990). İnsanlık tarihi kadar eski olan bu ürünler kalkınmakta olan ülkelerin kırsal ekonomileri için önemli rol oynamaktadır. Bu açıdan ülkemiz var olan potansiyelini sürdürülebilir bir şekilde değerlendirebilirse ekonomik, sosyal ve çevresel pek çok yarar sağlayabilecektir (Toksoy ve ark.,2003).

4. Sonuç ve Öneriler

Yapılan çalışma ile Türkiye’de devlet desteği olmadan gerçekleşen tıbbi bitki ticareti ortaya konmaya çalışılmıştır. Tıbbi bitki ticaretinin daha etkin, ülke ekonomisine daha etkili bir biçimde katılımını sağlamak, bitki çeşidi bakımından zengin bir floraya sahip ülkemizin bu kaynaklarından daha verimli yararlanılabilmesi için aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir;

- Yurt içi ve yurt dışında ticareti yapılan doğal bitkilerin tam bir listesi, toplayıcı, aracı, ihraç eden firma ve ilgili devlet kurumlarıyla birlikte hazırlanmalıdır. Tam listesi hazırlanan bitki türlerinin envanteri yapılmalı, bilimsel özellikleri saptanmalı ve bunların saklanıp, devamlı suretle yenilenebileceği bir veri tabanı oluşturulmalıdır.
- Ülkemizde iç piyasada kullanılan ve ihracatı yapılan tıbbi bitkiler ile birlikte gelecekte ihracat potansiyeli olan bitki türleri doğadan toplanırken sürdürülebilir kullanımları esas alınarak toplanmalı bunun için bitkileri ihraç eden firmalar, ilgili resmi kuruluşlar bitki toplayıcılarını çeşitli eğitim seminerleri ile birlikte eğitilmelidirler.
- Ülkemiz genellikle soğanlı bitki ihracatı yapmakta tıbbi bitkilerin ekonomik getirisi soğanlı bitkilerin satışından 20 kat daha fazla olmasına karşın tıbbi bitkilere gerekli önem verilmemektedir (Özgüven ve ark.,2005).. Özellikle ekonomik değeri yüksek olan bitki türleri kültüre alınarak bu bitkilerin doğal tarımına geçilmelidir.

Tablo 4. Türkiye'nin ithalat yaptığı tıbbi ve aromatik bitkiler.

Ürün Adı	2000		2001		2002		2003		Ortalama	
	Miktar (ton)	Tutar 1000 \$	Miktar (ton)	Tutar 1000 \$	Miktar (ton)	Tutar 1000 \$	Miktar (ton)	Tutar 1000 \$	Miktar (ton)	Tutar 1000 \$
Karabiber	36	79	1.518	2.192	2.639	3.630	3.262	4.233	1.864	2.534
Kimyon	1.671	2.850	561	1.050	143	222	217	252	648	1.094
Kekik	564	1.164	125	193	1.048	1.151	62	152	450	665
Çörekotu	-	-	50	26	764	270	476	196	430	164
Tarçın	407	216	301	163	582	297	539	300	457	244
Rezene-Ardıç	394	419	149	120	249	251	105	81	224	218
Diğer Baharat	295	154	-	-	158	203	189	289	214	215
Yeşil çay	36	75	26	26	46	59	412	509	130	167
Zencefil	138	119	102	81	195	110	178	119	153	107
Zerdeçal	128	79	199	118	152	86	135	81	154	91
Meyankökü	187	17	2	6	214	54	102	62	126	35
Biberiye	-	-	86	77	94	78	172	155	88	78
Kişniş	125	148	34	51	276	69	26	11	115	70
Sumak	-	-	7	5	54	24	247	50	77	20
Anason	87	145	70	122	33	57	138	209	82	133
Çemen	120	6	23	5	88	28	-	-	77	13
Karanfil	49	47	15	14	75	178	102	148	60	97
Baharat Karışım	53	129	97	210	13	48	19	61	46	112
Köri	47	27	64	28	45	22	31	16	47	23
Defne	22	56	14	37	15	17	87	103	35	53
Küçük H.Cevizi	-	-	14	24	29	41	39	35	21	25
Karaman Kimyonu	12	11	16	24	-	-	-	-	14	18
Nane	-	-	14	14	-	-	-	-	14	14
Vanilya	-	-	3	8	-	-	-	1	2	5
Safran	3	6	-	-	6	18	7	5	5	10
Kakule	-	-	3	11	-	-	3	8	3	10
Ginseng kökü	0.444	16	0.318	14	0.348	20	0.85	8	0	15
Mahlep	-	-	0.120	1	-	-	-	-	0.120	1
Toplam	4.374	5.763	3.493	4.620	6.918	6.933	6.549	7.084	5.535	6.228

- Tıbbi bitkilerin büyük bir kısmı yabancı bitki karakteri dolayısıyla geniş bir genetik varyasyon göstermekte ve böylece değerli genotiplerin seleksiyonu mümkün olmaktadır. En başta gelen seleksiyon kriteri, farmakolojik etkili maddelerin yüksek oranda bulunması ve bunların bileşimidir. Bu nedenle, mevcut tür zenginliğimiz değerlendirilmeli ve gen kaynağı olarak seleksiyon ve diğer ıslah çalışmalarında yararlanılmalıdır (Özgüven ve ark.,2005)..
- Tıbbi ve aromatik bitkiler üretim planlamaları, Dünya pazarları yakından izlenerek yapılmalıdır. Bu sebeple üreticiler, ihracatçılar, Üniversite ve Araştırma kurumları arasında işbirliği artırılmalı ve periyodik toplantılar düzenlenmelidir.
- Genelde tıbbi ve aromatik bitkiler ham halde ihraç edilmekte olup, düşük katma değer yaratmamaktadır. Temizleme, ayıklama, sınıflandırma, toptan veya perakende paketleme işlemleri dahi sınırlı sayıda baharat ve bitki çayı üretiminde uygulanmaktadır. Oysa, standartlara uygun bitkisel ilaç üreticilerinin, işlenmiş tarım ürünlerinin AB ülkelerine serbest giriş hakkından yararlanarak, Avrupa pazarlarında pay alma şansları yüksektir. Bunun için, ürün çeşitliliğinin artırılması ve istenen standartlara uygun drogların üretilmesi sağlanmalıdır. Bitkisel ürün üzerinde yapılacak her işlem bitkisel ilaçların değerinin artmasına ve katma değer in ülkemizde kalmasına yol açacaktır.
- Son yıllarda yurtdışından sürekli artan şekilde bitkisel kökenli ilaç ve sağlık ürünleri ithal edilmektedir. Ülkemizde de bu tür ürünlerin üretimleri ile ilgili yasal düzenlemeler ve kullanılan bitkilerin standartları bir an önce hazırlanmalı ve dolayısıyla kullanılan tıbbi bitki sayısı çeşitlendirilmeli ve ekonomiye olan katkısı artırılmalıdır.
- Ülkemizde aktarlar için mevcut kanunlarda aktarlık mesleği tanımlanmamakta, aktarlığı kimlerin ve nasıl yapabilecekleri hakkında herhangi bir açıklama yapılmamaktadır. AB uyum süresince aktarlarda hijyenle ilgili kanunlar çıkartılmış olmasına rağmen mesleğin genel hatları ile ilgili düzenlemeler yapılmamıştır. Bu sebepten dolayı aktarlık mesleğinin tanımını, gerekliliklerini, sınırlarını açıkça ortaya koyan kanunlar hazırlanıp uygulamaya konulmalıdır (Bayramoğlu ve Toksoy,2008).
- Türkiye’de bazı doğal bitki türlerini kapsayan uluslar arası sözleşmeler ve ulusal yönetmeliklerin haricinde doğal bitkilerin ticaretini düzenleyecek ve kontrol altına alacak geniş kapsamlı bir kanun bulunmamaktadır. Bu yüzden doğadan ticari amaçla toplanan ve ihraç edilen tüm bitki türleri için tek bir kanun hazırlanmalı, 1 Ekim 1985 tarihli Sağlık Bakanlığı’nın yayınlamış olduğu aktarların zehirli bitkisel drogları ve ilaç imal etmelerini yasaklayan genelgenin daha etkin uygulanabilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.
- Alınan yasal önlemlerin uygulamasında ve takibinde çok önemli rolleri olan yerel yöneticiler ve sivil toplum örgütleri birlikte uyumlu bir şekilde çalışmaya özen göstermelidirler.

Kaynaklar

- Başer, H.C.**, Tıbbi Bitki ve Baharatların Dünyada ve Türkiye’de ki Ticareti ve Talep Durumu”, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi, 53 (1990), 18-22
- Başer, H.C.**, Sustainable Wild Harvesting of Medicinal and Aromatic Plants: An Educational Approach, Harvesting On Non-Wood Forest Products, Seminar Proceedings, Menemen-İzmir, Turkey, 2000
- Bavlar, N.**, Memleketimizin Tıbbi Nebati Mahsulleri Hakkında Birkaç Söz, CHP Konferanslar Serisi, Kitap 22, 31, İstanbul, 1940

- Bayramoğlu, M., M.**, 2007, Doğu Karadeniz Bölgesinde Tıbbi Bitkilerin Pazarı Üzerine Bir Araştırma, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Trabzon
- Bayramoğlu, M.M., Toksoy, D.**, Aktarlar ve Tıbbi Bitki Ticareti Üzerine Bir Araştırma (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği), Orman Mühendisliği Dergisi 4-5-6 (2008), 34-39
- Baytop, T.**, Türkiye’de Bitkiler İle Tedavi Geçmişte Ve Bugün, Nobel Tıp Kitapevleri İstanbul, 1999
- Baytop, T.**, Türkiye’nin Tıbbi ve Zehirli Bitkileri, İstanbul, 1963
- Baytop, T.**, Anadolu Dağlarında 50 yıl (1944-1998), İstanbul, 1998
- Dagmar L.**, The role of east and southeast Europe in the medicinal and aromatic plants’ trade, Medicinal Plant Conservation Group, Germany, 2002
- Demirtürk, Y.**, Tıbbi Bitkilerimizin Değerlendirilmesi, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi, 53 (1990), 12-16
- DPT**, Dokuzuncu 5 yıllık Kalkınma Planı, Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2006
- FAO**, State of World’s Forests, Roma, Italy, 2001
- Geray, U.**, Ulusal Çevre Eylem planı, orman Kaynakları Yönetimi, DPT yayını, ISBN 975-19-1917-7, Anlara, 1998
- Kunkel, G.**, Plants for Human Consumption, An Annotated Checklist Of The Edible Phanerogams and Ferns, Koenigstein, 1984
- Levey, M.**, Early Arabic Pharmacology 173, Leiden, 1973
- Mat, A.**, Türkiye Droğlarının Dış Satımında Görülen Gelişmeler, Marmara Üniversitesi Eczacılık Dergisi, 8 (1992), 129-134
- Mukerji, A.K.**, Importance of Non-Wood Products (NWFP) and Strategies for Sustainable Development, Proceedings of the XI. World Forestry Congress, 3, Antalya, 1997
- Özgülven, M., Sekin, S., Gürbüz, B., Şekeroğlu, N., Ayanoğlu, F. ve Erken, S.**, Tütün, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Üretimi ve Ticareti, Türkiye Ziraat Mühendisleri Odası Teknik Kongresi, I. , Ankara, 2005, 481-501
- Özhatay, N., Koyuncu, M., Atay, S., Byfield, A.**, Türkiye’nin Doğal Tıbbi Bitkilerinin Ticareti Hakkında Bir Çalışma, İstanbul, 1997
- Penso, G.**, Index Plantarum Medicinalium Totius Mundi Eorumque Synonymorum, Milano, 1983
- Saber, A.H.**, Chronological Notes On Medicinal Plants, Hamdard 25(1-4):57, 1982
- Stace, C.A.**, Plant Taxonomy and Biosystematics 7, London, 1980
- Toksoy, D., Gümüş, C., Ayyıldız, H.**, , Türkiye’de Orman Kaynaklarının Durumu ve Tıbbi Bitkilerin Ticareti Üzerine Bir Değerlendirme, Orman ve Ekonomi Dergisi, 8 (2003), 7-14
- WHO**, Chronicle 33, Inventory of Medicinal Plants, Selection And Characterization, 1979

ORMAN KÖYLERİNDE KADIN ve KIRSAL KALKINMA (Trabzon İli Örneği)

Süleyman ALKAN¹

Devlet TOKSOY²

¹ Dr. D.K. Ormanlık Araştırma Müdürlüğü- TRABZON

² Doç. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi- TRABZON

Özet

Hane gelirlerinin azlığı ve sert iklim koşulları nedeniyle orman köylüleri, doğal kaynaklara ve onun önemli bir parçasını oluşturan orman kaynaklarına daha fazla gereksinim duyarlar. Ekonomik ve sosyal koşulların iyileşmesi orman kaynaklarına bağımlılığı azalttığından, orman köylerinin kalkınması, sürdürülebilir ormanlık ilkelerinin yerine getirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu çalışma ile orman köylerinde yaşayan kadınların işgücüne ve üretime katılım düzeyleri ortaya konulmuş, buna bağlı olarak da kırsal kalkınmaya katkıları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışma, çeşitli yazılı kaynak ve kayıtlardan elde edilen verilerle, alandan toplanan özgün veriler esas alınarak hazırlanmıştır. Özgün veriler, yüz yüze görüşmeler sonucunda doldurulan anketlerden ve yarı yapısal görüşmelerden elde edilmiştir. Çalışma kapsamında, Trabzon İli'nde 68 köyde 15 yaş üzeri 611 kadın ve 238 erkekle görüşülmüştür. Anketlerden elde edilen veriler, oluşturulan kod planı yardımı ile sayısallaştırılmış, Microsoft Excel programı tabanlı olarak bilgisayara aktarılmış ve değerlendirilmiştir.

Arazi ve sert iklim koşulları, tarım alanlarının azlığı, tarım ve hayvancılığa bağlı gelirlerin miktarını sınırlamaktadır. Tarım ve hayvancılık kökenli gelirler hane geçimine yetmediği için erkekler köy dışında çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Erkeklerin uzun süreli olarak haneden ayrılması, kadınlara yeni görev ve sorumluluklar yüklemektedir. Kadınlar, hane içindeki işlerin yanı sıra hane dışındaki işlerin de büyük bir bölümünü yerine getirmekte, üretilen ve satılan tüm ürünlerde kadın emeği oldukça fazla olmaktadır. Bu gerçeğe karşın, kırsal kalkınma programlarından aldıkları pay, erkeklerden çok daha azdır. Kendilerine sunulan yaygın eğitim hizmetleri de onların sadece ev içindeki rollerine yönelik olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kırsal kalkınma, orman köyleri, kadın, kadın ve kırsal kalkınma, Trabzon

Women and Rural Development in Forest Villages: The Case Study in Trabzon

Abstract

Because of the hard climate conditions and the lack of household income, the forest villagers feel the necessity of the natural resources and the important part of it: forest resources. Better economic and social conditions reduce the forest villager's dependence to the forest resources; so this is important for the sustainable forestry principles. This study enlightens women's role in labor force and production. In addition it aims to evaluate their contribution to the rural development.

The study has done with the help of various written texts and some original data about the case. The original data are gained from the face to face surveys and then some semi structural interviews. 611 women and 238 men –over 15 years old- in 68 forest villages are interviewed. All the data from the surveys and interviews are evaluated by using Microsoft Excel.

The conditions of the land and hard climate and the lack of agricultural fields limit the income, gained from the agriculture and livestock. Since the income is not adequate for the family men must work away from the villages. So, women have much more responsibilities than ever. Besides the house works women must work away from home. Women's effort can be easily seen on all the products. Despite this fact their share from the rural development programs are less than men. The mass education services are about just their role in the houses.

Keywords: Rural development, forest villages, women, women and rural development, Trabzon

1. Giriş

Kırsal kalkınma; kırsal alanda, sürdürülebilir doğal kaynak kullanımını esas alarak, bir taraftan kırsal kesimin gelir düzeyinin ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi yoluyla gelişmişlik farklarının azaltılmasını amaçlayan, diğer taraftan çevresel ve kültürel değerlerin korunmasını ve geliştirilmesini gözetken, yerelde farklılaşan sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri, ihtiyaçları, potansiyelleri ve dinamikleri dikkate alarak çok sektörlü yaklaşımla planlanan faaliyetler bütünü olarak kabul edilmektedir (DPT, 2006).

Arazi ve iklim koşullarından kaynaklanan olumsuzlukların yaşam kalitesini etkilediği, doğal kaynaklara ve özellikle de ormanlara olan bağımlılığın fazla olduğu orman köylerinde, sürdürülebilir ormancılık kurallarının uygulanmasında sorunlar yaşanmaktadır. Bu nedenle orman köylerinde kırsal kalkınma daha önemli olmaktadır. Zira ekonomik iyileşme ile birlikte ormanlara olan bağımlılık ve orman kaynakları üzerindeki baskılar azalmaktadır.

Orman köylerinde aile bireylerinin tümünün yaşadığı zorlukları kadın daha yoğun yaşamaktadırlar. Çünkü kadın, yerine getirmek zorunda olduğu ve neredeyse tamamının sorumluluğunu taşıdığı günlük ev işlerinin yanı sıra, ev dışındaki işlere de yoğun emek harcamaktadır. Ayrıca erkeğin çalışmak amacıyla uzun ya da kısa süreli olarak köy dışına çıkması sırasında ailenin yükünü üstlenmekte, ailenin gıda güvenliğini sağlamada ve kırsal kalkınma çabalarında etkin bir rol oynamaktadır (Alkan, 2007).

Türkiye’de işgücüne katılma oranı %46,8 olup, bu oran erkeklerde %70,6, kadınlarda %23,3’tür. Kırsal alanda ise, toplam işgücüne katılma oranı %51,1 olup, bu oran erkeklerde %71,2, kadınlarda %31,9’dur. Tarım ağırlıklı bir toplum özelliği gösteren Türkiye’de kadının, özellikle tarımsal üretimdeki payı küçümsenmeyecek kadar fazladır (Özer ve ark., 2005). 2000 yılından itibaren bazı yıllardaki azalışlara karşın, Karadeniz Bölgesi, kadın istihdamının en fazla olduğu bölge özelliğini taşımaktadır (Yılmaz ve Berber, 2007).

Kırsal kesimde işgücüne katılım oranlarının kentlere kıyasla daha yüksek tespit edilmesi, kentlerden farklı olarak; kadınların çoğunlukla ücretsiz aile işçisi şeklinde tarımda istihdam edilmesi ve öğrencilerin örgün eğitim sürecinden erken ayrılmalarından kaynaklanmaktadır (DPT, 2006). Kırsal kesimde kadınların işgücüne katılma oranlarındaki yükseklik, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin çoğunun kadın işgücünün katılımı ile gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır.

Kırsal alanda, kadının üretimdeki emek yoğunluğu sadece tarımsal uğraşlarda değil, aynı zamanda hane içinde de çok yüksektir. Hane içi istihdam bağlamında ücretsiz aile işçisi konumunda olan kadın ve genç kızlar, ağır bir iş yüküne sahiptirler. Kadınlar, ev temizliği, yemek yapımı, çamaşır yıkama ve sutaşıma gibi günlük işlerin yanı sıra tarla, bağ-bahçe işleri, odun taşıma, ekmek yapma, hayvan bakımı gibi yüksek güç gerektiren ve bir hayli zaman alan işleri de yapmak durumundadır (Fazlıoğlu, 2003).

Kadın, bir anne olarak toplumsal yapının en küçük ve en temel birimi olan ailenin gelirini yiyecek olarak sofraya taşıyarak, çocukların doğru beslenmesine, bunun sonucunda da bedensel ve zihinsel olarak sağlıklı gelişmelerine katkı sağlar. Aynı zamanda da bilgi birikimini, davranış biçimlerini ve kültürünü çocuklarına aktararak onların eğitiminde önemli bir rol oynar. Bu görevi eksiksiz yaptığı sürece, toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel yapısındaki gelişmelere de katkı sağlar.

Bu çalışma ile Trabzon İli’ndeki orman köylerinde yaşayan kadınların işgücüne ve üretime katılım düzeyleri, dolayısıyla da kırsal kalkınmaya verdikleri katkı değerlendirilmeye çalışılmış, katkının artırılarak kırsal kalkınmadan beklenen faydaların ortaya çıkmasına yönelik bir dizi öneri ortaya konulmuştur.

2. Materyal ve Yöntem

Çalışma alanı olarak seçilen Trabzon İli, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin; eğitim, sağlık, ulaşım, kültür ve sanat kenti olup, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı ile tüm bölgeyi temsil edebilecek özellikleri bünyesinde barındırmaktadır.

Çalışma, çeşitli yazılı kaynak ve kayıtlardan elde edilen verilerle, alandan toplanan özgün veriler esas alınarak hazırlanmıştır. Çalışmanın özgün verileri, alanda yüz yüze görüşmeler sonucunda doldurulan anketlerden ve yapılan yarı yapısal görüşmelerden elde edilmiştir. Çalışma kapsamında 68 köyde 15 yaş üzeri 611 kadın ve 238 erkekle görüşülmüştür.

Anket ve görüşmelerden elde edilen verilerin denetlenmesi için, çalışma günü sonunda o gün doldurulan tüm anket formları ve içerdikleri sorular tek tek kontrol edilmiştir. Açık uçlu sorulara verilen yanıtlara göre, yanıt seçenekleri saptanmış, benzer gruplar oluşturularak kodlamaya uygun hale getirilmiştir. Oluşturulan kod planı yardımı ile sayısallaştırılan anket verileri Microsoft Excel programı tabanlı olarak bilgisayara aktarılmış, ardından da bu veriler kullanılarak ikincil veriler üretilmiştir.

Hanehalkı geliri, her bir hanehalkından anket uygulanan bireyin kendisinden alınan beyana göre hesaplanmıştır. Hanehalkının tarım ve hayvancılık faaliyetleri sonucunda elde ettikleri ürünlerin bir kısmı pazarlanırken bir kısmı da kendi tüketim ihtiyaçlarında kullanılmaktadır. Yetiştirilen ve satılan ürünlerin miktarlarına ilişkin veriler, anket sırasında katılımcılardan ayrı ayrı elde edilmiştir. Bu miktarlar, Hedge ve Enters'de (2000) verilen yöntem kapsamında, 2007 Haziran ayı pazar fiyatlarıyla çarpılarak, hem elde ettikleri gelir hem de geçimlik üretim sonucunda hane bütçesine katkı miktarları ortaya konulmuştur.

3. Bulgular ve Tartışma

Kırsal kesimde yaşayan insanların önemli bir kısmı için eğitim, sürdürülebilir kırsal kalkınmayı gerçekleştirebilmek için çok önemlidir (UNESCO, 2002). Eğitim düzeyi, bir yandan doğrudan refah düzeyinin, diğer yandan da sosyal hareketliliğin bir göstergesidir. Genel olarak eğitim düzeyinin belirleyici unsurları; yaş, babanın (hane reisinin) konumu, cinsiyet, sınıf kökeni, kentleşme gibi ölçütlerdir. Bunlardan en belirleyici olanlar ise, kırsal kesimin kendisi ve cinsiyet olgusudur (KSSGM, 2000).

Dünyadaki tüm ülkeler demokratikleşmek, çağdaşlaşmak ve geleceğe katkıda bulunmak istemekte, kalkınmanın odak noktasının insan olduğu gerçeğini dikkate alarak, eğitimi en geçerli yatırım olarak kabul etmektedirler. Durum böyleyken, Türkiye'de, özellikle de kırsal kesimde yaşayan kadınlar, eğitim açısından olumsuz koşullarda bulunmaktadır (Özgen ve Ufuk, 2001).

Trabzon İli orman köylerinde, okur-yazar olmayan 15 yaş üzeri kadınlar, %40,4 gibi yüksek sayılabilecek bir orandadır. Bu rakam aynı köylerde yaşayan 15 yaş üzeri erkeklerde %7,2'dir. Okur-yazar olma bakımından iki kesim arasında, kadınlar aleyhine belirgin bir fark vardır. Eğitim düzeyinde belirleyici rol oynayan ve KSSGM' e (2000) atfen yukarıda sıralanan etkenler her iki cins için benzer etkileme değerine sahip olup, fark büyük oranda cinsiyet olgusundan kaynaklanmaktadır. Okur-yazar olmayan kadınlar daha çok 45 yaş üzeri gruplarda yığılmıştır. 55 yaş üzerindeki her 4, 75 yaş üzerindeki her 5 kadından ancak birisi okur-yazardır.

Çalışmanın yürütüldüğü orman köylerindeki kadınlar, büyük oranda sorumluluğunu taşıdıkları ev işlerinin yanı sıra, ev dışındaki pek çok üretim faaliyetinde de, işgücüne erkeklerden daha fazla katılırlar. Evdeki günlük işlerin neredeyse tamamına yakını kadınlar tarafından yapılırken, hayvanların bakımından, tarımsal faaliyetlere kadar çoğu işlerde, kadınların işgücüne katılım oranları erkeklerden daha yüksek olmaktadır. Örneğin, evdeki temizlik işlerinin %98'i, yemek ve mutfak işleri ile çocukların bakımının %97'si kadınlar tarafından yerine getirilmektedir. Bunların yanı sıra tarımsal faaliyetlerin de %69'u kadınların sorumluluğunda bulunmaktadır.

Motorlu testerenin kullanılmasıyla birlikte odun yapma faaliyetinde erkeklerin payı artmıştır (%55).

Kadınların ev işlerinde önemli ölçüde sorumluluk üstlenmeleri yalnızca araştırma alanında görülen bir özellik olmayıp, ülke, hatta dünya genelinde de yaygın olan bir davranış biçimidir.

AB ülkelerinden Hollanda ve Fransa'da yapılan araştırmalarda, kadınların tarımsal işlerde erkeklerin çalıştıkları sürenin yaklaşık yarısı kadar zaman harcadığını, daha çok ev işlerinde çalıştıklarını ortaya koymuştur (Keskin, 2004). Afrika ülkelerinde erkekler ev işlerine nadiren katılmaktadırlar. Gıda işleme, hazırlama, çocuk bakımı ve beslenmesinde önemli farklılıklar olmakla birlikte erkeklerin bu işlere katılımı çoğunlukla düşüktür (Wandel, 1995).

Araştırma alanındaki kadınların, ev içindeki rutin işlerin yanı sıra ev dışındaki işleri de büyük ölçüde yerine getirmelerinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi, tarım ve hayvancılık uğraşlarından elde edilen gelir miktarının ailenin geçimini tek başına sağlamaktan uzak olmasıdır. Bu durumda, hane reisi erkek, ailesini geçindirebilmek için tarım ve hayvancılık dışı uğraşlar edinmek durumunda kalmaktadır. Geçimini tek başına tarım ve hayvancılıktan sağlayamayan hane reisi, "çiftçi" sıfatını kazanamamakta, çiftçiliği profesyonel meslek olarak görmemektedir. Genellikle geçimlik üretime ve/veya aile bütçesine katkı ölçüğünde kalan tarım ve hayvancılık faaliyetleri de büyük ölçüde kadınların sorumluluğuna girmekte, erkek ancak asli işinden fırsat buldukça bu uğraşlarda kadına yardımcı olmaktadır.

Araştırma alanında kişi başına yıllık ortalama gelir 1.454 \$ olarak hesaplanmıştır. Hanelerde üretilen tüm değerler dikkate alındığında, yani geçimlik üretime yönelik ürünler de değerlendirilerek hesaplamalara dahil edildiğinde, kişi başına üretim miktarı ise 1936 \$ olmaktadır. Hanehalkının nakit gelirleri, üretmek için ihtiyaçlarında kullandıkları ve sattıkları tarım ve hayvancılık kökenli ürünler, ormanlardan ve meralardan elde ettikleri tüm ürünlerin değerlendirilmesiyle oluşturulan ve ailenin geçiminde kullanılan tüm değerler içerisinde, bu değerleri oluşturan gelir kalemlerin dağılımları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Toplam üretimi oluşturan değerlerin üretim kaynaklarına göre dağılımı

Üretim kaynağı	Üretim kaynaklarının toplam üretim içerisindeki oranı (%)
Maaş, ücret vb. gelirleri	46,2
Hayvancılık kaynaklı üretim	29,1
Tarım kökenli üretim	16,7
Orman kökenli üretim	7,8
Elişi kökenli gelirler	0,2
TOPLAM	100

Tablo incelendiğinde, toplam üretim miktarları içerisinde çoğunlukla kadınlar tarafından gerçekleştirilen hayvancılık ve tarım kökenli üretimin, ayrıca tamamı kadınlar tarafından gerçekleştirilen elişi kökenli gelirlerin toplam payının %46 olduğu görülmektedir. Orman köylerinde, üretilen ve satılan pek çok üründe kadın emeği ve katkısı vardır. Bununla birlikte, gelirlerin harcanmasında kadınların daha tutumlu olması ve tasarrufa erkeklerden fazla önem vermeleri de aile bütçesi üzerinde olumlu etkiler yaratır.

Araştırma alanındaki hayvancılık faaliyetleri çoğunlukla kadınlar tarafından yürütülür. Koyun sürülerinin meralarda otlatılması dışındaki işler genellikle kadınların sorumluluğundadır. Bakılabilecek hayvan sayısının ve türünün belirlenmesi, satılacak hayvanların hangileri olduğuna dair kararlar da genellikle kadınlar tarafından verilir. Hayvanların bakımı, sağılması, sütün işlenerek ikincil ürünlere dönüştürülmesi, hangi ürünlerden ne kadar satılacağına karar verme işi de çoğunlukla kadınların sorumluluğundadır. Anket katılımcısı kadınların %44,6'sı,

en çok zaman ayırdığı işin “hayvanların bakımı” olduğunu beyan etmiştir. “Çocukların bakımı” seçeneğinin %7,9 olduğu düşünüldüğünde, kadınların hayvancılık uğraşında harcadıkları enerji ve zamanın fazlalığı ortaya çıkmaktadır.

Kadınların orman köylerindeki hayvancılık faaliyetlerinde oynadıkları rolle, ORKÖY’ün destekleme amaçlı ferdi kredilerinden yararlanma oranları arasında bir çelişki söz konusudur. 2003–2006 yılları arasında Trabzon’daki orman köylerine verilen kişisel kredilerin sadece %7,6’sı kadınlar tarafından kullanılmıştır (Anonim, 2007). Kişisel kredi kullanan kadınların, eşlerinin çalışmak amacıyla uzun süreli köy dışında bulunduğu için ev yönetimini üstlenmiş olmaları gibi ortak bir özellikleri bulunmaktadır. ORKÖY tarafından sağlanan krediyi kullanarak satın alınacak hayvanların bakımından büyük ölçüde kadınlar sorumlu olmaktadır. Bakabileceği hayvan sayısını ve cinsini, ahırının ve işgücünün kapasitesini belirleyenler çoğunlukla kadınlar olmasına karşın, kredi kullanmada erkek ağırlıklı bir yapı söz konusudur. Hayvancılığı özendirmek amacıyla verilen kişisel krediyi almaya hak kazanan bazı erkeklerin, sağlanan krediyle hayvan satın almaya gittiklerinde eşlerini de beraberlerinde götürmeleri dikkat çekicidir. Yani satın alınacak hayvanlar, bu konudaki bilgi birikimleri erkeklere göre daha fazla olan kadınlar tarafından seçilmektedir.

Orman köylerinde, genellikle geçimlik üretime dayalı tarımsal faaliyetler daha çok kadınlar tarafından yürütülmektedir. Anket katılımcısı kadınların %15,3’ü zamanlarının çoğunu tarlalardaki ekim, bakım işlerine ayırdıklarını beyan etmişlerdir. Kadınlar, evlerinin etrafındaki küçük tarlalardan en fazla ürünü almak gibi bir çabanın içerisinde olurlar. Hangi ürünü, tarlanın hangi kısmına ve ne kadar ekeceklerinin/dikeceklerinin kararı çoğunlukla kadınlar tarafından verilir. Evde yaşlı bir kadın yaşıyorsa, bu karar genellikle ona aittir ve kararı verirken geleneksel bilgi birikimini kullanır. Yıldırak’a (1992) göre; kadının tarımsal mesleklerle ilgili bilgisi daha çok deneyime dayanır, eksikleri eşi tarafından tamamlanır. Araştırmanın gerçekleştirildiği orman köyleri için bu görüşe katılmak mümkün değildir. Tarım ve hayvancılık genellikle geçimlik üretime dayalı, nakit gelir sağlamayan bir uğraş olduğu için kadınların kontrolündedir. Erkekler daha çok köy dışındadırlar. Bu nedenle de kadınların tarım ve hayvancılığa ait bilgi birikimleri erkeklere oranla daha fazladır.

Türk ailesinin geleneksel yapısı gereği kadın, dışarıdan görüldüğünün aksine, çoğu kez evin gerçek egemeni ve her sözün kendisinde bittiği bir kişi konumundadır. Evdeki güç dengesinin kadının lehine doğru ağırlık kazandığı, gelenekler gereği pek dışarıya aksetmemektedir (Yıldırak, 1992). Karar verme sürecine katılım geniş kapsamlı bir konu olmakla birlikte, kadının toplum içerisindeki konumunu ortaya koyması bakımından önemli bir gösterge niteliğindedir. Anket katılımcısı kadınların %71’i “Aile ile ilgili önemli bir karar alırken eşlerinin kendilerine danıştığını” ifade etmiştir. Karar alma sürecinde, eşi kendisine danışan kadınların %94,8’i, bu sürecin evlendikleri günden beri devam ettiğini beyan ederken, %5,2’si de eşlerinin yaşlandıktan sonra kendilerinin karar verme sürecine dahil ettiklerini belirtmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerdeki kadınlar, bölgeleri hakkındaki bilgi birikimleri ve önceden beri yürüte geldikleri geleneksel çalışmaları ile verilecek kararları zenginleştirebilecek düzeylerde olmalarına rağmen genellikle karar verme süreci dışında tutulurlarken (Abuquah, 1996), çalışma alanında özellikle tarım ve hayvancılık faaliyetlerine yönelik kararlar kadınlar tarafından verilmektedir.

Kadının gerek evde gerekse ev dışında yaptığı işlerin hanehalkının geçimine katkısını ve değerini önemseyip önemsemediklerini, bu katkının ne derece farkında olduklarını belirlemek amacıyla erkeklere; “Eşiniz evin geçimine katkı sağlıyor mu?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya erkeklerin %81,8’i “evet”, %18,2’si ise hayır cevabını vermiştir. “Hayır” cevabını veren erkeklere, kadınların gerek ev içinde gerekse ev dışında yaptıkları işler hatırlatılıp bu konudaki düşünceleri tekrar sorulmuştur. İlk anda “hayır” cevabını verenlerin %62,2’si, bu hatırlatmanın ardından “evet” demiş, %37,8’i de “hayır” demeyi sürdürmüştür. Yani araştırma alanındaki bazı

erkekler, kadınların yaptığı işleri onun asli görevleri olarak algılanmakta, kadınların nakit gelir getirme ve maaş alma dışındaki uğraşlarını hanehalkının geçimine “katkı” olarak görmemektedir.

Kadınların yaptıkları işlerin değersiz görülmesi, kadın işgücünün görünmez olması yalnızca araştırma alanında görülen bir davranış biçimi olmayıp, Briggs vd., (2003); kadınların aile bütçesine ekonomik katkılarının aslında olduğundan çok daha azmış gibi görüldüğünü ve öyle kabul edildiğini, ayrıca kadınların karar verme sürecine katılımlarının da az olduğunu bildirmektedir. Ayrıca, Halim (1999), Bangladeş’te yaptığı bir çalışmada, gelir getiren faaliyetlerde bulunan kadınların aile içerisindeki saygınlıklarının ve karar verme sürecine katılımlarının arttığını, bu kadınların eşlerinin ev işlerine daha fazla yardım ettiklerini ortaya koymuştur.

Ancak, araştırma alanında kadının yaptığı işlerin değersiz görülmesi, takdir edilmemesi yaygın bir davranış biçimi değildir. Ev içinde ve evin dışında yaptıklarının onların zaten yapması gereken doğal işleri oldukları yönünde bir algılamının olduğu söylenebilir. Ama bu algılamının, kadının yaptığı işlerin görmezden gelinmesine, az ve değersiz görülmesine neden olduğunu söylemek doğru değildir. Bu konular konuşulurken pek çok erkek katılımcının, eşini işaret ederek “O olmazsa aç kalırız” dediği gözlenmiştir.

Yapılan işlerin erkek tarafından takdir edilmesi, değerli sayılmasının yanında; kadınların kendi yaptıkları işleri ailelerinin geçimine katkı anlamında nasıl gördükleri de önemlidir. Kadınlara yöneltilen “Ailenizin geçimine katkı sağlıyor musunuz?” sorusuna %90 oranında “evet” cevabı verilmiştir. Ailesinin geçimine katkı sağlamadığını ifade eden %10 oranındaki kadın, yaşlı ve hasta olmaları nedeniyle üretim faaliyetlerine katılmadıklarını, artık tüketici konumunda olduklarını belirtmişlerdir. Bunu söylerken bile, ev dışındaki faaliyetleri yürüten gelin veya kızlarının çocuklarıyla ilgilenerek veya yemek pişirerek hala üretime destek vermeleri de dikkat çekici olmuştur.

Cinsiyet önyargısı ve görmezden gelme tüm dünya ülkelerinde etkili olmakta ve gıda güvensizliğine neden olan kısıtlamaları beraberinde getirmektedir. Kırsal kesimde yaşayan pek çok kadının araziler üzerinde kullanım hakkı yoktur veya araziler üzerindeki imtiyazları kalıcı değildir. Üretimin sürdürülmesi ve geliştirilmesini amaçlayan çiftçi birliklerine üye olma veya kredi kaynaklarından yararlanma koşullarını taşıyor olmaları dışında, arazilerin tapularını ellerinde bulunduranlar; kocaları, erkek kardeşleri ve babalarıdır (FAO, 1995).

Araştırma alanında bulunan orman köylerindeki taşınmaz malların mülkiyetleri genellikle erkeklere aittir. Kadınların sadece %8’inin tapu kayıtlarında üzerlerine tapulu mülkleri olduğu beyanlarından anlaşılmıştır. Bu oran erkeklerde %25,7’dir. Köylerin çoğunda kadastro çalışmaları tamamlanamadığından, mülkler genellikle büyük dedelerin üzerlerine tapulu veya onların zilyetliğindedir. Bu nedenle, erkeklerin çoğunun adına tapulu mülk yoktur ve bu durum, yeşil kart başvurularında önemli bir avantaj olmaktadır. Köylerde kadastro çalışmaları tamamlanıp kişiler adına mülk tescil edilince, yeşil kart uygulamalarından yararlanma olanakları ortadan kalkmaktadır.

Kadınların yaptıkları işleri, üretime katkılarını görmezden gelme ve/veya daha az değerli görme olgusu araştırma bölgesinde gıda güvensizliğine neden olabilecek etkili bir kısıt değildir. Hukuki anlamda arazilere sahip olmanın önündeki kadastro engeli de bu konuda kadın erkek arasında ne oranda fark olduğunun kesin olarak ortaya konulmasını engellemektedir. Ama FAO’da (1995) sözü edilen araziler üzerindeki kullanım hakkı sorununun, bölge için geçerli olmadığı söylenebilir. Araziler üzerindeki sahiplilik haklarının hukuken ve fiilen erkekler üzerinde görülmesine karşın, bu arazilere sahip çıkan, sınırlarını bilen, büyük oranda yöneten ve imar edenler çoğunlukla kadınlardır.

Kadınların ailenin gıda güvenliğini sağlama çabaları, onların kendi sağlıklarına olumsuz etki yapmaktadır. Kadınların iş yükünün ağır olduğu toplumlarda erkeklerin bazı işleri üstlenmeleri, sezonluk işlerin sorunsuz ve zaman darlığı çekilmeden yürütülmesini sağlamaktadır. Böylelikle kadınlara, çocuklarına bakmaları ve onları gereğince beslemeleri için daha fazla zaman kalmaktadır. Aynı zamanda da ekim ve hasat işlerinin zamanında yapılmasını, daha fazla miktarda ve çeşitte ürün alınmasını sağlamaktadır (Wandel, 1995). Çalışma alanında işgücüne ve üretim faaliyetlerine üst düzeyde katkı sağlayan kadınların sağlıkları da aynı oranda bozulmaktadır.

Araştırma alanında kadın ve erkeklerin kendi beyanları esas alınarak belirlenen sürekli rahatsızlık duydukları hastalıkların dağılımları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Kadın ve erkekleri sürekli rahatsız eden hastalıkların dağılımı

Sürekli duyulan rahatsızlık	Kadın		Erkek	
	Sayı	%	Sayı	%
Romatizma	101	27,5	12	14,3
Yüksek tansiyon	42	11,4	10	11,8
Sindirim	38	10,4	11	13,1
Solunum	31	8,4	13	15,5
Baş ağrısı	31	8,4	0	0
Bel fıtığı	26	7,1	1	1,2
Kadın hastalıkları/ Prostat	23	6,3	5	6,0
Sinirsel	22	6,0	5	6,0
Kalp-damar	20	5,4	16	19,0
Böbrek ve boşaltım	11	3,0	4	4,8
Guatr	11	3,0	0	0
Şeker	8	2,2	6	7,1
Diğer (göz, kanser vb.)	3	0,9	1	1,2
TOPLAM	367	100	84	100

Tablo incelendiğinde, kadınların en çok şikayet ettikleri rahatsızlığın romatizma ve eklem ağrıları olduğu görülmektedir. Romatizma ve özellikle de diz eklemine yaşanan ağrıların oranının yüksek olmasının; Doğu Karadeniz Bölgesi’nin rutubetli iklim koşulları, kadınların sırtlarında yük taşımaları, her türlü tarımsal faaliyeti geleneksel tarım aletleriyle ve kas gücüyle yapmalarından kaynaklandığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Romatizma ve eklem ağrılarının yanında kadınlardaki bel fıtığı rahatsızlığının da yüksek oranda olmasının nedeni olarak, ağır çalışma koşulları ve sırtta yük taşıma gösterilmiştir.

Anket katılımcısı kadınların %60,1’i kendilerini sürekli rahatsız eden en az bir hastalıklarının olduğunu belirtmiştir. Bu oranın erkekler arasında %35,4 olması kadınların erkeklere oranla daha çok hasta olduklarını göstermektedir.

Araç yolu ağının yeterli olmaması, yük taşımaya yönelik hayvanları kullanma geleneğinden yoksunluk veya bu hayvanların köylere özgü arazi koşullarında verimli çalışmaması gibi nedenler, Doğu Karadeniz Bölgesi’nde yaşayan kadınların her türlü yükü sırtlarında taşımalarına neden olmaktadır. Engebeli arazi yapısı, tarımda makineleşmenin önünde ciddi bir engel oluşturmakta, tarımsal uğraşların hemen hemen tamamı basit araçlarla ve insan gücü kullanılarak yapılmaktadır. Yol ağının genişlemesi, hayvan sayılarının ve buna bağlı olarak da ot ihtiyacının azalması, odun tüketiminde azalma ve odunun genellikle erkekler tarafından motorlu testerelele kesilip araçlarla taşınması, su şebekesinin su taşımaya gerek bırakmaması, kadınların sırtlarında eskiye oranla daha az yük taşınması sonucunu doğurmuştur. Her yıl işlenerek çapalanması gereken geniş mısır tarlalarının fındık ve/veya çay bahçelerine dönüşmesi, beden gücü kullanımında belirgin bir azaltma sağlamış olmasına karşın, araştırma alanındaki orman köylerinde yaşayan kadınlar hala çok çalışmaktadırlar.

4. Sonuç ve Öneriler

Bugün kadın ve kalkınma konusu; kadının daha üretken olması, emeğini daha etkin kullanması değil, kadının güçlenmesi, üretim sürecindeki rolü, işgücüne katılımı, modern kurumlara ulaşabilme (yayım, eğitim, kredi, sağlık ve sosyal hizmetler vb.) yolları, kendi emeği ve gündelik yaşam üzerindeki denetim gücünü artırabilmesi, erkeklerle eşit bir biçimde kalkınma sürecine katılabilmesi biçiminde algılanmaktadır (Fazlıoğlu, 2003).

Kadınların kalkınma sürecine katılımı ve kalkınmadan gereğince yararlanabilmesi onun sosyo-ekonomik statüsü ile ilişkilidir. Kırsal alanda tarım ve tarım dışı sektörlerde gelir, iş ve istihdam olanaklarını artırıcı beceri geliştirme ve meslek edindirmeye yönelik yaygın eğitim hizmetlerinin uygulanması önemini korumaktadır.

Özellikle Halk Eğitimi Merkezi tarafından kadınlara yönelik yaygın eğitim programları tamamen kadının ev içindeki işlerine odaklanmamalı, orman köylerdeki kadınların büyük ölçüde sorumluluk aldığı, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin verimli bir şekilde yürütülmesine yönelik eğitimleri de içermelidir.

İnsanın kalkınmadaki yeri doldurulamayacak düzeydedir. İnsana yapılacak yatırım, insan kaynaklarının niteliğini arttıran her türlü faaliyeti içerir. Bu bağlamda eğitim, insana yapılan en verimli ve en geçerli yatırım olarak kabul edilmektedir. Türkiye’de ülke ekonomisine katkıları ve toplumsal yaşamda oynadıkları roller nedeniyle kadınlara yapılacak yatırımların artırılması son derece önemli bir konudur. Bu nedenle, kırsal alanda yaşayan kadınlar, eğitim ve yayım çalışmalarına mümkün olduğunca fazla katılmalıdır. Ancak 2007 yılı itibarıyla, araştırma alanında yaşayan kadın işgücünün ancak %60’ı okuryazardır ve bu durum eğitimin önünde önemli bir kısıt oluşturmaktadır.

Son yıllarda, kadınların sosyal ve ekonomik gelişim sürecinde oynadıkları özel role ilişkin farkındalıkları artmaktadır. Bunun yanında; dünyanın çeşitli bölgelerinde kadınlar doğal kaynakların birincil kullanıcılarıdır. Kullandıkları bu kaynaklara ilişkin bilgi düzeylerini arttıracak yönde eğitilerek bilgilendirilmeleri, topluma ve aynı zamanda da çevreye önemli yararlar sağlayacaktır.

Coğrafi konumları, demografik yapıları, tarıma uygun arazi miktarları ve hayvancılık potansiyelleri dikkate alındığında, orman köylerinde yaşayan insanların tamamını köylerinde tutarak yerinde kalkındırmak oldukça zor görünmektedir. Köylerde, ülke koşullarına paralel olarak doğal sürecinde devam eden bir değişim yaşanmaktadır. Bu aşamada; kırsal kalkınmaya aktarılacak kaynaklar, gerçekten muhtaç olan kişilere, o kişilerin içinde buldukları sosyo-ekonomik koşullara ve becerilerine uygun olarak dağıtılmalı, “kişiye özel” ve yaşam kalitesini arttırıcı nitelikte olmalıdır. Ayrıca bu kaynakların aktarılması sırasındaki bilgilendirme toplantılarına kadınların katılımı da mutlaka sağlanmalı, kırsal kalkınmayı destekleyici kredilerin verilmesi aşamasında cinsiyet dengeli kalkınma yaklaşımı esaslarına uyulmalıdır.

Kaynaklar

Abuquah, E., 1996. Rural Women and High Forest in Ghana: A Case Study of the Nkawie Forest District. Master of Forestry Degree, Lakehead University, Ontario, Canada, 128 p.

Anonim, 2007. ORKÖY Trabzon Şube Müdürlüğü Kayıtları. Trabzon.

Alkan, S., 2007. Trabzon İli Orman Köylerinde Kadın ve Orman Kaynakları İlişkisi. Doktora Tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 166 s.

- Briggs, J., Sharp, J., Hamed, N. ve Yacoub, H., 2003.** Changing Women's Roles, Changing Environmental Knowledges: Evidence From Upper Egypt. *The Geographical Journal*, 169 (4): 313-325.
- DPT, 2006.** Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi. <http://ekutup.dpt.gov.tr>, (Ziyaret Tarihi: 18.11.2007).
- Fazlıoğlu, A., 2003.** Kırsal Kalkınma Projelerinde Cinsiyet Dengeli Kalkınma Yaklaşımları. Erozyonla Mücadele ve Kırsal Kalkınma Projelerinde Sosyal Boyut Semineri, <http://www.gap.gov.tr/Turkish/Sosprj/cdenge.html>, 21 Ocak 2006.
- FAO, 1995.** FAO Plan of Action for Women in Development (1996-2001). Rome, 34 p.
- Halim, S., 1999.** Invisible Again: Women and Social Forestry in Bangladesh, Department and Sociology. Mc Gill University, Montreal, 281 p.
- Hedge, R. ve Enders, T., 2000.** Forest Products and Household Economy: A Case Study From Mudumalai Wildlife Sanctuary, Southern India. *Environmental Conservation*, 27 (3): 250-259.
- Keskin, G., 2004.** AB'de Tarımda Kadının Yeri. *T.E.A.E Bakış Dergisi*, 5, 10: 1-4.
- KSSGM, 2000.** Kırsal Alan Kadınının İstihdama Katılımı. Cem Web Ofset, Ankara, 216 s.
- Özer, D., Demiryürek, K., Gülçubuk, B., Taluğ, C. ve Robertson, L., 2005.** Kırsal Kalkınma ve Tarımsal Yayım Hizmetlerinde Kadın Liderliği ve Güneydoğu Anadolu Projesi İçin Önemi. GAP IV. Tarım Kongresi, 21-23 Eylül 2005, Şanlıurfa, s. 522-529.
- Özgen, Ö. ve Ufuk, H., 2001.** Kırsal Kesimde Kadın Eğitimi. Türkiye Ziraat Mühendisliği ve Teknik Kongresi, 17-21 Ocak 2001, Ankara, s. 1050-1063.
- UNESCO, 2002.** Education for Rural Development in Asia: Experiences and Policy Lessons. FAO/UNESCO Seminar, 5-5 November 2002, Bangkok, Thailand.
- Yıldırak, N., 1992.** Köy Kadınlarının Sosyo-ekonomik ve Kültürel Konumları. Friedrich Ebert Vakfı Yayınları, İstanbul, 87 s.
- Yılmaz, B. ve Berber, M., 2007.** Türkiye'de Kadının İşgücü Piyasasına Katılım Süreci; Sektörel ve Bölgesel Analiz. <http://www.metinberber.ktu.edu.tr/linkler/mk1.htm> (Ziyaret tarihi: 23 Mart 2007).
- Wandel, M., 1995.** Men in the Food Chain: Reasons for Similarities and Dissimilarities Between Asian and African Households. *Food and Nutrition Bulletin*, 16 (1): 17-26.

TÜRKİYE'DE ORMAN KÖYLERİNİN SOSYO EKONOMİK SORUNLARI KOOPERATİFLEŞMENİN BU SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNE VE KALKINMALARINA OLAN KATKILARI (Kastamonu-Ortalıca (Tosya) Örneği)

Muazzez ÇAĞLAR

*Yrd.Doç.Dr., Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi 37100 Kuzeykent/Kastamonu
mcaglar@kastamonu.edu.tr*

Özet

Bu çalışmada, Kastamonu-Tosya ilçesi Ortalıca Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin 2005, 2006, 2007 yıllarına ilişkin gelir-gider tablolarına göre, ekonomik durum analizi yapılarak, kooperatifleşmenin kırsal alandaki orman köylüsünün gelirindeki artışa katkısı irdelenmiştir. Adı geçen kooperatifin ilgili yıllarda ki gelirleri; imaliye, orman ürünleri satışı, orman işçiliği, kepçe, süt satışı, şerit, motorin satışı, temel gıda satışı, yem satışı, kavuz-talaş satışı, süt kesintileri, süt alım geliri, çeltik satışı, faaliyetlerinden doğmaktadır. üyelik aidatları da ayrı bir kalem olarak yer almaktadır. Kooperatifin toplam giderleri; malzeme, bakım ve genel yönetim giderlerinden oluşmaktadır. Kooperatifin 2005 yılı toplam net geliri 684000 YTL, gideri 139597 YTL; 2006 yılı geliri 902866 YTL, gideri 89523 YTL; 2007 yılı geliri 544784 YTL gideri 105703 TL'dir. Gelir-gider arasındaki olumlu fark-kar, ortaklar arasında dağıtılmayıp, yenileme yatırımı veya mevcut yatırım kapasitesine ilave yatırımlar (net yatırım artışı) olarak değerlendirilmektedir ve sermayesinde artışlara neden olmaktadır. Böylece kooperatif ortağı orman köylüsünün sabit sermaye ve işletme sermayesi olarak ekonomik varlığı ve gelir düzeyi yükselmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kastamonu, kooperatif, orman köyü

Social-Economic Problems of The Forest Villagers and Contribution of The Cooperation on Solving of These Problems and Their Development (Kastamonu-Ortalıca (Tosya) Key Study)

Abstract

In this study, as to the income- cost table for 2005,2006,2007 , the economic analysis of Kastamonu (Tosya) Ortalıca Agriculture Development Cooperative was performed and evaluated the supporting effects of the cooperation on the income increase of the forest villagers in the rural areas. The mentioned cooperative, for the above years, has revenue kinds, such as, production, forest products selling, forest workers, excavator, milk selling, saw mill, diesel selling, food selling, fodder-glume-saw dust selling, milk stoppage, milk buying income, membership revenues. Material buying, maintenance and general management are the main expenses of the cooperative. The net income of the cooperative for the year of 2005, 2006, 2007 are 684000, 902866, 544784 YTL while the total costs are 139597, 89523, 105703 YTL, respectively. The profit are not delivered to the members and evaluated as new investments. So, the economic situation and income level of the forest villagers who are the members of the cooperative, are increasing as a new capital investments.

Keywords: Kastamonu, cooperative, forest village

1. Giriş

Dağlık bölgeler, dünya yüzeyinin % 20'den daha fazla bir kısmını oluşturmaktadır. Nüfus yoğunluğu bakımından ise, toplam dünya nüfusunun yalnızca % 10'luk bir kısmı bu alanlarda yaşamaktadır (Karadeniz ve Güneş, 2002). Dağlık bölgelerde yaşayan bu nüfus, geçim kaynakları bakımından, bölgenin yeraltı ve yer üstü doğal kaynaklarına bağlı durumdadır.

Dağlık bölgelerde yerleşik nüfustan daha fazlası, doğrudan olmamakla birlikte, dolaylı olarak bu kaynaklara bağlıdır. Örneğin; bu kaynaklar su kaynaklarının beslenmesinde olduğu gibi, dağlardan elde edilen ve fiyatlandırılmamış, henüz serbest mal niteliğinde ve dolayısıyla başka malların oluşmasında katkısı olduğu halde, onun içerisinde kristalleşmiş ama açıkça bir maliyet unsuru olarak görünmeyen bir durumda yer almaktadır.

Türkiye ortalama yüksekliğin 1100 m'nin üzerinde olduğu bir ülkedir. Batıda 500 m olan ortalama yükselti, ülkenin orta kesimlerinde 1000 m, Doğu Anadolu'da ise 2000 m'i bulmaktadır. Ege Bölgesinde, kıyıların hemen içerisinde, 200 m yüksekliği aşkın dağ sıraları yer almaktadır. Doğu'ya gidildikçe Ege ve Marmara bölgelerinde 2000 m'nin üzerinde yer alan dağlarla başlayan bu sıralanış, en doğuya gidildikçe, Ağrı Dağı'nda 5137 m ile noktalanır. 1000 m üzerinde kalan zirve sayısı, 435 adettir. Bu durum ülkenin ne denli dağlık bir yapıya da sahip olduğunu göstermektedir (Karadeniz ve Güneş, 2002)

Dağ ve orman köyleri genellikle engebeli ve dik eğimli topraklar üzerinde kurulmuşlardır. Bu köylerin tarıma elverişli toprak varlıkları azdır (Bilgin ve Başel, 2006).Orman köylerinin içerisinde ve kenarında yer aldığı ormanların ve orman varlıklarının işletilmesi devlet orman işletmeleri eliyle olmaktadır. Orman ve orman işletmelerinin mülkiyetleri devlete aittir. Ormanların alan büyüklüğü, 2005 envanterine göre, 21.2 milyon ha'dır. Belirtilen ormanların içinde ve bitişiğinde yer alan toplam köy sayısı, 2000 yılı Genel Nüfus Sayımından elde edilen verilere göre toplam 20.430 adettir ve içerisinde toplam 7,6 milyon kişi yaşamaktadır. Orman köylerinin 7.302 adedi orman içi, 13.128 adedi orman bitişiği köy statüsündedir. 1985 nüfus sayımına göre; bu köylerde 10,2 milyon kişi yaşamakta idi. Bu yıllar ve sonrası hızlanan şehirlere göç nedeniyle, orman köylerinin nüfusu 1997 sayımında 7,9 milyon kişiye gerilemiştir (URL-1, 2008).

Orman köylerinin temel gelir kaynağı, aile tipi tarım işletmeleridir. Bilindiği gibi tarımsal üretim bu kaynak üzerinde ve içerisinde gerçekleştirilmektedir. Bütün üretim faktörleri bir üretimin temel ve vazgeçilmez ajanları olmalarına karşın, toprak tarımın için temel faktördür. Arazinin yeterli büyüklükte ve iyi nitelikli olması, hem elde edilmek istenen ürünün miktar ve kalitesi ve hem de fiyatlandırma ve rekabet açısından önemlidir. Orman köylerinde toprağın fazla parçalı ve küçük parçalardan oluşuyor olması, üzerinde gerçekleştirilen üretimin maliyetini artıran bir ve önemli faktördür. Orman köylerinde hane halkı başına düşen toprak miktarları, toplam hane halkı sayısının % 10'u hiç topraksız, hanelerin % 28'i, 1-10 dekar, % 31'i, 11-25 dekar, yalnızca %30'unun 26-50 dekar arasında bir toprak varlığı bulunmaktadır (URL-2, 2008).

Diğer sosyal yapılanmalarda olduğu gibi, kooperatif ve kooperatifçiliğe de, tarihin çok eski kesitlerinde rastlanabilmektedir. Eski Babilonya'da, İsa'dan 3000 yıl önce ilkel anlamda arazi kullanma kooperatifleri vardır. Ve yine İsa'dan 44 yıl önce, o zamanlar Roma'nın bir limanı olan Ostia'da duvarcılarının oluşturduğu kooperatif benzeri bir harekete rastlanmaktadır. Ülkemizde köylerde eskilerden beri süregelen ortak süthaneler, çamaşırhaneler, ortak fırınlar, ortak çoban tutmalar (çobanın köyün sakinleri tarafından müştereken istihdam edilmesi) bu gün var olan kooperatifleşmenin nüveleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Mülayim,2003).

Bu günkü anlamda ilk kooperatiflerin geçen yüzyılda, İngiltere'de doğduğu anlaşılmaktadır (1844). Geçen yüzyılın ortalarında Rochdale denemesi, İngiltere'de bir tüketim kooperatifçiliği hareketi niteliğindedir. Aynı dönemde Fransa'daki hareket, üretim kooperatifçiliği, Almanya'daki deneme, kredi kooperatifçiliği nitelindedir. Daha sonra kooperatifçilik hareketi, İsveç, Danimarka ve İsviçre'de olmuştur. Bu gün ülkelerin kendi sosyo-ekonomik durumuna uygun kooperatifleşme hareketleri ve kurumlarına, rastlanılmadığı ülke yok gibidir (Mülayim, 2003).Türkiye bağlamında kooperatifleşme hareketlerinin tarihsel gelişimine bakıldığında, Osmanlı döneminden başlanması daha uygundur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Mithat Paşanın kurduğu "Memleket Sandıkları" ile kooperatifleşme başlamıştır. Yalnız o günkü

kurulmuş olan Memleket Sandıkları, bu günkü kooperatiflerden ve Avrupa’da kurulan zamandaş kooperatiflerden yapısal olarak farklıdır. Mithat Paşanın kurduğu Memleket Sandıklarının kooperatifçilik tarihi bağlamında, özel bir yeri bulunmaktadır (Mülayim,2003).

Kooperatifler birçok sektörde faaliyetleri olan hem ekonomik hem de sosyal kuruluşlardır. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kooperatiflerin tarım sektöründe etkinliği vardır. Kuzey Amerika ve Avrupa tarımsal piyasalarında % 30’u ile % 70’ i oranları arasında kooperatif payları vardır. Türkiye’de ise bu pay çeşitli ürünlere göre değişiklik göstermekle birlikte % 1-40 arasında bir paya sahiptirler. Kooperatifler ortaklarının ürünlerini birleştirerek veya ortak üretimlerini piyasaya toplulaştırılmış olarak arz ederler. Bunu başka şirketlere veya kendilerinin pazarlaması yoluyla doğrudan piyasaya satabilirler. Böylece kooperatif üyesinin malları, piyasada toplu bir arz oluşturur (Özer ve Bilgin, 2006).

Çalışmada, orman köylülerinin sorunları genel olarak ele alındıktan sonra, Kastamonu’nun Tosya ilçesi’ ne bağlı, Ortalık Köyü’ndeki, tarımsal bir kooperatifleşme örneği değerlendirilmiştir.

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmanın materyali; Kastamonu yöresinde iyi bir kooperatifçilik örneği olan Kastamonu’nun Tosya ilçesine bağlı Ortalık Tarımsal Kalkınma Kooperatifidir. Bu kooperatifin 2005,2006,2007 gelir-gider durumuna göre kooperatif yapılaşmasının ortakların ekonomik gelişimine olan katkıları irdelenmiştir.

Materyal olan kooperatif, Ortalık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, konum olarak Tosya ilçesi Devrez havzasında faaliyette bulunmaktadır. Ortalık köyü adını, Tosya ve kargı ilçelerinin tam ortasında konuşlanmış olmaktan almıştır. Ortalık beldesi son yapılan düzenlemelerle belde statüsünden, köy statüsüne geçmiştir. Bölge iklimi; Kızılırmak’ın tali kollarından biri “Devrez çayı” köyden geçtiği için, ılımandır. Bölge sosyal ormancılık yanında ağaçlandırma v.b diğer ormancılık kollarında da yoğun çalışmanın söz konusu olduğu bir alandır (Sıvacioğlu ve ark., 2006). Bölgenin ekonomisi tarım, hayvancılık ve ormancılık faaliyetlerine dayanmaktadır. Pirinç, buğday, arpa, şeker pancarı, mısır, nohut ve mercimek başlıca tarım ürünleridir. Devrez ve Geyikli çaylarının suladığı arazilerde pirinç, şeker pancarı ve çeşitli sebze tarımı yapılmakla birlikte, arazi yetersizliği nedeniyle Kızılırmak ve Yeşilirmak havzalarındaki diğer illerde arazi kiralanarak çeltik ekimi de yapılmaktadır. Sebze ve meyve tarımı çoğunlukla kendi ihtiyacı için yetiştirilmekte olup, ancak küçük çaplı ticareti yapılmaktadır. Geniş otlaklara sahip bölgede, besi ve süt sığırcılığı yapılmaktadır (Uslu,2002).

Ortalık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi 1972 yılında kurulmuştur.1980 yılına kadar kooperatif, Orman İşletme Müdürlüğü’nden aldığı orman ürünleri istihsalinin yapılması işini, kooperatif ortaklarına dağıtma işi ile yetinmiştir. 1980-1986 yılları arasında kooperatif 23 dönüm arazi satın alarak, satın alınan bu arazi üzerine 1000 m² kapalı alanı olan bir bina yaptırmış ve tam otomatik hızar atölyesini kurmuştur. Sayılan mal varlıklarının yanı sıra, yem kırma değirmeni ile keşkek dövme makineleri kurulmuş ve çalıştırılmıştır (Uslu ,2002). 1997 yılında bir adet kazıcı ve yükleyici kepçe satın alınmıştır. Çeltik fabrikasının iki katlı 1400 m² kapalı alana sahip binası 1977 yılı içerisinde bitirilmiş ve fabrikanın makinelerinin tamamlanması 1998 yılında gerçekleştirilmiştir. Biten bu fabrikanın toplam kapasitesi 25000 ton/yıl’dır. Ortalama 5000 ton çeltik işlenmektedir. 2000 yılında un değirmenin, makinelerinin temini ve montajı da dahil tamamlanmıştır.

2008 sonu itibarı ile kooperatifin sahip olduğu sabit sermaye malları, 2 adet kazıcı ve yükleyici kepçe, 1 adet İveco 65-9 marka kamyonet, 1 adet Ford Transit marka kamyonet, 2 adet toplam 100 ton /yıl kapasiteli çeltik işleme fabrikası,1 adet 20 ton kapasiteli, çeltik kurutma tesisinden ibarettir. Ortalık köyünün nüfusu, 2005 yılı nüfus sayımına göre,2589 kişidir.1017 haneden oluşmaktadır. Ortalama hane halkı büyüklüğü 2,4 kişidir. Bu duruma göre her aile çocuk sahibi

değildir. Köydeki toplam çocuk sayısı 165'dir. Kooperatifin mallarından başka köylülerin, 115 adet traktör, 12 adet kamyon ve kamyonet, 25 adet otomobil, 6 adet minibüsü vardır. Ortalama köylüsünün toplam arazisinin % 60'ı ev, ahır, samanlık v.b şekilde kullanılmaktadır. Geri kalan % 40 arazi tarla ve arsalardan oluşmaktadır (Anon,2008).

Bu çalışmada; 2005,2006,2007 yılları kooperatif toplam gelir ve giderlerine göre; yıllar arası gelir değişimi, gelir kalemleri irdelenecektir.

3. Sonuçlar ve Tartışma

S.S.Ortalıca Orman Köylerini Kalkındırma Kooperatifi yönetimi ve çiftçilerin müşterek çabaları sonucu ortaya çıkan gelirleri, çeşitli kalemlerden oluşmaktadır. Tablo 1' e göre, 2005 gelirlerinin bileşenlerinin en büyüğü; süt satışlarıdır ve süt satışlarında ötürü elde edilen gelir, toplamı 76310 YTL'dir ve bu miktar toplam gelirin %25.78'ini oluşturmaktadır. Süt satışlarını takiben, 168 043 YTL ile orman hizmetlerini görmekten gelmektedir (üretim işçiliği) ve toplam gelirin % 24.57'sini oluşturmaktadır. Yazılanlardan da anlaşılacağı üzere, köylünün geliri, ormanda üretimin azaldığı yıllarda, bundan çok etkilenecektir. Orman köylüsünü geçimini kazanmada ormana bağlılığını göstermektedir. İmaliye geliri üretilen çeşitli malların, katma değer oranını arttırmak üzere kooperatifin tesislerinde yapılan üretimden doğan bir gelir çeşidi olup, 2005 yılında 139 597 YTL (%20.41) ile 3. en iyi gelir kalemidir.

2006 yılının gelirlerinin gösterildiği Tablo 2 incelendiğinde, 2005 yılının gelirinine göre 2006 yılının gelirinde % 32 lik bir artış gerçekleşmiştir.2006 yılında en yüksek gelir kalemi %33.62 ile, çeltik satışlarıdır. Bu üretim kalemi 2005 gelir tablosunda görülmemektedir. Süt satışlarından doğan gelirin, toplam satışlar içerisindeki payının % 25.78'ten % 17.67'e gerilediği görülmektedir. Çiftçinin 2006 geliri için söylenebilecek bir başka husus da, 2005 yılında mutlak olarak 176310 YTL olan süt satış gelirin, 2006 yılında, 159562 YTL'ye gerilemiş olmasıdır. 2006 yılında, orman hizmetleri (orman işletmesinde üretimde çalışmaktan) doğan gelirler 168043 YTL'den 115460 YTL' ye düşmüş olup, ayrıca toplam gelir içerisindeki payı da % 24.57'den, % 12.79' a gerilemiştir. Buraya kadarki duruma göre, eğer toplam gelir kalemleri arasında çeltik 303538 YTL' ile yer almamış olsa idi, 2005' den 2006' ya gelinirken, toplam çiftçi gelirlerinde bir artış görülmeyecekti.

Tablo 1. Ortalıca kooperatifinin 2005 yılı gelirleri.

Gelir kalemleri	2005 geliri (YTL)	Toplam gelir içindeki payı (%)
İmaliye gelirleri	139597	20.41
Orman emvali satışları	67192	9.82
Orman hizmetleri gelirleri	168043	24.57
Kepçe gelirleri	28992	4.24
Sair gelir	464	0.07
Süt satışları	176310	25.78
Şerit gelirleri	1875	0.27
Motorin	84834	12.40
Temel gıda maddeleri	10465	1.53
Yem satışı	2889	0.42
Kira v.b gelirleri	2027	0.30
Süt alım geliri	810	0.12
Üyelik aidatları	501	0.07
Toplam	683999	100.00

Tablo 2. Ortalık kooperatifinin 2006 yılı gelirleri.

Gelir kalemleri	2006 geliri (YTL)	Toplam gelir içindeki payı (%)
İmaliye gelirleri	89523	9.92
Motorin	63986	7.09
Orman emval satışları	119629	13.25
Temel gıda maddeleri	4396	0.49
Kepçe gelirleri	25664	2.84
Orman hizmet gelirleri	115460	12.79
Çeltik satışı	303538	33.62
Süt satışı	159562	17.67
Yem satışı	12370	1.37
Kavuz-Talaş satışı	2537	0.28
Kira v.b gelirleri	4930	0.55
Süt kesintileri	1093	0.12
Üyelik aidatları	175	0.02
Toplam	902863	100.00

2006 gelir tablosu 2007 ile karşılaştırıldığında; süt satışlarından elde edilen gelirleri toplam gelirin % 17.67'si iken, % 26.41'e yükselmiş olduğu görülmektedir. Sütten elde edilen gelirin miktarı bir önceki yılda elde edilmiş (2006 yılının) gelir miktarına göre düşmesine karşın, (mutlak miktar 2006'da 159562 YTL'den 143903 YTL'ye düşmesine karşın) oransal payının yükselmesidir. Süt bileşeninin oransal payının yükselmesinde, toplam gelirin 2006'ya göre 902863 YTL'den, 2007'de 544780' YTL'e düşmesidir. Toplam çiftçi gelirleri 2006'ya göre 2007'de % 39.66 oranında azalmıştır. 2006'dan 2007 gelindiğinde toplam gelirden meydana gelen bu azalmanın esas nedeni, çeltik satışlarından elde edilen gelirin gelir hesaplamasına dahil edilmemesidir.

Tablo 3. Ortalık kooperatifinin 2007 yılı gelirleri.

Gelir kalemleri	2006 geliri (YTL)	Toplam gelir içindeki payı (%)
İmaliye gelirleri	105703	19.40
Orman emval satışları	81287	14.92
Motorin	53196	9.76
Temel gıda maddeleri	10870	2.00
Kepçe gelirleri	41786	7.67
Orman hizmet gelirleri	89245	16.38
Süt satışı	143903	26.41
Yem satışı	10836	1.99
Kavuz-Talaş satışı	7310	1.34
Süt kesintileri	644	0.12
Toplam	544780	100.00

2005 gelirlerine göre 2006' da meydana gelen % 32' lik pozitif sıçramanın nedeni (Tablo 1 ve Tablo 2) gelir kalemlerine çeltikten elde edilen gelirin hesaplamalarda yer almasındandır.

Çünkü, süt satış fiyatlarında, gelirdeki değişmeyi açıklayacak denli büyük bir değişme olmamıştır(bu sıçramayı açıklayacak büyüklükte) (Tablo 4).

Tablo 4. Ulusal piyasada süt fiyatının yıllara göre değişimi (Litre/YTL)

Yıl	Yılbaşı	Yıl sonu	Değişim (%)
2003	0.95	1.20	+20.83
2004	1.25	1.45	+17.20
2005	1.45	1.20	-20.83
2006	1.20	1.40	+14.28
2007	1.40	1.85	+32.14
2008	1.85	1.65	-12.00

S.S.Ortalıca Orman Köylerini Kalkındırma Kooperatifi, yeni nesil kooperatifçilik olarak adlandırılan ve işletmeciliğin yapıldığı ekonomik bir çiftçi örgütlenmesidir (Özer, 2008). Bu Kooperatifin ortakları bir yandan tasarruflarının yatırımlara dönüştürülmesinden kaynaklanan, “müteşebbis konumunda olmaktan” kar elde ederken, diğer taraftan kooperatifin, Devlet Orman İşletmelerinden alarak, kooperatif ortaklarına yaptırdığı üretim işinden, emek geliri “ücret”, elde etmektedirler. Bu gibi bir kooperatifleşme girişiminde bulunmamış olsalardı, ortaca köylüsü, kooperatif ortakları bağlamında, şimdi sahibi oldukları büyüklükte ve kapasitede tesislerin de sahibi olamazlardı. Bu büyüklükteki tesisleri kurabilmek için köylüler hem ekonomik hem de emek güçlerini bir araya getirerek hedefe beraber yürümüşlerdir. Bu kooperatifleşmekten doğan en büyük avantajdır. Bir başka üstünlükleri daha vardır ki, kooperatifleşmemiş orman köylülerine ve diğer çiftçilere göre, Tablo 1, 2 ve 3’de yer alan iş kalemlerini başka işletmelerde yaptırmak zorunda kalacaklardı. İşleri başka işletmelere yaptırmaktan ötürü, ürünlerinin maliyeti artacak, birim üründen elde edecekleri karları da az olacaktı. Oysa şimdi, bu işleri kendi tesislerinde hem daha ucuza yapılmakta ve hem de, tesislerde çalışanlar kendileri olduğu için, ücret elde etmektedirler. Aynı zamanda kendi işlerini yaparak istihdam olanaklarına da kavuşmaktadır. Bunun sonucunda ortaya çıkan “ücret ve kar” gibi gelirleri ayrıca kazanımları olmaktadır. Oysa bu işler kendilerinin sahibi olmadıkları bir işletmede yaptırılmış olsaydı, yaratacağı istihdamdan doğan “ücret” ve sermaye sahipliği, teşebbüs etmekten doğan kar, hepsi köyün dışında kalacaktı. Kooperatiflerinin olmasındandır ki, yukarıda bahsedilen gelirleri, bölgede, köyde ve Kastamonu’da kazanılmıştır. Bu gelirlerin önemli bir kısmının buldukları bölgede harcandığını varsayarsak, bu gelirden yapılan harcamalarla, yeni gelirler, yeni yatırımlar ve eğer atıl kapasite yok ise, yeni istihdam yaratılabilmektedir. Böylece bölgesel kalkınmaya da katkıda bulunarak, bölgenin gelir seviyesinin yükselmesi için gerekli uyarımları kazandırmış olacaktır. Yukarıda yer alan Tablo 1, 2 ve 3’ de görülen kooperatif gelirleri, esas olarak kooperatif ortağının, yani köylülerindir. Fakat incelemelerimizde görülmektedir ki, kooperatif bu karları; ortaklara dağıtmayıp, ek yatırımlar, yeni tesisler veya kapasite artırımı, teknolojik yenilenme konularında kullanmaktadır. Bunun sonucunda köylünün sermaye miktarı nitel ve nicel anlamda artmaktadır.

Kooperatif, köylünün işini yürütebilmesi için gerekli yatırımlarını tamamladıktan sonra, üretimin çeşitlendirmesine giderek, bazı yıllarda söz konusu olacak gelir kaybını telafi edebilecektir. Böylece doğal koşullara bağlı olan tarımsal üretim kayıplarından ve orman işçiliğinin planlara bağlı olarak yıllık dalgalanmalarından kaynaklanacak kayıplardan sakınılmış olacaktır.

Kaynaklar

- Anonymous, 2008.** S.S. Ortalık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Bilanço Kayıtları, Tosya-Kastamonu.
- Bilgin, N., Başel, H., 2006.** Tarih Üzüm, İncir, Zeytin ve Zeytinyağı Birliği Ortakları Üzerine Bir Değerlendirme, Üçüncü Sektör Kooperatifçilik, Türk Kooperatif Kurumu Cilt 41 Sayı 4, s.55, Ankara.
- Karadeniz, N., Güneş, G., 2002.** Dağ Ekosistemleri ve Sürdürülebilir Yaklaşımlar, Türkiye Dağları 1. Ulusal Sempozyumu 25-27 Haziran, s.24-31, Ilgaz Dağı.
- Mülayim, Z.G.2003.** Kooperatifçilik, Tekin Yayınları, Ankara, 641 s.
- Özer, G., Bilgin, N., 2006.** Kooperatiflerin Ortaya Çıkışını Açıklayan ve Aksaklıklarını Oraya Koyan Teoriler, Türk Kooperatif Kurumu Cilt 41 Sayı 2, 2006, Üçüncü Sektör Kooperatifçilik, Ankara
- Özer, M.A. 2008.** Yeni Nesil Kooperatifler (I),Karınca Kooperatif Postası,Türk Kooperatifçilik Kurumu, Yıl:73, Sayı:855, ISSN:1300-1450.
- URL-1, 2008.** <http://www.tuik.gov.tr/>, Erişim Tarihi:15.12.2008
- URL-2, 2008.** [http:// www.diyarbakir-cevreorman.gov.tr/subeler/AGM/ulusal.pdf](http://www.diyarbakir-cevreorman.gov.tr/subeler/AGM/ulusal.pdf) Erişim Tarihi:15.12.2008
- Uslu, N., 2002.** S.S Ortalık Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin Yöre Ormanlarının Korunmasına Etkisi, 1.Ulusal Ormancilık Kooperatifi Sempozyumu-22-23 Mart, s.144-149, Kastamonu
- Sıvacıoğlu, A.,Ayan,S.,Öner,N.,Çelik, D.A., 2006.** Yarı Kurak Özellikteki Tosya (Kastamonu) Yöresi Erozyon Ve Ağaçlandırma Çalışmalarının Değerlendirilmesi, Türkiye’de Yarı Kurak Bölgelerde Yapılan Ağaçlandırma Ve Erozyon Kontrolü Uygulamalarının Değerlendirilmesi Çalıştayı, 7-10 Kasım 2006, Ürgüp, I.Cilt, S.112-124.

ORMANCILIKTA KATILIMCI KIRSAL DEĞERLENDİRME VE KIRSAL KALKINMA (KÖPRÜLÜ KANYON MİLLİ PARKI ÖRNEĞİ)

Ufuk COŞGUN

Dr., Batı Akdeniz Ormanlık Araştırma Müdürlüğü Orman Halk İlişkileri ve Sosyal Ormanlık Araştırmaları Bölüm Başmühendisliği P.K. 264/ANTALYA, E-posta: ufukcosgun@gmail.com

Özet

Ülkemiz kırsal alan nüfusu içerisinde ve kırsal alanında yer alan köy sayıları içerisinde orman köyleri nüfusu ve sayısının oranı önemli bir yer tutmaktadır. Kırsal alan nüfusunun yaklaşık % 32,47'sini, ülke kırsal alanındaki köylerin % 55,45'ini orman köyleri oluşturmaktadır (ORKÖY, 2006). Bu boyutuyla değerlendirildiğinde, ormancılık çalışmaları üzerinde sosyal etkilerin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Ormancılık içerisinde sosyal değişkenlerin rolü gittikçe artmaktadır. Oysa ormancılık çalışmalarında sosyal boyutun yer almasını sağlayacak çalışmalar yeterince bulunmamaktadır. Son yıllarda uygulanmaya başlayan özellikle dış kaynaklı projeler, sosyal değişkenlerin boyutunun ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmalarla kısmen de olsa sosyal değişkenlere yönelik bilgi üretilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Özellikle toplumsal katılımın gerekli olduğu doğal kaynak yönetimi çalışmalarında ve/veya yönetiminde katılımcı kırsal değerlendirme yöntemi ve sosyal etki analizleri yöntemiyle elde edilen bilgilerin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Çalışmada; köprülü Kanyon Milli Parkındaki yedi köy için belirlenen sosyo-ekonomik değişkenler kullanılarak temel bileşenler analizi yapılmıştır. Bu analiz yardımıyla sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi oluşturulmuş ve köylerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması yapılmıştır. Belirlenen değişkenlerin faktör analizi yardımıyla da seçilen bu değişkenlerden hangilerinin sosyo-ekonomik yapı üzerinde daha etkili olduğu ortaya konulmaktadır. Böylece hangi köylerde ve ne tür çalışmalarla yörelin sosyo-ekonomik yapısı üzerinde etkili çalışmalar yapılabileceği çoğul sayısal analizler yoluyla ortaya konmaktadır. Ayrıca; Köprülü Kanyon Milli Parkındaki 7 köye yönelik Kırsal Kalkınma Potansiyelleri irdelenmekte ve köyler için oluşturulan Kırsal Kalkınma Eylem Planı örnek bir köy için sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Katılımcı kırsal değerlendirme, kırsal kalınma eylem planı, temel bileşenler analizi, faktör analizi.

Collaborative Rural Assessment in Forestry and Rural Development A Case study: Köprülü Kanyon National Park

Abstract

Percentages of forest villages population and villages number have importance rural lands of Turkey. Forest villages approximately has a ratio of 32,47 % within rural land population and a ratio of 55,45 % within rural villages. The role of social variants in forestry gradually increases. In fact there is not a sufficient social dimension in forestry studies. Recently, the foreign supported projects showed how importance the social dimension of Turkish forestry has. With these studies, knowledge related to social variants has been produced. Especially, where social participation is necessary for the natural resources management studies, the necessity of the information obtained from the rural assesment method and the social impact analysing method is revealed.

In this study, a principal component analyze was realized by using some socioeconomic variants determined for seven forest villages in Köprülü Kanyon National Park. With this analyze, a socioeconomic development index was formed and a socioeconomic development ranking of these villages was realized according to this index. Beside this, a factorial analyze showed the most effective variants on the socioeconomic structure. By this way, with multiple quantitative tests, prior activities and villages were determined. Also, rural development potential of these seven forest villages was examined and a Rural Development Action Plan model for a reference village was presented.

Keywords: Participated rural assessment, rural development action plan, principle component analysis, factor analysis.

1. Giriş

Köprülü Kanyon Milli Parkı sınırları içerisindeki köyler grubu iki bölüme ayrılmaktadır. Bunlardan ilkinin Aşağı Köprüçayı Havzası oluşturmaktadır. Bu havzada park sınırları içerisinde 7 köy bulunmaktadır. Parkın kuruluşundan günümüze kadar, genellikle Milli Park uygulamalarının yer aldığı, bundan dolayı parkla ilgili en yoğun sorunların gerçekleştiği ve alandaki kullanım problemlerinin olduğu bölüm bu havzadır. İkinci havza ise, Serik ilçesinin sınırlarında olan ve üç köyü kapsayan Aksuçayı Havzası ile Isparta ili Sütçüler ilçesinden bir köy olmak üzere toplam dört köy Milli Park alanı içerisinde yer almaktadır. Tüm bu köylerden bir kısmı tamamen, bir kısmı ise kısmen park alanı içerisinde yer almaktadır. İncelemeler özellikle Köprüçayı Havzasında yer alan 7 köy grubuna yönelik olarak ortaya konmaktadır. Katılımcı yaklaşımın beş değişik yöntemlerinden; Topluluk Temelli Metodun, Katılımcı Kırsal Değerlendirme yöntemi ve SARAR yöntemi ile Toplumsal Analize Yönelik Metodunun Sosyal Değerlendirme/social assesment-SA yöntemi ile Köprülü Kanyon Milli Parkında yer alan 7 köye yönelik sosyo-ekonomik alt yapının belirlenmesi ile Kırsal Kalkınma Eylem Planı ortaya konulmuştur. Köylerin sosyo-ekonomik alt yapılarına yönelik olarak; Fiziki Alt Yapı (Köyün Genel Tarihçesi, Mahalle-Hane Sayısı, Yol-Ulaşım Alt Yapısı, Elektrik-Su-Telefon Durumu), Sosyal Yapı (Nüfus, Eğitim-Okul Durumu, Öğretmen-Öğrenci Sayısı, Cami-Mescit Ve İmam Durumu, Sağlık Tesisleri Ve Personel Durumu-Köydeki Kamu Görevlileri, Örgütlenme Durumu ve Turizm Potansiyeli), Ekonomik Yapı (Tarım, Hayvancılık ve Ormancilık) her köy için irdelenmiştir. (Coşgun, ve Uzun, 2008)

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmanın birinci grup materyalini, alanla ilgili yazılı kaynaklar oluşturmaktadır. Bunlar; alanla ilgili yapılmış bilimsel araştırma çalışmaları ve makaleler, diğeri yöredeki kamu kurum ve kuruluşları tarafından hazırlanan rapor ve programlardır. Alanla ilgili materyalin ikinci kısmını alandan derlenen özgün alan verileri oluşturmaktadır. Bunlar da sosyal içerikli verilerdir. Alandaki sosyal veriler “katılımcı kırsal değerlendirme (PRA)” ve “hızlı kırsal değerlendirme (RRA)” yöntemi ve “odak grup” toplantı çalışmalarıyla sağlanmıştır. Aşağı Köprüçayı Havzası’nda olan ve park alanı içerisinde kalan köylerin “kırsal kalkınma eylem planı” ortaya konmaktadır. Bu aşamada ise; katılımcı kırsal değerlendirme (PRA) kapsamında köylerdeki odak grup toplantılarında;

- Yerel bilgiye dayalı; değerlendirme, öncelikleri belirleme, planlama, yaratma, organize etmede yerel yeteneği güçlendiren eğitime yönelik katılımcı bir yaklaşım olan SARAR (self-esteem/kendine saygı, associative strength/birlikten doğan güç, resourcefulness/beceriklilik, action planing/ eylem planlama ve responsibility for followthrough/devamlılığı sağlayan sorumluluk) metodu,
- Çıkar grubu danışmanlığına yönelik olarak faydalanıcıyı değerlendirme BA (beneficiary assessment) metodu,
- Toplumsal faktörleri ve toplumsal etkileri sistematik olarak irdelenen SA (social assesment) metodu

yararlanılan yaklaşımlar olmuştur. Yine bu süreçte SWOT analizinden de toplumların potansiyel ve kısıtlarının saptanması aşamalarında yararlanılmıştır.

Diğeri yandan elde edilen sosyo-ekonomik değişkenler, emel bileşenler analizi ve faktör analizi olan çoğul sayısal analizler yoluyla da değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede köylerin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksine göre sıralanması yanı sıra, seçilen sosyo-ekonomik değişkenlerden etkili olan değişkenlerin saptanması da gerçekleştirilmiştir.

3. Katılımcılık, Katılımcı Kırsal Değerlendirme Yöntemi Ve Kırsal Kalkınma

Katılımcılık, mevcut durumun analizi ve kalkınma faaliyetlerinin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesinde yerel nüfusun yol gösterici olduğu, yerel nüfus ve kalkınma uzmanları arasındaki iletişim süreci olarak tanımlanabilmektedir (World Bank, 1996). Genel olarak; yaygın katılımcılık ve çıkar grubu katılımcılığı olarak iki çeşit katılımcılık bulunmaktadır. Yaygın katılımcılık; insanların, özellikle dez avantajlı olanların, topluluklarında politika oluşturma ve bunu kontrol etme, alternatif tasarımlar, yatırım tercihleri, kalkınma müdahalelerinin yönetimi ve izlenmesi konularını etkiledikleri süreç olarak saptanmaktadır. Çıkar grubu katılımcılığı ise; kalkınma projeleri için belirlenen ve doğrudan etkilenen hedef grup dışında, projeden dolaylı olarak etkilenen; i) Proje uygulaması için kredi alanlar, ii) STK'lar, iii) Özel sektör, iv) Finans kuruluşlarının katılımcılığı şeklinde tanımlanmaktadır. Katılımcı yaklaşımın temel amaçlarını ise; yerel düzeyde insanların katılımını teşvik etmek, kendi kalkınma programlarını finanse etmek için yerel oluşumlara fon sağlamak yoluyla (merkezden bağımsız) merkez kaç bir yapı oluşturmak, kamu sektörü için katılımcı planlama modellerini desteklemek ve yerel kalkınma projelerini planlamak ve yönetmek için yerel otoritelerin kapasitelerini geliştirmek şeklinde saptanmaktadır. Katılımcı yaklaşımda kullanılan beş değişik metod bulunmaktadır. Bunlar;

- Çalıştay Temelli (Workshop) Metodu,
- Topluluk Temelli Metod (Katılımcı Kırsal Değerlendirme-KKD-ve kalkınmada hedeflenen katılımı sağlamada çok önemli olan beş niteliğin veya yeteneğin temsil edildiği SARAR metodu)
 - i- kendine saygı (self esteem),
 - ii- birlikten doğan güç (associative strength),
 - iii- beceriklilik (resourcefulness),
 - iv- eylem planlama (action planning),
 - v- devamlılığı sağlayan sorumluluk (responsibility followthrough),
- Çıkar Grubu Danışmanlığına Yönelik Medot (faydalanıcıyı değerlendirme/beneficiary assesment-BA Metodu),
- Toplumsal Analize Yönelik Metodlar (Sosyal Değerlendirme/social assesment-SA Metodu),

şeklindedir. **Katılımcı Kırsal Değerlendirme**; yerel halkın kendi değerlendirmelerini, analizlerini ve planlarını mümkün kılan, yerel halk ile “dışarıdan gelen” konumundaki uzmanların bildiklerini, uzmanlıklarını öğrendiklerini paylaştıkları yerel bilgiyi vurgulayan bir yöntemdir. Diğer bir deyişle, kırsal kalkınma sürecinde yararlanılacak kaynakların, fırsatların ve engellerin kırsal toplulukla birlikte, sürecin her evresine onları da katarak çözümleme ve değerlendirme aşamalarında kullanılan teknikler toplamına Katılımcı Kırsal Değerlendirme yöntemi denilmektedir. Katılımcı kırsal değerlendirme 128 ayrı tekniği içermektedir. Katılımcı kırsal değerlendirme tekniklerinden bazıları; i) Haritalama, ii) Matris sıralaması, iii) Gözlem, iv) Değişen Eğilimler, v) Venn-Chapati Diyagramı, vi) Köy Gezisi, vii) Mevsimsellik, viii) Akış Diyagramı, ix) Tercih sıralaması, x) Kuklalar ve Düşünce Boncukları vb. şeklindedir (World Bank, 1996) **Sosyal Etki Değerlendirme (social impact assesment-SIA)**; genel bir ifade ile toplum gelişmesinin sosyal sonucunu/önemini analiz etme, izleme ve kullanmaktır. SIA bir alan araştırması ve aynı zamanda uygulamasıdır. Konu alanları yada disiplinler için farklı tanımlamalarda yapılabilmektedir. SIA bir etki değerlendirme işleminde sadece sosyal etkinin tahmini olarak anlaşılmalıdır. SIA; önceden tasarlanan yada tasarlanmayan hem negatif ve hem de pozitif sosyal sonuçların, planlanmış müdahaleler (politikalar, programlar, planlar, projeler) ve bu müdahalelerle oluşan sosyal değişim seyrinin analiz, izleme ve yönetimidir (Vanclay, 2003). **Kırsal Kalkınma**; Kırsal alan kalkınma politikaları; kırsal alan toplumlarının ekonomik, toplumsal ve kültürel olanaklarını geliştirmek, bu toplumları ulusal yaşam düzeyine

kavuşturmak, onların ulusal gelişmeye bütünüyle katılmalarını sağlamak üzere, toplum ve devletin birleşik çabaları sonucu ortaya çıkan ilerlemeyi kapsayan politikalarıdır (DPT, ÖİK, 2000). Kırsal kalkınma, insan yaşamına olumsuzluklar getiren kırsal çevre koşullarının iyileştirilmesine yönelik çalardır şeklinde tanımlanmaktadır. Kırsal kalkınma çalışmalarında; kırsal toplumların sorunları belirlenmekte ve tanımlanmakta, bu sorunlara göre uygun çözüm önerileri geliştirilmektedir (Tolunay, Korkmaz, 2003). Daha genel bir yaklaşımla; toplum kalkınması, küçük toplulukların içinde buldukları ekonomik, toplumsal ve kültürel koşulları iyileştirmek amacıyla giriştikleri çabaların devletin bu konudaki çabalarıyla birleştirilmesi, bu toplulukların ulusun tümüyle kaynaştırılması, ulusal kalkınma çabalarına tam biçimde katkıda bulunmalarının sağlanması sürecidir (Geray, 1981). Bu anlamda toplum kalkınmasının biri eğitsel, öbürü örgütsel olmak üzere, başlıca iki ana yönü bulunmaktadır.

4. Köprülü Kanyon Milli Parkı Köprüçay Havzası Köyleri Kırsal Kalkınma Potansiyelinin Değerlendirmesi

Park alanındaki Köprüçay havzası köylerinin kırsal kalkınma potansiyelinin değerlendirilmesi için yapılan sosyal değerlendirmeler yanında kayıtsal bulgulara irdelenmiştir. Bu kapsamda; ekonomik yapıya yönelik en temel göstergelerden birisi olan istihdam ve istihdamın sektörel dağılımı Tablo1’de sunulmaktadır.

Tablo 1. Köprülü Kanyon Milli Parkı Köylerinde İstihdam Durumu

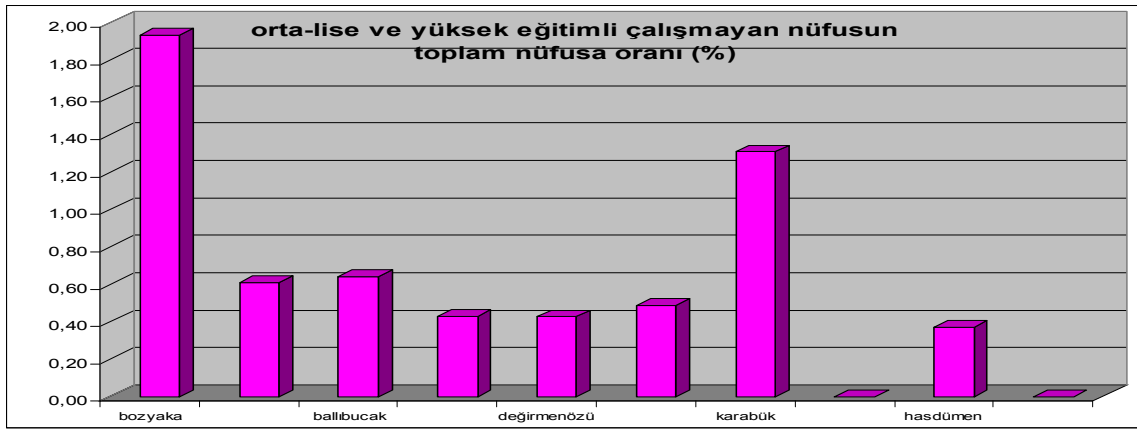
Köyler	Nüfus			İşgücü Ve İşgücünde Olmayanlar									
	Toplam	Erkek	Kadın	İstihdam				İşsiz		İşgücünde Olmayan			
				Erkek	Kadın	Toplam	%	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Toplam	%
bozyaka	1915	1010	905	780	794	1574	82,19	17	4	213	107	320	16,71
altinkaya	492	239	253	213	218	431	87,60	1	.	25	35	60	12,20
ballıbuca	312	162	150	138	126	264	84,62	1	.	23	24	47	15,06
çaltepe	466	197	269	176	240	416	89,27	.	.	21	29	50	10,73
değirmenözü	468	200	268	179	230	409	87,39	.	.	21	38	59	12,61
gaziler	411	227	184	183	155	338	82,24	2	.	42	29	71	17,27
karabük	535	258	277	216	234	450	84,11	3	.	39	43	82	15,33

Kırsal alana yönelik istihdamda tarım sektörünün payının yüksek olması beklenen ve/veya olması gereken bir olgudur. Bu istihdamın diğer sektörlerde de dağılımının dengeli bir şekilde yönlendirilebilmesi gereklidir. Bunun için de özellikle kırsal sanayiye yönelik yatırımlarla hizmet sektöründeki istihdamın artırılması olanakları aranmalıdır. Özellikle hizmet sektörüne yönelik istihdamın artırılması olanakları bağlamında turizm ve ekoturizm potansiyelinin iyi planlanması gereklidir. Alandaki köylerde nüfusun büyük bir kısmı tarım sektöründe (Ziraat, Avcılık, Ormanlık ve Balıkçılık) çalışmaktadır. Bu sektörde çalışanların oranı bozyaka köyünde %89,20, altinkaya, ballıbuca, çaltepe, değirmenözü, gaziler ve karabük köylerinde %100’dür.

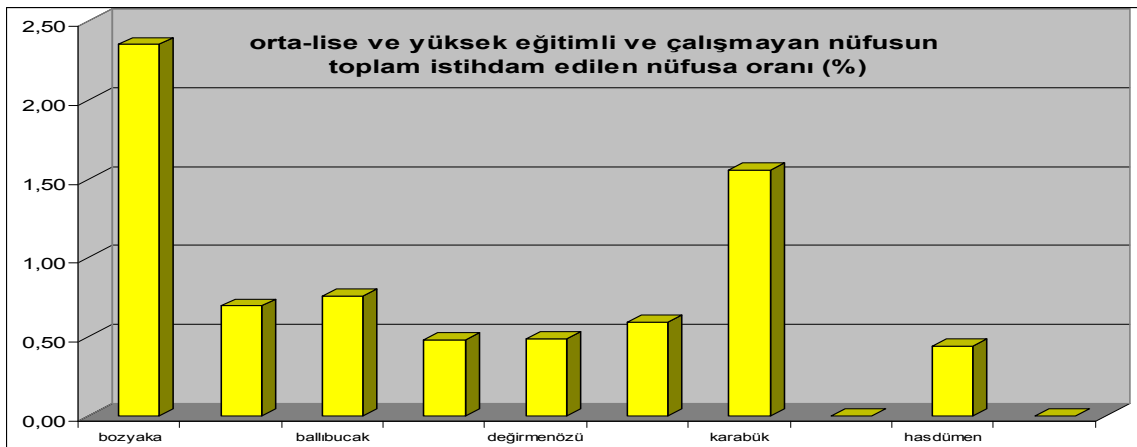
Sosyal göstergeler içerisinde en temel gösterge ise nüfusun eğitim durumudur. Köprülü Kanyon Milli Parkı köylerinde eğitim durumuna yönelik veriler ise Tablo 4.56’da sunulmaktadır. Diğer yandan, köylerdeki istihdam durumu ile nüfusun eğitim durumuna yönelik çözümler köylerde yaşanan sosyal sorunların saptanmasında önemli bir gösterge olmuştur. Bölgedeki sosyal sorunların yoğunlaştığı köyleri saptayabilmek açısından istihdam ile ilgili bulgulara bakıldığında köyler arasında önemli bir farklılık olmadığı görülmektedir. Benzer şekilde nüfusun eğitim durumu irdelendiğinde de benzer bir durumla karşılaşılmaktadır. Veriler daha farklı açılardan değerlendirildiğinde; bölgedeki sosyal sorunların yoğunlaştığı köy ve/veya köyler ortaya çıkmaktadır. Özellikle yöre köylerinde eğitim düzeyi yüksek ve istihdam edilememiş nüfus irdelendiğinde Karabük ve Bozyaka köyleri diğer köylerden oldukça farklı bir şekilde ortaya çıkmaktadır (Şekil: 1 ve 2).

Yöredeki sosyal sorunların yoğunlaştığı bu iki köy için hedef ilgi grubu olarak eğitim düzeyi yüksek ve istihdam edilemeyen kitlenin olması gerektiği belirlenmiştir. Bu durumda, gerekli

katılımcılığı dikkate alan ve yörede yapılacak çalışmaların bu günü ve geleceğine yönelik odak grup toplantıları bu kitle ile öncelikle yapılmalıdır. Ortaya konan çözümlemenin doğruluğu tartışılabilir. Başka alanlarda bu verilerden yola çıkılarak aynı sonucun elde edilmesi beklenebilir ve/veya beklenmeye bilir. Ancak, burada ortaya çıkan sonuç sosyal sorunların yoğunlaştığı iki köyü çok açık olarak göstermesi bakımından anlamlı ve tutarlıdır. Köylerdeki nüfus verileri ile ilgili diğer bir çözümleme de aktif çalışabilir nüfus potansiyeli ve nüfusun bağımlılık oranları açısından yapılmaktadır. Aktif çalışabilir nüfus oranı köylerde yapılacak kırsal kalkınma çalışmaları için gerekli potansiyelin varlığını ortaya koymaktadır. Köylerdeki nüfus üzerinden oluşturulan bir değer olduğu için köyün hane sayısına oranlanarak değerlendirmeler alınması daha anlamlı görülmüştür. Elde edilen değerler daha nicel bir yapı göstermesini sağlamak için böyle bir oran elde etmek gereklidir. Aktif çalışabilir nüfus potansiyeli bakımından; Karabük ve Çaltepe köylerinin ilk sırada yer aldıkları görülmektedir (Coşgun ve Uzun, 2007). Bu oranın yüksek olduğu köylerde emek yoğun kırsal kalkınma çalışmalarına yönelmek sosyal etkiyi artırmada önemli bir etkidir. Bu nedenle, Karabük ve Çaltepe köylerinde emek yoğun projelerin daha çok dikkate alınması gereklidir.

Şekil 1. Eğitim ve İstihdamın Dağılımı

Şekil 2. Eğitim ve İstihdamın Dağılımı

Nüfusla ilgili diğer bir çözümleme ise bağımlılık oranıdır. Bağımlılık oranı ise; “**üretim katılan her 100 kişinin kendisiyle birlikte kaç kişiye yetecek kadar üretimde bulunması gerektiği**” şeklinde belirtilmektedir (Zaim, 1992). Bağımlılık oranının daha nicel bir yapı göstermesini sağlamak için bağımlılık oranı değeri hane başına düşen ortalama nüfus değerine

oranlanmıştır. Her hangi bir kırsal kalkınma çalışmasında amaç; mümkün olan en yüksek etkiyi sağlamaktır. Bunu gerçekleştirebilmek için hane başına düşecek en yüksek getiriyi sağlayacak projelerle uygulamalara başlatılır. Bu aşamada ise söz konusu oran dikkate alınmalıdır. Bu oranın en yüksek olduğu köyler çalışmaların öncelikle başlatılması gerekli alanlardır. Bu kapsamda da karşımıza Altınkaya ve Ballıbucağ köyleri çıkmaktadır. Diğer yandan, kırsal kalkınma çalışmaları açısından köylerdeki nüfus artış hızları da önemli göstergelerden biridir. Çünkü köyde yaşayan nüfustaki artış hızının negatif olması köylerde göç olduğunu göstermektedir. Kırsal kalkınma çalışmalarıyla bu göçün hızının azaltılması ve süreç içerisinde durdurulması diğer bir amaçtır. Geleceğini köyde görmeyen insanların yapılacak çalışmalara katılımını sağlamak oldukça güçtür. Bu önemli bir dezavantajdır. Diğer yandan, bu tür alanlarda yapılacak çalışmalarla elde edilecek başarıların etkileri diğer alanlara göre daha yüksek olacaktır. Bu riskin çalışmalarda dikkate alınması gereklidir(Coşgun ve Uzun, 2007).

Bölgedeki köylerin genelinde doğal kaynakların kullanımına dayanan bir geçim şekli sürmektedir. Bunların başında da tarımsal sektörü gelmektedir. Tarımsal üretim geleneksel yapıda ve büyük ölçüde geçimlidir. Hayvancılıkta da durum benzer nitelik göstermektedir. Köylerle ilgili tarımsal üretim olanakları tartışma ve sonuç bölümünde vurgulanmaktadır. Tarımsal üretimde önemli kalkınma olanağı olarak tarımsal alt yapının iyileştirilmesi gerekliliği dikkat çekicidir. Yörede yürütülen GEF-II projesi çerçevesinde uzmanlarca oluşturulan otlatma planı ciddi bir veri ortaya koymuştur. Bölgenin yapısı gereği otlatma hemen her alanda gerçekleştirilmektedir. Bu anlamda otlatmanın bir sisteme oturtulması gereklidir. Bu konudaki yaklaşımlar tartışma ve sonuç bölümünde sunulmaktadır. Ancak, yapılan otlatma planına göre; bölgedeki uygun alanlardan yararlanan büyükbaş hayvan birimi olarak miktar 2643'tür. Ancak, potansiyel olarak yararlanabilecek büyükbaş hayvan birimi miktarı ise 4467'dir. Yani alanda otlayan hayvan varlığının %59,2'si kadar daha potansiyel bulunmaktadır. Konuya bu açıdan bakıldığında yöredeki bazı sosyal içerikli sorunların daha kolay aşılabileceği çıkmaktadır. Yapılan odak grup toplantılarında halkın genel olarak beklentisinin hayvancılıkla ilgili getirilecek çözümlere odaklandığı görülmüştür. Bu büyük beklentinin karşılıklı katılımcı bir yaklaşımla çözüme ulaştırılmasında bu nokta çok önemlidir. Alanda en önemli olarak görülen tehdit otlatma değil otlama ihtiyacının sistemli bir şekilde karşılanması şeklindedir.

KKMP köylerindeki yapıyı sayısal verilerle analiz yapabilmek için seçilen değişkenler kullanılarak temel bileşenler analizi gerçekleştirilmiştir. Bu analiz yoluyla elde edilen sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi yardımıyla da köylerin sıralaması yapılmıştır. Bu sıralamada bize hangi köylerde özellikle sosyo-ekonomik yapının iyileştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Yapılacak çalışmalarda hangi köylere öncelik verilmesi gerektiğinin ortaya konması bakımından bu yaklaşım son derece önemlidir. Burada karar verici değişik politikaları benimseyebilecektir. Birinci yaklaşımda; en düşük gelişmişlik sıralamasındaki köylerin önceliklendirilmesi söz konusu olacaktır. İkinci yaklaşımda ise, gelişmişlik sıralamasında ilk sıralardaki köylerin önceliklendirilmesi seçilebilecektir. Her iki durumda da seçim yapmaya olanak tanıyan bir veri elde edilmiş olmaktadır. Bu sıralama yöredeki deneyimlerimize göre son derece tutarlı bir sıralama olarak görülmektedir.

Köylerin sosyo-ekonomik yapıları üzerinde hangi değişkenleri etkili olduğunu saptamak amacıyla faktör analizi uygulanmıştır. Seçilen toplam 29 değişkenin toplam dört faktör grubunda toplandığı görülmüştür (Tablo 3).

Tablo 2. KKMP Köylerindeki Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Endeks Sıralaması

BOZYAKA	15,90
KARABUK	8,20
DEGIRMENOZU	6,88
GAZILER	-0,25
BALIIBUCAK	-6,26
ALTINKAYA	-9,76
CALTEPE	-9,82

Seçilen sosyo-ekonomik değişkenlerin faktör analizinde toplam 6 faktör grubu oluşmuştur. Bu grupların toplam varyansı açıklama oranının %100 olduğu görülmektedir. Çalışmada beş faktör grubunun değerlendirilmesine yer verilmiştir. Ortaya çıkan faktör gruplarında yer alan değişkenlerin dağılımına göre her bir faktör grubu adlandırılmaktadır. Bu duruma göre; 1 nolu faktör “ Köylerin Merkezlere Uzaklığı ve Muhtaç Nüfus Oranı Faktörü”, İki nolu faktör “Nüfus Bağımlılık Oranı ve Tarımsal Üretim Faktörü”, “Üç nolu faktör “Aktif Çalışabilir Nüfus Oranı Faktörü”, dört nolu faktör “Hane Başına Küçük Baş Hayvan Varlığı Faktörü”, beş nolu faktör ise “Hane Başına Ortalama Ağıl Kapasitesi Faktörü” olarak adlandırılmıştır.

Tablo 3. Faktör Analizinde Faktör Gruplarının Oluşumu

Component	Total Variance Explained								
	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	11,38	39,241	39,241	11,38	39,241	39,241	9,689	33,41	33,41
2	8,458	29,166	68,406	8,458	29,166	68,406	8,621	29,726	63,137
3	3,614	12,463	80,869	3,614	12,463	80,869	4,037	13,922	77,059
4	2,56	8,829	89,698	2,56	8,829	89,698	2,292	7,903	84,962
5	1,713	5,909	95,607	1,713	5,909	95,607	2,213	7,632	92,595
6	1,274	4,393	100	1,274	4,393	100	2,148	7,405	100

Birden fazla değişkenin birlikteliği ile ortaya çıkan faktörlerin adlandırılmasında özellikle söz konusu değişkenlerin adları kullanılmıştır. Dolayısıyla köylerin sosyo-ekonomik yapıları üzerinde etkili değişkenlerin daha belirgin olarak görülmesi amaçlanmıştır. Faktör analizi çok sayıdaki değişkenlere göre köylerin sosyo-ekonomik yapıları üzerinde hangi değişkenlerin daha fazla etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ortaya çıkan faktör grupları ve bunları oluşturan değişkenler doğrudan etkili olması nedeniyle yapılacak çalışmalarda bu değişkenlerin olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Öncelikle bu faktör gruplarının negatif etkilerinin giderilmesine yönelik çalışmalar yaşama geçirilmelidir. Çünkü bu faktörler söz konusu köylerin sosyo-ekonomik yapıları üzerinde birinci derece etkili faktörlerdir. Dolayısıyla, temel bileşenler analizi ile hangi köylerden öncelikle çalışmaların yürütülmesi kararları ortaya konabilecektir. Bunu önceliklendirilen köylerde hangi tür çalışmaların yapılması gerektiğinin kararlaştırılması aşaması izlenmektedir. Yapılan faktör analizi de bu sorunun yanıtını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, hangi köylerde ve ne tür çalışmalarla bu yörenin sosyo-ekonomik yapısı üzerinde etkili olunacağı ortaya konmuş olmaktadır.

Tablo 4. Sosyo-Ekonomik Değişkenlerin Faktör Analizi

	Rotated Component Matrix ^a				
	Component				
	1	2	3	4	5
hbacnp			0,845		
nbagorn		0,816			
ucuzk	-0,955				
iluzk	-0,926				
hbbkbs				0,825	
hnortagkaps					0,924
isztopnuform	0,973				
Sulutaraln		0,987			
Pzsebz		0,987			
Pztahl		0,987			
ormcalyar		0,987			
odougecim		0,920			
issiznuform	0,959				
oybclmnuuf	0,898				
oybclmnuftopl	0,882				

5. Köprülü Kanyon Milli Parkı Köprüçay Havzası Köyleri Kırsal Kalkınma Eylem Planı

Kırsal kalkınma eylem planında; Ana hedef, bu ana hedefi destekleyen programlar, her bir program için oluşturulan stratejilerin saptanması ilk basamaktır. Belirlenen stratejilere ulaşmayı sağlayacak amaçlar ve bu amaçları oluşturacak eylemlerin saptanması ise ikinci basamağı oluşturmaktadır. Burada tüm bu süreçlerin ortaya konması aşamaları kısa, orta ve uzun dönemli olarak oluşturulmalıdır. Kırsal kalkınmayı sağlamak amacıyla köprüçay havzasındaki köylerde temel bazı yapısal değişimlerin oluşturulması gerekmektedir. Bu temel değişimler programlar halinde sunulmaktadır. Bu programların gerçekleştirilmesi kırsal kalkınmanın ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Programları oluşturabilmek amacıyla çeşitli stratejiler ortaya konmak durumundadır. Her programın bir veya birden fazla stratejisi olabilecektir. Bu stratejiler ışığı altında her bir stratejinin amaçlarının saptanması gereklidir. Stratejiler yoluyla istenen amaçlar doğrultusunda her bir amaç için bir veya birden fazla eylem gerekecektir. Eylemler, amaçlar ve stratejiler köylerin bu hedeflere ulaşabilme olanaklarına göre kısa, orta ve uzun dönemli olarak sınıflandırılmak durumundadır. Yapılan sınıflandırma, yapılacak çalışmaların zaman düzenlenmesi niteliği taşımaktadır. Genel bir yaklaşım olarak; sunulan şema tüm köylerin kendi içerisinde sahip oldukları yerel olanaklar çerçevesinde değişiklikler göstermektedir. Köprüçay havzası köyleri için kırsal kalkınma eylem planı kısa, orta ve uzun dönemli olarak saptanmaya çalışılmıştır. Yapılan eylem planının izlenmesi süreci her dönemin sonunda yapılacak değerlendirmelerle ortaya konmak durumundadır. Kısa dönem olarak 3 yıl kabul edilmiştir. Kısa dönem sonunda hangi eylemlerin gerçekleştirilebildiği hangi eylemlerin gerçekleştirilemediği SWOT analizi yöntemiyle saptanmalıdır. Kısa dönem sonunda orta ve uzun dönemli hedefler için belirlenen eylemlerden de hangileri konusunda ne gibi gelişmeler yaşandığı benzer nitelikteki çalışmayla ortaya konmalıdır. Orta dönem olarak; 5 yıl, uzun dönem olarak da 8 yıl kabul edilmektedir. Programın işleyişi 8 yıl sonunda yapılacak genel değerlendirmeyle saptanmalıdır. Ortaya konmaya çalışılan bu eylem planı oldukça elastiki bir yapı içermektedir. Her aşamada geline nokta değerlendirilerek eylemlerde oluşan gelişmelerin durumuna göre bir sonraki eylem grubu bir üst seviyeye kaydırılabilecektir. Benzer şekilde gerçekleştirilemeyen ancak, mutlak gerçekleşmesi gerekli görülen eylemlerde bir alt zaman dilimine alınması sağlanabilecektir.

Köprülü Kanyon Milli Parkı Aşağı Köprüçay havzasındaki 7 köye yönelik olarak hazırlanan kırsal kalkınma eylem planına yönelik tablolar bu köy grubundaki tipik 1 köy (Altinkaya Köyü) için sunulmaktadır(Coşgun ve Uzun, 2007).

6. Sonuç ve Öneriler

Köprü çay havzasındaki köylerin sorunları üç aşamalı olarak ortaya çıkmaktadır. Bunlar; i) Alt yapı sorunları, ii) Tarımsal sorunlar, iii) Turizm kaynaklı sorunlar, şeklindedir. Bu sorunların çözümü de bu üç ana yaklaşım içerisinde çözümlenmelidir. Ancak yöredeki halkın DKMP yönetimine yönelik yaklaşımındaki en belirgin sorun “**güven**” sorunudur. Yaklaşık 30 yıllık bir Milli Park olan alanda gerekli ve yeterli yönetim gücü ve sürekliliği sağlanamamıştır. Bu durum, alandan geliştiği güzel yararlanmayı bir alışkanlık haline getirmiştir. Süreç içerisinde yasalara aykırı yararlanmalar son on yılda rafting’in de gelişmesi ve yoğunlaşmasıyla üst düzeye çıkmıştır. Yöredeki ekonomik rant çok üst düzeydedir. Yıllık ziyaretçi sayısının 600-700 bin olarak tahmin edildiği bir alanda kişi başına en düşük 5 en yüksek 50 Euro’dan turizm etkinliği (büyük çoğunluğu rafting kaynaklı) alandaki rantın büyüklüğünü ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda yöredeki sosyal sorunların çözümü hiç de kolay değildir. Öncelikle yok olmuş “güven” eksikliğini tekrar kurmak gereklidir. Bu amaçla yapılacak her türlü yaklaşımda yöre halkı ile köy liderlerinin (köy muhtarı, varsa kooperatif yöneticileri ve mahalle liderlerinden oluşan ortak bir örgüt) oluşturduğu bir örgütlenme şekliyle birlikte kararların alınması zorunluluk taşımaktadır. Kırsal kalkınma çalışmaları alt yapı sorunlarının çözümü ve tarımsal yapının geliştirilmesine yönelik projelerle başarılı olabilecektir. Bu aşamada Altinkaya, Ballıbucak, Çaltepe ve Değirmenözü köylerini içeren toplu kırsal kalkınma projelerinin ortaya konulması gereklidir. Bu bağlamda, bu köylerdeki büyükbaş hayvancılıktaki ırk değişimi, yem bitkileri üretimi ve üretilen hayvansal ürünlerin katma değer oluşturacak ürünler haline getirilerek pazara sunulması aşamalarını içeren bir pilot projeye gereksinim bulunmaktadır. Bu projenin uygulanması için gereken kaynağın sağlanmasında yörede uygulanan GEF-II projesi olanakları çok uygundur. Köyler bütünlüğü için oluşturulacak bu yaklaşıma yönelik gerekli kaynak bu projenin hibe projeler kısmından rahatlıkla sağlanabilecektir. Bu açıdan son derece büyük bir şanstır. Çaltepe köyündeki küçük mandıra işletmesinin kapasite gelişiminin desteklenerek ortaya çıkacak ürünlerin pazarlanmasının sağlanması da üretimin pazara sunulması sorununu ortadan kaldıracak niteliklidir. Burada en büyük sorun yöre halkının bu konuda birliğinin ve desteğinin sağlanmasıdır. Aslında bu köylerin milli park yönetimi ile önemli sosyal sorunları da bulunmamaktadır. Hayvancılıktaki değişimle sağlanacak gelir seviyesindeki artış diğer tarımsal ve üretim değişikliklerini ve ekoturizm uygulamalarının uygulanmasına uygun bir zemin hazırlayacaktır. Yöre halkının somut, kısa sürede gelir elde edebilecekleri ve en önemlisi bildikleri bir uygulamayla bu sonuca ulaşmaya ihtiyacı bulunmaktadır. Köyler bazında kırsal kalkınma eylem planı olarak sunulan konular her köy için ayrı birer kırsal kalkınma projesi oluşturmayı gerektirmektedir. Köylerin genel alt yapısal sorunlarının birbirleri ile benzer olması bazı konuların her köy için tekrarlanmasına neden olmuştur. Ancak köylerin sosyal yapı farklılıkları ve sorunlar içindeki çözüm öncelikleri kırsal kalkınma eylem planının zamanla ilgili farklılıklar ortaya çıkaracağı bilinmelidir. İki köydeki benzer sorunlar bir köyde kısa sürede çözümlenmek istenirken diğer köyde orta dönemde çözümlenmek istenebilecektir. Süreç içerisinde çözümlenebilen ve/veya çözümlenemeyen sorunlar kısa, orta ve uzun dönemli stratejiler içerisinde yer değiştirebilecektir.

1. Altinkaya köyü; rafting turizm etkinliğiyle ünlü Köprüçay Irmağı’na sınırı olan bir köy durumundadır. Bu nedenle yaşanan sorunlara karşı; Köprüçay Irmağı’na sınırı olan Bozyaka ve Karabük köyleriyle birlikte hareket etmektedir. Bu bağın öncelikle koparılması gerekmektedir. Bu köyde öncelikle belirtilen sorun veya sorunların aşılması için, gerekli kurumlarla iletişime geçilmesi gerekmektedir. Bu kurumların başında “Karayolları ve Köy Hizmetleri” gelmektedir. Köy için son derece gerekli alt yapı eksikliklerinin bu kuruluşun programına alınması sağlanmalıdır. Bunu köylünün katılımı ile beraber yapabilmek için, bu köyde oluşturulan/oluşturulacak “Köy Kalkınma Kurulu”nun çalışmalara başlaması gerekmektedir. Bu çalışmaları, üst düzey yazışmalarla DKMP Mühendisliği ve özellikle DKMP Şube Müdürlüğü desteklemelidir.

2. Evlere içme suyu şebekesi sağlayabilmek için gerekli su potansiyelinin ne olduğuna yönelik bir saptama bulunmamaktadır. Antik dönemdeki suyolları halen kullanılan belli başlıca su kaynaklarıdır. Bu yollardaki su kayıplarının nedenleri ve çözüm olanaklarının irdelenmesi gerekmektedir. Antik dönemde yaklaşık 60–70 bin kişinin yaşadığı tahmin edilen ve bu dönemde, su sıkıntısının bulunmadığı bilinen bir alanda, bu denli alt yapı sorunu yaşamak büyük bir çelişki içermektedir. Köyün kendi olanakları ile oluşturmaya çalıştığı ve Demirciler köyü güzergâhından su sağlamak amaçlı girişimi desteklenerek çözüme ulaştırılması gereklidir. Köyün, özellikle içme suyu olanağının ne olduğu ve maliyeti sorunu DSİ Bölge Müdürlüğü teknik olanaklarıyla somutlaştırılmalı ve yerel su kaynakları tespiti yapılması sağlanmalıdır.

3. Yöre köylülerinin MP’de yürütülen GEF-II Projesi ile ilgili farklı beklentileri bulunmaktadır. Bu beklentilerin başında da yol ve su gelmektedir. Bu sorunların Proje ile ilgisinin olmadığı, ancak yardımlaşma ile gerekli çözüm olanaklarının sağlanabileceği vurgulanması gereken önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Köylülerle yapılan toplantılarda, beklentinin proje amaçlarının dışında olduğu algılanmıştır. Fakat projeye olan güvenlerinin sağlanması için, ilgili sorunların çözüm aşamalarında, köylüye yardımcı olacak bir sistem içerisinde bulunmak gerekmektedir.

4. Yöredeki tarihi ve kültürel alanlarda, SİT uygulaması nedeniyle, özellikle yerleşim sorunu yaşanmaktadır. Bu sorunun aşılabilmesi için, köyün kadaströ çalışmalarının tamamlanarak “köy yerleşim sınırlarının” ortaya konulması gerekmektedir. Bu çalışmaların yasal boyutu ve sürecinin köy halkına aktarılması gereklidir.

5. Tarımsal yapıdaki geleneksel üretim nedeniyle önemli üretim kayıpları yaşanmaktadır. Özellikle buğday üretimi yapılan alanlarda uygun tohum ve gübre seçimi ile ilgili olarak ciddi belirsizlikler bulunmaktadır. Bunların aşılabilmesi için, bu köye yönelik tarımsal yayım çalışmalarının başlatılmasını sağlayacak gerekli girişimlerin ve eğitim programının oluşturulması gerekmektedir. Bu programda yer alacak örnek çiftçilerin seçiminin köy yerel örgütü (Köy Kalkınma Kurulu–KKK) aracılığı ile yaşama geçirilmesi gerekmektedir. Özellikle üzüm üretiminin geleneksel yapıdan kültüre edilmiş işletmeciliğe dönüşümü amacıyla bölgedeki tarım kuruluşları ile iletişim yaygınlaştırılmalıdır. Üzümde elde edilebilecek pekmez, sirke, pekmez katkılı kokteyl’lerin vs. üretimi ve bölge restoranlarında tanıtımı yanı sıra Altinkaya köyü üzümünün şarap yapımı yoluyla da değerlendirilmesi mümkündür. Aydın ili Selçuk ilçesi Şirince köyü bu açıdan önemli bir örnektir. Yalnız burada dikkat edilmesi gereken nokta ise, köy halkının daha tutucu bir yapısının olmasıdır. Böyle bir çalışmada bu noktaya özellikle dikkat edilmelidir. Park yönetiminin yasal olanaklarla ilgili gerekli alt yapının oluşturulmasına yönelik çalışmayı ortaya koyması gereklidir.

6. Altinkaya köyünde, hayvancılık güç koşullarda ve verimsiz yürütülmektedir. Hayvancılıkta en önemli sorun, girdi sorunu olan yem sorunudur. Fakat köylü buna rağmen bazı tarım alanlarını nadasa bırakmaktadır. Bu alanların yem üretim amaçlı kullanılması ve yem çeşidinin saptanmasıyla ilgili bölge tarımsal kuruluşlarıyla iletişim sağlanmalıdır. Daha sonra hayvan ırklarının kültüre edilmesini sağlayacak tarımsal programlara gereksinim bulunmaktadır. Yörede 2500–3000 civarında küçükbaş hayvan varlığını, gruplar halinde, yarı-kapalı otlatma sağlayacak alanlarla sınırlama sistemi oluşturulmalıdır. Park yönetimi tarafından saptanmış alanlarda, yem desteği ile yarı-kapalı alan otlatma sisteminin oluşturulması gerekmektedir. Bu amaçla 1 keçi için gereken minimum alan ve günlük yem miktarı bilimsel veriler bazında ortaya konulmuştur. Köy etrafındaki maki alanlarının yemlik yaprak üretim amaçlı planlanması ve bu alanlarda planlı bir yemlik yaprak üretim sisteminin kurulması gereklidir. NEYİŞÇİ (2002); maki alanlarıyla ilgili çalışmasında “... Maki alanlarının, uygun tekniklerin kullanılarak ıslah edilmesi ve bilimsel planlamayla kullanıma açılmaları ile maki türlerinin ortalama olarak sürgün üretimlerini 5 misli, et üretimini de 3 misli artıracaktır” şeklinde saptamalarda bulunmaktadır. Aynı çalışma; Yunanistan’da keçi otlatmaya uygun alanlarda yapılan uygulamayla ne düzeyde katkılar sağlanacağını vurgulamaktadır.

7. Tarımsal üretime konu alanlar sınırlı ve kuru tarım alanlarıdır. Bu alanlarda bazı ürün değişikliklerinin ekonomik olanaklarının seçenек olarak ortaya konulması gerekmektedir. Bugün için çok basit bir yaklaşım olarak üretimin çok sınırlı olduğu bazı alanlarda kekik üretimi olanağının tarla koşullarında demonstratif olarak denenmesi yararlı olacaktır. Ancak kekik fidanlarının tutma aşamasında sorunlar olduğundan, bu sorunun kısmen çözümlenebilmesi için, sonbahar dikimlerinin ve 2 yaşlı tüplü fidan dikimlerinin deneysel olarak yaşama geçirilmesi gerekmektedir. Bazı köylüler, kuru alanda kekik üretimine yönelik istekli, ama kuşkuludurlar. Bu kuşku ve istek kullanılmalıdır.

8. Köyün en büyük potansiyeli çevreye duyarlı turizmdir. Bu amaçla yörede başlatılan traking alanlarının belirlenmesi çalışmaları tekrar canlandırılmadık. Özellikle meteor çukuru, servi orman alanı, jeolojik kaya oluşumlarının yoğun olduğu alanlarda çeşitli yoğunlukta/güçlükte veya uzunlukta yürüyüş alanları oluşturulmalıdır. Köyün kanyon etrafındaki alanlarının da bu etkinlik kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bütün bunlar dikkate alındığında; tarihi, biyolojik, jeolojik, sportif ve rekreasyonel yayla gezileri gibi değişik amaçlara yönelik parkurlar oluşturulması sağlanmalıdır. Kanyonun bir başka şekilde kullanılma olanağı olan Bundy-Jumping bu olanaklar içerisinde değerlendirilmesi gereken bir başka değerdir.

9. Tüm bu olanakların yörede konaklamayı sağlayacak pansiyon imkanlarını dikkate alacak şekilde veya pansiyonculuğu teşvik edecek şekilde planlanması ve bu aktivitelerin pazarlanma koşullunun, yörede örnek pansiyonların oluşturulmasıyla olanaklı olacağı düşüncesiyle bu amaçlı projelerin yöreye girmesini sağlayacak girişimlere başvurmak gerekecektir. Projenin küçük hibe bölümü örnek bir başlangıç için olanaklı olabilecektir; ancak yaygınlık kazanması için, bir uluslararası kırsal kalkınma projesinin sağlanması gereklidir.

10. Altinkaya köyü ile Ballıbucak köyü ve Çaltepe köyü arasında yer alan yürüyüş güzergahı bazı yerlerde antik kral yoluyla çakışmaktadır. Bu olanak da iyi kullanılmak durumundadır. Bu köyler arasındaki güzergahta yer alan bitki örtüsü doğal peyzaj değeri açısından da önemlidir.

11. Köyün turizm potansiyelinin kısa zamanda yaşama geçirilebilmesi için, yöre halkından oluşan bir kitleye “Yerel Rehber” eğitiminin kazandırılması bakımından, çalışmaların kısa sürede programlanması gerekmektedir. Bu programların her köy bazında ve bu köylerin özgün koşullarına yönelik olarak planlanması ve geliştirilmesi gerekmektedir.

12. Altinkaya köyü girişinde bulunan ve kullanım için izni alınan binanın eğitim ve çevreye duyarlı turizm merkezi haline getirilmesi çalışmalarının kısa sürede tamamlanması gereklidir.

Kaynaklar

Coşgun, U., Uzun, E., 2007: Köprülü Kanyon Milli Parkında Yer Alan Köylerin Sosyo

Ekonomik Alt Yapılarının İncelenmesi Ve Kırsal Kalkınma Eylem Planının Oluşturulması, Batı Akdeniz Ormanlık Araştırma Müdürlüğü Teknik Bülten No: 27, Antalya.

DPT, ÖİK, 2000: Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ormanlık Özel İhtisas Komisyon Raporu, Ankara.

Geray, A., U., 1981: Toplum Ormanlığı Türkiye’de Toplum Ormanlığı Geliştirme Projesi, Vezirköprü, Kunduz Eğitim Merkez, Seminer Notları, Ankara.

Neyişçi, T., 2002: Maki Bitki Örtüsü Tipi Günümüz Ormanlığının Asli Orman Tipidir, *Orman ve Av* 1: 9-14.

ORKÖY; 2006; Kooperatifler Dairesi Başkanlığı Orman Halk İlişkilerinin Düzenlenmesinde İletişim Sorunu, Tespit Yöntemleri Ve Çözüm Önerileri ” Semineri/2006–Antalya.

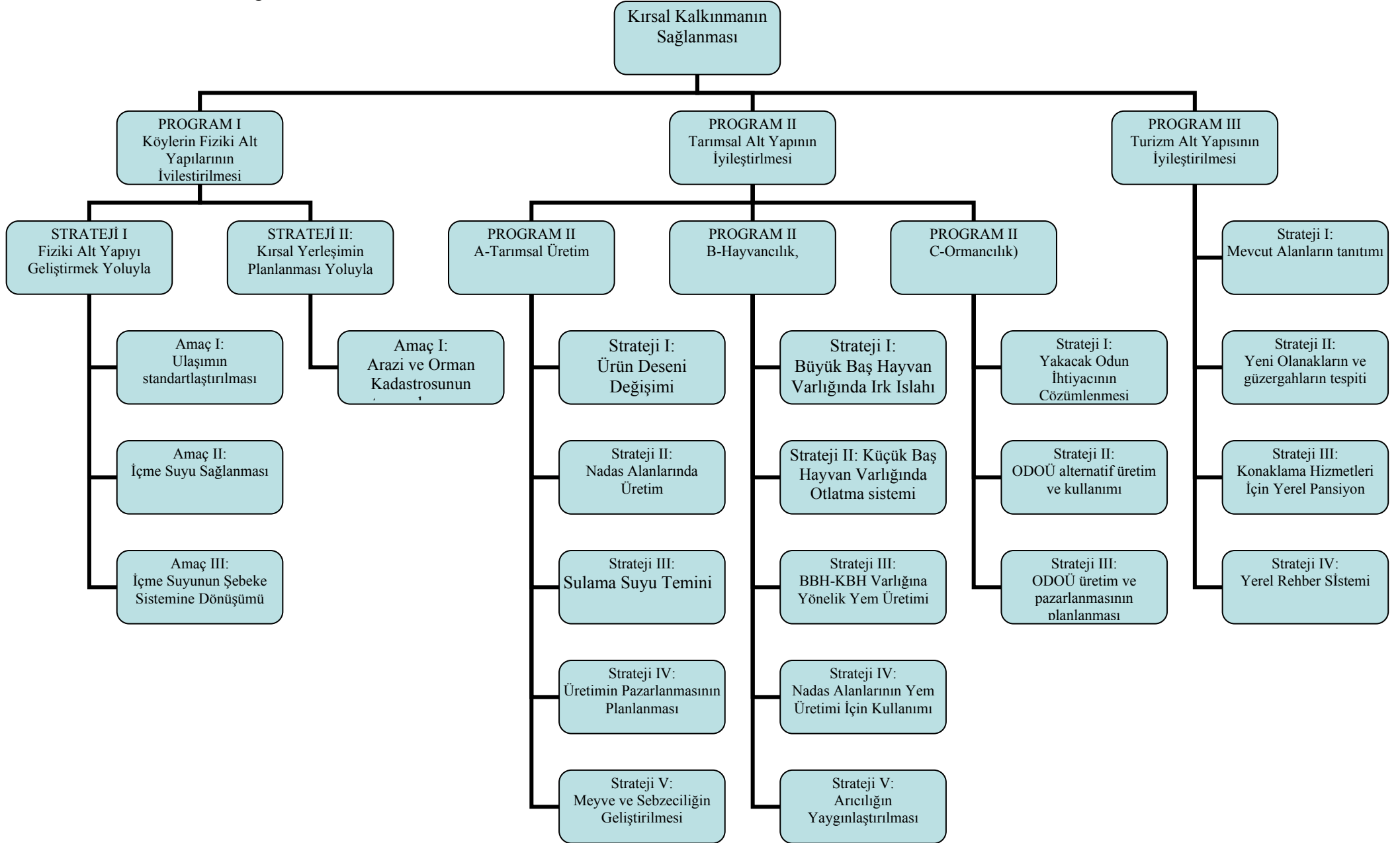
Tolunay, A., Korkmaz, M., 2003: Kalkınma, Kırsal Kalkınma ve Katılımcılık, II. Ulusal Ormancılık Kongresi “Türkiye Ormanlarının Yönetimi ve Katılım” Syf. No: 194-204, :19-20 Mart, Ankara.

Vancly, F, 2003; Social Impact Assesment, International Principles, IAIA, Special Publication Series No:2

Zaim, S. 1992. Çalışma Ekonomisi, Filiz Kitapevi, İstanbul.

WORLD BANK; 1996; World Bank Participation Source Book, Enviromental Papers, Washington D.C.

Şekil 3: Kırsal Kalkınma Programı

Tablo 5. Altınkaya Köyü Program I: Alt Yapının İyileştirilmesi

	STRATEJİLER	AMAÇLAR	SORUMLU KURUM-KURULUŞ	EYLEMLER/FAALİYETLER
KISA DÖNEM (3 yıl)	1. İçme suyu için köy çeşmesi/şebeke sistemine geçirilmesini sağlama	1.1. İçme suyu olanağının belirlenmesi 1.2. Ortak kullanıma yönelik çamaşırhane yapımı	KKK, DSİ, Kaymakamlık, DHKGM Antalya Şubesi	1.1.1. Tarihi su yollarının saptanması 1.1.2. Tarihi su yollarındaki olası kayıpların ortaya çıkarılması 1.1.3. Köyün içme suyu sağlamaya yönelik potansiyelinin ortaya konması 1.1.4. Demirciler köyü güzergahından getirilmeye çalışılan suyun ilgili kurumda 1.1.5. Programa alınmasının sağlanması 1.2.1. Gün ısıklı köy çamaşırhanesi için uygun alanın tespiti, proje ve keşif bedellerinin saptanması 1.2.2. Gün ısıklı çamaşırhane projesinin sit kurulunca onayının alınması 1.2.3. Gün ısıklı çamaşırhane için kaynak destek sağlama (Kaymakamlık, Köy Hizmetleri, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın ilgili kuruluşları, SRAP vb. diğer kırsal kalkınma projeleri, UNDP projeleri gibi.)
	2. Köy gelişim planı	Köyün kadastrosunun yapılması	Muhtarlık, KKK, Orm. Bölğ. Müd., DHKGM Antalya Şubesi	2.1.1. Köyün orman ve arazi kadastrosu yapımının programa alınarak kadastrosunun yapılmasının sağlanması
	3. Köy evlerinin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması	3.1. Köy evlerinin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması	KKK, DHKGM Antalya Şubesi, Kültür Müdürlüğü	3.1.1. SİT kurulunca belirlenen köydeki I., II. ve III. Derece SİT alanındaki evleri ilan etmek 3.1.2. SİT derecelerine göre yapılabilecek iş ve işlemlerin saptanması
ORTA DÖNEM (5 yıl)	1. İçme suyu için köy çeşmesi/şebeke sistemine geçirilmesini sağlama	1.1. İçme suyu sağlanması	KKK, DSİ, Kaymakamlık, DHKGM Antalya Şubesi	1.1.1. Programa alınan içme suyunun sağlanması 1.1.2. Köye sağlanacak suyunun uygun geçiş yollarının çeşmeler için belirlenmesi-planlanması 1.1.3. Köye sağlanacak içme suyunun geçiş yollarının şebekeler için belirlenmesi-planlanması 1.1.4. Sit kurulunca içme suyu çeşme ve şebeke güzergahları planlarının onaylatılması
	2. Kırsal alan yerleşim sisteminin oluşturulması	2.1. Köy uygulama imar planının oluşturulması	KKK, Kaymakamlık, DHKGM Antalya Şubesi, Bayındırlık İl Müdürlüğü	2.1.1. Kadastrosu yapılan köyün köy gelişim planının oluşturulması
	3. Köy evlerinin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması	3.1. Köy evlerinin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması	KKK, DHKGM Antalya Şubesi, Kültür Müdürlüğü.	3.1.1. SİT derecelerine göre yapılabilecekler çerçevesinde gerekli planlamaların oluşturulması
UZUN DÖNEM (8 yıl)	1. İçme suyu için köy çeşmesi/şebeke sistemine geçirilmesini sağlama	1.2. İçme suyu sağlanması	KKK, DSİ, Kaymakamlık, DHKGM Antalya Şubesi	1.1.1. İçme suyunun çeşme ve şebekeler halinde döşenmesi
	2. Köy yerleşim planı	2.1. Köy yerleşim alanı planının oluşturulması	KKK, Kaymakamlık, DHKGM Antalya Şubesi, Bayındırlık İl Müdürlüğü	2.1.1. Köy yerleşim planının MP yönetimine yapılmasının sağlanması 2.1.2. Köy yerleşim planının Bayındırlık İl Müdürlüğünce onaylanması
	3. Köy evlerinin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması	3.1. Köy evlerinin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması	KKK, DHKGM Antalya Şubesi, Kültür Müdürlüğü	3.1.1. SİT derecelerine göre revizyon planları onaylanan evlerde restorasyonların yapılması

Tablo 6. Altınkaya Köyü Program II: Tarımsal Yapının İyileştirilmesi (Tarımsal Üretim

	STRATEJİLER	AMAÇLAR	SORUMLU KURUM-KURULUŞ	EYLEMLER/FAALİYETLER
KISA DÖNEM (3 YIL)	1. Üretimde ürün çeşitliliğinin sağlanması	1.1. Üretiminde ürün çeşitliliği (tahıl üretiminde farklı tohum girdisinin kullanımı) 1.2. Meyveciliğin geliştirilmesi	KKK, Tarım İl/İlçe Müd., DHKGM Antalya Şube Müd., Tarımsal Arş. Müd.	1.1.1. tahıl üretiminin yapıldığı ve/veya yapılabileceği alanların tespiti 1.1.2. tahıl üretimine konu alanlarda yetiştirilebilecek ürünlerin saptanması 1.1.3. tahıl üretimine konu alanlar ve üretim çeşitliliği için örnek çiftçilerle uygulamalar 1.2.1. kestane ve ceviz meyveciliği ile üzüm işletmeciliğinin yaygınlaşmasına yönelik uygun alanların tespiti 1.2.2. yerel kestane ve ceviz tohumlarıyla elde edilecek fidanların alanda uygun yerle dikiminin yaygınlaştırılması 1.2.3. yerel üzüm çeşidi ile bahçe oluşturma ve üzüm ürünlerinin üretiminin yaygınlaştırılmasını sağlama
	2. Atıl alanların tarımsal amaçlı kullanımı	2.1. Nadas alanlarının üretime yönlendirilmesi	KKK, Tarım İl/İlçe Müd., Tarımsal Arş. Müd.	2.1.1. nadasa bırakılan alanların saptanması 2.1.2. nadas alanlarında seçenek üretim konularının saptanması 2.1.3. nadas alanlarında örnek üretim uygulamalarının başlatılması
	3. Kekikten yararlanmaya yönelik ürün değerlendirme sistemlerinin oluşturulması	3.1. Kekikğin tarla tarımının yaygınlaştırılması 3.2. Kekik üretimi alanlarının arıcılık amaçlı planlanması	KKK, Tarım İl/İlçe Müd., Tarımsal Arş. Müd., Antalya Arıcılar Birliği, TKV	3.1.1. kekik yetiştirilebilecek sulu ve kuru tarım alanlarının belirlenmesi 3.1.2. kekikğin uygun dikim teknikleriyle saptanan alanlarda örnek kültür işlemleri 3.2.1. bal üretimi dönemlerinin yükselti ve alanlarının saptanması 3.2.2. bal üretimi için saptanan alanlarda gerekli alt yapı girişimlerinin yapılması
ORTA DÖNEM (5 YIL)	1. Pazar için üretimin geliştirilmesi/yaygınlaştırılması	1.1. Tarımsal ürünlerde verimliliği artırmak	KKK, Tarım İl/İlçe Müd., Tarımsal Arş. Müd., Kaymakamlık	1.1.1. mekanizasyonun planlanması 1.1.2. kaliteli yöre iklim koşullarına uygun tohum ve gübre kullanımını oluşturma ve/veya yaygınlaştırma
	2. Tarımsal ürün pazarlama planlaması	2.1. Üretilen ürünlerin doğrudan tüketiciye sunulması	KKK, Tarım İl/İlçe Müd., Tarımsal Arş. Müd., Kaymakamlık	2.1.1. üretilen ürünlerin ekoturizm amaçlı gelen turistlere nihai ürün olarak sunulmasının yaygınlaşması (yerel ekmek ve diğer gıda türleri şeklinde),
UZUN DÖNEM (8 YIL)	1. Tarımsal ürün pazarlama planlaması	1.1. Bölgedeki işletmelere üretilen ürünlerin pazarlanması	KKK, Tarım İl/İlçe Müd., Tarımsal Arş. Müd., Kaymakamlık	1.1.1. Manavgat İlçesi MATAP Birliği aracılığıyla yöredeki yerel işletmelerde alanda üretilen ürünlerin pazarlanmasının yaygınlaştırılmasının sağlanması

Tablo 7. Altınkaya Köyü Program II: Tarımsal Yapının İyileştirilmesi (Hayvancılık)

	STRATEJİLER	AMAÇLAR	SORUMLU KURUM-KURULUŞ	EYLEMLER/FAALİYETLER
KISA DÖNEM (3 YIL)	1. Nadas alanlarının yem bitkisi üretimine yönlendirilmesi	1.1. Yem girdi maliyetini düşürmek	KKK, Tarım İl/İlçe Müd., Tarımsal Arş. Müd., Kaymakamlık, ORKÖY	1.1.1. Nadasa bırakılan alanların saptanması 1.1.2. Nadas alanlarında seçenek üretim konularının saptanması 1.1.3. Nadas alanlarında örnek üretim uygulamalarının başlatılması
	2. Büyükbaş hayvancılık kredilerinin yaygınlaştırılması	2.1. Tarım İlçe ve ORKÖY kaynaklı kredi uygulamalarında efektif talebin oluşturulması	KKK, Tarım İl/İlçe Müd., Tarımsal Arş. Müd., Kaymakamlık, ORKÖY	2.1.1. Tarım İlçe ve ORKÖY tarafından uygulanan başarılı kredi çalışmalarının belirlenmesi 2.1.2. Başarılı uygulamaların yerinde görülmesinin sağlanması 2.1.3. Başarısız uygulamaların neden ve sonuçlarının irdelenerek sonuçların yerel halkla paylaşılması
	3. Arıcılığın gelir getirici bir yapıya kavuşturulması	3.1. Arıcılığın geliştirilmesi	KKK, Tarım İl/İlçe Müd., Tarımsal Araştırma.Müd., Antalya Arıcılar Birliği, TKV	3.1.1. Köydeki arıcılık yapan işletmelerde bulunan arı ırkı ve/veya ırklarının belirlenmesi 3.1.2. Arıcılık uygulama esasları hakkında köyde eğitim çalışması 3.1.3. Bozburun dağı yaylası ve civarındaki potansiyel kekik alanlarında arıcılığın planlanması
ORTA DÖNEM (5 YIL)	1. Büyük baş hayvancılığı daha verimli bir yapıya kavuşturmak	1.1. Büyük baş hayvan ırk ıslahı	KKK, Tarım İl/İlçe Müd., Tarımsal Arş. Müd., Kaymakamlık, ORKÖY	1.1.1. Yerli ve melez ırk hayvanlarda kaliteli tohumla yapılmasını kontrol altına almak
	2. Hayvansal Ürünlerin değerlendirilmesi	2.1. Ürün Pazarlama Planlaması/sistemi oluşturma	KKK, Tarım İl/İlçe Müd., Tarımsal Arş. Müd., Kaymakamlık	2.1.1. Manavgat ilçesindeki turizm işletmelerinde tarımsal ürün kullanımını sağlayacak girişimlerin yapılması için Manavgat Kaymakamlığı ile ilgili girişimlerin oluşturulması
	3. Arıcılığın gelir getirici bir yapıya kavuşturulması	3.1. Arıcılığın geliştirilmesi 3.2. Balın pazara sunulmasına yönelik çeşitli etkinliklere katılım (festival, fuar vb.)	KKK, Kaymakamlık, Tarım İl/İlçe Müd., Tarımsal Araştırma.Müd., Antalya Arıcılar Birliği, TKV	3.1.1. Köydeki arıcılık yapan işletmelerde bulunan arı ırkı ve/veya ırklarının belirlenmesi 3.1.2. Arıcılık uygulama esasları hakkında köyde eğitim çalışması 3.1.3. Bozburun Dağı yaylası ve civarındaki potansiyel kekik alanlarında arıcılığın planlanması 3.2.1. Antalya ilindeki arıcılar birliği aracılığıyla ürün pazarlanma olanaklarının değerlendirilmesi 3.2.2. Kekik balı ile ilgili analizlerin yapılarak patentinin alınmasının sağlanması 3.2.3. Antalya ilinde gerçekleştirilen ulusal ve uluslararası fuarlara katılım sağlayarak tanıtım ve pazarlama yapmak
UZUN DÖNEM (8 YIL)	1. Arıcılığın gelir getirici bir yapıya kavuşturulması	1.1. Arıcılığın geliştirilmesi	KKK, Tarım İl/İlçe Müd., Tarımsal Araştırma.Müd., Antalya Arıcılar Birliği, TKV	1.1.1. Kekik balı ile ilgili analizlerin yapılarak patentinin alınmasının sağlanması 1.1.2. Antalya ilinde gerçekleştirilen ulusal ve uluslararası fuarlara katılım sağlayarak tanıtım ve pazarlama yapmak

Tablo 8. Altınkaya Köyü Program II: Tarımsal Yapının İyileştirilmesi (Ormancılık)

	STRATEJİLER	AMAÇLAR	SORUMLU KURUM-KURULUŞ	EYLEMLER/FAALİYETLER
KISA DÖNEM (3 YIL)	1. Turizm amaçlı alandaki ormanların bu işlevlerinin saptanması	1.1. Köy alanlarındaki ormanların işlevsel planının oluşturulması	KKK, DHKGM Antalya Şubesi, Antalya Orm. Bölğ. Müd.	1.1.1. Köyün orman alanları işlevleri açısından planlanabilmesi için MP yönetimi planlama yapma veya yaptırma izni alınması 1.1.2. Köyün ekoturizm amaçlı kaynak değerlerinin planlamacıya tanıtımı 1.1.3. ekoturizm amaçlı orman alanlarının işlevsel planlamasında yerel halkın katılımı ve kararları saptanması
	2. Orman işçiliği gelirleri ve olanaklarının sağlanması	2.1. Orman İşletmesi üretim işlerinden yararlanmasının sağlanması	KKK, DHKGM Antalya Şubesi, Antalya Orm. Bölğ. Müd.	2.1.1. Köyün Kadastro sınırı ile ilgili yasal tespitlerin rapor halinde elde edilmesi 2.1.2. Köyün Serik İlçesi Serik Orman İşletmesi ve Taşagıl Orman İşletmesi ile orman işçiliği yapabileceği protokölinün oluşturulması
	3. Yakacak odun sorununu KISA DÖNEM (3 yıl) çözmeye	3.1. Köy sınırlarında olan ve oldukça yüksek miktarda olduğu bilinen devrik odun hammaddesinin yakacak amaçlı kullanımının planlanması	KKK, DHKGM Antalya Şubesi, Antalya Orm. Bölğ. Müd.	3.1.1. Devrik odun hammaddesinin olduğu Amenajman planına göre bölmelerinin tespiti 3.1.2. Bölmeler bazında saptanan devriklerin tespitlerinin yapılması 3.1.3. Köy ortalaması olarak kullanılan yakacak odun miktarı ile toplam devrik miktarının haneler bazında bölüşüm ve değerlendirme planının yapılması
ORTA DÖNEM (5 YIL)	1. Köy ekoturizm yoluyla ekonomik yapının iyileştirilmesi	1.1. Köye yönelik ekoturizm planının oluşturulması	KKK, DHKGM Antalya Şubesi, Antalya Orm. Bölğ. Müd., Kültür Müd.	1.1.1. Orman alanlarına yönelik olarak eko turizm amaçlı kullanılacak alanların saptanması 1.1.2. Orman alanlarının bu işlevlerinin uygunluğunun katılımcı bir yaklaşımla köy halkı ile kararlaştırılması
UZUN DÖNEM (8 YIL)	-	-	-	-

Tablo 9. Altınkaya Köyü Program III: Turizm Alt Yapısının İyileştirilmesi

	STRATEJİLER	AMAÇLAR	SORUMLU KURUM-KURULUŞ	EYLEMLER/FAALİYETLER
KISA DÖNEM (3 YIL)	1. Köylünün Ekoturizm yoluyla ekonomik yapısının geliştirilmesinin sağlanması	1.1. Köydeki yerel kültür değerlerinin belirlenmesi, 1.2. Ekoturizmin potansiyellerinin tanıtımı	KKK, DHKGM Antalya Şubesi, Antalya Orm. Bölğ. Müd., Kültür Müd., Kaymakamlık, TURSAP	1.1.1. Köyün yerel halk oyunu ve canlandırmalarının tespiti 1.1.2. Köyün kültürel değerlerinden olan oyunların kurgulanması 1.1.3. Kurgulanan kültürel değerlerin köy halkına gösterimi ve eğitiminin verilmesi 1.2.1. Köyün Zerk Tarihi kalıntılarının restorasyonun sağlanması 1.2.2. Kestanelik mevkiinin turizm amaçlı kullanıma açılması 1.2.3. Şeytan kayalıklar ve kanyon bölümünün ekoturizm amaçlı kullanımı için çeşitli düzey ve nitelikte parklar oluşturma 1.2.4. Bozburun dağı Yaylası'nın ekoturizm amaçlı kullanımı için yerel mimariye uygun yapı tarzının oluşturulması 1.2.5. Köyün alanlarındaki kanyonun değişik turizm amaçlı kullanımlarının saptanması 1.2.6. Örnek pansiyonların tanıtımı 1.2.7. ST. POUL yolunun kullanımı ve çeşitlendirilmesi 1.2.8. Meteor çukuru mevkiinin turizm amaçlı kullanımının sağlanması
ORTA DÖNEM (5 YIL)	1. Ekoturizm amaçlı turistler için potansiyel konaklama olanaklarını saptamak,	1.1. İşletmeler için ekoturizm amaçlı kullanılacak uygun konutlar oluşturmak,	KKK, DHKGM Antalya Şubesi, Antalya Orm. Bölğ. Müd., Kültür Müd.,	1.1.1. Köyün ekoturizm potansiyeli ve köy gelişme planı kapsamında yerel halkın pansiyonculukla ilgili yatırımı için bilinçlendirmek 1.1.2. Pansiyonculukla ilgili yatırımı için yerel turizm firmalarının desteğini sağlamak ve/veya kırsal kalkınma projesi oluşturmak
	2. Yayla ve yaban hayatı izleme turizmini geliştirme,	2.1. Yaylalardaki konaklama yapı tarzının belirlenmesi, 2.2. Yaylalardaki yaban hayatının tanıtımı,	KKK, DHKGM Antalya Şubesi, Antalya Orm. Bölğ. Müd., Kültür Müd., Kaymakamlık	2.1.1. Yaylalardaki geleneksel yapı mimarisinin tespiti 2.1.2. Yaylalarda kullanılacak yayla konaklama alanlarını ve sayılarını saptama 2.1.3. Yaylalardaki yaban hayatı turizmi amaçlı alanların kırsal alan gelişim planlarına işlenmesi 2.2.1. Köyün yaylalardaki yaban hayatı envanterinin oluşturulması 2.2.2. Yaban hayatı izleme noktalarının tespiti 2.2.3. Yaban hayatı izleme turizmi için yerel halkın bilinçlendirilmesi
UZUN DÖNEM (8 YIL)	1. Yayla ve yaban hayatı izleme turizmini geliştirme,	1.1. Yaylalardaki konaklama yapı tarzının belirlenmesi, 1.2. Yaylalardaki yaban hayatının tanıtımı,	KKK, DHKGM Antalya Şubesi, Antalya Orm. Bölğ. Müd., Kültür Müd., Kaymakamlık	1.1.1. Yaylalardaki geleneksel yapı mimarisinin tespiti, 1.1.2. Yaylalarda kullanılacak yayla konaklama alanlarını ve sayılarını saptama 1.1.3. Yaylalardaki yaban hayatı turizmi amaçlı alanların kırsal alan gelişim planlarına işlenmesi 1.2.1. Köyün yaylalardaki yaban hayatı envanterinin oluşturulması 1.2.2. Yaban hayatı izleme noktalarının tespiti 1.2.3. Yaban hayatı izleme turizmi için yerel halkın bilinçlendirilmesi

BİR KÖY BİR İŞLETME MODELİ

Osman GÖKÇE

Prof. Dr., Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi (E)

Özet

Türkiye tarımının en temel sorunu tarım işletmelerinin yapısal sorunudur. Bu sorun çözümlenmedikçe, diğer bütün çözümler yeterli olmayacak ve Türk tarımı çağa uyum sağlayamayacaktır. Tarımsal yapı sorunu ise ancak devrimsel bir değişimle çözümlenebilir. Bir Köy Bir İşletme Modeli bu görüşle üretilmiş tarımda bir devrimsel değişim projesidir. Bildiride bu modelin ayrıntıları açıklanmaktadır.

Anahtar kelimeler: İşletme, yapısal, optimallik, devrimsellik değişim

“One Village One Enterprise” Model

Abstract

Structural problem of Turkish agricultural enterprises is the most fundamental problem of Turkish agriculture industry. So long as this problem is not resolved, all other solutions to other problems will not be enough and Turkish agriculture industry will not be able to fully adapt to modern age. “One Village One Enterprise Model” is a revolutionary change model that has been developed by the author with this in mind. The details of the proposed model are explained in this paper.

Keywords: Enterprise, structural, optimality, revolutionary change

1. Giriş

Köylüyü kiracı kılan Osmanlı toprak düzeni, kendi koşulları içerisinde uygun ve savunulabilir görülse bile, Cumhuriyet dönemi Türkiye’sinin amaçlarını ve gereksinimlerini karşılayabilecek bir yapıda değildi.

Cumhuriyet döneminde, geçmişten gelen olumsuzluklar da dikkate alınarak, ormancılık ve hayvancılık da dahil, toprak ve tarım politikası ile ilgili olarak çok çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiş, girişimlerde bulunulmuş ve uygulamalar yapılmıştır. Bütün bunların sonunda, pek çok iyi sonuçlar da elde edilmiştir.

Ancak, her türlü çabaya karşın, günümüzde de Türk tarımının bazı temel sorunları çözümlenememiştir. Çünkü, genel olarak yönetimler, çözümü güç olan ve devrimsel değişimler gerektiren temel sorunlar yerine daha çok geri iletimi hızlı olan türev sorunların çözümü üzerinde yoğunlaşmayı yeğlemiştir.

Bu nedenle de, günümüzde kendisini küresel yarışmacı bir sistemin içinde bulan tarımımız ve tarımsal işletmeciliğimiz bir sorunlar yumağı içerisinde yuvarlanıp gitmektedir. Görülen o ki var olan bozuk tarımsal yapıyı devrimsel bir biçimde temelden değiştirmedikçe de bu sorunlar devam edip gidecektir.

Bir Köy Bir İşletme Modeli, kısaca açıklanan bu temel bakış açısı çerçevesinde, Türkiye tarımı için tarafımdan geliştirilmiş ve ortaya atılmış bir çözüm önerisidir. Bildiride, Türkiye ormancılığının orman-halk ilişkilerinden kaynaklanan sorunlarının giderilmesi bağlamında da geniş olanaklar sunacağı düşünülen bu özgün model çeşitli yönleri ile açıklanmaya çalışılacak, tanıtılacak ve tartışılacaktır.

2. Durum Saptama

Şimdiye kadar çok tartışılmış ve oldukça da açıklığa kavuşmuş olan Türkiye tarımının içinde bulunduğu durum şöyledir:

1. Günümüz tarımı tarihsel olarak toplayıcılık, ilkel avcılık, balıkçılık ve geçimlik tarım aşamalarını geçirmiş olup ticari ve endüstriyel tarım sürecine girmiştir. Her ne kadar bu gelişimi tamamlayamamış ya da bu sürecin neredeyse bütün aşamalarını bünyesinde taşıyan ülkeler olsa bile, artık günümüz tarımı ve tarım işletmeleri de diğer ticari ve endüstriyel faaliyetler ve işletmeler gibi piyasa için mal üreten bir ekonomik faaliyet ve bir ekonomik işletme konumuna gelmiştir. Bu süreci tamamlayamayan ülke ve bölgeler için gelişimin yönü bellidir, açıktır ve onlar da bu konuma gelmek durumundadırlar. Türkiye tarımı bu süreci tamamlayamamıştır.
2. Cumhuriyet dönemi tarım politikaları incelendiğinde bunlar arasında, çeşitli etmenlere göre değişen pek çok farklılıklar bulunmasına karşın, hiç değişmeyen temel bir ortak özellik dikkati çekmektedir. Bu dönemin tüm politikalarında görülen ve bugün de devam eden bu ortak özellik **tarımda köylülüğün sürdürülmesi** olarak karşımıza çıkmaktadır. Üstelik bu özellik, birbirlerine karşıtmiş gibi gözüken çeşitli siyasal, mesleki ve bilimsel çevrelerin neredeyse tümünde de sözbirliği etmişçesine demirbaş bir özellik biçiminde yerini korumaktadır.
3. Köy bir yerleşim yeri ve köylülük de genel olarak bu ortamda geçen bir yaşam biçimidir. Bu kavramlar konusunda geçmişte Aristo'dan, İbni Haldun'dan tutun da günümüz toplumbilimcilerine kadar pek çok tartışmalar yapılmış ve çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşler arasında bazı farklılıklar bulunmakla birlikte bugün artık ortak görüş şudur ki köy ve köylülük kent ve kentliliğe göre daha çok geriliği ve daha az gelişmişliği ifade etmektedir. Bu bağlamda, tarımda köylülüğün sürdürülmesi politikaları da tarımı bu geri ve gelişmemiş dar çerçeveye bağlı kılan ve hapseden politikalar olarak tanımlanabilir.
4. Bu politikaların temel özelliği tarımı bir ekonomik sektör ve tarım işletmeciliğini de bir ekonomik işletme gibi görmemesidir. Buna göre tarım bir geçimlik aile uğraşdır, tarımcılık babadan oğula geçen ve sürüp giden bir aile ve soy mesleğidir, köylüye köyünde asgari geçim koşulları sağlanmalı ve köylü köyünde kalmalıdır, köylü gerçek bir girişimci olmaya değil çiftçi olmaya ve çiftçi kalmaya devam etmelidir. Bu politikalar, bir şarkının "İşçisin sen işçi kal" biçimindeki sözlerinde olduğu gibi adeta "Köylüsün sen köylü kal" demeye getiriyor işi.
5. Elbette bu politikaların bugünkü sahipleri politikalarını bu kadar açık ve yalın bir biçimde anlatmamaktadırlar. Onlar, küçük tarım işletmelerinin ve köy ailelerinin yaşatılması, desteklenmesi ve korunması gerektiğini ve bunun toplum yapımız, toplumsal ve ülkesel çıkarlarımız için kaçınılmaz olduğunu neredeyse köy ve köylülük fetişizmine varacak kadar allı-pullu sözcüklerle dile getirmektedirler.

Bunun böyle olduğu, geçmişten günümüze dek tarım tarihimiz ve tarım politikalarımız incelendiğinde açıkça görülmektedir. Şöyle ki;

1. Cumhuriyet, tarımda küçük köylü işletmeciliğini Osmanlı'dan devralmıştır. Osmanlı tımar sisteminde köylüye verilen arazi bir çiftçi ailesinin geçimini sağlayacak miktarda tutulmuştur. Verilen toprak miktarı verimli yerlerde 60-80, orta verimli yerlerde 80-100 ve kıraç yerlerde de 100-150 dekarla sınırlandırılmıştır. Köylü bu küçücük toprak parçasını işlemekle yükümlüydü, özgürlüğü kısıtlanmıştı ve toprağını terk edemezdi, terk ettiğinde de geri getirilirdi (Barkan, 1945, Çağlayan, 2006, Erdost, 1989.). Aşağıda değinilecek olan Cumhuriyet dönemi kırsal göç karşıtı politikalara özde çok benziyor.

2. Osmanlı'dan devralınan bu düzen, 1926 Tarihli Medeni Kanunla mülkiyet özelleştirilerek korunmuş ve perçinlenmiştir.
3. Bu düzen ve bu yapı, 1923-1938 yılları arasında, büyük bir kısmı 200 bin aileyi kapsayan göçmen nüfus olmak üzere, topraksız köylülere yapılan 3.7 milyon dekar arazi dağıtımı ile daha da genişletilmiş ve güçlendirilmiştir (Aksoy, 1969).
4. Atatürk'ün ölümünden sonra 1945 yılında çıkarılan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu da tarımda küçük köylü işletmelerinin sayısını artırmıştır. Bu kanuna göre vakıf arazilerinin tümünün kamulaştırılarak çiftçiye dağıtılması çalışmalarına başlanmıştır. Aynı şekilde, üretim amacıyla kullanılmayan ve fakat tarıma elverişli Devlet arazilerinin ve belirli büyüklükler üzerinde bulunan şahıs arazilerinin kamulaştırılarak topraksız ya da az topraklı çiftçilere dağıtılması hükme bağlanmıştır. Kanunun yürürlükte kaldığı 28 yıl süresince toplam 432 117 aileye ortalama 51.6 dekar büyüklüğünde arazi dağıtılmıştır (Aksoy, 1969). Yani, çokluğundan yakındığımız bugünkü 3 milyon 21 bin adet tarım işletmesinin %14'ü bu yasa ile oluşturulmuştur.
5. Böylece, gerek Osmanlı'dan devralınan ve gerekse daha sonraki politikalarla Türk tarımı küçük köylü işletmelerine dayanan bir yapıya sahip olmuştur. Köylünün işlediği toprağa sahip olmasının üstünlüklerinin yanında, küçük tarım işletmelerinin sakıncaları bilindiği içindir ki Atatürk'ün teşviki ile 1935 yılında 2834 ve 2836 sayılı Tarım Satış ve Tarım Kredi Kooperatifleri kanunları çıkarılmıştır. Sıkıntılı savaş yıllarından sonra, 1948 yılında yalnızca tarım sektörüne yönelik uygulanamayan bir plan da hazırlanmıştır. Ancak bu çabalar tarımı, temeli köylülüğün sürdürülmesine dayalı olan bu bozuk yapıdan kurtarıp gerçek birer ekonomik işletme kimliğindeki işletmelere sahip olan sağlıklı bir yapıya kavuşturamamıştır.
6. 1950-60 yılları arasındaki 10 yıllık dönemde küçük arazili ve çok parçalı tarımsal yapının iyileştirilmesi yönünde yeni bir politika izlenmemiştir. Daha önceki dönemlerde başlatılan ve küçük köylü işletmelerinin sakıncalarını giderebilecek olan kooperatifleşme hareketi de gereğince desteklenmemiş ve geliştirilmemiştir. Kooperatifçilik konusundaki gelişme daha çok sayısal bakımdan olmuş ve fakat nitelik ve işlevsellik açısından önemli bir gelişme sağlanamamıştır. Bu dönemde daha çok mevcut bozuk yapı içerisinde çözümlenmeler aranmıştır. Tarımsal krediler artırılmış, tarımda makineleşme hareketi geliştirilmiş, destekleme fiyatları yüksek tutulmuş, tarımsal vergiler düşürülmüş ve böylelikle küçük köylü işletmeleri ayakta tutulmaya ve köylü memnun edilmeye çalışılmıştır.
7. 1950'lere gelindiğinde, bu uygunsuz ve bozuk tarımsal yapı içinde yaşayan kırsal nüfus, diğer başka etmenlerin de etkisi ve katkısıyla, kırsal kesimden göç etmeye başlamıştır. Gerek bilimsel çevrelerde ve gerekse devlet düzeyinde, karşılaşılan bu yeni sorun için bulunan çözüm de **kırsal nüfusun kırdaki tutulması ve kırsal göçün önlenmesi** biçiminde ortaya çıkmıştır. Siyasi parti programlarından tutun da hükümet programlarına ve oradan da kalkınma planlarına kadar hep bu temelde politikalar önerilmiş ve uygulanmıştır. Bu bağlamda olmak üzere **Tarım Kent**, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planına giren **Merkez Köy** ve Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planına giren **Köykent** projeleri üretilmiştir. Üçü de iktidar olmuş üç ayrı siyasi partimize ait olan bu projelerin ortak yanı kırsal nüfusu kırdaki tutmak ve köylüyü köyüne hapsedmektir. Bu proje ve politikaların başarısız olduğu bugün açıkça ortaya çıkmıştır. Ne var ki bu tür politikalar ve zorlamalar da tarımımızda köylülüğün devamına destek olmuştur. Araziler daha da parçalanmış ve aslında köylümüzün kafasında hiç olmayan ve yalnızca okumuşlar ve kentlilerin kullandığı bir kavram olan **sözde tarım işletmeleri** daha da küçülmüş ve çoğalmıştır. Öylesine ki 1950 yılında 2.2 milyon olan işletme sayısı şimdi 3 milyon 21 bin olmuştur.

8. 1960'lerden sonra başlayan planlı dönemde de 1980'li yıllara kadar tarım politikalarının özünde bir değişiklik olmamıştır. Bu dönemde de desteklemeler şöyle olsun böyle olsun, girdi ve ürün fiyatları düşük olsun yüksek olsun, çiftçiye 3 inek verelim 5 inek verelim, orman köylüsü zati ihtiyaç alsın ve ormandan yakacak odun kessin, tarladan taş toplatalım köylü gelir sağlasın ve tarlanın verimi artsın vb tartışma ve uygulamalarla köylünün köyünde tutulması ve köylülüğün sürdürülmesi temeline dayalı politikalar güdülmeye devam edilmiştir.
9. 1980'li yıllardan sonraki planlı dönemde ise, her ne kadar ekonomide piyasa mekanizmasının tüm kurum, kurul ve kuralları ile işletilmesi yönündeki politikalar tarım için de uygulanmaya çalışılmış ise de bu dönemin tarımda reform adı altındaki tüm işleri yine köylülüğün sürdürülmesi temelinde yürütülmüş ve sonuç da bugünkü düş kırıklığı ve yıkım olmuştur. Örneğin, dış baskıların dayatmasıyla gündeme gelen Doğrudan Gelir Desteği, ilgili mevzuatın metnindeki parlak ifadelerin aksine, küçük köylülüğün devamına dönük bir biçimde uygulanmış ve uygulanmaktadır.
10. Denilebilir ki Cumhuriyetin en tartışmalı, en iddialı, en kapsamlı, en maceralı ve de en kadersiz projesi **toprak reformu** projesidir. Geçmiş bir yana bırakırsak, 1960'larda bu konuda 8 kanun tasarısı hazırlanmış, bu tasarıardan ancak 1 tanesi TBMM gündemine gelebilmiş ve fakat o da kanunlaşmamıştır. Bir askeri müdahaleden sonra 25.06.1973 tarihinde çıkabilen 1757 Sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu da 19.10.1976 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Bilindiği gibi, bu yasanın iptalinden 8 yıl sonra 1 Aralık 1984'te Cumhuriyetin toprak reformu projesini kuşa çeviren 3083 Sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu çıkarılmıştır. Uygulanabildiği kadarı ile 1757 sayılı yasaya göre çiftçilere ortalama 180 dekar büyüklüğünde arazi dağıtılmıştır (Çavdar, 1978). Sonuçta, gereğince uygulanmadığı için yarım yamalak bir uygulama ile Cumhuriyetin bu iddialı projesi bile küçük çiftçi sayısını artıran ve köylülüğün devamına destek sağlayan bir özellik kazanmıştır.
11. Bir başka maceralı proje de **arazi toplulaştırması** projesidir. İlki 1961 yılında Konya'nın Çumra ilçesi Karkın köyünde başlatılan bu çalışmada günümüze kadar sulamaya açılmış alanların yalnızca %9.3'ü kadar alanda toplulaştırma gerçekleştirilebilmiştir. Yaklaşık 50 yılda yaklaşık %10 gerçekleşme sağlanabilmiştir (Anonim, 2006). Demek ki tamamının gerçekleşmesi için daha 450 yıla ihtiyacımız vardır. Aslında, arazi toplulaştırması projesi de küçük köylü tarım işletmesini bir ekonomik işletmeye dönüştürmek için değil mevcut durumu ve köylülüğü devam ettirebilmek için bir iyileştirme çabasından ibaret bir projedir.
12. Köylülüğün sürdürülmesi temelindeki bütün bu politikaların yanında bilimsel çevrelerde de aynı görüş savunulmuş ve savunulmaya devam edilmektedir. Bu çevreler **optimum işletme büyüklüğü** yerine hep **yeter gelirli işletme büyüklüğü** üzerinde durmuşlar ve bunu önermişlerdir (Gökçe, 2002). Örneğin, son günlerde bir çok yazar, uzman ve bilim adamları apaçık kanıtlanmış olan organize büyük tavukçuluk işletmelerinin başarısına karşın bile 3-5 adetlik küçük köy tavukçuluğunu göklere çıkartmaktadırlar. Kanımızca, gerçek bir tarım reformu içinde yeter gelirli işletme büyüklüğünün yeri yoktur. Yeter gelirli işletme büyüklüğüne göre tarımı biçimlendirmeye çalışmak tarımı ikelliğe ve nefis körletmesine mahkum etmek demektir. Bireyleri yeter gelirli kılmakla işletmeleri yeter gelirli kılmak birbiriyle karıştırılmamalıdır. Bireyleri yeter gelirli kılmak doğru bir düşüncedir. Ancak bunu işletmelere de uygulamak işletmeleri ekonomik birim olmaktan çıkarıp **sosyal birim** haline dönüştürmek demektir.

Sonuç olarak, politikalar içinde bulunulan koşullara göre oluşturulur, geliştirilir ve koşullar değiştiğinde politikalar da değişir. Dolayısıyla, her politika bütün zamanlar için doğru olmayabilir. Köylülük temeline dayalı tarım politikaları için de durum böyledir. Özellikle, Cumhuriyetin başlangıç yıllarındaki koşullara göre oluşturulan bu tür politikalar o koşullar içerisinde doğru olabilir. Ancak bugün, köylülük temeline dayalı tarım politikalarının savunulabilir hiçbir yanı yoktur. Yalnızca bugünkü Hükümetin **Tarım Reformu** diye sunduğu bir takım yasa değişiklikleri ve sıradan uygulama projeleri değil, epeyce uzun bir zaman dilimindeki tüm hükümetlerin tarım politikaları da tarımımızın sorunlarını çözecek nitelikte değildir. Bu politikalar ufku dar, gerçek yenilikten ve yaratıcılıktan yoksun, temel bir dönüşüm ve değişim aracı olmaktan uzak, eski tas eski hamam nitelikli günü birlik politikalarlardır.

Türkiye tarımının bugünkü en büyük sorunu, köylülük temeline dayalı bu tür politikalarla kurtulmak ve çözümü de, tarım işletmelerinin ekonomiklik ve yarışabilirlik temelinde köklü bir dönüşümden ve değişimden geçmesinde aramaktır.

3. Bir Köy Bir İşletme Modeli

Küçük köylü tarımından kurtulmanın ve tarım işletmelerini gerçek anlamda bir işletme biçimine sokmanın yolları konusunda, bugüne kadar ileri sürülmüş önerilerden farklı olarak benim önerim ve projem **Bir Köy bir İşletme Modelidir**.

3.1. Modelin Dayanakları:

1. Bazı olumsuzluklar olmakla birlikte, köylerimiz doğasal üretim olanakları açısından oldukça iyi sınırlanmış birer küçük tarımsal bölgecikler gibidirler. Köylerin çok büyük bir çoğunluğu, büyük ve optimal düzeyde bir tarım işletmesinin bir bütün halinde sahip olması gereken doğasal üretim olanaklarına sahiptir. Adeta, üzerinde modern bir tarım işletmesinin kurulabileceği ve daha önceden sınırlanmış hazır birer **plan ünitesi** gibidirler. Bir bütün halinde planlanmayı beklemektedirler.
2. Her köyün, modern bir işletme için uygun parselasyonlar yapılabilecek genişlikte tarım alanı vardır. Böyle bir işletme içerisinde modern bir hayvancılık faaliyet dalının oluşturulmasına yetecek kadar otlaklar ve uygun diğer alanlar bulunmaktadır. Çoğu kez su kaynakları ve olanakları da benzer biçimdedir. Köylerin yerleşim yerleri, bütün köyü içine alacak bir büyük tarım işletmesinin çoğunlukla ve hemen hemen en uygun yerinde bulunmaktadır. Yerleşim biçimleri, %74 oranında toplu yerleşim biçiminde olup araziler üzerine gelişigüzel dağılmış yapılaşmalardan kaynaklanan olumsuzluklar yoktur ya da çok azdır.
3. Her alanda olduğu gibi, tarım teknolojisi de çok hızlı gelişmekte ve yeni teknolojilere zamanında ulaşmak ve onları kullanmak önemli bir sorun olmaktadır. Bu sorun, değişik düzeylerde olmakla birlikte, bugün olduğu gibi gelecekte de devam edecektir. Şimdiye kadar, ortak makine kullanımı vb adlarla bu sorun çözümlenmeye çalışılmış ve fakat başarılı olunamamıştır. Bugünkü yapı içerisinde başarılı olunabileceği de düşünülmemelidir. Bir köy bir işletme modeline geçilebilirse, yeni satın alınmalara gitmeden bile modern bir işletmenin gereksinimleri karşılanabilecektir.
4. Her köy kendi içinde sosyolojik, psikolojik, ekonomik ve hatta politik açıdan toplumsal bir türdeşlik gösterir. Kökenleri aynı, dilleri aynı, dinleri ve mezhepleri aynı, gelenek ve görenekleri aynı olan büyük bir aile gibidirler. Güven duygularını test ettiğim pek çok araştırmamda, köylülerin en yüksek güven duygularının yine kendi köylülerine karşı olduğu görülmüştür. Kırsal kesimde herhangi bir birliktelik ya da ortaklık kurulacaksa bunun en doğru yolu her köyü kendi içerisinde birleştirmek ve bütünleştirmekten geçer. Örgüt sosyolojisi açısından, pek çok olumlu özelliği bir arada bulunduran en sağlam temel bu temeldir.

3.2. Modelin İlkeleri

1. Her köy, o köyün tüm alanlarını kapsayan bir **Tümleşik (entegre) Tarım İşletmesi** olarak belirlenmeli ve bir tüzel kişilik kazandırılmalıdır.
2. Bazı büyük köyler, doğal üretim olanakları bölünmüşlükleri de dikkate alınarak 2 ya da en çok 3 işletme olarak örgütlenebilirler.
3. Bu işletmeler **birlik, kooperatif, şirket** vb bir çatı altında ve **özerk** bir yapıda olmalıdır.
4. Her köyün ayrıntılı bir **haritası ve mevcut durum raporu** kayıt altına alınmalıdır.
5. Bugün mevcut olan parçalı ve yapay sınırlar dikkate alınmaksızın, arazi koşulları ve kullanım uygunluğu dikkate alınarak bir **arazi kullanım planı ve parselasyonu** yapılmalıdır.
6. İşletmeler, arazi kullanım planına uygun bir **işletme planı** dahilinde ve profesyonelce işletilmeli ve yönetilmelidir.
7. Tek bir işletmede bütünleşen işletme arazisinde mülkiyetin korunması esastır. Yani işletme tüzel kişiliği arazilerin mülkiyetine değil kullanma iznine sahiptirler.
8. İşletme ortakları, istemeleri halinde, 5-10 dekarı geçmeyen bir büyüklükteki araziyi kendi kullanımlarında tutabilirler.
9. Ortaklar, tarımsal araç ve gereçlerini sermayeye katılım biçiminde işletmeye verebilirler.
10. Mülk sahipleri arazilerini satabilirler. Bu satışta öncelik birinci derecede o köy nüfusuna, sonra o köyün bağlı olduğu ilçe nüfusuna, daha sonra il nüfusuna kayıtlı olanların ve en sonunda da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olanlarıdır. Bunların dışında satış yapılamaz.
11. Her ilde bir **İl Tümleşik Tarım İşletmeleri Başkanlığı** kurulacaktır. O ildeki işletmelerin her türlü altyapı çalışmalarını bir kamu hizmeti olarak bu kurum gerçekleştirecektir.

Bu projenin beklentileri şunlardır:

1. Türkiye tarım işletmelerinin sayısı 3 milyon 21 bin gibi astronomik bir rakamdan ortalama 185 ha. büyüklüğünde 100 bin adet civarında makul bir düzeye inecektir.
2. Bu işletmeler sayesinde, tarımımıza yabancı ortaklıkların girmesinin mülkiyete müdahale anlamına gelebileceğinden kaynaklanan haklı endişeler ortadan kalkacaktır. Çünkü bu işletmeler, toprağa ve toprak kullanımına bağlı birincil tarımsal üretimi tümü ile bugünkü mülkiyet sahipleri ya da yeni yerli ortaklarının tekelinde gerçekleştirecektir.
3. Bu işletmeler, tarım topraklarını ve Türkiye'nin doğasını yerli ve uygunsuz müdahalelere karşı en iyi şekilde koruyacaklar, bu konuda bugüne kadar yapılmış tahribatı ortadan kaldıracaklar ve deyim yerinde ise **Anadolu'yu yeniden yaratacaklardır.**
4. Bu işletmeler sayesinde, bugün var olan tarım ve ormancılık arasındaki çatışma, sürtüşme ve bütün diğer olumsuzluklar sona erecektir. Tarım ve ormancılık sektörleri ülkenin ortak hedeflerine uyum içinde hizmet edeceklerdir.
5. Bu işletmeler sayesinde, tarım sektörümüz korunmaya muhtaç öksüz ve yetim oğlan olmaktan kurtulacak. Bu işletmeler, kendi aralarında yatay ve tarıma dayalı endüstri

ve ticari sektörle dikey bağlantılar kurarak kendi ayağı üzerinde duran ve diğer sektörlerin himmetine sığınmayan kimlikli bir tarım sektörünü yaratacaklardır.

Sonuç olarak, **Bir Köy Bir İşletme Modeli**, uluslar arası piyasaya çıkmak ve bu piyasada var olmak durumunda olan Türkiye tarımının, küçük köylü çiftçiliğinden kurtularak gerçek anlamda işletme gibi işletmelerden oluşması zorunluluğunda bulunduğu gibi temel bir düşünce ile geliştirilmiş bir öneridir. Önerinin vazgeçilmezi köylerin bütünlüğü, optimum büyüklük, mülkiyeti muhafaza ve ulusalcılıktır. Amacım bu önerinin tartışılması, eleştirilmesi, geliştirilmesi ve varsa yeni öneri seçeneklerinin gündeme çıkarılmasıdır.

Kaynaklar

Aksoy, S., 1969. Türkiye’de Toprak Meselesi, Gerçek Yayınevi, 1969, İstanbul..

Anonim, 2006. Ülkemizde Arazi Toplulaştırması, Gelişimi, Uygulamaları ve Hedefleri, www.tarim.gov.tr Erişim Tarihi : 05.01.2006

Barkan, Ö. L., 1945. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Türkiye’de Zirai Bir Reformun Ana Meseleleri, İktisat Fakültesi Mecmuası cilt 6, Ekim 1944-Ocak 1945, İstanbul.

Çağlayan,T., 2006. Osmanlı İmparatorluğunda Tarım, www.tarim.gov.tr Erişim tarihi: 22.02.2006.

Çavdar, T., 1978. Urfa’da Toprak Reformu Uygulaması Üzerine, Toprak reformu kongresi, 1978, ilkyaz Basımevi, Ankara.

Erdost, M. İ., 1989. Osmanlı İmparatorluğunda Mülkiyet İlişkileri Asya Biçimi ve feodalizm, Onur Matbaası,1989, Ankara.

Gökçe, O., 2002. Adanacıoğlu, H., Tarımda Optimum İşletme Büyüklüğünün saptanması üzerinde Bir İnceleme, Türkiye V. Tarım Ekonomisi Kongresi, 18-20 Eylül 2002, Erzurum.

ORKÖY KOOPERATİF YATIRIMLARININ VERİMLİ KULLANIMINI SAĞLAMAK İÇİN ORMAN KÖYLERİ TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFLERİNİN MALİ YAPI ANALİZLERİNE YÖNELİK ÖLÇÜTLERİN İRDELENMESİ (ANTALYA İLİ TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFLERİ ÖRNEĞİ)

Ufuk COŞGUN¹

Sultan BEKİROĞLU²

¹ Dr., Batı Akdeniz Ormanlık Araştırma Müdürlüğü, Orman-Halk İlişkileri ve Sosyal Ormanlık Araştırmaları Bölüm Başmühendisliği, Antalya, ufukcosgun@gmail.com

² Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, Ormanlık Ekonomisi Anabilim Dalı, İstanbul, sulbekir@istanbul.edu.tr

Özet

Orman köyleri ülke kırsal alanında önemli bir yere sahiptir. Temel geçim kaynağını ise tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Bu köylerde üretim gücü doğa koşullarında ve kısıtlı kaynaklarla gerçekleştirilmektedir. Bu köylerde üretim gücü doğa koşullarında ve kısıtlı kaynaklarla gerçekleştirilmektedir. Üretimin değerlendirilmesi süreci dikkate alındığında, diğer köylerle aynı pazara ürün sunmaktadırlar. Dolayısıyla eşitsiz bir üretim ve değerlendirme süreci yaşanmaktadır. Bu durum ise güçlerin birleştirilmesini kooperatifleşmeyi zorunlu kılmaktadır. Kırsal alana yönelik yapılacak destek uygulamalarında temel politikanın kooperatifler yoluyla olması önemli bir gereklilik olarak görülmektedir. Orman köylerinde kurulu bulunan kooperatiflerin yaklaşık %14,5'ine ORKÖY tarafından bu güne kadar kredi uygulanabilmiştir. Kredi uygulaması yapılan kooperatiflerin %60'nın bu uygulamaları yürütemediği görülmektedir. Bu durum ORKÖY kredilerinin doğru olarak orman köy kooperatiflerine tahsis edilemediğini göstermektedir. Bu nedenle ORKÖY'ün kooperatiflere uyguladığı kaynak aktarımlarında ne gibi maddi hataların söz konusu olduğu saptanmalıdır.

Bu çalışmada kredi tahsis edilen kooperatiflerin mali yapıları çeşitli analizlerle incelenmiş ve mali yapılarının sağlıklı olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır. Bu amaç için Antalya ilindeki orman köy kooperatiflerinden 44'ü seçilmiştir. Analizlerde 2004-2007 yılları arasındaki genel kurul bilanço verileri ve on iki tane mali analiz ölçütü kullanılmıştır. Bu ölçütler yardımıyla faktör, varyans ve temel bileşenler analizleri yapılmıştır. Sonuç olarak ekonomik açıdan sağlıklı kooperatiflerin seçebilen beş temel mali analiz ölçütü tespit edilmiş ve geliştirilen mali analiz endeksi yardımıyla kooperatiflerin kredi önceliklerine ait bir sıralama oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Orman köy kooperatifleri, mali analiz, faktör analizi, varyans analizi, temel bileşenler analizi

Investigation of Criteria towards Analysis of Financial Status of Forest Village Cooperatives with The Purpose of Sustaining Efficiency in ORKÖY's Cooperative Investments (A Case Study Of Antalya Forest Village Agricultural Development Cooperatives)

Abstract

Currently Turkey has 7.788.080 million villagers living in 20.980 forest villages located within or nearby forests. The socio-economical situation of the forest villagers being the poorest part of the community leads to undesired pressure on forest resources. Economic activities of forest villagers basically consist of forestry, agriculture and stockbreeding, featuring an exceedingly similar pattern among the villages across the country, as far as the way that these villagers earn their lives is concerned. The production of the goods forest villagers can offer to the markets is performed under very harsh conditions due to the

environmental/natural circumstances. This brings about a negative impact on their economies since they have to share the same common markets with the others i.e. non-forest villagers and farmers making use of various technical and financial advantages. Due to these unbalanced market circumstances, as well as lack of alternative markets, the need for cooperative actions within forest villages must be considered as overwhelming. It also legitimizes the fact that the financial subsidies provided by the forestry sector to the forest villages should be implemented through cooperative actions.

There have been continuous attempts by The Ministry of Environment and Forestry, the General Directorate of Forest and Village Relations (ORKÖY) to accelerate the pace of development in forest villages and to mitigate the existing infrastructural gaps. To be more precise, ORKÖY basically provides credit facilities and technical support services in the forest villages. Until today, ORKÖY provided financial subsidies to *ca.* 14,5% of total forest village cooperatives. However, even among these 14.5% cooperatives that have received subsidies, only a modest portion, *ca.* 40%, were able to properly implement the financial credits and to proceed with the planned duties. This failure clearly reflects that ORKÖY funds to support forest village cooperatives have not been properly allocated for the use of the correct organizations. Therefore, further investigations on how these credits were allocated and where mistakes have been made become crucial.

In this paper, financial aspects of forest village cooperatives that have received ORKÖY credits are studied using various analyses with the purpose of determining the status of their financial well-being. For the present work, 44 such forest village cooperatives in Antalya region were selected. The data attained for the analyses were adopted from the annual financial statements of the general committees of the cooperatives for four fiscal years between 2004 and 2007. Factor analysis, analysis of variance, and basic component analysis have been performed using 12 different parameter/criteria. In conclusion, five basic financial criteria that can be used to determine the status of financial well-being of a cooperative could be established. With the help of the newly developed financial analysis index, cooperatives could also be ranked with respect to their aptness to receive credits and support.

Keywords: Forest village cooperatives, financial analysis, factor analysis, analysis of variance, principle component analysis

1. Giriş

Kooperatif sözcüğü Latince “iş birliği” anlamına gelen “cooperatio” sözcüğünden türetilmiştir. “Cooperatio” sözcüğünün fiili “cooperari” sözcüğüdür ve bu sözcük de “iş birliği etmek” anlamında kullanılmaktadır. “İş birliği” sözcüğünün kapsamlı tanımı “büyük bir kitlenin aradığı bir sonuca ulaşmak için ortaklaşa gösterilen bir faaliyette gayret ve olanakları birleştirmek, bir araya toplamak (koordine etmek) ve ahenkleştirmek” şeklinde yapılmaktadır (Çıkın ve Karacan, 1994). Ülkemizde kooperatifin yasal tanımı 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununda “Kooperatif şirket, ortaklarının ekonomik menfaatlerini ve hususıyla, meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarının karşılıklı yardım ve kefalet sayesinde sağlayıp korumak maksadıyla bir ticaret unvanı altında kurulan değişen sermayeli bir şirkettir” şeklinde verilmiştir. Bu tanımdaki “şirket” sözcüğünün kooperatifin uluslararası tanımıyla çelişmesi nedeniyle; 1162 sayılı Kooperatifler Kanunu ile kooperatifin yasal tanımı şirket sözcüğünü içermeyecek şekilde değiştirilmiştir (Bak. 1162 sayılı Kooperatifler Kanunu Madde 1).

Kooperatifçilik uygulamalarının tarihçesi çok eskilere dayanmaktadır. Her ülke kendi sosyoekonomik özelliklerine göre farklı kooperatifçilik uygulamalarını hayata geçirmiştir. Bu nedenle Uluslararası Kooperatif Birliği (International Cooperative Alliance (ICA)), kooperatifçilik uygulamalarında birliktelik sağlamak amacıyla 1963 yılında uyulması gereken ilkeleri: **a)** Serbest giriş, **b)** Demokratik yönetim, **c)** Sermayeye sınırlı faiz verilmesi, **d)** Fazlaların kooperatifle yapılan işlemler oranında dağıtılması, **e)** Kooperatif eğitiminin geliştirilmesi, **f)** Kooperatiflerde iş birliği, olarak açıklamıştır (Çıkın ve Karacan, 1994).

Kırsal alandaki üretim sürecinin iyileştirilebilmesi çok parçalı ve küçük yapıdaki orman köylerindeki tarım işletmelerinin bir bütünlük içerisinde toplanarak planlı üretime yöneltilmesiyle olanaklıdır. Bu ancak kırsal kesimin örgütlenmesiyle olanaklıdır. Örgütlenme, kırsal toplum kalkınmasında büyük rolü olan kendine yardım ilkesinin (sorunu sorun sahibinin çözmesi) gerçekleşmesinde de önemli bir araçtır. Kırsal kesimde üreticiler piyasaya mal arz ederken veya piyasadaki üretim için girdi talep ederken, oldukça örgütlü bir ticaret ve sanayi kesimi ile karşılaşmaktadırlar. Üreticilerin karşısındaki taraf örgütlü ve güçlü, üreticiler ise dağınık ve güçsüz olduklarından, üreticilerin mesleki ve ekonomik çıkarlarını korumaları oldukça zordur. Mal arz ederken ya da girdi sağlarken söz konusu olan ve dağınıklıktan kaynaklanan zayıflığı güce dönüştürmek toplu pazarlık gücü elde etmek için üreticilerin örgütlenmesi şarttır. Kırsal kesimde üretici örgütlenmesinin temel amacı çiftçi ve ailelerinin yaşam düzeyini ve kalitesini yükseltmektir. Bunun için tarım ve orman ürünleri üretiminde verimliliği artırmak ve bu ürünleri değerlendirerek üreticilerin pazardaki konumunu güçlendirmek gereklidir (İnan, 2002). Kooperatifleşme yoluyla, yeterli üretim araçlarına sahip olmayan, üretim araçlarına ulaşmada belli güçlükleri bulunan ve bu nedenle de üretim etkinliklerine yeterince katılmayan küçük ekonomik birimlerin, ekonomik yaşamda daha etkin biçimde yer almaları sağlanabilmektedir (Yıldırım, 1992). Kırsal alandaki üretimin geliştirilmesi ve bu üretimin pazara sunulması sürecinde belirli bir güç olmayı hedefleyen birliktelikler kooperatifleşme yolunu seçmişlerdir. Ülkemizdeki tarımsal kalkınma kooperatifi sayısı 5.301'dir ve bu kooperatiflerin % 60,3'i (3.197) orman köylerinde bulunmaktadır.

Orman köyleri Türk toplumunun gelir düzeyi en düşük kesimini oluşturmaktadır. Bu kesimin temel geçim kaynağını ormancılık, tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Bu köylerin yararlanabildiği doğal kaynakların kısıtlı olması, burada yaşayanların orman kaynakları üzerinde baskı yaratmasına neden olmaktadır. Orman köylerinin orman kaynakları üzerindeki baskısını azaltmak ve bu köylerin refah düzeylerini yükseltmek amacıyla Çevre ve Orman Bakanlığına bağlı Orman-Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü (ORKÖY) kurulmuştur. ORKÖY'ün görevleri arasında "ormancılık alanında faaliyet gösteren kooperatiflerin proje bazında desteklenmesi ile ürünlerin ulusal ve uluslararası pazarlarda değerlendirilmesi konularında araştırma ve danışmanlık hizmetlerini vermek" de bulunmaktadır. Ancak ORKÖY kredileri sınırlı olduğu için ORKÖY kredilerini rasyonel bir şekilde tahsis etmesi gerekmektedir. Ferdi ve kooperatif kredileri olarak tahsis edilen ORKÖY kredilerinin dağıtımında rasyonel davranılmadığını, kredi tahsis edilen kooperatiflerden % 60'nın başarısız olması açıkça ortaya koymaktadır. Bu nedenle ORKÖY kredilerinin objektif tahsisinde söz konusu olabilecek ölçütlerin saptanması zorunludur.

2. Materyal ve Yöntem

Bölgede faal olan 147 tarımsal kalkınma kooperatifinin 125'i orman köylerinde kurulu olan kooperatiflerdir. Örnek ana kitlesini oluşturan orman köylerinde faal olan tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarının tespitinde; Tarım İl Müdürlüğü verilerinden, kooperatiflerin genel kurul değerlendirme verileri dikkate alınmıştır. Ancak, burada kooperatiflerin ortak sayılarının buldukları köylerdeki hane sayılarının çok üzerinde olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumdaki köylerin hane sayıları ile kooperatif ortak sayıları arasındaki farklılaşmalar dikkate alınarak örneğe girecek kooperatif sayısı tespit edilmeye çalışılmıştır. Orman köylerindeki kooperatiflerin örneklenmesinde aşağıdaki formül kullanılmıştır:

$$n = \frac{S^2 \times t^2 \times N}{(N-1) \times e^2 + S^2 \times t^2}$$

N : Ana kitle Hacmi, ($N= 90$), t : Standart normal dağılım değeri (%95 olasılık değeri için $t=1,96$), S^2 : Salt ana kitle varyansı ($S^2=4519,9$), \bar{X} : Alt ana kitle ortalaması ($\bar{X}=143,2$),

e : Kabul edilen hata payı değeri (%10). Burada kabul edilen hata payı değeri ile %10 tabakalardaki aritmetik ortalamanın çarpımının karesi olarak işlem yapılmıştır ($\bar{X} \times 0,10$)². Böylece $n=44$ olarak saptanmıştır. Orman köylerindeki kooperatiflerin (125 adet) 90 adetinin örneklem ana kitlesine katılmasıyla mevcut kooperatiflerin %72'si örneklem kitlesine katılmıştır. Örneklenen 44 kooperatif ise toplam örnek hacminin %35,2'sini oluşturmaktadır.

Bu çalışmada rastgele seçilen denek kooperatiflerin 2004-2007 yılları arasındaki bilanço verileri ile faktör analizi yapılmıştır. Bu analiz ile kooperatiflerin ekonomik yapılarının saptanmasında kullanılacak faktörler saptanmıştır. Ayrıca her faktör için çoğul korelasyon analizleri yapılmıştır. Bu analiz ile değişkenler arasındaki maksimum varyansı açıklayan birinci faktör hesaplanmaktadır. Faktör analizi; 1) KMO ve Bartlett test sonuçları, 2) Özdeğer istatistiğine bağlı faktör sayısı ve açıklanan varyans yüzdesi, 3) Ortak varyans tablosu, 4) Döndürülmüş faktör matrisi, 5)Çoğul korelasyon analiz tablosu, işlemleri sırası ile yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Örneklenen kooperatifler için yatırım uygulaması yapılan kooperatiflerle yatırım yapılmayan kooperatifler arasında bir farkın olup olmadığı da varyans analizi ile test edilmiştir. Varyans analizi için seçilen kooperatifler arasında 2007 yılına ait eksik veriye sahip kooperatifler (fesih nedeniyle) örnekleme katılmamıştır. Bu nedenle bu analizde 35 kooperatif örnekleme girmiştir. Yatırım uygulaması yapılan kooperatif sayısının 17 olması, aynı sayıda yatırım uygulaması yapılmayan kooperatifin analize sokulmasını gerektirmektedir. Bu nedenle ilgili gruptan bir kooperatif kura ile rastgele seçilerek varyans analizi uygulanmıştır.

Çalışmada örneklenen kooperatiflerin ekonomik analizlerinde kullanılacak ölçütleri ortaya koyabilmek ve bir gruplandırma yapılabilme amacıyla yıllar bazında yapılan faktör analizi sonuçlarından her yılın faktör analizinin birinci faktör grubunda yer alan değişkenler belirlenmiştir. Faktör analizindeki birinci faktörlerin toplam varyansı açıklama oranının en yüksek olması, birinci faktörün seçilmesi için yeterli görülmüştür.

3. ORKÖY ve Orman Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri

Kooperatifler ülkelerin sosyoekonomik yaşamlarında önemli roller üstlenmektedir. Kısıtlı olanaklara sahip olduğunda güç birliği yapmak üzere tesis edilen kooperatifler, doğal kaynaklar bakımından kısıtlı ve refah düzeyi bakımından çok düşük durumdaki orman köylerinin kalkındırılmasında da yaşamsal öneme haizdir. Bu nedenle bu köylerde tesis edilen kooperatiflere yapılan yatırımların daha etkin olmasına ilişkin politikaların oluşturulması zorunluluktur. Böylece ülke kırsal alanında önemli bir yer tutan ve temel geçimi ormancılık, tarım ve hayvancılık olan orman köylüsünün yaşam kalitesinin yükseltilmesini sağlayacak adımlar atılmasına katkıda bulunulacaktır. Ayrıca, orman köylerindeki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin bu köylerin kalkındırılmasına yönelik kapasitelerini yansıtacak ekonomiklik ve etkinlik düzeylerinin ortaya konulması, ORKÖY yatırımlarının daha etkili ve verimli bir şekilde yönlendirilmesine de katkı sağlayacaktır.

Türkiye nüfusunun %35'i kırsal kesimde yaşamaktadır. Kırsal kesimde yaşayanların da %32,8'i orman köylerinde yaşamaktadır. Bir başka ifade ile kırsal kesimde yaşayan her üç kişiden biri orman köylüsüdür. Bu durum orman köylerindeki örgütlenmenin ülke kırsal kesimini ne kadar etkileyeceğini göstermesi bakımından oldukça anlamlıdır. Orman köylerindeki kooperatiflere yapılan kredilendirme çalışmalarında ORKÖY yatırımları önemli bir yer tutmaktadır. Bu

yatırımlar yoluyla, kooperatifler tarafından uygulanacak proje konuları; 1)Halicilik tesisleri, 2)Süt toplama tesisleri, 3)Yapay yem üretim tesisleri, 4)Tarım ve orman üretiminde kullanılan araç ve donanımlar, 5) Kekik-Defne işleme ve değerlendirme tesisi, 6) Genişletme ve modernizasyon projeleri, 7) Kooperatif-ortak ilişkisi tesis edilebilen her türlü projeler, şeklinde ortaya konmaktadır (ORKÖY, 2006). Özellikle sınırlı kaynakların kullanımında ORKÖY kredi uygulamalarının odak noktası, yatırım miktarları ile yatırım yapılacak uygun kooperatiflerin seçimidir. Bu açıdan ORKÖY tarafından kooperatiflere yönelik yatırımlar irdelendiğinde, toplam 465 kooperatif için 488 adet proje uygulandığı saptanmıştır. Bu projelerin içerisinde tarım sektörüne yönelik kooperatiflere uygulanan projelerin oranı %29,5'dur. Sanayi sektörüne yönelik kooperatiflere uygulanan projelerin oranı %68,9; diğer sanayi olarak belirtilen sektöre yönelik kooperatiflere uygulanan projelerin oranı ise %0,62'dir. Uygulanan bu projelerin 2006 yılı deflatör fiyatları ile ekonomik büyüklüğü bakımından irdelendiğinde; tarım sektörüne yönelik kooperatiflere uygulanan projelerin oranı %6,33'tür. Sanayi sektörü kooperatiflerine uygulanan projelerin oranı %88,44'tür. Diğer sanayi olarak belirtilen sektörün ise oranı %5,2'dir (Tablo 1).

1974-2006 yılları arasında ORKÖY tarafından gerek ferdi kredilendirme gerekse kooperatif yoluyla kredilendirme olmak üzere toplam 1,2 milyar YTL kredi aktarımı sağlandığı görülmektedir. Bu miktarın %19,2'si kooperatif uygulamaları için kullanılmıştır (ORKÖY, 2006). ORKÖY yatırımlarına konu kooperatiflere yönelik bir diğer önemli noktayı ise, kooperatiflerin proje uygulaması süreci ve sonrasındaki durumları oluşturmaktadır (Tablo 2).

Tablo 1. ORKÖY Kooperatifler Dairesi Başkanlığınca 1974–2006 Yılları Arasında Desteklenen Kooperatif Projelerinin Sektörel Dağılımı (2006 Yılı Deflatör Fiyatları)

Sektörler	Proje Sayısı (Adet)	Ödenen Kredi Tutarı (TL)
Tarım	144	14.541.012.952.474
Sanayi	341	203.275.813.008.573
Diğer sanayi	3	12.023.562.263.863
Toplam	488	229.840.388.224.910

Kaynak: ORKÖY, 2006

Tablo 2. Proje Uygulamaları Ve Oluşturulan Kapasite Dağılımı

Uygulanan Proje Türü	Yaratılan Kapasite
S.H. deposu (ton/yıl)	66.000
Kereste fabrikası (m ³)	200.000
Parke vb. fabrikası (m ²)	125.000
Zeytin salamura tesisi (ton/yıl)	4.650
Halı tezgâhı (adet)	4.500
Mandıra (ton/gün)	450
Süt toplama tesisi (ton/gün)	75

Tarım ve Köy işleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğünün 2001 tarihli verilerine göre; ülkemizdeki Tarımsal Kalkınma kooperatifi sayısı, 5.301 adettir. Bunun 3.197 adedi orman köylerinde bulunmaktadır (ORKÖY, 2006). Orman köylerinde bulunan yaklaşık 3200 tarımsal kalkınma kooperatifinden kredi uygulanabilen kooperatif sayısınının 460 olduğu görülmektedir. Orman köylerinde kurulu bulunan kooperatiflerde kredi uygulanma oranı %14,4'tür. Bu oranın düşük olması yayında kısıtlı kaynaklar dikkate alındığında ciddi bir kaynak aktarımının da yapıldığı bilinmektedir. Kredi uygulanan kooperatifler içerisinde sadece %48'i faaldir. Bu kooperatiflerden %37,4'dünün ise çalışmadığı, %14,6'sının ise fesih edildiği veya icralık olduğu görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. ORKÖY Kooperatif Yatırımları Sonucunda Kooperatiflerin Faaliyet Durumu (2005)

Kooperatiflerin Faaliyet Durumu		Kooperatif Sayısı	Sayısı
A1	(Proje kooperatif mülkiyetinde çalışıyor)	184	184
B1	(Özel Sektöre Kiralandı Çalışıyor)	30	31
C1	(Proje Sektörde Çalışıyor)	7	7
TOPLAM		221	222
A2	(Proje kooperatif mülkiyetinde çalışmıyor)	144	143
B2	(Özel sektöre kiralandı çalışmıyor)	6	6
C2	(Proje sektörde çalışmıyor)	22	22
TOPLAM		172	171
D	(Tesis icrada)	12	12
Fesih edilmiş		55	55
TOPLAM		67	67
Genel Toplam		460	460

ORKÖY kooperatif yatırımları sonucunda kooperatifin mülkiyetinde olan etkinliğini sürdürebilen kooperatiflerin oranı %40'tır. Kooperatiflerin %60'nın ya faaliyeti sürmemekte veya kooperatifin mülkiyetinde bulunmamaktadır. İşte bu nokta yapılan yatırımlardaki tutarlılığın hangi boyutlarda olduğunu göstermesi bakımından son derece önemlidir. Akdeniz bölgesini oluşturan illerde ORKÖY tarafından 1974–2005 yılları arasında kooperatiflere yönelik yatırımlar (2005 yılı deflâtörüne göre) irdelendiğinde; kredi kullanan kooperatiflerin %35,1 oranı ile ilk sırada Antalya ilinin yer aldığı görülmektedir (Tablo 4). Bu sıralamada %23,4 oranıyla Isparta ili ikinci, %16,9 oranıyla Burdur ili üçüncü, %14,3 Adana ili dördüncü, %5,2 oranıyla Kahramanmaraş ili beşinci sırada, %2,6 oranıyla İçel ili altıncı sıradadır. Bu dönemde yapılan yatırımların mali büyüklük itibarıyla dağılımı (2005 yılı deflatör fiyatlarına göre) irdelendiğinde; toplam tutarın %28,6'sının İçel ili kooperatiflerine, %25,9'nun ise Isparta ili kooperatiflerine uygulanacak projeler karşılığı olarak yönlendirildiği görülmektedir.

Tablo 4. Akdeniz Bölgesinde ORKÖY Kooperatif Yatırımlarının Dağılımı (1974-2005)

İller	Kooperatif Sayısı (Adet)	Kredi Verilen Koop. Uyguladığı Proje Sayısı (Adet)	1974–2005 Yılı Sonu İtibarıyla Kredi Miktarı (TL)
Adana	11	11	5.673.575.271.860
Antalya	27	28	9.099.341.106.048
Burdur	13	13	1.452.810.655.140
Isparta	18	18	9.852.945.830.663
İçel	2	2	10.882.384.377.655
Kahramanmaraş	4	4	767.732.208.614
Osmaniye	2	2	393.691.616.917
Bölge Toplamı	77	78	38.122.481.066.896

Antalya ilindeki kırsal alanda yer alan köyler içerisinde orman köylerinin oranı %76'dır. Gündoğmuş ve Gazipaşa ilçelerindeki orman içi köylerin kırsal nüfus içerisindeki oranı %38 ve %32'dir. Ayrıca, Gündoğmuş, Kaş ve Korkuteli gibi ilçelerde kırsal nüfus içerisinde orman köyleri nüfusunun oranı sırasıyla, %66, %56 ve %46'dır. Buna karşın, toplam kırsal alan nüfusu içerisinde orman içi köylerinde yaşayan nüfusun oranı ise %16 düzeyindedir. Kırsal alana yönelik bu veriler köylerin sadece bir açıdan değerlendirildiğinde bile ne kadar farklı durumlarla karşılaşılabilirliğini göstermektedir (Coşgun ve ark., 2007). Dolayısıyla, kaynak tahsisinde karar verme yaklaşımlarının önemi ortaya çıkmaktadır. Kırsal alana yönelik örgütlenmede kooperatifleşme kadar kooperatiflerin bir araya geldiği birliklerin oluşumu da önemlidir.

Antalya ilindeki sınırlı sorumlu kooperatiflerin oluşturduğu birliklerin dört temel üretim alanına yönelik olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Tablo 5).

Tablo 5. Antalya İlindeki Kooperatif Üst Birliklerinin Dağılımı

Birliğin Adı	Ortak Kooperatif Sayısı (Adet)	Ortak Çiftçi Sayısı (Adet)
Antalya Bölgesi Hayvancılık Kooperatifleri Birliği	32	5.533
Antalya Bölgesi Ormancilık Kooperatifleri Birliği	14	2.683
Antalya Bölgesi Tarım Kooperatifleri Birliği	8	954
Antalya Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği	9	393
Toplam	62	9,563

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü, 2005.

Hayvancılık, ormancılık, tarım kooperatifleri ve su ürünleri kooperatifleri birliklerine ek olarak arıcılık ile ilgili birlik olmak üzere diğer birlik kuruluşları da görülmektedir. Ancak kanımızca, artan sayıdaki birlik oluşumlarının kaynakların kullanımında verimlilikten uzaklaşılması anlamı taşıdığı düşünülmektedir. Bu kapsamda diğer birlik oluşumlarına bu bölümde yer verilmemiştir. Buna rağmen Antalya ilindeki tarımsal kalkınma, sulama ve su ürünleri kooperatif sayılarının 298 olduğu dikkate alınırsa birliklerin örgütlenmede ne kadar etkin olduğu görülmektedir. Oysa kırsal alandaki kooperatiflerin kooperatif birlikleri aracılığıyla güçlerini merkezileştirebileceği bilinmektedir. Bu durum ise piyasa koşullarıyla daha güçlü bir rekabet etme olanağı ortaya koyacaktır. Temelde bu ekonomik gerçeklik çok sayıda birlik oluşumuna karşı olma gerekçesini oluşturmaktadır. Diğer bir kaygı ise çok sayıda ortaya çıkan ve/veya çıkarılan birlik oluşumları politik bir yapı kazandırılarak, kaynakların verimli kullanılmamasına yol açılmasıdır. Antalya ilindeki kooperatifleşme düzeyi irdelendiğinde; tarımsal kalkınma kooperatiflerinin toplam kooperatifler içerisindeki oranı % 68,1'dir. Sulama kooperatiflerinin oranı %26,5 ve su ürünleri kooperatiflerinin oranı ise % 5,4'dür (Tablo 6).

Tablo 6. Antalya İlindeki Orman Köylerinde Kooperatifleşme Durumu (2005 Yılı)

İlçeler	Su Ürünleri	Sulama	Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri			Tarımsal Kalk. Kooperatifleri			Tarımsal Kalk. Kooperatifleri	
			Çalışmayan	Faal	Toplam	Orman İçi	Orman Bitişiği	Orman Dışı	Orman Köyleri Toplamı	Tarımsal Kalkınma Toplamı
						31. Md.	32. Md.			
Antalya	2	9	11	12	23	7	2	3	9	23
Akseki	0	3	3	13	16	8	0	5	8	16
Alanya	2	11	13	8	21	4	1	3	5	21
Elmalı	0	13	8	12	20	1	9	2	10	20
Finike	1	2	2	9	11	9	0	0	9	11
Gazipaşa	1	2	5	18	23	17	1	0	18	23
Gündoğmu	0	0	3	10	13	8	2	0	10	13
Kaş	4	8	5	10	15	8	0	2	8	15
Korkuteli	1	23	2	16	18	5	6	5	11	18
Kumluca	0	4	0	8	8	7	0	1	7	8
Manavgat	4	3	2	20	22	19	1	0	20	22
Serik	1	1	2	11	13	9	1	1	10	13
Toplam	16	79	56	147	203	102	23	22	125	203

Antalya ilindeki kooperatiflerin ilçeler bazında ve orman köyleri özelinde dağılımı da irdelenmesi gereken bir diğer unsur oluşturmaktadır. Antalya ili orman köyleri içerisinde kooperatifleşme oranı %25,4'tür. Bu oran orman içi köyler için %32,5'dur. Yani her dört orman köyünden birisinde, her üç orman içi köyden birisinde tarımsal kalkınma kooperatifi

bulunmaktadır. Diğer yandan, ilde yer alan tarımsal kalkınma kooperatiflerinin %61,6'sı orman köylerinde bulunmaktadır. Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin %50,3'ü orman içi köylerde, %11,3'ü orman kenarı köylerde ve %10,8'i de orman dışı köylerde yer almaktadır. Dolayısıyla Antalya ilindeki orman köyleri için tarımsal kalkınma kooperatiflerinin önemi oldukça büyüktür. İldeki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin %72,4'ü faal olarak çalışmaktadır. Bu durum ülke genelindeki yapıdan son derece gelişmiş bir çizgi sergilemektedir. Kooperatiflerden faal olma yüzdesi en düşük olan iki ilçe Alanya (%38,1) ve Antalya-merkez ilçedir (%52,2). Faal olma oranı en yüksek ilçe Kumluca (%100) ve Manavgat (%90,9) ilçesidir. Orman köyleri içerisinde orman içi köylerdeki tarımsal kalkınma kooperatif oranı % 81,6'dır.

Orman köylerindeki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin tümünün orman içi köylerde olan ilçeler (bu oranın % 100 olduğu) Akseki, Finike, Kaş ve Kumluca ilçeleridir. Çalışmada 41 adet kooperatif örneklenmesi planlanmıştır. Bu örneklem sayısı ilde faal olan tarımsal kalkınma kooperatiflerinin yaklaşık %29'unu oluşturmaktadır. Örnekleme yer alan kooperatiflerin %80,5'u orman içi %19,5'u ise orman kenarı köylerdeki kooperatiflerden oluşmaktadır. Örneklenen kooperatiflerin gerek ORKÖY gerekse Tarım İl Müdürlüğü olanakları çerçevesinde %34,2'sine yönelik olarak kredilendirme uygulaması yapılmıştır.

Orman köylerindeki kooperatiflere yönelik önemli bir bulgu ise çalışma süreci içerisinde örnekleme giren köy kooperatiflerinden % 19,5'unun fesih olmasıdır. Bu oranın giderek artacağı görülmektedir. Süreçte en önemli etmen kooperatiflerin herhangi bir etkinlik yapamamalarıdır. Buna neden ise ormancılık çalışmalarına konu olan odun hammaddesi üretiminin dikili satış olarak ihale edilmesi olgusudur.

5. Mali Analiz Yöntemleri

Mali tablolar analizi, bir firmanın mali durumunu, faaliyet sonuçlarını ve finansal yönden gelişmesini değerlendirebilmek, gelişme yönlerini saptayabilmek ve o firma ile ilgili geleceğe yönelik tahminlerde bulunabilmek için, mali tablolarda yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin ve bunların zaman içinde göstermiş oldukları eğilimlerin incelenmesinden oluşmaktadır. Mali analiz genellikle; **a)** Amacına (Yönetim analizi, Yatırım analizi, Kredi analizi), **b)** Kapsamına (Statik analiz, Dinamik analiz), **c)** Analiz yapanın işletme içinde veya dışında bulunmasına (İç analiz ve dış analiz) göre ayrıma tabi tutulmaktadır.

Analizlerde kullanılabilen mali tablolar aşağıda sıralanmıştır:

1. Bilânço (mali durum tablosu, hesap vaziyeti, aktif-pasif tablosu),
2. Gelir tablosu (kar-zarar tablosu, işletme tablosu),
3. Dağıtılmamış karlar tablosu (yedek akçeler değişim tablosu-oto-finans tablosu),
4. Öz sermaye (öz varlık) değişim tablosu,
5. Net işletme sermayesi değişim tablosu,
6. Nakit akım tablosu (para akımı tablosu),
7. Fon akım tablosu (finansman tablosu-kaynaklar ve kullanım tablosu).

Ancak uygulamada bilânço ve gelir tablosu yaygın olarak kullanılmaktadır (AKGÜÇ,1990).

Mali tablolar, işletme ile ilgili pratik ve önemli soruların yanıtlarını araştırmak için analize tabi tutulur. Söz konusu sorular: İşletmenin borç ödeme gücü var mıdır? İşletme sermayesi yeterli midir? İşletme dengeli bir şekilde finanse edilmiş midir? İşletme, uzun süreli borçlarını ödemedi güçlüklerle, imkânsızlıklarla karşılaşa bilir mi? İşletme duran varlıklara aşırı yatırım yapmış mıdır? İşletmenin faaliyet sonuçları, karlılığı yeterli midir? olarak sıralanabilir. Bu soru listesini uzatmak mümkündür. Mali tablolar statik ve dinamik olarak analize tabi tutulabilir. **A) Statik Analiz:** Belirli bir tarihte düzenlenmiş veya belirli bir döneme ait mali tablolarda yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin saptanmasına ve bu ilişkilerin incelenmesine statik analiz denilmektedir. Statik analiz, işletmenin mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını belirli bir tek dönem için ortaya koyar. Statik analizle, işletmenin belli bir dönemdeki likidite durumu,

finansal yapısı ile karlılık ve faaliyet sonuçları hakkında değerli, faydalı bilgiler sağlanabilir. **B) Dinamik Analiz:** Dinamik analiz ise, bir birini izleyen dönemlere ait mali tablolarda yer alan kalemlerin zaman içerisinde göstermiş oldukları artış veya azalışların incelenmesi ve eğilimlerin saptanmasıdır. İşletmenin belli bir dönemdeki mali durum ve faaliyet sonuçlarının geçmiş yıllarla karşılaştırılması, geçmiş yıllara kıyasla olumlu ve olumsuz gelişmelerin ortaya konulması, yapılan analizin değerini artırmakta ve yöneticilerle, mali analistlerin dikkatini önemli ilişkiler ve eğilimler üzerine çekmektedir. Dinamik analiz, işletmenin yöneticilerine gerekli düzeltici önlemlerin hızla alınması konusunda da yardımcı olmaktadır. Çeşitli göstergeler, ölçüler, karşılaştırmalar, işletmenin mali durumunun, karlılığının, verimliliğinin değerlendirilmesinde yardımcı olmaktadır. Mali tablolar analizinde kullanılan teknikler: 1) Karşılaştırmalı analiz, 2) Yüzde metodu ile analiz (ortak esasa indirgenmiş tablolar-yüzdelerle ifade olunan tablolar-dikey analiz), 3) Trend yüzdeleri analizi, 4) Oranlar, olarak sıralanabilir. Sonucu mali analiz tekniğine ait oranları: a) Likidite akışkanlık durumu oranları, b) Mali bünye ile ilgili oranlar, c) İktisadi varlıkların kullanılışı ile ilgili oranlar (iktisadi varlıkların devir hızları-aktivite-faaliyet oranları), d) Kârın ölçülmesi ve analizine ait oranlar, olarak sınıflandırılmaktadır (Karanlık, 2005).

6. Tartışma ve Sonuç

Yıllara göre yapılan analizlerde; her yıl için ortaya bir faktör grubu çıkmıştır. Faktör gruplarında birinci faktör grubundaki değişkenlerin toplam varyansı açıklama oranları dikkate alındığında, öncelikle bu değişkenlerin istatistikî yönden önemli olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, yapılacak bir değerlendirmede birinci faktörü oluşturan değişkenler diğer değişkenlere göre daha önemlidir. Her yıl için elde edilen birinci faktördeki değişkenler incelendiğinde, ekonomik analiz için seçilen 12 adet değişkenden sekiz tanesinin her faktör analizinin birinci faktör grubunda değişken olarak yer aldığı görülmektedir. Böylece kooperatiflerin ekonomik analizi için seçilen 12 değişken, faktör analizindeki birinci aktör grubunda yer alan sekiz değişkene indirgenmiştir. Çalışmanın kapsadığı süreç dikkate alındığında, yani dört yıla ait faktör analizindeki değişkenlerden her yıl için aynı olan, dört yılda da değişken olarak yer alan değişken ile dört yılın üçünde yer alan değişkenler bulunma yoğunluğu %75 ve üzeri olarak saptanmıştır. Bu şekilde saptanan beş değişken kooperatiflerin mali analizlerinde kullanılacak ölçütler olarak belirlenmiştir. Bu değişkenlerin hangi ekonomik yapı analizine konu olduğu ise Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Değişkenlerin ekonomik analiz gruplarına dağılımı

Ekonomik Analizde Kullanılan Kavramlar		Rumuzlar	2004	2005	2006	2007	Bulunma Sayısı
Likidite Analizi	Cari oran	CR					-
	Net işletme sermayesi aktifler oranı	LKT					3
Finansal Yapı Analizi	Borçlar aktif toplamına oranı	KLDRC					3
	Öz sermayenin aktif toplamına oranı	SRAKTIF					3
	Öz sermayenin borçlar toplamı oranı	OZSRBRC					1
	Kısa süreli borçların kaynaklar toplamına oranı	KSBRCYNK					3
	Maddi öz sermayenin maddi duran varlıklara oranı	MDOZSRMDDRNR					1
İktisadi Varlık Kullanım Oranları	İşletme sermayesi devir hızı	ISLTSRMDVIRHZ					-
	Varlık (aktif) devir hızı	VRLKAKTFDHZ					2
	Öz sermaye devir hızı	OZSRMYDVRHZ					-
Ölçülmesinde Kullanılan Karın Oranları	Net kar öz sermaye oranı	OZSRMYKRL					-
	Aktif karlılık oranı	AKTFKRL					4

Görüleceği gibi değişkenlerin üç tanesi: **1)** Borçlar aktif toplamına oranı (KLDRC), **2)** Öz sermayenin aktif toplamına oranı (SRAKTIF), **3)** Kısa süreli borçların kaynaklar toplamına oranı (KSBRCYNK), finansal yapı analizine aittir. Diğer iki değişkenden bir tanesi, kârın ölçülmesinde kullanılan oranlar için kullanılan, aktif karlılık oranı (AKTFKRL), ikincisi ise, likidite analizi için kullanılan net işletme sermayesi aktifler oranı (LKT)'dir.

Kooperatifler gibi işletmelerin mali yapı analizlerinde kullanılan ve genel içerikli seçilen 12 değişken ve/veya ölçüt, yapılan analizler ve değerlendirmeler sonucunda beş değişkene indirgenmiştir. Bu değişken ve/veya ölçütler orman köylerinde etkinliğini sürdüren Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin mali yapı analizinde kullanılacak temel ölçütlerdir. Kaynak aktarıcı olarak kooperatiflere yönelik yapılacak yatırımlarda yatırıma konu projelerin ekonomik analizlerinden önce bu yatırımların yürütülebileceği konusundaki yeterliliği dikkate alacak mali yapı analizlerinin ortaya konulması ve uygulanması gerekmektedir. Bunun için de saptanan bu beş değişkenin ölçüt olarak kullanılması gerekmektedir. Çalışmada kredi yatırımları uygulanan kooperatifler ile kredi yatırımı uygulanmayan kooperatiflere varyans analizi uygulanmıştır. Varyans analizi uygulamasına yönelik detaylı bilgiler materyal ve yöntem bölümünde aktarılmıştır. Seçilen 12 değişken için yapılan çift girişli varyans analizi testlerinde yıllara göre ve kredi uygulaması yapıma ve yapılmama durumuna göre altı değişken için farklılık görülmüştür. Bu durum proje varsayımlarının test edilmesi açısından da ayrıca önemli görülmektedir. İstatistikî olarak aralarında farklılık görülen altı değişken sırasıyla; **1)** Net işletme sermayesi aktifler oranı (LKT), **2)** Öz sermayenin aktif toplamına oranı (SRAKTIF), **3)** Kısa süreli borçların kaynaklar toplamına oranı (KSBRCYNK), **4)** Maddi öz sermayenin maddi duran varlıklara oranı (MDOZSRMDDRNR), **5)** Öz sermaye devir hızı (OZSRMYDVRHZ) ve son olarak **6)** Aktif karlılık oranı (AKTFKRL), dır. Varyans analizinde farklılığı ortaya koyan altı değişkenden dördü faktör analizinde ortaya çıkan değişkenlerle aynıdır.

Kooperatiflerin mali yapılarının analizi için seçilen on iki ölçüte göre temel bileşenler analizi uygulanmıştır. Her yıl için ayrı olarak yapılan bu değerlendirmede kooperatiflerin sıralaması

yapılmıştır. Mali analiz endeksine göre yapılan bu sıralamada ilk 10 sırada yer alan kooperatifler Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Temel Bileşenler Analizi Sıralamasında Yıllara Göre İlk On Sırada Yer Alan Kooperatiflerin Dağılımı

Sıra No	2004 yılı	2005 yılı	2006 yılı	2007 yılı
1	akshocky	antlhscndr	antlgybyr	kasikizce
2	kasstlgn	mnavtykrsklr	gzpskaralar	antlkzl
3	gndgmkoprl	gzpsgkcbln	antlkzl	alnygzlbg
4	mnavtgebece	korktakyar	korktlulucak	akscnrdb
5	gzpskaralar	alnybyr	askgmsdml	alnybyr
6	alnytslk	mnavtkrkaya	gndgmbly	korktakyar
7	alnybyr	serikhsdumen	kasikizce	serikhsdumen
8	aksakshp	elmlylzm	serikhspnar	antlgybyr
9	gndgmotrkn	aksgclky	korktlgzl	mnavtykrsklr
10	serikhskzlorn	gzpskaralar	kmlcakrcorn	serikhskzlorn

Tablo 8 incelendiğinde, oluşturulan mali analiz endeksine göre orman köy kooperatiflerinin sıralamasında ilk on sırada yer alan kooperatiflerin yıllarla göre değişiklik gösterdiği görülecektir. Bu beklenen bir durumdur. Kooperatiflerin yıllar bazında gerçekleştirdikleri etkinliklerin farklılığı böyle bir durumun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Temel bileşenler analizi yoluyla oluşturulan mali analiz endeksi kooperatiflerin seçilen mali ölçütlere göre ekonomik yapılarının sağlıklı olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla geliştirilen endeks yoluyla kooperatiflerin belirli yıllar taban alınarak geçirdiği süreç izlenebilecektir. Bu durum, bir bakıma kooperatiflerin güvenebilirliği anlamını taşımaktadır. Oluşturulan endekste belirli sırada yer alan kooperatifler için, öncelikle kredi desteğine sahip olmak gibi bir destekleme politikası uygulanabilecektir. Böyle bir uygulama teknisyenlerin sosyo-politik baskılarla karşı karşıya kalmasını da önleyecektir. Bu tür bir politika benimsenmesi kısıtlı kaynakların etkin kullanımına da olanak tanımış olacaktır. Dolayısıyla bu tür yaklaşımların ortaya konulması karar vericiler için önemli bir olgudur. Dönem sonlarında bilanço ve gelir tablosu gibi mali tablolar düzenlenmekte, kar (gelir fazlası) ya da zarar (gider fazlası) gibi sonuçlara ulaşılmaktadır. Kooperatifler, tüm faaliyetleri sırasında mali yasaların hükümlerine uymak durumundadırlar. Bu açıdan kooperatiflerde iyi işleyen bir muhasebe sistemine ihtiyaç vardır. Ancak incelenen kooperatiflerin bazılarının böyle bir sisteme ulaşamadığı da görülmüştür.

Türkiye ormancılık kooperatifleri birliği (ORKOOP) genel merkezi ve bölge birliklerine orman köylerinde kurulu bulunan kooperatiflerin geleceklere yönelik büyük sorumluluk düşmektedir. Kooperatiflerin bu birliklere üye olmasını sağlayacak sistemin oluşturulması, güvenin kazanılması ve kooperatif yönetim ve üyelerinin eğitimler yoluyla gelişmelerinin sağlanması ORKOOP’un temel görevi olmak durumundadır. Bu amaçla uygulama projeleri oluşturularak yaşama geçirilmesi gerekmektedir.

Orman köylerindeki kooperatifler aracılığı ile kaynak aktarımının temel alındığı bu yaklaşımda, projelerin ekonomikliği yanı sıra bu projeleri uygulayacak sağlıklı ekonomik yapıya sahip kooperatifleri dikkate alan bir yapının kurulmasının zorunluluk olduğu görülmüştür. Bu zorunluluk kaynakların etkin kullanımı için mutlak gerekli bir olgudur. Çalışmada bu yaklaşıma olanak tanıyacak bilgiler, diğer bir ifade ile kooperatiflerin sağlıklı bir ekonomik yapıda olup olmadıklarını saptayabilecek ölçütler belirlenmiştir. Belirlenen ölçütlere göre bir endeks geliştirilmiş ve kredi öncelik sıralamasına ait bir örnek oluşturulmuştur. Ayrıca kredi kullanan kooperatiflerle kullanmayan kooperatifler arasında birinciler lehine bir yapının olduğu da saptanmıştır.

Sonuç olarak, bu çalışma ile kamuya ait kıt kaynakları, gelir dağılımı adaletsizliğini gidermek ve milli gelir düzeyini artırmak amacıyla ilgili kesimlere tahsisle görevli kurum/kuruluşların politik kaygılardan uzak bir şekilde rasyonel hareket etmesini sağlayacak ölçütlerin geliştirilebileceği kanıtlanmıştır. Böylece ORKÖY ve ORKOOP vb. kurumlar bu çalışma ve benzerlerini dikkate alarak kaynak tahsisinde rasyonelliği yakalayabilecek ve kıt kaynaklar toplum refahına katkı sağlayacak şekilde dağıtılmış olacaktır.

Kaynaklar

- Akgüç, Ö., 1990.** Mali Tablolar Analizi, Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 61, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayın No:13, İstanbul
- Çıkm, A., Karacan, R., 1994.** Genel Kooperatifçilik, E.Ü. Ziraat Fakültesi Yayın No: 511, İzmir.
- Coşgun, U., Bekiroğlu, S., Telek, A., 2008.** Orman Köylerindeki Kooperatiflerde, Etkinlik Düzeylerinin İrdelenmesi (Antalya İli Örneği), Batı Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü Teknik Bülten No: 33, Antalya (basılmamıştır).
- Karanlık, S., 2005.** Kooperatifler ve Muhasebesi, Nobel Yayın No: 311, Nobel Basımevi, Ankara.
- Yıldırım, Ş., 1992.** Kooperatif Kuruluşlarda Başarının Artırılmasına Yönelik Önlemler, MPM Yayın No: 477, Ankara
- Özdamar, K., 2004.** Paket Programlar İle İstatiksel Veri Analizi II (Çok Değişkenli Analizler), Kaan Yayınevi, Eskişehir.
- ORKÖY, 2006.** “Kooperatifler Dairesi Başkanlığı Orman Halk İlişkilerinin Düzenlenmesinde İletişim Sorunu, Tespit Yöntemleri Ve Çözüm Önerileri” Semineri/2006, Antalya.
- Tarım İl Müdürlüğü, 2005.** Tarım İl Müdürlüğü, Destekleme Şube Müdürlüğü, Kooperatifler Bölümü, Antalya

DÜNYADA ORMAN ÜRÜNLERİ PİYASA MODELLERİ: GELİŞİM SÜRECİ VE TÜRKİYE İÇİN YÖNELİMLER

Bekir KAYACAN¹

Atakan ÖZTÜRK²

¹ Yrd. Doç. Dr., Düzce Üniversitesi Orman Ekonomisi Anabilim Dalı, 81620 Düzce

² Yrd. Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Ekonomisi Anabilim Dalı, 08000 Artvin

Özet

Orman ürünlerinin talebini ve bununla bağlantılı olarak arzını ele alan çalışmalar 19. yüzyıl sonlarına ve 20. yüzyıl başlarına kadar dayanmaktadır. İlk dönemlerde odun talebi ve arzı arasında ne kadar fark olabileceğini tahmin etmeye yönelik “açıklık analizi” tipi çalışmalar yapılmıştır. Orman ürünleri piyasasına yönelik ekonometrik modelleme çalışmaları esas itibarıyla II. Dünya Savaşı’ndan hemen sonraki yıllarda kendini göstermeye başlamıştır. Bu modeller, yuvarlak odun ve dikili ağaç gibi odun esaslı birincil orman ürünlerini ele aldığı gibi, kereste, kontrplak, lif ve yonga levha ve kağıt gibi orman endüstrisi ürünlerini de konu almıştır. Özellikle 1960’lı ve 70’li yıllardaki çalışmaların ekonometrik bakımdan daha gelişmiş olduğu görülmektedir. Ne var ki 1970’lerin sonlarına kadar yapılan analizler genel olarak ürünlerin arz ya da talep yönü ile sınırlı kalmıştır. 1980’li yıllarla birlikte ABD ve Kanada’daki önemli bireysel çalışmalardan farklı olarak, Kuzey Amerika’ya özgü ve bazıları küresel kullanıma açık olan ve bir anlamda kurumsallaşmış komple piyasa modelleri kurulmuştur. Bunlar, Timber Assessment Market Model-TAMM, North American Pulp and Paper Model-NAPAP, CINTRAFOR Global Trade Model-CGTM, Global Forest Products Model-GFPM ve Timber Supply Model-TSM’dir.. Bu modellerden TAMM ve NAPAP Kuzey Amerika’ya özgü iken, CGTM, GFPM ve TSM küresel ölçekte fakat aynı zamanda bölgeler arası ikili ticari akışları da kontrol edebilen modellerdir. Ayrıca CGTM modeli esas alınarak bazı İskandinavya ülkelerinde de ulusal modeller geliştirilmiştir.

Türkiye’de ise endüstriyel ve yakacak oduna ilişkin arz ve talep tahminlerinin ağırlıklı olarak Ormançılık Ana Planları ve Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu (ÖİK) raporlarında yer aldığı görülmektedir. Bunlar dışında, orman ürünleri piyasaları ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olabilecek bireysel çalışmalar kendini göstermektedir. Bunlardan bir kısmının bahsedilen plan ve raporlardaki rakamları temel alan değerlendirmeleri içerdiği, bir kısmının da arz ve talep tahmini ile dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek olan pazarlama ve fiyatlandırma süreci üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Bu çalışmada, dünyada orman ürünleri piyasasını kısmen ya da tamamen modellemeye dönük çalışmaların gelişimi ve bugünkü teknik özellikleri karşılaştırmalı olarak ortaya konulmakta, bu konuda Türkiye’deki gelecek çalışmalar için bunların ne ifade ettiği üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Orman ürünleri arzı, orman ürünleri talebi, TAMM, NAPAP, CGTM, GFPM, TSM, Türkiye.

Forest Products Market Models in the World and Implications for Turkey

Abstract

Studies on demand, and hence supply of forest products date back to the end of the 19th and the turn of the 20th centuries. First studies were of “gap analysis” type that attempted to predict the possible difference between supply and demand of timber. Models of econometric nature essentially began to appear following the World War Two. These models dealt not only with primary forest products such as roundwood and stumpage, but also with forest industry products including lumber, plywood, fiber- and chipboard, and paper. Particularly the works in 1960’s and 70’s appear to be econometrically more developed. Yet generally speaking, the studies till the end of 1970’s were essentially limited in scope to either demand or supply side of the markets. Together with the 1980’s, complete “institutionalized” market models, along with many other individual studies, were constructed for North America and/or the globe. Such forest products market models include Timber Assessment Market Model-TAMM, North

American Pulp and Paper Model-**NAPAP**, CINTRAFOR Global Trade Model-**CGTM**, Global Forest Products Model-**GFPM** ve Timber Supply Model-**TSM**. While TAMM and NAPAP are designed particularly for North American regions, other models (CGTM, GFPM and TSM) are used for regions at certain levels across the world with an ability to track bilateral trade flows among global regions. Additionally, national models based on CGTM have been developed in some Scandinavian countries.

In Turkey, supply and demand projections for roundwood and fuelwood take place essentially in Forest Main Plans as well as Special Expertise Commission Reports for Development Plans. In addition, there have been individual works directly or indirectly concerning forest products markets. One group of these comprises general evaluations based on the figures in the mentioned official reports and plans, as another group of individual works focus on marketing and pricing processes that can be indirectly related to the supply and demand forecasting of forest products.

This paper comparatively examines development of studies in the world that attempt to partially or completely model forest products markets, and discusses the implications for future works in Turkey.

Keywords: Forest products supply, forest products demand, TAMM, NAPAP, CGTM, GFPM, TSM, Turkey.

1. Giriş

Ekonomik açıdan bakıldığında orman, bireysel ve/veya toplumsal kullanıma açık çeşitli ürünler (mal ve hizmetler) içeren ya da üreten bir kaynak olarak algılanabilir (Kayacan, 2007). Geleneksel olarak, orman kaynaklarından sağlanan ürünler “oduna dayalı” ve “odun dışı” biçiminde temel bir ayrıma tâbi tutulmaktadır. Oduna dayalı ürünler, dikili haldeki ağaçların kesilmesi ya da budanması suretiyle elde edilen odunun çeşitli işlemlerden geçirilmesiyle elde edilen kereste, levha, kaplama, parke ve kağıt gibi son kullanım ürünleri ile, enerji elde etme gayesine yönelik yakacak odunlardır. Odun dışı ifadesi ise, hem çok çeşitli odun dışı bitkisel orman ürünlerine (reçine, mantar, çeşitli ağaç tohumları, ot-yaprak vb.) hem de ormana dayalı yine çok çeşitli hizmetlere (rekreasyon, karbon tutma, toprak koruma, biyolojik çeşitlilik vb.) işaret etmektedir.

Oduna dayalı ve odun dışı orman ürünleri temelde birbiriyle çatışan ürünler olarak görülmektedir. Bu çatışma özellikle odun ile odun dışı çevresel hizmetler arasında çok daha belirgindir. Orman ürünleri arasındaki gittikçe sertleşen bu rekabete bağlı olarak, ekonomistlerin farklı pazarlarda doğru biçimde değer ölçme yeteneği, kaynak politikası tartışmalarında merkez bir rol üstlenmektedir (Sohngen ve Sedjo, 1996).

2. Orman Ürünleri Piyasa Modelleri

Çok uzun yıllardan beri oduna dayalı orman ürünleri piyasaları çeşitli yönleri itibarıyla incelenmektedir. Dünyada bu çalışmaların bulguları ve önerileri çeşitli devlet kurumları, özel orman sahipleri, sivil toplum kuruluşları ve orman ürünü şirketleri tarafından kullanılmaktadır. Günümüze kadar gelen orman ürünleri piyasa modelleri hem dayandıkları iktisadi teori hem teknik yapı hem de çıktılar bakımından önemli farklılıklar göstermektedir. Orman ürünlerinin talebini ve bununla bağlantılı olarak arzını ele alan çalışmalar 19. yüzyıl sonlarına ve 20. yüzyıl başlarına kadar gerilere dayanmaktadır. Ekonomik teoriye paralel asıl analizler ise özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra görülmeye başlamıştır. Bu analizler, yuvarlak odun ve dikili ağaç (*stumpage*) gibi odun esaslı birincil orman ürünlerini ele aldığı gibi, kereste, lif ve yonga levha ve kağıt gibi orman endüstrisi ürünlerini de konu almıştır. 1970'lerin sonlarından itibaren ise ABD ve Kanada'daki önemli bireysel çalışmalardan farklı olarak, Kuzey Amerika'ya özgü ve global kullanıma açık olan ve bir anlamda kurumsallaşmış pazar modelleri kendini göstermiştir. Bu modellerden bazıları sadece Kuzey Amerika'ya özgü iken, bazıları da herhangi bir ülkeye uyarlanabilecek nitelik arz etmektedir. Nitekim bu modellerin çeşitli uyarlamaları 1990'lı yıllarda İskandinav ülkelerinde kendini göstermiştir.

2.1. “Açıklık-gap” Modelleri

Orman ürünleri piyasaları ile ilgili özellikle ABD’nde gelişen çalışmalar, 20. yüzyılın ilk yarısı boyunca esas itibarıyla “açıklık analizi-gap analysis” tipi araştırmalar olmuştur. Açıklık analizinin dayandığı teori karmaşık değildir: Bir tarafta nüfus ve gelir artışına bağlı olarak devamlı artış gösteren odun talebi, diğer tarafta ise özellikle tarıma dönüştürülerek azalan orman arazileri ve tekrar büyümesi uzun yıllar alan hasat edilmiş meşcerelere dayalı odun arzı karşılaştırılmaktadır. Dolayısıyla, devamlı artması öngörülen odun talebine ve azalan, yenilenmesi uzun zaman alan odun arzına bağlı olarak, arz ve talep arasında gittikçe büyüyen bir açıklığın kendini göstermesi öngörülmüştür. Ne var ki açıklık analizleri, fiyatların arz ve talebi dengeleyici etkisini modellere dahil edememişlerdir. Ekonomik teoriye göre, odun kıtlığı arttıkça fiyatlar yükselecek, bu da daha iyi bir orman yönetimi ve ağaçlandırmaya yol açacaktır. Talep tarafında ise odun fiyatları geri dönüşüm ve ikâme malların kullanımı ile sınırlandırılacaktır (Sohngen, 1998). Yani fiyatlara bağlı olarak arzın artması ve talebin de sınırlandırılması, piyasanın arz ve talep dengesine doğru zorlanması sonucunu doğuracaktır. Açıklık analizlerinde fiyatın yanı sıra maliyetler, üretim teknolojisi, zevk ve tercihler gibi ekonomi teorisinde yer alan değişkenler de pek dikkate alınmamıştır.

2.2. Basit Modeller

Açıklık analizlerinden sonra ekonomik teoriye daha bağlı analizler 1950’lerden itibaren görülmeye başlamıştır. Ormanlıktaki odun arz ve talebine yönelik ve ekonomik teoriyi esas alan bu tür ilk çalışmalar temelde grafiksel analiz mahiyetindedir (Kumar, 1985). Bu çalışmalar arasında başlıca Zivnuska (1955), Holland (1960) ve Gregory (1966) göze çarpmaktadır.

Zivnuska, 1922-1953 arasındaki periyoda ait üç kısma ayrılmış zaman serileri verilerini kullanarak, kereste fiyatı ile üretim miktarı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Regresyon analizinin uygulandığı çalışmada, üretilen odun miktarı *sadece* fiyat değişkeni ile açıklanmaya çalışılmıştır. Fiyattan başka bir açıklayıcı değişkenin kullanılmaması ve teorik olarak, regresyona tâbi tutulan “miktar”ın arz veya talep miktarı olabileceği hususu, söz konusu modelin sorunlu yönleri olmuştur.

Holland (1960) ise, 1920-1955 arasında kereste tüketimi ılımlı derece arttığı halde, kereste fiyatlarının nasıl daha sert arttığını açıklamaya çalışmıştır. Çalışmada kereaste fiyat indeksini açıklamak ve tahmin etmek için bir fiyat denklemi de kurulmuştur. Bu denklemde kereste fiyatını açıklayıcı değişkenler olarak kişi başına kereste tüketimi, kişi başına inşaat harcaması, ve kereste işleme maliyet indeksi kullanılmıştır. Anlaşılabileceği üzere, modelde kullanılan değişkenler arz ve talep değişkenlerinin bir karışımı olup, ekonomi teorisi açısından geçerli sayılamaz.

Gregory (1960), içinde Türkiye’nin de bulunduğu 53 ülkeye ait verileri kullanarak, kişi başına kereste tüketim miktarını kişi başına gelir düzeyi ve bir “odun yararlanılabilirlik indeksi-*wood availability index*” ile açıklamaya çalışan bir tüketim fonksiyonu modeli kurmuştur. Çalışmadaki odun yararlanılabilirlik indeksi, kişi başına iğne yapraklı ve geniş yapraklı orman arazi miktarlarının belirli oranlarla ve bir sabit katsayı ile çarpılması sonucu oluşturulmuştur. Bu modelin teorik açıdan temel problemi de yine talep ve arza ait değişkenlerin karışık olarak tüketim fonksiyonu içinde kullanılmış olmasıdır. Fiyatın ise hiç dahil edilmediği çalışmanın yazarı, “fiyat tüketimle doğrudan ilişkili olduğu için modelde göz ardı edilebilir” şeklinde ilginç bir ifade de kullanmıştır.

2.2. Ekonometrik Modeller

Ekonomik teori ile pek bağdaşmayan ve esas itibarıyla grafiksel mahiyette olan basit modellerden sonra, teoriye daha uygun ve ekonometrik yönü gelişmiş analizler yapılmaya

başlanmıştır. Bu tür çalışmaların başlıca örnekleri ise McKillop (1967), Leuschner (1973), Robinson (1974), Buongiorno (1977) ve Buongiorno (1978) modelleridir.

Bu noktada en geniş çalışmalardan birini yürütmüş olan McKillop (1967), yuvarlak odun, dikili ağaç, kereste, kağıt-karton, kontrplak, ağaç kaplama ürünlerinin talep ve arz ilişkilerini incelemiştir. Kullandığı veriler 1929-1941 ve 1947-1960 arasındaki iki döneme aittir. Kurduğu ekonometrik model, başlıca iki alt sistemden oluşmuştur: Bu alt sistemlerden birisi yuvarlak odun ve dikili ağaçtan oluşan birincil orman ürünlerine ilişkin talep ve arz ilişkilerini, diğeri ise kereste, kağıt-karton, kontrplak ve kaplamadan oluşan ikincil orman ürünlerine ilişkin talep ve arz ilişkilerini içermektedir. McKillop'un modelinde, bu iki alt sistemin birbiriyle ilişkilerinin yanı sıra, her alt sistemdeki ürünlerin birbirleriyle olan ilişkileri de gösterilmiştir. Çalışmada, ürün fiyatları, ikame mal fiyatları, ücretler, nakliye ücretleri ve inşaat değerleri gibi çok sayıda değişken kullanılmıştır.

Leuschner (1973), ABD'nin Wisconsin eyaleti titrek kavak kağıtlık odun piyasasını analiz etmiştir. Yazar, kurduğu ekonometrik modelde alıcı (kağıt hamuru fabrikaları) piyasasını oligopsonistik, satıcı (özel orman sahipleri ve aracilar-komisyoncular) piyasasını ise tam rekabetçi kabul etmiştir. Leuschner'in kağıtlık odun talebi denkleminde açıklayıcı değişken olarak sadece fabrikanın kağıt hamuru üretim kapasitesi yer almış, kağıtlık odun fiyatı denklemin dışı bırakılmıştır. Yazar, kağıt hamuru fabrikası işletmenin yüksek sabit maliyetinden dolayı kağıtlık odun fiyatının kısa dönemde bu odun talebini etkilemeyeceğini öne sürmüştür. Yazar ayrıca, titrek kavak odununun ikame mallarının da fiyatını talep denkleminden çıkarmıştır. Bunun sebebi olarak da, farklı odun türüne geçmenin bir fabrikaya yeni teçhizatlar ve farklı üretim sistemi gerektirebileceğini, bunun da en az 5-10 yılda olabileceğini yani kısa dönemde bunun mümkün olmadığını göstermiştir.

Robinson (1974), ABD'nde özellikle inşaatla kullanılan Douglas göknarı ve bir güney çamı türü arz ve talebinin fiyat esnekliklerini analiz etmiştir. Piyasa aktörlerini, orman sahipleri, kereste fabrikası sahipleri ve inşaatçılar olmak üzere üç grupta mütalaa etmiştir. Robinson'un modelinde her iki ağaç türünün (2) arz ve talebi (2) için kereste ve dikili ağaç (2) fiyat eşitliklerinden oluşan birbirine bağlı 8 (2x2x2) ilişki grubu kurulmuştur.

Buongiorno (1977) oduna dayalı 11 farklı ürün için 130 ülkede 1961-1971 arası dönemde gözlenen talebi (tüketimi), dinamik ekonometrik bir model kurarak analiz etmiştir. Modeli "dinamik" yapan nokta, yazarın açıklayıcı (bağımsız) değişken olarak gecikme (*lag*) değerlerini de kullanmış olmasıdır. Modelde, orman ürünleri tüketiminin itici gücünün ekonomik büyüme (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla-GSYİH artışı) olduğu benimsenmiştir. Ancak, GSYİH veya gelirdeki belli bir artışın başlangıç gelir düzeyi ve orman ürünü tüketim düzeyine bağlı olarak farklılık göstereceği vurgulanmıştır. Yani, gelirdeki aynı miktarda bir artış, orman ürünleri tüketimine yansıma bakımından zengin ve fakir ülkelerde farklı olabileceği gibi, başlangıç orman ürünü tüketim düzeyi farklı olan ülkelerde de farklı olabilecektir. Bu fikirden dolayı, yazar orman ürünlerinin belli bir yıldaki tüketimini açıklayan değişkenler olarak, o yıla ait GSYİH, gecikmeli (*lagged*) gelir-GSYİH ve orman ürünleri gecikmeli tüketim düzeyini kullanmıştır. Burada kullanılan model üsseldir.

Buongiorno (1978), kağıt ve karton ürünleri için 43 ülkede 1963-1973 dönemine ait tüketim verilerini kullanarak, talebin fiyat ve gelir esnekliklerini incelemiştir. Bu çalışmada oluşturulan modelde, Buongiorno (1977)'den farklı olarak açıklayıcı (bağımsız) değişkenler arasından gecikmeli (*lagged*) gelir-GSYİH kaldırılmış ve yerine en yakın ikame malın fiyatı konulmuştur. Kağıt ve kartonun gecikmeli tüketim düzeylerini açıklayıcı değişken olarak kullandığından dolayı (*autoregressive model*) Buongiorno (1978)'deki model yine de dinamik bir ekonometrik model sayılmaktadır.

Bu arada, 1980’li yıllardan itibaren İskandinavya’daki odun pazarlarını ele alan ekonometrik çalışmalarda belirgin bir artış görülmektedir. Bunlar arasında, Kuuluvainen ve ark., (1988) 1965-1985 dönemi zaman serileriyle Finlandiya kerestelik tomruk ve kağıtlık odun piyasalarını incelemiştir. Bu çalışma, Hetemäki ve Kuuluvainen (1992) tarafından kağıtlık odun piyasası için modern zaman serileri analizi ile daha ileriye taşınmıştır. Johansson ve Löfgren (1985), İsveç kerestelik tomruk ve kağıtlık odundan oluşan yuvarlak odun piyasasını modellemiştir. Çalışmada, kerestelik tomruk piyasasında tam rekabet, kağıtlık odun piyasasında ise monopsoni koşulları olduğu varsayılmıştır. Brännlund (1989) ise yine İsveç’te kerestelik tomruk ve kağıtlık odun piyasalarını simültane olarak modellemiş, kağıtlık odun piyasasındaki monopsonistik yapının refah kaybına sebep olup olmadığını araştırmıştır. Çalışma ile, bu tür bir refah kaybının düşük düzeyde kaldığı hesaplanmıştır.

2.2. “Kurumsal” Modeller

1980’li yıllarla birlikte ABD ve Kanada’daki birçok önemli bireysel çalışmalardan (örneğin Newman, 1987) farklı olarak, Kuzey Amerika’ya özgü ve global kullanıma açık olan ve bir anlamda kurumsallaşmış orman ürünleri pazar modelleri kendini göstermiştir. Tabii bu kurumsal modeller yukarıda değinilmiş olan ve gittikçe gelişmiş modellerle elde edilen deneyim ve birikimlerin üzerine kurulmuştur. Teori, yapı ve çıktılar bakımından benzerlikleri ve farklılıkları olan başlıca 5 kurumsal orman ürünleri modelinden bahsedilebilir: Bunlar, Timber Assessment Market Model-**TAMM** (Adams ve Haynes, 1980); North American Pulp and Paper Model-**NAPAP** (Ince, 1994); CINTRAFOR Global Trade Model-**CGTM** (Kallio at al., 1987; Cardellicchio ve ark., 1989); Global Forest Products Model-**GFPM** (Buongiorno ve ark., 2003) ve Timber Supply Model-**TSM** (Sedjo ve Lyon, 1990; Sedjo ve Lyon, 1996)’dır. Bu modeller, esas itibarıyla belirtilen kaynaklara dayalı olarak aşağıda sırasıyla açıklanmıştır.

2.2.1. Timber Assessment Market Model-TAMM

İlk çalışmaları 1970’lerde başlayan TAMM, A.B.D. Orman Servisi (Forest Service)’nin hazırladığı Resource Planning Act (RPA) kapsamında yapılan odun hammaddesi değerlendirme çalışmalarında yararlanılmak üzere geliştirilmiş olan bir araçtır. TAMM, odun hammaddesinin talep ve arz yönlerini birleştiren ve tutarlı bir ekonomik teoriye dayanan ilk ampirik modeldir. TAMM, bu temel özelliğinin yanı sıra literatüre en azından önemli iki yeni katkı daha yapmıştır. Birincisi TAMM, ürünlerin imalat yerinden talep merkezlerine nakil maliyetlerini hesaba katan ve Samuelson (1952)’nin öncülüğünü yaptığı teorik yapıyı kullanarak odun arz ve talebinin alansal yönünü dikkate almıştır. İkincisi, son kullanım ürünleri (end-product or end-use product) ile dikili ağaç (stumpage) piyasasının davranışlarını eş zamanlı olarak modele dahil etmesidir. Dikili ağaç talebi kereste, kontplak, OSB gibi masif son ürünlerin oduna dayalı ürünlerin üretim fonksiyonundan türetilmektedir. Odun arzı ise dikili servet, hasat ve büyüme değerleri (growth-drain identity) ile fiyat kullanılarak ayrıca tahmin edilmektedir. Ancak yapılan statik simülasyonlar her periyotta arz ve talep eşitliğini öngörmektedir. Model, başlangıç periyodu pazar dengesi çözümünü yaparak, bir sonraki dönem için odun serveti gibi önemli verileri sağlamakta, o periyot azar dengesi de aynı şekilde çözülerek bir sonraki periyoda geçilmektedir. Bir Kuzey Amerika (A.B.D. ve Kanada) modeli olan TAMM, A.B.D. içinde ayrıca 8 arz ve talep bölgesi içermekte ve bu bölgeler arasındaki orman ürünü ticaretini de izleyebilmektedir.

2.2.2. North American Pulp and Paper Model-NAPAP

NAPAP modeli de TAMM gibi A.B.D. Orman Servisi’nin hazırladığı RPA çalışmalarında kullanılmak üzere 1990’lı yıllarda geliştirilmiş olan bir araçtır. NAPAP’ın ana gayesi, TAMM’da açık olarak yer almayan kağıt hamuru ve kağıt piyasalarını ampirik olarak modellemek ve gelecek tahminleri yapmaktır. Model kağıt hamuru, kağıt ve karton ürünleri arz ve talebindeki değişimleri; üretim süreçleri ve bölgeler itibarıyla endüstri kapasitesindeki değişimler ile, ibrelili kağıtlık odun, geniş yapraklı kağıtlık odun ve geri dönüşümlü kağıt

piyasalarını hesaba katmak üzere dizayn edilmiştir. Ürünler ve dolayısıyla veri seti bakımından çok daha detaylı olsa da NAPAP'ın teorik yapısı (alansal denge) ve projeksiyon yöntemi (statik simülasyon) temelde TAMM'a benzemektedir. Yine Kuzey Amerika'ya has bir model olan NAPAP'ın en son versiyonunda 6 arz bölgesi (Doğu Kanada, Batı Kanada, Kuzey A.B.D., Güneydoğu A.B.D., Güney Merkez A.B.D. ve Batı A.B.D.) ve 3 talep bölgesi (Kanada, A.B.D. ve Dış Alem)) temsil edilmektedir (Adams ve Haynes, 2007).

A.B.D. Orman Servisi, piyasa tahminleri için son yıllarda TAMM ve NAPAP'ı birlikte kullanmaktadır, her iki modelin çıktuları birbirlerinin girdisi durumundadır ve iki modelin kullanıldığı piyasaların davranışları birbirini etkilemektedir.

2.2.3. CINTRAFOR Global Trade Model-CGTM

TAMM ve NAPAP modelleri ilke olarak küresel kullanıma uyarlanabilme potansiyeline sahip olsa da gerçek anlamda küresel modeller değildir. 1980'lerde TAMM'ın teorik (alansal denge) ve yapısal (statik simülasyon) özelliklerine benzer, fakat esas olarak küresel kullanıma yönelik bir model hazırlama çalışmalarının sonucu olarak, Avusturya'daki The International Institute for Applied Systems Analysis (IIASA) tarafından Global Trade Model (GTM) geliştirilmiştir. GTM'yi daha sonra (1987'de) University of Washington College of Forest Resources'ın üç uygulamalı araştırma merkezinden biri olan The Center for International Trade in Forest Products, CINTRAFOR devralmıştır. Bu yüzden modelin adı kısaca CGTM haline dönüşmüştür.

CGTM, küresel düzeyde 10 orman ürünü itibarıyla 43 üretici bölge ve 33 ürün tüketici bölge arasında üretim, tüketim, fiyatlar ve ticaret projeksiyonları için kullanılabilir. Dünya üzerinde 400'den fazla ticari akış, orman ürünleri arz ve talebini ilişkilendirmektedir. Modelde hesaba katılan ürünler ibrelili ve geniş yapraklı tomruktan odun hamuruna kadar geniş bir spektrum arz etmektedir. CGTM, masif odun piyasaları ile kağıt hamuru ve kağıt piyasalarını eş anlı olarak modelleyen ilk modeldir. Ancak belirtmek gerekir ki model, kağıt hamuru ve kağıt sektörü için içsel (endogenous) bir çözüm yapmamakta, yani bu sektör verileri dışsal (exogenous) olarak elde edilip eşanlı modellemede kullanılmaktadır.

Bu arada CGTM modeli esas alınarak bazı İskandinavya ülkelerinde, örneğin Finlandiya (Kallio ve Ronnila, 1992) ve Norveç'te (Norwegian Trade Model-NTM) (Trømborg ve Solberg, 1995), ulusal modeller geliştirilmiştir.

2.2.4. Global Forest Products Model-GFPM

GFPM, orman ürünleri üretim, tüketim ve ticaretini küresel düzeyde hesaba katabilen bir diğer önemli modeldir. Model, FAO'nun periyodik ormancılık sektörü öngörü çalışmaları sürecinde geliştirilmiş olan bir ormancılık sektörü alansal denge (Samuelson) modelidir. GFPM'nin teorik çerçevesinin oluşturulması ve öncül uygulamaları 1980'li yılların sonları ve 1990'lı yıllarda kendini göstermiştir.

GFPM, bir içsel fiyat değişkenli (price endogenous) doğrusal programlama temeline oturmaktadır. Bu yöntem, alansal sektör modellerinde bölgesel arz ve talep, imalat teknolojisi ve nakliye maliyetlerine ilişkin verilerden faydalanmaktadır. Statik ve dinamik safhası bulunan GFPM'nin statik safhasında, 14 farklı orman ürününün dünyadaki 180 bölge itibarıyla üretim, ticaret akışı ve piyasa denge fiyatını bulmak için bir alansal denge modeli kurularak çözülür. Modeldeki ürünler birincil hammadde (örn. endüstriyel yuvarlak odun), mamul (ara)mal (örn. kağıt hamuru veya lif-yonga levha) ve tüketim mallarından (örn. gazete kağıdı) oluşmaktadır. GFPM'nin dinamik safhası ise, her yıla ait statik projeksiyon işleminin ardı ardına yapılması işlemidir. Burada belirli bir yılda hesaplanan kısa dönem denge değerleri, kendinden önceki yılların arz, talep, maliyet ve kullanılabilir kapasite düzeylerine bağlanmaktadır. Yani herhangi bir yıla ait dışsal ve içsel değişkenler, daha sonraki yıl(lar)a ait çözümlerde kullanıldığı için tüm

yıllar birbirine bağlanmaktadır. Özetle GFPM, geçmiş yılların bilgilerini kullanarak optimizasyon-altı (sub-optimizing) projeksiyon yapan karar vericileri simüle etmektedir. GFPM'in kullandığı verilerin ana kaynağı FAO veritabanlarıdır.

2.2.5. Timber Supply Model-TSM

TSM, yukarıda açıklanan dört “kurumsal” modelden hem teori hem de yapı bakımından temel farklılıklara sahip bir modeldir. Her şeyden önce TSM, Hotelling (1931) tarafından ortaya konulan yenilenebilir ve yenilenemez doğal kaynaklar teorisine dayanmaktadır. Optimal kontrol modeli olarak da adlandırılan TSM’de, diğer modellerdeki ardışık çözümlerin aksine tüm periyotlara ait denklemler eş anlı olarak çözümlenerek denge miktarları ve fiyatları bulunmaktadır. Böylece, her periyotta verilen kararların diğer periyotlarla tutarlı olması öngörülmektedir. Optimal kontrol yaklaşımının gereği olarak TSM,net bugünkü değeri en yüksek yapacak biçimde en yaşlı ağaçların (meşcerelerin) kesilmesini, yani Faustmann tipi davranışı öngörmektedir (Sohngen ve Sedjo, 1998). Yine, farklı kullanım aşamalarındaki orman ürünleri piyasalarını ele alan diğer modellerin aksine, TSM sadece alıcıya ulaştırılmış tomruk (delivered log) piyasaları için çözüm yapmaktadır. 1996’da yapılan bir revizyon ile model, endüstriyel odunu kağıtlık odun (pulpwood) ve masif odun (solidwood) olarak iki ayrı (fakat ilişkili) grup halinde ele alabilir hale dönüşmüştür.

Küresel kapsamdaki TSM, dünyayı 7’si “responsive” 1’i de “nonresponsive” olmak üzere 8 odun arz bölgesine ayırmıştır. Ayrıca fiziksel ve biyolojik özellikleri bakımından toplam 22 arazi sınıfına ayrılan 7 “responsive” bölgeden kasıt, modelde çözümü yapılan ve hasat (arz) düzeyleri modelle öngörülebilir bölgelerdir. Odun hasat düzeyinin otonom olarak belirlendiği varsayılan bölge ise “nonresponsive” olarak nitelendirilmiştir ki bu bölge eski Sovyetler Birliği ve Çin’i içermektedir.

3. Türkiye’de Orman Ürünleri Piyasa Araştırmaları

Türkiye’de endüstriyel ve yakacak oduna ilişkin arz ve talep tahminlerinin ağırlıklı olarak Ormanlık Ana Planları ve Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu (ÖİK) raporlarında yer aldığı görülmektedir. Bu noktada özellikle Ormanlık sektörü ÖİK raporları önem arz etmektedir. Orman endüstrisi ile ilgili ÖİK raporlarının hem sürekliliği bulunmamakta hem de durum tespitinden öte sayısal analizler pek yer almamaktadır. Bunlar dışında, orman ürünleri piyasaları ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olabilecek çalışmalar incelendiğinde; bu çalışmalardan bir kısmının bahsedilen plan ve raporlardaki rakamları temel alan değerlendirmeleri içerdiği, bir kısmının da arz ve talep tahmini ile dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek olan pazarlama ve fiyatlandırma süreci üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Şu halde ilgili Türkçe literatür: 1) Doğrudan arz-talep trendlerinin ele alındığı planlar ve raporlar 2) Orman ürünlerinin pazarlanması ve fiyat oluşum sürecini konu edinen bireysel çalışmalar olmak üzere iki ayrı grupta incelenebilir.

3.1. Planlar ve Raporlar

Bu raporların ilgili bölümlerinde genel itibarıyla, geçmiş yıllara ait üretim, tüketim ve dış ticarete ilişkin gerçekleştirmeler tablolar ve grafikler halinde verilmiş ve piyasadaki gelişmelere değinilmiştir. Bu arada geçmiş verilerin trendlerinin devam edeceği varsayılarak ileriye dönük bazı yalın öngörülerde de bulunulmuştur. Ne var ki hangi faktörlerin, ne yönde ve düzeyde bu trendleri etkilediği ve gelecekte de bu etkileşimlerin nasıl cereyan edeceğine dair sayısal analizler son derece yetersizdir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP) döneminde 1973-1995 periyodunu kapsayacak şekilde hazırlanan Birinci Ormanlık Ana Planı (OAP)’nın amacı (Anonim, 1976), kalkınma planında ormancılık sektörüne ilişkin olarak ortaya konan hedeflere ulaşmak için, bu hedeflerle projeler arasındaki ilişkiyi etkin bir şekilde kurmak şeklinde tanımlanmıştır. İlgili planın Orman

Ürünleri ve Ormanlık Hizmetleri Talebi başlığını taşıyan 7. bölümünde; toplam yurt içi odun (yuvarlak odun) talep tahminine ilişkin bir tabloya yer verilmiştir. Söz konusu tabloda toplam odun talebi; serbest pazar yani şehir ve orman dışı kırsal nüfus talebi ile orman içi ve bitişiği köylerinin talepleri olmak üzere iki yönlü olarak tahmin edilmiştir. Şehir ve orman dışı kırsal nüfus odun talebi; orman ürünleri sanayi hammadde talebi ile maden, enerji, telekomünikasyon sektörleri talebi ve kağıt sanayi talebi alt bileşenlerinden oluşmaktadır. Yapılan tahminde yakacak odun talebinin ilgili periyotta her iki kesimde de gerileyeceği, buna mukabil sanayi odunu ile diğer sektörlerin odun taleplerinde çok hızlı bir artış olacağı tahmin edilmiştir. Ancak, sadece tahminlere konu edilen ürün çeşitleri (yakacak ve yapacak odun, tomruk, sanayi odunu, maden direk, tel direk ve kağıtlık odun) ve tahminde kullanılan bazı varsayımlardan bahsedilse de yönteme ilişkin tatminkar bir açıklama verilmemiştir.

Ormanlık teşkilatındaki reorganizasyonlar, 3. ve 4. BYKP'de OAP'ye yansımaları gereken önemli ormanlık politika ve strateji değişikliklerinin meydana gelmesi gibi nedenlerden dolayı, süresi dolmamasına rağmen I. OAP'nin revize edilmesi ihtiyacı doğmuş ve 1990-2009 yıllarını kapsayan II. OAP hazırlanmıştır (Anonim, 1988). II. OAP'nin 5. bölümünde Odun Kökenli Orman Ürünleri Talebi başlıklı bir bölüm yer almıştır. Söz konusu bölümde endüstriyel odun talebi ve yakacak odun talebine ilişkin tahminlere yer verilmiştir. Endüstriyel odun talebinin tahmininde tomruk, sanayi odunu, tel direği, maden direği, kağıtlık odun ve lif yonga odunu ürün cinslerinin her biri için farklı metotlar kullanılarak talepleri tahmin edilmiştir. Örneğin tomruk talebinin tahmininde; 1964-1985 yılları arasındaki toplam tüketim miktarları esas alınarak, çoklu regresyon analizlerinin denendiği ve en uygun tomruk talebi denkleminin tespit edildiği ve seçilen regresyon denkleminin değişkenleri olarak da nüfus, kişi başına milli gelir (reel fiyatlarla), mobilya tüketimi, çimento tüketimi ve yapı alanının kullanıldığı ifade edilmektedir. Yakacak odun talebi tahmininde ise, yakacak odun talebinin gelir esnekliği hesaplanmış ve gelecek yıllar için bu esnekliğin sabit kalacağı varsayılmıştır. Bu esneklik 1985 yılı Orman Genel Müdürlüğü (OGM) satış miktarlarına uygulanarak 1990-2009 yılları için resmi yakacak odun tüketimi tahmin edilmiştir. Ayrıca, 1983 yılı için gizli yakacak odun tüketimi ve özel sektörde üretilen yakacak odun miktarlarına da aynı gelir esnekliği uygulanarak OGM tarafından üretilen yakacak oduna olan talep dışındaki yakacak odun talep miktarları tahmin edilmiştir. Ne var ki bu yayında, kullanılan denklem, gelir ve fiyat esnekliklerinin ne olduğu belirsizdir. Tomruk talep tahmini için kullanıldığı belirtilen değişkenlerden, örneğin mobilya tüketimi ve çimento tüketiminin tomruk talebiyle doğrudan bir ilişkisi değil, ancak ikinci dereceden bir türev talep ilişkisi olabilir.

2001-2005 yıllarını kapsayan Sekizinci BYKP döneminde, ormanlık sektörünün ilgili plan dönemi içindeki gelişmesine ve ülke kalkınmasına yönelik katkılarına ilişkin hedef, ilke ve politikaların detaylı olarak yer aldığı bir belge niteliğinde olan Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu (DPT, 2001) adlı çalışmada, ormanlık sektörü bir çok farklı bölüm başlığı altında ele alınarak değerlendirilmiştir. İlgili çalışmanın Orman Ürünleri Arz Talep İlişkileri başlığını taşıyan bölümünde ise, ormanlık sektörü için 2000-2023 yıllarını kapsayan döneme ilişkin endüstriyel odun (tomruk, tel direk, maden direk, sanayi odunu, kağıtlık odun, lif yonga odunu, sırtık) ve yakacak odun yurt içi üretim ve tüketim tahminlerine yer verilmiştir. Ancak bu tahminler temelde trend analizleri mahiyetinde olup, bu trendleri belirleyen değişkenlerin türü, etki yönü, etki şekli ve etki yönü hakkında bir analiz olmaktan uzaktır. Nitekim, raporda (sayfa 90) “...gelecek dönemlere ait projeksiyonların çoğul parametrelere dayalı çoklu regresyon analizleri ile hesaplanmasının [yapılmasının] daha uygun olacağı ..., uzun süre gerektiren bu çeşit projeksiyon çalışmalarının araştırma kurumları işbirliği ile önümüzdeki dönemlerde gerçekleştirilmesi ihtiyacı açıktır.” denilmektedir.

2007-2013 yıllarını kapsayan 9.Kalkınma Planı Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda da 8. Plan dönemindekine benzer fakat daha dar kapsamlı olarak yuvarlak odun talebine değinilmiştir (DPT, 2006). Ancak bu rapor da, tablo ve grafiklere eklenen 2000'li

yıllara ait gerçekleşme değerleri dışında bir önceki komisyon raporuyla hemen hemen aynı mahiyettedir.

Bu arada, Birler ve Koçar (1992), GAP Bölgesi'nde nüfus trendi ve kişi başına yapacak ve yakacak odun tüketim trendine bağlı olarak yalın talep tahminlerinde bulunmuştur. 1990-2010 dönemi için beşer yıllık tahminler yapılan çalışmada, GAP bölgesi için Türkiye geneli tahmini kişi başına yapacak ve yakacak odun tüketim miktarları ile muhtemel bölge nüfusu çarpılarak tahmini talep değerlerine ulaşılmıştır. Bölgede nüfusun artış eğiliminde olacağı, Türkiye geneli kişi başına yapacak odun tüketiminin artış eğiliminde, yakacak odun tüketiminin ise azalış eğiliminde olacağı varsayılmıştır.

3.2. Bireysel Çalışmalar

Bu gruptaki çalışmalar, yerel veya genel yuvarlak odun piyasasının bazı yönleriyle ilgili önemli analizlerdir. Yakacak ve endüstriyel odun pazarına ilişkin sınırlı sayıda analitik çalışmalar esas olarak fiyat oluşum analizleri çerçevesiyle sınırlı kalmıştır.

Acun (1977) tarafından kaleme alınan çalışmada, Türkiye devlet orman işletmelerinin monopol olduğu dönemler esas alınarak, orman ürünlerinin pazarlanması konusu detaylı bir şekilde ele alınmış ve varılan sonuçlar çok kısa olarak belirtildikten sonra alınması gerekli görülen önlemler konusunda önerilerde bulunulmuştur. Çalışmada özellikle orman işletmelerinde üretimin genel karakteristikleri ile orman ürünleri fiyatlarının genel seyri üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda, artırmalı satışlar ele alınarak tüm Türkiye genelinde artırmalı satışlar sonucu oluşan orman ürünleri fiyatları, ağaç türleri itibariyle I., II. ve III. sınıf tomruk şeklinde kalite sınıflandırmasına konu edilerek, her bir kalite sınıfındaki fiyat oluşumunun aynı zamanda aylara göre dağılımları da incelenmiştir. Bu inceleme de bölge müdürlüğü ve orman işletme müdürlüğü ortalamalarıyla Türkiye geneli ortalamaları da birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Çalışmanın sonuç ve öneriler bölümü ise 23 madde altında verilmiştir. Bunlar arasında; orman ürünleri piyasa talebini büyük ölçüde orman ürünleri endüstrisinin oluşturduğu ve bu kapsamda ilgili dönemde büyük bir gelişme gösteren kağıt endüstrisinin zengin orman bölge müdürlüklerinde kurulacağı, benzer şekilde lif levha ve yonga levha endüstrilerindeki gelişmelerin hammadde talebinin karşılanmasını güçleştireceğinin yanı sıra kentleşme, inşaat ve mobilya endüstrisinde görülen gelişmelerin de odun hammaddesine olan talebi artıracığına ilişkin tespitlerde bulunmuştur.

Acun (1980) tarafından ele alınan bir diğer çalışmada, satış usulleri itibariyle odun kökenli orman ürünlerinin fiyatlarında görülen değişiklikler açıklanmakta, ardından orman işletmelerinin ürünlerini pazarlama sürecinde karşılaşılan sorunlar ayrı ayrı ele alınıp irdelenmekte ve bu kapsamda da orman ürünleri arz ve talebine etki etmesi muhtemel faktörlere ilişkin değerlendirmeler yapılmaktadır.

Türker (1986) tarafından ele alınan çalışmada, Doğu Karadeniz Bölgesinde bulunan 25 Devlet Orman İşletmesi örnek olarak alınmış ve odun kökenli orman ürünlerinde fiyat oluşum süreci tomruk açık artırmalı satışları yardımıyla incelenmiştir. Bu kapsamda, açık artırmalı satışlara katılan müşterilere yönelik pazar araştırması gerçekleştirilebilmek için yüz-yüze görüşme yönteminden yararlanılmış, açık artırmalı satışları etkileyen değişkenlerin etki derecelerini ortaya koymak amacıyla çoklu regresyon analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bazı sonuçlar arasında; müşterilerin % 99 oranında mevcut açık artırmalı satışların devamından yana oldukları ve müşterilerin % 94'ünün de satın alacakları malları depoda bizzat inceledikleri, satış partisine olan talep miktarıyla partide bulunan tomruk sayısı ve parti büyüklüğü arasında negatif, artırma oranı arasında pozitif yönde korelasyon olduğu belirlenmiştir.

Akgün (1988) tarafından ele alınan çalışmada, 1977-1988 yılları arasındaki endüstriyel odun ve yakacak üretim miktarları ile toplam üretim içindeki oranları incelenmiş, ayrıca 1990-2009

periyodu için hazırlanan Ormanlık Ana Planı Taslağı'ndan istifade edilerek hazırlanan 1986-2010 dönemine ilişkin endüstriyel odun ve yakacak odun arz-talep karşılaştırmaları değerlendirmeye tabi tutulmuştur. 1980-1987 dönemi için orman ürünleri ithalat ihracat değerlerine ilişkin karşılaştırmalar yapılmıştır. Son olarak da odun hammaddesi arzını artırıcı, talebini azaltıcı bazı önerilerde bulunulmuştur.

Ok (1997) tarafından Antalya Orman Bölge Müdürlüğü'ne bağlı Gazipaşa Devlet Orman İşletmesi ile Isparta Orman Bölge Müdürlüğü'ne bağlı Bucak Devlet Orman İşletmesi'nin örnek olarak ele alındığı çalışmada, bir işletmede yapılan ihale ile bir diğer işletmede oluşan fiyat düzeyi arasında bir ilişkinin bulunup bulunmadığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu amaçla ilgili işletmelerde 1986-1996 yılları arasındaki açık artırmalı satışlar incelenmiştir. Her iki işletmenin ilgili periyottaki 3. SNB kızılçam tomruk fiyatları bağımlı değişken olarak alınmış ve fiyatların düzeltilmesinde 1987=100 bazlı indeks kullanılmıştır. Gazipaşa Devlet Orman İşletmesi temel alınıp, Bucak Devlet Orman İşletmesi rakip kabul edilerek yapılan analizlerde, Gazipaşa Devlet Orman İşletmesi'nin 3. SNB kızılçam tomruk fiyatı bağımlı değişkeni ile ilişkileri incelenmek üzere 8 adet bağımsız değişken geliştirilmiştir. Araştırma sonucunda, Gazipaşa Devlet Orman İşletmesi'nin 3. SNB kızılçam satışları üzerinde Bucak Devlet Orman İşletmesi'nin ihale tarihi, pazara sunduğu ve sattığı mal düzeyleri, kendi ihalelerin sıklığı gibi değişkenlerin etkisinin olmadığı görülmüştür. Aynı şekilde Gazipaşa Devlet Orman İşletmesi'nin de Bucak Devlet Orman İşletmesi'ni etkilemediği görülmüştür. Sadece 20 gün ve daha yakın ihaleler dikkate alınarak yapılan analizde, Gazipaşa'da oluşan 3. SNB kızılçam tomruk fiyatı üzerinde Bucak Devlet Orman İşletmesi'nin ihale tarihinin etkili olduğu saptanmıştır.

Ok (1998) tarafından Bucak, Gazipaşa, Mersin, Mut, Silifke ve Tarsus Orman işletmelerinin 3. sınıf normal boy kızılçam tomruk fiyatları üzerine mevsim etkisinin belirlenmesi amacıyla ele alınan çalışmada, Gazipaşa Orman işletmesinin 3. sınıf normal boy Kızılçam tomruk fiyatları üzerinde % 90 güven düzeyinde, mevsim etkisinin olduğu saptanmıştır. Yapılan hesaplamalar sonucunda mevsimin 3. sınıf normal boy Kızılçam tomruk fiyatını Şubat, Eylül, Ekim, Kasım ve Aralık aylarında olumlu, diğer aylarda ise olumsuz etkilediği görülmüştür.

Balı (1998) tarafından hazırlanan bildiriye, Türkiye orman ürünleri piyasasında ürün çeşitleri itibariyle arz talep tahminleri ve gerçekleşmeleri üzerinde durulmuştur. Özellikle 1976-1997 periyodunda odun kökenli ürünlerin arz ve taleplerinde meydana gelen değişimleri doğuran faktörlerin yanı sıra, 1998-2009 yıllarını içine alan döneme ilişkin arz ve talep tahminlerinde de bulunulmuştur. Bu kapsamda Türkiye'de orman ürünleri talebini etkileyen başlıca sektörler olarak; inşaat sektörü, lif yonga ve sanayi, kağıt sanayi, mobilyacılık sektörü ile odunun enerji kaynağı olarak kullanımı şeklinde sıralanmıştır.

Daşdemir (2003), Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü'nün ve bağlı orman işletmelerinin asli orman ürünü üretimi, satış yöntemleri ve ürün çeşitleri itibariyle satışları, maliyet yapısı ve en önemli maliyet öğeleri, açık artırmalı satışlarda fiyat oluşum süreci ve fiyatı etkileyen faktörler ile tüketicilerin talep yapısı ve özellikleri analiz edilerek, bölge ve işletme düzeyinde, yöresel koşullara uygun, esnek ve dinamik optimum pazarlama karmaları oluşturulmasına, uygun pazarlama politikaları ve stratejileri geliştirmesine, böylece ekonomik sürdürülebilirliğin güvenceye alınmasına ve OGM'de çağdaş pazarlama anlayışına ışık tutacak bulgulara varılması amaçlanmıştır. Bu amaçla ele alınan çalışmada, 1998-2002 periyoduna ilişkin Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü ve bağlı orman işletmelerinin kayıtlarından, Orman Genel Müdürlüğü'nden ve 103 alıcı üzerinde yüz-yüze görüşme usulüyle yapılan anket çalışmasından elde edilen veriler materyal olarak kullanılmıştır. Söz konusu verilerin değerlendirilmesinde regresyon, korelasyon, varyans ve faktör analizi gibi çeşitli istatistiksel yöntemlerden istifade edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen sonuçlardan bazılarını şu şekilde özetlemek mümkündür: İşletme başarısını ve rekabet gücünü en çok etkileyen ürün çeşidi tomruk ve satış yöntemi ise açık artırmalı satış tespit bulunmuştur. Mevcut açık artırmalı satışlardaki

fiyatlandırma süreci maliyet bedeli, muhammen bedel, satış fiyatı ve alıcıya mal oluş fiyatı olma üzere dört aşamada incelenmiş ve fiyatlandırma sisteminde merkezi verilere göre yapılan maliyet bedeli hesaplamasının yöresel koşullara uygun düşmediği, benzer şekilde ülke genelinde tarife bedeli belirlenmesi sonucunda gerçekte negatif tarife bedeline sahip ürün çeşitlerinde dahi üretim yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine bölge genelinde 3. SNB kayın tomruğun alıcıya mal oluş fiyatının % 88,3 ünü maliyet bedelinin oluşturduğu, muhammen bedel oluşumunda - %25,2 oranında negatif bir yönetici yetkisi kullanıldığı, % 16,5 oranında muhammen bedel üzerinden artırma yapılarak satış fiyatının oluştuğu ve satış fiyatı üzerine de % 20,5 oranında ek ödentiler yansıtıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, bölgede 3. SNB kayın tomruğun fiyatını etkileyen en önemli faktörler olarak; talep düzeyi, ihale zamanı, arzın düzeyi ve parti büyüklüğü ile üretimin kalitesi ve standardizasyona uyma derecesi olduğu belirlenmiştir. Bartın ve Yenice Orman İşletmelerinde 3. SNB kayın tomruğun fiyat esnekliği mutlak değer olarak $(0,286) < 1$ hesaplandığı için, diğer koşulların değişmediği varsayımı altında, Muhammen bedel tespit edilirken yapılacak fiyat indirimlerinin fazla bir talep artışına neden olmadığı, aksine işletmenin gelirlerinde biz azalışa neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Müşterilere yönelik yapılan anketin sonuçlarına göre de, pazarın heterojen bir yapıda olduğu, tüketicilerin % 72'sinin işletmelerin şu anki pazarlama ve satış politikalarından memnun olmadığı anlaşılmıştır.

Akay ve ark. (2006) tarafından ele alınan çalışmada kağıt ve kağıt ürünleri, mobilya, ağaç ürünleri gibi orman ürünlerinin ithalatını etkileyen faktörler incelenmiştir. 1985-2000 arası 18 yıllık zaman serileri kullanılmıştır. İthalatı etkileyen faktörler arasında; yurt içi orman endüstrisi üretim değeri ve fiyatı, milli gelir, orman endüstrisi ithalat değeri, döviz kuru ve bir önceki yıla ait orman endüstrisi ithalat değeri değişkenleri kullanılmıştır.

4. Sonuç ve Öneriler

Dünyada orman ürünleri piyasa modellerinin gelişim sürecine bakıldığında aşağıda sıralanan temel özellikler dikkat çekmektedir:

- Çalışmalar yüzyılı aşkın uzun bir geçmişe kadar dayanmaktadır.
- Modeller, önceleri ampirik ya da grafiksel mahiyette ve bir biçimde piyasa davranışlarını açıklama/öngörme gayesine yönelik iken, daha sonraları iktisat teorisine dayalı, ekonometrik ve matematiksel yönü ileri bir yapıya dönüşmüşlerdir.
- Özellikle son 20-30 yıl içindeki modellerin birçoğu, içinde farklı ülkelerden katılımcıların olduğu takım çalışmalarına dayanmaktadır.
- Bireysel çalışmalar, yazarları ve yahut modellerin yapısı bakımından devamlılık arz etmektedir.
- Bireysel çalışmalara dayalı olarak resmi, yarı resmi veya özel kurumlarca desteklenen ya da yürütülen “kurumsal” modeller ortaya çıkmıştır.
- Piyasaların karmaşık, dinamik ve farklılık arz eden yapısından dolayı, özellikle kurumsal modeller ne kadar “iyi” ve kapsayıcı olsa da yine sürekli gözden geçirilip geliştirilmektedir.
- Teknik yönü oldukça ileri olan modellerin gerektirdiği geniş ve ayrıntılı veriler yerel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan sürekli ve elden geldiğince tutarlı olarak derlenebilmekte, paket veri setleri belirli aralıklarla güncellenmektedir.

Türkiye’de orman ürünleri piyasalarına ilişkin çalışmalara bakıldığında ise aşağıdaki sonuç ve önerileri sıralamak mümkündür:

- Piyasa davranışlarıyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili çalışmaların geçmişi çok

eskilere dayanmamaktadır.

- Çalışmaların sayısı son derece azdır. Dolayısıyla Türkiye merkezli çalışmalar bakımından oldukça bâkir bir araştırma alanıdır.
- İlgili çok az sayıdaki çalışma, genelde bireysel mahiyette ve tek yazarlıdır. Bu alanda takım çalışmasının eksikliği çok açıktır. Bu eksiklik hem Türk orman ekonomistleri arasındaki işbirliği, hem orman ekonomistleriyle diğer bilim adamları arasında işbirliği ve hem de Türk-yabancı işbirliği bakımından kendini göstermektedir.
- Çalışmalar, konu ve amaç bakımından dağınık görünmektedir. Dolayısı ile, çalışmaların sayısının artması kadar, komple bir (kurumsal) piyasa modeli kurma gayesine yönelmesi de önem arz etmektedir.
- Dünyadaki gelişmelere göre Türkiye'deki çalışmaların teorik altyapısı ve teknik (matematiksel ve ekonometrik) yönü oldukça yalın kalmaktadır. Bu noktada, Türk orman ekonomistlerinin teknik ve metodolojik açıdan kendini geliştirme ihtiyacı açıktır. Ayrıca, yukarıda bahsedilen işbirliği artırma önerisi, bu amaca da hizmet edecek biçimde gerçekleştirilmelidir.
- Dünyada orman ürünleri piyasa modellemeleri hususundaki gelişme aşamalarını ülke olarak yeniden tecrübe etme zorunluluğu yoktur; yani bu konudaki müktesebattan azami derecede ve en hızlı yollarla faydalanma ve ileriki dönemlerde de katkıda bulunma fırsatları üzerinde düşünmek ve proje üretmek mümkün, hatta gereklidir.

Kaynaklar

- Acun, E., 1977.** Türkiye Devlet Orman İşletmeleri Asal Ürünleri Pazarlamasının Orman İşletme Ekonomisi Bakımından İncelenmesi Üzerine Araştırmalar, İÜ OF Dergisi, Seri A, Cilt 27, Sayı 2, İstanbul.
- Acun, E., 1980.** Ana Çizgileriyle Devlet Orman İşletmeleri Ürünlerinin Pazarlaması, Ormanlık Kesiminde Verimlilik Semineri, 11-19 Kasım 1980, Milli Prodüktivite Merkezi, Ankara.
- Akay, M., Gündüz, O., Esengün, K., 2006.** A Regression Analysis of the Economic Factors Effecting the Import of Forest Industry Products in Turkey, Journal of Applied Sciences, 6(2), 357-361, ISSN 1812-5654.
- Anonim, 1976.** Ormanlık Ana Planı 1973-1995, Orman Bakanlığı, Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Yayın No: (Sıra No:27, Seri No:3, BPD No: 4), Ankara.
- Anonim, 1988.** Ormanlık Ana Planı 1990-2009, Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı Orman genel Müdürlüğü Araştırma Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Yayın No: 3, Ankara.
- Adams, D.M. ve Haynes, R.W. (Eds.), 2007.** Resource and Market Projections for Forest Policy Development: Twenty-five Years of Experience with the US RPA Timber Assessment, Springer, ISBN: 978-1-4020-6308-4
- Adams, D.M. ve Haynes, R.W.. 1980.** The 1980 Softwood Timber Assessment Market Model: Structure, Projections, and Policy Simulations. For. Sci. 26(3): Monograph 22. 64 p.
- Balı, R., 1998.** Arz-Talep Dengesi, Hızlı Gelişen Türlerle Yapılan Ağaçlandırma Çalışmalarının Değerlendirilmesi ve Yapılacak Çalışmalar, Workshop, 8-9 Aralık 1998, OGM Toplantı Salonu, Orman Bakanlığı Yayın Dairesi Yayın No : 083, 191-202, Ankara.

- Birler, A. S. Ve Koçar, S., 1992.** Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölgesi'nde Kavak Yetiştiriciliğinin Optimizasyonu ve Sosyo-ekonomik Önemi.Orman Bakanlığı Kavak ve Hızlı Gelişen Yabancı Tür Orman Ağaçları Araştırma Enstitüsü, Çeşitli Yayınlar Serisi No:1, İzmit.
- Brännlund, R. 1989.** The social loss of imperfect competition: the case of the Swedish pulpwood Market, Scandinavian Journal of Economics, Vol 91: 689–704.
- Buongiorno, J; Tomberlin, D.; Turner, J.; Zhang, D. ve Zhu, S., 2003.** The Global Forest Products Model: Structure, Estimation, and Applications. Academic Press; 1st edition, ISBN: 978-0121413620, Massachusetts, USA.
- Buongiorno, J., 1978.** Income and price elasticities in the world demand for paper and paperboard, Forest Science 23:13-25.
- Buongiorno, J., 1977.** Long –term forecasting of major forest products consumption in developed and developing countries, Forest Science 23:13-25.
- Cardellicchio, P.A.; Youn, C.Y.; Adams, D.M.; Joo, R.W. ve Chmelik, J.T., 1989.** A Preliminary Analysis of Timber and Timber Products Production, Consumption, Trade, and Prices in the Pacific Rim Until 2000. University of Washington, College of Forest Resources, Center For International Trade in Forest Products, Working Paper No. 22. 97 p.
- Daşdemir, İ., 2003.** Asli Orman Ürünlerinde Fiyat Analizi (Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü Örneği), Bartın Orman Fakültesi Yayın No: 12, 119 s., Bartın.
- DPT, 2001.** Sekizinci 5 Yıllık Kalkınma Planı Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayın No: 2531, ÖİK Yayın No:547, Ankara.
- DPT, 2007.** Dokuzuncu Kalkınma Planı Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayın No: 2712, ÖİK Yayın No:665, Ankara.
- Gregory, G. R., 1966.** Estimating Wood Consumption with Particular Reference to the Effects of Income and Wood Availability, Forest Science 12: 104-117.
- Hetemäki, L. ve Kuuluvainen, J., 1992.** Incorporating Data and Theory in Roundwood Supply and Demand Estimation, American Journal of Agricultural Economics, Vol 74: 1010–1018.
- Holland, I., 1960.** An Explanation of Changing Lumber Consumption and Prices, Forest Science 6: 171-192.
- Hotelling, H., 1931.** The Economics of Exhaustible Resources. J. Pol. Econ., 39:137-175.
- Ince, P.J. 1994.** Recycling and the Long-Range Timber Outlook, Background Research Report, 1993 RPA Assessment Update, USDA Forest Service. USDA For. Serv. Res. Pap. FPL-RP-534. 110 p.
- Johansson, P.O. ve Löfgren, K.G., 1985.** The Economics of Forestry & Natural Resources. Basil Blackwell Ltd, Oxford, 292 pages.
- Kallio, M. ve Ronnila, M., 1992.** Competitive Versus Non-Competitive Market Hypothesis. In: Forest Sector, Trade and Environmental Impact Models: Theory And Application. Proceedings from an international symposium, April 30–May 1. CINTRAFOR, Seattle. p. 212–218.
- Kallio, M.; Dykstra, M.P. ve Binkley, C.S., (eds), 1987.** The Global Forest Sector: An Analytic Perspective. International Institute for Applied Systems Analysis, Vienna,

Austria, 703 p.

- Kayacan, B., 2007.** Ulusal Ekonomide Ormançılık Sektörü: Tanımsal Girdi-Çıktı Analizi Bulguları. Verimlilik Dergisi, 2007(1): 147-176, Milli Produktivite Merkezi, Ankara.
- Kuuluvainen, J.; Hetemäki, L.; Ollonqvist, P.; Ovaskainen, V.; Pajuoja, H.; Salo, J.; Seppälä, H. ve Tervo, M., 1988.** The Finnish Roundwood Market: An Econometric Analysis. Finnish Economic Papers: Vol 1, 191-201.
- Leuschner, W. A., 1973.** An Econometric Analysis of the Wisconsin Aspen Pulpwood Market, Forest Science 19: 41-46.
- McKillop, W. L. M., 1967.** Supply and Demand of Forest Products: An Econometric Study, Hilgardia 38 (1) (Whole issue).
- Newman, D., 1987.** An Econometric Analysis of the Southern Softwood Stumpage Market: 1950-1980, Forest Science 33: 932-945.
- Ok, K., 1997.** Devlet Orman İşletmelerinin Açık Artırmalı Satışlarının Etkileşimi, DOA Dergisi, 39-61, Orman Bakanlığı Doğu Akdeniz Araştırma Enstitüsü, Tarsus.
- Ok, K., 1998.** Açık Artırmalı Tomruk Satış Fiyatları Üzerine Mevsim Etkisinin Araştırılması, İÜ Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, Cilt 48, Sayı 2, İstanbul
- Robinson, V. L., 1974.** An Econometric Model of Softwood Lumber and Stumpage Markets, 1947-67, Forest Science 20: 171-179.
- Samuelson, P.A., 1952.** Spatial Price Equilibrium and Linear Programming. Ame. Econ. Rev. 42:283-303.
- Sedjo, R.A. ve Lyon, K.S., 1996.** Timber Supply Model 96: A Global Timber Supply Model with a Pulpwood Component Discussion Paper 96-15, Resources for the Future, Washington DC, USA.
- Sedjo, R.A. ve Lyon, K.S., 1990.** The Long-Term Adequacy of World Timber Supply. Resources For the Future, Wasington, D.C. 230 p.
- Sohngen, B., 1998.** An Assessment of Four Large Scale Timber Market Models [www-agecon.ag.ohio-state.edu/people/sohngen.1/forests/modcomp.pdf](http://www.agecon.ag.ohio-state.edu/people/sohngen.1/forests/modcomp.pdf) (Ziy. tar:27/02/2006).
- Sohngen ve Sedjo, 1998.** A Comparison of Timber Models: Static Simulation and Optimal Control Approaches. Forest Science, 44(1):24-36.
- Sohngen ve Sedjo, 1996.** A Comparison of Timber Models For Use in Public Policy Analysis. Discussion Paper 96-12, Resources for the Future, Washington DC, USA.
- Trømborg, E. ve Solberg, B. 1995.** Beskrivelse Av En Partiell Likevektsmodell Anvendt I Prosjektet "Modellanalyse Av Norsk Skogsektor". Research paper of Skogforsk 14/95. Department of Forest Sciences, Agricultural University of Norway. Ås. 34 p.
- Türker, M.F., 1996.** Açık Artırmalı Orman Ürünleri (Tomruk) Satışlarında Fiyat Oluşumunun Araştırılması (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği), KTÜ Araştırma Fonu 93.115.002.1 Kod Nolu Proje, Trabzon.
- Zivnuska, J. A., 1955.** Supply, Demand and the Lumber Market. Journal of Forestry. 53(8): 547-553.

TÜRKİYE ORMAN ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜNÜN AB'YE ÜYELİK SÜRECİNDE MEVZUAT ESASLI GÜNCEL SORUNLARI

K. Hüseyin KOÇ¹

Özgür KUŞCUOĞLU²

Ahmet KURTOĞLU¹

Emel ÖZTÜRK²

¹Prof.Dr., İ.Ü.Orman Fakültesi, Orman Endüstri Mühendisliği Bölümü

²Arş. Gör, İ.Ü.Orman Fakültesi, Orman Endüstri Mühendisliği Bölümü

Özet

Türkiye için Avrupa Birliğine üyelik süreci zaman zaman önemli kesintilere uğrasa da gündemindeki önemini korumaktadır. Zira AB'ye üyelik ülkemiz için vazgeçilmez bir hedef durumundadır. Ancak bu hedefe ulaşmada önümüzde hala önemli sorunların olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Bu sorunların büyük bir kısmı kendi geleneksel yapımızda yapılması gereken değişikliklere karşı gösterdiğimiz dirençten kaynaklanmaktadır. Bu açıdan bugün işletmeleri ve özellikle orman ürünlerini ele alırsak müzakerelerin başlamasına rağmen geleneksel işletmecilik yapısı genel mevzuat ve yasalar çerçevesinde sürdürülmeye devam etmektedir. Oysa AB hedefi çerçevesinde Türkiye orman ürünleri işletmelerinin de yüksek kaliteli ve çevre dostu bir üretime yönelik olarak çalışma ortamını geliştirmesi ve tüm çalışanların sağlık ve emniyet koşullarını ilgili mevzuatlara uygun olarak güvence altına alması gereklidir.

Avrupa Birliği sorumluluk alanındaki konularla ilgili çok sayıda mevzuat hazırlamakta ve uygulamaya koymaktadır. Üye olan ülkeler veya aday ülkeler kendi ulusal mevzuatlarını AB mevzuatlarına hemen veya müzakere edilen geçiş süreci sonunda uyarlamak zorundadır. Bu durum hem yeni üye olan hem de aday ülkeler için önemli bir problemi oluşturmaktadır. Bu problemin aşılması için AB çeşitli projelerle bu konuda yardımcı olmaya çalışmakla birlikte esas iş ilgili ülkelere, bu ülkelerin ilgili sektör ve kuruluşlarına kalmaktadır.

AB'de Orman ürünleri ile ilgili görülebilecek 25 adet mevzuatın varlığına rastlanılmıştır. Bu mevzuatının tamamının tüm kapsamı ile birlikte Türkiye orman ürünlerinde hemen uygulamaya konması hem ekonomik hem de teknik anlamda mümkün gözükmemektedir. Ancak üyelik için başka seçenekte yoktur. Üstelik AB'ye üyelik olmasa da bu mevzuat çağdaş bir işletmecilik anlayışı bakımından da yapılması gereken uygulamaları kapsamaktadır. Bu nedenle Türkiye orman ürünlerinin zamanı iyi kullanması; "ekonomik ve teknik geçişi uygun-yapılabilir kılacak süreci" planlaması gereklidir. Bu amaçla öncelikle işletmelerin ilgili AB mevzuatını hızla tanıması ve kendi yapılarını değerlendirerek uyum koşullarını belirlemesine ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye orman ürünleri, AB, mevzuat

The Legislation Problems of Turkish Forest Products Industry through the path to the European Union

Abstract

Membership to the EU period for Turkey keeps its importance on calendar despite the interruptions from time to time. Because, EU membership is an indispensable goal for Turkey. However, it is a fact that there are still important problems forward to achieve this goal. Most of these problems appear because of our resistance versus the changes to be made in our traditional being. Because of this, traditional management in enterprises especially in forest products is maintained by general legislations and laws although the negotiations have started. Yet, in the frame of EU goal working environment due to high quality and environment friendly manufacturing and should guarantee all the staff health and security conditions convenient with the related legislations.

The EU has enacted a large volume of legislation on every subject that falls under its responsibility. New Member States and candidate countries should take over EU legislations and transpose to their own national legislations for immediate application or for application during negotiation transition period. To succeed in the transposition of EU legislation into national legislation timely and in the correct way is one of the major challenges for New Member States and candidate countries. Although the European Commission has and is providing all possible assistance to help them achieve this goal, the main job still is on the enterprises and institutes of these countries.

There are 25 legislations to be considered about Forest Products. It does not seem possible to apply them immediately neither economically nor technically. However, there is no other option for "membership". Furthermore, beyond the membership to the EU, this legislation covers all the applications for a modern management concept. For this reason, Turkish Forest Products should plan the process to make the economical and technical transfer possible and use the time effectively. With this aim, primarily, the enterprise should rapidly recognize the related EU legislations and should determine concordance conditions by considering their structures.

Keywords: Turkish forest products, EU, legislation

1. Giriş

Türkiye için 1 Ocak 1996 tarihinde başlayan gümrük birliği uygulaması, başta orman ürünleri olmak üzere birçok sektörü hazırlıksız yakalayan bir rekabet sürecini başlatmıştır. Bugün birçok işletme kalite ve fiyat koşulları açısından rekabet edebilme seçenekleri geliştirmeye çalışırken önemli bir problem daha işletmelerimizin karşısına çıkmak üzeredir. Bu da işletmecilik yapısındaki mevzuat uyumu ve buna bağlı olarak işletme ortamındaki teknik ve sosyal yapının hazırlanmasıdır.

Ormanlık ve orman ürünleri sektörünü anahtar bir sektör olarak tanımlayan ve bunu temel nedenlerini ve hedefleri Vizyon 2030 belgesinde açıklayan (Koç ve ark, 2006) Avrupa Birliği, bu yaklaşımının gereğini geliştirdiği mevzuatlarla uygulamaya aktarmaktadır.

Türkiye orman ürünleri işletmelerinin yüksek kaliteli ve çevre dostu bir üretime yönelik olarak çalışma ortamını geliştirmesi ve tüm çalışanların sağlık ve emniyet koşullarının ilgili mevzuatlara uygun olarak güvence altına alınması gerekecektir. Bu hedefe yönelik çalışmalar bazı alt sektörler düzeyinde başlamış olmakla beraber henüz tüm sektörü kapsayan bir yapıda değildir. Bu açıdan olumlu bir gelişme Türkiye Mobilya Sanayicileri, İhracat ve İthalatçıları Sosyal Yardımlaşma Derneği (MOBDER) ile Avrupa Mobilya Üreticileri Federasyonu (UEA) arasında başlayan FACT II projesi kapsamındaki AB Mevzuatı hakkında tanıtım ve bilgilendirme çalışmalarının başlamış olmasıdır.

Mevzuat, Avrupa Birliğinin parlamento, komisyon ve komite gibi kurumlarında çeşitli süreçlerden geçerek oluşan Yönetmelik, Direktif ve Kararları kapsar. Doğrudan orman ürünleri sektörünü ilgilendiren bazı direktiflere örnek olarak; işyerinde gereken minimum sağlık ve güvenlik şartları (89/654), su deşarjı, tehlikeli atıklar (74/464), genel ürün güvenliği (92/59), işçilerin sağlık ve güvenliğini işteki kimyasal maddelere ilişkin risklerden koruma (98/24), işçilerin titreşim, vibrasyon ve gürültü gibi fiziksel maddelerden kaynaklanan risklerle ilgili minimum güvenlik şartları (02/44,03/10) vb. verilebilir (MOBDER/UEA 2008).

Her AB üyesi ülke kendi şartlarını ve normlarını belirleyebilmektedir. Ancak belirlene direktifin AB'nin genel direktif ve politikaları ile uyumlu olması zorunludur. Bu kapsamda henüz kendi mevzuatlarını yeterince yakından tanımayan işletmelerin, AB mevzuatının gereklerini yerine getirmesi biraz zaman alacak gibi gözükmektedir. Ancak bu sürecin uzaması işletmeler ve sektör için katlanılacak yeni maliyet ve külfetleri de beraberinde getirecektir. Nitekim AB'ye üye olan 25 üye ülke ile Türkiye orman ürünleri sektörünün "dış ticaret potansiyelini ve rekabet edebilirliğini" araştıran bir çalışmada (Akyüz,2006) sadece levha sektörü için rekabet edebilir bir yapının varlığı belirtilmektedir. Türkiye mobilya sektörünün uluslararası rekabet gücünü araştıran başka bir çalışmada ise; Açıklanmış Karşılaştırmalı Rekabet Gücü Üstünlük Endeksi

(RCA) incelenmiş ve endeks değerinin 2005'e kadar 1'in altında olduğu, ancak 2005'ten sonra değer 1'in üstüne çıkmaya başladığı belirlenmiştir. Bunu anlamı Türkiye mobilya sektörünün uluslararası rekabette dezavantajlı durumdan çıkarak avantajlı duruma gelmeye başlamasıdır (Gürpınar ve Barca, 2007).

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada, Türkiye Orman Ürünleri Sektörünün AB'ye Üyelik Sürecinde Mevzuat Esaslı Güncel Sorunlarının ve yapılması gerekenlerin tartışılması amaçlanmıştır. Araştırma yöntemi olarak ilk aşamada, Orman ürünleri sektörü, çeşitli literatür ve veri tabanlarından incelenerek sektörle ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır. İkinci aşamada AB'ne uyum süreci ele alınarak AB'nin orman ürünlerine yönelik genel direktifleri, politika ve yaklaşımları ile mevcut işletmecilik yapıları değerlendirilmiştir. Bu amaçla AB komisyonun iç destek programları kapsamında aday ülkelerin AB mevzuatını öğrenmelerine yardımcı olması için başlatılan ve özellikle Bulgaristan, Romanya, Hırvatistan ve Türkiye'ye yönelik olan FACT II projesi kapsamındaki mevzuat bilgileri esas olarak alınmıştır. Bu bilgiler değerlendirilip özetlenmiş ve Türkiye'deki mevcut işletmecilik yapısı da dikkate alınarak AB'ye üyelik sürecinde olası sorunları ve çözüm adımları tartışılmıştır.

3. Türkiye'de Orman Ürünleri Endüstrisi

Türkiye Orman ürünleri, işyeri ve çalışan sayısı ve yaratılan katma değer bakımından Tablo 1'de görüldüğü gibi önemli bir gelişme göstermektedir. Küçük işyerleri ile birlikte Türkiye Orman ürünleri endüstrisinde toplam 43.794 işyeri bulunduğu ve 137.036 kişinin çalıştığı belirlenmiştir (TUİK, 2005). Orman ürünleri işletmelerinin alt sektörlere dağılımı, 25 ve daha fazla çalışanı olan işletmeler dikkate alındığında; mobilya, kereste, parke, doğrama, gibi belirli alanlarda toplanmaktadır.

Tablo 1. Türkiye orman ürünlerinin (ORÜS) imalat sanayindeki (İS) yeri (TUİK, 2005)

Yıl	İşyeri Sayısı		Çalışan Sayısı		Katma Değer (YTL.)		İşyeri Başına Katma Değer	
	ORÜS	İS	ORÜS	İS	ORÜS	İS	ORÜS	İS
1950	234	2618	3819	165454	11	730	0,045	0,279
1960	424	5503	6827	301143	75	5930	0,177	1,078
1970	258	4820	11827	510437	329	28542	1,3	5,9
1980	352	8710	17172	795650	10217	823977	29	95
1990	343	8871	21038	1028196	452012	76776206	1318	8655
2000	433	11118	27054	1130488	356234748	23738802650	822713	2135168

Türkiye orman ürünleri 2007 yılının başlarında; “genel imalat sanayi içerisinde üretim değeri açısından % 4'lük bir paya sahip, imalat sanayii içerisinde yer alan 33 sanayi dalı arasında üretim değeri açısından 8. sırada yer alan, Türkiye'deki toplam sigortalı çalışanın % 3'nü istihdam eden” bir endüstri görünümündedir. Dönemlere göre değişmekle beraber toplam dış ticaret içindeki payı % 2'ler düzeyini bulmaktadır. Türkiye genelinde işletmelerin sayıca % 98'i küçük ölçeklidir (10 ve daha az kişi çalıştırmakta). Kapasite kullanım oranının % 58 düzeyinde olduğu, pazar sorunları ve rekabet güçlükleri yaşadıkları değerlendirilmektedir (Koç ve Erdinler 2007).

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) veri tabanı sorgulanarak, güncel verilerle bir değerlendirme yapmak gerekirse (Aralık 2008); Tablo 1 ve Tablo 2'den de görüldüğü gibi kağıt dışından orman ürünlerinde 25 ve daha fazla çalışanı olan 1.022 adet, 50 ve daha fazla çalışanı olan 393 adet, 100 ve daha fazla çalışanı olan 328 adet işletme bulunmaktadır. 25'den daha az çalışanları da dikkate alarak bir değerlendirme yapıldığında ise toplam işletme sayısı 3.000 i geçmiştir. Bu işletmelerde toplam 213.174 kişi çalışmaktadır.

Orman ürünleri içerisinde alt sektör olarak, gerek işletme sayısı gerek çalışan sayısı bakımından ilk sırayı, mobilya sektörü almaktadır. Mobilya işletmelerinin ölçek yapısının da diğer alt sektörlerle göre daha fazla geliştiği söylenebilir. Mobilya sektöründe TOBB veri tabanına kayıtlı toplam işletme sayısı ise 2.077 olup bunlardan 100 ve daha fazla çalışanı olan 277 adet işletme (% 13) bulunmaktadır (TOBB, 2008).

Tablo 2. Türkiye orman ürünlerinde çeşitli alt sektörlerin çalışan sayısına göre görünümü

Alt Endüstriler	25 ve daha fazla çalışanı olan işletmeler		50 ve daha fazla çalışanı olan işletmeler		100 ve daha fazla çalışanı olan işlet.	
	Sayısı (adet)	% si	Sayısı (adet)	% si	Sayısı (adet)	% si
Mobilya	770	75,3	289	73,5	277	84,7
Kereste Endüstrisi	114	11,2	34	8,7	11	3,4
Parke Endüstrisi	45	4,4	16	4,1	8	2,4
Yonga levha	29	2,8	23	5,9	17	5,2
MDF levha	10	1,0	7	1,8	5	1,5
Kaplama	23	2,3	11	2,8	3	0,9
Kontrplak	31	3,0	13	3,3	6	1,8
TOPLAM	1.022	100	393	100	328	100

*TOBB Veri Tabanından türetilmiştir (Aralık 2008).

Tablo 3. Türkiye orman ürünlerinde çeşitli alt sektörlerinde işyeri sayısı, çalışan sayısı ve üretim kapasitesi

Alt Endüstriler	Toplam İşyeri		Toplam Çalışan		Yıllık Kapasitesi	Üretim
	Sayısı (adet)	% si	Sayısı (adet)	% si		
Mobilya	2.077	68,0	186.999	87,7	4.615.421	Takım
Kereste Endüstrisi	684	22,4	11207	5,3		8.425.458 m ³
Parke Endüstrisi	145	4,7	4904	2,3		36.062.339 m ²
Yonga levha	31	1,0	4546	2,1		3.323.360 m ³
MDF levha	13	0,4	1380	0,6		1.985.379 m ³
Kaplama	47	1,5	1900	0,9		200.378.814 m ²
Kontrplak	56	1,8	2238	1,0		5.579.885 m ²
TOPLAM	3.053	100,0	213.174	100,0	-	

*TOBB Veri Tabanından türetilmiştir (Aralık 2008).

4. Orman Ürünlerine Yönelik AB Mevzuatı

Avrupa Birliğinde sektöre özel olarak direktiflerin listesi aşağıda Tablo 3’de verilmiştir. Burada verilen direktifler orman ürünlerinin bir alt sektörünü doğrudan ilgilendirirken üretim yapısı gereği bir başka alt sektörü doğrudan ilgilendirmeyebilir. Tablodan da görüldüğü gibi tüm sektörleri genel olarak ilgilendiren 25 adet direktif mevcuttur. Bu direktiflerden sektöre daha özel ve öncelikli olarak görülenlerin bir kısmının içeriği aşağıda ayrı ayrı sunulacaktır. (MOBDER/UEA 2008; Anonim 2005).

Tablo 3. Orman ürünlerine yönelik AB direktifleri ve doğrudan ilgili alt sektörler

Direktif No	Direktifin Konusu	Kereste	Doğama	Levha	Kaplama	Mobilya	Kağıt	Emprenyee	Diğer
76/464/ECC	Su ortamına boşaltılan belirli tehlikeli maddelerin neden olduğu çevre kirliliği		x			x	x	x	
89/106/EEC	İnşaat malzemeleri								
89/654/EEC	İş yerinde gereken minimum sağlık ve güvenlik kuralları	x	x	x	x	x	x	x	x
89/655/EEC	İş donanımın işçiler tarafından işte kullanımı için gereken minimum sağlık ve güvenlik şartları	x	x	x	x	x	x	x	x
89/656/EEC	Kişisel koruyucu donanımın işçiler tarafından kullanımı için gereken minimum sağlık ve güvenlik şartları	x	x	x	x	x	x	x	x
90/269/EEC	Sırt yaralanma riskinin olduğu el ile yük taşımada gereken minimum sağlık ve güvenlik şartları	x	x						
90/270/EEC	Görüntülü ekran donanımıyla çalışırken gerekli minimum sağlık ve güvenlik kuraları			x			x		
91/689/EEC	Tehlikeli atıklar üzerine konsey direktifi		x	x	x	x	x	x	
92/58/EEC	İş yerinde gerekli sağlık ve güvenlik işaretlerini temin etmede minimum şartlar	x	x	x	x	x	x	x	x
92/59-01/95	Genel ürün güvenliği	x	x	x	x	x	x	x	x
92/85/EEC	Hamile,yeni doğum yapmış süt emziren işçilerin işyerindeki sağlık ve güvenlikleri ile ilgili geliştirmeleri teşvik eden önlemler	x	x	x	x	x	x	x	x
1994/33/EEC	İşyerinde gençlerin korunmasına ilişkin konsey direktifi	x	x	x	x	x	x	x	x
94/62/EC	Ambalajlama ve ambalaj atığına ilişkin Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi					x	x		
96/61/EC	Bütünleşmiş kirlilik önleme ve kontrolü, IPPC'ye ilişkin konsey direktifi								
98/24/EC	İşçilerin sağlık ve güvenliğinin işteki kimyasal maddelere ilişkin risklerden korunması hakkında konsey direktifi			x		x	x	x	
99/13/CE	Organik çözücülerin belirli kuruluşlarda ve iş safhalarında kullanımına bağlı olarak uçucu organik bileşiklerin yayılımının kısıtlanması hakkında konsey direktifi				x	x		x	
99/34/EC	Atığın toprağa doldurulması hakkında konsey direktifi								
1999/92/EC	Patlayıcı ortamda potansiyel olarak risk altındaki işçilerin sağlık ve güvenliğinin korunmasını iyileştirmek için en az gereksinimler hakkında konsey ve AB parlamentosu direktifi					x		x	
00/76/EC	Atık yakma hakkında konsey direktifi	x			x				
01/95/EC	Genel ürün güvenliği hakkında konsey direktifi	x	x	x	x	x	x	x	x
02/44/EC	Fiziksel ajanlardan (titreşim) doğan risklere çalışanların maruz kalmasına ilişkin minimum. sağlık ve güvenlik gerekleri	x	x			x			
03/10/EC	Çalışanların fiziksel vasıtalarından doğan risklere maruz kalmasına ilişkin minimum sağlık ve güvenlik gereksinimleri hakkında Konsey ve AB Parlamentosu Direktifi (Gürültü)	x	x	x		x			
04/37/EC	Çalışanların işte kanserojen ve genetik değişime neden olanlara maruz kalmasıyla ilgili olarak korunması hakkında konsey direktifi	x	x	x		x			
06/121/EC	Kimyasal maddelerin kayıt edilmesi, değerlendirilmesi, üretim ve ithalatı ile ilgili izinlerin alınması ve sınıflandırılmasına ilişkin direktif	x	x	x	x	x	x	x	x
89/855 ekler	İş ekipmanları güvenlik gereksinimlerine ilişkin direktif	x	x	x	x	x	x	x	x

4.1 Su ortamına boşaltılan tehlikeli atıklar

Direktif insan yaşamını tehlikeye sokan, yaşam kaynaklarına ve ekosisteme zara veren, ve suyun diğer kullanımıyla çatışan sonuçlar doğuran maddelere doğrudan veya dolaylı olarak su ortamına boşaltımını tanımlar. Boşaltımlar belirlenen maddeler için emisyon sınır değerine tabidir. Direktif boşaltım tipini (yer üstü veya yer altı suları, kıyı suları vb..) miktarını, alınan önlemleri, emisyon değerlerine göre değerlerin takibini gerektirmektedir. Kağıt, emprenye, mobilya ve çeşitli maddelerle koruma veya yüzey işlemi uygulayan işletmeler direktifte yer alan maddelere kullanma ve işletmeden uzaklaştırma (ve ya su kaynağına boşaltım) yöntemlerine göre etkileneceklerdir.

4.2 İşyerinde sağlık ve güvenlik koşullarının sağlanması

Bu direktif işletmeler için işyerlerinde sağlanması gereken minimum sağlık ve güvenlik koşullarını tanımlamaktadır. Ana hatları ile Binaların yapısı, elektrik tesisatı, acil durum yolu ve çıkışları, yangın algılama ve korunma donanımları, havalandırma, ortam ısı, aydınlatma, tehlike ve risk açısından taban, duvar ve tavan yüzeyleri, pencereler, kapılar, geçitler, madde taşıma yolları, yükleme ve boşaltma yerleri, dinlenme odaları, ilk yardım odaları ve açık alanlara ait koşullar gibi sektördeki tüm işletmeleri ilgilendiren konuları kapsamaktadır.

4.3 İşyerindeki donanımın kullanılması için gerekli sağlık ve güvenlik koşulları

İş donanımının (makine ve teçhizat) işçiler tarafından kullanılması için gerekli özel minimum şartları belirler. Risk içeren iş donanımlarının kullanımı, bakımı, onarımı özel olarak bu göreve atanmış çalışanlarca yapılabilir. İşçilere donanımla ilgili gerekli bilgi ve talimatı sağlamak, donanım risk eğitimleri, tehlikelere yönelik farkındalık yaratacak işaret ve uygulamalar, ergonomik koşulları da dikkate alarak minimum güvenlik koşullarını tam olarak sağlanması ve takibi bu direktifin kapsamındadır. Orman ürünlerinin hemen hemen tüm alt sektör ve işletmeleri tehlikeli işler grubunda yer alıp bu direktif kapsamında özel bir öneme sahiptir.

4.4 Kişisel koruyucu donanımlar

Çalışanlar tarafından giyilmesi, tutulması veya tehlikeye karşı korunması için tasarlanan donanımları kapsar. Genel iyileştirme yöntem, prosedür ve uygulamaları ile risklerin ortadan tam olarak ortadan kaldırılamadığı veya azaltılamadığı durumlar için geliştirilmiştir. Direktif bu amaçla risk araştırmaları yapılarak önlemler alınmasını gerektirmektedir. Riskler; fiziksel, kimyasal, biyolojik, mekanik, ısısız, radyasyon, darbe, kesme, ezme, sıyırma, kayma, düşme, yanma, elektrik, gürültü, toz ve benzeri olarak sıralanmaktadır. Korunma donanımları, başın, kulakların, göz ve yüzün, solunumun, el ve ayakların, gövde ve karnın ve tüm vücudun korunması gibi amaca ve korunacak yere göre geliştirilmiş donanımları belirlemektedir.

4.5 Tehlikeli atıklar

Tehlikeli atıkların atıldıkları yerde kayıt ve tanımlamaları yapılacak, tehlikeli olmayan atıklarla karışmayacak biçimde imhası, geri kazanımı, toplama, taşıma ve depolaması yapılacak, uygun şekilde ambalajlanacak ve topluluk ve uluslararası kanunlara uygun biçimde etiketlenecektir. Bu maddeler patlayıcı, yanıcı, zarar verici, zehirli, kanserojen, vb. etkisi olan ve tanımlanmış maddelerdir. Orman ürünleri için Ek-1'deki maddelerden ağaç koruyucu maddeler, biyosit, çözücü maddelerden arta kalanlar, pigmentler, boyalar, vernik ve cilalar, Reçine, lateks, akışkanlaştırıcı, tutkal ve zamklar..Ek-2'de sunulanlardan bitkisel sabunlar, yağlar, vakslar, tozlar vb.

4.6 Güvenlik ve sağlık işaretleri

Direktif tabelaların zorunlu olarak eklenmesini, işaretleme ve sinyal vermenin farklı biçimlerini tanıtır. Örneğin kırmızı yasaklama işaretleri, sarı uyarı işaretleri, yeşil acil çıkış ve ilk yardım işaretleri, mavi zorunlu işaret renkleridir.

4.7. Çalışanların sağlık ve güvenliğinin iş ortamındaki kimyasal maddelere ilişkin risklerden korunması

Çalışma ortamında kullanılan veya ortaya çıkan kimyasal maddelerden kaynaklanan veya kaynaklanabilecek sağlık ve güvenlik risklerinden çalışanları korumak için gereken minimum şartları belirtir. Mesleki etkilenme sınır değeri, biyolojik sınır değeri, sağlık denetimi, tehlike ve risk değerleri gibi parametreler işverence takip edilecek ve riski önlemeye yönelik gerekli önlemler alınacaktır. Çalışma ortamında tehlikeli kimyasal madde kullanımı, tehlikeli olmayan veya daha az tehlikeli maddelerle değiştirilerek engellenmesi sağlanacak bunun mümkün olmaması durumlarında riskin en aza indirilmesini sağlayacak önlemler alınacaktır.

4.8 Uçucu organik bileşiklerin yayılımının kısıtlanması

Uçucu organik bileşiklerin yayılımının, çevreye, havaya doğrudan veya dolaylı etkilerinin ve özellikle insan sağlığı açısından potansiyel tehlikenin önlenmesini ve azaltulmasını amaçlar. Ahşap kaplama, levha üzeri çeşitli sıvı yüzey işlemleri veya PVC gibi kaplama işlemleri ile, ağaç emprenye ve üst yüzey işlemlerinde verilen emisyon sınır değerlerini sağlayacak düzenleme ve uygulamaları gerektirir. Bazı emisyon değerleri örnek olarak Tablo 4'de verilmiştir (MOBDER/UEA 2008;Kurtoğlu 2006).

Tablo 4. Ahşap emprenye, laminasyon ve kaplama işlemleri ile ilgili emisyon değerleri

İŞLETME/İŞLEM EMİSYON	Ahşap Emprenye	Ahşap laminasyon	Ahşap Yüzeylerin Kaplanması	
Sınır Değerleri	Yıllık çözücü tüketimi > 25t/y (büyük tesis)	Yıllık çözücü tüketimi > 5t/y (büyük tesis)	Yıllık çözücü tüketimi > 15t/y-25t/y (küçük tesis)	Yıllık çözücü tüketimi >25t/y(büyük tesis)
Emisyon Sınır Değerler	100 mg C/m ³ (krezotot değil)	-	Kurutma:100mgC/m ³ Kaplama:100mgC/m ³	Kurutma:50mg /m ³ Kurutma:75mg /m ³
Geçici emisyon sınır değerleri	>45	-	≥%25	≥%20
Toplam emisyon değerleri	11kg /m ³	30 g/m ³	-	-

4.9 Diğer bazı direktif örnekleri

Atık Yakma: Temiz, herhangi birleşme tabii tutulmamış doğal ahşap hariç, ahşap koruyucular veya kaplama işlemi sonucunda halajonleşmiş organik bileşikler veya ağır metaller içerebilecek atıkların yakma tesisleri yakılmasını kurallara bağlar.

Kanserojen veya Genetik Değiştiriciler: Çalışma ortamında kanserojen ve genetik değiştirici olarak tanımlanan maddelerin limit değerlerin altında olmasını sağlamaya yöneliktir. Özellikle ahşap tozları bu gruba girmektedir. Örneğin ahşap tozları için maruz kalma limit değeri 500 mg/m³ dür.

İş Ekipmanlarının Güvenlik Gereksinimleri: Ağaç işleme makinalarının (ağaç kesme, şerit testere, kenar bantlama, delme, pres, planya vb.) koruma önlemlerini, riskleri ve önlemleri açıklar.

AB direktifleri çerçevesinde her bir mevzuat için ayrı ayrı işletmelerce yanıtlanması gereken sorular ve düzenli olarak takip edilerek verilerle doldurulması gereken formları vardır. Çeşitli başlıklardan seçilen bazı soru örnekleri aşağıdaki Tablo 5'te verilmiştir. Örnekler işyerinde gereken minimum sağlık ve güvenlik şartlarına, tehlikeli atıklara ve çalışma ortamındaki titreşim ve gürültüye yöneliktir.

Tablo 5. Orman ürünleri işletmelerince mevzuata ilişkin yanıtlanması gereken bazı sorular

	Sorular	EVET	HAYIR
1.GRUP	Binaların yapısı sağlam mı?		
	Elektrik tesisatı yangın veya patlama riski taşıyor mu?		
	Acil durum yolları veya çıkışları işaretlerle gösteriliyor mu?		
	Güvenlik teçhizatları var mı?		
	Yükleme rampaları taşınacak yüklerin boyutlarına uygun mu?		
2.GRUP	İşletme tehlikeli atık üretiyor mu?		
	Atıklar tanımlanıyor ve kaydediliyor mu?		
	Atıklar uygun biçimde atılıyor mu?		
3.GRUP	...		
	Mekanik titreşimin günlük maruz kalma değeri ölçüldü mü?		
	Gürültüye maruz kalma değeri 85dB(A) yı aşıyor mu?		
	İşitme testleri yapıldı mı?		
	Kulak koruyucular var ? kullanılıyor mu?,.....???		
...GRUP			

5. Sonuç ve Tartışma

Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi'nde belirtildiği gibi AB'ye üyelik sürecinin gelişimi Türkiye'nin kendi başarısına dayanır ve müzakerelerin hızını Türkiye'nin üyelik koşullarını yerine getirmede kaydettiği ilerleme belirler. Bu durum raporlarla teyit edilerek değerlendirilir(DPT, 2005). Türkiye AB ilişkiler Genel Müdürlüğü çerçevesinde aday ve üye ülkelerdeki ekonomik gelişmeleri takip ederek ilgili kurum ve kamuoyunu bilgilendirmektedir (DPT, 2007).

AB'ye uyum için makro göstergelerin yeterliliği yanında sektör ve işletmeleri yakından ilgilendiren ve uyum gerektiren önemli bir konu da işletmeleri ilgilendiren mevzuatlar konusudur. Avrupa birliği sorumluluk alanındaki konularla ilgili uygulamaya yönelik çok sayıda mevzuat hazırlamaktadır. Üye olan ülkeler veya aday ülkeler kendi ulusal mevzuatlarını AB mevzuatlarına hemen veya müzakere edilen geçiş süreci sonunda uyarlamak zorundadır. Bu durum hem yeni üye olan hem de aday ülkeler için önemli bir problemi oluşturmaktadır. Bu problemin aşılması için AB çeşitli projelerle bu konuda yardımcı olmaya çalışmakla birlikte esas iş ilgili ülkelere, bu ülkelerin ilgili sektör ve kuruluşlarına kalmaktadır.

Her AB üyesi ülke kendi şartlarını ve normlarını belirleyebilir. Ancak belirleme, AB'nin genel direktif ve politikaları ile uyumlu olmak zorundadır. Bu kapsamda henüz kendi mevzuatlarını yeterince yakından tanımayan işletmelerin, AB mevzuatının gereklerini yerine getirmesi biraz zaman alacak gibi gözükmektedir. Ancak bu sürecin uzaması işletmeler ve sektör için katlanılacak yeni maliyet ve külfetleri de beraberinde getirecektir.

Öncelikle, sektöre özel AB mevzuatı Türkiye orman ürünleri sanayiinin tüm alt sektörlerince incelenerek özümsemelidir. Sektördeki işletmecilik yapısının; AB sanayi politikası, sosyal politikaları ile standardizasyon, kalite ve çevre yaklaşımlarına uygun hale getirilmesi gereklidir. Sektör, yüksek kaliteli ve çevre dostu ürünleri, çağdaş koşullarda üretmek ve bunu yaparken üretim maliyetlerini de rekabet edebilir bir düzeyde tutma gücünüyle karşı karşıyadır.

Sonuç olarak, Türkiye orman ürünleri sektöründe AB'ye uyum süreci ile ilgili çalışmaların yetersiz durumdadır. Elbette mevzuat uyumu kadar, uygulamayı başarılı bir şekilde yürütmek de önemlidir. Bu aşamada, katılım öncesi eşleştirme mekanizmaları çerçevesinde, AB uzmanları aday ülkelere giderek bilgi birikimlerini paylaşmaktadırlar. Ancak bu tür mekanizmaların verimli işleme için, çok katımlı çeşitli programların geliştirilmesi gereklidir. Bu kapsamda orman ürünleri sektörüne yönelik faaliyet gösteren tüm dernek, birlik ve eğitim kurumlarının ortak çalışma ve projelere yönelmelidir

Bu açıdan mevcut 2872 sayılı Çevre Kanunumuzun gerekli yasal altlığı oluşturduğu söylenebilir. Zira çevre kanunumuzun amacı “çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır” olarak özetlenmiş ve bunun gereği için ilgili kurum ve kuruluşlara yükümlülükler verilmiştir. Ancak bu yeterli değildir. Zira AB mevzuatının orman ürünleri ilgili hemen uygulanması hem ekonomik hem de teknik anlamda mümkün değildir. Burada üzerinde durulması gereken en önemli sorun, “ekonomik ve teknik geçişi “uygun-yapılabilir kılacak sürecin” planlanmasıdır. Bu açıdan yapılması gereken çalışmalar ve öneriler aşağıda gibi özetlenebilir:

- Türkiye’deki Orman ürünleri işletmelerinin ilgili AB mevzuatını hızla tanıması gereklidir. Bu amaçla işbirlikleri halinde özel eğitim programları düzenlenmelidir.
- Mevcut ulusal mevzuatla ilgili AB mevzuatı arasındaki farklılıkların hızla belirlenmelidir. Bu amaçla sektörel bir durum tespiti araştırması yapılmalıdır.
- Farklılıkların giderilmesi için yapılması gereken teknik çalışmaların alt sektör ve işletme ölçeğinde ana hatlarıyla belirlenmelidir.
- Geçiş sürecinin teknik değişim için ekonomik maliyeti ve bu maliyeti karşılama yöntemlerinin belirlenmeli. Mevcut teşvik, destek ve ar-ge olanaklarından bu amaçla yararlanılmalıdır.
- Teknik uygulama adımlarını ve kaynak ihtiyaçlarını tanımlayan uygulama süreç planını alt sektörler ve işletmeler düzeyinde oluşturulmalıdır.
- Sektörün örgütsel temsilcilerinin işletmelerle birlikte oluşturacakları bilgi birikimi ve değerlendirmelerinin müzakere sürecinde kullanılmak üzere yetkililere iletmeleri ve belirlenen durum tespitine göre uygun bir geçiş süreci oluşturulmalıdır.
- Belirlenen uyum sürecine göre uygulamada başarıya odaklanılmalıdır. Zira unutulmamalıdır ki, AB’ye üyelikten de öte işletme ortamında yapılacak her türlü iyileştirme uzun vadede mutlak işletmelerimize ve ülkemize artı değer olarak geri dönecektir.

Kaynaklar

- Akyüz, K.C., 2006.** Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye Orman Ürünleri Sanayinde Rekabet Düzeyi, ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi, Cilt 8, Sayı 9, s.83-94
- Anonim, 2005.** Umwelthandbuch Holzwirtschaft für kleine und mittlere Unternehmen, DRW Verlag Leinfelden-Echterdingen.
- Anonim, 2005.** Türkiye İçin Müzakere Çerçeve Belgesi, DPT AB İle İlişkiler Genel Müdürlüğü, Çeviri.
- Çevre Kanunu, 2006.** Resmi Gazete: 13 Mayıs 2006, Sayı : 26167, Kanun No: 2872
- Dilekli, S., Eraslan, T., 2007:** AB Üyesi Ülkelerde ve Aday Ülkelerde Ekonomik Gelişmeler, Devlet Planlama Teşkilatı AB İle İlişkiler Genel Müdürlüğü, Şubat 2007
- Erdinler, S., Koç, K.H., 2007.** Turkish Forest Products Industry From Past To Present , Its Problems And Development Potential, Bottlenecks, Solutions and Priorities in the Context of Functions of Forest Resources, International Symposium, October 17-19, 2007, Harbiye Askeri Müze ve Kültür Sitesi / İstanbul
- Gürpınar, K., Barca M., 2007.** Türk Mobilya Sektörünün Uluslararası Rekabet Gücü Düzeyleri ve Nedenler, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF Dergisi, Ekim 2007, 2(2),41-61

- Koç, K.H., Kurtoğlu, A., Erdinler, E.S., Kuşcuoğlu, Ö., 2006.** AB İle Tam Üyelik Sürecinde Türkiye'yi Bekleyen Orman Ürünleri Esaslı Sosyo-Ekonomik Sorunlar Ve Çözüm Olanakları, Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi, 26-28 Mayıs 2006, Ilgaz-Çankırı, Bildiriler Kitapçığı, s.218-224
- Kurtoğlu, A., 2000.** Ağaç Malzeme Yüzey İşlemleri, İ. Ü. Orman Fakültesi, Yayın No:4262, İstanbul
- MOBDER/UEA, 2008.** Türkiye Mobilya Sanayicileri, İhracat ve İthalatçıları Sosyal Yardımlaşma Derneği ve Avrupa Mobilya Üreticileri Federasyonu (UEA), FACT II Projesi Kapsamındaki AB Mevzuatı, Çeviri Metni, s. 60.
- TOBB, 2008.** Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği, Sanayi Veri Tabanı, Aralık 2008, <http://www.tobb.org.tr>, [Ziyaret tarihi: 05.12.2008]
- TUİK, 2005.** Kereste ve Parke Sektörü, Üretim, Tüketim, İthalat, İhracat, Ödemeler İstatistikleri, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.

TÜRKİYE ORMAN ÜRÜNLERİ ENDÜSTRİSİNİN YAPISAL VE EĞİTSEL SORUNLARI

Ahmet KURTOĞLU¹

K. Hüseyin KOÇ¹

E. Seda ERDİNLER²

S. Dündar SOFUOĞLU³

¹ Prof. Dr., İ.Ü.Orman Fak. Orman Endüstri Müh. Böl. 34473 Sarıyer/İstanbul
² Arş. Gör. Dr., İ.Ü.Orman Fak. Orman Endüstri Müh. Böl. 34473 Sarıyer/İstanbul
³ Arş. Gör. Dr., DPÜ Simav Teknik Eğitim Fak. 43500 Simav/Kütahya

Özet

Bu çalışmada Türkiye Orman Ürünleri Endüstrisinin yapısal ve eğitsel sorunları incelenmiştir. Çalışmada; hammadde arz ve talebi ile birlikte kereste, parke, yongalevha, lif levha, kontrplak, kaplama, kâğıt ve mobilya gibi çeşitli alt sektörler ayrı ayrı ele alınmıştır. Sektörde mevcut yapının görünümü, sorunları ve eğitsel beklentileri yürürlükteki orman endüstri mühendisliği eğitimleri de dikkate alınarak tartışılmıştır. Araştırmada endüstriyel yapı, çeşitli literatür verilerinden ve güncel veri tabanlarından sağlanan bilgilerle, orman endüstri mühendisliği eğitimi ise ilgili güncel ders programlarının ortak bir yapıda karşılaştırılması ile değerlendirilmiştir.

Türkiye orman ürünleri, yılda 12-13 milyon m³ yuvarlak odun tüketen bir yapıya ulaşmıştır. Bu tüketimin % 75'i devlet ormanlarından karşılanmaktadır. Endüstriyel odunun % 61'i Orman Genel Müdürlüğü (OGM) satışları, % 27'si özel sektör satışları, % 12'si ise ithalat yoluyla sağlanmaktadır. Türkiye orman ürünleri genel imalat sanayii içerisinde üretim değeri açısından % 4'lük bir paya sahiptir. 33 sanayi dalı arasında üretim değeri açısından 8. sıradadır. Türkiye'deki toplam sigortalı çalışanın % 3'ü bu endüstride istihdam edilmektedir. Dönemlere göre değişmekle beraber toplam dış ticaret içindeki payı %2' ler düzeyini bulmaktadır. Türkiye genelinde işletmelerin sayıca % 98'i küçük ölçeklidir (10 ve daha az kişi çalıştırmakta). Kapasite kullanım oranının %58 düzeyinde olduğu, pazar sorunları ve rekabet güçlükleri yaşadıkları belirtilmektedir. Orman ürünlerinin ve en temel ana ürün olan odun hammaddesinin çeşitli özelliklerinin iyi tanınması, en uygun yöntem, araç ve tekniklerle işlenmesi, insanların günlük yaşamında uzun yıllardır kullanım bulan yapı elemanı, kâğıt, mobilya vb. ürünlere en uygun şekilde dönüştürülmesini planlayan, yürüten ve denetleyen bir mühendislik dalına gereksinim duyulmuştur. Bu amaçla da "Orman Endüstri Mühendisliği" eğitimine başlanmıştır. Orman Endüstri Mühendisliği eğitimine ABD'de 1913, Almanya'da 1925, Fransa'da 1935 yıllarında başlanmasına rağmen, ülkemizde ancak 1972-1973 öğretim yılında, İ.Ü.Orman Fakültesi'nin desteği ile, K.T.Ü. Orman Fakültesinde başlanmıştır. Orman Endüstri Mühendisliği Bölümünün, multidisipliner ve kendine özgü yapısı ve endüstriyel beklentilerin hızla değişmesi gibi nedenlerle ders programları günün koşullarına göre zaman zaman güncellenmektedir. Bugün için orman endüstri mühendisliği eğitim programının oluşan tartışmalar ve endüstriyel beklentiler doğrultusunda yeniden güncellenmelidir.

Anahtar kelimeler: Türkiye orman ürünleri, orman endüstri mühendisliği, eğitim

Structural and Educational Problems of Turkish Forest Products Industry

Abstract

In this study, structural and educational problems of Turkish Forest Products Industry were analyzed. Timber, parquet, particleboard, veneers, fiberboard, paper and furniture sub-sectors were considered respectively together with raw material demands and supplies in the study. The present structure of this sector is discussed with regard to its problems, educational expectations and forest products engineering education. In the research, with the information from industrial structure, various literatures and data base forest products engineering problems were discussed based on the comparison of the current academic programs.

Turkish forest products has a consumption of 12-13 millions m³ round wood. 75% of this consumption is provided by state forests. Industrial wood is provided by Government Directorate of Forestry, private sector and exports with the percentages of 61%, 27% and 12% respectively. Turkish forest products

industry has a ratio of 4% of production value in the general manufacturing industry. Among 33 industry branches Turkish forest products industry stands as 8th. 3% of the total insured workers in Turkey were employed by this sector. The ratio of the sector in the total foreign trade reaches 2% due to changes through time. 98% of the total enterprises are small-scaled in general (10 or less workers). Small-scaled companies declare that they have capacity usage of 58%, they face market problems and competition difficulties. Need for a new engineering branch occurred to identify various characteristics of forest products and wood raw material as the main product, the main appropriate methods, equipment and techniques in processing, planning, conducting and supervising to transform the most used products as construction elements, paper, furniture, etc. With this aim "Forest Products Engineering" education was introduced.

Although forest products engineering education was first introduced in 1913 in USA, 1925 in Germany, 1935 in France; in our country it was introduced in 1972 in Karadeniz Technical University faculty of Forestry by the support of Istanbul University. As Forest Products engineering department has multidiscipline characteristic and as the industrial expectations change rapidly, academic programs are updated from time to time according to the current conditions. Nowadays, forest products engineering educational program needs to be updated due to the industrial expectations and present discussions.

Keywords: Turkish forest products, forest products engineering, education.

1. Giriş

Son yıllarda toplumsal yapıdaki gelişim ve değişim orman ürünlerine olan talebi belirgin bir şekilde artırırken buna paralel olarak orman ürünlerinin üretimi, ihracat ve ithalatı hem miktar hem de nitelik olarak değişmiştir. Elbette bu değişim orman ürünleri sektörünü, daha dinamik bir yapıya dönüştürmüş ve diğer sektörler arasında ön sıralarda kendisine yer bulmasını sağlamıştır. Bu gelişimde toplumsal ve uluslararası talep artışı yanında özellikle AB odaklı uluslararası gelişim ve politikaların da önemli bir etkisi olmuştur.

Bugün orman ürünleri sektörünün çok hızlı gelişim süreci, yapısal ve eğitsel sorunlarını ve riskleri daha belirgin hale getirmiştir. Cumhuriyetten bu yana profesyonel yönetimden uzak küçük ölçekli aile şirketi görünümündeki sektör yapısı, son yıllarda hızla değişmeye başlamakla birlikte bu değişimin henüz yeterli düzeyde ve tüm alt sektörleri ve işletmeleri kapsayacak derinlikte olduğunu söylemek mümkün değildir. Türkiye orman ürünleri sektörü, sistematik, düzenli bir yapıda gelişime yeterince odaklanamamıştır. Bunun önemli nedenlerinden biri de mevcut sanayi ile halen yürütülmekte olan Orman Endüstri Mühendisliği eğitimin yeterli ölçüde buluşamamasıdır.

2. Türkiye Orman Ürünleri Endüstrisi

Orman ürünleri endüstrisi, hammadde odun arz ve talep yapısı, kereste ve parke sektörü, kaplama ve kontrplak, Yonga ve lif levha, kâğıt ve mobilya endüstrisi ana başlıkları altında alt sektörle kapsamında sunulmuştur.

2.1. Türkiye'de Odun Hammaddesi Arz ve Talebi

Türkiye'de devletçe işletilen ormanlardan yılda ortalama 7-8 milyon m³ endüstriyel odun, 7,5 milyon ster yakacak odun üretilmektedir. Devlet ormanı alanı dışında özel ormanlardan endüstriyel odun üretimi 3,3 milyon m³, yakacak odun üretimi ise 1,9 milyon ster civarındadır. Devlet ormanları dışında üretilen endüstriyel odun üretiminin % 90'ından fazlası kavak, okaliptüs gibi hızlı gelişen ağaç türlerinden oluşmaktadır. Ağaç türleri açısından incelendiğinde OGM üretiminin %77' sini ibreli türler oluşturmaktadır. İbreli türler için Çam türlerinin payı yaklaşık % 80'dir (Kurtoğlu, 2006).

Ülkemizde 12-13 milyon m³ yuvarlak odun tüketilmekte olup bunun % 75'i devlet ormanlarından karşılanmaktadır. Endüstriyel odunun % 61'i Orman Genel Müdürlüğü (OGM) satışlarından, % 27'si özel sektör satışlarından, % 12'si ithal yoluyla karşılanmaktadır. (Hacıoğlu

ve ark., 2005). Örneğin 2004 yılında 11.553.000 m³ endüstriyel odun üretilmiş, 13.189.000 m³ tüketilmiştir. Yaklaşık iki milyon m³ civarında yuvarlak odun ithaline gereksinim vardır. Yuvarlak odun ihracatı ithalatının ancak % 1' i kadardır (OGM, 2005).

Odun ve odun kökenli ürünlerin en önemli son kullanım alanlarından biri inşaat sektörü ve ona bağlı olarak gelişen yapı elemanı ve mobilya sektörleridir. Bunların dışında kağıt ve ahşap levha odunun önemli tüketim alanlarıdır. Yonga ve Lif levha sanayinin hammadde işleme kapasitesi 2005'te 8 milyon m³ civarına iken (Hacıoğlu ve ark., 2005), Eylül 2008 itibarıyla bu rakam 8,6 milyon m³'e ulaşmıştır (Dayanıklıoğlu,2008). Yonga Levha Sanayicileri Derneği Eylül 2008 verilerine göre, fiili olarak çalışan işletmeler dikkate alındığında yonga ve lif levha sektörünün 18.500.000 Ster/Yıl veya 1 m³=3 ster hesabıyla 6.166.667 m³/yıl oduna ihtiyacı vardır (Dayanıklıoğlu,2008). Bu değer 2007 yılına göre % 5 artış göstermiştir. Kullanılan hammaddenin %23'u Orman Genel Müdürlüğünden tahsisle, % 25'i köylü pazar satışları ve ihale yolu ile, % 15'i endüstriyel atık ve talaş olarak, % 12'si kavak ve tapulu kesim ile, % 25'i ise ithalat ile karşılandığı belirtilmektedir. Kurulu kapasite dikkate alındığında ise odun talebi 25.806.900 ster/yıl (yaklaşık 8,6 milyon)'dır.

Ülkemizde Kağıt ve Karton Sanayinin üretim kapasitesi 2,5 milyon tonun üzerinde olmasına karşın halihazırda bu sektörün kağıtlık odun tüketimi 600 bin m³ civarındadır. Palet ve ambalaj endüstrisi de ağaç malzeme için önemli bir kullanım alanı olup, bu sektörde 1,5 milyon m³ civarında endüstriyel odun kullanıldığı tahmin edilmektedir. Parke ve benzeri döşemecilik ile maden ocakları, telekomünikasyon ve elektrik hatları da diğer önemli kullanım alanlarıdır.

2.2 Kereste ve Parke Endüstrisi

Genel Sanayi ve işyerleri sayımı geçici sonuçlarına göre Türkiye' de kereste ve parke üretimi ile ilgili işyeri sayısı 3.469, çalışan sayısı ise 15.405' tir. Orman ürünleri sektöründe faaliyet gösteren toplam işyeri ve çalışan sayısı göz önüne alındığında bu sektördeki işletmelerin yaklaşık % 12' si kereste ve parke üretmektedir. Kurulu kapasite 5 milyon m³ civarında ve kapasite kullanım oranı da 2004 yılında % 50 civarındadır. Üretiminin % 70'i inşaat, % 20'si mobilya, % 10'u ise diğer sektörlerde kullanılmaktadır. Ülkemizde kişi başına kereste tüketimi ortalama 0,080 m³'tür (DPT, 2006). İhracatın ithalatı karşılama oranı 2000'li yıllara kadar ortalama % 30'larda iken daha sonraki yıllarda artarak % 99' a ulaşmıştır. Kereste ve parke konusunda TSE tarafından hazırlanmış 85 adet standart bulunmaktadır (TSE, 2002). Sektörde ISO 9000 belgeli işletme sayısı ise 20'den azdır (Örs ve Çolakoğlu, 2005).

2007 sonu itibarıyla TOBB veri tabanına kayıtlı toplam 684 kereste işletmesinin 8.425.458 m³/yıllık kurulu kapasitesinin olduğu belirtilmektedir. Kereste işletmeleri Türkiye orman ürünleri işletmelerinin sayıca %70' ini, istihdama katkısı bakımından ise % 43 'ünü sağlamaktadır. Kereste işletmelerinin % 95'i küçük ölçekli işletme yapısındadır. Kereste işletmelerinin Kocaeli, Bursa, Mersin, Adana, Kütahya ve Sakarya gibi illerde yoğunlaştığı belirtilmektedir (TOBB, 2007).

Çolakoğlu (2004)' e göre 2003 yılı itibarıyla ülkemizde masif parke üreten 132 işletme mevcut olup toplam yıllık kapasitesi 59 milyon m³'tür. 2006 yılında 4 adet Lamine parke tesisi kurulmuş olup, 2 adet de kuruluş aşamasında tesis bulunmaktadır. Toplam 2 milyon m³ kapasiteye sahiptir. Kişi başına yıllık parke tüketimi 0,08 m² olup, gelişmiş ülkelerin tüketiminin beşte biridir. 2007 yılı sonu itibarıyla ise TOBB veri tabanına kayıtlı toplam 144 parke işletmesinin 36.062.339 m²/yıllık kurulu kapasitesi olduğu belirlenmiştir. Çalışan sayısı ölçeğine göre çok küçük denilebilecek işletmelerin oranı % 29'dur. Sektör çok küçük ve küçük işletmeler toplam işletme sayısının % 89'unu oluşturmaktadır. Büyük ölçekli işletme sayısı sadece 8 adettir. Güngör (2008) tarafından yapılan araştırmaya göre ise masif parke üreten işletme sayısı 33'e düşmüştür.

Ülkemizde yıllık ortalama 5 milyon metreküp masif ağaç malzeme tüketimi dikkate alındığında kişi başına tüketim 0,07m³ olup, AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında dörtte biri düzeyinde kaldığı

görülmektedir (Örs ve Çolakoğlu, 2005). Avrupa'da halen ortalama 0,27 m³ olan tüketimin 2010 yılına kadar % 1 artışla 0,3 m³ düzeyine, 2020 yılında ise % 4 artışla 0,37 m³ yükselmesi beklenmektedir. Kişi başına yıllık odun tüketimi Japonya'da 0,17 m³, Kuzey Amerika'da 0,56 m³, Doğu Avrupa'da 0,1 m³, Batı Avrupa'da ise 0,23 m³'tür. Bu oranlar ahşap esaslı levha tüketimiyle birlikte Japonya'da 0,26 m³, Kuzey Amerika'da 0,73 m³, Doğu Avrupa'da 0,13 m³, Batı Avrupa'da ise 0,34m³ düzeyine yükselmektedir (DPT, 2001). Sektörün önemli sorunları Yerli hammadde temini (%29), yasa ve yönetmeliklerle ilgili eksiklikler (%20), işçilerle ilgili sorunlar (%14), ithal hammadde temini (%13), sermaye yetersizliği, kredi temini vb. (%11), eğitilmiş kalifiye personel eksikliği (%10), enerji yetersizliği(%3) şeklindedir.

2.3 Ahşap Kaplama ve Kontrplak Endüstrisi

Türkiye'de 2004 yılı itibariyle 98 milyon m²/yıl kapasiteli 27 adet ahşap kaplama levha tesisi bulunmaktadır. 55 milyon m² civarında ağaç kaplama levha üretilmiştir. Fabrika başı ortalama kapasite 3,5 milyon m²/yıldır. Ağaç kaplama levha üretimi sürekli artmaktadır. Son 5 yılda kaplama üretiminde sürekli bir artış gözlenmiş olup, ortalama artış miktarı % 7,5 düzeyindedir. Üretimin 2015 yılında 93,5 milyon m² olması tahmin edilmektedir (Örs ve Kılıç, 2005). İhracatta ithalattan daha fazladır. İhracatın ithalatı karşılama oranı 0,7 ile 2,7 arasında değişmekle birlikte ortalama 1'dir. Çalışan sayısı 910'dur. Son 7 yılda 21 teşvik belgesi alınmıştır. Kapasite kullanım oranı % 71,4'tür (DPT, 2006).

2007 sonu itibariyle TOBB veri tabanına göre, ahşap kaplama sektöründe 47 işletmede 200.378.814 m²/yıllık kurulu kapasite görülmektedir. Çalışan sayısı ölçeğine göre işletmelerin % 77'si 50 ve daha az işçi çalıştıran küçük ölçekli işletme yapısındadır. Büyük ölçekli işletme sayısı sadece 11 adettir. İşletmelerin yoğunlaştığı iller ise Düzce, Kocaeli, Bursa ve Bolu'dur (TOBB, 2007). Dış ticaret dengesi olumsuz olup, 2004 yılında ortalama 36 milyon \$'lık ithalat, 15 milyon \$'lık ihracat yapılmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı son 7 yıl ortalaması % 41,5'tir. Kapasite kullanım oranı % 80,2 olup, sektörde 1095 çalışan bulunmaktadır. Son 7 yılda 9 adet teşvik belgesi alınmıştır (DPT, 2006).

Kontrplak sektöründe 1999'dan 2006'ya üretim miktarı sadece 1,5 kat artarken ihracat 4 kat, ithalat ise yaklaşık 10 kat artmıştır. TOBB Veri tabanına göre 2007 sonu itibariyle kontrplak sektöründe 56 işletmede 5.579.885 m²/yıllık kurulu kapasite görülmektedir (TOBB, 2007). Çalışan sayısına göre işletmelerin % 77'si 50 ve daha az işçi çalıştıran küçük ölçekli işletme yapısındadır. Büyük ölçekli işletme sayısı sadece 13 adettir. İşletmelerin yoğunlaştığı iller ise Sakarya, Kastamonu, Antalya, Tokat, Bolu, Bursa, Kütahya gibi illerdir.

2.4 Yonga ve Lif Levha Endüstrisi

Türkiye Yonga Levha Sanayicileri Derneğine göre (Eylül 2008) ülkemizde 24'ü yongalevha, 14'ü lif levha ve biri yönlendirilmiş yonga levha olmak üzere toplam 39 adet tesis bulunmaktadır. Bu tesislerden yonga levhada 5, lif levhada ise 1 adet tesis çalışmamaktadır. Yongalevha üretim kapasitesi: 3.972.300 m³/yıl'dır (13.241 m³/gün), Lif Levha (MDF) üretim kapasitesi: 3.472.500 m³/yıl'dır (11.575 m³/gün). Yıllara göre kurulu kapasite gelişimi Tablo 1' de gösterilmiştir (Dayanıklıoğlu, 2008).

Tablo 1. Türkiye yongalevha ve lif levha üretim kapasitesinin gelişimi

YIL	Yonga levha üretimi (m ³ /yıl)	Artış % si	MDF üretimi (m ³ / yıl)	Artış % si
1990	1.529.000	-	60.000	-
1995	2.009.000	3,1	300.000	400
2000	2.380.000	1,8	670.000	123,3
2005	3.888.300	6,3	2.457.000	266,7
2006	3.888.300	0	2.757.000	12,2
2007	3.729.300	-4,0	2.757.000	0
2008	3.972.300	6,5	3.472.000	25,9

*Yonga levha Sanayicileri Derneği kayıtlarından türetilmiştir (Eylül,2008)

Tablo 1'den görüldüğü gibi son on yılda yonga levhada 2 kat, MDF'de ise 5 katından fazla kapasite artışı olmuştur. Yonga levha tesislerinde 3.365, lif levha tesislerinde ise 2.603 işçi çalışmaktadır. Yonga levha üretimi yapan fabrikalardan % 10'u ürünlerini kaplamasız olarak, % 90'ı ise hem kaplamasız hem de çoğunlukla melamin içirilmiş dekorlu kağıtlarla kaplayarak piyasaya sunmaktadır. Lif levha sektörünün tümünde ise melamin kaplama hattı bulunmakta ve ürünlerinin büyük bir kısmı kaplandıktan sonra pazarlanmaktadır (Örs ve Akyıldız, 2005). İhracatın ithalatı karşılama oranı ortalama 0,79'dur. 1999-2006 yılları arasında üretim 1,67 kat, ihracat 5,9 kat artarken ithalat ise 12,78 kat artmıştır. Yonga levha ihracatının toplam ihracat içindeki payı % 0,062'dir. Türkiye'nin lif levha ihracat ve ithalat miktarları, 1999-2006 yılları arasında Türkiye lif levha dış ticareti negatif seyretmekle birlikte ihracatın ithalatı karşılama oranı 1999'dan 2006'ya önemli ölçüde artmış ve 0,172'den 0,8332'e ulaşmıştır. İhracatın üretim miktarına oranı ise 2006 yılı için sadece 0,15'tir (TOBB, 2007).

Lif levha ihracatının toplam ihracat içindeki payı ise % 0,068'tir. Lif levha ithalatının toplam ithalat içindeki payı % 0,213'tür. Yonga ve lif levha sektöründe faaliyet gösteren kuruluşların çoğunluğu TSE kalite yeterlilik belgesi ve TSE uygunluk belgelerini almış olup, üretimlerinde standartlara uymaktadırlar (Örs ve Akyıldız, 2005). Ayrıca, 3 kuruluş ISO 9001, 2 kuruluş ISO 9002, 1 kuruluş ise ISO 9001, ISO 14000, OHSAS 18001 ve SA 8000 standart belgelerine sahiptir.

2.5 Kağıt Endüstrisi

Türkiye'deki kağıt endüstrisinin durumunu özetleyecek olursak 2005 verilerine göre kağıt-karton üretim kapasitesi 2.507.400 tondur. Özel sektör kuruluşlarının kapasiteleri 2.350.000 tondur. Kağıt-karton üretim miktarı 1.951.857 ton, selüloz üretimi ise 96.151 ton, atık kağıt kazanma miktarı ise 1.508.648 tondur.

Kişi başı kağıt-karton tüketimi 51,2 kg'dır. Bu miktar Avrupa'da 200 kg civarındadır.

Türkiye kağıt-karton ithalatı 2005 yılında 1.967.549 ton, ihracatı ise 174.403 tondur.

Görüldüğü gibi selüloz üretimi çok düşüktür. Kağıt ve kartonda ise selüloza oranla üretimimiz fazla ancak daha çok ithalatçı durumunda bulunmaktayız (Sükan, 2006).

2.6 Mobilya Endüstrisi

Ülkemizde özel tüketim içindeki payı % 7,7 olan ve sürekli artış gösteren mobilya endüstrisinin Orman Ürünleri içinde de oransal olarak en büyük paya sahiptir. Mobilya endüstrisinde küçük ölçekli işletmeler üretimdeki payı itibariyle de ön planda bulunmaktadır (Güneş, 2008). Özellikle küçük ölçekli işletmelerin şirketleşme sürecini tamamlamadığı, çalışan personelinin eğitiminin de düşük olduğu görülmekte ve kalifiye elemana gereksinim duyulduğu görülmektedir.

TÜİK verilerine göre Türkiye'de 30 bine yakın mobilya üreten işletmenin ve 93 bine yakın çalışanı vardır. Perakende satışın yapıldığı işletme sayısı 32.382 olup, 67.319 çalışanı bulunmaktadır (TÜİK, 2004). 250 kişiden fazla işçi çalıştıran 23, 100'den fazla işçi çalıştıran işletme sayısı ise 95'tir. AB ölçeğinde büyük ölçekli işletmelerin sayısı ise son yıllarda 14'e yükselmiş olup, bu işletmelerde 16.214 kişi çalışmaktadır (DPT, 2006). Toplam kurulu kapasite 2.893.934 adet, 980.437 takımdır (Demirci, 2004). Kapasite kullanım oranı, ortalama olarak Küçük işletmelerde % 40, Orta ölçekli işletmelerde % 55, Büyük ölçekli işletmelerde % 80 bulunmaktadır. Her yıl kapasite kullanım oranında artış görülmektedir. 2005 yılı kapasite kullanım oranı % 88,9' dur (TÜİK, 2006).

Türkiye'deki mobilya üretimi ekonomik koşullara bağlı olarak yıllar itibariyle resmi verilere göre 1,032 milyar \$ ile 1,352 milyar \$ arasında değişmektedir, ancak son yıllarda mobilya üretimi sürekli artış göstermektedir. Gayri resmi verilere göre ülkemizdeki mobilya üretimi 4,5 milyar \$'ı bulmaktadır (Malhan, 2006). Mobilya sektörü 2005 yılında % 49,7'lik, 2006 yılında

% 26,6'lık büyüme, 2007 yılında ise % 10'luk düşüş olmuştur (Furniturk, 2008). İmalat sanayi içindeki payı da % 0,6 ile % 1,3 arasında değişmektedir.

Mobilya üretimindeki girdi oranları, üretim şekli, işletme büyüklüğü vb. faktörlere göre değişmekle birlikte hammadde % 42-45 ile 1. sırada, işçilik ise % 13 ile ikinci sırada bulunmaktadır (İGEME, 1998; OAİB, 1998). Mobilya talebi, gelir seviyesi, nüfus artış oranı ve konut sayısı artışına paralel olarak değişmekte ve yine resmi verilere göre ortalama 1-1,2 milyar \$ civarındadır (OAİB, 2006). Ancak gayri resmi verilere göre bu miktarın 4,5 milyar \$ olduğu söylenebilir.

Üretimin yaklaşık % 10'u ihraç edilmektedir. İhracatın % 22'si Kayseri' de üretim yapan 219 firma, % 24' ü İstanbul' da üretim yapan 2.331 firma tarafından gerçekleştirilmektedir. 2005 yılında 856 milyon \$'lık ihracat, 341 milyon \$'lık ithalat yapılmıştır (DPT, 2006). FURNİTURK 2008'e göre ise 2006 yılında 1,102 milyon \$'lık ihracat, 734,3 milyon \$'lık ithalat, 2007 yılında ise 1,478 milyon \$'lık ihracat, 941,3 milyon \$'lık ithalat yapılmıştır. Ülkemizin mobilya ithalatı da sürekli artmakta olup, ithal edilen mobilyaların yarısından fazlası İtalya, Almanya ve Fransa' dan yapılmaktadır. Son 2 yılda Çin Halk Cumhuriyeti de ilk sıralarda yer almaya başlamıştır. Türkiye, Dünya mobilya ithalatında % 0,2'lik paya sahiptir (OAİB, 2006). Mobilya ihracatının yarısından fazlası AB ülkelerine ve gelişen komşu pazar ülkelere yapılmaktadır. Türkiye'nin Dünya mobilya ihracatındaki payı % 0,6 bulunmaktadır. En çok ihraç edilen mobilyalar konut mobilyaları, oturma mobilyaları ve ofis mobilyalarıdır (OAİB, 2006; Furniturk, 2008).

Türkiye'nin toplam ihracatı ve sanayi ürünleri ihracatındaki payı sürekli artmakta ve yaklaşık % 0,5-% 1 arasında değişmektedir. Ayrıca mobilya dış ticaretinin toplam dış ticaret, sanayi ürünleri dış ticareti ve orman ürünleri dış ticaretindeki payı artmaktadır. Orman ürünleri dış ticaretinin yarısından fazlasını mobilya endüstrisi oluşturmakta ve ihracatın ithalatı karşılama oranı pozitif bulunmaktadır. Bu oran 2005 yılında % 180, 2006 yılında % 150, 2007 yılında ise % 157 bulunmaktadır (DPT, 2006; Furniturk, 2008).

3. Türkiye'deki Orman Endüstri Mühendisliği Eğitimi

Sınırlı orman kaynakları ve gelişen çevresel değerler orman kaynaklarının ve özellikle ağaç hammaddesinin endüstriyel olarak daha verimli değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu açıdan orman ürünlerinin ve en temel ana ürün olan odun hammaddesinin çeşitli özelliklerinin iyi tanınması, en uygun yöntem, araç ve tekniklerle işlenmesi, insanların günlük yaşamında uzun yıllardır kullanım bulan yapı elemanı, kağıt, mobilya vb. ürünlere en uygun şekilde dönüştürülmesini planlayan, yürüten ve denetleyen bir mühendislik dalına gereksinim duyulmuş ve bunun doğal bir sonucu olarak da "Orman Endüstri Mühendisliği" eğitimi başlamıştır.

Orman Endüstri Mühendisliği'nin temel görevleri; kıt olan orman kaynaklarından elde edilen odun hammaddesini en az kayıpla değerlendirerek, işletmelerde verimliliği artırmanın yanında, ürünleri çağdaş kalite düzeyine ulaştırmak ve toplumun gereksinim duyduğu mobilyadan kağıda kadar her türlü odun kökenli ürünü geliştirmek, projelendirmek, üretmek ve pazarlamak olarak özetlenebilir (Kurtoğlu, 2007). Bu açıdan Orman Endüstri Mühendisliği zor bir mühendislik dalı gibi gözükmektedir. Bu zorluğun temel nedenini, Orman Endüstri Mühendislerinin odun hammaddesini çeşitli yönleri ile çok iyi tanımayı amaçlayan mesleki bilgileri, endüstri mühendisliği formasyonu kazandırmaya yönelik teknik bilgilerle birlikte işletmecilik bilgilerini de özümsemeleri ve bunların uygun bir kombinasyonda uygulanması zorunluluğundan doğmaktadır.

Bu görevlerin yerine getirilmesi için gerekli elemanların yetiştirilmesine ABD'de 1913, Almanya'da 1925, Fransa'da 1935 yıllarında başlamasına rağmen, ülkemizde 1972-1973 öğretim yılında Fakültemizin de desteği ile K.T.Ü. Orman Fakültesinde başlamıştır (Görcelioğlu, Kurtoğlu, Özgen, 1998). Çoğunlukla Orman Fakülteleri içinde eğitim ve eğitim vermekte olan Orman Endüstri Mühendisliği Bölümleri, bazı ülkelerde ayrı Fakülte (Ormancilık ve Orman Endüstri Üniv.- Macaristan, Tarım Üniversiteleri Polonya) veya Akademi (Bulgaristan),

Yüksekokul (Fransa, Almanya Rosenheim), bazı ülkelerde ise Orman Fakülteleri dışındaki Fakülterle bağlı bölüm (Almanya-Hamburg) halinde işlev görmektedir (Bozkurt, 1984).

Ülkelerin Orman Ürünleri Endüstrilerinin gelişmişlik düzeyi ve diğer ilgili endüstri dalları ile ilişkisine bağlı olarak öğretim kuruluşlarının sayısı da artmakta veya azalmaktadır. Örneğin, ABD'de 1980'li yıllarda 17 Üniversitede Lisans, 18 Üniversitede Yüksek lisans, 10 Üniversitede Doktora düzeyinde eğitim-öğretim yapılmakta iken bu sayı 2006 yılında 32 'ye yükselmiş bulunmaktadır. Bu Üniversitelerin hepsinde Yüksek Lisans eğitimi, 24 Üniversitede Lisans, 29 Üniversitede ise Doktora eğitimi yapılmaktadır. Bu 32 Üniversitenin 23 'ünde her üç eğitim de verilmektedir (SWST, 2008).

Ülkemizde Orman Endüstri Mühendisliği eğitim-öğretimine 1971-1972 yılında KTÜ Orman Endüstri Mühendisliği Bölümünde başlanmıştır. Bunu takiben 1982-1983 eğitim-öğretim yılında İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi'nde Orman Endüstri Mühendisliği Bölümü kurulmuş ve ilk mezunlarını 1986 yılında vermiştir. Bugüne dek İ.Ü. Orman Fakültesi Orman Endüstri Mühendisliği Bölümüne 2194 öğrenci kayıt yaptırmış, 1379 Orman Endüstri Mühendisi mezun olmuştur. Ortalama başarı % 62.85'tir (İ.Ü.O.F., 2008). Halen bu iki bölüm dışında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Orman Fakültesi, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi, Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi ve Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi'nde OEM eğitimi sürdürülmektedir. Bu bölümlere yılda 300'ün üstünde öğrenci alınmaktadır. Bunların dışında Orman Endüstri Mühendisliği Bölümü eğitim-öğretimine yakın eğitim ve öğretim programlarına sahip çeşitli 4 yıllık Fakülte ve 2 yıllık Yüksekokul seviyesinde kuruluşlar da bulunmaktadır. Ayrıca Artvin Kafkas Üniversitesi'nde de bölümün kuruluş aşamasında olduğu bilinmektedir.

Bütün kuruluşların başında çeşitli Üniversitelerin Teknik Eğitim Fakülteleri'ndeki Mobilya ve Dekorasyon Bölümleri (Gazi Üniversitesi, Dumlupınar Üniversitesi, Muğla Üniversitesi, Düzce Üniversitesi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi) ile değişik Üniversitelerde eğitim-öğretim faaliyetini sürdüren 2 yıllık Meslek Yüksekokullarının Mobilya Dekorasyon ve Ağaç İşleri Programlarını da unutmamak gerekmektedir. Daha önce bu alanda eğitim ve öğretim faaliyetini sürdüren Hacettepe Üniversitesi Mesleki Teknoloji Yüksekokulu, Ağaç İşleri Endüstri Mühendisliği Bölümünü de belirtmeden geçmemelidir. Ancak son birkaç yıldır bu bölüme lisans öğrencisi alınmamaktadır.

Yurt dışındaki Orman Endüstri Mühendisliği eğitim-öğretimi veren kuruluşların bazıları tek opsiyonlu olduğu halde bazıları 2-4 opsiyonlu olabilmektedir. Ülkemizde uygulanan Orman Endüstri Mühendisliği programları tek tip olarak hazırlanmış olup, Amerika Birleşik Devletleri'nden Syracuse, Portland, Washington State, North Carolina, Almanya'dan Hamburg, Avusturya'dan Viyana, Macaristan' dan Sopron, Hırvatistan' dan Zagreb' deki çeşitli Üniversitelerin Orman Endüstri Mühendisliği programları ile ülkemizden de çeşitli Üniversitelerin İşletme, Makine ve Mühendislik Fakültelerinin ilgili bölümlerinin programlarından yararlanılmıştır (Bozkurt, 1984).

Orman Endüstri Mühendisliği Bölümünün kuruluş amacının çok yönlü ve kendine has bir yapı göstermesi, teknolojinin hızlı gelişimi nedeniyle günümüze dek örneğin; İ.Ü. Orman Fakültesi Orman Endüstri Mühendisliği Bölümü Lisans programlarında eğitim-öğretim faaliyetleri günün koşullarına göre düzenlenen 4 ayrı yönetmelik ile yürütülmüştür. Bu yönetmeliklere göre okutulan dersler teorik ve uygulama saatleri aşağıdaki gibidir (İ.Ü.O.F. Lisans Öğretim ve Sınav Yönetmelikleri, 1983, 1991, 1999, 2003).

Tablo 2. Çeşitli yönetmeliklerdeki ders ve uygulama saatleri

YIL	DERS (saat)	UYGULAMA (saat)	Seçimlik Ders	Toplam(saat)
1983	119	62	-	181
1991	129	62	-	191
1999	178	40	20 (iki seçimlik grup)	218
2003	122	50	10(5 ayrı seçimlik grup)	172

Orman Endüstri Mühendisliği ve Lisans ve Lisansüstü programlarının Fakültelerde yeniden günümüz koşullarına göre düzenlenmesi gereksinimi ortaya çıkmış bulunmaktadır. Mevcut yönetmeliğe göre öğrencilerin 4. yarıyıldan sonraki yaz aylarında ilgili endüstri kuruluşlarında 20'şer iş günü, 2 ayrı staj yapma zorunluluğu bulunmaktadır. Ayrıca öğrencilere 6. Yarıyıldan itibaren bir konuyu işleme ve sunma yeteneğine sahip olabilme, araştırmaya ilgi duyma ve ilgili kuruluşlar ile işbirliği yapma becerisini kazanmaları amacıyla bitirme ödevi de yaptırılmaktadır. İ.Ü.Orman Fakültesi Orman Endüstri Mühendisliği Bölümünde 2003 yönetmeliğine göre 8 yarıyıldan 147,5 kredi saat ders ve uygulama yaptırılmaktadır. Okutulan zorunlu derslerin %14,9'u temel bilgiler, % 14,5'i mühendislik bilgileri, % 42,9'u mesleki bilgileri, % 17,5'ini ekonomi, idari ve sosyal bilgileri ve % 10,2'sini YÖK dersleri oluşturmaktadır.

Orman Endüstri Mühendisliği eğitimi verilen Fakültelerin Lisans ve Lisansüstü programlarında bazı farklılıklar da bulunmaktadır. Ancak aralarında yatay geçişleri sağlamak için geniş ölçüde uyum bulunmaktadır. Orman Endüstri Mühendisliği Bölümleri idari olarak, "Orman Ürünleri Kimyası ve Teknolojisi, Orman Biyolojisi ve Odun Koruma Teknolojisi, Odun Mekaniği ve Teknolojisi, Orman Endüstrisi, Makinaları ve İşletme" olmak üzere 4 Anabilim Dalından oluşmaktadır. Orman Endüstri Mühendisleri, mobilyadan kağıt Endüstrisine kadar 10.000'in üstünde ürün türünden oluşan geniş bir sektörde istihdam olanağına sahiptir (Bozkurt ve Erdin, 1997; Kurtoğlu, 2005).

4. Sonuç ve Öneriler

Türkiye'nin orman ürünlerini üreten sektörün odun ihtiyacının karşılanmasında güçlüklerin olduğu bilinmektedir. Bunun için kısa, orta ve uzun dönemli ve de bilimsel esaslara dayalı önlemlerin alınması ve uygulamaya geçirilmesi gereklidir. Bu amaçla 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı ve AB'ne uyum çalışmaları paralelinde mevzuat, strateji, organizasyon, faaliyet programları ve ürün standartlarının gözden geçirilmesi, iç tüketim ve dış ticarete konu olan kaynakların yok olmasının veya bilinçsiz kullanımının önlenmesi, orman ürünlerinin çevresel ve sosyal sorumluluk anlayışı üretimini ifade eden yeşil sertifika düzenlemelerinin yapılması ve uygulanmasına yönelik çalışmalara hız verilmelidir.

Birçok sektörde olduğu gibi Orman Ürünleri sektöründe de istihdamın artırılması, dış ticaretin geliştirilmesi, bölgeler arası dengesizliklerin ortadan kaldırılması, rekabet gücünün artırılması gibi nedenlerle 1993 yılından beri çeşitli teşvikler uygulanmaktadır. Teşvik belgesi alan işletmelerin yatırımlarına, gümrük vergisi istisnası, yatırım indirimi, makine ve teçhizat alımında katma değer vergisi desteği, vergi, resim ve harç istisnası, çeşitli fonlardan kredi tahsisi gibi çeşitli uygulamalarla destekler verilmektedir. Buna devam edilmelidir.

Ayrıca sektörün yukarıda açıklanan bu dinamik yapısına karşın gelişen AB ilişkileri ve yoğunlaşan uluslararası rekabet karşısında, ileri teknolojiyi yeterince etkin kullanamama, kapasite kullanım düzeyinde düzensizlik, artan kalite ve standardizasyon gereksinimi gibi çok önemli ve rekabet yetersizliği yaratacak sorunlarının da göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Bu çerçevede gerek teknolojinin daha etkin kullanımı ve gerekse verimlilik ve kalite anlayışında ülkemizin elinde bulundurduğu en önemli avantajlardan biri iyi işleyen Orman Endüstri Mühendisliği eğitiminin varlığıdır.

Bu sektörün dünyadaki cirosu 250 milyar dolar civarında olup, ülkemizde de kayıt dışı olanlarla birlikte bu düzey 4,5 milyar doları bulmaktadır. Buna paralel olarak, odun hammaddesinden

çeşitli işlemlerle yarı mamul, yonga-lif levha vb. ile mobilya ve benzeri son ürün üretimi yapan işletmelerdeki iş ve hizmetleri yapan Orman Endüstri Mühendislerine de talep artmaktadır. Ancak, orman ürünleri ve mobilya sektöründeki küçük ölçekli işletmelerde halen Orman Endüstri Mühendisi işlendirmesi yok denecek kadar (% 2) az iken, orta ölçekli işletmelerde bunun % 30'larda olduğu görülmektedir. Büyük ölçekli işletmelerde mühendis çalıştırma oranının daha yüksek olmasına karşın yine de yetersizlik bulunmaktadır.

Orman ürünleri işletmelerinin yeterli sayıda Orman Endüstri Mühendisi çalıştırmaları halinde istihdam sorunu büyük ölçüde azalacak, ayrıca daha az kayıpla, daha kaliteli üretim de gerçekleştirilebilecektir. Sonuç olarak gelişmeye açık, potansiyel güç oluşturulabilecek, ancak heterojen yapıda ve çoğu alt sektörde düşük kapasite kullanım oranına sahip olan sektörünün uluslararası yerinin yükseltilebilmesi, ürün çeşidinin artırılması, kalite standartları ve katma değeri yüksek ürünlere yönelmesi, küçük ölçekli işletme yapısından, bilgi tabanı yüksek, teknolojik yapısı gelişmiş, esnek üretim yapan işletmelere geçilmesi ihtiyacı Orman Endüstri Mühendislerine gereksinimi de artıracaktır.

Son yıllarda, özellikle askerliğini yapmış, yabancı dil bilgisi yeterli, bilgisayar konusuna hakim genç Orman Endüstri Mühendislerine talep artmaktadır. Orman Endüstri Mühendisleri; Orman ürünleri ve mobilya sektöründe kereste, ağaç kaplama levha, kontrplak, yonga levha, lif levha, kurutma ve buharlama, kağıt, ağaç malzemeyi koruma (Emprenye), parke, doğrama ve mobilya üretimi ile ilgili fabrikaların proje, işletme, planlama, üretim ve yönetim, araştırma-geliştirme, kalite kontrol, orman ürünleri ile ilgili satın alma, pazarlama, ithalat ve ihracat işlerinde başarı ile görev alabilmektedir. Bu hususlar 7.7.2006 tarihinde yürürlüğe giren Orman Mühendisleri, Orman Endüstri Mühendisleri ve Ağaç İşleri Endüstri Mühendisliği Yetki Yasası ile bazı eksiklikleri de olsa teyit edilmiş bulunmaktadır.

Bu açıdan Yetki Yasasının, gerek ülkemiz ve gerekse dünyadaki gelişmeler ışığında Orman Endüstri Mühendisliği Bölümü programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve gerekiyor ise ve bilimsel gerçeklerle de uyumu göz ardı edilmeden tek veya gerekir ise çok opsiyonlu örneğin, malzeme teknolojisi, mobilya, kağıt vb. olarak yeniden yapılandırılmasına ihtiyaç vardır. Orman endüstri mühendisliği eğitiminin yeniden yapılandırılması ile ilgili olarak 2007 yılında İ.Ü. Orman Fakültesi'nde düzenlenen çalıştaydan elde edilen sonuçlar aşağıdaki ana noktalarda toplanmıştır (Anonim, 2007):

Orman endüstri mühendisliği akademik müfredatı gözden geçirilerek endüstrisinin ihtiyaçlarını karşılaması sağlanmalıdır.

Eğitim programlarının geliştirilmesinde, 5531 sayılı yetki yasasında belirtilen mesleki sorumluluklar, yetkiler, yeni çalışma sahaları ve uzmanlık alanları dikkate alınmalıdır.

Yaşanan hızlı gelişmeler nedeniyle orman endüstri mühendisliği öğrencilerinin öğrenmesi gereken bilgi türü ve hacmi artmıştır. Bu hızlı bilgi artışına ayak uydurabilmesi, öğrencinin farklı konularda her türlü bilgiyi alması yerine belli konularda branşlaşmaya yönelmesini zorunlu kılmaktadır (Anonim, 2007).

Ayrıca mevcut programlarda uygulama saatlerinin artırılması, branş eğitimine gidilemiyorsa derslerin yeniden yapılandırılması, yeni basım kitapların özendirilmesi, mevcut ders kitaplarının revizyonu, bitirme ödevlerinin endüstrinin işbirliği ile hazırlanması ve endüstrinin sorunlarına yönelik olması, dersane ve tamamlayıcı mekanların (laboratuvar, atölye vb.) eğitim başarısını artıracak şekilde iyileştirilmesi ya da yeniden oluşturulması, üniversite sanayi işbirliğinin artırılması, çeşitli derslerdeki konu tekrarlarının ortadan kaldırılması, eğitim kalitesini artıran görsel ve işitsel ders anlatım teknikleri kullanılması gereklidir.

Bölümün Anabilim Dalları sayısının artırılması, yapısının değiştirilmesi ve çalışma alanlarının belirlenerek yeniden yapılandırılması, akreditasyon ve uluslararası denklik alma çalışmalarının başlatılması gereklidir (Anonim, 2007).

Kaynaklar

- Anonim, 2007.** Orman Mühendisliği ve Orman Endüstri Mühendisliği Eğitiminin Yeniden Yapılandırılması Çalıştayı Sonuç Raporu, 12-13 Nisan 2007, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, İstanbul.
- Bozkurt, Y., 1984.** Orman Endüstri Mühendisliği Alanındaki Eğitim-Öğretim Programları ve Araştırmalar. Odun Kökenli Ürün Sanayii ve Sorunları Semineri. MPM Yayın No. 302, s. 93-103.
- Bozkurt, Y., Erdin, N., 1997.** Ağaç Teknolojisi, İ.Ü.Yayın No:3995, İ.Ü.Orman Fak. Yayın No: 445, İstanbul
- Çolakoğlu, H. M., 2004.** Türkiye'de Kereste ve Parke Endüstrisinin Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dayanıkhoğlu, S., 2008.** Türkiye Yonga Levha Sanayicileri Derneği, Eylül 2008, İstanbul
- Demirci, S.,2004.** Türkiye Mobilya Endüstrisinin Yapısı, Sorunları ve Çözüm Önerileri, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- DPT, 2001.** 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- DPT, 2006.** Ağaç Ürünleri ve Mobilya Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007- 2013), Mayıs 2006, Ankara.
- Erdinler E.S., Koç, K.H., 2007.** Turkish Forest Products Industry From Past To Present, Its Problems And Development Potential. Bottlenecks, Solutions and Priorities in the Context of Functions of Forest Resources, Orman Kaynaklarının İşlevleri Kapsamında Darboğazlar, Çözüm Önerileri ve Öncelikler, Uluslararası Sempozyum, 17-19 Ekim 2007, İstanbul.
- Furniturk, 2008.** The Short Overview of the Turkish Fumiturk Market with 2007 Figures. Turkish Fumiture Export Magazine, 2008 Spring.
- Görcelioğlu, E., Kurtoğlu, A., Özgen, Y., 1998.** Cumhuriyet Döneminde Ormanlık Eğitimindeki Gelişmeler, İ.Ü.O.F. Cumhuriyetimizin 75. Yılında Ormanlığımız Sempozyumu. 21-25 Ekim 1998, İstanbul.
- Güneş, H., 2008.** Vatandaş Eğitimden Kısıyor, Sağlığına Ve Yol Parasına Yetiştiriyor, Milliyet Gazetesi, 9 Nisan 2008.
- Güngör, N.M., 2008.** Türkiye'de Ahşap Kökenli Parke Endüstrisinin Teknolojik Yapısı, Fire-Verimlilik ve Kalite Açısından Değerlendirilmesi, Doktora Tezi, İ.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, s.103.
- Hacıoğlu, H., Kaplan, E., Balı, R., Cilan, S., 2005.** Yuvarlak Odun Üretim ve Pazarlaması, 1. Çevre ve Ormanlık Şurası, Tebliğler, 3. Cilt, Mart 2005, Antalya.
- İ.Ü.O.F., 1983, 1991, 1999, 2003.** Lisans Öğretim ve Sınav Yönetmeliği. İÜ. Basın ve Yayınevi Müdürlüğü, İstanbul.
- İ.Ü.O.F., 2008.** İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Kayıtları, Ağustos 2008.
- İGEME, 1998.** İhracatı Geliştirme Merkezi Mobilya Sektör Raporu, Ankara.
- Kurtoğlu, A., 2005.** Mobilya Ve Ahşap Konstrüksiyonları Ders Notları, İ.Ü.Orman Fakültesi, Basılmamış, İstanbul.

- Kurtoğlu, A., 2006.** An Overview of Turkish Forestry Products And Turkish Furniture Industry, Furnitürk Industry, Period 1, s.126-150.
- Kurtoğlu, A., 2007.** Orman Ürünleri Endüstrisi ve Orman Endüstri Mühendisliği Eğitimi ve Öğretimi. Orman Mühendisliği ve Orman Endüstri Mühendisliği Eğitiminin Yeniden Yapılandırılması Çalıştayı, 12-13 Nisan 2007, İ.Ü.Orman Fakültesi, İstanbul.
- Malhan, F., 2006.** Mobilyada İhracat Yeteneğimizi Artırmazsak "Özürlü" Kalırız. Milliyet Gazetesi, 11 Mayıs 2006.
- OAİB, 1998.** Orta Anadolu İhracatçılar Birliği Mobilya Sektörü Raporu, Ankara.
- OAİB, 2006.** Orta Anadolu İhracatçılar Birliği Mobilya Sektörü Raporu, Ankara.
- Örs, Y., Kılıç, 2005.** Kaplama Ve Kontrplak Endüstrisi, 1.Çevre ve Ormanlık Şurası, Tebliğler 3. Cilt, Mart 2005, Antalya.
- Örs, Y., Çolakoğlu, H.M, 2005.** Kereste ve Parke Endüstrisi, 1. Çevre ve Ormanlık Şurası. Tebliğler, 3. Cilt, Mart 2005, Antalya.
- Örs, Y., Akyıldız, M.H., 2005.** Yonga Ve Liflevha Sektörü, 1. Çevre ve Ormanlık Şurası. Tebliğler 3. Cilt, Mart 2005, Antalya.
- Sükan, E., 2006.** Selüloz Ve Kağıt Sanayi Vakfının Tarihçesi, Standart Dergisi, 2006, s.14-17.
- SWST, 2008.** Society of Wood Science and Tech. National Needs Assesment Meeting 2008, Annual Convention, <http://www.swst.org/>, [Ziyaret tarihi:20.02.2008].
- TOBB, 2007.** Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği, Sanayi Veri Tabanı, www.tobb.org.tr, [Ziyaret tarihi: 11.09.2007]
- TOBB, 2008.** Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Sanayi Veri Tabanı, www.tobb.gov.tr, [Ziyaret tarihi:11.12.2008]

ORMAN İŞLETMECİLİĞİNDE ENDÜSTRİYEL ODUN ÜRETİMİ VE İSTİHDAM SORUNLARI(Aladağ Orman İşletmesi Örneği)

Seyfettin KİNİŞ

Orman Yüksek Mühendisi, Batı Karadeniz Ormanlık Araştırma Müdürlüğü

Özet

Ülkemizdeki ormanların %99'luk kısmı devlet eliyle işletilmektedir. Bu işletmeciliği de Orman Genel Müdürlüğü yerine getirmektedir. OGM' nün taşra birimleri olan orman işletme müdürlükleri, ormanlarımızın işletilmesi faaliyetini aktif olarak yürütmektedirler. Ormanların ekonomik fonksiyonu içerisinde en önemli faaliyetlerden biri olan endüstriyel odun üretiminin orman işletme müdürlüklerince nasıl yapılacağı; yani kesilmesi, bölmeden çıkarılması, yükleme işlerinin gerçekleşmesi, taşınması ve istifine ait iş ve işlemlerin ne surette gerçekleşeceği, Orman Genel Müdürlüğü'nün 1996 tarih ve 288 sayılı tebliğinde belirtilmiştir. Ancak günümüzde, orman işletme müdürlükleri ormanlarımızın ekonomik fonksiyonundan yararlanma aşamasında, yapmakta olduğu çalışmalar sırasında çeşitli darboğazlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bunlardan bir tanesi de endüstriyel odun üretimi sırasında, üretimini gerçekleştirmek için gereksinim duyduğu, yeterli sayıda personel bulamamasıdır.

Bir orman işletmesi, hudutları dâhilindeki ormanları işletirken, endüstriyel odun üretimini gerçekleştirmekte ve ardından elde ettiği ürünü pazarlamaktadır. Pazarlama safhası, üretim gerçekleşmeden bahsi konu olacak bir kavram değildir. Üretim safhasının başlaması için ise, orman işletmelerince, orman amenajman planlarında verilen D.K.G.H.(dikili kabuklu gövde hacmi) etanın ormanda tespit edilmesi gerekmektedir. Orman işletmelerimizde, üretim faaliyetinin gerçekleştirilmesi sırasında, yeterli personel sayısı yönünden, sıkıntılarla karşı karşıya kalabilmektedir. Aladağ Orman İşletme Müdürlüğü bu söylediğimiz duruma bir örnektir. Aladağ Orman İşletme Müdürlüğü'nün endüstriyel odun üretimi ve personel durumuna ait kayıtlar incelenecek olursa, 1978 yılındaki yıllık ortalama 262 olan işçi sayısının 2008 yılında 38 adede düşmüş olduğu görülecektir. Aynı şekilde, muhafaza memuru sayısında da bir azalmanın olduğu yine kayıtlardan kolayca anlaşılmaktadır. Bu durum, elde olunan endüstriyel odunun kalitesini ve miktarını olumsuz yönde etkilemekte, gerçekleştirilmek istenen endüstriyel odun üretiminde de gecikmelere ve aksamalara sebebiyet vermektedir.

Orman Genel Müdürlüğü, endüstriyel odun üretiminde karşılaşılan sorunları, 22.06.2007 tarihinde çıkardığı 6521 sayılı dikili ağaç satışı tamimi uygulamalarıyla ve kamu ihale kanununun mevzuat içeriğinin öngördüğü çerçevede hizmet alımları yaparak, gidermeye çalışmaktadır. Ancak, orman işletmeciliği 0(sıfır) işçilik maliyeti ile sürdürülebilecek bir faaliyet değildir. Ayrıca, karşılaşılabilecek olan bazı sosyal problemlerin çözümü de zaman alacaktır. Kalifiye orman işçiliğinden, sadece kârlılık göz önüne alınarak vazgeçilemeyeceği açıktır. Endüstriyel odun üretiminde karşılaşılan bazı sorunların, dikili satış uygulaması ve mesaha işleri hizmet alımı uygulamaları ile çözülmeye çalışılması olumludur. Kamu ihale kanununun tanıdığı imkânlar dâhilinde hizmet alımlarının, orman amenajman planlarındaki D.K.G.H. etanın tespiti için de yapılması, karşılaşılan sorunların çözüme ulaşmasında faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Endüstriyel odun üretimi, istihdam, kalifiye orman işçiliği

Industrial Wood Production and Matters of Employment on Forest Management (Example of Aladağ Forest Enterprise)

Abstract

As known, forests, have versatile functions such as; wood production, soil protection, water production, climate regulation, etc. Approximately %99 percent of the forest areas in our Turkey has been managed by the state. So, this management is carried out by General Directorate of Forest (GDF) in Turkey. The forest enterprises have got effective roles for managements of Turkey forests.

Industrial wood production which is one of the most important action in economic function of forest. Forest enterprises harvest industrial woods according to 288 numbered guideline. On the other hand, the forest enterprises face with some bottlenecks while utilizing the economic function of forests. One of these bottlenecks is lack of staves which are needed for treemarking, timber marking and record works, during production stage. Aladağ Forest Enterprise is an exemplar for this situation. According to official records, 262 staves (forest worker) for a year worked in 1978 avaragely. In 2006, 2007 and 2008, the Aladağ has 38 staves. Similarly,

number of forest guards have decreased year by year. Lack of staves has negative affect quality and quantity of industrial woods. Besides, It causes to decelerate while producing the industrial woods.

Qualified forest worker for harvesting is indispensable. It is clear that's why only profitability shouldn't take into consideration. GDF ordered to standing sale in June 2007. This circular was constructive about solving of measuring and product differentiation problems. Sometimes, the forest enterprises bids labor services for measuring and product differentiation but, it is not necessary. It is inadequate. In addition bidding is necessary for tree marking.

Keywords: Industrial woods production, employment, qualified forest work

1. Giriş

Ormanlardan odun hammaddesi, su, oksijen, karbon depolama, odun dışı bitkisel ürünler, yaban hayatı, rekreasyonel hizmetler... vb. bir çok faydalar sağlanmaktadır. Başta odun hammaddesi ile birlikte birçok yan ürünün (reçine, sığla yağı, yaprak, çiçek, av hayvanları madenler vb gibi) de ana kaynağı yine ormanlardır. Bu kaynağın verimli, ekonomik ve sürekli işletilmesi modern ormancılığın temelini oluşturmaktadır.(İlter ve Kınış, 2007)

Genel olarak ormancılık; toplumun orman ürünlerine ve hizmetlerine olan gereksinimlerini sürekli ve optimal olarak karşılamak amacıyla biyolojik, teknik, ekonomik, sosyal, kültürel ve yönetsel çalışmaların tümünü kapsayan çok yönlü, sürdürülebilir bir etkinlik olarak tanımlanmaktadır. Çok yönlü faydalanma ilkesi çerçevesinde sadece maddesel ürünler değil, zamana ve mekâna bağlı olarak ondan daha önemli ve çoğu kez değeri para ile ölçülemeyen hizmetler ve faydalar da söz konusudur. Ormanlarımızın sağladığı ürün ve hizmetlerden faydalanma sırasında diğer işletmelerde olduğu gibi amaç her zaman tek başına karlılık olmayabilir. Toplumsal faydalar yaratma, iktisadilik, verimlilik, sürdürülebilirlik, çok yönlü yararlanma vb. ilkeler kârlılıktan daha önemli olduğundan sermayenin % 3 gibi düşük bir faizle çalıştığı kabul görmektedir. (Özdönmez ve ark., 1998)

Ormancılığımız içersinde en önemli kavramlardan biri olan istihdam, dar anlamda üretim faktörlerinden yalnızca emeği dikkate almaktadır. Geniş anlamda ise bütün üretim faktörlerini kapsamaktadır. Gerek işletmenin yönetiminde, gerekse gündelik işlerde kullanılan işgücü miktarı bakımından orman işletmesi, ekstansiftir(kaba, yaygın). Diğer bir deyişle, orman işletmeleri geniş ve açık alan işletmeleri olduğundan, birim alanda harcanan emek miktarı düşük kalmaktadır. Orman işletmeciliğinde bedeni ve fikri iş genellikle beraber yapılmaktadır. Kalifiye bir orman işçiliği, iyi bir eğitimi zorunlu kılmaktadır. Ormanda mevcut işlerin çeşitliliği, meşcerelerin ve bazen tek bir ağaç gövdesinin yüksek değer taşıması dolayısıyla, orman işçilerinde yeter derecede bilgi, görüş kabiliyeti ve sorumluluk duygusu bulunması gerektirmektedir. Bu özellikler ise çok uzun süreli bir yetiştirme ve eğitim ile sağlanabilmektedir (Berkel, 1976).

Ormancılık sektörü ülkemizde istihdam meydana getirici özelliği ile önemli bir yere sahiptir. Bunda, sektörle ilgili üretim, bakım, nakliyat, ağaçlandırma ve mera ıslahı gibi temel faaliyetlerin emek yoğun olması da önemli rol oynamaktadır.(Konukçu,2001) Orman Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen temel ormancılık faaliyetlerinde çalıştırılmak üzere 1985 yılında 60932 Adam/Gün istihdam imkânı sağlamıştır. Ormancılık faaliyetleri işsizliğin en yoğun ve fert başına gelirin en düşük olduğu geri kalmış yörelerimizde yer almaktadır. Ormancılık sektörünün bölgede, gerek gelir ve istihdam artışlarına yol açması, gerekse yeni sanayi kollarının faaliyete geçmesini uyarması özelliklerinin birer sonucu olarak, söz konusu geri kalmış bölgelerimizde işsizliğin önlenmesinde, bölgeler arası dengesizliğin kısmen de olsa azaltılmasında ve bu bölgelerden büyük şehirlere olan göçün önlenmesinde katkıları bulunmaktadır (DPT, 1990).

Türkiye'de yıllık orman emvali üretimi 13,5 milyon m³'tür.Bu miktarın % 55-60'ı endüstriyel odun, geri kalanı da yakacak odundur. Devlet ormanlarından yapılan bu üretim, kalite olarak talebi karşılamaktan çok uzakta olduğundan, tomruk arz açığı ithalat yoluyla karşılanmaktadır (Şimşek, 2001).

Devlet ormanlarından yapılacak olan endüstriyel odun üretimi, orman idaresince belirlenen esaslar çerçevesinde orman amenajman planlarına göre yapılmaktadır.(Türker, 1998) Asli Orman ürünlerinin üretiminde, bir yıl önceden bütçe hazırlığı ve dikili damgalar tamamlanmaktadır. Dikili damga; amenajman planı doğrultusunda kesilecek ve ormandan çıkarılacak ağaçların, orman mühendislerince

tespiti ve işaretlenmesidir. İşaretlenen ağaçlar yörelin orman köylüsüne kesme, sürütme, yükleme ve taşıma işleri olarak, belirli bir fiyat karşılığında yaptırılır. Kesilen ağaçların ürün bölüşümünün gerçekleşmesi sonrasında, elde edilen orman emvalleri orman depolarına istif ettirilir. Tali ürünlerin üretimi de aynı şekilde yapılmaktadır (OGM, 1996).

Asli orman ürünlerinin pazarlanması, yürürlükte bulunan kanun ve mevzuat çerçevesinde açık artırma usulüyle yapılmaktadır. Orman ürünlerinin bu şekilde satılmasındaki gaye ihtiyaçların en iyi şekilde, uygun şartlarda, zamanında karşılanması ve rekabetin sağlanmasıdır. Bir diğer satış şekli de, orman ürünleri işleyen sektör ve madencilere tahsisli satışlar yapılmasıdır. Tahsisli satış fiyatları genelde ihale birim fiyatlarından yüksek olmasına rağmen, özel sektör zaman zaman hammadde ihtiyacını riske etmeden düzenli olarak karşılayabilmek için bu zorluğa katlanmaktadır (OGM, 1987). OGM, dikili olarak tespiti yapılmış D.K.G.H'ndeki orman emvalini, kesme, sürütme ve nakliyat işlemlerini yapmadan, dikili satış uygulaması neticesinde de pazarlayabilmektedir. Son yıllarda bu satış usulü giderek yaygınlaşmaktadır.

Devlet ormanlarını işleten Orman Genel Müdürlüğü'nün taşradaki kolları olan orman işletme müdürlüklerinde, her ne kadar dikili satış usulünün yaygınlaşmaya başlamış olmasına rağmen, endüstriyel odun üretiminin gerçekleştirilmesi çalışmaları sırasında çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu zorlukların başında personel sayısındaki yetersizlik gelmektedir. Orman amenajman planında yer alan endüstriyel odun üretiminin, ormanda tespiti, kayıt altına alınması, istihali, standartlara uygunluğunun kontrolü gibi çeşitli iş ve işlemlerin, asli orman ürünlerinin üretim işlerine ait 288 sayılı tebliğ gereğince yapılabilmesi için, yeterli personelin mevcudiyeti önem arz etmektedir.

2. Materyal ve Metot

Bu çalışmada, Orman işletmelerimiz tarafından gerçekleştirilecek olan endüstriyel odun üretiminde karşılaştıkları zorluklardan bir tanesi olan personel sıkıntısının varlığına değinilmek istenmiştir. Üretim ve personel sayıları verileri için Bolu Orman Bölge Müdürlüğü bünyesindeki Aladağ Orman İşletme Müdürlüğü örnek olarak seçilmiştir. İşletmenin, kayıtları incelenerek Personel durumu ve gerçekleştirdiği D.K.G.H. eta ve endüstriyel odun miktarı tespit edilmiştir. Rakamlar yıllar itibari ile karşılaştırılmıştır. Geçmişteki personel sayısı ile son yıllardaki personel sayısı arasında oldukça büyük bir fark olduğu tespit edilmiş olup, bu durumun endüstriyel odun üretimi kalitesine de olumsuz şekilde yansdığı görülmüştür.

Aladağ Orman İşletme Müdürlüğü, Bolu Orman Bölge Müdürlüğü içerisinde yer almaktadır. Alabarda, Aladağ, Ardıç, Belkaraağaç, Demirciler, Çaydurt, Kökez, Sarıalan işletme şeflikleri ile Şerif Yüksel Araştırma Ormanını, sınırları içine almaktadır. Aladağ Orman İşletme Müdürlüğü içerisinde, 50 köy ve 73 yayla bulunmaktadır. Aladağ Orman İşletme Müdürlüğü'nün Saha Dökümü *Tablo1*'deki gibidir (Aladağ, 2008).

Tablo 1. Aladağ Orman İşletme Müdürlüğü'nün Alan Dökümü

İşletme Adı	Koru Ormanı Alanı (ha.)	Baltalık Orman Alanı (ha.)	Verimli Orman Alanı (ha.)	Verimsiz Orman Alanı (ha.)	Toplam Ormanlık Alan (ha.)	Açıklık Alan (ha.)	GENEL ALAN (ha.)
ALADAĞ	62.816,8	217,5	56.582,5	6.451,8	63.034,3	25.455,3	88.489,6

Aladağ Orman İşletme Müdürlüğü endüstriyel odun üretimi ağırlıklı bir işletmedir. Orman Genel Müdürlüğü bünyesinde yer alan orman işletme müdürlükleri içerisinde oldukça karlı bir işletme olarak kabul görmektedir. İncelenen 15 yıllık kayıtlardan D.K.G.H damga miktarları ve yıllık elde edilen toplam endüstriyel odun miktarları *tablo2*'de verilmiştir. (Aladağ, 1993–2008).

Türkiye'de orman işletmeleri hizmet ağırlıklı kuruluşlardır. (Çağlar, 2004) Ormanların ekonomik fonksiyonu içerisinde en önemli faaliyetlerden biri olan endüstriyel odun üretiminin orman işletme müdürlüklerince nasıl yapılacağı; yani kesilmesi, bölmeden çıkarılması, yükleme işlerinin gerçekleşmesi, taşınması ve istifine ait iş ve işlemlerin ne surette gerçekleşeceği, Orman Genel Müdürlüğü'nün 1996 tarih ve 288 sayılı tebliğince belirtilmektedir. Tabiidir ki, üretim işlerinin gerçekleşmesi için temel basamak; orman amenajman planlarında verilen D.K.G.H. etanın meşçereye

gidilerek damga işlerinin yapılmasıdır. Bu konuda, 288 sayılı tebliğde dikkate değer bir şekilde, madde 3.2 gözümüze çarpmaktadır. Madde 3.2 metni şu şekildedir:

Madde 3.2: Damga ekibinde, birisi ilgili orman işletme şefi olmak üzere iki teknik eleman, bir ölçme-kesim işleri ile ilgili memur, toplu koruma ekibinden görevlendirilecek bir memur, ağacın dip kısmına ayna açacak bir işçi, dikili ağaç sıra numarasını yazan veya numaratorü vuran bir veya iki işçi, ağaç damgasını vuracak bir işçi bulunacaktır. (OGM, 1996)

Orman amenajman planlarıncı verilen D.K.G.H. eta, damgası yapılması ile birlikte, yörenin orman köylerine, istihsal işleri için, tevzi edilmektedir. Kesme işleminin ardından ürün bölüşümü gerçekleşen orman emvali, mesaha işlemi yapılarak kayıt altına alınmaktadır. Satış depolarına taşınması ise, ölçü-kesim işlerinden sorumlu memur tarafından düzenlenen sevk pusulaları ile gerçekleştirilmektedir. Satış depo yerlerindeki istif işlerinin ardından kayıt-döküm işlemleri alınan orman ürünleri, piyasaya sunuma hazır hale gelmektedir. Endüstriyel odun üretimi, her aşamasında kalifiye işçilik gerektiren bir ormancılık faaliyetidir. Ancak yıllar itibari ile orman işletmelerinde istihdam edilen orman işçisi sayısı her geçen yıl azalmıştır. Son yıllarda ise orman işletme şeflikleri tarafından, amenajman planının öngördüğü D.K.G.H. etanın damgasının yapılabilmesi için gereken sayıda bile işçi bulamaz hale gelmiştir.

3. Bulgular

Aladağ Orman İşletme Müdürlüğü'nün üretime ait resmi kayıtları incelenerek: 2002–2003–2004–2005–2006–2007 yıllarını içeren yoğun endüstriyel odun üretimi dönemleri olmuştur. Geçmiş yıllarda gerçekleştirilen bu üretimin D.K.G.H. etasının damga işleri, işletme bünyesindeki orman işçileri ve görevli muhafaza memurlarından oluşan damga ekiplerince, teknik eleman başkanlığında, yapılmıştır. Yapılan damgadan sonra istihsal başlamış, bu aşamanın en önemli basamaklarından birini oluşturan mesaha işlemi yapılarak elde edilen emvaller yuvarlak ölçü tutanakları ile kayıt altına alınmıştır. Mesaha işleri de işletme bünyesinde bulunan, yetişmiş orman işçilerinden oluşan mesaha ekiplerince yapılmıştır.(Tablo.2)

Yapılan D.K.G.H eta karşılığında, elde edilen endüstriyel odun emval miktarını gösteren grafik çizgileri incelendiğinde arasındaki makasın açıldığı göze çarpmaktadır. Bu durum, D.K.G.H.'indeki etadan elde edilen endüstriyel odun miktarında azalma olduğunu göstermektedir. Bir başka değişle verim yüzdelerinin düştüğünü işaret etmektedir.

1978–2007 yılları arasında 30 yıllık orman işçileri kayıtlarını incelersek, 1978 yılında yıllık ortalama çalışan işçi sayısı 262, 1979 yılında 291, 1980 yılında 210 olarak karşımıza çıkmaktadır. Tablo 3'te 1993–2008 yıllarını içeren 15 yıllık veriler gösterilmiştir. 1993–1995 dönemi OGM bünyesinde olan Ana Tamirhane biriminin kapatılması ile kurumlar arası geçişlere neden olmuş ve işçi sayısında bir azalma görülmüştür. İşçi sayısındaki gözle görülür azalma 1999 yılında yaşanmıştır. Emekli olan işçilerin bulunması ve bölgede vukuu bulan deprem, bu sayının azalmasına etken olmuştur. 2001 yılında yine emekli olan işçiler nedeniyle orman işçileri sayısında yine bir azalma gözlemlenmiştir. Son 3 yılın ortalaması 38 olarak devam etmektedir. Ancak bu sayının 6'sı idari hizmetlerde, 6'sı şoför ve 4'ü aşçı olarak görev yapmaktadır. İşletme bünyesinde yer alan 9 işletme şefliğindeki endüstriyel odun üretimi istihsalı ve satışına kadar olan iş ve işlemler, geri kalan 20 işçi ile yapılmaya çalışılmaktadır. (Tablo.3)

Orman amenajman planınca verilen D.K.G.H. etanın damgasının yapılması, üretilen emvalin mesaha işlemleri ve satış depolarına gelen emvallerin istif-tasnif işleri yeterli sayıda personelin varlığını gerektirmektedir. Aladağ Orman İşletme Müdürlüğü, mesaha işlerini gerçekleştirebilmesi için, kamu ihale kurumunun tanıdığı imkânlar dâhilinde, hizmet alımı yoluna başvurmuştur. İşletme şefleri ile yapılan sözlü mülakatlarda, yetersiz personel sıkıntısının aşılması için, üretimde çalışan orman kalkınma kooperatiflerinin sağlamış olduğu, işçilerle damgayı gerçekleştirme yoluna gittiklerini öğreniyoruz. Yetersiz personel, damgalama faaliyetlerinde zamanlama açısından gecikmelere de sebebiyet verdiğini belirtmektedirler. Orman satış depolarındaki istif-tasnif işlemlerini hizmet alımı yoluyla yapamadıkları için, söz konusu işler, işletmenin kendi bünyesindeki işçilerle gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Aladağ Orman İşletme Müdürlüğü bünyesinde çalışan orman muhafaza memuru sayısında da yıllar itibariyle bir azalma görülmektedir. 2003 yılı II. Yarısında, Bolu Orman İşletme Müdürlüğü bünyesinden Belkaraağaç, Çaydurt, Demirciler ve Kökez orman işletme şeflikleri Aladağ Orman İşletme Müdürlüğü bünyesine geçmiştir. 15 yıllık verilere bakıldığında Üretim ve korumada çalışan Muhafaza memuru sayısı 1993 yılına 50 iken, bir önceki cümlede bahsi geçen birleşmelere rağmen orman muhafaza memuru sayısı 2003–2004 ve 2005 yıllarında ortalama 26'ya düşmüştür. (Tablo.4)

Tablo 2. 1993–2008 Yılları Arasındaki D.K.G.H ve Elde Olunan Emval

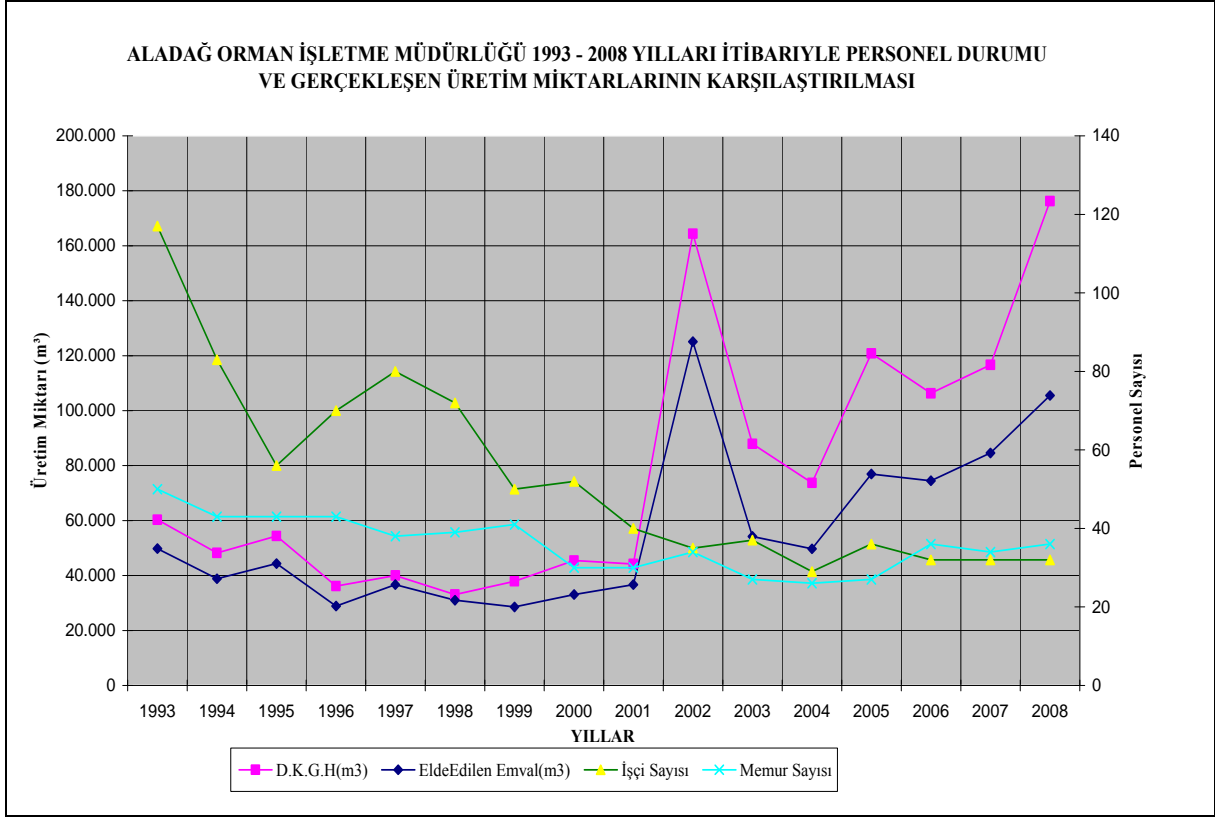
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
D.K.G.H (m ³)	60.275	48.253	54.344	36.144	40.055	33.031	37.917	45.482	44.168	164.439	87.913	73.708	120.868	106.295	116.633	176227
Elde Edilen Emval (m ³)	49.818	38.799	44.324	28.880	36.682	31.054	28.588	33.031	36.682	125.130	54.247	49.704	76.982	74.469	84.632	105552
%	83	80	81	80	81	94	76	73	83	76	62	67	63	70	72	60

Tablo 3. 1993–2008 Yılları Arasında Orman İşçilerinin Miktarını Gösterir Tablo

DÖNEM/YILLAR	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1–4.AYLAR	108	68	44	59	75	75	51	46	41	31	34	18	22	23	21	20
5–8.AYLAR	113	95	50	75	98	80	56	58	48	37	38	38	44	36	38	38
9–12.AYLAR	130	86	75	75	66	62	44	51	30	36	40	31	42	36	38	38
YILLIK ORTALAMA	117	83	56	70	80	72	50	52	40	35	37	29	36	32	32	32

Tablo 4. Orman Muhafaza Memurları Yıllar İtibari İle Dağılımı

YILLAR	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
KORUMA	32	30	30	27	25	27	29	17	17	22	15	14	15	17	18	18
ÜRETİM	15	10	10	9	9	9	9	9	9	10	8	8	8	11	10	12
DEPO	3	3	3	4	4	3	3	4	4	2	4	4	4	8	6	6
TOPLAM	50	43	43	43	38	39	41	30	30	34	27	26	27	36	34	36

Şekil 1. Aladağ Orman İşletme Müdürlüğü'nün 1993–2008 Yılları İtibari İle Gerçekleşen Dikili Damga ve Üretilen Emval Miktarları

4. Tartışma ve Sonuç

Ormanlarımızdan faydalanma, bilindiği üzere çeşitli mal ve hizmetler şeklinde gerçekleşmektedir. Odun hammaddesi, su, oksijen, karbon depolama, odun dışı bitkisel ürünler, yaban hayatı, rekreasyonel hizmetler... vb. bunlardan bazılarıdır. Bu faydalanmanın bir şekli de ormanlarımızın sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde işletilmesidir. Ormanların işletilmesini merkezde OGM İşletme ve Pazarlama Daire Başkanlığı, taşrada ise Orman İşletme Müdürlükleri yapmaktadır. Aladağ Orman İşletme Müdürlüğü de, Bolu Orman Bölge Müdürlüğü bünyesinde, ormanlarımızın işletilmesi faaliyetini gerçekleştirmektedir.

Aladağ Orman İşletme Müdürlüğü, OGM içerisinde endüstriyel odun üretimi açısından önem arz eden bir işletmedir. Bu önem, tablo 2.' te yer alan endüstriyel odun üretimi rakamlarından da anlaşılabilir. İşletmenin personel durumu incelenmek istendiğinde kayıtlardan elde edilen rakamlar, orman işçisi sayısının 1978 yılında ortalama 262 olduğunu gösterirken, bu sayı 1988 yılında 141, 1998 yılında 72, 2008 yılına gelindiğinde ise 38 olmuştur. Aynı şekilde orman muhafaza memurları sayısı da yıllar itibari ile azalma göstermiştir. 1993–2008 tarihleri arasında 15 yıllık veriler incelendiğinde 1993 yılında orman muhafaza memuru sayısı 50 iken 2003–2004 ve 2005 yıllarında bu sayı 27 ortalamaya kadar düşmüştür. 2006 yılı itibari ile 4 adet işletme şefliğinin Aladağ Orman İşletme Müdürlüğüne geçmiş olması ile birlikte memur sayısında da göreceli bir artış olmuştur. Son 3 yılın ortalaması da 38 memurdur.

Orman amenajman planlarının öngördüğü D.K.G.H. eta ve endüstriyel odun miktarlarında, yıllar itibari bir karşılaştırma yapacak olursak; 1993–2002 yılları arasında amenajman planlarının öngördüğü yıllık D.K.G.H eta, 30.000 m³ – 60.000 m³ arasında olduğu görülmektedir. 2002 yılından itibaren, belirgin bir şekilde, yıllık etalarda artış olduğu (73.000 m³ -176.000 m³) ve daha az personel ile daha çok etanın tespiti ve damgası yapıldığı anlaşılmaktadır. Elde edilen endüstriyel odun miktarının, dikili damgaya oranı bakımından karşılaştırdığımızda 2002 yılından itibaren belirgin ölçüde bir düşme

görülmektedir. Bu düşünüş ile birlikte personel sayılarını gösteren tablolar yan yana getirildiğinde, personel sayısındaki azalmaya paralel olarak, 1993- 1998 yılları arasında, D.K.G.H.'indeki etadan % 80 ve üzeri bir oranda endüstriyel odun üretimi sağlanırken, daha sonraki yıllarda elde edilen endüstriyel odun oranında da bir düşme gözlemlenmektedir. Tablo.2'de, yapılan D.K.G.H. eta ve elde edilen endüstriyel odun miktarı gösterilmektedir. Verim yüzdeleri ve yıllar itibarıyla personel durumu göz önüne alındığında, azalan personel sayısının verim yüzdesine negatif yönde etki ettiği gözlenmektedir. Endüstriyel odun üretiminde verimlilik için yeterli sayıda yetişmiş elemana ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.

Elde edilen ürünün kalite ve ürün çeşidi açısından rakamsal bir inceleme, bu rakamlar üzerinde istatistikî modellemeler ve değerlendirmeler yapılmadığı için personel yetersizliğinin ürün kalitesi ve çeşitliliği açısından etkileri hakkında bir şey söylemek olanaklı değildir. Bunun için üretimi gerçekleştirilen endüstriyel emvalin kalite sınıflaması bilgilerinin de ortaya konarak ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Personel sayısındaki azalmanın, endüstriyel odun üretiminin zamanında yerine getirilmesi, öngörülen standardizasyonların gerçekleştirilmesi ve verimlilik konusunda çeşitli olumsuzluklara neden olmaması için, yeterli sayıda personel temini, kamu ihale kanunu çerçevesince gereken hizmet alımlarının yapılması gerekmektedir. Orman amenajman planlarının dikte ettiği etanın ürün bölüşümü işlemleri (boylama) esnasında, yeterli sayıda kalifiye orman işçilerinin varlığı, beraberinde, endüstriyel odun üretiminde standardizasyonu ve kaliteyi getireceği kanaati, endüstriyel odun üretiminde çalışan teknik elemanlarca belirtilmektedir. Yetersiz personel sayısı aynı zamanda, orman amenajman planlarınca dikte edilen D.K.G.H. etanın zamanında tespitinin ve damgasının yapılmasını da olumsuz yönde etkilemektedir. Üretim aşamasındaki gecikmeler elde edilecek orman emvalinin miktarına, kalitesine ve pazarlanmasına da olumsuz yönde etkiler yapacağı açıktır.

Yetersiz personel sıkıntısını, orman istihsalinde çalışan orman köy kalkındırma kooperatiflerinin yardımı ile giderme yolu da geçici ve hatta sonraları daha büyük sorunlara neden olabilecek bir yöntemdir. Kooperatiflerin yönetimleri, orman idaresi ile ilişkilerini bozmamak için, orman idaresince istenen yardım taleplerini şimdilik geri çevirmemektedirler.

Orman Genel Müdürlüğü, endüstriyel odun üretiminde verimlilik, kalite ve standardizasyona önem vermelidir. Bunun için, orman işletmelerinde yeterli sayıda kalifiye orman işçisi temini yönünde gerekli tedbirleri almalıdır. Devamlı personel istihdamını tercih etmiyor ise, kamu ihale kanununun sağladığı imkanlar dahilinde, hizmet alımlarını kolaylaştıracak yöntemleri uygulamaya geçirmelidir. D.K.G.H. etanın tespiti ve damgası işlemlerinde de hizmet alımlarını kolaylaştıracak tedbirleri almalıdır. Dikili satış yöntemi ile endüstriyel odun üretiminde boylama ve mesaha işlerinde gerekecek iş gücünden tasarruf sağlanmaktadır. Ancak, dikili satışların sonucunda yine endüstriyel odunun üretimi aşamasında yoğun bir kontrol gerekmektedir. Ormanlarımızdan, dikili satış yöntemi ile üretilen endüstriyel odunlar, idaremizce yapılan kontroller sonucunda, nakliye tezkerelerine bağlanarak, istenilen bölgelere nakli sağlanmaktadır. Bu işlemlerin yapılabilmesi için yeterli sayıda orman muhafaza memurunun mevcut olması gerekmektedir.

Kaynaklar

Aladağ., 1993-2008. Aladağ Orman İşletme Müdürlüğü İstihsal Dosyaları

Aladağ., 2008. Aladağ Orman İşletme Müdürlüğü Çalışma Programı.

Berkel, A., 1976. Ormancilık İş Bilgisi. İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınları, 1976, Yayın No: 2081/220

Çağlar, Y., 2004. Orman İşletmeciliğinde Verimlilik Yönetimi Eğitimi,. Orman Genel Müdürlüğü – Milli Produktivite Merkezi, Ankara, 2004

ÇOB., 2008. <http://www.cevreorman.gov.tr> (Ziyaret tarihi: 01/09/2008)

DPT., 1990. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ö.İ.K. Raporu, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Yayın No:2201-ÖİK:350 DPT: 2531. ÖİK: 547

- DPT., 2001.** VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ö.İ.K. RAPORU, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Yayın No:2531-ÖİK:547
- Geray, A. U., 1991.** Ekonomi, İ. Ü. Orman Fakültesi, Fakülte Yayın No: 430, ISBN 975 404-369-8, İstanbul, 1991.
- İlter, E., ve Kınış, S., 2007.** Orman Amenajman Planlarında Etanın Ürün Çeşitlerine Bölüşümüne İlişkin Bir Yaklaşım. Orman Kaynaklarının İşlevleri Kapsamında Darboğazlar, Çözüm Önerileri ve Öncelikler Sempozyum, Ekim 2007, İstanbul.
- Kılıç., E., 2008.** <http://www.ormannedir.com/fonksiyon.asp> (Ziyaret tarihi: 01/09/2008)
- Konukçu, M., 2001.** Ormanlar ve Ormancılığımız. Devlet Planlama Teşkilatı yayınları, 2001. Yayın No:2630
- OGM., 1996.** “Asli Orman Ürünlerinin Üretim İşlerine Ait” 288 sayılı tebliğ,1996.
- OGM., 1987.** “Orman Emvalinin Standardizasyonu ve Satış Esasları” 279 sayılı tebliğ, 1987.
- Özdönmez, M., Kesen, A., Ekizoğlu, A., 1998.** Ormancılık Yönetim Bilgisi, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınları 1998. Yayın No : 4157/457
- Şimşek, C., 2001.** Ormancılıkta İstihdam. T.C.Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü Orman Ekonomisi Anabilim Dalı Bitirme Ödevi, Isparta, 2001
- Türker, M. F., 1998.** Orman İşletmeciliği Ders Notları, K.T.Ü. Orman Fakültesi, Yayın No: 52, Trabzon, 1998

DEVLET ORMAN İŞLETMELERİNDE ODUN HAMMADDESİ ÜRETİMİNDE TAHTACILARIN ROLÜ^(*)

İsmet DAŞDEMİR¹

Seyda KANBUROĞLU²

¹ Prof. Dr. BÜ Bartın Orman Fakültesi, e-posta: isdasdemir@hotmail.com

² Hakkari Orman İşletme Müdürlüğü, e-posta: seydik80@hotmail.com

Özet

Tahtacılar, atalarından bu yana orman işçiliği ile uğraşan ve bu mesleği bir gelenek haline getiren Alevi Türkmen topluluğudur. Tahtacılar, yaşadıkları yerlerden dolayı orman işçiliği ile uğraşmışlar ve bu adı almışlardır. Günümüzde Türkiye'nin güneydoğusundan başlayarak yoğun olarak Adana, İçel, Antalya, Isparta, Muğla, Denizli, Aydın, İzmir ve Balıkesir illerindeki ormanlık alanlarda yaşamaktadırlar. Bu durum yaşam biçimlerini şekillendirmiştir. Bu nedenle Tahtacılar ormana sadece kazanç getiren bir varlık gözüyle bakmamakta, aksine ormanla aralarında duygusal bir bağ bulunmaktadır. Türkiye'de devlet orman işletmelerinde odun hammaddesi üretim işleri, Orman Kanununun 40. maddesi gereğince, vahidi fiyatla bölgedeki orman köylüsüne, kooperatiflere ve yeterli iş gücü bulunmadığı veya işe ehil olmadıkları takdirde, dışarıdan getirilen işçilere yaptırılmaktadır. Bu işçilerin başında Tahtacılar gelmekte ve üretim işlerinin gerçekleştirilmesine önemli katkılar yapmaktadırlar.

Bu çalışmada; Türkiye'deki devlet orman işletmelerinin odun hammaddesi üretim işlerinde çalışan Tahtacıların ormanla olan ilişkileri ve bazı sosyo-ekonomik özellikleri incelenerek, üretim dönemindeki çalışma ve yaşam koşulları değerlendirilmiş ve odun hammaddesi üretimindeki rolleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Böylece Tahtacıların zor çalışma koşullarında odun hammaddesi üretim işlerindeki bilgi, beceri ve deneyimlerinin önemi vurgulanarak, işletme yönetimine ve sürdürülebilir ormancılığa yaptıkları katkılar değerlendirilmiştir. Bu amaçla araştırmada; Bilecik, Bursa, Zonguldak-Devrek, Düzce, Adana-Karaisalı ve Ankara-Kızılcahamam orman işletme müdürlüklerindeki 20 işletme yöneticisiyle ve toplam 40 Tahtacı aile reisi ile görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler çizelgeler, yüzdeler ve *khi-kare* yöntemi ile değerlendirilmiştir. Buna göre Tahtacıların orman işletmelerinin odun hammaddesi üretimi içindeki payı *yapacakta* %8.7 ve *yakacakta* %23.5 olarak bulunmuştur. Tahtacıların %11'lik bir üretim giderine karşılık odun hammaddesi üretimine %16'lık bir katkı yaparak, orman işletmelerinin üretim maliyetlerine, verimliklerine ve kârlılıklarına etkili oldukları anlaşılmıştır. Ayrıca Tahtacıların üretim döneminde karşılaşmış oldukları en önemli yaşamsal sorunlarının *barınma* ve *sağlık* olduğu saptanmıştır. Bu sorunların çözümü, üretim işlerindeki etkenliklerinin artırılması ve giderek yok olmaya başlayan Tahtacı kültürünün korunması için birtakım öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tahtacılar, odun hammaddesi üretimi, devlet orman işletmeleri, Türkiye.

The Role of the Tahtacis in Production of Wood Raw Material in State Forest Enterprises of Turkey

Abstract

Tahtacis is an Alaouite-Turkmen community who has been endeavoring with forest workmanship since fathers and living this occupation as a tradition. They were named as Tahtacı and they endeavored with forest workmanship because of their living places. Today, they live intensively in forest lands of Adana, İçel, Antalya, Isparta, Muğla, Denizli, Aydın, İzmir and Balıkesir cities beginning from Southeastern of Turkey. This condition gave shape to their way of life. Therefore, Tahtacis do not looking at forest as a value providing not only earnings, contrary there is an emotional relation between forest and them. According to the 40th act of Forest Law, production works of wood raw material in state forest enterprises of Turkey have been made by forest villagers and cooperatives who work with unit price method in the region. But, if enough labor force is not available in the region or they did not know production works, it

(*) Bu çalışma, ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü, Ormanlık Ekonomisi Anabilim Dalında 2006 yılında gerçekleştirilen bir yüksek lisans çalışmasından üretilmiştir.

can be done the workers emigrated from another region. Tahtacis is the most important of these workers and they significantly contribute to realize wood production works.

In this study, relations with forest of Tahtacis working on the production of wood raw material of state forest enterprises in Turkey and some socio-economics characteristics are investigated, their work and life conditions during the production period are evaluated and their roles in wood raw material production are brought up. Thus, by emphasizing importance of technical knowledge, experience and skill of Tahtacis on wood production in difficult work conditions, their contributions to enterprise management and sustainable forestry are evaluated. For this aim, in the study, totally 20 forest enterprise managers and 40 Tahtacı family leaders are interviewed in Bilecik, Bursa, Zonguldak-Devrek, Düzce, Adana-Karaisalı and Ankara-Kızılcahamam Forest Enterprises. Obtained data are evaluated by tables, percentages and *khi-kare* methods. According to the research findings, share of Tahtacis in the wood production of forest enterprises is found as 8.7% in industrial wood and 23.5% in firewood. Moreover, Tahtacis contributed to the physical quantity of wood production as a 16% contribution in spite of 11% of wood production cost, and so, it is understood that they affected on production cost, productivity and profitability of forest enterprises. Furthermore, the most important vital problems of Thatacis faced in wood production period are determined as *accommodation* and *health*. Finally, some suggestions are improved to solve these problems, to increase their effectiveness in wood production and to keep on the culture of Tahtacı coming to end.

Keywords: Tahtacis, wood raw material production, state forest enterprises, Turkey.

1. Giriş

Ormancılığın kendine özgü özellikleri ve sürdürülebilir kalkınmadaki öneminden dolayı orman kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi de önem arz etmektedir. Orman kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi konusunda yerel halklar, kadın toplulukları, orman köylüleri ve ormanda çalışanlar önemli bir etkiye sahiptir (Carino, 1997). Türkiye’de orman işlerinde çalışan topluluklardan birisi de Tahtacılar olup, Tahtacıların odun hammaddesi üretimindeki rollerinin sürdürülebilir ormanlık açısından değerlendirilmesine ihtiyaç vardır.

Tahtacılar, atalarından bu yana orman işçiliği ile uğraşan ve bu mesleği bir gelenek haline getirmiş olan Alevi Türkmen topluluğudur. Anadolu’ya Orta Asya’dan geldikleri ve Oğuz Türkmenlerinden oldukları bilinen (Engin, 1998) Tahtacılar, Moğol baskısından kaçarak önceleri Horasan’a ve Irak’a, buradan da Toroslara kadar gelmiş ve ormanlık alanlara yerleşmişlerdir. Tahtacılar, yaşadıkları yerlerden dolayı orman işçiliği ile uğraşmışlar ve bu adı almışlardır (Küçük, 1995; Çıblak, 2000; Anonim, 2004). Günümüzde Türkiye’nin güneydoğusundan başlayarak yoğun olarak Adana, İçel, Antalya, Isparta, Muğla, Denizli, Aydın, İzmir ve Balıkesir illerindeki ormanlık alanlarda yaşamaktadır (Yörük, 1998).

Tahtacılar orman işçiliğinin atalarından kendilerine miras kaldığını düşünerek, bu mesleği günümüze kadar devam ettirmişler ve orman işçiliğini bir gelenek haline getirmişlerdir. Ormanlar, Tahtacıların hayatında ve yaşam tarzlarında önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu nedenle Tahtacılar ormana sadece kazanç getiren bir varlık gözüyle bakmamakta, aksine ormanla aralarında duygusal bir bağ bulunmaktadır. Örneğin, Tahtacıların, kesimini yapacakları ağacın yanına gittiklerinde, öncelikle ağaca niyaz edip (affını isteyip) daha sonra ağacın kesimini yaptıkları söylenmektedir. Ayrıca yaşlı kadınlar bu ağaçlara ağıtlar yakmaktadır. Çünkü kesilen ağacın düzgün ve güçlü gövdesinin olmasından dolayı ağacı güçlü, kuvvetli ve dürüst yiğitlere benzetmektedirler (Gül, 1998). Tahtacılar, üstlendikleri işi tüm aile bireyleriyle birlikte yaparlar ve yılın büyük bir kısmını (8-9 ay) orman içerisinde çadırlarda geçirmektedir. Bu durum yaşam biçimlerini şekillendirmektedir. Tahtacılar çok daha yetkin birer orman işçisi olup, çoğunluğu (%63) topraksızdır ve büyük ölçüde köylülük niteliğini yitirmişlerdir (Çağlar, 1979). Geçmişte göçebe olarak yaşayan Tahtacılar, günümüzde çoğu yerde yerleşik düzene geçmiştir. Bir kısmının toprağa bağlandığı, bir kısmının da kendilerine daha farklı geçim

kaynakları sağladıkları ve geleneksel kültürlerinin giderek yok olmaya başladığı görülmektedir (Çıblak, 2000).

Türkiye’de devlet orman işletmelerinde odun hammaddesi üretim işleri, 1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 40. maddesi gereğince; vahidi fiyatla bölgedeki orman köylüsüne, kooperatiflere, işgücünün yeterli ve işe ehil olmaması, aşırı fiyat istenmesi veya ihtilaflar çıkması hallerinde ise, dışarıdan getirilen ormancılık kooperatiflerine veya köylülere yaptırılmaktadır (Kızılay, 1984). Ayrıca orman işçiliği yapan orman köylüleri tüm üretim dönemi boyunca ormancılık işlerinde çalışan kalifiye orman işçisi olmadıklarından dolayı, teknik bilgi, iş kalitesi ve verimlilik açısından yeterli gelmemektedir (Özdönmez, 1977). Özellikle işgücünün yeterli olmaması veya işe ehil olmaması hallerinde üretim işleri aksamakta ve orman işletme yöneticileri zor durumda kalmaktadır. Bu durumda Tahtacılar kurtarıcı görevi görmekte, yaşadıkları yerlerden mevsimlik göç yolu ile gelerek, birçok yerdeki işgücü açığını kapatmaktadır. Orman işçiliği yapan köylülerinin çoğunluğu orman işçiliği dışında başka işlerle de uğraşmasına karşın, Tahtacıların tek uğraşının orman işçiliği olması, onları diğer orman işçilerinden ayıran bir özelliktir. Sürekli olarak orman işçiliği ile uğraşmaları ve bu işi çocukluklarından itibaren ailelerinden öğrenmeleri, orman işçiliğinde bilgi, beceri ve deneyim sahibi olmalarını sağlamıştır.

Diğer yandan ormancılık çalışmaları, açık hava ve zor arazi koşullarında yapıldığından, bu tür işlerde istihdam edilecek fiziki işgücünün de bu zor koşullara dayanıklı ve işin tekniğine uygun beceriye ve deneyime sahip olması gerekmektedir. Tahtacıların orman işçiliği konusundaki yetenekleri ve zor yaşam koşullarına dayanıklı oluşları ise, bilinen bir gerçektir. Bunun yanı sıra, iş güvenliği ile ilgili koruyucu önlemlerin alınması ve üretimden satışa kadar tüm teknik işlerde rasyonellik ilkelerine uygun davranmak gerekmektedir.

Bu çalışmada; Türkiye’deki devlet orman işletmelerinin odun hammaddesi üretim işlerinde çalışan Tahtacıların ormanla olan ilişkileri ve bazı sosyo-ekonomik özellikleri incelenerek, üretim dönemindeki çalışma ve yaşam koşulları değerlendirilmiş ve odun hammaddesi üretimindeki rolleri ve önemleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Böylece Tahtacıların zor çalışma koşullarında üretim işlerindeki bilgi, beceri ve deneyimlerinin önemi vurgulanarak, işletme yönetimine ve sürdürülebilir ormancılığa yaptıkları katkılar değerlendirilmiştir. Ayrıca Tahtacıların üretim döneminde karşılaştıkları yaşamsal sorunları belirlenerek, bu sorunların çözümü, üretim işlerindeki etkenliklerinin artırılması ve giderek yok olmaya başlayan Tahtacı kültürünün korunması konusunda birtakım önerilerde bulunulmuştur.

2. Materyal ve Yöntem

Çalışma alanı olarak, 2004–2005 yıllarında Tahtacıların yoğun olarak çalıştığı Bilecik, Bursa, Zonguldak-Devrek, Düzce, Adana-Karaisalı ve Ankara-Kızılcahamam orman işletmeleri seçilmiştir. Araştırmanın amacına ulaşması açısından bir kısım veriler (Tahtacıların yaşam tarzları, kültürleri, işletmelerin odun hammaddesi üretim miktarları, üretim maliyetleri, gelir ve giderleri vb. bilgiler) yazılı kaynaklardan temin edilmiştir. Bir kısım veriler (Tahtacıların demografik yapıları, eğitim durumları, orman içerisindeki yaşam koşulları, sosyal ve ekonomik durumları, aile düzenleri ve çalışma koşulları, üretim miktarları vb.) ise, Tahtacıların yoğun olarak çalıştığı orman işletmelerindeki yöneticilerle ve odun hammaddesi üretimi yapan Tahtacılarla yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Bu amaçla söz konusu orman işletmelerindeki 20 orman işletme yöneticisiyle (müdür, müdür yardımcısı, işletme şefi) ve toplam 105 Tahtacı ailesinden (Bilecik-23, Bursa-20, Devrek-6, Düzce-13, Karaisalı-25, Kızılcahamam-18) 40 Tahtacı aile reisi (toplam birey sayısı 198) ile görüşmeler yapılmıştır. Böylece Tahtacılar 40/105=0.38 oranında örneklenmiştir. Görüşmelerde kullanılmak üzere orman işletme yöneticileri için 14, Tahtacılar için 29 sorudan oluşan birer anket formu hazırlanmıştır. Anketler yüz-yüze görüşme usulüyle uygulanmıştır. Elde edilen veriler; çizelgeler, yüzde hesabı ve *khi-kare* yöntemi ile değerlendirilmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

3.1. Tahtacıların Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yapılarının Değerlendirilmesi

Görüşme yapılan Tahtacı ailelerinin %60'ı illerde, %7.5'i ilçelerde, %32.5'i ise köylerde daimi ikamet etmektedir. Ailelerin büyük çoğunluğu (%85'i), 3-6 kişilik bireylerden oluşan çekirdek aile yapısındadır. Tahtacı aile reislerinin tamamı erkektir. Bu kişilerin %70'i, 35-54 yaş grubu arasındadır. Aile reislerinin çoğunluğunun eğitim düzeyi düşük olup, %17'si okur-yazar, %78'i ilkokul ve %5'i ortaokul mezunudur. Görüşme yapılan 40 ailede toplam 198 birey bulunmaktadır. Bunların 104'ü kadın ve 94'ü erkektir. Aile fertlerinin büyük çoğunluğu (%70'i) çalışma çağındaki üretken nüfustan oluşmaktadır. Toplam 198 bireyin 35'i okul çağına gelmemiş çocuklar olup, geriye kalanların %78'i ilkokul mezunudur. Okur-yazar olmayan bireyler genellikle yaşlılardır. Gençlerin eğitim düzeyi daha yüksektir. Tahtacı aile reislerinin tümü baba mesleği olan orman işçiliği ile uğraşmaktadır. Okuma fırsatı bulamayan bu kişiler, orman işçiliğini bilfiil ormanda üretim işlerinde çalışarak ailelerinden öğrenmiştir. Aile bireylerinin büyük çoğunluğu (%63) orman işçiliği yapmaktadır.

3.2. Tahtacıların Çalışma Koşullarının ve Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi

Tahtacılar, çalışma mevsimi geldiği zaman çalışacakları yerlere göç etmektedir. Tahtacılar hem inançları gereği hem de bazı temel ihtiyaçlarını (barınma, beslenme için pazar alışverişi yapmak vb.) karşılamak amacıyla cuma günleri (bazı Tahtacılar salı günleri) çalışmamaktadır. Tüm aile bireyleri ormanda çalıştığı için, kadınların genelde kolay hazırlanan yemekler yaptıkları, enerji ve güç veren protein ağırlıklı beslenmeye özen gösterdikleri tespit edilmiştir.

Tahtacılar zor şartlarda para kazanmak amacıyla geldikleri için hemen her zorluğu göze almakta; ağaç türü, ürün çeşitleri, arazi koşulları vb. konularda fazla seçici davranmamaktadır. Genellikle işletme merkezine ortalama 19 km uzaklıktaki zor arazi koşullarında çam, meşe, kayın, gürgen ve kavak türlerinde odun hammaddesi üretim işlerinde çalışmaktadırlar. Görüşülen Tahtacı ailelerin tamamı yakacak üretimi yapmıştır. Bunun yanı sıra, %32.5'i yapacak, %22.5'i lif yonga ve sırk-çubuk üretimi de yapmıştır. Odun hammaddesi üretiminin %12.5'i iğne yapraklı, %5'i geniş yapraklı, %82.5'i de karışık meşcerelerden gerçekleştirilmiştir. Tahtacı ailelerin ormanda çalışma süreleri 5-12 ay arasında değişmektedir. Bu süre iklim koşullarına ve işin özelliklerine göre değişmekle beraber ortalama 8 aydır. Tahtacılar, çalışma yerleri yerleşim merkezlerinden uzak olduğu için, ormanda kendi yaptıkları çadırlarda barınmaktadır (Şekil 1-A).

Tahtacı aile reisleri genellikle kamyon sahibi olan ve ormanda kendi adına iş alan kişilerdir. Ancak kamyon sahibi olmayan ve ormanda kendi adına iş alan kişiler de bulunmaktadır. Tahtacı aile reislerinin %30'u (kamyon sahibi olan Ağalar) orman işletme yöneticileri ile birebir görüşerek, %70'i (kamyon sahiplerinin yanında çalışan aileler) ise başkaları aracılığı ile orman işi almaktadır. Tahtacıların büyük çoğunluğu (%53) orman işçiliğinin o bölgede yaşayan orman köylüsüne yaptırılması ve orman işletme yöneticilerinin kendilerini yeterince tanımaması nedeniyle iş bulmakta zorluk çekmektedir. Kamyon sahibi kişiler (Ağa) yanlarına aldıkları birkaç aile ile birlikte ormanda üretim yapmakta ve diğer ailelerin nakliye işini gerçekleştirmektedir. Diğer yandan Tahtacılar, çalışma yeri konusunda herhangi bir tercih yapmamakta ve iş olan her yere gitmektedir. Ancak daha önce çalıştığı bölgede iş bulan ve tekrar çalışan kişi sayısı fazladır (%90). Bu durumun oluşmasında orman işletme yöneticilerinin Tahtacıların yaptıkları işi beğenmesinin önemli rolü vardır.

Tahtacı ailelerin beslenme sorunu olmamasına rağmen, barınma (çadırlar dış etkilere karşı dayanıksız olup, yeterli donanımına sahip değildir) ve sağlık sorunları vardır. Ormanda çalışma sonucu Tahtacıların %43'ünde en çok *bel ağrısı*, *vücutta uyuşma ve duyma bozukluğu* şeklinde rahatsızlıklar söz konusudur. Pek çoğunun sağlık güvencesinin olmaması, sağlık merkezlerine uzak olmaları ve üretim işlerinde koruyucu önlem almamaları bu sorunları daha da

artırmaktadır. Tahtacılar, karşılaştıkları yaşamsal sorunları genellikle kendileri çözmekte, ancak orman işletme yöneticileri de kısmen yardımcı olmaktadır. Diğer yandan, Tahtacılar orman köylüsü ve orman işletmesi ile de bazı sorunlar (köylülerin bölgelerinde dışardan gelen işçilerin çalışmasını istememesi, iş karşılığı ödemelerin geç yapılması) yaşamaktadır. Tahtacıların yaşadıkları sorunların orman işletmelerine göre farklı olmadığı khi-kare testi ile anlaşılmıştır ($\chi^2 = 44.43$; $p > 0.05$).

Tahtacıların nadiren karşılaştıkları sorunlardan biri de; zor arazi koşullarında üretim yapılması ve ürünün nakliyatı için yeterli yol olmamasıdır. Ailelerin %27.5'inde kamyon, %35'inde ise traktör bulunmasına rağmen, tamamında en az bir katır vardır ve ürünlerin bölmeden yol kenarına veya rampaya taşınmasında genellikle bu katırlar kullanılmaktadır (Şekil 1-B).

Tahtacılar günlük yaklaşık 10 saat çalışmaktadır. Günlük odun hammaddesi üretim miktarı arazinin durumuna, iklim koşullarına ve çalışma süresine göre değişmektedir. Normal arazi ve iklim koşullarında 4 kişilik bir aile günlük ortalama 10 m³ yapacak veya 20 ster yakacak üretimi yapabilmektedir. Tahtacılar zor arazi ve meşcere koşullarında çalıştıklarından, orman köylülerine göre odun üretimdeki işgücü verimlilikleri düşüktür.

Şekil 1. A) Ormanda bir Tahtacı ailesi barınağı, B) Tahtacıların katırla odun nakliyatı.

3.3. Tahtacıların Ekonomik Yapılarının Değerlendirilmesi

Zor koşullarda çalışılması, emeğin karşılığının tam olarak alınamaması ve sağlık güvencesinin olmaması nedeniyle, günümüzde orman işçiliği yapan Tahtacı sayısı giderek azalmış ve Tahtacılar kendilerine yeni geçim kaynakları arayışına girmiştir. Ancak görüşme yapılan Tahtacıların %88'nin temel geçim kaynağı yalnız orman işçiliğidir. %12'lik kısım ise orman işçiliği yanında başka işlerle de (nakliyecilik, şoförlük, meyve ve sebze bahçelerinde yevmiyeli çalışmak, marangozhanelerde işçilik, kahvehane işletmeciliği vb.) uğraşmaktadır.

Tahtacı ailelerin toplam yıllık gelirlerinin ve orman işçiliğinden sağladıkları gelirlerin dağılımı incelendiğinde; %70'nin yıllık gelirinin 5 000 – 24 000 YTL arasında olduğu ve bunun tamamını orman işçiliğinden sağladıkları anlaşılmaktadır (Tablo 1).

Tahtacılar, yılın büyük bir bölümünü ormanda geçirdikleri için kazandıkları gelirin büyük bir bölümünü de bu dönemde harcamaktadır. Harcamalarının büyük çoğunluğunu motorlu testerenin yakıt masrafı, katırların yem masrafı ve ailenin günlük yiyecek masrafları oluşturmaktadır. Ortalama 50 YTL olan günlük masrafın yaklaşık yarısı yiyecek için

harcanmaktadır. Diğer yandan yıllık toplam gelirlerinin yaklaşık yarısı, orman işçiliği döneminde harcanmaktadır. Ayrıca Tahtacılar üretim işlerini aksatmamak için kullandıkları araç ve gereçlerin (motorlu testere, balta, kabuk soyma makinesi vb.) tamamını kendileri satın almaktadır. Bu tür masraflar da düşünüldüğünde Tahtacıların ekonomik bakımından ne kadar güç koşullarda çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 1. Tahtacıların yıllık gelir dağılımı (2004 yılı itibariyle).

Gelir Dilimi (YTL)	Toplam Yıllık Gelirlerin Dağılımı		Orman İşçiliğinden Sağlanan Gelirlerin Dağılımı	
	Aile Sayısı	Yüzde	Aile Sayısı	Yüzde
5 000 – 14 000	9	22.5	12	30.0
15 000 – 24 000	19	47.5	16	40.0
25 000 – 34 000	4	10.0	5	12.5
35 000 – 44 000	3	7.5	2	5.0
45 000 – 54 000	1	2.5	1	2.5
> 55 000	4	10.0	4	10.0
Toplam	40	100	40	100

3.4. Tahtacıların İstihdamına Yönelik Değerlendirmeler

Tahtacılar ormanda yalnız *odun hammaddesi üretim* işlerinde (kesme, sürütme, taşıma) çalışmaktadır. Bunun dışındaki tohum toplama, fidanlık, ağaçlandırma, örtü temizliği vb. işlerle uğraşmamaktadır. Ancak, bazı Tahtacılar kendi tüketimleri için ormandan kekik, mantar, reçine gibi odun dışı bitkisel ürünleri toplamakta ve odun kaşık, oklava, ekmek tahtası, yufka tahtası (evregeç) vb. araç-gereçler yapmaktadır.

Tahtacılar geçmiş yıllarda odun hammaddesi üretimine genellikle büyük gruplar halinde gittikleri halde, günümüzde daha *küçük gruplar* halinde üretim yapmaktadır. Bunun nedeni, bir taraftan teknolojik gelişmeler, diğer taraftan gençlerin orman işçiliği dışında iş alanlarına yönelmesidir.

Orman işletme yöneticilerinin %50'si bölgede yeterli işgücü bulunmadığı, %30'u işin ehli oldukları, %20'si de kaliteli ve verimli çalıştıkları için Tahtacıları tercih etmektedir. Zaman zaman farklılıklar olsa da Tahtacılar sürekli olarak aynı bölgelerde çalışmaktadır. Bunun temel nedeni, zor arazi ve üretim koşulları nedeniyle orman köylüsünün işe istekli olmaması, işgücünün yetersiz olması ve işletme yöneticilerinin Tahtacıların üretim işlerini beğenmesidir. Keza Tahtacılar sürekli olarak aynı bölgelerde odun hammaddesi üretimi işlerinde çalıştıkları için, çoğu orman işletme yöneticisi bu kişileri tanımakta ve bu kişilere ulaşmakta herhangi bir zorluk çekmemektedir. Örneğin, Bilecik Orman İşletme Müdürlüğü'ne bağlı Gölpazarı Orman İşletme Şefliğinin 2004 yılı üretimi sürekli olarak aynı bölgede çalışan Tahtacılar yapmıştır. Bu konuda yapılan *khi-kare* testi sonucunda Tahtacıların *tercih edilme nedenlerinin orman işletme yöneticilerine göre* farklı olmadığı da ($\chi^2 = 6.08$; $p > 0.05$) anlaşılmıştır.

3.5. Tahtacıların Odun Hammaddesi Üretim İşlerinin Değerlendirilmesi

Odun hammaddesi üretimi sırasında kesme, sürütme ve taşıma işlerinde yanlış tekniklerin kullanılması, işe ehil olmama ve yeterli teknik bilgiye sahip olmama gibi nedenlerden dolayı birtakım zayıflıklar oluşmakta (Miraboğlu, 1956), standartlara uygun mal üretilmemekte ve neticede orman işletmeleri ekonomik kayıplara uğramaktadır. Üstelik işletme yönetimi üretimde çalışacak işçilere üretim öncesinde herhangi bir eğitim veya bilgi vermemektedir. Keza, üretim işlerinin işletme tarafından sürekli olarak takip edilmemesi halinde, kesim zayıflıkları artmakta, kaçak kesimler oluşmakta ve işin yarıda bırakılması vb. sorunlar yaşanmaktadır. Bu nedenle odun hammaddesi üretimde çalışacak işçilerin üretim tekniklerini iyi bilmesi, işe ehil, yetenekli, deneyimli ve sorumluluk sahibi olması büyük önem arz etmektedir. Bu konuda Tahtacılar işe

ehil, bilgili ve deneyimli oldukları için, işletme yönetiminin fazla bir denetimine gerek kalmadan üretim alanlarındaki zayıfların en az olduğu, standartlara uygun mal üretildiği, kaçak kesim veya işi yarıda bırakma gibi *herhangi bir sorun yaşanmadığı* belirtilmiştir.

Orman işletme yöneticilerinin Tahtacıların yapmış olduğu odun hammaddesi üretim işlerine ait herhangi bir olumsuz görüşü bulunmamaktadır. Orman işletme yöneticilerinden orman köylüsünün yaptığı odun hammaddesi üretim işleri ile Tahtacıların yaptığı odun hammaddesi üretim işlerinin karşılaştırmaları istenildiğinde; yöneticiler, orman köylüsünün orman işçiliği konusunda iyi bir durumda olduğunu, ancak Tahtacıların bu işte daha yetenekli, işin tekniğini daha iyi bilen ve daha bilgili bir konumda olduklarını belirtmiştir. Ayrıca orman işletme yöneticileri, zor arazi koşullarına daha dayanıklı ve işletme yöneticilerinin istediği her işi yapıyor olmalarından dolayı, Tahtacıları tercih ettiklerini ifade etmiştir. Birçok orman köylüsü orman işçiliği yanında tarım ve hayvancılık işleriyle de uğraştığı için, üretim işlerini zamanında bitirememeleri, hasat döneminde çalışmamaları gibi birtakım sorunlarla karşılaşabilmektedir. Ancak Tahtacıların tek uğraşısı orman işçiliği olduğundan, bu tür sorunlar ortadan kalkmaktadır. Dolayısıyla, anket uygulanan orman işletme yöneticilerinin tamamı çalıştırdığı Tahtacıların odun hammaddesi üretiminde *verimlilik, iktisadilik ve kârlılık açısından işletme yönetimine katkı sağladığını* düşünmektedir. Diğer yandan, her ne kadar işletme yöneticileri Tahtacıların üretim işlerinden memnun olsalar bile, onları üretim işlerinde çalıştırma konusunda yöredeki orman köylülerinin itirazı nedeniyle sorunlar yaşamaktadır.

Tahtacıların *daha verimli ve etken çalışmaları* için nelerin yapılması gerektiği konusunda; orman işletme yöneticilerinin %55'i sağlık sigortası yapılmalı, %40'ı arazideki yaşam koşulları iyileştirilmeli ve %5'i üretim birimi başına daha yüksek ücret ödenmeli şeklinde öneri yapmıştır. Görüldüğü gibi orman işletme yöneticilerinin çoğunluğu (%55) Tahtacıların en önemli sorunun sağlık olduğunu düşünmekte (Tahtacılar da aynı düşünmektedir) ve bunun için de sağlık sigortası yapılması gerektiğini bir önlem olarak görmektedir. Bu konudaki H_0 varsayımını test amacıyla uygulanan *khi-kare* testi sonucunda; *Tahtacıların daha etken ve verimli çalıştırılmaları konusundaki düşüncelerin orman işletmelerine göre farklı olmadığı* ($\chi^2 = 1.61$; $p > 0.05$) saptanmıştır.

3.6. Tahtacıların Odun Hammaddesi Üretimine Katkısı

Tahtacıların yapmış oldukları odun hammaddesi üretiminin orman işletme müdürlüklerinin toplam odun hammaddesi üretimine katkısını Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Tahtacıların orman işletmelerinin odun hammaddesi üretimine katkısı (2004 yılı).

Orman İşletme Müdürlüğü	Yapacak Miktarı (m ³)		Yakacak Miktarı (ster)		Tahtacıların Katkısı	
	İşlet.Toplam Üretimi	Tahtacıların Üretimi	İşlet. Toplam Üretimi	Tahtacıların Üretimi	Yapacakta (%)	Yakacakta (%)
Bilecik	91 500	2 700	176 076	25 000	3.0	14.2
Bursa ^(*)	11 734	11 200	11 165	9 000	95.4	80.6
Devrek	50 623	1 250	8 872	800	2.5	9.0
Düzce	38 104	2 500	23 652	11 000	6.6	46.5
Karaisalı	46 737	3 000	51 974	15 000	6.4	28.9
Kızılcahamam	9 470	1 000	20 605	8 000	10.6	38.8
Toplam	248 168	21650	292 344	68 800	8.7	23.5

(*) Sadece Orhangazi İşletme Şefliğine ait veriler kullanılmıştır.

Buna göre Tahtacıların orman işletmelerinin toplam odun hammaddesi üretimi içindeki payı *yapacakta* %8.7 ve *yakacakta* %23.5 olarak bulunmaktadır. Bursa Orman İşletmesinde sadece bir şeflik dikkate alındığı için, bu işletmenin hesaplara katılmaması halinde ise, söz konusu payların yapacakta %4.4 ve yakacakta %21.3 olduğu anlaşılmaktadır. Bu rakamlar Tahtacıların

yapmış oldukları üretim miktarının, orman işletmelerinin üretim miktarı içinde küçümsenemeyecek bir paya sahip olduğunu göstermektedir.

Diğer yandan Tahtacıların yaptıkları bu üretim miktarına karşılık, 288 sayılı tebliğe dayanarak belirlenen 2004 yılı birim fiyatlarına (kesme, sürütme ve taşıma toplamı olarak) göre kendilerine yaklaşık 2 202 513 YTL ödeme yapılmıştır. Bunun işletmelerin toplam üretim giderleri içindeki payı ise %11 civarındadır (Tablo 3). Yani Tahtacılar %11'lik bir üretim giderine karşılık, orman işletmelerinin odun hammaddesi üretimine yaklaşık %16'lık ((23.5+8.7)/2) bir katkı yapmıştır.

Tablo 3. Orman işletmelerince Tahtacılara yapılan ödemeler ve işletmenin üretim giderleri içindeki payı (2004 yılı fiyatlarıyla YTL).

Orman İşletme Müdürlüğü	Yapacak		Yakacak		Tahtacılara Yapılan Ödemeler (YTL)	İşletmenin Üretim Giderleri (YTL)	Üretim Giderleri İçinde Tahtacıların Payı (%)
	Birim Fiyat (YTL/m ³)	Tahtacıların Üretimi (m ³)	Birim Fiyat (YTL/Ster)	Tahtacıların Üretimi (Ster)			
Bilecik	39.15	2 700	23.15	25 000	684 455	3 433 000	19.9
Bursa	34.84	11 200	22.50	9 000	592 708	2 841 000	20.9
Devrek	35.75	1 250	25.90	800	65 408	4 370 000	1.5
Düzce	35.10	2 500	26.80	11 000	382 550	3 733 000	10.2
Karaisalı	27.11	3 000	12.02	15 000	261 630	4 304 000	6.1
Kızılcahamam	38.36	1 000	22.18	8 000	215 762	1 290 000	16.7
TOPLAM					2 202 513	19 971 000	11.0

Keza Bursa Orman İşletmesi hariç, diğer orman işletmelerinin tamamının kârlı çalıştığı, en fazla kârın Bilecik, en az kârın ise Kızılcahamam Orman İşletmesince sağlandığı ve işletmelerin ortalaması olarak yaklaşık 2 214 000 YTL kâr elde edildiği saptanmıştır.

4. Sonuç ve Öneriler

Tahtacılar atalarından bu yana devam eden orman işçiliği mesleği bir gelenek ve kültür haline gelmiştir. Orman işlerinin içinde büyüyen ve orman işçiliği ile geçimini sağlayan bu toplum, ormanlardan maddi bir kazanç elde etmenin yanı sıra, ormana olan sevgi bağları ile de farklı bir özelliğe sahiptir. Ancak zor yaşam koşullarına sahip olması, emeğin karşılığının tam olarak alınamaması, herhangi bir sağlık güvencesinin olmaması ve artan eğitim düzeyleri nedeniyle, orman işçiliği mesleği günümüzde fazla cazip gelmemekte ve Tahtacılar başka mesleklere yönelmektedir. Böylece orman işçiliği yapan Tahtacı sayısı azalmakta ve geleneksel Tahtacı kültürü giderek bozulmaktadır. Bu sonuç orman işletmeleri için büyük bir kayıp olarak görülmektedir. Çünkü orman köylüsünün işe ehil olmaması veya zor arazilerdeki üretim işlerinde çalışmak istememesi halinde, orman işletmelerinin odun hammaddesi üretimi olumsuz yönde etkilenmektedir.

Tahtacılar işletme merkezine uzak, zor arazi koşullarında ailece çalışmakta ve yılın büyük bir bölümünü göçebe olarak ormanda çadırlarda geçirmektedir. Orman işçiliğinden başka geçim kaynağı olmayan ve ekonomik bakımdan yoksul sayılan Tahtacılar, orman köylüsüne göre işin tekniğini bilen, bilgili, deneyimli ve daha yetenekli, genellikle yeterli işgücü bulunmadığı durumlarda işletmelerin en zor üretim işlerini yapan (adeta kurtarıcı veya stepne görevi gören), kaliteli ve verimli çalışan ve yaptıkları işleri beğenilen bir konumdadırlar. Buna karşılık Tahtacılar üretim dönemi boyunca başta barınma ve sağlık (bel ağrısı, vücutta uyuşma ve duyma bozukluğu vb.) olmak üzere pek çok sorunla (orman köylüsü ile çatışmalar, iş karşılığının geç ödenmesi) karşılaşmaktadır. Ayrıca Tahtacılar ile orman işletme yöneticileri arasındaki ilişkinin ve iletişimin artırılması önemlidir. İşletme yöneticilerinin üretim işlerinin yanı sıra, Tahtacıların orman içerisindeki yaşam ve çalışma koşullarıyla da ilgilenmesi ve

karşılıklı güven ortamının oluşması, iş veriminin artmasına ve huzurlu bir çalışma ortamının oluşmasına yardım edecektir.

Tahtacıların istihdamının, orman işlerindeki etkenliklerinin artırılması ve giderek yok olmaya başlayan Tahtacı kültürünün korunması için belirli hukuki düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bunların başında orman işletmelerinin Tahtacılara iş verme konusunda esneklikler sağlanması, orman işçiliğinin sürekli hale getirilmesi, sağlık güvencesi (sağlık sigortası) verilmesi, beslenme (yiyecek yardımı) ve barınma (dayanıklı baraka, karavan, su tankı temini vb.) konusunda yardımcı olunması gelmektedir. Böylece Tahtacıların daha etken ve verimli çalışması sağlanarak, orman işlerinde etkenliğin ve verimliliğin artırılması ve dolayısıyla işletme yönetimine ve sürdürülebilir ormancılığa yapılan katkıların artırılması mümkün olacaktır.

Türkiye’de orman işçiliği yapan Tahtacı nüfusu tam olarak bilinmediği için, Tahtacıların toplam odun hammaddesi üretimi içindeki payının da tam olarak belirlenmesi güçtür. Ancak, araştırma bölgesinde Tahtacıların orman işletmelerinin odun hammaddesi üretimi içindeki payı; *yapacakta* % 8.7 ve *yakacakta* % 23.5 olarak bulunmuştur. Diğer bir deyişle Tahtacılar %11’lik bir üretim giderine karşılık, orman işletmelerinin odun hammaddesi üretimine yaklaşık %16’lık bir katkı yapmıştır. Ayrıca, zor arazi koşullarına dayanıklı olan ve verilen her türlü işi yapan Tahtacılar, orman işçiliğini küçük yaştan itibaren öğrenerek gerekli deneyimi ve beceriyi kazanmış oldukları için, odun hammaddesi üretiminde verimlilik, iktisadilik ve kârlılık açısından işletmeye katkı sağlamakta ve böylece sürdürülebilir orman yönetimine destek olmaktadır.

Günümüzde Tahtacılar, ormanlarda yalnızca odun hammaddesi üretimi işlerinde çalışmaktadır. Yılın büyük bir bölümünü orman içerisinde geçirdikleri göz önüne alınırsa, Tahtacıların ormanda yalnızca odun hammaddesi üretimi işlerinde değil, odun dışı bitkisel ürünlerin toplatılması ve diğer ormancılık faaliyetlerinde (tohum toplama, fidanlık, ağaçlandırma, örtü temizliği vb.) istihdam edilmesi de olanaklıdır.

Sonuç olarak, sahip oldukları özellikler nedeniyle bir taraftan orman işletmelerinin verimlilik, iktisadilik ve kârlılıkları üzerine olumlu etkiler yapmaları, diğer taraftan ormandan bir gelir sağlamanın yanı sıra ormana karşı duygusal bir bağla bağlı olmaları, sürdürülebilir orman yönetimi Tahtacıları daha da önemli kılmaktadır. Bu nedenle Tahtacıların ormancılıktaki öneminin ve rolünün farkına varılması, orman içerisindeki çalışma ve yaşamsal koşullarının iyileştirilmesi ve sosyal güvenlik kapsamına alınması konusunda gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Anonim, 2004.** Tahtacı Türkmenleri. SkyLife Dergisi, http://www.thy.com/tr/TR/skylife/archive/tr/2004_10/konu11-2.htm-10k.15.12.2005.
- Carino, J. 1997.** Yerli Halklar, Orman Köylüleri, Kadınlar ve Yerel Topluluklar. XI. Dünya Ormancılık Kongresi Bildirileri, Cilt 5, Antalya, s.115-118.
- Çağlar, Y. 1979.** Türkiye’de Ormancılık Politikası (dün). Ankara, s.463.
- Çıblak, N. 2000.** İçel Tahtacı Kültüründe Terim, Kavram ve Adlar Üzerine Bir Deneme. Uluslar arası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Engin, İ. 1998.** Tahtacılar. ISBN 975-6954-05-1, İstanbul, s.136.
- Gül, Z. 1998.** Anadolu Aleviliğini Özünü Bozmadan Yaşatan Tahtacılar. http://www.turkcleronline.com/turkler/anadolu_turkleri/tahtacılar_10htm.01.12.2005.
- Kızılay, E. 1984.** Yeni Orman Kanunu. Gelişim Matbaası, Ankara.

- Küçük, M. 1995.** Horasan'dan İzmir Kıyılarına Cemaat-i Tahtacıyan. Nefes Yayınları, İstanbul, s.128.
- Miraboğlu, M. 1956.** Devlet Orman İşletmelerimizde Devamlı Kalifiye Orman İşçisi Kullanmamaktan Doğan Hasat Zayıyatı Üzerine Bir Araştırma. İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, C. 6. Sayı 2, s.230-242.
- Özdönmez, M. 1977.** Türkiye'de Orman İşçiliği ve Sorunları. İstanbul, s.64.
- Yörük, Y.Z. 1998.** Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar. Kültür Bakanlığı Yayın No: 2104, Ankara.

ORMAN KÖYLÜLERİNİN ORMAN KAYNAKLARINDAN YAPACAK ODUN YARARLANMA HAKLARININ EKONOMİK BOYUTU (Isparta İli Orman Köyleri Örneği)*

Yasemin İNCE¹

Ahmet TOLUNAY²

¹ Orman Yüksek Mühendisi-ORKOOP Turan Güneş Bulvarı 55 Sokak No: 6 Çankaya Ankara

² Yrd. Doç. Dr., SDÜ Orman Fakültesi Orman Ekonomisi Anabilim Dalı 32260 Isparta

Özet

Bu çalışmada, Isparta Orman Bölge Müdürlüğüne bağlı Eğirdir, Sütçüler ve Isparta Orman İşletme Müdürlükleri bünyesinde bulunan 149 adet orman köylerine on yıllık bir süre zarfında verilen zati yapacak miktarları, zati yapacak ve yakacak defterleri incelenerek bulunmuştur. Daha sonra köylüye verilen 1 m³ zati yapacak fiyatı ile 1 m³'lük zati yapacağın piyasa satış fiyatı bulunarak aradaki fark köylüye sağlanan gelir olarak değerlendirilmiştir. Araştırmada şu önemli sonuçlara ulaşılmıştır: Orman köylerine verilen zati yapacak miktarları her köyde farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar üzerinde köylerin nüfusu, orman deposuna bulunan uzaklık, bazı köylerin odun dışı yapı malzemeleri kullanmaları gibi etkenler etkili olmaktadır. Elde edilen veriler doğrultusunda orman işletme müdürlüklerinin on yıllık bir zaman diliminde, köylü pazar satışı olarak verdiği fiyatların orman idaresi tarafından açık artırmalı fiyatları ile piyasaya satıldığı varsayılarak işletmenin elde edeceği gelirler belirlenmiştir. İşletmenin elde edeceği gelirler ile köylü pazar satışı olarak köylüden tahsil edeceği tutarlar karşılaştırılarak, her iki rakam arasındaki fark köylüye sağlanan ekonomik katkı olarak alınmıştır. 2004 yılı fiyatları ile Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü 1 517 103 TL., Isparta Orman İşletme Müdürlüğü 385 718 TL. ve Sütçüler Orman İşletme Müdürlüğü için 634 265 TL. olarak bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Orman köyleri, zati yapacak odun ihtiyaçları, ekonomik analiz, Isparta

Economic Analysis of Benefit Rights of Forest Villagers from Forest Resources (A Case Study of Forest Villages of Isparta Province in Turkey)

Abstract

In this thesis, first of all, the amounts of private necessity and fuel supports (for 10 years duration) which were supplied for the 149 villages connected to were determined Isparta, Eğirdir and Sütçüler Forest Managing Directorates of Isparta Forest Region Directorate. Then, the difference between the real cost and market cost of the private necessity was determined and this difference was given to the villagers as gainings. Conclusion of this research can be summarized as; Amount of the building materials given to the desert village changes form village to village. Reason for this difference is the population of the village, distance to the desert stock and the preference of other building materials such as wood by some villages. Obtained data are fundamental for other investigations. But, by considering the data, and assuming that the costs in the village bazaar are same with those in auction during sales carried out in market by Forest Management Directorate in ten years time interval incomes of the directorate were determined. By comparing the incomes will be obtained by directorate and those taken from the villagers as villager bazaar product, the difference was named as the economical support for villagers and this difference was determined for each directorate and these values can be given as follows; 1 517 103 TL. for Eğirdir Forest Management Directorate, for 385 718 TL. Isparta Forest Management Directorate and 634 265 TL. for Sütçüler Forest Management Directorate.

Keywords: Forest villages, timber usage and needs, economic analyses, Isparta.

* Bu bildiri, SDU Fen Bilimleri Enstitüsü 'nde hazırlanan Yüksek Lisans çalışmasının bir bölümünün özetidir.

1. Giriş

Orman-köylü ilişkileri, köylülerin asırlar boyu ormandan düzensiz faydalanmaları ile başlamış, günümüzdeki boyutlara ulaşmıştır. Faydalanmaların orman köylülerine hak olarak verilmesi, 1870 tarihli Orman Nizamnamesi ile başlamıştır. 11 Ekim 1920 tarih ve 39 sayılı baltalık kanunundan 31 Ağustos 1956 gün ve 6831 sayılı orman kanununa kadar geçen 36 yıl içinde çıkarılan yasalar, genelde orman- köylü ilişkilerini ormandan faydalanma hakları açısından düzenlemeye çalışan kanuni imkanlar görünümündedir.

Öte yandan diğer etkenler dikkate alınmadan, orman köylülerinin içinde buldukları sosyo-ekonomik durumun iyileştirilmesine yönelik ciddi ve gerçekçi tedbirler alınmadığından, sağlanan kanuni faydalanma hakları orman köylü ilişkilerinin düzenlenmesini sağlayamamış ve köylünün ormana olan baskısının hafifletilmesi için, yasal fakat ekonomik ve sosyal niteliği olmayan, polisiye önlemler getirilmeye çalışılmıştır. Ancak, orman köylüsünün, ormanlara yaptığı baskının, polisiye tedbirlerle önlenemediği artan orman suçlarından anlaşılmıştır. İlk defa 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 13.maddesi ile orman köylülerinin kalkındırılması düşüncesi getirilmişse de uygulamanın gerçekçi, plânlı ve projeli olarak ele alınmamış olması, umulan sonucu sağlayamamıştır.

Orman varlığımız ile orman içinde yer alan 19020 orman köyünde yaşayan orman köylüsünün birbirleriyle organik bir bütünlük ve çok yönlü etkileşim içinde olduğu görülmektedir. Alan, servet, artım ve diğer nitelikleri belli ve sınırlı olan orman varlığımız ile hayat seviyesi toplumun en gerisinde bulunan, orman köylüsünün karşılıklı çok çeşitli sorunları bulunmaktadır. Her ne kadar ormanların işletilmesi ve işletmeye açılması bu köylülerin katkılarıyla oluyorsa da, içinde buldukları sosyal ve ekonomik yönler nedeniyle orman-köylü ilişkileri olumsuz yönden etkilenmektedir.

Orman köylüleri geçimlerini dar ve sarp tarım topraklarından ilkel bir teknoloji ile, orman içi otlak ve meralardan yine ilkel, hayvancılıkla ve çeşitli ormancılık faaliyetlerinde çalışmakla sağlamaktadırlar. Tarım yapılan toprakların büyük çoğunluğu arazi kullanma kabiliyeti bakımından, orman ve mera olması gereken VII. sınıf topraklardır. Zaten ülkemizde elverişli tarım topraklarının bittiği yörelerden itibaren yanlış arazi kullanımı kendini hissettirmektedir.

Orman köylerinde arazinin yapısı ve demografik özellikler, zaten yetersiz olan tarımsal alanlarda giderek parçalanmaya neden olmuştur. Bu nedenle işletmelerin bütünlüğü bozulmuş ve büyüklükleri köylünün geçimini sağlamak için gerekli tarım alanı düzeninin çok altına düşmüştür. Bununla birlikte, konuyla ilgili yeterli sayıda ve kapsamda araştırma henüz yapılamamıştır. Bu nedenle "Orman Köylülerinin Orman Kaynaklarından Yararlanma Haklarının Ekonomik Boyutu (Isparta İli Orman Köyleri Örneği)" konulu bu çalışma ele alınmıştır.

2. Materyal ve Yöntem

2.1. Materyal

Bu çalışma Isparta İli orman köyleri (orman içi ve kenarı) baz alınarak yürütülmüştür. Dolayısıyla Isparta İli orman köyleri araştırmanın materyali olmaktadır. Isparta'da 60 orman içi ve 89 orman kenarı köy olmak üzere toplam 149 orman köyü bulunmaktadır. Bu köylerde 69 913 kişi yaşamlarını sürdürmektedir. Ancak, araştırma alanı içerisinde yer alan bazı köylerde de zati yapacak ihtiyaca talep olmamasından dolayı bu köyler değerlendirme dışında bırakılarak toplam 112 köye ait veriler değerlendirilmiştir.

Çalışmanın birincil verileri, Isparta Orman Bölge Müdürlüğü'ne bağlı orman işletme müdürlükleri ve işletme şefliklerinden temin edilmiştir. İşletme müdürlüklerinde yapılan görüşmelerden sonra orman işletme müdürlükleri dâhilindeki orman işletme şeflikleri için

düzenlenen zati yapacak ve yakacak defterleri değerlendirilmiştir. Zati yakacak kayıtlarının tutulmamasından dolayı sadece verilen zati yapacak miktarları üzerinde çalışılmıştır.

Çalışmanın ikincil verileri ise, literatür analizi sonucu elde edilen bilgilerle, çeşitli resmi kurum ve kuruluşlardan elde edilen bilgilerden oluşmaktadır. Verilerin toplanması işlemini değerlendirme ve yazım çalışmaları izlemiştir.

2.2. Yöntem

Orman Köylülerine sağlanan hakların ekonomik (parasal) boyutu incelenirken aşağıda belirtilen yöntemler kullanılmıştır:

Orman köylülerine verilen zati yapacak odun ihtiyaçlarının ekonomik boyutu incelenirken, 10 yıllık zaman süresi içinde köylülere verilen yapacak odun miktarları (m^3 olarak) ve bu miktarlar karşılığında köylünün ödediği para miktarlarına (*TL olarak günümüze çevrilmiştir*) ait veriler toplanmıştır. Köylülere verilen yapacak odunların, orman işletmeleri tarafından piyasada satıldığı varsayılarak, işletmelerin elde edebileceği gelirler hesaplanmıştır. Her yıl hesaplanan bu değerler, köylülerin ödediği parasal tutarlarla karşılaştırılmıştır. Köylülerin aldıkları zati yapacak odunlar karşılığında ödedikleri parasal tutar, piyasa satış fiyatından düşük olduğundan, aradaki fark köylüye sağlanan ekonomik katkı şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu hesaplamalar 10 yıllık (1995-2004) süreç dikkate alınarak yapılmıştır.

Orman idaresi hesabına üretilen yapacak ve yakacak odunların, köylü pazar satışı olarak verilmesine yönelik uygulamaların ekonomik boyutu ile ilgili analizler için, son 10 yıl zarfında köylülere ve kooperatiflere pazar satışı olarak verilen yapacak ve yakacak odun miktarları ile bu miktarların karşılığında köylülerden tahsis edilen para tutarları belirlenmiştir. Köylü pazar satışı olarak verilen odunların orman idaresi tarafından açık artırma fiyatları ile piyasaya satıldığı varsayılarak, işletmenin elde edeceği gelirler belirlenmiştir. İşletmenin elde edeceği gelirler ile köylü pazar satışı olarak köylüden tahsil edilen tutarlar karşılaştırılmıştır. Her iki rakam arasındaki fark, köylüye sağlanan ekonomik katkı olarak bulunmuştur.

3. Bulgular

3.1. Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü Sınırları İçerisinde Yer Alan Köylerde 1995-2004 Yılları Arası Verilen Zati Yapacak Miktarları

Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü'nün sınırları içerisinde yer alan 45 köyde on yıllık bir süre içerisinde verilen zati yapacak miktarları Tablo 1 'de verilmiştir. Bazı köylerin her yıl zati yapacak almasına rağmen bazı köylerde nüfus sayısı, her yıl ihtiyaç olmaması, o yıl ki zati yapacak fiyatlarının da etkisiyle düzenli bir zati yapacak ihtiyaç alımı görülmemektedir. Ayrıca köylerin 31 ve 32'nci madde kapsamına girip girmemesi de zati yapacak ihtiyaç alımında etkili olduğu düşünülmektedir.

3.2. Sütçüler Orman İşletme Müdürlüğü Sınırları İçerisinde Yer Alan Köylerde 1995-2004 Yılları Arası Verilen Zati Yapacak Miktarları

Sütçüler Orman İşletmesi sınırları içerisinde yer alan 31 köyde on yıllık bir süre içerisinde verilen zati yapacak miktarları Tablo 2 'de verilmiştir. Bazı köylerin her yıl zati yapacak almasına rağmen bazı köylerde nüfus sayısı, her yıl ihtiyaç olmaması, o yıl ki zati yapacak fiyatlarının da etkisiyle düzenli bir zati yapacak ihtiyaç alımı görülmemektedir. Ayrıca köylerin 31 ve 32'nci madde kapsamına girip girmemesi de zati yapacak ihtiyaç alımında etkili olduğu düşünülmektedir. Kesme, Kasımlar ve Müezzinler gibi kasabalar hem 32. Madde kapsamına girmesi hem de yapacak olarak oduna çok fazla gereksinim duyulmamasından dolayı zati yapacak en az verilen yerler olduğu düşünülmektedir.

Tablo 1. Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü Sınırları İçerisinde Yer Alan Köylerde 1995-2004 Yılları Arası Verilen Zati Yapacak Miktarları

Yıllar	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	m ³	m ³	m ³	m ³	m ³	m ³	m ³	m ³	m ³	m ³
Beydere	-	196,473	20,594	10,977	-	-	-	-	28,505	29,844
Yılğınca	-	33,899	4,982	-	20,684	-	-	-	-	-
Bademli	-	268,74	22,892	6,911	23,622	10,896	14,223	33,653	11,745	-
Çobanisa	-	204,542	22,779	-	41,427	-	-	18,774	6,677	18,659
Terziler	-	2,855	-	-	7,841	-	-	-	-	-
Yakaavşar	12,78	11,046	20,236	4,833	7,427	-	-	-	-	9,902
Balkırı	-	-	70,652	66,177	62,53	36,705	15,623	32,459	29,586	13,631
Yuvalı	-	130,538	109,913	105,253	44,974	-	-	-	65,259	21,754
Çayköy	-	1186,45	142,561	103,668	92,777	42,059	46,628	37,39	57,34	74,741
Balcı	-	39,458	-	-	-	-	-	-	-	-
Koruyaka	-	5,9	-	-	-	-	-	-	-	-
Bahtiyar	-	5,957	-	2,945	-	-	-	-	-	-
Karağı	49,469	52,898	23,405	-	1,997	15,211	-	1,001	-	-
Akdoğan	-	-	152,455	88,09	94,569	-	47,938	33,65	15,864	20,403
Katip	-	-	6,994	25,263	1,36	5,164	-	-	2,867	-
Yaka	57,697	16,988	22,954	7,932	14,927	-	9,988	18,954	-	-
Tepeli	-	611,458	134,36	163,341	176,328	37,737	16,83	28,148	52,099	9,679
Y.Gökdere	156,31	124,774	94,426	61,25	39,893	8,901	34,09	44,75	33,401	-
Kırıntı	65,15	42,244	24,53	-	59,105	36,767	44,114	11,902	15,7	-
Ağlıköy	-	-	91,4	104,323	181,293	106,738	49,309	101,399	57,934	42,377
Serpil	-	852,475	85,005	38,84	15,806	15,761	41,376	34,808	22,651	6,841
Çukur	150,62	56,907	105,971	4,362	74,287	2,955	100,259	-	-	-
Akbelenli	3,928	13,149	9,903	1,231	-	-	-	-	-	-
A.Gökdere	14,717	22,158	64,325	16,335	18,846	18,909	22,171	-	-	-
Y.Yaylabel	-	-	-	-	17,928	-	-	-	-	-
Eyüpler	-	-	46,782	57,131	73,05	24,383	6,926	-	8,802	14,761
Akpınar	-	140,617	12,871	17,911	22,911	3,985	6,97	10,738	2,995	1,947
Havutlu	-	-	16,547	13,875	13,904	-	-	-	-	-
Mahmatlar	-	119,565	5,996	-	-	-	-	-	-	-
Bağören	-	118,725	20,796	21,914	38,806	-	-	-	3,001	-
Sevinçbey	-	34,627	42,494	13,931	13,937	5,98	-	-	8,901	13,773
Bağacık	9,896	9,462	29,564	9,865	4,984	-	-	-	3,952	-
Elecik	26,298	2,943	-	-	-	-	-	-	-	-
Yılanlı	71,609	34,6	-	-	-	-	-	-	-	-
Sofular	-	5	-	-	2,993	11,947	-	7,986	7,947	7,957
K.Hisar	12,532	5,883	-	-	19,058	-	-	12,391	-	-
Bağılı	43,371	36,617	18,469	2,959	26,851	-	-	22,174	-	3,48
Koçular	0,323	-	10,3	13,138	41,312	2,636	-	2,978	6,91	-
Kösre	-	-	0,991	-	6,828	3,902	-	-	5,194	-
Çaltı	-	18,807	-	-	-	-	-	-	-	-
Sarıkaya	3,963	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gedikli	3,963	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Beyköy	-	50,798	-	-	-	-	-	-	-	-
Belceğiz	-	2,987	-	-	-	-	-	-	-	-
Karayaka	-	24,707	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	682,626	4484,247	1435,147	962,455	1262,255	390,636	456,445	453,155	447,33	289,749

Tablo 2. Sütçüler Orman İşletme Müdürlüğü Sınırları İçerisinde Yer Alan Köylerde 1995-2004 Yılları Arası Verilen Zati Yapacak Miktarları

Yıllar	1995 m ³	1996 m ³	1997 m ³	1998 m ³	1999 m ³	2000 m ³	2001 m ³	2002 m ³	2003 m ³	2004 m ³
Sağrak	37,661	38,249	40,875	7,896	-	19,015	-	-	12,606	14,116
Sarımehmetler	148,34	33,331	34,418	35,609	86,116	65,384	53,819	12,763	37,304	41,259
Hacıahmetler	50,591	8,705	49,184	-	17,671	8,819	9,987	-	19,199	9,779
Beydilli	111,82	90,64	101,65	113	129,62	139,84	27,697	21,386	129,1	2,971
Çobanisa	59,98	26,882	55,785	24,51	26,597	46,421	33,626	29,143	43,909	44,689
Hacıaliler	-	5,792	1,892	15,143	1,997	20,616	19,586	7,417	4,363	-
Müezzinler	31,633	7,845	-	-	21,899	24,705	15,466	13,893	5,938	25,771
Boğazköy	34,179	20,777	36,302	33,396	16,271	41,747	3,713	-	7,994	15,879
Pınarköy	-	1,903	9,003	44,286	40,658	34,489	25,935	0,711	55,606	-
Bekirağalar	-	-	17,901	-	3,933	-	-	-	-	-
Saray	5,969	4,443	3,789	-	2,854	-	3,69	-	7,979	4,996
Gömü	36,432	26,176	-	6,994	11,924	-	-	76,681	13,979	-
Yeniköy	-	21,818	-	-	-	2,948	-	-	12,386	-
Belence	61,399	38,991	16,845	3,241	-	0,973	-	-	62,336	1,994
Sipahiler	6,078	24,987	3,015	3,001	-	4,878	-	-	9,782	-
Kuzca	-	15,111	12,079	4,308	-	15,848	19,986	-	-	9,805
Melikler	1,952	5,035	-	2,919	1999	-	-	-	-	-
Şeyhler	-	16,037	38,756	10,644	-	-	11,359	5,842	-	-
Çandır	77,974	105,06	45,438	16,256	26,556	-	23,361	27,03	11,148	47,835
Selimler	22,119	11,32	-	14,36	-	-	-	-	-	3,34
Yeşilyurt	95,567	-	81,461	10,917	29,675	19,827	24,523	32,524	56,37	37,241
Karadiken	62,452	54,858	-	18,147	42,183	12,706	15,109	-	22,503	33,772
Müezzinler	7,433	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kesme	-	7,366	-	-	-	-	-	-	-	-
İbişler	0,99	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İnci dere	26,847	-	-	6,973	-	-	-	-	-	-
Güldalı	16,535	-	-	1,916	-	-	-	-	-	-
Darıbükkü	3,2	5,799	-	5,902	-	-	-	-	-	-
Kasımlar	-	7,576	-	-	-	-	-	-	-	-
Çukurca	-	-	-	-	1,128	-	-	-	-	-
A.Yaylabel	3,798	8,843	8,288	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	902,949	587,544	556,681	379,418	2458,082	458,216	287,857	227,39	512,502	293,447

3.3. Isparta Orman İşletme Müdürlüğü Sınırları İçerisinde Yer Alan Köylerde 1995-2004 Yılları Arası Verilen Zati Yapacak Miktarları

Isparta Orman İşletme Müdürlüğü sınırları içerisinde yer alan köylerde verilen zati yapılacak miktarları Tablo 3 'de verilmektedir. Kayı, Kadılar, Güneyce, B.Kışla, K.Kışla ve B. Hacılar köyleri hariç diğerleri 32.madde kapsamına girmektedir. Buna bağlı olarak verilen zati yapılacak miktarı Sütçüler ve Eğirdir Orman İşletme Müdürlükleri'ne bağlı köylere göre daha azdır.

Isparta Orman İşletme Müdürlüğü'ne bağlı Gümüşgün, Güneykent, Ardıçlı, Başköy, İleydağ, İnhisar, Dereköy ve K.Kabaca köylerinde zati ihtiyaç talebi olmamasından dolayı Tablo 3 'de adı geçen köylere yer verilmemiştir.

Tablo 3. Isparta Orman İşletme Müdürlüğü Sınırları İçerisinde Yer Alan Köylerde 1995-2004 Yılları Arası Verilen Zati Yapacak Miktarları

Yıllar	1995 m ³	1996 m ³	1997 m ³	1998 m ³	1999 m ³	2000 m ³	2001 m ³	2002 m ³	2003 m ³	2004 m ³
Direkli	39,353	84,398	129,664	-	-	-	-	-	-	-
Darıderesi	25,362	8,266	14,645	-	9,999	-	-	-	-	-
Yakaören	20,159	110,172	-	-	-	-	-	-	-	-
Hacılar	46,265	47,446	40,527	-	9,987	-	-	-	-	-
İğdecik	51,264	48,105	43,608	-	3	-	-	-	-	-
Gölbaşı	37,023	32,731	59,636	-	9,989	-	-	-	-	-
Güneyce	93,387	47,704	16,895	19,796	-	21,85	-	-	-	-
B.Hacılar	150,52	95,74	154,364	-	-	13,925	-	-	-	-
Alıköy	49,79	126,924	184,785	-	-	-	-	-	-	-
K.Kışla	50,253	60,046	89,444	-	-	-	-	-	-	-
B.Kışla	19,872	35,159	46,343	-	-	-	-	-	-	-
Darıören	20,663	24,586	20,343	-	8,751	13,937	-	-	-	11,933
Kayı	27,869	47,57	-	-	-	-	-	-	-	-
Deregümü	48,154	82,663	-	-	-	-	-	-	-	-
Senirce	15,879	42,13	-	-	-	-	-	-	-	-
Kızılçık	11,815	11,116	-	-	-	-	-	-	-	-
Gelincik	28,1	35,414	28,947	-	-	-	-	-	-	-
Koçtepe	16,07	8,531	29,561	-	-	-	-	-	-	-
Kozluca	115,472	54,7	73,223	-	-	-	-	-	-	-
Kaplanlı	-	25,674	16,81	-	-	-	-	-	-	-
Gülköy	5,971	2,014	-	-	-	-	-	-	-	-
Yeşilyurt	6,92	9,976	12,425	-	-	-	-	-	-	-
Yenitepe	2,973	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çukurören	2,989	15,633	43,962	-	-	-	-	-	-	-
Kavak	7,911	4,765	-	-	-	-	-	-	-	-
Kuyucak	-	45,133	37,614	-	-	-	-	-	-	-
Özbahçe	2,967	9,9	-	-	-	-	-	-	-	-
Saracık	11,857	24,976	52,052	-	-	-	-	-	-	-
Garip	35,115	48,848	80,305	-	-	-	-	-	-	-
Gençali	38,682	38,696	56,988	-	-	-	-	-	-	-
Akkeçili	1,973	5,888	-	-	-	-	-	-	-	-
Ortayazı	35,793	58,688	121,291	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	1020,421	1293,592	1353,432	19,796	41,726	49,712	-	-	-	11,933

3.4. Isparta, Eğirdir ve Sütçüler Orman İşletme Müdürlükleri'nin Orman Köylülerinin Orman Kaynaklarından Yararlanma Hakları Çerçevesinde Vazgeçtikleri Gelirler

1995 yılında Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü'nde verilen zati yapılacak miktarı 682,626 m³'dür. Sütçüler Orman İşletmesi'nde 1995 yılında verilen zati yapılacak miktarı bundan daha fazla (902,949 m³) olmasına rağmen farklı piyasa satış fiyatları nedeniyle satış sonucunda ortaya çıkan tutar Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü'nde daha fazla olmaktadır. Diğer yıllar içinde, benzer şekilde her yıl için ve her işletme için farklı piyasa satış fiyatları kullanılarak hesaplama yapılmıştır. Piyasada satıldığında elde edilen değerden köylülere satıldığında elde edilen değerler çıkarılınca aradaki fark bize Orman İşletme Müdürlüklerinin orman köylülerinin orman kaynaklarından yararlanma hakları çerçevesinde vazgeçtikleri gelirleri göstermektedir. Burada yapılan değerlendirme tamamen gerçekleşen satış fiyatları üzerinden yapılan bir

değerlendirmedir. Tablo 4, Tablo 5 ve Tablo 6 'da gösterildiği gibi en fazla zati yapacak miktarı Eğirdir, daha sonra Sütçüler ve en az Isparta Orman İşletme Müdürlüklerinde verilmiştir.

3.5. Isparta, Eğirdir ve Sütçüler Orman İşletme Müdürlüğü'nün Orman Köylülerinin Orman Kaynaklarından Yararlanma Hakları Çerçevesinde Vazgeçtikleri Gelirlerin Fiyat İndeksleriyle Değerlendirilmesi

Daha önce işletmeler bazında verilen rakamlar için paranın zaman değeri dikkate alınmamıştır. Tablo 7, Tablo 8 ve Tablo 9 'da Eğirdir, Sütçüler ve Isparta İşletme Müdürlüklerinde yıllar itibariyle köylülere verilen zati yapacak miktarlarının köylüye düşük fiyatla satışından elde edilen rakamlar ve piyasada satıldığında elde edilen fiyatı her yıla ait bulunan toptan eşya fiyat indeksleriyle çarpılarak değerleri 2004 yılına getirmiş oluyoruz. Piyasada satıldığında İşletmenin elde edeceği gelirler ile köylü pazar satışı olarak köylüden tahsil edilen tutarlar karşılaştırılarak her iki rakam arasındaki fark köylüye sağlanan ekonomik katkı olarak değerlendirilmiştir. Çizelgelerde bazı yıllarda zati ihtiyaç talebi olmamasından dolayı boşluklar yer almaktadır.

4. Sonuç

Bu çalışmada insan- orman ilişkileri bakımından önemli olan orman köylülerinin orman kaynaklarından yararlanma hakları zati yapacak odun faydalanma düzeyinde incelenmiştir. Isparta'da 60 orman içi ve 89 orman kenarı köy olmak üzere toplam 149 orman köyü ele alınarak , tüm köylere ulaşılarak bilgi toplanmıştır.

On yıllık bir zaman zarfında işletmelerin elde ettiği gelirler ile köylü Pazar satışı olarak köylüden tahsil edilen tutarlar karşılaştırılarak, her iki rakam arasındaki fark köylüye sağlanan ekonomik katkı olarak bulunmuştur. Bu işlem Eğirdir, Sütçüler ve Isparta Orman İşletme Müdürlüklerinde ayrı ayrı yapılarak, her orman işletme müdürlüğünün 10 yıllık dönemde köylüye sağladığı ekonomik katkı Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü'nün 1 517 103 TL., Isparta Orman İşletme Müdürlüğü'nün 385 718 TL. ve Sütçüler Orman İşletme Müdürlüğü'nün 634 265 TL. olarak bulunmuştur.

Kaynaklar

- Akesen, A., Ekizoğlu, A., Yurdakul, S., 2002.** Orman Köylerini Kalkındırma Kooperatiflerinin Sorunları ve Çözüm Yolları, I.Ulusal Ormançılık Kooperatifleri Sempozyumu, s.75, Kastamonu.
- Anıl, Y., 1974.** Orman Köylerinin Oluşumuna Tarihsel Açıdan Bakış, Ormançılık Araştırma Enstitüsü Dergisi, Yıl: 1974, Cilt: 20, Sayı: 2, Ankara.
- Geray, A.,U., Acun, E., 1980.** Orman Köylülerinin Kentlileşmesi ve Orman-Köy İlişkileri (Safranbolu örneği), İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, Yayın No:2640, Orman Fakültesi Yayın No:279, İstanbul.
- Gümüş, C., 1993.** Orman Köyleri Kalkınma Planlarında ve Sosyal Ormançılık Çalışmalarında Çok Boyutlu Analizlerden Yararlanma Olanakları, I.Ormançılık Şurası, 1-5 Kasım Cilt II, s.267-278, Ankara.
- OGM, 1987.** 280. Sayılı Tebliğ ve Orman Kanununun 31,32 ve 33'üncü Maddelerinin Uygulanması Hakkında yönetmelik ile Orman Kanununun 35'inci Maddesindeki Yapı Sistemlerinin Tesbiti ve Uygulamasına Dair Yönetmelik, Sayı: İp.50-1, Tebliğ No:280, Tasnif No: 2/42, Ankara.

- Özdönmez, M., İstanbullu,T., Akesen, A., Ekizoğlu, A., 1996.** Ormancılık Politikası, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınları, İ.Ü. Yayın No: 3968, Orm. Fak. Yayın No:435, İ.Ü. Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul.
- Türker, M.F., Yazıcı, K.,1993.** Kırsal Kesim Yakacak Odun Tüketiminin Sosyo-Ekonomik Analizi, Enerji 1993, Enerji Tasarrufu Semineri Tebliğleri, İstanbul.
- Türker, M.F.Yazıcı, K.,1994.** Gizli Yakacak Odun Tüketimiyle Oluşan Ekonomik Kaybın Belirlenmesi (Maçka Devlet Orman İşletmesi Örneği), Tübitak Türk Tarım ve Ormanlık Dergisi, Dergi No:4

Tablo 4. Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Dönemde Köylüye Sağladığı Ekonomik Katkı

Yıllar	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Toplam
Verilen Zati Yapacak .Miktarı (m³)	682,626	4484,247	1435,147	962,455	1262,255	390,636	456,445	453,155	447,330	289,749	10864,050
Köylüden Tahsil Edilen Para.(TL)	1138828000	13265091000	10699329000	11690648000	16954638000	9195372000	12760675000	16631273000	21881989000	16403532000	130621375000
Piyasa Satış Fiyatı (TL)	5823214000	40739423000	17297827000	21350139000	35911155000	16259442000	23464012000	34300208000	44066837000	35801386000	275013643000
Aradaki Fark (TL)	4684386000	27474332000	6598498000	9659491000	18956517000	7064070000	10703337000	17668935000	22184848000	19397854000	144392268000

NOT: Parasal düzeydeki rakamlar, enflasyon ve paranın zaman değeri dikkate alınmadan o yıla ait ham parasal değerler halindedir.

Tablo 5. Isparta Orman İşletme Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Dönemde Köylüye Sağladığı Ekonomik Katkı

Yıllar	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Toplam
Verilen Zati Yapacak .Miktarı (m³)	1020,421	1293,592	1353,432	19,796	41,726	49,712	-	-	-	11,933	3790,612
Köylüden Tahsil Edilen Para.(TL)	1016265000	2944230000	6534649000	217756000	575413000	1043952000	-	-	-	644382000	12976647000
Piyasa Satış Fiyatı (TL)	3938685000	7734759000	11002459000	422446600	1120218000	1949357000	-	-	-	1401626000	27569550600
Aradaki Fark (TL)	2922420000	4790529000	4467810000	204690600	544805000	905405000	-	-	-	757244000	14592903600

NOT: Parasal düzeydeki rakamlar, enflasyon ve paranın zaman değeri dikkate alınmadan o yıla ait ham parasal değerler halindedir

Tablo 6. Sütçüler Orman İşletme Müdürlüğü'nün 10 Yıllık Dönemde Köylüye Sağladığı Ekonomik Katkı

Yıllar	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Toplam
Verilen Zati Yapacak .Miktarı (m³)	902,949	587,544	556,681	379,418	2458,082	458,216	287,857	227,39	512,502	293,447	6664,086
Köylüden Tahsil Edilen Para.(TL)	1173836000	1595336700	4063786000	4173609000	5968105000	9622578000	7772139000	7958650000	24599952000	15846138000	82774129700
Piyasa Satış Fiyatı (TL)	5998303000	4860759790	7250796000	9022583820	14035147000	19793843000	15407834000	17925154000	56097363000	37749902000	188141685610
Aradaki Fark (TL)	4824467000	3265423090	3187010000	4848974820	8067042000	10171265000	7635695000	9966504000	31497411000	21903764000	105367555910

NOT: Parasal düzeydeki rakamlar, enflasyon ve paranın zaman değeri dikkate alınmadan o yıla ait ham parasal değerler halindedir

Tablo 7. Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü'nün Köylüye Sağladığı Ekonomik Katkı

Yıllar	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Toplam
Verilen Zati Yapacak .Miktarı (m ³)	682,626	4484,247	1435,147	962,455	1262,255	390,636	456,445	453,155	447,33	289,749	10864,050
Köylüden Tahsil Edilen Para.(TL)	62336356850	398674687300	173544484000	119716878300	101413362100	32459216000	26371693000	23065581000	24339200000	16403532000	978324990550
Piyasa Satış Fiyatı (TL)	318747063100	1224399941000	280572972000	218633904900	214800866900	57395040000	48491612000	47570276000	49015267000	35801386000	2495428328900
Aradaki Fark (TL)	256410706250	825725253700	107028488000	98917026600	113387504800	24935824000	22119919000	24504695000	24676067000	19397854000	1517103338350

NOT: Parasal düzeydeki rakamlar, fiyat indeksleri dikkate alınarak hesaplanmış olup 2004 yılı değerleri itibariyle eski TL birimi cinsindedir.

Tablo 8. Isparta Orman İşletme Müdürlüğü'nün Köylüye Sağladığı Ekonomik Katkı

Yıllar	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Toplam
Verilen Zati Yapacak .Miktarı (m ³)	1024,421	1293,592	1353,432	19,796	41,726	49,712	-	-	-	11,933	3790,612
Köylüden Tahsil Edilen Para.(TL)	55627598560	88487149180	105992847600	2229908000	3441806000	3685100000	-	-	-	644382000	260108791340
Piyasa Satış Fiyatı (TL)	215593056100	232463743000	178461293800	4326021000	6700530000	6881134000	-	-	-	1401626000	645827403900
Aradaki Fark (TL)	159965457540	143976593820	72468446200	2096113000	3258724000	3196034000	-	-	-	757244000	385718612560

NOT: Parasal düzeydeki rakamlar, fiyat indeksleri dikkate alınarak hesaplanmış olup 2004 yılı değerleri itibariyle eski TL birimi cinsindedir.

Tablo 9. Sütçüler Orman İşletme Müdürlüğü'nün Köylüye Sağladığı Ekonomik Katkı

Yıllar	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Toplam
Verilen Zati Yapacak .Miktarı (m ³)	902,949	587,544	556,681	379,418	2458,082	458,216	287,857	227,39	512,502	293,447	6664,086
Köylüden Tahsil Edilen Para.(TL)	64252644480	47946927000	65915129000	42739413600	35697937000	33967231900	16062195900	11037693000	27362373000	15846138000	360827682970
Piyasa Satış Fiyatı (TL)	328331013300	146087341000	117608843000	92394841500	83950563000	69871302250	31842411100	24860039000	62396746000	37749902000	995093002150
Aradaki Fark (TL)	264078368820	98140414000	51693714000	49655427900	48252626000	35904070260	15780215200	13822346000	35034373000	21903764000	634265319180

NOT: Parasal düzeydeki rakamlar, fiyat indeksleri dikkate alınarak hesaplanmış olup 2004 yılı değerleri itibariyle eski TL birimi cinsindedir.

5304 SAYILI YASAYA GÖRE YAPILAN ORMAN KADASTROSU UYGULAMALARININ TARAFLARINCA DEĞERLENDİRİLMESİ

Hüseyin AYAZ¹

Süleyman ALKAN²

¹ Yrd. Doç. Dr. KTÜ Orman Fakültesi- TRABZON

² Dr. D.K. Ormanlık Araştırma Müdürlüğü- TRABZON

Özet

Sürekli ve başarılı bir ormancılık yönetimi için ön koşullardan birisi de orman varlığının, sahibinin ve sınırlarının belirlenmiş olmasıdır. Türkiye’de 1937 yılında yapılmaya başlanan orman kadastrosu halen tamamlanamamıştır. Bu tarihten itibaren birbiri ile uyum sorunları da olan çok sayıda değişikliği yapılmıştır. Öyle ki; yürürlüğe konulan yasalar, orman kadastrosunun tamamlanamamasının nedenleri arasında sayılmıştır. 1987 yılından itibaren orman yasalarının yanı sıra 3402 sayılı Kadastro Yasasına göre de orman kadastrosu yapılmaya başlanmıştır. Bu yasal düzenleme de yetersiz bulunarak 2005 tarih ve 5304 sayılı Yasa ile değiştirilmiş, orman kadastrosu yoğun olarak bu yasaya göre yapılmaya başlanmıştır.

Trabzon Orman Bölge Müdürlüğü sorumluluk alanını kapsayan bu çalışma sırasında gereksinim duyulan bilgi, 5304 Sayılı yasa uygulamalarının doğrudan tarafı olan kişilerden elde edilmiştir. Verilere, 4-5 kişiden oluşan gruplarla yapılan “yarı yapısal görüşmeler” sonucunda ulaşılmıştır. Çalışma kapsamında toplam 96 kişinin görüşü alınarak, uygulamaya konulan son yasa değişikliğinin güçlü ve zayıf yönleri irdelenmiştir.

İlgili kamu kurumları arasında eşgüdüm sağlanması, sınır uygulamalarında, kenarlaştırmalarda sorun yaşanmaması, haritaların tek elden ve son teknolojiye göre üretilmesi, çalışmaların geniş alanlarda kısa sürede sonuçlandırılmasına katkı sağlanması, yasa değişikliğinin güçlü yönleri olarak sıralanmıştır. Orman vasfı ve sınırı belirlemede yeterli sayıda deneyimli eleman görevlendirilememesi, 2/B uygulamasının eşzamanlı olarak yapılmaması da zayıf yönleri olarak ortaya konulmuştur. Nitelik belirlemede köyler arasında üst seviyede yeknesaklık sağlanamaması, iş yoğunluğu nedeni ile orman vasfı ve sınırı belirlemenin sağlıklı yapılamaması, zamanında bitirilemeyen çalışmaların ihale süresinin aşılmasına neden olması, uygulamadan kaynaklanan sorunlar olarak öne çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Orman kadastrosu, orman yasaları, 5304 sayılı yasa, kadastro

Evaluated the Forest Cadastre That Is Done With 5304 Numbered Law by the Sides

Abstract

For sustainable and successful forest management it is important to determine the owners and the boundaries of the forests. The forest cadastre started in 1937 and has not been finished yet. Some laws have been made from that date some of which are in contradiction to each other. So these laws are thought as the reason of not accomplishing the cadastre. Since 1987 the cadastre has been done with not only the forest laws but also 3402 numbered cadastre law. These legal arrangements are also thought as inadequate and some provisions are changed with 2005 dated and 5304 numbered law. So the forest cadastre is done with this law.

This study is done in area of Trabzon forest district office. The data are collected from the villagers and the technical staffs. Semi structural interviews with 4-5 people are used for this study and totally 96 people are interviewed. The strengths and weaknesses of the 5304 numbered law are determined.

This law helps to coordinate the Public bodies which administer it; solve border application problems; chart with the latest technology and quicken to making cadastre. All these are the strengths of this law. On the other hand the weaknesses of these applications are: lack of adequate and experienced staff for determining forest character, not being able to do the 2/B applications simultaneously. Decrease of sensibility of determining forest character because of hard work, various applications in the different villages, the surveying that cannot be finished on time cause the lapse of time on tender. All these are some of the problems that are caused by application.

Keywords: Forest Cadastre, forest laws, 5304 numbered law, cadastre

1. Giriş

Orman kaynaklarının sürdürülebilir yönetimine yönelik politikalar geliştirilirken orman varlığının miktar, yer ve sahibinin belli olması gerekmektedir. Bu konuda, orman amenajman planlarına dayalı yaklaşık veriler bilinmekle birlikte, gerçek ve kesin sonuçlar orman kadastrounun tamamlanması ile ortaya çıkacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarından itibaren, orman varlığı, ülkenin yaşanabilirliğini de sağlayan, kalkınmanın temel araçlarından birisi olarak görülmüştür. Baltalık Yasası ile savaştan yeni çıkmış ve gücü kalmamış orman köylüsünün ihtiyacında kullanması için orman arazisi tahsis edilmiş, tüm ormanların bir an önce koruma altına alınmasının gerekliliği de hararetle savunulmuştur (Diker, 1947). Uygulamaya konulan derli toplu ilk Orman Yasası olan 3116 sayılı Yasa ile ülke ormanlarının bir an önce sahip ve sınırlarının belirlenmesi de amaçlanmıştır. Yasa, ormancılık örgütünün derhal orman sınırlamasına başlamasını ve bu çalışmaların on yıl içerisinde bitirilmesini öngörmüştür. Ne yazık ki, aradan 70 yılı aşkın süre geçmiş, çok sayıda yasa değişikliği yapılmış olmasına karşın orman kadastrou halen tamamlanamamıştır.

Bugüne kadar orman kadastrounun tamamlanamamış olmasında, sıkça çıkartılan yasalarla, bu çalışmaların hukuksal dayanağını oluşturan orman tanımında yapılan değişikliklerin önemli rolü bulunmakla birlikte, yönetsel, teknik ve ekonomik bazı nedenlerin varlığı da söz konusudur (Özdönmez ve ark., 1996). Yasal yapıdaki kararsızlık sonucu, orman kadastrounda birçok kez başa dönülmüş, aynı alanda bazen 4-5 kez çalışma gereği ortaya çıkmıştır (Ayaz, 1996). Öncelikli görülen orman kadastrounda arazi kadastrounun hızına da yetişilememiş, orman köylerinde, orman kadastrou yapılmadan tapulama çalışmaları tamamlanmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda, geniş orman alanları, orman dışı arazilerle birlikte, şahıslar adına tespit edilmiştir. Bu tespitler sonrasında ormancılık örgütü tarafından, sayıları on binleri aşan davalar açılmıştır. Yaşanan kargaşanın bir ölçüde azaltılabilmesi, Orman ve Tapu Kadastro Genel Müdürlükleri'nin eşgüdüm içerisinde çalışmasını da amaçlayan 3402 sayılı Kadastro Yasası kabul edilmiştir.

Kadastro Yasası değişikliğinin uygulanması ile orman kadastrounda önemli bir yol alınmış ise de sorunlar tam olarak aşılanamamıştır. Birçok yerde ormancılık örgütü, arazi kadastrou için altlık oluşturacak orman sınırlarını belirleyememiş, mahalli karşı çıkışlara maruz kalmıştır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde arazi ve orman kadastro çalışmalarını yavaşlatan en önemli sorun, ormanla bağlantılı yerleşim birimlerinin çokluğu, bu yerlerde yapılan kadastro sonrasında oluşan sosyal huzursuzluk ve sonuçta da çok sayıda orman mülkiyet davasının açılmış olmasıdır (Atasoy, 2004).

Çalışmaların, mülkiyet, orman ve mera kadastrou olmak üzere üç farklı kurum tarafından yapılması da; eşgüdüm eksikliği, kadastrounun gecikmesi ve farklı ölçeklerde üretilen haritaların uyumsuzluğu gibi sorunlara neden olmuştur (Atasoy ve Bıyık, 2005). Yaşanan sorunları aşarak kadastroyu hızlandırmak, mahalli birliktişilerin katılmaması durumunda bile kadastro çalışmalarının devam etmesini sağlamak, kurumlar arasında eşgüdüm ve işbirliği oluşturmak amacıyla 3402 sayılı Kadastro Yasası'nın bazı maddelerinde değişiklik yapan 5304 sayılı Yasa, 2005 yılında kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.

Bu çalışma, gerek arazi yapısı, bitki örtüsü ve yerleşim özellikleri, gerekse orman arazilerini sahiplenmede yaşanan tarihi sürecin etkisiyle, halkın ormanlar üzerindeki sahiplilik iddialarının her zaman gündemde olduğu Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, Trabzon Orman Bölge Müdürlüğü sorumluluk alanı olan, Bayburt, Gümüşhane, Rize ve Trabzon illerinde yapılmıştır. Araştırmada, 5304 sayılı Yasaya göre sürdürülen orman kadastrou uygulamalarının taraflarınca değerlendirilmesi esas alınmıştır. Yasa değişikliğinin önceki mevzuata göre güçlü ve zayıf yönleri ortaya konulmaya çalışılmış, zayıf yönlerini gidermek için alınması gereken önlemler sıralanmıştır.

2. Materyal ve Yöntem

Çalışma sırasında gereksinim duyulan bilgi, 5304 Sayılı yasa uygulamalarının doğrudan tarafı olan kişilerden elde edilmiştir. Yasa kapsamında orman sınırlandırma çalışmalarına katılan teknik elemanlar, mülkiyet kadastrounu gerçekleştiren elemanlar ve arazilerinde kadastro çalışması yapıp askı ilanına çıkan köylüler, yasanın tarafı olarak kabul edilmişlerdir. Tarafların görüşleri 4-5 kişiden oluşan gruplardan alınmış, toplam 96 kişi ile görüşülmüştür.

Çalışma kapsamında veriler, “yarı yapısal görüşme” (semi-structured interview) yöntemi ile elde edilmiştir. Bu yöntemde; görüşmelerin hem bireylerle hem de gruplarla yapılabilmesi üstünlüğü bulunmakta ve görüşme, araştırmacının öğrenmek istediği ana konuya odaklanabilmektedir. Görüşmeler olabildiğince rahat ve samimi bir ortamda yapılmakta, böylelikle katılımcılar söylemek istediklerine göre yönlendirilerek serbest ve doğru bilgi akışı sağlanmaktadır (Wilde, 1997).

Çalışmada, “5304 Sayılı Yasa uygulamaları kadastro çalışmalarına katkı sağlamış mıdır?” anahtar sorusu kullanılmış, bu soruya verilen cevaplara göre görüşmeler, ulaşılmak istenilen bilgilerin alınacağı şekilde yönlendirilmiştir. Elde edilen bilgilerden kişisel olanlar ayıklanmış, diğerleri benzerliklerine göre sınıflandırılarak, mevcut uygulamalar ışığında irdelenmiş ve bulgulara ulaşılmıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

3.1 Ormanlık Örgütü Çalışanları Açısından

Görüşmeler sonucu elde edilen veriler, ormancılık örgütü çalışanlarının, adı geçen yasa konusunda ortak görüşlere sahip olmalarının yanı sıra konuya farklı bakanların da bulunduğunu göstermiştir. Burada, çoğunlukla paylaşılmakta olan fikirler ortaya konulacak, sonrasında faklı görüşlere de yer verilecektir.

Ormancılık örgütü çalışanlarında, 5304 sayılı Yasa uygulamalarının orman kadastrolarına olumlu katkıları olduğu yönünde genel bir kanı olduğu belirlenmiştir. Bu yasa kapsamında kadastro çalışması yapmanın güçlü yönlerinin;

- Orman kadastrounu hızlandırması,
- İşin tek elden yürütülmesinin teknik yönden faydalı olduğu, yeni teknolojilerin kullanılmasıyla artık harita ve arazi uyumunda sorun yaşanmaması,
- Komisyonda görevli orman ve ziraat mühendislerinin ölçüm teknikleri ile uğraşma yerine, enerjilerini vasıf belirleme için kullanmaları, bunun da kısa sürede daha fazla alanda orman sınırlandırmasının yapılmasına olanak sağlaması,
- Mahalli bilirkişinin çekilmesi durumunda dahi çalışmaların devam ederek işin aksamasını önlemesi,

olduğu belirtilmiştir.

Uygulamaya konu Yasa'nın zayıf yönleri aşağıda sıralandığı şekilde ortaya konulmuştur.

- Orman vasfı belirleme, farklı dönemlerde yayımlanıp halen geçerli olan birçok yasa maddesini çok iyi bilmiyor olmayı, taşınmazlara ait mülkiyet iddialarını ayrıntılı olarak yorumlamayı gerektirmektedir. Buna karşın orman vasıf ve sınırlama işinde görevlendirilen orman ve ziraat mühendislerinin belli bir deneyime, bilgi birikimine sahip olması koşulunun aranmıyor olması,
- Çalışmaya katılan orman mühendisi tarafından orman vasfında olduğu belirlenen, sonrasında da itiraza konu olan alanlar için, orman ve ziraat mühendisi dışındakilerin çoğunlukta olduğu üst komisyonun karar verme yetkisinin bulunması,

- Orman sınırı belirleme ile 2/B uygulamasının eş zamanlı olmaması. Geçmiş orman olan ve 1981 tarihi ve öncesinden beri tarım, yerleşim veya mera amaçlı olarak kullanılan yerlerin belirlenmesinin de orman sınırlaması sırasında yapılmıyor olması, (Orman sınırlaması yapan ekibe 2/B uygulama yetkisinin de tanınması, mahalli halkın karşı çıkışlarını bir ölçüde azaltacağı görüşü öne sürülmüştür.).

Eleştiriler arasında uygulamadan kaynaklanan bir takım sorunlar da öne çıkmıştır. Bunlar;

- İş yoğunluğu nedeni ile gerekli ve yeterli hassasiyette orman vasıf ve sınır belirleme çalışmalarının yapılamaması,
- Orman mühendisi tarafından belirlenen orman sınır noktaları ve hattının çalışma anında ölçülmemesi nedeni ile gösterilen orman sınırına sonradan uyulmadığı durumların ortaya çıkabilmesi,
- Askı ilanı süresinde inceleme yapan komisyonda orman sınırını belirlemiş olan orman mühendisinin bulunmaması,

şeklinde sıralanmıştır.

Görüşmeye katılan ormancılık örgütü çalışanlarının bir kısmı, orman kadastrosunun her durumda orman kadastro komisyonları tarafından yapılması gerektiğini savunmuşlardır. Komisyonların gerekli ve yeterli araç-gereç ve personelle (harita mühendisi dahil olmak üzere) donatılması halinde, orman kadastrosunun daha nitelikli yapılabileceği görüşü öne sürülmüştür. Çalışmanın, vasıf ve sınır belirleme yönlerinden yeterince deneyimi olmayan ekipler tarafından yapıldığı ve sonrasında da yüzlerce dava açıldığı belirtilmekte, böylece toplumsal maliyetin ve iş gücü kaybının daha yüksek olduğu savunulmaktadır.

Kadastronun kısa sürede bitirilebilmesi için, arazi kadastrosunda olduğu gibi, gerekli ölçüm ve haritalama işlerinin Orman Genel Müdürlüğü tarafından ihale yoluyla yaptırılmasının da mümkün olabileceği konusunda görüşler bulunmaktadır. Bu işlemin, orman kadastrosu ile 2/B uygulamasının eş zamanlı olarak tamamlanması gibi güçlü bir yanının da olabileceği vurgulanmıştır.

3.2. Tapu Kadastro Örgütü Çalışanları Açısından

Tapu kadastro örgütü çalışanlarının da yasanın olumlu katkıları konusunda genel bir görüş birliği içinde oldukları belirlenmiştir. Haritacının olmadığı orman, ormancının olmadığı mülkiyet kadastrosundan, her ikisinin aynı ekipte bulunduğu bir kadastro anlayışına gelinmesi olumlu bir gelişme olarak algılanmıştır. Bazı sorunların yaşanmasına karşın yasa değişikliğinin çalışmalara önemli bir ivme kazandırdığı belirtilmiştir.

- Kadastro ekibine katılan orman ve ziraat mühendislerinin orman sınırlarını arazide kadastro ekibine göstermesi nedeni ile orman sınır ve noktalarının kadastro elemanları tarafından bulunmasında bir sorun yaşanmaması,
- Kadastro ekiplerini orman sınırı belirleme sorumluluk ve yükünden kurtarması,
- Çalışmaların muhtar ve bilirkişinin katılmaması halinde dahi yürütülebilmesi,
- Dolu pafta sistemi ile çalışıldığından, çalışılan yerleşim birimlerindeki tüm arazilerin ölçülmesi sonucu derli toplu haritalar üretilebilmesi,

Yasa'nın güçlü yanları olarak sıralanmıştır.

Tapu kadastro çalışanları tarafından 5304 sayılı Yasa'nın üstünlüklerinin yanı sıra bir takım zayıf yönlerinin de olduğu belirtilmiş ve bunlar aşağıda sıralanmıştır.

- Yasal düzenleme konusundaki temel eleştiri işbirliği ile ilgilidir. Arazi kadastro ekibinde görev yapan orman ve ziraat mühendislerinin kadastro müdürlüğü elemanı olmamaları nedeni ile eşzamanlı çalışma olanağı bulunamaması işleri aksatmaktadır (Bu sorunun aşılabilmesi için, orman sınırı belirleme işini yapan orman ve ziraat mühendislerinin geçici görevle kadastro müdürlükleri emrine atanmaları önerilmiştir.).
- Orman sınırı belirlemenin çoğu zaman gecikmeli ve aceleye getirilerek yapılması nedeni ile şahısların özel mülkiyet belgesi ve iddialarının ayrıntılı olarak değerlendirilememesi ve bu durumun arazi ölçümleri sırasında sorun oluşturması,
- Orman sınırı belirlemede çalışma şekli ve esasları konusunda yönetmelik bulunmaması nedeni ile uygulama birliği sağlanamaması, ilgili örgütler ve çalışanlar arasında sorunlar yaşanması,
- Orman alanı içindeki yolların ve derelerin ölçümünde, haritalarında gösteriminde anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Tapu kadastro örgütü bu yerleri ölçüm dışı bırakıp haritasında göstermek, orman alanı dışında tutmak isterken, ormancılık örgütü orman içi yol ve derelerin orman alanına dahil edilmesini, ormanın bu tip doğal veya yapay sınırlarla parçalanmamasını istemektedir. Bu uyuşmazlığı çözecek bir mevzuat da bulunmamaktadır.

Tartışılan bir konu da orman sınırlama çalışması ile 2/B uygulamasının eş zamanlı olarak yapılmamasıdır. Bu konuda kadastro örgütü çalışanları iki farklı görüşe sahiptir. Bir kısım çalışan, orman sınırı belirleyen komisyonun 2/B uygulamasını da yapma yetkisinin olması gerektiğini savunmaktadır. Bu görüşe göre; kadastro sırasında 2/B alanlarının ölçümü ve parselasyonu da yapılmış olacak, halkın kullanımında olan 2/B'ye konu alanlar, orman sınırı dışına çıkarılacağından mahalli tepkiler azalacaktır.

Bu görüşe karşı çıkanlar ise, orman sınırlaması sırasında 2/B uygulamasının da yapılmasının kadastro çalışmalarına olumsuz etki yapacağını öne sürmektedir. Bu durumda, orman sınırları dışına çıkarılan yerler, halk tarafından orman sayılmayan alanlar ile aynı nitelikte görülecek, kendi adlarına tescil edilmeleri istenebilecektir. Orman sınırları dışına çıkarılan alanların Maliye Hazinesi adına tescilli yeni bir tartışma konusu olarak çalışmaları aksatacağı için 2/B uygulamasının daha sonra yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Kadastro örgütü çalışanları uygulamadan kaynaklanan bazı sorunları da aşağıdaki şekilde sıralamışlardır.

- Orman sınırının belirlenmesinde görevli olan kişiler bu sınırlamayı genellikle zamanında yapmamakta, gecikme, ihaleli işlerin süresi içerisinde bitirilmesini engellemekte ve bu nedenle sorunlar yaşanmaktadır. İşin ihalede şart koşulan süre içerisinde tamamlanabilmesi için, orman sınırı çevrilmeden parsel ölçüm çalışmalarına başlanmak zorunda kalınmaktadır.
- Çalışmalar sürerken, hatta bazı durumlarda ölçüm işi bitirildikten sonra, alana gelen orman ve ziraat mühendisleri, şahıslar adına ölçülmüş parsellerin bir kısmını orman sınırı içerisine alabilmektedir. Bu durum, hem işgücü israfı ve maliyet artışına, hem de kendi adına ölçülmüş arazisi sonradan orman sayılan kişilerin yoğun tepkilerine neden olmaktadır.
- Kadastro komisyonunu oluşturan, farklı disiplinlerden ve örgütlerden gelen üyelerin konuya tamamen kendi uzmanlık alanları ve örgüt mevzuatları çerçevesinden bakmaları çalışmaları zorlaştırmaktadır. Orman, ziraat ve harita bilgisine sahip üyelerin, kadastronun yapılışı ile ilgili genel konuları ve diğer üyelerin yaptığı işleri de kısmen bilmesi faydalı olacaktır (Hizmet içi eğitim programları ile komisyonun bütünlüğünün sağlanabileceği, ekip uyumundan kaynaklanan sorunların da en aza indirilerek

çalışmalar daha verimli ve katılımcı bir şekilde yürütülebileceği görüşü ortaya konulmuştur.).

3.3 Köylüler Açısından

Vatandaşların gündemini, yapılan kadastro çalışmalarının hangi yasa kapsamında ve ne şekilde yapıldığından çok, kadastro sonucunda devlet ormanı sayılan arazileri oluşturmaktadır. Kadastronun yapılış şekli, değişen yasalara göre uygulamaların kazandığı farklılıklar, yasalarla kurumlara yüklenen görev ve sorumlulukların değişmesi, köylülerin farkında bile olmadıkları ayrıntılardır. Kadastro çalışmaları sırasında sahibi olduklarını düşündükleri arazilerinin devlet ormanı sayılması en önemli şikayet nedeni olmuştur. Bu konuda en bilgili oldukları ve orman kadastrosu sırasında uğradıkları haksızlığın ana nedeni olduğunu düşündükleri düzenlemenin, 4785 sayılı Yasa olduğu anlaşılmıştır. Yıllardır mendillere, ardından da naylonlara sarılarak sandıklarda saklanan tapuların, onu veren devlet tarafından tanınmayıp yok sayılması önemli bir çelişki olarak görülmektedir.

Çalışma alanının arazi yapısı, bitki örtüsü, yerleşim karakteristikleri ve orman mülkiyeti kavramının tarihi sürecine dayalı olarak, yöre halkının özellikle tarım arazileri içinde ve arasında bulunan parçalı haldeki ormanlar üzerinde sahiplilik iddiaları vardır. Köylünün ormanlar üzerindeki mülkiyet iddiaları “Biz koruduk”, “Yakın bir geçmişte tarım arazisiydi”, “Tapulu arazimizdir” hatta “Ağaçları biz diktik” şeklindeki gerekçelerin yanı sıra (Alkan ve Toksoy, 2006), iddiaların %30,8’i tapuya, %13,9’u vergi kaydı vb. belgelere, geriye kalan kısmı ise işgale (zilyetliğe) dayanmaktadır (Ayaz ve Gümüş, 2006).

Doğu Karadeniz Bölgesi’nde bulunan ormanların %25’inden, arazinin uygun olmayışı ve sosyal uyumsuzluklar nedeniyle üretim yapılamamaktadır (Köse, 1994). Küçük parçalar halindeki ormanlık alanların odun üretimi amaçlı olarak planlama ve verimli olarak işletilmesi de mümkün olmamaktadır. Bu orman parçaları, yöre halkının kendi ihtiyacını karşılayacağı yerler olarak görülmekte, tarım arazileri ile bütünlük sağlar nitelikte değerlendirilmektedir (Ayaz, 2004).

Yapılan kadastro çalışmaları halk tarafından benimsenmemekte, var olan sorunların çözümüne katkı sağlamamaktadır. Bu gerçeğe karşın, vatandaşlar tarafından sahiplenilmiş ve kadastro sırasında devlet ormanı sayılan alanların sadece %26,9’u davaya konu olmaktadır (Ayaz ve Gümüş, 2006). Komşu köylerde açılan davaların orman lehine sonuçlanması, dava sürecinin uzun olması ve dava masraflarının karşılanabilmesinde sıkıntı yaşanacağı endişesi, köylüler tarafından açılan dava sayısını azaltmaktadır.

Orman sistemleri bitki ve hayvanlar kadar orada yaşayan insanlardan da oluşmaktadır. Bu gerçeği görerek, orman sistemlerinde insan faaliyetlerine izin vermenin gerekli olduğunu kabul etmek yerine, sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde bu faaliyetleri kısıtlamak, insanların arazileri tahrip etmesini ile sonuçlanabilmektedir (Ascher, 1995). Köylülerin sahipliliği altında korunan ormanlık alanlar yapılan orman kadastrosu sonucunda devlet ormanı olarak sınırlandırıldığında, orman tahripleri artmaktadır (Toksoy, 1998).

Kadaastro sonrasında, ormanları koruyanların cezalandırıldığı, ormanlık alanlardan açma yaparak tarım arazisine dönüştürenlerin ise ödüllendirildiği en fazla dile getirilen yakınma konusu olmuştur. Orman kadastrosu çalışanlarının farklı köylerde hatta aynı köy içerisindeki arazilerde farklı uygulamalarının olduğu, bunun da önemli ölçüde adaletsizliklere yol açtığı sıkça tekrarlanan şikayetler arasında bulunmaktadır. Atasoy (2004); bölgede yaptığı, eski tarihli hava fotoğrafları ve belgeleri de ayrıntılı olarak incelediği bir çalışmada; kadastro sırasında bazı parsellerin, devletleştirme kapsamına girmediği halde devlet ormanı sayıldığını; bunun aksine, bazı parsellerin de devletleştirme kapsamında değerlendirilmesi gerekirken, özel mülkiyete konu edildiğini ortaya koymuştur.

Diğer bir yakınma konusu da, arazi kadastro sırasında belirlenen orman sınırlarına tam olarak uyulmasına ve orman dışında bırakılmış olmasına karşın, bir kısım arazilerin orman olduğu savı ile yine ormancılık örgütü tarafından davaya konu edilmesidir. Köylüler, orman mühendislerinin yorum farklılığı nedeni ile adeta tuzağa düşürüldüklerinden, davaya konu arazilerin orman olarak karara bağlanması halinde önemli miktarda yargılama gideri ödemek zorunda kaldıklarından yakınmaktadırlar.

4. Sonuç ve Öneriler

Yaklaşık 3 yıldan bu yana uygulamada olan ve özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi gibi kadastro gerçekleştirme oranının çok gerilerde olduğu yerler için kapsamlı çalışmalar yapılmasını sağlayan 5304 sayılı Yasa ile önemli bir atılım sağlanmıştır. Yasanın uygulanmaya başlanmasıyla çalışmalar hızlanmış, teknik olarak daha nitelikli bir konuma gelmiş ve kurumlar arasında eşgüdüm sağlama anlamında önemli adımlar atılmıştır. Ama bu olumlu gelişmelere bakılarak, geçmişte yapılan bazı hataların artık yapılmadığı, işlerin sorunsuz yürüdüğü, yapılan orman kadastrounun halk tarafından tam olarak benimsendiği de söylenemez.

Yasa uygulamaları, orman sınırı belirleme çalışmasının arazi kadastro ile eş zamanlı ve tek elden yapılması, farklı ölçeklerdeki haritaların uyumlaştırılması, orman sınır noktalarının kolaylıkla bulunması aşamalarında yaşanan sorunları gidermiş, kadastro ekibini orman sınırını belirleme yük ve sorumluluğundan kurtarmıştır. Ancak, elemanların birbirlerinin işini aksatmayacak şekilde, eşzamanlı ve uyumlu çalışmasını istenen düzeye getirememiştir. Orman sınırlamasında çalışan mühendisler, arazi kadastrounun çok hızlı ilerlediğini, başka görevleri de olması nedeni ile orman sınırlarını zamanında belirleyemediklerini; kadastro çalışanları da orman sınırlamasının zamanında yapılmaması nedeni ile özellikle ihaleli işlerde süre aşımı sorunu yaşandığını ifade etmişlerdir.

Ormancılık örgütü çalışanlarının çoğunluğu (Azınlıkta kalan bir kesim orman kadastrounun sadece ormancılık örgütü tarafından yapılması gerektiğini düşünmektedir.), eşgüdüm sorununun aşılabilmesi için işin aceleye getirilmemesi gerektiğini savunmakta, mülkiyet kadastro çalışanları ise çözümün, orman sınırlamasını yapan kişilerin de tapu kadastro müdürlükleri emrinde olması ile mümkün olacağını düşünmektedir. Kanaatimizce, ormancılık ve tarım örgütlerinin bu iş için kendi bünyelerinde ve tamamen kadastro işine yoğunlaşacak deneyimli elemanlar görevlendirmesi en sağlıklı çözüm olacaktır. Deneyimli kişiler özel mülkiyet iddialarını daha kapsamlı araştırarak, orman sınırları daha sağlıklı belirlenecek ve çalışma sonrası açılan dava sayısı azalabilecektir.

Orman vasıf ve sınırlarının belirlenmesi uzmanlık işidir. Bu işin uzmanı ise orman mühendisleridir. Ormancılık eğitimi almamış kişilerin bu konuda yetkili olmadıkları Yargıtay kararlarına da konu edilmiştir (Mestav, 2001). Orman mühendisi tarafından belirlenen sınırın, itiraz komisyonunda görev yapan farklı disiplinlerde eğitim almış çoğunluğun oyları ile iptali veya değiştirilmesi sorun oluşturmaktadır. Bu tür anlaşmazlıklar bağımsız yargıya taşınmakta ve sonuçta da ormancılık eğitimi almış kişilerin raporlarına dayanılarak karara bağlanmaktadır. Bu süreç, zaman ve emek kaybına neden olmakta, çoğu zaman da davayı kaybedenlerin önemli oranda yargılama gideri ödemesi ile sonuçlanmaktadır.

Komisyonunu oluşturan üyeler kastroya yalnızca kendi uzmanlık çerçevesinden ve örgütlerinin mevzuatları açısından bakmaktadır. Hizmet içi eğitim programlarıyla, farklı disiplinlerden ve örgütlerden gelen üyelerin diğer mevzuat hakkında da fikir sahibi olması sağlanmalıdır.

Orman sınırı belirleme çalışması ile 2/B uygulamasının eş zamanlı olarak yapılması konusunda ormancılık örgütü çalışanları arasında fikir birliği bulunmaktadır. Buna karşılık, tapu kadastro örgütü çalışanlarından bazıları, orman dışına çıkarılan alanların şahıslar adına tescil edilmemesinin tepkileri artıracığı görüşü ile bu öneriye sıcak bakmamaktadırlar. 2/B

kapsamındaki arazilerin orman dışına çıkartılmasının orman sınırı belirleme aşamasında yapılması yararlı olmakla birlikte, işin orman kadastro komisyonları tarafından yapılması uygulamasından vazgeçilmesi uygun olmayacaktır. Bu durumda da, orman sınırı belirleme ekibi, orman kadastro komisyonu ile ölçüm yapan kadastro ekiplerinin eş zamanlı ve uyumlu çalışması sorun gündeme gelebilecektir.

Orman ve ziraat mühendisleri tarafından belirlenen orman sınırının, kısmı ilan öncesinde orman teşkilatı görevlileri tarafından tekrar incelenmesi, diğer bir anlatımla, orman kadastrasına benzer biçimde, şekli ve hukuki noksanlıkların düzeltilmesi uygulaması faydalı olacaktır. Zira arazi kadastrosu sonrasında davaların yaklaşık %88'inin orman idaresi tarafından açıldığı (Ayaz, 2004), 5304 sayılı Yasa değişikliğinden sonra genel olarak açılan dava sayısı önemli oranda düşmesine karşın davaları açan tarafın fazla değişmediği gözlenmiştir.

Orman içi yol ve derelerin ölçümü, haritalarına işlenmesi ve mülkiyeti konusunda yaşanan sorunun giderilmesi gerekmektedir. Bunun için; orman içindeki yol ve derelerin haritalarında gösterilmesi fakat kapladıkları sahanın orman alanına dahil edilmesi yöntemi benimsenebilir. Böylelikle, izin irtifaya konu olmuş yolların herhangi bir nedenle atıl hale geldikten sonra ormancılık faaliyetlerinde kullanılıp ağaçlandırılmaları mümkün olacaktır. Yol güzergahlarının orman alanına dahil edilmedikleri durumda bu yerler, orman bütünlüğünü ve mülkiyetini bozucu unsurlar olabilecektir.

Orman köylüleri açısından, yapılan yasa değişikliğinin ve uygulamalarının fazlaca önemi yoktur. Onlar, geçmişten beri sahiplendikleri ve kullandıkları arazilerin kendilerine verilmesini istemektedirler. Pasif direniş aracı olarak kullandıkları, komisyondan çekilerek çalışmalarını durdurma yöntemi de yeni düzenleme ile etkisiz bırakılmıştır. Orman köylüleri çoğunlukla, kayda dayalı veya zilyetlikle sahiplendikleri arazileri orman kadastrosundan sonra da kullanmaya devam etmekte, böylelikle yapılan kadastronun yaşatılabilirliği tartışma konusu olmaktadır.

Kaynaklar

- Ascher, W., 1995.** Communities and Sustainable Forestry in Developing Countries, Institute for Contemporary Studies. San Francisco, California, 177 p.
- Alkan, S. ve Toksoy, D., 2006.** Doğu Karadeniz Bölgesinde Yerel Halkın Ormanları İşletilmesine Karşı Çıkma Nedenlerinin Değerlendirilmesi. Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi, 26-28 Mayıs 2006, Ilgaz, s. 41-47.
- Atasoy, M., 2004.** Kadastro Çalışmalarında Karşılaşılan Orman-Mülkiyet Sorunlarının Çözümünde Digital Fotogrametrinin Uygulanması (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği). Doktora Tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Atasoy, M. ve Bıyık, C., 2005.** Türkiye Kadastrasının Yeniden Yapılanmasında Orman Mülkiyet Sorunlarının Çözümüne Bir Yaklaşım: Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği. 1. Çevre ve Ormancılık Şurası, Mart 2005 Antalya, s. 640-649.
- Ayaz, H., 1996.** Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Alanların Satışı ile İlgili Son Değişiklik (4127 Sayılı Kanun). KTÜ Orman Fakültesi Güz Yarıyıl Seminerleri, Seri No: 1, Trabzon.
- Ayaz, H., 2004.** Türkiye Ormancılığında 4785 Sayılı Yasanın Uygulanması ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Ayaz, H. ve Gümüş, C., 2006.** Türkiye'de Orman Mülkiyeti ve Ormanların Devletleştirilmesinin Sonuçları (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği). Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi, 26-28 Mayıs 2006, Ilgaz, s. 121-126.

- Diker, M., 1947.** Türkiye’de Ormanlık Dün-Bugün-Yarın. T.C. Tarım Bakanlığı OGM Yayınlarından, Sayı: 61, Akın Matbaası, Ankara.
- Köse, S., 1994.** Trabzon Araştırmaları I. Trabzon Lisesinden Yetişenler Kültür ve Dayanışma Vakfı Yayını, Yayın No: 1, s. 162-165.
- Mestav, M., 2001.** Açıklamalı-İçtihatlı Orman Kanunu ve İlgili Mevzuat. ISBN 975 97564-0-4, Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, XVI+1280, Ankara.
- Özdönmez, M., İstanbullu, T., Akesen, A. ve Ekizoğlu, A., 1996.** Ormanlık Politikası. İÜ Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul.
- Toksoy, D., 1998.** Türkiye’de Orman Mülkiyeti ve Ormanlık Sorunları Üzerine Etkileri. Doğu Karadeniz Bölgesinde Orman Mülkiyet Sorunları Sempozyumu, 8-10 Ekim 1998, Trabzon, s. 100-111.
- Wilde, V., 1997.** SEAGA Field Handbook. FAO, Rome, 104 p.

ORMAN ARAZİSİNDEN YARARLANMA HAKLARI ORMAN KANUNU VE TURİZMİ TEŞVİK KANUNUNA YÖNELİK HUKUKSAL BİR ANALİZ

Aynur Aydın COŞKUN

Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, Çevre ve Orman Hukuku Anabilim Dalı 34473 Bahçeköy
İstanbul, E-posta: aynur90@istanbul.edu.tr

Özet

Orman alanlarından yararlanma konusu, 6831 sayılı Orman Kanununun 16,17,18. maddelerinde ve ilgili mevzuatta düzenlenmiştir. Bu yararlanmalar, madencilik faaliyetleri, su ürünleri tesisi, orman ürünleri işleyen fabrika kurulması, ocak izinleri ve bina ve tesis yapılması şeklinde sıralanabilir. Bu yararlanma biçimlerinden, Kanunun 17. maddesinde yer alan ve orman alanları içinde bina ve tesis yapılması biçiminde gerçekleşen usul, her zaman diğerlerine oranla tartışmaların odağında olmuştur. Madde, tarihsel süreç içinde, yararlanmayı niteleyen kavram ve yararlanmanın kapsamı gibi açılardan önemli değişikliklere uğramış; intifa, irtifak, izin gibi değişik isimlendirmelere konu olmuştur. Bu değişim sürecinde, 17. maddede gösterilen yararlanma biçimlerinden turizm amaçlı yararlanmalar konusunda sorunlar yoğun olarak yaşanmış ve 6831 sayılı Kanun ile 2634 sayılı Kanun arasındaki ihtilaflar yargı organları önünde tartışılmıştır.

Çalışma içinde konu, 3 bölüm halinde açıklanmaya çalışılacaktır. İlk bölümde, özet olarak orman arazisinden yararlanma usulleri verilecek, bunlar arasında çalışmanın ana konusunu oluşturan 17. madde üzerinde detaylı olarak durulacaktır. İkinci bölümde, 6831 sayılı Kanun ile 2634 sayılı Kanun arasındaki ihtilaf ve turizm yatırımları için orman alanlarının tahsisi konusu özetlenecek ve bugünkü durum ortaya konulacaktır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, Türkiye genelinde 17. madde uygulaması ve 2634 sayılı Kanun uygulaması sonucu, ormancılık faaliyetleri dışındaki amaçlara tahsis edilen orman alanlarının dökümü verilmek suretiyle bu uygulamanın orman alanlarına etkisi tartışılacak ve sonuç değerlendirmeye açılacaktır.

Anahtar kelimeler: İrtifak hakları, turizm, orman alanı, tahsis, Orman Kanunu, Turizmi Teşvik Kanunu

Usufruct Rights on Forestlands: A Legal Analysis about Forest Code and Tourism Encouragement Law

Abstract

Usufruct rights on forestlands are provisioned in articles 16, 17 and 18 of Forest Code of 1956, No:6831 and relevant forest legislation. The types of usufruct rights are classified into mining operations, aqua product plants, wood industrial plants, stone pits operations and building and establishment constructions. Of which building and establishment constructions within forestlands basen on article 17 of the Forest Code has been paid a more and special attention and sharp arguments have been kept going on it for years. The referred article has been amended several times for years through its development period with respect to the conceptions defining usufruct rights and the scope of it. And even the denomination of usufruct rights has been underwent as enjoyment, beneficiary rights, easements, leasing ans license, which subject to different legal status and aspects. During the said transition period, usufruct rights about tourism investments have caused several issues and problems and the conflicts in between Forest Code No:6831 and Tourims Encouragement Law No: 2634 have been brought into the Courts and so many court resolutions have been delivered.

This study deals with the issue within three chapters. In the first chapter, the means and methods of usfruct rights are introduced in general and of which building and establishment constructions are investigated in detail. In the second chapter, the conflict in between the Forest Code of 1956, No: 6831 and the Law of Tourism Encouragement of 1982, No: 2634 are summarized and current issues are dealt with. In the third chapter, the countywide impact of allocated areas, for tourism investments and other activities via licenses issued based on article 17 of the referred Forest Code, on forestlands are analyzed

and the inventory of those areas are discussed in terms of its potential influences on those areas. Then, potential outcomes of all those activities and investments are discussed and some recommendations are made as a solution.

Keywords: Servitudes, tourism, forest land, Forest Law, Law of Tourism Encouragement, Allocation

1. Giriş

Hukuki niteliği itibarıyla bileşik eşya olan ormanlar, kamu hukuku ilkeleriyle çevrelenmiş; eşya hukuku kurallarına tabi özel mülkiyettekilerden farklı nitelikte taşınmazlardır. Bu özelliklerinin sonucu olarak ve sosyal, ekonomik, çevresel önemlerinin de etkisiyle kamu malı olarak kabul edilirler ve kamu malları arasında da özel bir yere sahiptirler (Onar,1960; Cin, 1980; Akipek 1973; Düren, 1975; Doğanay, 1974; Ayanoğlu, 2000). Nitekim, üzerinde orman olmaması veya ağaçların herhangi bir nedenle yok olması durumunda dahi arazinin orman vasfının kaybolmayacağı yüksek yargı organlarının vermiş olduğu kararlarda ifade olunmuştur¹. Özel nitelikte bir taşınmaz olan orman arazisinden yararlanma biçim ve koşulları da pek çok açıdan özellik arz eder. Bu usul ve esaslar, 6831 sayılı Orman Kanununda gösterilmiştir.

2. Orman Kanununa Göre Yararlanma Usul ve Esasları

Orman alanlarından yararlanma konusu, 6831 sayılı Orman Kanununun 16,17,18. maddelerinde ve ilgili mevzuatta düzenlenmiştir. Bu yararlanmalar, madencilik faaliyetleri, su ürünleri tesisi, orman ürünleri işleyen fabrika kurulması, ocak izinleri ve orman alanlarında bina ve tesis yapılması şeklindedir.

2.1. Orman Kanununun 16. Maddesine Göre Yararlanma Usulü

Orman Kanununun 16. maddesi maden arama ve işletme izinlerini düzenler. Türk Hukukuna göre maden aranması ve işletilmesi 3213 sayılı Maden Kanunu hükümlerine tabidir². Bu Kanuna göre medeni haklarını kullanmaya ehil Türk vatandaşları, Türk Kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişiliği olan şirketler ve bu konuda yetkili kamu kurum ve kuruluşları maden arama ve işletme hakkına sahiptirler. 6831 sayılı Orman Kanununun 16. Maddesi uyarınca, “*Devlet ormanları hudutları içerisinde maden aranması ve işletilmesi, Maden Kanununun 7 nci maddesinde belirtilen şartlara uyularak, yapılır. Orman hudutları içinde alınan muvafakat süresi, temdit dahil işletme ruhsat süresi sonuna kadar devam eder. Ayrıca madencilik faaliyetleri için zorunlu; tesis, yol, enerji, su, haberleşme ve alt yapı tesislerine fon bedelleri hariç olmak üzere orman mevzuatı hükümlerine göre bedeli alınarak izin verilir*”. Buna göre, Devlet ormanı sınırları içerisinde gerçekleştirilecek madencilik faaliyetleri de Maden Kanununun ilgili maddesi uyarınca yapılacaktır. Maden Kanununda 2004 yılında yapılan değişiklikle Orman İdaresini adeta süreç dışına çıkaran ve tüm yetkileri Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığında toplayan bir düzenleme getirilmiştir. Orman alanları başta olmak üzere tüm doğal kaynakları madencilik faaliyetlerine açan bu düzenlemenin iptali istemiyle Anayasa Mahkemesinde açılan dava halen görülmektedir.

2.2. Orman Kanununun 18. Maddesine Göre Yararlanma Usulü

Bu konu, 6831 sayılı Orman Kanununun 18.maddesinde hüküm altına alınmıştır. Orman ürünlerini işleyecek her çeşit fabrika kurulması Çevre ve Orman Bakanlığının; Devlet ormanları hudutları içinde veya bu orman sınırlarına bir kilometreye kadar olan yerlerde taş, kum ve toprak, dört kilometreye kadar olan yerlerde ise hızar, şerit kurulması ve kireç, kömür, terebentin, katran, sakız ve benzeri gibi işletilmesinde ağaç kullanılan ocakların açılması ve balık üretmek üzere tesis kurulması Orman Genel Müdürlüğünün iznine bağlıdır.

¹ (Anayasa Mahkemesi Kararı, 10.03.1966, E.1965/44, K.1966/14; Anayasa Mahkemesi Kararı, 28.11.1989, E.1988/63, K.1989/47; Yargıtay H.G.K.Kararı, 03.06.1998, E.1998/20-463, K.1998/386)

² 3213 sayılı ve Maden Kanunu 15.06.1985 tarih ve 18784 nolu Resmî Gazete

Talep edilen saha mülkiyet, yaban hayatı faaliyetleri ve ormancılık yönünden Orman idaresince kurulan bir komisyon tarafından incelenmek suretiyle uygun görüldüğü takdirde izin verilmesi söz konusudur.

2.3. Orman Kanununun 17. maddesine göre Yararlanma Usulü

Orman mevzuatında ana kural, orman arazilerinde bina ve tesis yapılmasının yasaklanmış olmasıdır. 1982 Anayasasının 169. maddesinde “Devlet Ormanları kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz” şeklinde açıklanan bu kural, Orman Kanununun 17. Maddesinde ise “orman içine yerleşilmesi yasaktır” hükmü ile ifade edilmiştir. Buna göre, orman içine yapılacak olan bina ve tesis yapılabilmesi ancak bazı koşulların gerçekleşmesine bağlıdır. Orman Kanununun 17. maddesi bu istisnai durumu açıklayan, usul ve esasları saptayan bir düzenleme niteliğindedir. Genel kurala aykırılık oluşturan bir durumu açıklayan bir kanun maddesi olma özelliği ile tartışmaların odağında olması kaçınılmazdır.

Kanunun 17. maddesi, yeni bir düzenleme ve uygulama değildir. 1937 yılında yürürlüğe giren 3116 sayılı Orman Kanununun 25. maddesinde³ “*umumi sıhhat ve emniyet ve menfaat icabı yapılacak her nevi bina ve tesisat ile orman hasılatı işleyeceklerin yapacakları bina ve tesisatın*” ormanlarda yapılmasına izin verilmiştir. 1956 yılında yürürlüğe giren 6831 sayılı Orman Kanununun 17. maddesinde “*umumi sıhhat ve emniyet ve menfaat icabı veya estetik ve turistik bakımdan yapılacak her nevi bina ve tesisat ile orman hasılatı işleyeceklerin ve kullanacakların yapacakları bina ve her nevi tesisat*” in ormanlarda yapılması hükmü yer almaktadır. Bu düzenleme ile kamu sağlığı, güvenliği ve kamu yararına olacak bina ve tesislerin yanı sıra 3116 sayılı Kanun hükmüne ek olarak *estetik ve turistik* özellik taşıyan bina ve tesislerin de bir kritere tabi olmaksızın orman içinde yapılmasına izin verilmiştir. Bu düzenlemenin orman alanlarının başka amaçlara tahsisi konusunda, amaçları ve hak sahibi kitleyi belirleme yönlerinden daha subjektif ve yapılaşmayı artırabilecek bir değişiklik getirdiği hemen göze çarpmaktadır. Nitekim, bugün tartışılan “turizm” kelimesi de ilk kez açıkça burada ifade edilmiştir.

6831 sayılı Orman Kanunda 1983 yılında yapılan bir düzenleme ile, 17. madde değiştirilmiş ve “*turizm bölge, alan ve merkezleri dışında kalan Devlet ormanlarında; kamu yararına olan her türlü bina ve tesisler ile orman ürünlerini işleyeceklerin yapacakları bina ve tesisler*” in ormanlarda yapılmasına izin verilmiştir. 1983 yılında yapılan bu değişikliğin akabinde 1987 yılında yapılan değişiklikle de “*..turizm alan ve merkezleri dışında kalan Devlet ormanlarında kamu yararına olan her türlü bina ve tesisler için*” izin verilmesi hükme bağlanmış ve madde 2002 tarihli Anayasa Mahkemesinin⁴ (AYM) iptal kararına dek bu haliyle kalmıştır.

17. madde, Koç Üniversitesi davasında İstanbul 2 No’lu İdare Mahkemesi tarafından Anayasa’nın 63. ve 169. maddelerine aykırılığı kanısı ile Anayasa Mahkemesine taşınmıştır. Anayasa Mahkemesi, 6831 sayılı “Orman Kanunu” nun 17/3. maddesinin birinci cümlesinin Anayasanın 169. Maddesine aykırı olduğuna ve iptaline; üçüncü fıkrasının, birinci cümlesinin iptali nedeniyle uygulanma olanağı kalmayan diğer tümceleri ile maddenin dördüncü fıkrasının iptaline oybirliğiyle karar vermiştir⁵. Mahkeme, temel iptal gerekçesi olarak, 17/3 maddenin sadece kamu yararı kriterine bağlı olarak orman arazilerinin tahsisine izin veren bir düzenleme olduğunu ve kamu yararı kavramının tespitinde Orman idaresinin gereğinden fazla takdir hakkı kullandığını belirtmiştir. Böyle bir düzenleyici işlemin ise Anayasanın 7. Maddesinde yer alan “yasama yetkisinin devredilmeyeceği” ilkesine aykırılık teşkil ettiğini vurgulamıştır.

³ 1937 tarih ve 3116 sayılı Orman Kanunu

Madde 25. Ormanlarda umumi sıhhat ve emniyet ve menfaat icabı yapılacak her nevi bina ve tesisat ile orman hasılatı işleyeceklerin yapacakları bina ve tesisat için Ziraat Vekaletinden izin almak lazımdır.

⁴ Anayasa Mahkemesinin 17.12.2002 günlü, E.2000/75, K.2002/200 sayılı kararı
⁵ Esas sayısı:2000/75 Karar Sayısı 2002/200 Karar Günü 17.12.2002

Anayasa Mahkemesinin, iptal kararının ardından, 2004 yılında 5192 sayılı Kanun ile, 17. madde, yeniden düzenlenmiştir. Buna göre, orman alanlarında artık “Savunma, ulaşım, enerji, haberleşme, su, atık su, petrol, doğalgaz, altyapı ve katı atık bertaraf tesislerinin; sanatoryum, baraj, gölet ve mezarlıkların; Devlete ait sağlık, eğitim ve spor tesislerinin ve bunlarla ilgili her türlü yer ve binanın Devlet ormanları üzerinde bulunması veya yapılmasında kamu yararı ve zaruret olması halinde” izin verilmesi söz konusudur. 17. maddenin son ulaştığı biçiminde, turizm faaliyetlerine ilişkin bir düzenleme yer almamaktadır. Böylelikle, Orman Kanununda, ormanlarda bina ve tesis yapılmak istenmesi durumunda başvurulabilecek bir hukuki dayanak kalmamıştır. İptal kararıyla Orman Kanunu açısından tamamlanan hukuki süreç; 2634 sayılı Turizm Kanunu açısından yeni bir boyut kazanmıştır.

3. 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu ve Ormanlar

Orman Kanunu'nun 3373 sayılı kanunla değişik 17.maddesine göre, “**turizm alan ve merkezleri dışında kalan**” devlet ormanlarında, kamu yararına olan her türlü bina ve tesisler için izin verilmesi hükme bağlanmıştır. Bu düzenleme, Orman Kanunu hükümlerinin, sadece turizm alan ve merkezleri dışında kalan ormanlarda geçerli olması ve turizm alanlarında kalan ormanlarda, farklı kanun ve farklı bir sorumlu idare ortaya çıkması anlamına gelmektedir. Bu noktada ortaya çıkan Kanun, 1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, yetkili İdare ise Kültür ve Turizm Bakanlığıdır. O yıllardan günümüze kadar turizm amaçlı tahsisler konusunda iki başlı bir uygulama gerçekleşmiş; iki idare arasında yetki ve görev çatışmaları meydana gelmiş ve zaman zaman kanunlar ihtilafı da yaşanmıştır. Yukarıda açıklandığı üzere, 17. maddenin iptalinden sonra gelinen noktada, Orman Kanunu yönüyle açıklığa kavuşan turizm amaçlı orman alanı tahsisi konusu, Turizmi Teşvik Kanunu açısından aynı düzeni getirmemiştir. Nitekim, Turizm Teşvik Kanununun taşınmaz malların turizm amaçlı kullanımına yer veren 8.maddesinde; turizm alan ve merkezleri içinde kalan orman alanlarının Turizm Bakanlığının talebi üzerine Çevre ve Orman Bakanlığınca Turizm Bakanlığı'na tahsis edileceği ifade olunmuştur. 2002 yılında Orman Kanununun 17/3. maddesini iptal eden AYM kararı, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunundaki düzenlemenin varlığını etkilememiş; Kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgelerinde ve turizm merkezlerinde bulunan orman alanlarının Turizm Bakanlığına tahsisine devam edilmiştir. Bu süreçte, verilen turizm izinleri ve kurulan irtifak hakları ile orman alanlarının tahrip edildiği yolunda tartışmalar yoğunlaşmış ve 2634 sayılı Kanunun 8. maddesinin ormanlar yönünden iptaline dek uzanan süreç, Antalya Barosunun Kültür ve Turizm Bakanlığı aleyhine “Kamu Arazisinin Turizm Yatırımlarına Tahsisi Hakkında Yönetmeliğin” 7 ve 11/d maddesinin iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemiyle açmış oldukları dava⁶ ile başlamıştır.

Yönetmeliğin⁷ kimi maddelerinin iptali ve yürütmesinin durdurulması istemiyle açılan davada, iptali istenilen yönetmeliğin dayanağını oluşturan 2634 sayılı Kanunun 8. maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varan Danıştay 6. Daire, iptali ve yürürlüğünün durdurulması için AYM'ye başvurmuştur. AYM, 2006/169 E., 2007/55 K. sayılı ve 24.11.2007 tarih ve 26710 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan kararı ile 2634 sayılı Kanunun 8. madde düzenlemesinin ormanlara yönelik hükümlerinin Anayasanın 169 ve 7. maddelerine aykırılığından bahisle iptaline karar vermiştir.

Antalya Barosu, davasını, temelde Anayasa Mahkemesinin 2002 yılında Orman Kanununun 17/3. maddesini iptal eden kararında gösterilen, “kamu yararı” kavramının hangi durumları

⁶ Danıştay 6. Daire E.2005/5371

⁷ Kamu Arazisinin Turizm Yatırımlarına Tahsisi Hakkında Yönetmelik (Mülga)

Bakanlar Kurulu Karar Tarihi - No : 31/03/1983 - 83/6285

21/07/2006 tarih ve 26235 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2006/10507 sayılı "Kamu Arazisinin Turizm Yatırımlarına Tahsisi Hakkında Yönetmeliğin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Yönetmelik" in birinci maddesi gereği yürürlükten kaldırılmıştır.

kapsadığının yasayla belirlenmesi gerektiği” savına dayandırmıştır. Bu temelden hareketle de, turizm alan ve merkezlerindeki ormanların hiçbir çerçeve çizilmeksizin ilgili kuruluşlarca yatırımlarda tahsisi, kiralanması ve bunlar üzerinde irtifak hakkı tesisinin hukuken olanaklı hale getirilmesinin yukarıda sözü geçen Anayasa Mahkemesi kararında belirtilen ilkelere ve Anayasanın 169. maddesine aykırılık oluşturduğunu ileri sürmüştür. Başka bir anlatımla, davada, Turizmi Teşvik Kanununda da, ormanların turizm yatırımlarına tahsisinin Orman Kanununda belirtilen “üstün kamu yararı” ve “zorunluluk” kriterlerine uyması gerektiği iddia edilmiştir. Zira, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanununun 8. maddesi ile bu kurala aykırı bir düzenleme öngörüldüğü; orman alanlarının, Orman Kanunu’ndaki kurallara bile tabi kılınmadan ve hiçbir çerçeve çizilmeden Anayasanın 169. maddesine aykırı biçimde turizm yatırımlarına tahsisine olanak tanındığı vurgulanmıştır. Yukarıda açıklanan gerekçeler doğrultusunda, Danıştay 6. Dairesi, bakmakta olduğu davada uygulanacak Kanunu, Anayasaya aykırı görmüş ve Turizmi Teşvik Kanununun söz konusu maddesinin ormana ilişkin düzenlemelerinin iptali istemiyle Anayasa Mahkemesine başvurmuştur.

Anayasa Mahkemesi, yapmış olduğu esas incelemesinde ormanların turizm yatırımlarını düzenleyen 8. maddesindeki düzenlemelerin Anayasaya 2634 sayılı Kanunun orman alanlarının turizme tahsisine ilişkin düzenlemelerini iptal eden kararı 6 kabul 5 red oyu ile alınmıştır. Bu kararda, 5 kişinin verdiği ve çok detaylı biçimde açıklanan red oyu gerekçeleri de, iptal gerekçeleri kadar, konunun geleceği açısından önem taşımaktadır. AYM’ nin kararındaki görüşler ve gerekçeleri şu şekilde özetlenebilir:

Tablo 1. 2634 sayılı Kanunun 8. maddesine İlişkin Anayasa Mahkemesi Görüşleri

İptal Kararı Lehinde Görüşler	İptal Kararı Aleyhinde Görüşler
Anayasa’ nın 169. maddesi ormanlara özel bir düzenlemedir ve orman örtüsünün sürekli yok edilmesi gerçeğinden kaynaklanmaktadır.	2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, 1982 Anayasası’nın kabulünden önce yasalaşmıştır. Anayasa metninde “turizm”le ilgili hiçbir ibare ve anlatıma yer verilmemesi, Anayasa koyucunun bu fiili olguyu yasa koyucunun takdir alanına bıraktığını göstermektedir. Anayasa’nın bütününün incelenmesinde, insana, çevreye, ormana “birbirine nazaran” üstün öncelikler tanımadığı, aksine her üçünün de dengeli ve uyumlu biçimde ele alınmış olduğu açıkça görülmektedir.
Ormanlarda bina ve tesis yapılması, kamu yararı ve zorunluluğunun bulunduğu hallerle sınırlıdır. (AYM 17.12.2002 günlü, E.2000/75, K.2002/200 sayılı kararına atfen)	AYM’nin 2002 tarihli iptal kararı “turizm alan ve merkezleri dışında kalan” devlet ormanlarında kamu yararına olan her türlü bina ve tesis yapımına ilişkindir ve bu dava konusuyla ayniyet gösteremeyeceği açıktır.
8.maddede, orman alanlarının turizme tahsis kriterleri, tanımlanmamıştır. Bu tahsislerin hangi hallerde zorunlu sayılacağı kanunla belirginleştirilmelidir.	2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu’nda öngörülenlerin dışında, diğer çevreye ilişkin kanunlarda özel tahdit ve kayıtlamalar bulunmakta; ormanların turizme tahsisinde hem bu kanunlardaki sıkı kayıtlara, hem de ilgili uluslararası sözleşme hükümleri göz önünde tutulmaktadır.
Turizm sektörünün özellik ve ihtiyaçlarını da dikkate alan ve ormanların turizm yatırımlarına tahsisini zorunluluk veya kaçınılmazlık hallerine özgüleyen belli ölçüt ve sınırlamalara yer verilmemesi nedeniyle itiraz konusu yasa kuralları Anayasanın 169. maddesine aykırıdır.	Ormanlardan yararlanmalarının etkili yolu, ormanlarda kamuya açık, denetimli turizm üniteleri yaratacak yöntemler geliştirmek ve bu şekilde üstün bir “kamu yararı” gerçekleştirmektir.

Bu açıklamalar çerçevesinde, ormanların korunmasına ilişkin Anayasanın 169. maddesindeki ilkeler doğrultusunda, Aynı dava kapsamında 2634 sayılı Kanunun 8. maddesinin C ve D fıkralarının Anayasanın 7. maddesine aykırı olduğu da kabul edilmiştir⁸.

4. 5761 sayılı Kanun ve Getirdikleri

Orman alanlarının turizm faaliyetlerine tahsis edilmesine ilişkin usul ve esasları düzenleyen 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu hükümlerinin, Anayasa Mahkemesinin 2007 tarihli kararıyla iptali sonucu oluşan yasal boşluk, bir yıl aradan sonra 5761 sayılı “*Turizmi Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*”⁹un yürürlüğe girmesi ile doldurulmuştur. Uzun ve karmaşık bir süreç sonunda ortaya çıkan ve orman alanlarının turizme tahsisinin yolunu tekrar açan bu düzenlemeye yönelik tartışmalar, ardında bıraktığı iptal kararları ve gerekçeleri başta olmak üzere, doğal kaynağın korunmasındaki temel amaç ve ilkelere uyumluluk açılarından halen devam etmektedir.

2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanununda değişiklik yapan 5761 sayılı Kanunun 2. maddesi orman alanlarının turizm yatırımları için tahsisi konusunu düzenlemekte ve Kanunun 8 inci maddesinin (A) fıkrasının (1) numaralı bendi ile (C) ve (D) alt bentlerini değiştirmektedir. Yapılan değişiklikle, ilk olarak Çevre ve Orman Bakanlığınca Kültür ve Turizm Bakanlığına tahsis edilecek orman alanlarının nitelikleri belirlenmiş; bu niteliklere uygun olmak koşuluyla tahsis edilecek orman alanının büyüklüğü, yapılaşma oranı, tahsis için öngörülen turizm çeşitleri ve tahsis sürecinde yatırımcının sorumluluğu da aynı madde içinde düzenlenmiştir. Maddenin C ve D alt bentlerinde ise, Bakanlığın tasarrufuna geçen taşınmazların yatırımcılara tahsis usul ve esasları ve Kültür ve Turizm Bakanlığının yetkileri belirlenmiştir.

Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten bu yana yapılan tartışmalar; Anayasa Mahkemesinin Orman Kanununun 17. maddesini iptal eden 2002 tarihli ve 2634 sayılı Kanunun 8. maddesini “ormanlar” yönünden iptal eden 2007 tarihli kararlarında yer alan temel iptal gerekçelerinde belirtilen aykırılıkların ortadan kalkıp kalkmadığı noktasında yoğunlaşmaktadır. Zira, gerekçelerde ifade edilen kriterlerin karşılanmaması durumunda 5761 sayılı Kanun, iptal edilen madde hükmüne; amaç, kapsam ve anlam açısından benzeyen bir yasal düzenleme doğacağından, iptal edilen kural tekrar yasalaştırılmış olacaktır. Bu noktada da Anayasanın 153. maddesinde yer alan “*Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı*” ilkesine aykırılık sorunu doğacaktır.

Orman alanlarının turizm yatırımlarına tahsis edilmesine yönelik usul ve esasları düzenleyen 8 maddelik 5761 sayılı Kanun, konuyla ilgili olarak temelde dört başlık altında toplanabilecek kriter getirmiştir.

Tahsise Konu Alanın Özellikleri

5761 sayılı Kanun “*Hazineye ait olan yerler Maliye Bakanlığınca, Bakanlığa tahsis edilir*” hükmünü getirmektedir. Bu düzenlemeyle orman alanlarını hazine arazileri ile eşdeğer tutan ve aynı özelliklere sahip olarak gören anlayış terkedilmiş gibi görülmektedir. Kanunun aynı

⁸ Anayasa’da yasa ile düzenlenmesi öngörülen konularda yürütme organına genel ve sınırları belirsiz bir düzenleme yetkisinin verilmesi olanaklı değildir. Yürütmenin düzenleme yetkisi, sınırlı, tamamlayıcı ve bağlı bir yetkidir. Bu nedenle, Anayasa’da öngörülen ayırık durumlar dışında, yürütme organına yasalarla düzenlenmemiş bir alanda genel nitelikte kural koyma yetkisi verilemez. Ayrıca, yürütme organına düzenleme yetkisi veren bir yasa kuralının Anayasa’nın 7. maddesine uygun olabilmesi için temel ilkelerin konulması, çerçevenin çizilmesi, sınırsız, belirsiz, geniş bir alanın bırakılmaması gerekir. Bu çerçevede, Anayasanın 169. maddesinde, yasama organına, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koymak ve tedbirleri almak şeklinde bir görev ve sorumluluk yüklenmiş olduğu halde, itiraz konusu yasa kurallarında bu görev ve sorumluluğu karşılayan herhangi bir düzenlemeye yer verilmemesi, Yasanın 8. maddesinin C ve D fıkralarının kapsamına giren konularda yapılacak düzenlemelerin idarenin takdirine bırakılması nedenleriyle itiraz konusu yasa kuralları Anayasanın 7. maddesine aykırıdır; iptali gerekir

⁹ Kanun no.5762 15.05.2008 tarih ve 26877 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

bindinin devam eden cümlelerinde orman alanlarının tahsisi konusu da düzenlenmiştir. Burada, “...hazine mülkiyetinde yeterli alanın bulunmadığı durumlarda, 6831 sayılı Orman Kanununa göre orman sayılan yerlerin tahsisi” düzenlenmiştir. Kanunun ifadesinden, turizm yatırımları için öncelikli olarak hazine arazilerinin kullanılması zorunluluğu getirildiği ancak yeterli alanın bulunmadığı durumlarda orman alanlarının tahsisinin mümkün olabileceği anlaşılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında söz konusu düzenleme, Anayasa Mahkemesi kararlarına uyum gösteren bir anlayış sergilemektedir.

Tahsis edilecek orman alanına ilişkin bir diğer kriter, tahsise konu orman alanının büyüklüğüdür. Buna göre, turizme tahsis edilecek alan, il genelindeki orman sayılan yerlerin “binde beşini” geçemeyecektir. Orman alanlarının turizm tahsisinde kısıtlama getirmek suretiyle olası tahribatı engellemeye yönelik alansal bir büyüklük getirilmesi olumlu olarak karşılanmalıdır. Ancak, burada oranın büyüklüğü tartışmalıdır.

Tahsise Konu Yatırım Türleri

5761 sayılı Kanun, orman alanlarında tahsis kriterlerine uygun olduğu düşünülen sekiz farklı türde turizm yatırımı öngörmüştür. Bunlar, sağlık turizmi, termal turizm, kış turizmi, eko turizm, golf turizmi, deniz turizmi, spor turizmi, manzara ve biyoçeşitlikten yararlanmaya yönelik faaliyetler şeklinde özetlenebilir. Bu sekiz yatırım türünün, Anayasa Mahkemesi kararlarından doğan “kaçınılmazlık ve zorunluluk” kriterleri karşısında özet değerlendirmesi¹⁰ şu şekilde yapılabilir.

Yatırım Türü	Kaçınılmazlık ve Zorunluluk Kriteri Açısından Değerlendirme
Sağlık turizmi ve termal turizm tesisleri	Şartlı Uygun
Kış Turizmi Tesisleri	Şartlı Uygun “yeterli pist uzunluğu” ve “gereken rakımı” kriterleri, bilimsel ve nesnel olarak saptanmalıdır.
Eko-turizm tesisleri (yayla turizmi, kırsal turizm ve benzeri turizm tesisleri)	Şartlı Uygun Tahsis kriterleri net olarak tespit edilmeli Eko-turizm tam olarak tanımlanmalı Kullanım ilkeleri net olarak ortaya konulmalı
Golf Turizm Tesisleri	Uygun değil Madde düzenlemesinde dahi “imkan sağlama” kriteri getirilmiştir. Kaçınılmazlık ve zorunluluktan söz edilemez.
Kumsal ve Doğal Manzaradan Yararlanma Tesisleri	Uygun Değil
Deniz Turizmi Tesisleri	Şartlı Uygun Kruvaziyer ve yat limanı gibi deniz turizmine yönelik tesisler için orman alanlarının tahsisi hukuka uygunluk göstermektedir. Ancak, burada zorunluluk kriterinin sınırları iyi belirlenmeli ve sadece kıyıda yapılması zorunlu ve kaçınılmaz tesislere yapılacak tahsislerin kanuni sınırlar içinde kalacağı dikkate alınmalıdır.
Spor Turizmi Tesisleri	Şartlı Uygun Faaliyetin kapsam ve içeriği tespit edilerek bu ilkelerin yasadaki düzenlenmesi suretiyle idarenin sınırsız olan takdir yetkisi kısıtlanmalı ve bu şekilde tekrar ele alınmalıdır.

Tahsise Konu Orman Alanında Yapılaşma Kriterleri

Kanunda turizm yatırımlarına tahsis edilecek orman alanında yapılaşmaya esas inşaat hakkı, emsal 0.30 olarak tespit edilmiştir. İmar mevzuatında yapı düzenine ilişkin esaslar belirlenirken, TAKS, KAKS ve Emsal, İnşaat Alanı katsayısı gibi farklı kavramlar ile karşılaşılmaktadır.

¹⁰ Konuyla ilgili detay değerlendirme yazarın “Orman Alanlarının Turizme Tahsisinde Durum.” adlı yayınında yapılmıştır. Bkz. Memleket Mevzuat Dergisi, Temmuz Ağustos sayısı 2008

Nitekim, illerin imar planlarında bu kavramlar farklı biçim¹¹ ve esaslara sahip şekilde yer alabilmektedir. Bu farklılıklar emsal teriminde daha da artmakta ve terim tanımlandıktan sonra emsal değere dahil olmayan unsurlar belirlenmektedir. Burada, emsal değer tespitine ilişkin olarak belediyelerin yapmış oldukları düzenlemeler arasında anlam ve içerik açısından örtüşmeyen noktalar bulunduğundan bu kavramın, uygulamada da değişik sonuçlara yol açabileceği 0.30 olarak belirlenen inşaat emsalinin kağıt üzerinde kalacağı ve yatırımcıların mevzuat içinde kalarak bu oranı yükseltebileceği endişesi doğmaktadır. Bunun yanısıra, yapı düzenine ilişkin esaslarını belirleyen tüm bu kavramlar arasında, yapılaşma ve yerleşme yoğunluğunu etkileyen yakın bir ilişki vardır. Bu nedenle sadece, tahsise konu orman alanında yapılaşma değerleri belirlenirken farklı uygulamalara yol açabilecek, inşaat alanını artıracı kriterlerden kaçınılmalı, sadece emsal veya katlar alanı katsayısı değil taban alanı katsayısı da belirlenmelidir. Nitekim, 6831 sayılı Orman Kanununda özel orman maliklerinin yapılaşma hakkı taban alanı katsayısına bağlanmış ve mülkiyet hakkından doğan tüm yetkilere sahip olmasına rağmen kişinin bu hakkı %6 ile sınırlandırılmıştır. Orman Kanununun, orman alanlarının ormancılık amaçları dışında amaçlara tahsisini düzenleyen 17. madde bu izinleri zorunluluk ve kamu yararı koşuluna bağlamış, yapılacak tesisleri sınırlamış; turizm tesislerine geçit vermemişken; aslında aynı konuyu düzenleyen 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanununun bu düzenlemeyi kat kat aşan bir izin vermesi hukuka uygun görünmemektedir.

Yatırımcının Sorumluluğu

Kanunda, turizm yatırımı için tahsis edilen orman alanının üç katı kadar alanın ağaçlandırma bedelinin ve ağaçlandırılan bu alanın üç yıllık bakım bedelinin, yatırımcı tarafından OGM hesabına doğrudan belirtilen ağaçlandırma ve bakım işlerinde kullanılmak şartıyla gelir olarak kaydedileceği öngörülmüştür. Bu tutarın yatırılmaması halinde yaptırım, yatırımcıya turizm yatırımı veya işletme belgesi verilmemesidir. Kanunun getirdiği bu düzenleme tahrip olması muhtemel orman örtüsünün yeniden kazanılması açısından önemli ve olumlu bir yaklaşımdır. Ancak, Kanunun Meclis görüşmeleri sürecinde geçirdiği evrime bakıldığında yatırımcının sorumluluğu açısından farklılıklar olduğu görülecektir. Kanunlaşma sürecinde değişen taslak metinde aynı konuyu düzenleyen madde şu şekildedir. “Ağaç kesilmesi durumunda dikimi ve bakımı **tahsis süresince** kesin tahsis lehdarının sorumluluğunda olmak üzere, kesilen ağaç sayısının 2 katı kesildiği alana, mümkün olmazsa orman idaresince belirlenecek en yakın alana 4 katı sayıda ağaç; kesin tahsis öncesi dikilir. Bu koşul sağlanmazsa, turizm ve işletme belgesi iptal edilir”.

5761 sayılı kanunda, ağaçlandırma bedelinin yatırılma zamanına ilişkin bir düzenleme göze çarpmamaktadır. Taslak metninde bu süre “kesin tahsis öncesi” olmak üzere belirlenmiştir. Söz konusu ağaçlandırma bedelini yatırmayanlara uygulanacak olan turizm belgesine yönelik yaptırımda da farklılık göze çarpmaktadır. 5761 sayılı Kanununda, “işletme belgesi vermemek” olarak kanunlaşan yaptırım, taslakta “turizm belgesinin iptal edilmesi” şeklindedir. Bunun dışında, kanunda yatırımcının sorumluluğu “3 yıllık bakım bedeli” ile sınırlı tutulmuşken, taslak metinde yatırımcının dikim ve bakım sorumluluğu “tahsis süresince” devam etmektedir. Kanunda dikim ve bakım işlerinin sorumluluğu olması gerektiği gibi, OGM’ye verilmişken, taslak metinde bu sorumluluk *yatırımcıda* gözükmemektedir.

¹¹ İzmir Belediyesi İmar Yönetmeliğinde emsal kavramı yer almazken, Antalya Belediyesi İmar Yönetmeliğinde, TAKS, KAKS ve Katlar Alanı kavramları tanımlanmıştır. Adana Büyükşehir Belediyesi İmar Yönetmeliğinde Emsal değeri, Katlar Alanı Katsayısı olarak tanımlanmıştır. Mersin Belediyesi Yönetmeliğinde İnşaat Alanı katsayısı (KAKS, EMSAL) şeklinde, Bursa Belediyesi Yönetmeliğinde ise Kullanma Alanı Katsayısı (KAKS ve Emsal) şeklinde gösterilmiştir.

Bakanlığa Tahsis Edilen Orman Alanlarının Kullanım Esasları

Kanunda, Bakanlığın tasarrufuna geçen taşınmazları değerlendirme usul ve esaslarını düzenlenmiştir. Buna göre, söz konusu taşınmazların yatırımcılara tahsisi, kiralanmasına ilişkin esaslar, “saydamlık, güvenilirlik, eşit muamele, kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanımı ilkeleri doğrultusunda” Bakanlıklar arası müştereken tespit edilecek ve bu taşınmazları, C fikrasındaki şartlarla Türk ve yabancı uyruklu gerçek ve tüzel kişilere tahsis etme, üzerlerinde irtifak hakkı kurma yetkisi Kültür ve Turizm Bakanlığında olacaktır.

Anayasa Mahkemesinin, 2634 sayılı Kanununun 8. maddesindeki düzenlemeleri “ormanlar” yönünden iptal ederek bugün gelinen süreci başlatan kararında¹² bu maddeler de itiraza ve incelemeye konu olmuş ve dava bu maddelerin iptali ile sonuçlanmıştır. Mahkeme, madde düzenlemesini “Bakanlığa tanınan bu yetkinin nasıl kullanılacağı ile ilgili olarak Yasada doğrudan bir düzenleme yapılmamış, konunun yönetmelikte düzenleneceğine ilişkin bir hükme yer verilmemiş olması” gerekçesiyle iptal etmiştir. Yasa ile düzenlenmesi öngörülen konularda yürütme organına genel bir düzenleme yetkisinin verilmesi olanaklı değildir. Yürütmenin düzenleme yetkisi, sınırlı, tamamlayıcı ve bağlı bir yetkidir. Ayrıca, yürütme organına düzenleme yetkisi veren bir yasa kuralının Anayasa’nın 7. maddesinde “Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez” şeklinde ifade edilen yasamanın devredilmezliği ilkesine uygun olabilmesi için temel ilkelerin konulması, çerçevenin çizilmesi, sınırsız, belirsiz, geniş bir alanın bırakılmaması gerekir¹³. 5761 sayılı Kanunda yer alan biçimiyle, Bakanlığa tanınan yetkinin kullanım esaslarının belirlenmemesi, sadece “saydamlık, güvenilirlik, eşit muamele, kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanımı ilkeleri doğrultusunda” yapılacağını belirlenmesi Anayasanın 7. maddesine aykırıdır. Zira, Kanuna eklenen saydamlık, güvenilirlik, eşitlik gibi ilkeler zaten hukukun ve idari işlemlerin temelinde var olan ve olması gereken niteliklerdir.

5. Ormanlardan Yararlanma Haklarında Son Durum

Orman Kanununun 16,17 ve 18. maddelerinden doğan yararlanma haklarının Türkiye genelinde kullanım düzeyine bakmak, haklar üzerinde yaşanan tartışmalara da farklı bir bakış açısı sağlayacaktır. Tablo 1’de Orman Kanununun 16, 17 ve 18. maddelerine göre verilen izinler gösterilmiştir. Bunlar içinde turizm izinleri yaklaşık %10’luk bir bölümü oluşturmaktadır. Turizm tesisleri için verilen izinlerin sadece 17. madde izinleri içindeki oranı ise %11’e karşılık gelmektedir. Ancak, toplamda küçük gibi gözüken %10luk oran, tahsis edilen orman alanının illere göre dağılımı ile farklı bir anlam kazanmaktadır. Zira, söz konusu tahsislerin %76 sı Antalya ilinde (24.655ha.), %11’i Muğla ilinde, %8’i ise Mersin ili sınırlarındadır. Geriye kalan %5 ise sırasıyla Aydın, Bursa, Bolu, Isparta, Kars, Kütahya ve Erzurum illerine dağılmaktadır.

Tablo 2’de de 2634 sayılı Kanuna göre yapılan tahsislerin yıllara göre dağılımı verilmiştir. Veriler, turizme tahsis edilen orman alanlarının yaklaşık %50’sinin (18.143ha) son 4 yılda gerçekleştiğini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

¹² Anayasa Mahkemesi Kararı: 24.11. 2007 Tarih ve 26710 sayılı RG, E. 2006/169 K. 2007/55 Karar Günü : 7.5.2007

¹³ AYM E. 2006/169 K. 2007/55 Karar Günü : 7.5.2007

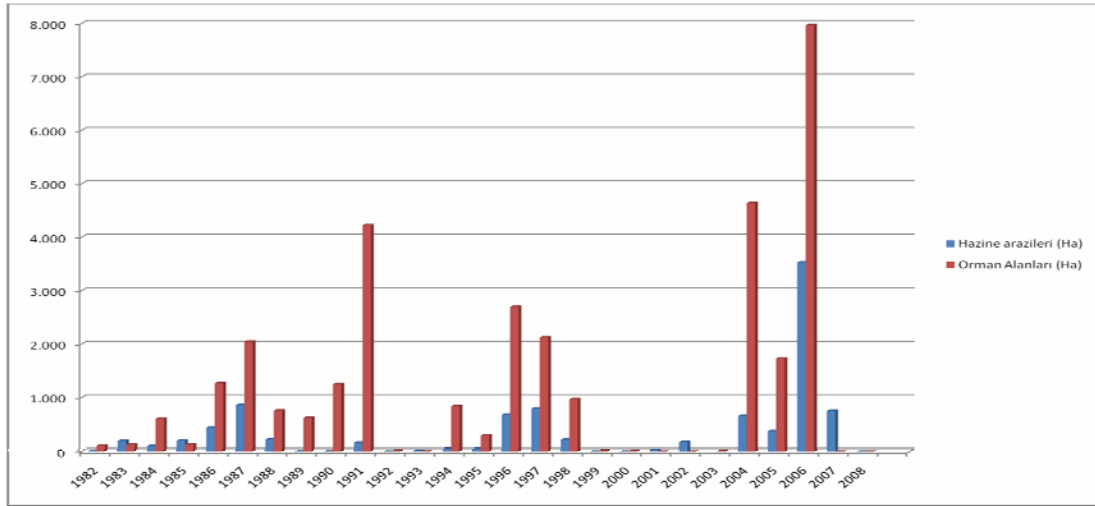
Tablo 2. Orman Kanununun 16, 17 ve 18. maddesine Göre Verilen İzinler (01.03.2008)

Tahsis Türü	Adet	Alan (Hektar)
Maden İşletme İzinleri	5.350	17.750
Maden Tesis İzinleri	3.641	3.707
Su Ürünleri İzni	256	177
Petrol Tesisi İzni	30	31
Kereste Tesisi İzni	26	0
Bedelli	7892	64.581
Bedelsiz	9358	197.937
Üniversite	36	5.519
Özel Ağaçlandırma	1424	48.921
Turistik Tesis (6831sk)	94	1.331
Turistik Tesis (2634)	61	36.189
Toplam	28168	376143

Tablo 3. 2634 sayılı Kanuna Göre Yapılan Tahsisler

Tahsis Yılları	Hazine arazileri (Ha)	Orman Alanları (Ha)
1982	5	99
1983	187	119
1984	93	602
1985	194	118
1986	437	1265
1987	857	2042
1988	217	753
1989	3	616
1990	4	1247
1991	154	4219
1992		11
1993	10	3
1994	48	836
1995	46	290
1996	676	2694
1997	792	2121
1998	210	966
1999		16
2000		10
2001	31	-
2002	164	-
2003		9
2004	654	4633
2005	368	1726
2006	3523	7963
2007	748	3821 ¹⁴
2008		
	9432	36189

¹⁴ OGM verileri ile Turizm Bakanlığı verileri arasındaki fark 2007 yılına yansıtılmak suretiyle tarafımdan yazılmıştır. Bu miktar 2008 yılının ilk 3 ayını da kapsamaktadır. Turizm Bakanlığının verileri 32.368 ha. olarak 2006 sonuna uzanmaktadır.

6. Sonuç

Turizm olgusu, bir yanı ile sağlayacağı döviz getirisi açısından ülke gelirine, diğer yanı ile de ekonomik kalkınmada planlı gelişmeye, istihdama, kültürel iletişim sayesinde insanın dünyaya katkısı açılarından kamu yararına hizmet etmektedir. Bu nedenle turizm sektörünün özellik ve ihtiyaçlarını da dikkate alan bir planlama yapılması zorunludur. Ancak, orman alanlarının tahsisinin planlamasında kesinlikle vazgeçilemeyecek ve Anayasal güvence altında bulunan bazı temel ilkeler söz konusudur. Bu ilkeler, Anayasa Mahkemesinin 2634 sayılı Kanuna ilişkin 2007 tarihli iptal kararının gerekçesinde¹⁵, söylenmesi ve vurgulanması gereken şekilde ve tüm açıklığıyla ifade edilmiştir.

Turizmin teşvik edilmesinde, **kamu yararı** bulunduğu ve **zorunlu** olduğu ölçüde devlet orman alanlarının turizme tahsisinin gerektiği yadsınamaz. Buradaki tahsisin zorunlu sayılacağı haller, Anayasanın 169. maddesinde ormanların Devletçe korunmasına verilen özel önem ve uzun dönemdeki yaşamsal kamu yararı karşısında tespit edilmelidir. Ancak, orman alanlarının turizme tahsisini düzenleyecek bu tespit işleminin gerçekleştirilmesi de Anayasa Mahkemesi kararında da belirtildiği üzere “*yasama yetkisinin devredilmezliği*” ilkesiyle bağdaşmayacağından idareye bırakılmamalıdır.

Kaynaklar

- Ayanoğlu, S. 1988.** Orman Mülkiyetinin Hukuksal Temelleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Cin,H., 1980.** Türk Hukukunda Mer'a,Yaylak Ve Kışlaklar, Ankara. Çevre ve Orman Bakanlığı, 2008. 07.11.2008 tarih ve 3391 sayılı yazı çerçevesinde ulaşılan veriler
- Coşkun, A.A. 2008.** Orman Alanlarının Turizme Tahsisinde Durum I, Memleket Mevzuat, Cilt 3.sayı.36 s.3. Ankara
- Coşkun, A.A. 2008.** Orman Alanlarının Turizme Tahsisinde Durum II, Memleket Mevzuat, Cilt 3.sayı.37 s.3. Ankara
- Doğanay, Ü. 1974.** Orman Ve Orman Toprağı Üzerinde Mülkiyet, TMMOB Orman Mühendisleri Odası Yayını, Ankara.

¹⁵ E. 2000/75 K. 2002/200

Düren, A. 1975. İdare Malları, Ankara.

Onar, S.S. 1960. İdare Hukukunun Umumi Esasları, Cilt I,II, İstanbul Turizm Bakanlığı, 2008.
27.06.2008 tarih ve 117276 sayılı Yazı ile Bilgi Edinme Kanunu çerçevesinde ulaşılan veriler

Tüz, S.S. (2008). Forest Tenure and Ownership in Turkey, FAO Forest Tenureship Conference, March Antalya.

5728 SAYILI KANUN İLE 6831 SAYILI ORMAN KANUNU'NUN CEZA HÜKÜMLERİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Osman Devrim ELVAN

*Arş.Gör. İ. Ü. Orman Fakültesi Ormancılık Ekonomisi Anabilim Dalı; İSTANBUL
E-posta: elvan40@istanbul.edu.tr*

Özet

Bilindiği üzere ülkemizde ormanlara zarar veren önemli etkenlerden bir tanesi ormanların korunup geliştirilmesi ve devamlılığının sağlanması amacıyla hazırlanmış olan Orman Kanunları ve ilgili mevzuat üzerinde yapılan olumsuz değişikliklerdir. Kanunlarda yapılan söz konusu değişiklikler neticesinde özellikle orman tanımı daraltılmış ve orman sınırı dışına çıkarma işlemleri gerçekleştirilmiştir. Bununla beraber, orman tanımı ve orman sınırı dışına çıkarma işlemlerine ilişkin değişiklikler yapılırken aynı zamanda orman suçları için öngörülen yaptırımlarda da artışa gidilmiş hatta bazen söz konusu bu şedit cezalandırmaların Anayasa normlarına aykırı olduğu gerekçesiyle, Anayasa Mahkemesine iptali için davalar açılmıştır.

6831 Sayılı Orman Kanunu özel bir kanun olması ve ceza hükümlerinin kendi içinde düzenlemesi nedeniyle aynı zamanda Türk Ceza Kanunu sistemi ile de ilintili değerlendirilmektedir. Bu sebeple Ceza Kanunlarında veya Ceza Hukuku sisteminde yapılan değişiklikler doğrudan veya dolaylı olarak Orman Kanununu da etkilemekte ve zaman zaman Orman Kanununda değişiklik yapılmasına yol açmaktadır.

2005 yılında yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu ve onun getirdiği yeni sistem ile ceza sistemimizde önemli değişiklikler olmuş ve bu bağlamda ceza hükümleri içeren Orman Kanununda olduğu gibi diğer kanunlar ile uyumsuzluklar ortaya çıkmıştır. Bu uyumsuzlukları gidermek için hazırlanan uyum kanunu ile birçok kanunda önemli değişiklikler yapılmıştır.

23.01.2008 tarihinde yürürlüğe giren 5728 Sayılı Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile, 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 70. maddesinden itibaren 116. maddesine kadar ceza hükümlerini ilgilendiren toplam 33 maddesinde değişiklik yapılmış, yapılan bu değişikliklerin bir kısmı Orman Kanunu'nun ceza hükümleri açısından köklü değişiklikler olup, yargılamada ve ormancılık uygulamasında önemli değişikliklere neden olmuştur. Özellikle belli başlı orman suçlarının yaptırımı ve bunların caydırıcılığı konusunda yapılan bu değişikliklerin bir bölümü kanaatimce yukarıda bahsi geçen hukuk kaideleri ve Anayasal normlara aykırılığın ortadan kalkması nedeniyle yerinde değişiklikler olup, bir kısmı ise orman suçlarında caydırıcılığını olumsuz yönde etkilediği için yerinde değişiklikler olarak değerlendirilmemiştir.

Çalışmada, Eski ve Yeni Türk Ceza Kanunu sistemleri göz önünde bulundurularak genel ceza hukuku prensipleri dahilinde, belli başlı orman suçları örnekleri ile mevcut yargı kararları kullanılarak bu değişikliklerin ormancılık üzerindeki etkileri değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Orman, hukuk, ceza, 5728 Sayılı Kanun

An Analysis of Recent Amendments of Penal Provisions, Based on The Law No: 5728, In Forest Code Of 1956, No: 6831

Abstract

It is well known that one of the underlying reasons for forest degradation is very frequent amendments of forest legislation over the years. The referred amendments have always dealt with legal definition of forest resulting narrowing its contents and thus led delimitation of forest boundary by taken particular pieces of forests lands out its boundary. In addition, along with those alterations, penal provisions

imposed on felonies have substantially been increased, and thus they have been brought in front of the Constitutional Court for annulment.

Since the Forest Code is a special law for forest resources and has the highest priority for enforcement comparing with Criminal Code, it is also the supplementary law of Turkish Criminal Law System. Therefore, any alteration in Criminal Code or penal legislation influences direct or indirectly to Forest Code and leads a series of amendments in the latter laws.

New amendments in Criminal Code enacted in 2005 has launched a new approach in Turkish Criminal System and the same influence reflected in Forest Code as well resulting several new conflicts in between the two. Therefore, to address those conflicts series amendments have been made in forest legislation.

The Law of 2008, No: 5728 has altered 33 articles, provisioning penal and criminal norms of the law, of current Forest Code starting from 70 to 116. Those amendments have radically changed Forest Code including both organic law and criminal procedural law on forest crimes. In my opinion, some of those alterations fit well for current forestry practices and seem reasonable, whereas the others do not discourage crime committing and thus seem unreasonable from this perspective.

In this study, the impact of recent amendments in current Forest Code have been investigated with respect to general principles of criminal law by analyzing court resolutions and the types of forest crimes and by considering new and old Turkish Criminal Law System.

Keywords: Forest, Law, Penalty, The Law No: 5728.

1. Giriş

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile 5326 sayılı Kabahatler Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra, idari yaptırım kararı gerektiren fiiller ve suç açısından uygulama birliği sağlanması, ceza hükmü içeren kanunların uygulanmasından kaynaklanan tereddütlerin giderilmesi, Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu ve Kabahatler Kanunu hükümleri dikkate alınmak suretiyle, ceza hükmü içeren kanunlarda yer alan hükümlerin, bu kanunlarla uyumlu hâle getirilmesi, ayrıca, bazı suçların unsurlarında 5237 sayılı Kanuna uyum sağlanması amacı ile 23.01.2008 tarihinde 5728 Sayılı Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun yürürlüğe girmiştir (<http://www.tbmm.gov.tr>).

5728 Sayılı Kanun ile ceza hükümleri bulunan ve yeni ceza hukuku sistemi ile uyumlaştırılan 148 adet kanundan biri olan 6831 Sayılı Orman Kanunu'nun, 70 ile 116. maddeleri arasında yer alan 33 maddesinde çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Söz konusu değişikliklerin bir bölümü maddenin tümünü değiştirirken, bazı maddelerinde ise düzeltmeler yapılmıştır. Bu bağlamda 6831 Sayılı Kanunun 95, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 105 ve 107. maddeleri ile Kabahatler Kanunu, 79, 83, 84 ve 88. maddeleri ile Ceza Muhakemesi Kanunu, 78, 92, 93, 94, 97, 104, 105, 106 ve 108. maddeleri ile de Türk Ceza Kanunu uyumlaştırılmıştır. Bu maddelerin haricinde ise diğer bazı maddelerin ceza miktarında değişiklikler yapılmıştır.

2. 5728 Sayılı Kanun ile Madde Metinlerinde Değişiklik Yapılan Önemli Orman Suçları

Çalışmanın bu kısmında 5728 Sayılı Kanun ile madde metinleri yeniden düzenlenen orman suçlarından önemli olanlar incelenmiştir. Buna göre 6831 Sayılı Orman Kanunu'nun ağaç ve fidan kesme suçunun düzenlendiği 91. maddesi, orman işgal ve faydalanma suçunun düzenlendiği 93. maddesi ve orman yangınlarının düzenlendiği 110. maddesinin değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca yine orman suçları ile bağlantılı olarak suçun faili, suçların içtması, orman suçlarında müsadere uygulaması, tazminat ve yargılama usulüne dair yeni uygulamalar ilerleyen bölümlerde değerlendirilmiştir.

2.1. Ağaç Kesme Suçu

6831 sayılı Orman Kanunu'nun 14. maddesinde tanımlanan ve 91. maddesinde ceza hükmü yer alan ağaç ve fidan kesme suçu 5728 Sayılı Kanun ile yeniden düzenlenmiş ve yapılan

düzenleme ile cezaya konu hareket şekilleri ile özellikle ceza miktarında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Daha önce iptali yönünde Anayasa Mahkemesinde dava konusu¹ olan ancak iptal edilmeyen 91. madde, açılan davaların gerekçelerinde de eleştirilmiş ve ceza miktarlarının suça oranla ağır neticeler doğurduğu belirtilmiştir. Hatta bir fidan kesmenin cezasının suçun kanun maddesinde yazılı bütün ağırlaştırıcı hallerinin gerçekleştiği durumlarda 144 ay hapis ve para cezasına tekabül ettiği de ayrıca ifade edilmiştir. Burada en önemli etkenin fidan kesme cezasına verilen beş misli ceza uygulaması olduğunu belirtmek mümkündür. Diğer taraftan suçun Milli Park sınırları içinde gerçekleşmesi durumunda Milli Parklarda işlenen suçların kanunda belirlenen cezasının bir misli olması nedeniyle cezanın alt haddinden miktarı teorik olarak 24² yıl hapis ve para cezasına kadar ulaşabilmektedir (Elvan, 2006).

5728 Sayılı Kanun ile getirilen düzenlemede³ özellikle fidan kesme suçunun cezası beş misliden bir misliye indirilmiş ve ayrıca dikiliden kesilen ağaçların 20 cm kutrundan küçük olması halinde uygulanan bir misli ceza artımı⁴ ve ilerleyen bölümde de değinileceği üzere suçun failine göre cezada artıma gidilmesi kaldırılmıştır.

5728 Sayılı Kanun, ceza uygulamasında birtakım artırımları kaldırmış olmasına rağmen suçun ağırlığına göre hakime asıl cezayı uygulamada geniş taktir yetkisi tanımış ve üç aydan beş yıla kadar değişen hapis cezası ve bin güne kadar adli para cezasını⁵ öngörmüştür. Kanun ayrıca önceki yaklaşıma paralel olarak fidanlara ve fidan ekim sahalarına özel önem vermiş, fidan kesme eyleminin cezasını asıl cezanın bir misli olarak belirlemiş, fidan ekim sahalarında da yine suçun ağırlığına göre bir yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmedilebileceğini ifade etmiştir.

Ağaç ve fidan kesme suçuna ilişkin 5728 Sayılı Kanun ile getirilen en önemli yaklaşımlardan birinin, cezalandırmada ağaç ve fidanın hayatiyetlerini sona erdirecek hareket şekillerine asıl

¹6831 sayılı Orman Kanununun 91. maddesinin 1,2,3,5 ve 9. fıkraları ile 93. maddesinin 1 ve 2. fıkralarının iptali için Anayasa Mahkemesine İvrindi Sulh Ceza Mahkemesi (E: 2001/406),Gülnar Sulh Ceza Mahkemesi (E: 2001/447), Biga Sulh Ceza Mahkemesi (E: 2002/109) ve Kınık Sulh Ceza Mahkemesi (E: 2002/145) Anayasa mahkemesine değişik tarihlerde dava açmışlar ve Yüce Mahkeme itirazlar arasındaki hukuki irtibat nedeniyle dosyaları birleştirmiş, 17.02.2004 tarih ve 2001/406 esas sayılı kararını vermiştir (Anayasa Mahkemesi, 2005)

²6831 sayılı kanunda yazılı cezanın "hapis cezası" olması sebebiyle Eski Türk Ceza Kanunu hükümlerine göre hapis cezasının (yeni kanunda süreli hapis cezası) 20 yılı aşamayacağından (Hapis cezası yedi günden yirmi seneye kadardır (Centel, 2001), bu nedenle hesaplanan ceza miktarı da 20 yıl hapis cezasına inmektedir.

³ 6831 SK, Madde 91- 14 üncü maddenin (A) ve (B) bentleri ile yasak edilen fiillerden dikiliden ağaç kesenler, kökünden sökenler veya hayatiyetini sona erdirecek şekilde boğanlar, ağaçlardan yalamuk, pedavra, hartama çıkarımlar üç aydan beş yıla kadar hapis ve bin güne kadar adli para cezasıyla cezalandırılır. Ancak suçun konusunun münhasıran yakacak nitelikte emval veren ağaç olması halinde, verilecek ceza yarı oranında indirilir.

Suçun konusunun fidan olması halinde birinci fıkraya göre verilecek ceza bir kat artırılır.

Fidan ekim sahasını bozan kişi bir yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Birinci fıkradaki ağaç kesme ve sökme fiillerinin işlenmesinde motorlu araç ve gereçler kullanılması halinde verilecek ceza bir kat artırılır. Ancak, fidanlar hakkında bu hüküm uygulanmaz.

14 üncü maddenin (A) ve (B) bentleriyle yasak edilen ve yukarıdaki fıkralarda yazılı bulunmayan fiilleri işleyenler üç aya kadar hapis ve yüz güne kadar adli para cezasıyla cezalandırılır.

Bu Kanunun 14 üncü maddesinin (A) ve (B) bentlerine muhalif hareket edenler orman sahipleri ise iki seneye kadar hapis ve adli para cezasıyla cezalandırılır. Ancak kendi arazisi üzerinde tohum ekmek veya fidan dikmek suretiyle yetiştirilecek ormanların sahipleri yukarıdaki fıkra hükmüne tabi değildir."

⁴ 14 üncü maddenin (A) ve (B) bentleriyle yasak edilen fiillerden yapacak emval veren ağaçları kesenler iki aydan bir seneye kadar hapis ve yapacak emvalin beher metre küpü için beşbin liradan yirmibin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır. Ancak yirmi santimetre kutrundan aşağı olanlar için bu cezalar bir misli artırılarak hükümlenir.

⁵ Adli para cezası; beş günden az ve kanunda aksine hüküm bulunmayan hâllerde yediyüzotuz günden fazla olmamak üzere belirlenen tam gün sayısının, bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılması suretiyle hesaplanan meblağın hükümlü tarafından Devlet Hazinesine ödenmesinden ibarettir. En az yirmi ve en fazla yüz Türk Lirası olan bir gün karşılığı adli para cezasının miktarı, kişinin ekonomik ve diğer şahsî hâlleri göz önünde bulundurularak takdir edilir. (<http://www.turkhukukrehberi.net/adli-para-cezası/>)

cezaların verilmiş olmasıdır. Çünkü maddenin önceki halinde⁶ ağaç ve fidanların hayatîyetlerini sonlandıracak fiillerin yanı sıra kesilen yapacak emval veren ağaçlardan odun ve kömür yapılması eylemleri de altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılmış bulunmaktaydı. Yeni düzenleme ile bu husus kanun maddesinden çıkartılarak 91. maddenin 5. fıkrasına⁷ konu olmuştur.

2.2. Orman İşgal ve Faydalanma Suçu

6831 Sayılı Orman Kanunu'nun 17. ve 93. maddelerinde düzenlenen ve literatürde orman işgal ve faydalanma suçu olarak adlandırılan suça ilişkin, 5728 Sayılı Kanunla başta suçun ceza miktarında yapılan artış olmak üzere suçun ağırlatıcı hallerinde ve müsadere konusunda önemli değişiklikler getirilmiştir. Buna göre yeniden düzenlenen 93. madde⁸ ile, 17. maddede yasak edilen orman işgal ve faydalanma fiilleri⁹ için öngörülen hapis cezası, altı aydan bir yıla kadarken, yeni düzenleme ile bu cezalar altı aydan iki yıla çıkarılmıştır. Diğer taraftan, işgal ve faydalanma fiillerinin yeniden tarla açmak suretiyle vaki olduğu veya yanmış orman sahalarına ilişkin bulunduğu veya kesinleşmiş orman kadastro sınırları içerisinde işlenmesi halleri¹⁰ ayrı bir suç olmaktan çıkarılmış, bu suçlar yeni düzenleme ile suçun ağırlatıcı hali olarak değerlendirilmiş ve asıl cezanın bir kat artırılması şeklinde düzenlenmiştir.

Orman işgal ve faydalanma suçuna ilişkin ceza düzenlemesinde ayrıca suça konu sahanın beş dekadardan fazla olması durumunda hesaplanmış cezanın yarı oranında artırılması uygulaması yürürlükten kaldırılarak, hakime tahrip edilen sahanın miktarına göre asıl cezada getirilen artış ile takdir hakkı tanınmıştır.

Yukarıda da belirtildiği üzere orman suçlarında müsadere müessesesi işgal ve faydalanma suçunun neticesinde ele geçen araç ve gereçler ile müsadereye tabi eşyalar konusunda yenilikler getirmiş ve 2005 yılında yürürlüğe Türk Ceza Kanunu sistemine tabi tutulmuştur. Müsadere başlığı ile açıklanacak bölümde de ifade edileceği üzere, değişiklik öncesi orman suçlarında müsadere Orman Kanunu'nda düzenlenmiş hükümlere göre uygulanmakta idi.

2.3. Orman Yakma Suçu

Orman yangınlarının önlenmesi ve yanmış orman sahalarının başka amaçla kullanılmaması konusunda iç hukukumuz başta Anayasa olmak üzere katı hükümler içermektedir. Anayasanın

⁶14 üncü maddenin (A) ve (B) bentleriyle yasak edilen fiillerden yapacak emval veren ağaçları keserek odun veya kömür yapanlar bir aydan altı aya kadar hapis ve odunun beher kentali için bin lira, kömürün beher kentali için de beşbin lira ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu suretle verilecek para cezası üçbin liradan aşağı olamaz.

⁷ 14 üncü maddenin (A) ve (B) bentleriyle yasak edilen ve yukarıdaki fıkralarda yazılı bulunmayan fiilleri işleyenler üç aya kadar hapis ve yüz güne kadar adli para cezasıyla cezalandırılır.

⁸ Madde 93- Bu Kanunun 17 nci maddesinde yasak edilen fiilleri işleyenler veya izne bağlı işleri izinsiz yapanlar, 91 inci madde hükümleri saklı kalmak üzere altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

İşgal ve faydalanma suçunun yeniden tarla açmak suretiyle veya yanmış orman sahalarında ya da kesinleşmiş orman kadastro sınırları içerisinde işlenmesi halinde verilecek ceza bir kat artırılır.

Bu maddede tanımlanan suçların konusunu oluşturan, işlenmesinde kullanılan ve işlenmesiyle elde edilen eşya veya mahsul Türk Ceza Kanununun müsadereye ilişkin hükümlerine göre müsadere edilir. Müsadere olunan mahsuller satılarak bedeli Orman Genel Müdürlüğüne irad kaydolunur. Müsadere olunan tesisler ise Orman Genel Müdürlüğüne aynen muhafaza edilebileceği gibi ihtiyaç görüldüğü takdirde ormancılık veya diğer kamu hizmetlerinde kullanılabilir. Aksi takdirde ilgili orman idaresince, yıkılmak suretiyle karar infaz olunur. İdarenin bu husustaki talebi halinde genel zabıta kuvvetleri idareye yardım etmekle mükelleftir.

17 nci maddenin üçüncü fıkrasındaki yerleri amaç dışı kullananlar ve amaç dışı kullanılmasına izin verenler bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

⁹ 6831 Sayılı Kanun Madde 17/1:Devlet ormanları içinde bu ormanların korunması, istihsal ve imarı ile alakalı olarak yapılacak her nevi bina ve tesisler müstesna olmak üzere; her çeşit bina ve ağıl inşası ve hayvanların barınmasına mahsus yerler yapılması ve tarla açılması, işlenmesi, ekilmesi ve orman içinde yerleşilmesi yasaktır.

¹⁰ 6831 Sayılı Kanun Madde 93/2 (değişiklikten önceki hali):İşgal ve faydalanma yeniden tarla açmak suretiyle vaki olduğu veya yanmış orman sahalarına ilişkin bulunduğu veya kesinleşmiş orman kadastro sınırları içerisinde işlendiği takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

169. maddesi ile, devletin ormanları korumak ve genişletmek için her türlü önlemi alması gerektiği, yanmış orman sahalarının hemen ağaçlandırılması ve buraların başka amaçlarla kullanılmasına izin verilmeyeceği güvence altına alınmıştır. 169. madde ayrıca ormanları yakmanın ve yok etmenin genel ve özel affa konu olamayacağını belirtmiştir.

1956 yılında yürürlüğe giren 6831 sayılı Orman Kanunu ise orman yangınlarına özel önem vermiş ve bu konuda beşinci fasılda bir bölüm ayırarak (Madde 68-76) orman yangınlarına karşı alınacak önlemleri ve yanmış orman sahalarının korunmasına dair düzenlemelere yer vermiştir. Kanun 76. maddesinde orman yakma suçunun hareket şekillerini belirtmiş, 110. maddesi ile bu hareket şekillerinin yanı sıra manevi unsur kast ve taksiri de ayrıca cezalandırmaya konu etmiştir.

5728 Sayılı Kanun ile gözden geçirilen 110. madde¹¹, 76. maddeye¹² atıfta bulunarak, maddenin b, c ve d fıkralarında yazılı fiilleri gerçekleştirenlerin cezasında önceki düzenlemede olduğu gibi bir ayrıma gitmeyerek aynı grupta değerlendirmiş ve önceki düzenlemede yer alan bir yıla kadar olan hapis ve çeşitli para cezalarını, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile adli para cezasına çevirmiştir. Dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak orman yangınına sebebiyet verenleri iki yıldan yedi yıla kadar hapis cezası¹³ ile cezalandıran düzenlemede dikkat çeken diğer bir husus ise, failin dikkatsizlik ve özensizlikten kaynaklanan yangını söndürmede göstereceği iyi niyet ve çabanın cezada hafifletici bir hal almasıdır. Fail böyle bir çaba göstermesi ve zararın azlığı halinde cezası yarı oranında indirilmektedir. Ayrıca düzenleme ile yangın sonucu meydana gelen zararın değerlendirmesinde önemli bir yenilik getirilmiştir. Buna göre, yanan ağaç ve ağaççıkların değer kaybının dikkate alınmasının yanı sıra alt tabaka orman örtüsünün ve toprağın humuslu tabakasının yanması ile meydana gelen zarar ve verim kaybı da dikkate alınmaktadır.

Orman yangınlarına ilişkin 5728 Sayılı Kanun ile yapılan bir diğer değişiklik ise, kasten orman yakma suçunda kanun koyucunun cezanın alt sınırını on yıl olarak belirlemiş olması ve üst sınırının ucunu açık bırakmasıdır¹⁴. Ayrıca yirmi dört yıldan otuz yıla kadar hapis ve para cezası olan terör amaçlı orman yakma suçunun cezası da müebbet hapis ve yirmi bin gün adli para cezası olarak belirlenmiştir. Bütün bunlara ek olarak orman yangını esnasına ölüm ve yaralanma olması durumunda, bu suçlardan dolayı ayrı ceza verileceği de hüküm altına alınmıştır.

¹¹ Madde 110- 76 ncı maddenin (a) bendinde belirtilen fiili işleyenlere elli Türk Lirası idarî para cezası verilir.

76 ncı maddenin (b), (c) ve (d) bentlerinde belirtilen fiilleri işleyenler hakkında bir yıldan üç yıla kadar hapis ve adli para cezasına hükmolunur.

Dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak orman yangınına sebebiyet verenler iki yıldan yedi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak failin yangının söndürülmesine ve etkilerinin azaltılmasına yönelik çabaları veya meydana gelen zararın azlığı göz önünde bulundurularak, verilecek ceza yarısına kadar indirilir. Zararın belirlenmesinde yangın sonucu tamamen yanan ağaç ve ağaççıkların değeri, kısmen yanan ağaç ve ağaççıkların değerinde meydana gelen azalma, alt tabaka orman örtüsünün yanması nedeniyle oluşan zarar ve toprağın humuslu tabakasının yanması nedeniyle meydana gelen verim kaybı dikkate alınır.

Kasten orman yakan kişi, on yıldan az olmamak üzere hapis ve onbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

Devletin güvenliğine karşı suç işlemek amacıyla kurulmuş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde devlet ormanlarını yakan kişi müebbet hapis ve yirmibin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

Bu maddede yazılı suçların işlenmesi sebebiyle, ölüm veya yaralanmanın meydana gelmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı cezaya hükmolunur.

¹² Madde 76 – (Değişik : 4/7/1995 - 4114/1 md.)

a) Devlet ormanlarında; Orman İdaresince belirlenen konak yerlerinden başka yerlerde geceleme,

b) Ormanlarda izin verilen ve ocak yeri olarak belirlenen yerler dışında ateş yakmak veya izin verilen yerlerde yakılan ateşi söndürmeden mahalli terk etmek,

c) Ormanlara sönmemiş sigara veya yangına dolaylı olarak yol açabilecek madde atmak,

d) Ormanlara dört kilometre mesafede veya bu Kanunun 31 inci ve 32 nci maddeleri kapsamına giren köyler hudutları içinde anız veya benzeri bitki örtüsü yakmak, yasaktır.

¹³ Yeni düzenlemeden önce iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası öngörülmekte idi.

¹⁴ Yeni düzenlemeden önce kasten orman yakma suçunun cezası 10 ile 15 yıl arasında hapis cezası olarak uygulanmakta idi.

Orman yangınlarına dair son olarak sembol bir değişikliğinde altını çizmekte fayda bulunmaktadır. Bu değişiklik kamuoyunda sıkça eleştirilen ve kanunun 70. maddesinde yer alan orman yangınlarında söndürme işinde çalışanlara dağıtılan ücretsiz ekme ve katığın yanı sıra sigara verilmesi uygulamasından “sigaranın” çıkarılmış olmasıdır.

3. Orman Suçlarında 5728 Sayılı Kanuna Göre Suçun Failine İlişkin Değişiklikler

Suç devletin, ülkesinde yaşayanlara yüklediği bir emrin ihlali olduğuna göre, insan tarafından işlenmeyen bir suç düşünülemez. Ceza hukuku anlamında hukuka aykırı fiili işleyen kimse suçun failidir (Toroslu, 1988). Başka bir tanımla faillik; her bir suça ilişkin olarak kanunların tanımladığı haksız fiilin gerçekleşmesi halinde söz konusu olmaktadır (Özgenç, 1996).

Orman suçlarında fail, kendisine suç isnat edebilecek herkes olabilmektedir. Örneğin 6831 Sayılı Kanunun 93 maddenin birinci fıkrasında “bu kanunun 17. maddesinde yasak edilen fiilleri işleyenler...” şeklinde belirtilerek, suçu işleyenlerde herhangi bir nitelik aranmadığı ve bir sınırlama getirilmemiştir. Ancak 6831 Sayılı Orman Kanunu bazı maddelerinde suçu işleyenler konusunda cezada artıma gidilmesini benimsemiş ve söz konusu yaklaşım daha öncede belirtildiği üzere Anayasa Mahkemesinde iptal davasına konu olmuştur. Bu durumlardan en çok tartışılanı, kanunun 91. maddesinde yer alan düzenleme olmuştur. Buna göre 91. maddenin dokuzuncu fıkrası¹⁵, ağaç ve fidan kesme suçunu suçun işlendiği köy nüfusuna bağlı ve fiilen orada oturmayan kişiler tarafından işlenmesi halinde cezada iki misli artıma gitmiştir. Anayasanın eşitlik ilkesine aykırı olduğu gerekçesi ile iptali istenen bu fıkra Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmemiş olmasına rağmen 2008 yılında yürürlüğe giren 5728 Sayılı Kanun ile madde metninden çıkarılmıştır. Ancak 6831 Sayılı Kanunun 95. maddesinde yer alan ve ormanlara izinsiz hayvan sokma fiilinin, fiilin işlendiği orman içi köy nüfusuna kayıtlı ve fiilen bu köyde oturanlar dışındakilerin işlenmesi hâlinde belirlenen cezaların iki kat artırılması uygulaması ise varlığını korumuştur.

Suçun failine ilişkin bir başka gelişme, özel orman sahiplerinin 6831 Sayılı Kanunun 14 üncü maddesinin (A) ve (B) bentlerine muhalif hareket etmeleri halinde öngörülen bir aydan bir seneye kadar olan hapis cezası ile para cezasının iki seneye kadar hapis ve adli para cezasına dönüştürülmüş olmasıdır.

Konuya ilişkin diğer bir yeni düzenleme ise, 6831 Sayılı Kanunun 105. maddesinde yapılmıştır. Söz konusu değişiklik orman yangınları esnasında yangın yerine gitmekle mükellef kişiler ve görevli memurların yangın yerine gitmemesi veya sevk idaresini yapmamasını cezalandıran madde metninde yapılmıştır. Buna göre, yetkili memurlar ve orman memurlarının yangın yerine gitmemeleri halinde görevi kötüye kullanma suçu¹⁶ yerine, Yeni Türk Ceza Kanunu'nun 170. maddesinde¹⁷ tanımlanan genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması suçu isnat edilmiştir. Daha açık bir ifade ile orman yangını esnasında görevini ihmal eden memurların orman yakma suçunu ihmali olarak işledikleri kanaatiyle cezalandırılması ve suçun faili konumuna düşmeleri söz konusu olmaktadır.

¹⁵ 14 üncü maddedeki suçları, suçun işlendiği orman içi köy nüfusuna kayıtlı ve fiilen bu köyde oturanlar dışındakilerin işlenmesi halinde yukarıdaki cezalar iki misli artırılır.

¹⁶ 765 Sayılı Eski Türk Ceza Kanunu Madde 230/2; Bu savsama ve gecikmeden veya üstünün yasal buyruklarını yapmamış olmaktan Devletçe bir zarar meydana gelmişse, derecesine göre altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile birlikte süreli veya temelli olarak memuriyetten yoksun kalma cezası da hükmolunur (<http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr>).

¹⁷ 5237 Sayılı Kanun Madde 170. - (1) Kişilerin hayatı, sağlığı veya malvarlığı bakımından tehlikeli olacak biçimde ya da kişilerde korku, kaygı veya panik yaratabilecek tarzda;

a) Yangın çıkaran, b) Bina çökmesine, toprak kaymasına, çığ düşmesine, sel veya taşkına neden olan,

c) Silahla ateş eden veya patlayıcı madde kullanan, Kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Yangın, bina çökmesi, toprak kayması, çığ düşmesi, sel veya taşkın tehlikesine neden olan kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.

4.Orman Suçlarında 5728 Sayılı Kanuna Göre İçtimaı Uygulamasında Değişiklikler

Ceza hukukunun temel kurallarından birisi “kaç tane fiil varsa o kadar suç, kaç tane suç varsa o kadar ceza vardır” şeklinde ifade edilmiştir. Söz konusu kuralın istisnaları ise suçların içtimaı bölümünde irdelenmiştir. Bu istisnalar dışında işlenen her bir suç ile ilgili olarak ayrı ayrı cezaya hükmedilmektedir (Noyan, 2005).

Suçta netice, kanuni tarifte belirtilen ve dış alemde meydana gelen değişikliktir. Prensip olarak her netice ayrı bir suç oluşturur ve fail kaç netice meydana getirmişse o kadar suç işlemiş sayılarak, her birinden dolayı ayrı ve bağımsız cezalara maruz kalır. Ancak, bu kuralın istisnaları; mürekkep suç, fikri içtima ve müteselsil suçlardır. Bu suçlar söz konusu olduğunda, ortaya çıkan değişik neticelerden dolayı faile çeşitli cezaların verilmesi yerine, bir tek cezanın verilmesi ile yetinilmektedir¹⁸.

Yeni TCK'nın bileşik suç başlıklı 42. maddesinde, biri diğerinin unsurunu veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması nedeniyle tek fiil sayılan ve doktrinde bileşik suç (mürekkep suç) olarak adlandırılan fiilin tanımı yapılmış ve bu tür suçlarda, suçu oluşturan “araç suçtan” dolayı ayrıca ceza verilmeyeceği, dolayısıyla cezaların içtimaı hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilmiştir¹⁹.

2008 yılında yürürlüğe giren 5728 Sayılı Kanun'dan önce, en sık karşılaşılan durum orman işgal ve faydalanma suçu ile ağaç kesme suçunun bileşik suça konu olmasıdır. Bu iki farklı suçun birleşmesiyle oluşan suç genel olarak orman işgal ve faydalanma suçu olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, Yargıtay'ın bir kararında suça konu yerdeki 3 adet ağaç ile diri örtüyü toprağın verim gücünden yararlanmak için kaldırmanın açma suçunu oluşturduğuna dair hüküm verilmiştir²⁰. Başka bir kararda da açma suçuna yönelik ağaç kesilmesi ile açma suçunun tamamlanacağını altı çizilmiştir.²¹ Ancak 2008 yılında 5728 SK ile yapılan değişiklik sonucu, ağaç kesme suçu ile işgal ve faydalanma suçunun bileşik suça konu olması hali ortadan kalkmış ve kanun maddesine bir ekleme yapılarak, orman işgal ve faydalanma suçunda ağaç kesilmesi halinde ayrıca ağaç kesme suçunun düzenlendiği 91. madde hükümlerinin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Yine aynı kanunla yapılan değişiklik neticesinde, izinsiz maden açma suçu ile orman işgal ve faydalanma suçunun bileşik suça konu olamayacağı ve izinsiz maden açmalarda veya izin sahası dışına taşma olması halinde, orman işgal ve faydalanma suçunun düzenlendiği ilgili madde hükümlerinin ayrıca uygulanacağı belirtilmiştir.

Kısaca, 5728 Sayılı Kanun ile, 6831 Sayılı Kanunun 92²² ve 94²³. maddelerinde yapılan değişiklikler neticesinde, izinli sahalarda izinsiz yapılaşma ve izin sahasının dışına çıkması

¹⁸ Yargıtay Ceza Genel Kurulu T. 15.02.2005, E. 2005/11-12, K. 2005/12

¹⁹ www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/maddegerekce.doc.

²⁰ Yargıtay 3.CD., T. 18.11.1992, E. 1992/1403, K. 1992/1392 (Aygen, 2000)

²¹ Yargıtay 3.CD., T. 25.10.1999, E. 1999/9471, K. 1999/11254 (Mestav, 2001)

²² 6831 SK, Madde 92- Bu Kanunun 16 ncı maddesi gereğince izin almadan ormanlardan açılan maden ocakları idarece kapatılır. Çıkarılan madenler ve her türlü tesisler ile alet, edevat ve nakil vasıtalarına elkonulur. Elkonulan mallar, Türk Ceza Kanunu hükümlerine göre müsadere edilir.

Bu Kanunun 16 ncı maddesi gereğince izinsiz maden ocağı açanlara veya işletenlere, 91 inci madde hükümleri saklı kalmak üzere iki yıldan yedi yıla kadar hapis ve yirmibin güne kadar adli para cezası verilir.

Kanun hükümlerine göre verilen ruhsat veya izin belgesindeki sürenin dolmasına rağmen maden ocağı işletmeye devam edenler ya da izin verilen alandaki sınırı aşanlar, 91 inci madde hükümleri saklı kalmak üzere, bu Kanunun 93 üncü maddesi hükümlerine göre cezalandırılır.

Başkaca zarar husule gelmiş ise bu zarar ayrıca genel hükümlere göre hukuk mahkemesinde dava açmak suretiyle tazmin ettirilir. İzin alarak bu nevi ocakları açanlar idarece kendilerine veya temsilcilerine tebliğ edilecek tedbirlere riayet etmezler ise beşbin Türk Lirasından yüzbin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir. Ayrıca, bu tedbirlere riayet edilinceye kadar ocaklar işletilmekten men edilir.”

²³ Madde 94- Bu Kanunun 18 inci maddesinde belirtilen ve yapılması izne bağlı fabrika, hızar ve şeritlerle, kireç, terebentin, katran, sakız, 92 nci madde kapsamı dışında kalan taş, kömür, toprak ve buna benzer ocaklar ile balık üretim tesislerini orman sınırları içinde izinsiz kuranlar, 91 inci madde hükümleri saklı kalmak üzere altı aydan iki

hallerinde sahada ağaç tahribatı yapılmış ise, kanunun 91. maddesinde yazılı ceza hükümlerinin uygulanacağı, 16. maddesinde belirtilen maden araştırma ve işletme izin sahalarının dışına çıkılması veya izinli işleri izinsiz yapılması durumunda ise 91. maddede belirtilen cezalara ilaveten 93. madde hükümlerinin de uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

5. Orman Suçlarında 5728 Sayılı Kanuna Göre Müsadere Uygulamasında Değişiklikler

Müsadere²⁴ (zoralm), kanunda yazılı olan hallerde belirli malların mülkiyetinin mahkeme kararıyla maliklerinden alınarak kamusal bir kuruma verilmesini kabul eden ve Yeni Türk Ceza Kanunu'na göre, güvenlik tedbiri niteliği taşıyan bir kurumdur (Demirbaş, 2005).

Bilindiği üzere 1 Nisan 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu'nda özel yasalar ile ceza yasası arasındaki ilişkide önemli değişiklikler yapılmıştır. Genel yasa niteliğinde olan Türk Ceza Kanunu'nun, yalnızca özel yasalarda herhangi bir düzenleme bulunmaması durumunda uygulanabileceğini öngören sınırlama kaldırılmış olup Kanunun 5. maddesi ile Türk Ceza Kanunu'nun genel hükümlerinin özel ceza yasaları ve ceza içeren yasalardaki suçlar hakkında da uygulanacağı hükme bağlanmıştır.

Yeni TCK'nın uygulama şekli hakkında yürürlüğe giren 5252 Sayılı Kanun'un²⁵ geçici maddesi ile, diğer yasaların Türk Ceza Kanunu'nun genel hükümlerine aykırı hükümleri, ilgili yasalarda gerekli değişiklikler yapılmaya kadar en geç 31 Aralık 2008 tarihine kadar uygulanacağı hükmü eklenmiştir²⁶. Bu nedenle temel ceza kanunlarında uyumlaştırma yapan 5728 Sayılı Kanun uyarınca, Orman Kanununda düzenlenen müsadere hükümleri değiştirilerek genel kanun olan Yeni Türk Ceza Kanununa bırakılmıştır. Orman Suçlarında müsadere edilen eşyanın hangi uygulamaya tabi tutulacağı ile ilgili 84. madde, 5728 Sayılı Kanunun 195²⁷ ve 200.²⁸ maddeleri

yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Ayrıca, bunların işletilmesi men edilerek tesislerin Türk Ceza Kanunu hükümlerine göre müsadere hükmolunur.

Bu Kanunun 18 inci maddesinde belirtilen ve birinci fıkrada yazılı fiili orman sınırları dışında işleyenlere bin Türk Lirasından onbin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir ve bunların işletilmesi yasaklanır.

Bu Kanunun 14 üncü maddesinin (C) ve (E) bentlerinde yazılı fiilleri işleyenlere yüz Türk Lirası idarî para cezası verilir”.

²⁴ Müsadere, Arapça “sudur” kökünden üretilmiş olup memnu, yasak bir şeyin kanuna uygun olarak alınması anlamındadır (Maliye Bakanlığı Mali Suçlar Araştırma Kurulu Başkanlığı, 2000).

²⁵ 2006 yılında 5560 sayılı Kanun ile süre 2008'e kadar uzatıldı

²⁶ 04.11.2004 tarihli 5252 Sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük Ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun, Geçici madde 1.

²⁷ Madde 195- 6831 sayılı kanunun 84 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“madde 84- Orman Kanununa aykırılık oluşturan fiillerden dolayı elkonulan ağaç, tomruk, kereste, yakacak ve sair mahsuller, vazifeli orman memurları tarafından muhafaza edilmek üzere orman depolarına, orman deposu yoksa ve fiilin işlendiği yer belediye hudutlarında ise o yer belediyesine, köy hudutları içinde ise o köy muhtarına, yokluğunda vekiline, onun da yokluğunda ihtiyar heyeti üyelerinden birine yediemin senedi mukabilinde teslim olunur. Belediye veya köy yetkililerine teslim edilen bu mallar en kısa zamanda orman depolarına idarece nakledilir. Bunlardan çürüyecek veya bozulacak olanlarla muhafazası zor ve masraflı bulunanlar, Ceza Muhakemesi Kanununun 132 nci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları hükümlerine uygun olarak orman işletme müdürlüklerinin müsadere mallar satış komisyonlarınca, mahallinde veya pazar yerlerinde ilan edilmek suretiyle derhal satılır.

Nakil vasıtası ve suç aletleri ile orman emvalinin satış bedelinin tamamı Orman Genel Müdürlüğü hesabına irat kaydedilir”.

²⁸ Madde 200- 6831 sayılı Kanunun 93 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Madde 93- Bu Kanunun 17 nci maddesinde yasak edilen fiilleri işleyenler veya izne bağlı işleri izinsiz yapanlar, 91 inci madde hükümleri saklı kalmak üzere altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

İşgal ve faydalanma suçunun yeniden tarla açmak suretiyle veya yanlış orman sahalarında ya da kesinleşmiş orman kadastro sınırları içerisinde işlenmesi halinde verilecek ceza bir kat artırılır.

Bu maddede tanımlanan suçların konusunu oluşturan, işlenmesinde kullanılan ve işlenmesiyle elde edilen eşya veya mahsul Türk Ceza Kanununun müsadereye ilişkin hükümlerine göre müsadere edilir. Müsadere olunan mahsuller satılarak bedeli Orman Genel Müdürlüğüne irad kaydolunur. Müsadere olunan tesisler ise Orman Genel Müdürlüğüne aynen muhafaza edilebileceği gibi ihtiyaç görüldüğü takdirde ormancılık veya diğer kamu hizmetlerinde kullanılabilir. Aksi takdirde ilgili orman idaresince, yıkılmak suretiyle karar infaz olunur. İdarenin bu husustaki talebi halinde genel zabıta kuvvetleri idareye yardım etmekle mükelleftir.

ile değiştirilerek müsadere uygulamasının Yeni Türk Ceza Kanunu göre yapılacağını hüküm altına almıştır.

Böylece, Orman Kanunu'na muhalefette kullanılan suç aletlerinin müsaderesini genel müsadere hükmünden ayırarak Orman Kanunu'ndaki özel müsadere hükmü içine dahil eden ve orman suçlarının işlenmesinin önüne geçilmesini²⁹ amaçlayan uygulama, yerini genel uygulamaya bırakmıştır.

Söz konusu uygulama ile, Yeni Türk Ceza Kanunu, müsadere konusunda önemli değişiklikler yaparak, müsadereyi, eşya müsaderesi (md 54³⁰) ve kazanç müsaderesi (md 55³¹) olmak üzere ikiye ayırmıştır.

Eşyaların müsaderesi, Yeni Türk Ceza Kanunu'nun 54. maddesinde düzenlenmiştir. Altı fıkra halinde düzenlenen maddede, hangi eşyaların müsadere edileceği belirtilmiştir. Bu düzenlemeye göre; kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanılan eşya, kasıtlı bir suçun işlenmesine tahsis edilen eşya, suçtan meydana gelen eşya, suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanan eşya, suç oluşturan eşya, eşyanın kısmen müsaderesi ve eşya değeri kadar paranın müsaderesi mümkün olabilmektedir.

Kazanç Müsaderesi, Yeni Türk Ceza Kanunu'nun benimsemiş olduğu bir diğer müsadere şeklidir. Eşya müsaderesinde olduğu gibi bir güvenlik tedbiri olan "kazanç müsaderesi" Yeni Türk Ceza Kanunu'nun 55. maddesinde düzenlenmiş ve söz konusu maddenin birinci fıkrası gereğince, maddi menfaatler ve ekonomik kazançlar hakkında müsadere kararı verilebilmektedir (Gedik, 2007). Buna göre, failin, suçun işlenmesi ile elde ettiği bütün malvarlığı değerleri müsadere edilebilecektir.

Kazanç müsaderesinin eşya müsaderesinden farkı; eşya müsaderesine sadece maddi varlığı bulunan nesnelere konu olabilirken, kazanç müsaderesinin konusunu ekonomik değer taşıyan her türlü menfaat oluşturabilmektedir. Eğer söz konusu ekonomik değerler başka kazançlara dönüştürülüyor ise bu kazançlarda müsadereye konu olabilmektedir. Örneğin belli miktar paranın hisse senedine dönüştürülmesi gibi (Özbek, 2005).

17 nci maddenin üçüncü fıkrasındaki yerleri amaç dışı kullananlar ve amaç dışı kullanılmasına izin verenler bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır".

²⁹ 17.06.2004 tarihinde Orman Kanunu'nda Bazı Değişiklikler Yapılması Hakkında 5192 Sayılı Kanun'un gerekçesi.

³⁰ 5237 Sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu Madde 54. - (1) İyi niyetli üçüncü kişilere ait olmamak koşuluyla, kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen ya da suçtan meydana gelen eşyanın müsaderesine hükmolunur. Suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanan eşya, kamu güvenliği, kamu sağlığı veya genel ahlak açısından tehlikeli olması durumunda müsadere edilir.

(2) Birinci fıkra kapsamına giren eşyanın, ortadan kaldırılması, elden çıkarılması, tüketilmesi veya müsaderesinin başka bir surette imkansız kılınması halinde; bu eşyanın değeri kadar para tutarının müsaderesine karar verilir.

(3) Suçta kullanılan eşyanın müsadere edilmesinin işlenen suçta nazaranda daha ağır sonuçlar doğuracağı ve bu nedenle hakkaniyete aykırı olacağı anlaşıldığında, müsaderesine hükmedilmeyebilir.

(4) Üretimi, bulundurulması, kullanılması, taşınması, alım ve satımı suç oluşturan eşya, müsadere edilir.

(5) Bir şeyin sadece bazı kısımlarının müsaderesi gerektiğinde, tümüne zarar verilmeksizin bu kısmı ayırmak olanaklı ise, sadece bu kısmın müsaderesine karar verilir.

(6) Birden fazla kişinin paydaş olduğu eşya ile ilgili olarak, sadece suçta iştirak eden kişinin payının müsaderesine hükmolunur.

Kazanç müsaderesi

³¹ Madde 55. - (1) Suçun işlenmesi ile elde edilen veya suçun konusunu oluşturan ya da suçun işlenmesi için sağlanan maddi menfaatler ile bunların değerlendirilmesi veya dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan ekonomik kazançların müsaderesine karar verilir. Bu fıkra hükmüne göre müsadere kararı verilebilmesi için maddi menfaatin suçun mağduruna iade edilememesi gerekir.

(2) Müsadere konusu eşya veya maddi menfaatlere el konulmadığı veya bunların merciiine teslim edilmediği hallerde, bunların karşılığını oluşturan değerlerin müsaderesine hükmedilir.

6. Orman Suçlarında 5728 Sayılı Kanuna Göre Tazminat Uygulamasında Değişiklikler

Tazminat (sorumluluk) meydana gelen zarardan kimin sorumlu olduğunu gösteren ve zararın giderilmesini talep hakkını düzenleyen normlar (kurallar) bütünüdür. Tazminat kavramı en geniş anlamıyla, bir kişinin başkasına verdiği zararı giderim yükümlüğüdür (Kılıçoğlu, 2005).

6831 Sayılı Orman Kanunu'nda ise tazminat hükümleri belli başlı üç maddede toplanmıştır. Bunlar 112. madde de yazılı, gerçek zarar esasına göre düzenlenmesi gereken giderim, 113. maddede yazılı mahalli rayiç esasına göre hesaplanması gereken giderim ve 114. madde de yazılı mesaha ve tahribat esasına göre hesaplanması gereken ağaçlandırma giderimidir.

5728 Sayılı Kanun ile yukarıda yazılı tazminatlara ve ağaçlandırma giderine ilişkin davaların hukuk mahkemesinde görülmesi hükmü getirilmiştir. Bu değişiklikte önceden Ceza Mahkemelerinde görülen tazminat ve ağaçlandırma giderlerine ilişkin hükümler, yeni düzenleme ile hukuk mahkemelerine açılacak ayrı davalara konu olmuştur. Bu sebeptir ki Orman İdareleri tarafından tazminata esas olacak cetvellerin Ceza Mahkemelerine gönderilme yükümlülüğü kaldırılarak sadece hukuk mahkemelerine gönderilmeleri esas alınmıştır.

7. Orman Suçlarında 5728 Sayılı Kanuna Göre Yargılama Usulünde Değişiklikler

5728 Sayılı Kanun ile orman suçlarının kovuşturulması konusunda da esaslı yenilikler getirilmiştir.

6831 Sayılı Orman Kanunu'nun 5728 Sayılı Kanun ile değişik 79. maddesi; orman memurlarının, 6831 Sayılı Kanuna aykırılık oluşturan fiillere ilişkin delilleri bir tutanakla tespit edeceğini, bu kanuna aykırılık oluşturan fiillerin işlenmesi suretiyle elde edilen orman malları ile bu Kanunda yer alan suçların işlenmesinde kullanılan nakil vasıtası ve sair eşyaya Ceza Muhakemesi Kanunu³² hükümlerine göre elkonulacağını belirtmiştir. Ancak, Cumhuriyet savcısına ulaşamadığı hallerde elkoymanın orman işletme şefinin yazılı emri ile yapılabilmesine olanak tanımıştır. 79. madde ayrıca, Orman Muhafaza Memurları'nın Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre şüphelileri yakalama yetkisine sahip olduğunu ifade etmiştir. Kanunda ayrıca, sahipleri tarafından tohum ve fidandan yetiştirilen hususi ormanların 79. maddeye tabi olduğu ve talep halinde polis, jandarma, köy muhtar ve bekçilerinin orman memurlarına yardıma mecbur olduğu hüküm altına alınmıştır. 5728 Sayılı ile değişik 79. maddenin son fıkrasında ise, 6831 Sayılı Kanun'da hüküm bulunmaması halinde, Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uygulanacağına işaret edilmiştir.

2008 yılında 5728 SK ile yapılan değişiklik öncesi orman memurları, orman suçlarına ilişkin delilleri bir zabıt ile tespit ederek nakil vasıtaları ile suç aletleri ve suç mahsulü malları zapt ve gerektiğinde suç işleyenleri yakalamaya yetkili bulunmaktaydı. Ancak yukarıda açıklanan 2008 yılında yapılan değişiklikle, orman memurları, Orman Kanununa aykırı fiillere ilişkin delilleri bir tutanakla tespit etmeye yetkili bırakılmış, suçtan meydana gelen orman emvallerine ve suçta

³² 5271 SK; El koyma kararını verme yetkisi

Madde 127.– (1) (Değişik birinci fıkra: 25.05.2005 – 5353/16 md.) Hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının, Cumhuriyet savcısına ulaşamadığı hallerde ise kolluk amirinin yazılı emri ile kolluk görevlileri, elkoyma işlemini gerçekleştirebilir.

(2) Kolluk görevlisinin açık kimliği, elkoyma işlemine ilişkin tutanağa geçirilir.

(3) (Değişik: 25.05.2005 – 5353/16 md.) Hâkim kararı olmaksızın yapılan elkoyma işlemi, yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını elkoymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi hâlde elkoyma kendiliğinden kalkar.

(4) Zilyedliğinde bulunan eşya veya diğer malvarlığı değerlerine elkonulan kimse, hâkimden her zaman bu konuda bir karar verilmesini isteyebilir.

(5) Elkoyma işlemi, suçtan zarar gören mağdura gecikmeksizin bildirilir.

(6) Askerî mahâllerde yapılacak elkoyma işlemi, Cumhuriyet savcısının istem ve katılımıyla askerî makamlar tarafından yerine getirilir (Yaşar, 2005).

kullanılan eşyalara ise hakim kararı, hakime ulaşılamamışsa savcı kararı, şayet savcıya ulaşılamadığı ve aciliyetin olduğu durumlarda işletme şefinin yazılı emri ile el konulabileceği hükmü getirilmiştir.

8. Sonuç

6831 Sayılı Orman Kanunu'nda değişiklik yapan 5728 Sayılı Kanunun ile, doktrinde tartışılan ve aynı zamanda Anayasa Mahkemesine de götürülen kanun uygulamalarının yeniden düzenlendiği görülmüştür. Bu düzenlemelerden özellikle önemli orman suçlarının cezalandırılmasında hakkaniyetli değişiklikler yapıldığı, örneğin ağaç ve fidan kesme suçunda suçta ve cezada eşitlik ilkesine aykırı hükümlerin kaldırıldığı görülmüştür. Bir diğer olumlu değişiklik ise, suçun faili konusunda Anayasanın eşitlik ilkesini ihlal ettiği düşünülen suç işleyenlerin ikametgahı üzerinde cezada artım öngören düzenlemenin kaldırılmış olmasıdır.

Ayrıca, orman işgal ve faydalanma suçu ile orman yakma suçunun ceza maddelerinde yapılan artışın da bu suçların gerçekleşmesinde caydırıcılığı artırabileceği ileri sürülebilir.

Konuyla ilgili bir diğer sonuç ise, çalışmada belirtilen bileşik suça konu suçların, bileşik suç kavramından çıkararak düzenlemeler ile cezada hakkaniyet ilkesinin gözetilmiş olmasıdır. Özellikle eylemlerin bileşik suça konu edilerek hakkaniyetli bir cezalandırma yapılamadığı önceki uygulamanın yerine, yeni düzenleme ile bir fiil içinde gerçekleşen ve konusu itibarı ile ayrı suça konu olan fiillerin cezalandırılması daha tatmin edici olmuştur.

5728 Sayılı Kanun ile getirilen bir başka yeni uygulama ile, orman suçlarında müsadere uygulaması yeni ceza hukuku sistemi gereği Türk Ceza Kanunu'na uyumlaştırılmıştır. Orman mevzuatında benzer uygulama 2004 yılı öncesinde de uygulanmakta ve müsadere uygulaması yine Türk Ceza Kanunu hükümlerine göre yapılmakta idi. Fakat özel öneme sahip ve sayısız fonksiyon ve faydaları bulunan ormanların korunmasında eski TCK'nın müsadere hükümlerinin yeterli görülmemesi ve ormanların daha iyi korunması için müsadere uygulaması orman kanununda düzenlenmiştir. Tekrar genel uygulamaya tabi olan müsadere uygulamasının bu bağlamda ceza hukuku prensipleri için doğru bir yaklaşım olduğu ancak ormanların korunmasında çeşitli zaafaların ortaya çıkabileceğini belirtmek mümkündür. Özellikle orman suçlarında kullanılan ve üçüncü kişilere ait araç ve gereçlerin, müsadere edilememesi kiralama yoluyla veya anlaşmalı araç ve gereç teminine neden olarak suç aletlerinin her seferinde sahiplerine iadesini kolaylaştıracaktır. Bu durum aynı zamanda civar halkın otokontrol sistemini de zayıflatabilecektir.

Bir diğer önemli sonuç ise, 5728 Sayılı kanunda kolluk kuvveti olarak tanımlanan muhafaza memurlarının kovuşturmalarda önceki etkinliklerinin azalması ve kovuşturmanın her aşamasında gerek memurun gerekse işletme şefinin Cumhuriyet Savcılığ'ından izin beklenmesidir. Bu durum kovuşturma işlerini yavaşlatmakta ve failerin yakalanmasını zorlaştırmaktadır. Her ne kadar Avrupa Birliği kriterleri ve yeni Ceza Hukuku sistemine uygun bir yaklaşım olsa da, orman idaresinin teşkilat yapısı ve mevcut olanakları bu sisteme ayak uydurmakta zorlanmaktadır. Bu nedenle failerin yakalanması ve kovuşturmanın tamamlanması gecikmektedir.

Yukarıda belirtilen sonuçlara ek olarak, 5728 Sayılı Kanunun 6831 Sayılı Orman Kanunu'nun ceza hükümlerinde geniş kapsamlı değişiklik yaptığı ancak suçların hareket şekilleri konusunda köklü değişikliklere gitmediği ileri sürülebilir. Bu konuda, orman suçlarının hareket şekli açısından serbest hareketli suçlardan olmasının adil yargılama ve cezalandırma açısından hakkaniyetli olacağını belirtmek mümkündür. Çünkü, gerek teknoloji gerekse farklı ihtiyaçlar ve değişik insan davranışları, kanunda gösterilen hareketlerin dışına çıkabilmektedir. Örneğin ağaçların köküne kimyasal madde dökerek kurutulmasına ve ölümüne neden olunması ne ağaç kesme suçu için ne de orman işgal ve faydalanma suçu için belirlenen hareket tipleri arasında yer almamaktadır. Ancak kanunda açıkça belirtilen suçlardan olmadığı için cezalandırılması

kanunilik ilkesi ile bağdaşmayacağından, haksız sonuçlara neden olabilecektir. Bu ve buna benzer olayların önüne geçilmesi konusunda suçların serbest hareketli suçlar olacak şekilde kanunda düzenlenmesi gerekliliği savunulabilir.

Son olarak, özellikle fail konusunda ortaya konulan yaklaşımın kanunun geneline yayılmasının daha uygun olacağı ifade edilebilir. Örneğin işgal ve faydalanma fiilinde ortaya konan tutumun, otlama fiilinde de ortaya konması gerekmektedir. Ayrıca 5728 sayılı kanun ile yeni ceza hukuku sistemi ile uyumlaştırılan müsadere ve kovuşturma müesseseleri, orman idarelerinin detaylı personel eğitimi ve civar halkı bilinçlendirmesi ile daha sağlıklı bir sonuca ulaşabilecektir.

Kaynaklar

Adalet Bakanlığı, 2007. Yeni Türk Ceza Kanunu Madde Gerekçeleri, <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/maddegerekece.doc>. Referans tarihi. 15.11.2008

Adalet Bakanlığı, <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm>, Referans Tarihi: 01.12.2008.

Anayasa Mahkemesi, 2005. Anayasa Mahkemesi Kararları, Anayasa Mahkemesi Dergisi, Sayı (41), 97-115.

Aygen, D., 2000. Gerekçeli- Açıklamalı- İçtihatlı Orman Kanunu, Cilt I. Yetkin Basımevi, Ankara.

Centel, N.B., 2001. Türk Ceza Hukuku'na Giriş, Beta Yayınevi, İstanbul, 975-486-636-8.

Demirbaş, T., 2005. Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, Ankara, 975-020-09 26.

Elvan, D., 2006. 6831 Sayılı Orman Kanunu'nun 91. Maddesinin Ağırlaştırıcı Halleri ve Bir Anayasa Mahkemesi Kararı, Adalet Bakanlığı Adalet Dergisi, Ocak Sayısı, Ankara.

Gedik, D., 2007. 237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre Müsadere, Adalet Yayınevi, Ankara, 994-441-649-8.

Kılıçoğlu, M., 2005. Tazminat Hukuku, Legal Yayıncılık, İstanbul, 975-8654-90-X.

Maliye Bakanlığı Mali Suçlar Araştırma Kurulu Başkanlığı, 2000. Türk Hukuk Mevzuatında Müsadere ve Tedbirin Kapsamı ve 4208 Sayılı Kanun Açısından Değerlendirilmesi, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

Mestav, M. 2001. Açıklamalı-İçtihatlı Orman Kanunu ve İlgili Mevzuat, Yayın Matbaacılık, Ankara, 975 975664-0-4.

Noyan, E., 2005. Ceza Mevzuatı Atıflı - Notlu, Adil Yayınevi, Ankara, 975-9041-00-6.

Özbek, V.Ö., 2005. Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Anlamı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 975 020-047-2.

Özgenç, İ., 1996. Suça İştirakin Hukuki Esası ve Faillik, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hukuk Müşavirliği Yayın No:2, İstanbul.

Toroslu, N., 1988. Ceza Hukuku, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara.

Türkiye Büyük Millet Meclisi http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanun_tasarisi_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=54956, Referans Tarihi: 10.12.2008.

Türk Hukuk Sitesi, <http://www.turkhukukrehberi.net/adli-para-cezasi/>, Referans Tarihi: 01.12.2008.

Yaşar, O., 2005. Uygulamalı ve Yorumlu 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, Kişisel Yayın, Ankara, 975-983-570-3.

ORMAN KADASTROSUNDA VASIF VE MÜLKİYET TAYİNİ VE UYGULAMADAN KAYNAKLANAN HATALAR

Yusuf GÜNEŞ

*Doç.Dr., İ. Ü., Orman Fakültesi, Çevre ve Orman Hukuku Anabilim Dalı Bahçeköy-Sarıyer-İstanbul
e-mail: gunesy@istanbul.edu.tr, Tel: 0212 2261100-11 (dahili: 25315)*

Özet

Bu makalenin amacı, orman hukukunda vasıf ve mülkiyet kavramlarının tartışarak, bu iki kavram arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koyarak orman kadastro çalışmalarındaki rolünü ortaya koymak ve uygulamada meydana gelen sorunları irdelemektir. Makalenin birinci kısmında vasıf ve mülkiyet kavramlarının hukuksal dayanakları ve tanımları ele alınacaktır. Makalenin ikinci kısmında orman kadastrosu çalışmalarında vasıf ve mülkiyet kavramlarının nasıl ele alındığını ve uygulandığı konusuna değinilecektir. Üçüncü kısımda, vasıf ve mülkiyet kavramlarından kaynaklanan uygulama hatalarına ve ortaya çıkan sonuçlara değinilecektir.

Mistakes Arising from Qualification and Property Determination and Application in Forest Cadastre

Abstract

The aim of this article is to discuss the notions of qualification and property in forestry law, to assess the similarities and differences between these notions, to show the effect of them forestry cadastre studies, to assess the questions arising from applications. The first part of the article deals with the legal definitions and bases of the qualification and property notions. The second part deals with how qualification and property are applied in forest cadastre studies. The third part deals with the mistakes arising from the applications of qualification and property notions and their consequences.

1.Giriş

Bir arazinin vasfı ile mülkiyetinin kime ait olduğu, tesis kadastrosu (genel arazi kadastrosu) çalışmaları sırasında son derece önem taşımaktadır. Arazinin vasfı denince akla, tarım arazisi, mera, çayır, otlak, kayalık, bataklık, meydan, harman yeri, yol, şose, orman vb. gibi nitelikler gelmektedir. Bu araziler üzerinde mülkiyet denince anlaşılması gereken ise, bunların sahibinin kim veya kimler olduğudur. Bu çalışmanın konusunu oluşturan orman kadastrosunda vasıf ve mülkiyet tayini kavramları söz konusu olduğunda ise, arazinin orman niteliğinde olup olmadığının belirlenmesi vasıf tesbitini, arazinin mülkiyetinin kime ait olduğunun belirlenmesi ise mülkiyet tesbitini ifade etmektedir.

Orman kadastrosunda ise, bir arazinin orman olup olmadığı kural olarak ormanın hukuksal tanımına dayanarak tesbit edilirken, orman olduğu tesbit edilen bir alanın kime ait olduğunun tesbitinde ise değişik hukuk kurallarına göre bir değerlendirme yaparak karar vermek gerekmektedir.

Diğer yandan, vasıf ve mülkiyeti tesbit edilen bir orman parçasının zaman içerisinde karakter değiştirmesi ve buna göre yeni bir değerlendirme yapılarak vasıf ve mülkiyet niteliğinin bir anlamda güncellenmesi de gerekmektedir. Bu bağlamda, ayrıca, gerek tesis kadastrosu ve gerekse orman kadastrosu çalışmaları sırasında orman olmadığı tesbit edilen devletten başkasına ait arazilerde meydana gelen vasıf değişikliğinin mülkiyet üzerindeki etkileri de tartışılması gereken bir başka konudur.

Bunun yanında, vasıf ve mülkiyet tayininde kullanılan ispat vesikalarının hukuksal niteliği ve ispat gücü de tartışılması gereken bir başka önemli konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. Genel Anlamda Kadastro

“Taşınmazların geometrik ve hukuksal özelliklerini ve durumlarını belirleyen teknik çalışmaları¹”. Şüphesiz kadastro esas itibarıyla bir teknik çalışma olmakla birlikte, çalışma tutanaklarının askı suretiyle ilanı ve çalışmaların kesinleşmesi idari bir işlem sürecini gerektirmektedir. Bunun da ötesinde, kesinleşmiş kadastro çalışmaları sonucunda tutulan tutanakların hak sahiplerini ve özellikle malikleri belirlemedeki etkisi, tutanakların tapu siciline işlenerek söz konusu taşınmazın mülkiyet durumunun belirlenmesi, kadastro çalışmalarının aynı zamanda bir hukuksal çalışma olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu yönüyle kadastro çalışmaları, taşınmazların hukuksal durumlarını ortaya koyan teknik, idari ve hukuksal bir çalışmadır.

3. Orman Kadastro

3116 sayılı Orman Kanununun 5. maddesi, “devlet ormanlarının ve ormanların içinde ve bitişiğindeki otlak, yaylak, kışlak, sulak ve diğer ormanlar ve her nevi arazi ile sınırları tesbit olunarak sınırlanması...” tahdit komisyonları tarafından yapılır.

6831 sayılı Orman Kanununun ilk metninin 7. maddesinde, tahdit komisyonlarının görevi tanımlanırken dolaylı olarak orman kadastrounun ne olduğu ile ilgili bir ipucu da verilmiş olmaktadır. Anılan maddeye göre, devlet ormanlarının ve ormanların içinde ve bitişiğindeki otlak, yaylak, kışlak, sulak ve her nevi arazi ile diğer ormanların hudutlarının tayin ve tesbiti orman tahdit komisyonları tarafından yapılır.

1744 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle, “devlet ormanlarının kadastro ve bu ormanların içinde ve bitişiğinde bulunan her çeşit taşınmaz malların ve diğer ormanların Devlet ormanları ile müşterek sınırlarının tayin ve tespiti orman kadastro komisyonları tarafından yapılır”. Bu değişiklikle, ilk defa olarak yapılan işin bir kadastro çalışması olduğu ve bu işi yapmakla görevli birimin de tahdit komisyonu değil de kadastro komisyonu olduğu belirtilmiştir.

2896 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle, devlet ormanları ile evvelce sınırlaması yapılmış olup da herhangi bir nedenle orman sınırları dışında kalmış ormanların, hükmi şahsiyeti haiz amme müesseselerine ait ormanların ve hususi ormanların kadastro ve bu ormanların içinde ve bitişiğinde bulunan her çeşit taşınmaz malların ormanlarla müşterek sınırlarının tayin ve tesbiti orman kadastro komisyonları tarafından yapılır.

3302 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle, devlet ormanları ile evvelce sınırlaması yapılmış olup da herhangi bir nedenle orman sınırları dışında kalmış ormanların, hükmi şahsiyeti haiz amme müesseselerine ait ormanların ve hususi ormanların kadastro ve bu ormanların içinde ve bitişiğinde bulunan her çeşit taşınmaz malların ormanlarla müşterek sınırlarının tayin ve tesbiti ile, orman kanununun 2. maddesine göre yapılacak olan orman sınırları dışına çıkarma işi ve işlemleri orman kadastro komisyonları tarafından yapılır.

3373 sayılı kanunlar ile yapılan değişiklikle söz konusu madde, farklı bir hal almış ve devlet ormanlarının, kamu tüzel kişilerine ait ormanların, özel ormanların orman kadastro ve bu ormanların içinde ve bitişiğinde bulunan her çeşit taşınmaz malların ormanlarla müşterek sınırlarının tayini ve tesbitinin orman kadastro komisyonları tarafından yapılacağı hükmü getirilmiştir.

Maddede 4999 sayılı yasa ile 2003 yılında yapılan değişiklikle, orman kadastro komisyonlarının yetkileri daha da genişletilmiştir. Buna göre, Devlet ormanları ile evvelce sınırlaması yapılmış

¹ Turan ATEŞ, 2005. Ormanların Hukuksal Durumu ve 2-B, Legal Yayınları, sf. 57, İstanbul.

olup da herhangi bir nedenle orman sınırları dışında kalmış ormanların, hükmü şahsiyeti haiz amme müesseselerine ait ormanların, hususi ormanların, orman kadastro ve bu ormanların içinde ve bitişiğinde bulunan her çeşit taşınmaz malların ormanlarla müşterek sınırlarının tayini ve tespiti ile 2 nci madde uygulamaları ile ilgili olarak Kadastro keskinleşmiş yerlerde tespit edilen fenni hataların düzeltilmesi işleri orman kadastro komisyonları tarafından yapılır.

Yukarıda tesis kadastro için yapılan tanımdan hareketle orman kadastro: tüm ormanların geometrik ve hukuksal özelliklerini, durumlarını, hak sahiplerini, malikleri ve kullanım biçimlerini belirleyen idari, teknik ve hukuksal çalışmalar bütünüdür denebilir.

Orman sınırlarının tespiti çalışmalarının gelişimine kısaca değinmek gerekirse; 3116 sayılı Orman Kanununda sadece devlet ormanlarının sınırlarının belirlenmesi öngörülmüş ve 6831 sayılı Orman Kanununun yürürlüğe girdiği tarihte de bu düzenleme aynen korunmuştur. Yine her iki kanunda, yapılan işin bir tahdit işlemi olduğu ve bu işi yapmakla görevli komisyonların da tahdit komisyonu olduğunu belirtmektedir. Ancak, 1744 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle, yapılan işin bir kadastro işlemi olduğu ve bunu yapmakla görevli komisyonların da kadastro komisyonları olduğu belirtilmiştir. 6831 sayılı Orman Kanununda 2896 sayılı yasa ile 1983 yılında yapılan değişiklikle ise, ilk defa olarak özel ormanların ve kamu tüzel kişilerine ait ormanların kadastrounun yapılması ve bu işin de orman kadastro komisyonları tarafından yapılacağı öngörülmüştür.

Şu halde, orman kadastro komisyonları, tüm ormanların ilk kadastrounu, unutulmuş ormanların kadastrounu, 2. madde uygulamaları sırasında kadastro keskinleşmiş yerlerde tesbit edilen fenni hataların düzeltilmesi ile görevlidirler.

Orman kadastro komisyonları, kendilerine verilen görevleri yaparken esasında üç temel konuyu ortaya koymaktadır: Bunlar, bir yerin orman olup olmadığının tesbiti (bir yerin vasfının tayini), orman olarak tesbit edilen yerin kime ait olduğu, orman niteliğini kaybetmiş yerlerin tesbiti ve bu uygulama sırasında yapılan fenni hataların düzeltilmesi. Bu çalışmada, ilk iki konu ele alınacak ve 2. madde uygulamaları ile bu uygulama sırasında meydana gelen fenni hataların düzeltilmesi konularına değinilmeyecektir.

Kadastro komisyonları, çalışma yaptıkları alanın vasfını belirlerken esasında bu alanın orman olup olmadığını belirlemektedir². Ancak, vasfı belirlenen alanın;

—2- B maddesinde belirtilen vasıfta olup olmadığını,

—daha önce orman tahdit veya kadastro yapılarak keskinleşmiş yerlerde, orman ilk orman sınır noktalarını tesbit etmek için OS noktalarının aplikasyonunu ve 2/B madde uygulaması sonunda ortaya çıkan yeni orman sınırlarının tesbiti,

—orman tahdit ve kadastro yapıp ilan edilerek keskinleşmiş yerlerde, vasıf ve mülkiyet değişikliği dışında aplikasyon, ölçü, çizim ve hesaplamalardan kaynaklanan yüzölçümü ve fenni hatalar tespit edildiğinde, gerekli düzeltmeleri yapmak, usulüne göre ilan etmek ve çalışmayı keskinleştirmek,

—3402 sayılı Kadastro Kanunu uygulamalarına esas olmak üzere çalışma alanı sınırları içerisindeki ormanların daha önceden tahdit ve kadastro yapılmış ise bu sınırların aplikasyonunu yapmak, orman tahdit veya kadastro yapılmamış ise bu ormanların sınırlarını tespit etmek, 2/B madde uygulamasını yapmak,

—7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanunun ek 5 inci maddesine ve ek 10 uncu maddesinde belirtilen durumlarda;

² Kadastro Yönetmeliği, md 10.

orman tahdit ve kadastrusunun uygulaması, orman sınırlarının tespiti ve 2/B madde uygulamasını yapmak, tutanaklarını düzenlemek,

ile görevlidirler.

Yine, kadastro komisyonları, çalışma alanının mülkiyeti hakkındaki çalışmalarında ise, bu alanın Devlet ormanı, hükmi şahsiyeti haiz amme müesseselerine ait orman ve özel orman olup olmadığını belirleme noktasında, esasında öncelikle, çalışma sahasının vasfını belirlemekte, elde edilen sonuçlara göre yine aynı alanın mülkiyetinin kime ait olduğu hususunda kararını verir.

4. Vasıf ve Mülkiyet Kavramları ve Bunların Belirlenmesi

Vasıf kavramı, bir arazinin ne tür bir arazi sınıfına girdiğinin tesbiti olup söz konusu arazinin tarla, otlak, yaylak, göl, orman vb. olduğunu ifade etmektedir. Orman kadastrusunda vasıf tayini ise, bir yerin orman olup olmadığını belirleyen bir kavram olup bunun tayin edilmesi, öncelikle 6831 sayılı Orman Kanununun 1. maddesindeki ormanın hukuksal tanımının uygulanması suretiyle bu tanıma uyan alanların belirlenmesini ifade etmektedir. Bunun yanında, kadastro çalışmaları hakkındaki yönetmelikte belirtilen hususların da dikkate alınması gereklidir.

Mülkiyet kavramı ise, bir taşınmazın kime ait olduğunu, diğer bir anlatımla sahipliğini ifade etmektedir. Eşya üzerinde mülkiyet hakkın denince, sahibine mülkiyete konu eşya üzerinde kullanma, yararlanma ve tasarruf etme yetkilerini sağlayan bir aynı hak olarak tanımlanmaktadır. Ormanlar üzerinde mülkiyet hakkı denince, öncelikle orman olarak vasıflandırılan taşınmazların kime ait olduğunun belirlenmesidir. Halen yürürlükte olan Orman Kanunumuza göre, orman olarak vasıflandırılan alanlar Devlete, kamu tüzel kişiliklerine veya özel şahıslara olabileceği için, mülkiyet tayini, söz konusu ormanın mülkiyetinin bu üç hukuk süjesinden hangisine ait olacağının belirlenmesini ifade etmektedir.

A.Vasıf Tayini

Bir yerin orman olup olmadığı nasıl belirlenir sorusunun cevabı esasında vasıf tayini işleminin özünü teşkil eder. Vasıf tayini diğer bir deyişle, 1. madde uygulaması olarak da adlandırılabilir. Vasıf tayini diğer bir deyişle, 1. madde uygulaması olarak da adlandırılabilir. Vasıf tayini diğer bir deyişle, 1. madde uygulaması olarak da adlandırılabilir. Vasıf tayini diğer bir deyişle, 1. madde uygulaması olarak da adlandırılabilir.

Halen yürürlükte olan 6831 sayılı Orman Kanununun 1. maddesi ormanın yasal tanımının yapmaktadır. Anılan madde öncelikle orman sayılan yerlerin niteliğini belirtmiş, bundan hariç tutulacak yerleri ise istisna bentleri halinde sıralamıştır. 1. maddenin ilk fıkrası, “Tabii olarak yetişen veya emekle yetiştirilen ağaç ve ağaççık toplulukları yerleriyle birlikte orman sayılır³” demek suretiyle, ağaç ve ağaççık toplulukları ile araziyi ormanın iki temel unsuru olarak kabul etmiştir.

Tanımda hemen dikkati çeken bir husus, hem doğal olarak yetişen ve hem de emekle yetiştirilen ağaç ve ağaççık topluluklarının orman kavramına uygun olmasıdır. Bunun da ötesinde, yasal tanımda ağaç türü ve niteliği konusunda da bir ayırım yapılmamıştır. Diğer bir anlatımla, hem doktrinde orman ağacı olarak kabul edilen Meşe, Kayın, Gürgen gibi ağaç türleri ve hem de kültüre alınmak suretiyle ziraatı yapılan Elma, Kiraz, Armut gibi ağaç türlerinin de bu tanım kapsamına girmiş olmasıdır. Yasal düzenlemenin ziraat ağacı türlerini kapsamaması gerekir gerekmediği tartışılabilir. Ancak, orman bütünlüğü içinde yer almak şartıyla, meyve ağaçlarının da orman örtüsünü teşkil ettiğini kabul etmek gerekir. Diğer yandan, yasal tanımda, ağaç

³ 6831 sayılı Orman Kanunu Md. 1- Tabii olarak yetişen veya emekle yetiştirilen ağaç ve ağaççık toplulukları yerleriyle birlikte orman sayılır.

türlerinin yanında, ağaççık olarak nitelendirilen türlerle kaplı alanların da orman vasfında olduğu ifade edilmiştir.

Orman Kanunu, yasal orman tanımında, önce bir tanım vererek sonra bu tanımdan istisna edilen arazi ve vejetasyonun niteliğini sıralamak şeklinde bir sistem takip etmiştir⁴. Buna göre;

1-Sazlıklar: 6831 sayılı Orman Kanunu⁵, sazlıklarla kaplı alanların orman olmadığını, bu gibi alanların orman kadastro yapımı sırasında orman sınırları dışında bırakılması gerektiğini beyan etmektedir.

2-Yine aynı Kanununun 1. maddesi⁶, step bitkileriyle kaplı alanların orman olmadığını ifade ederek bir anlamda, Orman Kadastro Komisyonlarının bu gibi alanların orman kadastro çalışmaları sırasında orman sınırları dışında bırakılması gerektiğini ifade etmektedir.

3-Her çeşit dikenlikler: Halen yürürlükte olan 6831 sayılı Orman Kanunu⁷, sazlıklar ve step alanları gibi, her çeşit dikenlikleri de ormanın yasal tanımının dışında tutmuştur.

4-Parklar: 6831 sayılı Orman Kanununun 1. maddesi⁸, şehir mezarlıklarıyla kasaba ve köylerin hudutları içerisinde bulunan eski (Kadim) mezarlıklardaki ağaç ve ağaççıklarla örtülü yerlerin orman sayılmayacağını belirtmiştir.

5- Sahipli arazide bulunan ve civarındaki ormanlarda tabii olarak yetişmeyen ağaç ve ağaççık nevelerinin bulunduğu yerler:

6- Orman sınırları içinde veya bitişiğinde tapulu, orman sınırları dışında ise her türlü tasarruf belgeleriyle özel mülkiyette bulunan ve tarım arazisi olarak kullanılan, dağınık veya yer yer küme ve sıra halindeki her nevi ağaç veya ağaççıklarla örtülü yerler⁹:

7- Orman sınırları dışında olup, yüzölçümü üç hektarı aşmayan sahipli arazideki her nevi ağaç ve ağaççıklarla örtülü yerler¹⁰,

⁴ Ancak;

A) Sazlıklar,

B) Step nebatlarıyla örtülü yerler,

C) Her çeşit dikenlikler,

Ç) Parklar,

D) **(Değişik: 23.9.1983-2896/1 md.)** Şehir mezarlıklarıyla kasaba ve köylerin hudutları içerisinde bulunan eski (Kadim) mezarlıklardaki ağaç ve ağaççıklarla örtülü yerler;

E) Sahipli arazide bulunan ve civarındaki ormanlarda tabii olarak yetişmeyen ağaç ve ağaççık nevelerinin bulunduğu yerler,

F) **(Değişik: 22.5.1987-3373/1 md.)** Orman sınırları içinde veya bitişiğinde tapulu, orman sınırları dışında ise her türlü tasarruf belgeleriyle özel mülkiyette bulunan ve tarım arazisi olarak kullanılan, dağınık veya yer yer küme ve sıra halindeki her nevi ağaç veya ağaççıklarla örtülü yerler,

G) **(Değişik: 22.5.1987-3373/1 md.)** Orman sınırları dışında olup, yüzölçümü üç hektarı aşmayan sahipli arazideki her nevi ağaç ve ağaççıklarla örtülü yerler,

H) Sahipli arazide ve muhitin hususiyetlerine göre yetişmiş veya yetiştirilecek olan fıstık çamlıkları ve palamut meşelikleri dahil olmak üzere her nevi meyveli ağaç ve ağaççıklar.

I) **(Değişik: 23.9.1983-2896/1 md.)** Sahipli arazideki aşılı ve aşısız zeytinliklerle, özel kanunu gereğince Devlet ormanlarından tefrik edilmiş ve imar, ıslah ve temlik şartları yerine getirilmiş bulunan yabani zeytinlikler ile 9.7.1956 tarih ve 6777 sayılı Kanunda tasrih edilen yabani veya aşılanmış fıstıklık, sakızlık ve harnupluklar;

J) Funda veya makilerle örtülü orman ve toprak muhafaza karakteri taşımayan yerler; orman sayılmaz.

⁵ 6831 sayılı Orman Kanunu, md. 1, f.2. (A) bendi.

⁶ 6831 sayılı Orman Kanunu, md. 1, f.2. (B) bendi.

⁷ 6831 sayılı Orman Kanunu, md. 1, f.2. (C) bendi.

⁸ 23.9.1983 tarih ve 2896/1 md.

⁹ 22.5.1987 tarih ve 3373/1 md.

8-Sahipli arazide ve muhitin hususiyetlerine göre yetişmiş veya yetiştirilecek olan fıstık çamlıkları ve palamut meşelikleri dahil olmak üzere her nevi meyveli ağaç ve ağaççıklar.

9-Sahipli arazideki aşılı ve aşısız zeytinliklerle, özel kanunu gereğince Devlet ormanlarından tefrik edilmiş ve imar, ıslah ve temlik şartları yerine getirilmiş bulunan yabancı zeytinlikler ile 9.7.1956 tarih ve 6777 sayılı Kanunda tasrih edilen yabancı veya aşılanmış fıstıklık, sakızlık ve harnupluklar;

10- Funda veya makilerle örtülü orman ve toprak muhafaza karakteri taşımayan yerler; orman sayılmaz.

Orman Kadastro Komisyonları, orman sınırını belirlerken, yukarıda verilen yasal orman tanımına uyan alanları orman olarak nitelendirecektir. Aynı maddenin istisna bentlerinde sayılan yerler ise, orman sayılmayan alanlar olarak değerlendirilecektir.

Diğer yandan, bazı alanlar ise, ormanın yasal tanımına uyup uymadıklarına bakılmaksızın orman mevzuatı uyarınca orman olarak vasıflandırılırlar. Örneğin, orman bütünlüğü içinde yer alan dikenlikler, kayalıklar gibi orman vejetasyonu ile kaplı olmayan alanlar, biyolojik olarak orman karakteri göstermese dahi hukuksal anlamda orman sınırı içinde ve bir anlamda orman rejimine giren bir alan olarak nitelendirilecektir. Ancak, orman bütünlüğü kavramının tüm detayları ile tartışılması ve somut olarak belli kriterlerinin ortaya konulması gerekmektedir.

Bunun yanında, orman kadastrosu çalışmaları yapılırken, Kadastro Komisyonları birçok bilgi ve belgeyi¹¹ ilgili makamlardan elde etmek ve kadastro çalışmaları sırasında dikkate almak

¹⁰ 22.5.1987 tarih ve 3373/1 md. İle değişik (G) bendi.

¹¹ Devlet Orman İşletme Müdürlüğünden İstenecek Bilgi ve Belgeler

Madde 20- Orman kadastro komisyonları, işletme müdürlüklerinden çalışma alanları ile ilgili;

- a) Yürürlükten kaldırılan, 3116 sayılı Orman Kanununun geçici 1 inci maddesine göre kamulaştırılmış bulunan ormanlara ait bilgileri,
- b) 4785 sayılı Kanunla devletleştirilen ormanlara ait bilgi ve belgeleri,
- c) 6831 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre orman rejimine alınmış yerlere ait bilgi ve belgelerini,
- ç) 6831 sayılı Kanunun 13 üncü maddesinin (B) bendine göre, devlet ormanı olarak ağaçlandırılan ve ağaçlandırılacak yerlere ait bilgi ve belgeleri,
- d) 6831 sayılı Kanunun 23 ve 24 üncü maddelerine göre muhafazaya ayrılmış veya kamulaştırılmış yerlere ait bilgi ve belgeleri,
- e) 6831 sayılı Kanunun 1744 ve 2896 sayılı kanunlarla değişik 2.-2/B madde uygulamaları ile orman sınırları dışında çıkarılan yerlere ait bilgi ve belgeleri,
- f) Orman yetiştirilmek üzere kamulaştırılmış yerlere ait bilgi ve belgeleri,
- g) Tüzel kişiliğe sahip ve gerçek kişilere ait ormanlara ait bilgi ve belgeleri,
- h) Mülkiyet anlaşmazlığının orman sayılıp sayılmama yönünden tetkik ve halli mahkemeye intikal etmiş yerlere ait kesinleşme şerhi bulunan mahkeme kararları, bilirkişi raporları, harita ve krokileri kapsayan bilgi ve belgeleri,
- ı) Millî park alanları, tabiat parkları ve tabiatı koruma alanlarına ait bilgi ve belgeleri,
- i) Ormanlarda 6831 sayılı Kanunun 17 nci maddesinin (j) bendi uygulamasını gösteren funda ve makilik sahaların tespitine ait talimatname, gereğince yapılmış tespit ve tefrik ve parselasyon işlerine ait harita ve tutanakları,
- j) 3573 sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabancılarının Aşılattırılması Hakkında Kanun ile bu Kanunu değiştiren 6777 sayılı Kanun ve değişikliklerine göre devlet ormanlarında imar ve hak sahiplerine tahsis ve temlik amacı ile yetkili heyetlerce tespit, tefrik ve parselasyonu yapılmış ise bu işe ait kroki, harita ve tutanakları,
- k) 5653 sayılı Kanunun 1 inci maddesinin (e) bendi uygulamalarını gösterir, makilik ve orman sahalarının tespitine ait yönetmelik ile 6831 sayılı Kanunun 1 inci maddesinin (j) bendi uygulamasını gösteren funda ve makilik sahaların tespitine ait talimatname, gereğince yapılmış tespit ve tefrik ve parselasyon işlerine ait harita ve tutanakları,
- l) 5658 sayılı Kanun kapsamında iade edilen ormanlara ait harita ve tutanakları,
- m) 6831 sayılı Kanunun geçici 1 inci maddesi ile aynı Kanunun 1744 sayılı Kanunla değişik geçici 1 inci maddesine göre yapılmış bildiri, gerekçeli mütalaa, tutanak ve arza uygulanabilecek nitelikteki harita ve krokileri,
- n) Yangın görmüş sahalarla ait belge harita veya krokileri,
- o) İzin veya irtifak hakkı verilmiş sahalarla ait bilgi ve belgeleri,
- p) 4342 sayılı Mera Kanunu çalışmalarına ait bilgi ve belgeleri, yazı ile ister.

zorundadır. Elde edilen belgelerin her biri başlı başına değerlendirilerek ait oldukları alanın orman olup olmadığını ortaya koymada belirleyici olacaklardır. Diğer bir anlatımla, söz konusu belgelerin ait oldukları alanın orman olup olmadığı artık, Orman Kanununun 1. maddesinde yer alan yasal tanıma göre değil, söz konusu belgelere göre belirlenecektir.

Yukarıda bahsi geçen belgelerin vasıf tayininde oynadığı role aşağıda değinmek uygun olacaktır. Bu belgeleri celbeden Kadastro Komisyonları, söz konusu belgelerin kapsadığı alanların orman olup olmadığı hakkındaki tesbiti bu belgelere göre tayin edeceklerdir. Bu belgelerin bir kısmı vasa bir kısmı mülkiyete ve bir kısmı hem vasıf ve hem de mülkiyete ilişkin olup bu kısımda, sadece vasa ilişkin belgelere değinilecektir.

Kamulaştırılan ormanlara ait belgeler, devletleştirilen ormanlara ait belgeler, Devlet ormanı olarak ağaçlandırılan ve ağaçlandırılacak yerlere ait belgeler ile Orman yetiştirilmek üzere kamulaştırılmış yerlere ait belgeler, söz konusu alanın orman olduğunu belirten belgeler niteliğinde olup kapsadığı alanın Orman Kanununda yer alan yasal tanıma uyup uymadığının ayrıca incelenmesi gerekli değildir.

Muhafaza ormanlarına ait belgeler ise, söz konusu alanın orman vasfında olduğunu belirten bir başka belge olup söz konusu alan kamu mülkiyetinde veya özel mülkiyete tabi bir alan olabilir.

Diğer yandan, 6831 sayılı Orman Kanununun 3. madde¹²sine göre orman rejimine alınan yerlerin orman sayılıp sayılmayacağı akla gelmektedir. Anılan maddeye göre, bir alanın orman rejimine alınıp alınmayacağına Bakanlar Kurulu karar vermektedir. Oysa, bir yerin orman olup olmadığının tesbiti ise, Kadastro Komisyonlarına verilmiştir. Bu nedenle, orman rejimine alınan alanların ayrıca, Orman Kadastro Komisyonları tarafından da orman sınırları içine alınmadıkça orman olarak sayılmaması gerekir. Sadece orman mevzuatının uygulama alanına giren alanlar olarak nitelendirilmeleri gerekir.

Buna karşılık, yine orman mevzuatı uyarınca, bazı alanların orman vasfını kaybettiği ve orman sınırları dışına çıkarılabilecekleri öngörülmüştür. Yaygın olarak bilinen adıyla, 2. madde veya 2-B madde¹³ uygulaması da denilen bu uygulamaya göre, orman niteliğini kaybetmiş belli

Orman işletme müdürlükleri istenen bilgi ve belgeleri orman kadastro komisyon başkanlığına en geç bir ay içinde bildirmekle görevli ve sorumludur.

Komisyon başkanlıklarınca süresinde verilmeyen, eksik veya yetersiz verilen bilgi ve belgeler için tekrar talepte bulunulur. Ayrıca durum bölge müdürlüğüne bildirilerek çalışmalara başlanılır. Komisyonca istenen bilgi ve belgeleri vermeyenler veya eksik verenler hakkında genel hükümlere göre işlem yapılır.

Tapu ve Kadastro Müdürlüklerinden İstenecek Bilgi ve Belgeler

Madde 21- Orman kadastro yapılacak yerlerin daha önce tapulaması yapılmış ise orman sınırına mücavir taşınmazlara ait kadastro pafta örnekleri, tapu kayıt örnekleri, gerekli diğer bilgi ve belgeler ilgili tapu sicil ve kadastro müdürlükleri ile tapu ve kadastro bölge müdürlüklerinden temin edilir.

Mahallinden temin edilemeyen belgeler Genel Müdürlük vasıtasıyla Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünden temin edilir.

İl ve İlçelerden İstenecek Belgeler

Madde 22- Komisyon başkanlığınca ilçe, belde ve köy sınırlarına ait belgelerin tasdikli örneği ile köy ve köylere bağlı mahallelerin adlarını gösterir tasdikli liste örneği, mera alanları ile ilgili bilgi ve belgeler mülki amirlikler kanalı ile temin edilir.

¹² **Madde 3-**Buldukları mevki, vaziyet, haiz oldukları hususiyet noktasından memleketin ve halkın menfaat, sıhhat, selametine yarayacak veya tarihi, bedii veya turistik kıymeti bakımından muhafazası gereken, gerek Devletin ve gerek eşhasın hususi mülkiyetinde veya hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerlerin orman rejimine alınmasına Ziraat veya Maarif Vekaletleri veya Turizm Umumi Müdürlüğünün teklifi üzerine icra vekilleri heyetince karar verilebilir.

¹³ **Madde 2- (Değişik : 5.6.1986-3302/1 md.)** Orman sayılan yerlerden:

A) Öncelikle orman içindeki köyler halkının kısmen veya tamamen yerleştirilmesi maksadıyla, orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde yarar olduğu tespit edilen yerler ile halen orman rejimi içinde bulunan funda ve makilerle örtülü yerlerden tarım alanlarına dönüştürülmesinde yarar olduğu tespit edilen yerler,

alanlar orman sınırları dışına çıkarıldıkları anda orman niteliğini kaybetmiş sayılırlar. Ancak, yine bu nitelikteki alanlardan, orman sınırları dışına çıkarılmamış olanlar, orman sınırları dışına çıkarılıncaya kadar orman olarak vasıflandırılmaya devam edeceklerdir.

Tüzel kişiliğe sahip ve gerçek kişilere ait ormanlara ait bilgi ve belgeler de yine söz konusu alanın orman olduğunu ve aynı zamanda da mülkiyetinin kime ait olduğunu ortaya koyan bir belgedir.

Mahkeme kararlarının ise orman kadastrounda özel bir yeri vardır. Kesinleşmiş mahkeme kararlarına itibar edilmesi bir Anayasa hükmü olması nedeniyle, bu belgelerin göz ardı edilmesi mümkün değildir. Şüphesiz bu tür kararlara itibar edilirken kararın kesinleşmiş olması önemli olduğu gibi, kararın içeriği, davanın türü ve Orman İdaresinin davada taraf olup olmaması da son derece önemlidir. Kadastro Yönetmeliğinde, “Mülkiyet anlaşmazlığının orman sayılıp sayılmama yönünden tetkik ve halli mahkemeye intikal etmiş yerlere ait kesinleşme şerhi bulunan mahkeme kararları, bilirkişi raporları, harita ve krokileri kapsayan bilgi ve belgeler”in celbinden söz edilmekte ise de aslında kadastro çalışmasına konu alanın aynı üzerinde mülkiyet ve vasıf olarak etkisi olan her türlü mahkeme kararının celbedilip dikkate alınması gereklidir. Diğer yandan mahkeme kararlarının orman kadastrounda etkili olabilmesi için Yargıtay uygulaması orman idaresinin taraf olmasını aramakta ise de, kanaatimce Maliye Hazinesinin taraf olduğu ve fakat aynı zamanda alanın orman olup olmadığı konusunda ehil uzmanlara inceleme yaptırılarak rapor alınması ve buna göre vasıf tayini konusunda bir karara varılması yeterli görülmelidir. Örneğin, müdahalenin menî davasına konu olmuş bir taşınmaza ilişkin yargılama Maliye Hazinesi ile malik arasında görülmüş ve Maliye Hazinesinin dava konusunun orman olduğu yönündeki bir iddiası temelinde yargılama sürdürülmüş ve orman mühendisi bilirkişilerin raporu doğrultusunda arazinin orman olmaması nedeniyle Maliye Hazinesinin müdahalesinin menine karar verilmişse, kesinleşen bu kararın orman kadastro çalışmaları sırasında da dikkate alınması ve buna göre alanın orman olmadığına hükmedilerek kadastro çalışmasının yürütülmesi gerekmektedir.

—Özel Kanunlar uyarınca verilen tapular: Orman kadastro çalışmaları sırasında, çalışma alanında gerek arazi kadastro yapılması sonucu ve gerekse tapulama çalışması yapılarak özel şahıslara tapu verilmiş olması yıllardan beri büyük bir tartışma konusu olmaktadır. Bu nitelikteki alanların vasfının ne olduğu ile mülkiyetinin kime ait olduğu çok net bir şekilde ayırt edilmelidir. Hangi tapuların geçerli olduğu aşağıda açıklanacağı için, bu gibi alanların vasfının ne olduğunu kısaca belirtmek gerekirse;

a-3573 sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerinin Aşılattırılması Hakkında Kanun ile bu Kanunu değiştiren 6777 sayılı Kanun ve değişikliklerine göre devlet ormanlarında imar ve hak sahiplerine tahsis ve temlik amacı ile yetkili heyetlerce tespit, tefrik ve parselasyonu yapılmış ise bu işe ait kroki, harita ve tutanaklar ise, uygulandıkları alanın orman olmadığını ortaya koyan belgelerdir.

B) 31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş yerlerden; tarla, bağ, bahçe, meyvelik, zeytinlik, fındıklık, fıstıklık (antep fıstığı, çam fıstığı) gibi çeşitli tarım alanları veya otlak, kışlak, yaylak gibi hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler ile şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerleşim alanları,

Orman sınırları dışına çıkartılır.

Orman sınırları dışına çıkartılan bu yerler Devlete ait ise Hazine adına, hükmi şahsiyeti haiz amme müesseselerine ait ise bu müesseseler adına, hususi orman ise sahipleri adına orman sınırları dışına çıkartılır. Uygulama kesinleştikten sonra tapuda kesin tashih ve tescil işlemi yapılır.

Bu yerler dışında orman sınırlarında hiçbir surette daraltma yapılamaz.

(Değişiklik 5.11.2003 tarih ve 4999 sayılı kanunla değişiklik) Bu madde hükümleri; muhafaza ormanı, milli park alanları, tabiat parkları, tabiat koruma alanları, izin ve irtifak hakkı tesis edilen ormanlık alanlar ve üçüncü madde ile orman rejimi içine alınan yerlerde bu niteliklerinin devamı süresince, yan orman sahalarında ise hiçbir şekilde uygulanmaz. **Değişiklik 5.11.2003 tarih ve 4999 sayılı kanunla değişiklik yapılmıştır .**

b-5653 sayılı Kanununun 1 inci maddesinin (e) bendi uygulamalarını gösterir, makilik ve orman sahalarının tespitine ait yönetmelik ile 6831 sayılı Kanununun 1 inci maddesinin (j) bendi uygulamasını gösteren funda ve makilik sahaların tespitine ait talimatname, gereğince yapılmış tespit ve tefrik ve parselasyon işlerine ait harita ve tutanakları da söz konusu alanın orman olmadığını belirtmektedir.

c-2510 Sayılı İskan Kanunu, 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanununa göre verilen tapular ise geçerli olmakla birlikte alanın vasfının orman olup olmadığını ortaya koymaz. Diğer bir anlatımla, İskan Kanununa göre dağıtılan alanların orman kadastro yapıncaya kadar orman örtüsü ile kaplanması halinde ve aynı zamanda devletleştirmeye de konu olmaması halinde, ormanın yasal tanımına uyması halinde orman vasfı ile ve fakat özel mülk olarak tesbit ve tescil edilmesi gereklidir. Aynı durum 4753 sayılı yasa ile dağıtılan alanlar için de geçerli olmalıdır.

—5658 sayılı Kanun kapsamında iade edilen ormanlara ait harita ve tutanaklar ise alanın vasfının orman olduğunu ve fakat mülkiyetinin özel mülkiyet olduğunu ortaya koymaktadır.

—4342 sayılı Mera Kanunu çalışmalarına ait bilgi ve belgeler ise bir alanın mera vasfında olduğunu, diğer bir anlatımla orman vasfında olmadığını belirten belgeler olup kapsadığı alanın ayrıca ormanın yasal tanımına uyup uymadığına bakılmaksızın orman dışı saha olduğunu ortaya koymaktadır.

—Milli park alanları, tabiat parkları ve tabiatı koruma alanlarına ait bilgi ve belgeler ise kapsadıkları alanın hem mülkiyetine ve hem de vasfını belirleyen belgeler olmayıp söz konusu alanın korunan alan olarak tahsis edildiğini ortaya koymaktadır. Diğer bir anlatımla, alanın korunan alan olduğunu ortaya koyan belgeler, söz konusunu alanın orman olduğunu göstermediği gibi alanın orman olmadığını da göstermez. Alan, diğer belgelere ve yasal orman tanımına göre orman sayılan bir yer ise hala orman olarak nitelendirilecektir. Mülkiyet açısından da, bu belgeler, korunan alanın mülkiyeti konusunda bir şey ifade etmez.

B. Mülkiyet Tayini

Daha önce belirtildiği gibi, mülkiyet bir arazinin kime ait olduğunu ifade etmektedir. Orman kadastrounda mülkiyet tayini, bir alanın orman olduğu tesbit edildikten sonra, bu alanın mülkiyetinin kime ait olduğunu ortaya koyma işlemidir. Diğer bir anlatımla, orman vasfında olmayan ve bu niteliği gereği orman sınırı dışında kalan bir yerin mülkiyetinin kime ait olduğunu belirleme hak ve yetkisi Tesis Kadastro yapmaya yetkili Genel Kadastro Komisyonlarının yetki alanına girmektedir. Orman Kadastro Komisyonlarının bu tür bir tesbiti ancak yol gösterici olabilir ve fakat bağlayıcı bir tesbit ve tescil değildir¹⁴. Diğer bir anlatımla, Orman sınır hattına bitişik olup da komisyonca orman sayılmayan yerler olarak karar verilen sahalar için; sahibi veya şağili olduğunu ileri süren şahıslar veya kanuni temsilcileri veya vekilleri, yukarıdaki belgeleri ibraz etmemeleri veya mahallinde bulunmamaları halinde bilirkişi

¹⁴ Orman Sayılmayan Yerlerde Sahipliliğin Tespiti

Madde 24- Orman sınır hattına bitişik ve orman sayılmayan yerlerde sahipliğin tespiti aşağıdaki belgelere müsteniden yapılır.

Bu belgeler şunlardır;

- a) Taşınmaz malların tapu senedi,
- b) 31/12/1981 tarihine veya daha önceki tarihlere ait vergi kayıtları,
- c) Tasdikli irade suretleri ile fermanlar,
- d) Muteber müteveli, sipahi, mültezim, temessük veya senetleri,
- e) Kayıtları bulunmayan tapu veya mülga Hazine-i Hassa senetleri veya muvakkat tasarruf ilmuhaberleri,
- f) Tasdiksiz tapu yoklama kayıtları,
- g) Mülkname, muhasebatı atika kalemi kayıtları,
- h) Mubayaa, istihkam ve ihbar hüccetleri,
- i) Evkaf idarelerinden tapuya devredilmemiş tasarruf kayıtları.

beyanları esas alınarak sahiplilik tespiti yapılır. Orman kadastro komisyonlarınca taşınmazların maliki yönünden yapılan tespitler bağlayıcı değildir.

Ancak, 2005 yılında 3402 sayılı Kadastro Kanununda yapılan değişiklikle, orman kadastro yapma yetkisi de Arazi Kadastro Komisyonlarına verilmiş olduğundan, bu tarihten sonra artık orman dışı olarak nitelendirilen alanların kadastro da yapılmış olduğundan bu gibi alanların mülkiyetine ilişkin tesbit ve buna göre yapılan tesciller geçerli olacaktır.

Diğer yandan, mülkiyet tayininde de öncelikle şunu vurgulamak gerekir ki, istisnalar hariç olmak üzere, ormanın hukuksal tanımı dikkate alınacak ve bu tanıma göre orman olarak tesbit edilen alanlarda, bu tesbitten sonra mülkiyet tesbitine geçilecektir. Ancak, 6831 sayılı Orman Kanununun 1. maddesine göre bir yer orman olarak tesbit edilmişse bunun devlet ormanı olduğu sonucuna varılması muhakkaktır. Zira, bu tanımda sadece genel orman tanımına yer verilmiş ve fakat bu tanımda devlet ormanı-özel orman ayırımına yer verilmediğinden, diğer bir anlatımla devlet ormanı ile devlet ormanı olmayan ormanların tanımı gibi bir ayırım olmadığından, 1. madde uygulaması, orman mülkiyeti konusunda bir anlam ifade etmemektedir. Şu halde, kural olarak 1. madde uygulaması sırasında orman vasfı ile vasıflandırılan alanlar Devlet ormanı olarak mülkiyeti tesbit edilmek durumundadır. Buna karşın, Devlet mülkiyeti dışındaki mülkiyet şekillerinin tesbiti ise diğer belgelerle ispatlanmak durumundadır.

Orman Kadastro Komisyonları, yaptıkları çalışmalar sırasında celbetmek zorunda oldukları belgelere göre, orman olarak vasıflandırdıkları alanın mülkiyetinin kime ait olduğunu belirleyeceklerdir.

Bu tesbitte aşağıdaki niteliklere sahip alanlar 15 devlet ormanı olarak nitelendirilecektir. Ancak, 6831 sayılı Orman Kanununun 3. maddesine göre orman rejimine alınmış alanların mülkiyetinin devlet ormanı olarak tesbit edilmesi kanaatimce hukuka aykırıdır. Zira, bir yerin devlet ormanı olup olmadığının tesbiti, Kadastro Komisyonlarının hak ve yetkisinde olmasına rağmen, Bakanlar Kurulu kararıyla orman rejimine alınan sahanın aynı zamanda devlet mülkiyetine geçtiğini savunmak hatalıdır. Diğer yandan, orman rejimine alınmayı öngören 3. madde, zaten özel şahısların mülkiyetinde bulunan bir alanın da orman rejimine alınmasını öngörmüş ve fakat bu alanların aynı zamanda mülkiyetinin de devlete geçeceğini öngörmemiştir. Diğer yandan aynı Kanunun 24. maddesine göre, muhafaza ormanı olarak ayrılacak sahalardan da Bakanlar Kurulu kararı ile ayrılabilmesini belirtmiş ve fakat, özel mülkiyette bulunan bir alanın muhafaza ormanı olarak ayrılmasına sahiplerinin muvafakat etmemesi halinde bu alanların kamulaştırılmasını öngörmüştür. Bu nedenle, orman rejimine alınan bir özel mülkün sahibi, bu işleme muvafakat etmediği takdirde bu mülkün kamulaştırılması gerekir veya alan orman

¹⁵ a) 6831 sayılı Kanunun 1 inci maddesine göre, orman sayılan ve eskiden beri Devlete ait olduğu bilinen ormanlar, orman içindeki kültür arazileri dışında 6831 sayılı Kanunun 17 nci maddesinde yer alan orman içinde bulunan doğal olarak ağaç ve ağaçcık içermeyen, genel olarak otsu bitki veya bazı durumlarda yer yer odunsu bitkiler içeren açıklıklar,

b) Yürürlükten kaldırılmış 3116 sayılı Orman Kanununun geçici 1 inci maddesine göre kamulaştırılmış ormanlar,

c) 4785 sayılı Kanunla Devletleştirilmiş veya Devletleştirilmeye tabi ormanlar,

d) 6831 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre orman rejimine alınmış yerler,

e) 6831 sayılı Kanunun 13 üncü maddesinin (B) bendine göre orman olarak ağaçlandırılan veya ağaçlandırılacak yerler,

f) 6831 sayılı Kanunun 24 üncü maddesine göre kamulaştırılan yerlerle diğer suretle orman yetiştirilmek üzere kamulaştırılan yerler,

g) Devlet ormanı olduğuna dair kesinleşmiş mahkeme kararı bulunan yerler,

h) Her hangi bir nedenle orman sınırları dışında kalmış ormanlar,

ı) Maliye Bakanlığınca ağaçlandırılmak üzere tahsis edilmiş yerlerden ağaçlandırılmış ya da ağaçlandırılmak üzere planlanmış sahalardan,

j) Orman ve toprak muhafaza karakteri taşıyan funda ve makilik alanlar, Devlet ormanı olarak sınırlandırılır.

rejiminde ve fakat özel mülkiyete tabi bir mülk olarak orman mevzuatı hükümlerine tabi olacaktır.

Her hangi bir nedenle orman sınırları dışında kalmış ormanların herhangi bir zamanda tekrar orman sınırları içine alınması 4999 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle mümkün ise de, bu gibi ormanların daha sonraları devlet ormanı içine alınabilmesi için, ilk orman tahdidi yapılırken mevcut olması ve fakat herhangi bir nedenle (unutma, çalışmaya ara verme vb.) devlet ormanı olarak sınırlanamamış olması gereklidir. Yoksa, ilk orman kadastro yapıldığı sırada orman vasfında olmayan, orman vejetasyonu ile kaplı olmayan bir alanın daha sonraları orman vejetasyonu ile kaplanmış olması nedeniyle tekrar orman kadastro yapılarak orman sınırları içine alınması kanaatimce kanun amacına uygun değildir.

Orman ve toprak muhafaza karakteri taşıyan funda ve makilik alanların devlet ormanı sayılması için bu gibi alanların eğiminin ne olduğu son derece önemlidir. Aslında, bu gibi alanların, orman ve toprak muhafaza karakteri taşıyıp taşımadığı, tefriki yapan komisyonlar tarafından tesbit edilmektedir. Böyle bir tesbit yapılmamışsa, maki tefrikinin hangi tarihte yapılmış olduğuna bakmak gerekir. Zira, 1950 tarihli Maki Tefrik Yönetmeliği, herhangi bir eğim şartı aramamış olmasına rağmen 1965 tarihli Maki Tefrik Yönetmeliği %15 eğimden fazla olan makilik alanları, orman ve toprak muhafaza karakteri taşıyan makilik alan olarak nitelendirmiş, Kadastro Yönetmeliğinde ise bu eğim %12 olarak belirlenmiştir. Şu halde, 1965 yılına kadar maki tefriki tabi tutularak orman sınırı dışına çıkarılmış alanlarda eğim şartı aranmaksızın orman olmadığını kabul etmek gerekir. 1965 yılından sonra makiye ayrılmış alanların ise eğimine göre bir değerlendirme yapmak gerekir.

Diğer yandan, Kadastro Yönetmeliğine göre, devletleştirilmiş ormanların, sahiplerince 4785 sayılı Kanunun 5 inci ve 5658 sayılı Kanunun geçici 1 inci maddesinde tayin edilen müddet içerisinde gerekli başvurular yapılmış ve aynı Kanunun 3 ve 4 üncü maddelerine göre de işlemleri tamamlanmış veya tamamlanmak üzere bulunan ormanlar olduğu ifade edilmekte ise de, iadeye tabi ormanlardan, devletleştirme bedeli alınmamış olanlarda herhangi bir süre olmayıp otomatik iade söz konusudur. Hatta, iadeye tabi ormanların niteliğini belirlemede 5658 sayılı Kanun herhangi bir zaman dilimi de koymamıştır. Diğer bir anlatımla, devletleştirmede, 4785 sayılı Yasanın yürürlük tarihi olan 1945 tarihini dikkate almış ve bu tarihte var olan ormanlar devletleştirilmiş olduğu halde, iadeye tabi ormanlar için 5658 sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği 1950 tarihini milad olarak almamıştır. Diğer bir anlatımla, 1950 tarihinde iade şartlarını taşıyan devletleştirilmiş ormanlar iade edilmiştir şeklinde bir ifade kullanmamıştır. Bu durumda, kanaatimce, talep tarihinde iade niteliğinin bulunup bulunmadığı araştırılarak bir sonuca varılmalıdır. Bu nedenle, zaman içinde değişken bir nitelik arzeden orman vasfı, iade şartlarının da zamanla değişebileceğini, 1950 tarihinde iade şartlarını taşımayan ve fakat örneğin iade talebi tarihi olan 1990 yılında iade şartlarını taşıyan devletleştirilmiş bir ormanın iadeye tabi olduğunu kabul etmek gerekir.

Yine, Kadastro Yönetmeliği, Bir ormanın Devletleştirmeye tabi ormanlardan olduğunun kabul edilmesini;

- 1) Bu ormanın 4785 sayılı Kanunun yürürlük tarihi olan 13/7/1945 günü itibariyle mevcut olması,
- 2) 4785 sayılı Kanunun 2 nci maddesinde gösterilen istisnalara dahil bulunmaması,
- 3) İktisabının haklı bir sebebe dayanması, tesis edildiği tarihteki mevzuata uygun bulunması, tapunun mevkii, alanı, hudutları ve vasfı itibariyle iddia edilen araziye uygun bulunması,

şartlarının gerçekleşmiş olmasına bağlamış olmasına rağmen, uygulamada bir ormanın gerçekten 1945 tarihinde var olup olmadığının tesbiti daima sorun olmaktadır. Bunun nedeni ise, 1945 tarihinde var olan orman örtüsünün tam olarak tesbit edilebilmesinin imkansızlığı ve

ispat aracı olarak kullanılan memleket haritası, hava fotoğrafı, amenejman planı gibi belgelerin öncelikle 1945 veya daha önceki bir tarihe ait olmaması, orman örtüsünü tam olarak belirtmemesi ve bu gibi belgelerin tüm yargılamalarda elde edilememesidir.

Yine, Kadastro Komisyonları aşağıdaki nitelikler sahip alanları¹⁶ orman tahdit hattının dışında bırakmakla yükümlüdür.

Bunun yanında Kadastro Komisyonları aynı zamanda devletten başkasına ait ormanların da kadastroğunu yapmakla yükümlü olduğundan, bir yerin orman olduğunu tesbit ettikten sonra bu alanın devletten başkasına ait olduğunu belirlerken aşağıdaki niteliklere sahip ormanların mülkiyeti ya özel orman yada kamu tüzel kişilere ait orman olarak tesbit ve tescil edilecektir. Diğer bir anlatımla, aşağıdaki bilgi ve belgeler¹⁷ bu gibi ormanların mülkiyetinin devletten başkasına ait olduğunu; ya kamu tüzel kişilerine ait olduğunu ya da özel şahıslara ait olduğunu tesbit edecektir. Buna göre;

- devletleştirme dışında bırakılan ormanlar,
- devletleştirilmiş olmasına rağmen iade edilmiş ormanlar,
- Kesinleşmiş mahkeme kararı ile özel orman olduğuna karar verilen ormanlar,
- Kadastro Yönetmeliği, Bakanlık Olur'u ile özel orman teşekkülünün mümkün olduğunu beyan etmekte ise de, kanaatimce, kadastro komisyonlarına ait bir yetkinin idari işleme tesisi mümkün olamaz.

¹⁶ a) 6831 sayılı Kanununun 1 inci maddesinin 1 inci fıkrası kapsamına girmeyen yerler,

b) 6831 sayılı Kanununun 1 inci maddesinin istisna bentleri kapsamına giren yerler,

c) Kamu malları kapsamına giren, intifai belirli bir köy veya belde halkına tahsis edilmiş bulunan otlak, kışlak ve yaylak gibi araziler,

d) 6831 sayılı Kanununun 1 inci maddesi (j) bendine göre orman ve toprak muhafaza karakteri taşımayan funda veya makilerle örtülü yerler,

e) Orman sayılmayan yerlerden olup da Maliye Bakanlığınca ağaçlandırılmak üzere tahsis edilmiş ancak teknik olarak ağaçlandırılması mümkün olmayan yerler,

Orman sınırlandırılmasında orman dışı bırakılacak yerlerdir.

¹⁷ a) 4785 sayılı Kanununun 2 nci maddesinde sayılan ve Devletleştirme dışında bırakılan ormanlar,

b) 5658 sayılı Kanun uyarınca iade edilmiş ormanlar,

c) Kesinleşmiş mahkeme kararı veya Bakanlık Olur'u ile teşekkül eden özel ormanlar,

d) 4785 sayılı Kanunun yürürlük tarihi olan 13/7/1945 gününden sonra orman idaresi hasım gösterilerek açılan dava sonunda alınan tapuların kapsadığı saha içerisinde kalan ormanlar,

e) Tapu ile sahipli arazi içerisinde bulunan ve 4785 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden sonra tabii olarak veya ekim-dikim yoluyla yetiştirilmiş ormanlar,

üç hektardan büyük bulunmak kaydıyla, özel orman olarak sınırlandırılır.

Sınırlandırmada (a) ve (b) bendinde yazılı ormanlarda devletleştirme tarihindeki sınırlar, (c) bendinde yazılı ormanlarda olur veya mahkeme kararındaki sınırlar, (d) ve (e) bentlerinde zikredilen ormanlarda ise fiili sınırlar esas alınır.

Sınırların sabit ve muayyen olmaması halinde olur'daki veya mahkeme kararındaki yüzölçümüne itibar olunur.

Yüzölçümünde belirgin, bir hata var ise hatanın nereden kaynaklandığı etraflıca tutanakta belirtilmek suretiyle gerçek duruma itibar edilir.

Devlet ormanları, gerçek veya tüzel kişilere o günkü mevzuata aykırı olarak intikal etmiş ise, bu durum tutanakta açıkça belirtmek sureti ile devlet ormanı olarak sınırlandırılır. Tapunun orman olan kısımları hakkında bu Yönetmeliğin 32 nci maddesinin hükümleri uygulanır.

Devlet ormanları içinde veya bitişiğinde bulunan ve gerçek yüzölçümleri tapuda yazılı miktardan fazla olan 4785 sayılı Kanunun kapsamına girmeyen özel veya tüzel kişilere ait ormanlar, sınırların sabit ve muayyen olması halinde sahipleri adına, sınırların sabit ve muayyen olmaması halinde tasarrufu tetkik edilen ormanın bulunduğu mevkie en yakın ve saha ile kuvvetli münasebeti bulunan, tapuda yazılı sınırları cihet ve vasıf bakımından uygun olan sabit hudutlara göre tapuda yazılı saha miktarını geçmemek üzere sahipleri adına, geri kalanı Devlet adına sınırlandırılır.

Devlet ormanları ile bitişikliği ve ilgisi bulunmayan, yüzölçümü tapuda yazılı miktardan makul tahmin haddinden çok fazla olan, hudutları sabit ve muayyen olmayan ve bu suretle hududa hangi noktadan itibar edileceği kestirilemeyen ormanlar yukarıda fıkra hükümleri dikkate alınarak, maliklerince iade talebinde bulunulmamış veya ödenen bedeller tasfiye edilmemiş ise, Devlet ormanı olarak sınırlandırma yapılır.

- 4785 sayılı Kanunun yürürlük tarihi olan 13/7/1945 gününden sonra orman idaresi hasım gösterilerek açılan dava sonunda alınan tapuların kapsadığı saha içerisinde kalan ormanlar ise, eğer mahkeme kararında, mülkiyet olarak özel mülkiyette olduğu karar altına alınmış ve aynı zamanda vasfının da orman vasfında olduğu karar alınmış ise özel orman olduğu kabul edilmelidir. Yoksa, mahkeme kararında özel mülkiyette olduğu karar altına alınan bir arazi orman vasfını daha sonra kazanmışsa ve orman kadastro da daha önce yapılmış ve bu alanı orman olarak nitelendirmemişse, artık bu alanın daha sonra orman örtüsü ile kaplandığı gerekçesiyle orman olarak vasıflandırılması hukuka aykırı kabul edilmelidir.

- Tapu ile sahipli arazi içerisinde bulunan ve 4785 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden sonra tabii olarak veya ekim-dikim yoluyla yetiştirilmiş ormanlar, üç hektardan büyük bulunmak kaydıyla, özel orman olarak sınırlandırılır.

Ayrıca, Kadastro Yönetmeliğine göre, Kadastro Komisyonlarınca, evvelce makiye tefrik edilen fakat tevzii yapılmayan sahalarla 6831 sayılı Kanunun 1 inci maddesine giren ancak istisna bendlerine girmeyen ormanlık alanlar devlet ormanı olarak sınırlandırılması öngörülmüş olmasına rağmen, kanaatimce, maki tefrik sahasında kalmakla beraber, tevziye tabi tutularak tapu verilmeyip de arazi kadastro tabi tutularak tapuya bağlanmış alanlarda özel mülkiyete geçirelilik tanımak gerekir.

Paralel şekilde, Kadastro Yönetmeliğinde, evvelce makiye tefrik edilip, çiftçiyi topraklandırma ve iskan mevzuatına göre tevzii yapılan, temlik kararı verilmiş ve tapuya bağlanmış sahalarda içinde kalan ve yüzölçümü bir bütün olarak üç hektardan büyük ormanlık alanların özel orman olarak sınırlandırılması öngörülmüş ise de, 2510 sayılı İskan Kanunu, iskana tabi tutularak iskan belgesi verilmiş alanların hak sahiplerine intikalini öngörmüş ve yapılan iskan tahsisi belgesinin temlik belgesi olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle, İskan Kanuna göre dağıtılan temlik tapuları geçerli kabul edilmeli ve fakat bu alanın 4785 sayılı Yasa kapsamına girmesi halinde artık devlet mülkiyetine geçtiği kabul edilmelidir. Orman kadastro çalışmaları sırasında, orman sınırları içine alınmış bir İskana tabi tutulmuş alanın mülkiyeti tahsis sahibine ait olmalıdır. Bu gibi alanlarda, İskan Kanununun temlike ilişkin hükmü göz ardı edilerek kesinleşen orman kadastro göre devlet ormanı olarak vasıflandırılması ve tahsis sahibinin mülkiyet hakkını kaybettiğini ileri sürmek kanaatimce orman mevzuatına aykırıdır.

Diğer yandan, Kadastro Yönetmeliğine göre, 3573 sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerinin Aşılırtırılması Hakkında Kanun ile bu Kanunu değiştiren 6777 sayılı Kanuna göre Devlet ormanlarından tefrik edilmiş zeytinlik, sakızlık ve harnupluk sahalarda için tevzi işlemleri yapılmamış ise Devlet ormanı olarak, çiftçiyi topraklandırma ve iskan mevzuatına göre tevzi yapılan, temlik kararı verilmiş ve tapuya bağlanmış sahalarda içinde kalan ve yüzölçümü bir bütün olarak üç hektardan büyük olanlar ise özel orman olarak sınırlandırılması öngörülmüştür. Fakat, tapuya bağlanan alanın bir bütün olarak değerlendirilmesi kanaatimce doğru değildir. Nasıl ki, devletleştirilen sahalarda, orman vasfında olmayan çiftlik sahalalarının, tarım yapılan alanların sırf aynı parsel içinde kalmış olmaları nedeniyle tek bir parça olarak devletleştirilmiş olduğu kabul ediliyor ise, özel mülkiyetteki bir alanda, orman örtüsünün üç hektarı geçip geçmediğinin hesabı parsel bazında yapılmalıdır. Bitişik ve fakat ayrı parsellerde yer alan orman örtüsünün 3 hektarı geçtiği ileri sürülerek orman olarak tesbit edilmesi mümkün olmamalıdır.

Yine Kadastro Yönetmeliğinde, evvelce makiye tefrik edilip, çiftçiyi topraklandırma ve iskan mevzuatına göre tevzii yapılan, temlik kararı verilmiş ve tapuya bağlanmış sahalarda içinde kalan ve yüzölçümü bir bütün olarak üç hektardan küçük ormanlık alanlar ile delicelik sahalarda tespiti, tevzii, temlik ve tapuya tescil işlemleri, o günkü mevzuata göre yapılmış ve tahsis amacına uygun olarak kullanıyor ise bu sahalarda orman sınırları dışarısında bırakılması öngörülmüş ise de, bu gibi alanların tevziye tabi tutulması temlik için yeterli olduğundan aynı zamanda tapuya bağlanması şartı aranmamalıdır.

5. Sonuç

- Orman hukukunda vasıf ve mülkiyet kavramları iki temel husus olup her birinin son derece titiz bir şekilde belirlenmesi ve buna göre öncelikle bir yerin orman olup olmadığı ve daha sonra bu yerin kimin mülkiyetinde olup olmadığı tesbit edilmelidir.
- İdari işlemle vasıf veya mülkiyet değişikliği mümkün olmamalıdır. Diğer bir anlatımla, kadastro komisyonlarının yetkisinde olan orman vasfını ve mülkiyet hakkını belirleme yetkisi, idari işleme konu yapılmamalıdır.
- Diğer yandan, devletleştirildiği iddia edilen ormanların 1945 tarihindeki bitki örtüsünün kesin bir şekilde tesbiti gereklidir. Yargılamaya konu taşınmazlarda, bu hususun çoğunlukla 1957 tarihli memleket haritaları ile tesbiti yoluna gidilmektedir ki tamamen hatalıdır. İklim şartlarının elverişli olduğu yerlerde, bir arazi terk edildiği tarihten itibaren 5-6 senelik bir süre içinde orman örtüsü ile kaplanabildiğinde, 12 yıl sonraya ait bir harita ile 1945 tarihindeki bir bitki örtüsünün tesbiti tamamen hatalıdır. Yine bu tesbiti yaparken hava fotoğraflarının kullanılması, vejetasyonun türü, boyu vb. hususlarda açıklayıcı bir bilgi vermekten uzak olduğundan, hava fotoğraflarında bitki örtüsü tesbit edilmesi bu bitki örtüsünün ne tür bitki örtüsü olduğunun tesbiti mümkün olmadığından delil olmaktan uzaktır. Aynı şekilde, amenejman planları da, 1945 tarihinde çok daha sonraları yapılmaya başlanmış olup orman amenejman planları ile 1945 teki orman örtüsünün tesbiti ve bir alanının bu tarihte orman örtüsü ile kaplı olup olmadığını tesbit mümkün değildir.
- Bizim hukuk sistemimizde özel orman mülkiyeti söz konusu olduğundan, tahsis işlemi ile mülkiyet değişikliği mümkün değildir. Diğer bir anlatımla, örneğin meralar üzerinde özel mülkiyet söz konusu olmadığından, bir alanın mera olarak tahsisi aynı zamanda mülkiyetinin de değişmesi sonucunu doğurur. Fakat, bir arazinin orman rejimine alınması bu alanın mülkiyetinin de devlete geçtiği anlamına gelemez.
- Aynı şekilde, vasıf olarak orman vasfında olması nedeniyle özel mülkiyetin sona erdirilmiş olduğu orman alanlarının daha sonra bu vasfını kaybetmesi halinde, artık özel mülkiyete geri döndürülmesi mümkün olmalıdır.

6. Tartışma

- Orman kadastrası yapılmış ve özel mülkiyette bulunan orman vasfında olmayan örneğin bir buğday tarlasının, daha sonra terk edilmesi nedeniyle orman örtüsü ile kaplanmış olması halinde, tapusunun niçin iptalinin mümkün olduğu,
- Özel mülkiyette bulunan ve orman örtüsü ile kaplı bir alanın büyüklüğünün hesaplanmasında her bir parsel içinde kalan alanın hesabının niçin komşu parsellerden ayrı ve bağımsız olarak yapılmadığı,
- Orman tahdidine itiraz davalarındaki hak düşümü sürelerinin Orman İdaresi için niçin geçerli olmadığı ve orman idaresinin hukuk devleti ilkesi de dikkate alınarak orman mevzuatına niçin uymadığı,

tartışılmalıdır.

ORMAN İŞLETMELERİ MUHASEBESİNDE MALİYET MUHASEBESİNİN UYGULANABİLİRLİĞİ

Ahmet TÜRKER

*Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Ekonomisi Anabilim Dalı, İSTANBUL
E-posta: aturker@istanbul.edu.tr*

Özet

Diğer sektör işletmelerinde olduğu gibi orman işletmelerinde de etkinliklerin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi; elde edilen sonuçlar ile katlanılan fedakarlıkların karşılaştırılmasına bağlıdır. Bu nedenle, orman işletmelerindeki her teknik uygulamanın mutlaka bir masraf hesabının yapılması gerekir.

Hiçbir masraf hesabı yapılmadan uygulanacak teknik bir müdahalenin başarısından söz edilmemelidir. Gerçek başarı en az kaynak kullanılarak en yüksek yararın sağlanması olmalıdır. Bir başka deyişle, orman işletmelerinde yapılacak işlerde, iktisadilik prensibine uygun davranılmalıdır. İktisadilik prensibi kısaca belirli bir amaca en az masrafla ulaşmak şeklinde tanımlanabilir. Bu nedenle iktisadilik prensibinin gereği, orman işletmelerinde elde edilen sonuçların kaç mal olduğunun en ince ayrıntılarına kadar saptanması gerekir.

Bu konuda işletme yöneticilerine muhasebe kollarından maliyet muhasebesi en az maliyetle üretim yapmanın yollarını gösterir. Maliyet muhasebesi ayrıca işletmenin geleceğine yönelik planların yapılmasında ve kararların alınmasında da işletme yönetimine sağlam ve güvenilir bilgiler sağlar.

Ülkemizde orman işletmelerinde maliyet konusu daha çok muhammen bedelin hesabında ele alınmaktadır. Oysa maliyetlerin doğdukları yerlerde kontrol edilmesi ve az maliyetle en yüksek çıktının elde edilmesi bu işletmelerin de amacı olmalıdır. Ancak sözü edilen orman işletmelerinde genel muhasebe kullanılmaktadır. Bilindiği gibi genel muhasebenin amacı dönem sonunda işletmenin bilanço ve gelir tablosunu düzenlemektir.

Bu bildiride, önce maliyet muhasebesi tanıtılacak ve genel muhasebe ile olan farkları üzerinde kısaca durulacak, ardından maliyet muhasebesinin amaçları ve maliyetleri hesaplamasının temel aşamaları açıklanacaktır. Bu açıklamalar ışığı altında orman işletmelerimizde maliyet muhasebe tekniğinin uygulanma olanakları tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Maliyet, maliyet muhasebesi, orman işletmeleri.

Applicability of Cost Accounting in Forest Management Accounting

Abstract

Successful execution of the activities in forest directorates, just as the case in other management sectors, depends on the comparison of endured sacrifices. That's why, application of each technique in forest directorates must be accompanied by an expenditure accounting.

It is not wise to mention about the success of a particular technical application without performing any cost accounting. The real success must be the one yielding utmost usefulness by using the least amount of resources. In other words, in routine works in forest directorates, all things must be done economically. It can be described as the principle of accomplishing something, spending very little. Therefore, because of the economical doctrine, even miniscule accounting works pertaining to every kind of activities in forest directorates, must be performed.

Cost accounting on this subject is the means of showing the managers the way of how to produce, keeping the unavoidable cost at bay. Besides, cost accounting provides the directorates' administration with the best accurate and dependable information about the possible future plans and decisions to come.

In forest directorates in our country, cost subject is handled in calculation of appraised cost. However, controlling the cost in where it actually is generated and producing the highest output with the least

expenditure, must be the projected target. But, in these mentioned forest directorates, general accounting is employed. As already well known, the purpose of the general accounting is to arrange the balance sheet and revenue tables.

In the scope of this paper, first a description of what cost accounting is and, the differences with the general accounting are, will be given, then the objects of the cost accounting and fundamental steps of how to calculate, will be summarized. In the light of these explanations, the possibilities of forest directorates' appropriations of cost accounting will be discussed.

Keywords: Cost, cost accounting, forest directorates.

1. Giriş

İşletme ekonomisinin temel kavramlarından biri de İktisadilik prensibidir. İktisadilik prensibi genel anlamda, işletmenin ana faaliyet gelirini oluşturan belirli bir üretim miktarına en az üretim faktörü (maliyet giderleri) harcamak veya belirli miktarda harcanan üretim faktörü ile en fazla üretim miktarını elde etmek şeklinde tanımlanmaktadır (Pekiner, 1997). Dolayısıyla işletmelerin sahip oldukları kaynakları rasyonel bir şekilde kullanması iktisadilik prensibinin gereğidir. Bu prensip gereği her işletmede olduğu gibi orman işletmelerinde de her türlü etkinliklerde maliyetlerin düşük tutulmasına çalışılmalıdır. Zira bu işletmelerde hiçbir masraf hesabı yapılmadan uygulanacak teknik bir müdahalenin başarısından söz edilmemelidir. Gerçek başarı en az kaynak kullanılarak en yüksek faydanın elde edilmesi olmalıdır.

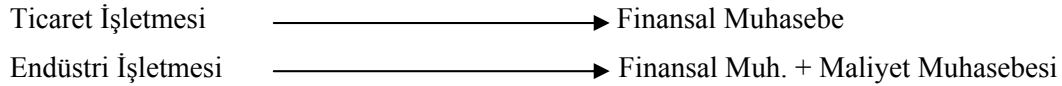
Ayrıca orman işletme etkinlikleriyle ilgili giderlerin kontrol edilmesi ve işletme yöneticilerinin maliyete ilişkin veri gereksiniminin karşılanması gerekir. Ek olarak orman işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetlerin maliyetinin sağlıklı bir şekilde hesaplanması da gerekir.

Tüm bu sayılanların gerçekleştirilmesi döner sermayeli orman işletmelerimizde ancak uygun bir maliyet muhasebe sisteminin varlığına bağlıdır. Oysa sözü edilen bu işletmelerde bilanço temeline dayalı ticari muhasebe sistemi uygulanmaktadır. Bu bildiride, orman işletmeleri muhasebesinde maliyet muhasebe sisteminin uygulanabilirliği tartışılacaktır.

2. Genel Olarak Maliyet Muhasebesi

Bilindiği gibi, bir işletmede muhasebenin görevi, işletmenin varlıkları ve kaynakları üzerinde değişme yaratan mali nitelikte ve para ile ifade edilebilen olaylara ilişkin bilgileri kaydetmek, sınıflamak, özetlemek ve analiz etmek yoluyla işletme ile ilgili kişi veya kurumlara raporlar halinde bilgiler sunmaktır.

Ancak işletme türlerinin değişik olması nedeniyle farklı işlem ve farklı hedeflere ulaşma amacı, farklı muhasebe türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Örneğin; ticaret ile uğraşan bir işletmenin muhasebesi ile mamul imal eden bir endüstri işletmesinin muhasebesi değişik faaliyetlerde bulunmaları nedeniyle farklı olmaktadır. Ticaret işletmelerinin muhasebesi, işletme faaliyetleri nedeniyle ortaya alım-satım, alacaklanma, borçlanma, vb. işlemlerle ilgili kayıtları tutar ve dönem sonunda yönetime ve işletme ile ilgili olanlara bilgi verir. Ticaret işletmelerinin kullandığı muhasebeye "Genel (Finansal) Muhasebe" adı verilmektedir. Oysa endüstri işletmelerindeki kayıtlar ticaret ile uğraşan işletmelerdeki kayıtlar yanında, imal edilen mamulün birim maliyetini saptamaya yönelik kayıtları da kapsamaktadır. Çünkü bu işletmeler imal için tedarik piyasasından çeşitli girdileri satın almakta ve imal ettikleri ürünleri sürüm piyasasında satmaktadırlar. Dolayısıyla endüstri işletmelerinin alım-satım işlemlerini izleyeceği bir finansal muhasebe sistemine sahip olmaları gerekir. Ayrıca endüstri işletmeleri imal ettikleri ürünün maliyetini hesaplayacakları bir başka muhasebe dalına da gereksinim duymaktadırlar. Bu muhasebe dalına "Maliyet Muhasebesi" denilmektedir. Bu açıklamalar aşağıdaki şemada özetlenebilir:

Bu durumda Maliyet Muhasebesi şu şekilde tanımlanabilir: **Maliyet Muhasebesi**, bir işletmede üretilen mamul ve hizmetlerin üretilmesi ve satılması sırasında ortaya çıkan maliyetlerin, çeşitli oluş yerleri ve ilgili oldukları mamul ve hizmet türleri bakımından saptanmasına ve izlenmesine olanak sağlayan bir hesap ve kayıt düzenidir.

Öte yandan maliyet muhasebesinin amaçları dört başlık altında toplanabilir:

- 1) Mal ve hizmetlerin birim maliyetlerini saptamak
- 2) Gider kontrolüne yardımcı olmak
- 3) Planlamalara yardımcı olmak
- 4) Karar vericilere yardımcı olmak

Buna karşılık finansal (genel) muhasebe işletmede bir dönemde (bir yılda) oluşan parasal değer hareketlerini izlemekte, dönem sonunda işletme varlıklarının ve kaynaklarının yapısındaki değişiklikleri ortaya koymakta ve işletmenin başarı durumunu bilanço ve gelir tablosu aracılığıyla sergilemeyi amaçlamaktadır.

Ancak finansal muhasebe ile maliyet muhasebesi arasında bir bilgi alışverişi akımı bulunmaktadır. Şöyle ki, gelir tablosunun düzenlenebilmesi için finansal muhasebe maliyet muhasebesinden bazı bilgileri alır. Buna karşı maliyet muhasebesi de işletmede üretilen mal ve/veya hizmetin birim maliyetini hesaplayabilmek için finansal muhasebenin sağladığı bilgilerden yararlanır.

Genel olarak üretim işletmelerinde maliyet muhasebesi ile finansal muhasebe arasındaki ilişki şöyle özetlenebilir: İşletmeler tedarik faaliyetleri sonucunda ödemede ve sürüm faaliyetleri sonucunda da tahsilatta bulunurlar. Bu iki aşama ile ilgili kayıtlar finansal muhasebe tarafından tutulmaktadır. Buna karşılık üretim faaliyeti diğer iki aşamadan farklı olarak işletme içi niteliktedir. Üretim maliyetinin hesabı ise maliyet muhasebesi tarafından yapılmaktadır.

Ancak finansal muhasebe aşağıda maddeler halinde sıralanan hususlarda yetersiz kalmaktadır:

- İşletmede üretilen mamullerin birim maliyetlerinin hesaplanmasına olanak vermemektedir.
- İşletmede üretim yapılırken mamul için çeşitli aşamalarda yapılan masraflar saptanamamaktadır.
- İşletmede yapılan masrafları doğrudan ve dolaylı olarak ayırmak mümkün olmamaktadır.
- Emek için ödenen ücretin üretimin hangi aşamasında kullanıldığı bilinmemektedir.

Diğer yandan maliyet muhasebesi sisteminin üç temel aşaması bulunmaktadır. Bu aşamalar şöyledir:

Bu aşamalardaki faaliyetlerin izlenmesiyle, işletmelerin iktisadiliği sürekli kontrol altında tutulabilir. Söz konusu aşamalara ilişkin açıklamalar ileriki bölümlerde yer alacaktır.

3. Ormancılıkta Maliyet Muhasebesi Sistemi

Bir işletmede üretilen mal ve hizmetlerin maliyetlerini hesaplayabilmek için önce uygun bir maliyet sisteminin kurulması gerekmektedir. Bütün işletmelerde tek bir maliyet sisteminin uygulanması mümkün değildir. Her işletme kendi özelliklerine ve gereksinimlerine uygun bir maliyet sistemi kurmak ve değişen koşullara göre sistemi uygun hale getirmek durumundadır.

Orman işletmelerinde kurulacak maliyete sistemi de işletmenin özelliklerinden etkilenmektedir. Öncelikle orman işletmelerinde üretim süresi diğer sektör işletmeleri ile karşılaştırılmayacak kadar çok uzundur. Söz konusu süre 60-70 yıl, hatta daha uzun olabilir. Ayrıca orman işletmelerinde üretim sürecinin iki evreye ayrılması bir başka özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu evreler biyolojik üretim evresi ve teknik üretim evresidir (Miraboğlu, 1983). Biyolojik üretim evresi, tohumun toprağa düşüp çimlenmeye başlamasından ağacın kesime olgunlaştığı zamana kadarki süreçtir. Teknik üretim evresi ise, olgun ağacın kesilip, hazırlanıp, bölmeden çıkarılıp alıcıya arz edilene kadarki süreçtir. Gülen, Speer ve Speidel'a atfen bu ikinci evre faaliyetinin, oluşan ürünler dolayısıyla bağlı bir üretim faaliyeti niteliğinde olduğunu belirtmektedir. Yine Gülen aynı eserinde Riebel'e atfen, bağlı üretimde "aynı üretim faaliyetinden zorunlu olarak, farklı mamullerin oluştuğunu açıklamaktadır (Gülen, 1968).

3. 1. Maliyet Muhasebesinin Temel Aşamaları

Orman işletmelerinde maliyet muhasebesi sisteminin kurulmasında yukarıda sıralanan aşamalar söz konusu olmaktadır.

Aşağıda bu aşamalara ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

3. 1. 1. Gider Çeşitleri

Maliyet muhasebesinin işlevlerini yerine getirebilmesi için gider çeşitlerinin ayrıntılı ve amaca uygun bir şekilde saptanması ve kaydedilmesi gerekmektedir. Gider çeşitleri belirli bir dönemde hangi giderlerin hangi miktarlarda gerçekleştiğini gösterir.

Ülkemizde Maliye Bakanlığı'nın 1 No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde gider çeşitleri grupları aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır:

- 0- İlk Madde ve Malzeme
- 1- İşçi Ücret ve Giderleri
- 2- Memur Ücret ve Giderleri
- 3- Dışarıdan Sağlanan Fayda ve Hizmetler
- 4- Çeşitli Giderler
- 5- Vergi, Resim ve Harçlar
- 6- Amortismanlar ve Tükenme Payları
- 7- Finansman Giderleri

Buna karşılık ormancılıktaki gider çeşitleri değişik şekillerde sınıflandırılmıştır. Örneğin Matthies ormancılıktaki gider çeşitlerini aşağıdaki şekilde sınıflamayı benimsemiştir (Gülen, 1968).

A) Üretim Masrafları (kısa vadeli olup doğrudan doğruya harcanan değerler)

1. Maddi olmayan değerler (Hizmetler)

a) İşletmede kullanılan işgücü

1. Ücretler ve bunlara ilişkin sosyal yardımlar
2. Maaşlar ve bunlara ilişkin sosyal yardımlar
3. Emeklilik kesenekleri

b) Yabancı hizmetler

2. Maddi Değerler (Materyal Masrafları)

B) Kullanma Masrafları (Uzun vadeli ve dolayısıyla tüketilen değerler)

1. Maddi Değerlerin Amortismanları
2. Maddi Olmayan Değerlerin Amortismanları

C) Zorunlu Masraflar

1. Ekonomik Zorunlu Masraflar: Risk Masrafları
2. Yasal Zorunlu Masraflar: Vergiler

D) Sermaye Masrafları: Faiz Masrafları

Öte yandan, IUFRO (International Union of Forest Research Organisations) tarafından benimsenen gider çeşidi sınıflaması aşağıya çıkartılmıştır (Stridsberg ve Algvere, 1967).

A) Hasat Giderleri

B) Bakım ve Koruma Giderleri (Genel Masraflar)

1. Orman Yetiştirme Giderleri
2. İdare Giderleri
3. İşletme Tesis Giderleri
4. İslah ve Geliştirme Giderleri
5. Vergiler

3. 1. 2. Gider Yerleri

Gider yeri, işletmede üretim ve hizmetin yapıldığı ve maliyetlerin oluştuğu bir birimi ya da birim içindeki bir yeri ifade eder. Gider yeri, giderlerin planlanması, kontrol edilmesi ve bu giderlerin dengeli bir biçimde toplanıp dağıtılmasını sağlar.

İşletmelerde bütün mamullere aynı şekilde bir yerde veya aynı araçlarla üretimin yapıldığı durumda, üretim maliyetinin mamullere yüklenmesinde bir sorun çıkmayacaktır. Oysa işletmelerde farklı üretim birimleri bulunmakta, ayrıca değişik mamuller de imal edilmektedir. Bu nedenle işletme gider yerlerine ayrılmaktadır. Gider yeri işletmenin teknik yapısına, organizasyon şemasına ve üretim kapasitesine göre değişir.

Maliye Bakanlığı'nın 1 no.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde gider yerleri aşağıdaki şekilde bölümlenmektedir:

- Esas üretim gider yerleri
- Yardımcı üretim gider yerleri
- Yardımcı hizmet gider yerleri
- Yatırım gider yerleri
- Üretim yerleri yönetimi gider yerleri
- Araştırma ve geliştirme gider yerleri
- Pazarlama, satış ve dağıtım gider yerleri
- Genel yönetim giderleri

Ormancılıkta gider yerleri konusunda Gülen şöyle demektedir: Orman işletmelerinde üretim, üretim birimleri olan bölmelerde gerçekleştirildiğinden; bölmeyi bir gider yeri olarak kabul edip, giderleri burada toplamak mümkün ise de, pratikte bu güçtür (Gülen, 1968). Gülen bu nedenle, ormancılıkta gider yerleri olarak birbirinden açık bir şekilde ayrılmış iş sahalarını kabul edilmesini önermektedir (Gülen, 1968). Buna karşılık, Speidel esas üretim gider yerleri olarak aşağıdaki etkinlikleri kabul etmektedir:

- 1) Kültür ve gençlik bakımı
- 2) Toprak ve meşcere bakımı
- 3) Hasat faaliyeti
- 4) Yol yapımı
- 5) Orman koruma
- 6) İdare ve planlama

Speidel, yardımcı üretim ve hizmet yerleri olarak fidanlık ve taş ocakları ile avcılık etkinliklerini kabul etmektedir (Gülen, 1968).

Oysa Hohl (Matthies, 1996) ormancılıkta gider yerleri için aşağıdaki ayırımı önermiştir (Gülen, 1968):

A- Asli Gider Yerleri

1- Meydana Getirme Gider Yerleri (odun yetiştirme)

Biyolojik Üretim Evresi

- a) Odunun meydana getirilmesi
- b) Kültür ve gençlik bakımı
- c) Orman koruma
- d) Orman amenajmanı
- e) Toprak

Teknik Üretim Evresi

- a) Odun hasadı
- b) Taşıma

2- Yönetim gider yeri

3- Yardımcı gider yerleri

- a) Fidanlıklar
- b) Taş ocakları

Buna karşılık aynı eserde Matthies, ormancılıkta gider yerleri olarak aşağıdaki sınıflamayı benimsemiştir:

A- Asli gider yerleri (Yetiştirme yerleri)

1. Ön gider yerleri (Biyolojik üretim evresi)

- a) Toprak ve arazi: (İhtiyaca göre, sınır belirleme, gübreleme, ıslah, sulama gibi bölümlere ayrılabilir).
- b) Kültür: (İhtiyaca göre, toprağın hazırlanması, fidan dikim, tamamlama, alt yapı tesisi gibi bölümlere ayrılabilir).
- c) Meşcere bakımı
- d) Orman bakımı

2. Son Gider Yerleri (Teknik üretim evresi)

- a) Odun hasadı
- b) Odun taşınması
- c) Odun depolanması
- d) Odun satılması

B- Yönetim gider yerleri

1. Merkez (Bakanlık, Genel Müdürlükler, Daire Başkanlıkları, Araştırma Müdürlükleri,..vb.)
2. Orman İşletmesi

C- Yardımcı gider yerleri

1. Özel yardımcı gider yerleri (Özel bir gider yerine hizmet eder)
 - Fidanlık
 - Taş ocağı
2. Genel yardımcı gider yerleri (Birçok gider yerine hizmet eder)
 - Makine gider yeri

D- Tali gider yerleri

- Avcılık
- Balıkçılık

3. 1. 3. Gider Taşıyıcılar

Bu son aşamada giderler ilgili oldukları ürün cinslerine dağıtılmaktadırlar. Giderlerin doğrudan gider taşıyıcılara yükletilmesi genel olarak sadece direkt ilk madde ve malzeme ile direkt işçilik giderlerinde mümkündür. Dolaylı giderlerde ise gider yerlerinden Gider Dağıtım Tablosu yardımıyla taşıyıcılara yansıtılır.

Orman işletmelerinde gider taşıyıcıları olarak $1m^3$ odun olabileceği gibi, bir fidanlıkta bir fidan olabilir veya işletme için yapılan bir yatırım birimi de (1 km yol, 1 km çit, vb.) olabilir.

3. 2. Gider Dağıtım Tablosu

Bu tabloda gider çeşitleri yukarıdan aşağıya doğru, esas ve yardımcı üretim ve yardımcı hizmet gider yerleri ise soldan sağa doğru sıralanır. Gider çeşitlerinin gider yerlerine dağıtımı Gider Dağıtım Anahtarı yardımıyla yapılır. Gider dağıtımında kullanılacak anahtarların gider ve üretim özelliklerine uygun bir ölçü oluşturmasına özen gösterilmelidir.

4. Devlet Orman İşletmelerimizde Maliyet Muhasebesi

Döner Sermaye bütçesine sahip devlet orman işletmelerinin muhasebesinde bilanço temeline dayalı ticari muhasebe sistemi kullanılmaktadır. Bu sistemde işletmenin dönem içindeki parasal faaliyetleri belli defterlere kayıt edilmekte, dönem sonunda işletmenin başarı durumu bilanço ve gelir tablosu aracılığıyla ortaya konulmaktadır.

1994 yılında Türkiye'deki bütün özel ve devlet işletmelerinde uygulamaya giren Tek Düzen Hesap Planı (TDHP), 1997 yılından itibaren orman işletme muhasebelerinde de uygulanmaya başlanmıştır. Sözü edilen hesap planında maliyet muhasebesine ilişkin 70 Maliyet Hesapları başlığı altında birçok hesap grupları yer almaktadır. Ancak orman işletmelerinde maliyet hesapları yapılmadığı için, buradaki hesaplar gerçek anlamda kullanılmamaktadır. Oysa, bu işletmelerde maliyet konusu ürünlerin muhammen satış fiyatının hesabında kullanılmaktadır. Bilindiği gibi ürünlerin muhammen satış fiyatının hesabı şöyle yapılmaktadır:

Maliyet Bedeli = $(H + S_M + T_Z + T_B)$. 1,20 kadar

Muhammen Satış Fiyatı = Maliyet Bedeli \pm % 20 Orman İşletme Müdürlüğü Yetkisi \pm %50 Orman Bölge Müdürlüğü Yetkisi

Buna karşılık, maliyet konusunu satış fiyatını saptamanın yanında, işletmenin bütün gider yerlerinde de kullanmak gerekir. Zira işletmede minimum maliyetle üretim yapmanın tek yolu, bütün gider yerlerinde giderlerin kontrol edilmesiyle mümkün olabilmektedir. Ancak, orman işletmelerinde kullanılan muhasebe sistemi buna imkan vermemektedir. İşletmelerde kullanılan ticari muhasebe sisteminde giderler gelir tablosunda gider çeşitleri toplamı olarak verilmekte, ancak gider çeşitleri gider yerleri itibariyle bilinmemektedir. Oysa gider çeşitleri, gider yerleri itibariyle verilmiş olsa, giderlerin gerçekleştiği gider yerlerinde bunların kontrolü mümkün olabilecektir. Burada orman işletmeleri, maliyet muhasebe sistemini kullanmadıkları için, iktisadiliğin önemli bir aracından yoksun kalmaktadırlar.

5. Sonuçlar ve Tartışma

İşletme yönetimi üretilen mal ve hizmetlerin maliyetlerini bilmek zorundadır. Zira, satılan mal ve hizmetlerin pazardaki fiyatını etkilemek çoğu kez işletme yönetiminin elinde olmamaktadır. Ancak işletme yönetimi rasyonelizasyon tedbirlerini alarak, sattıkları mal ve hizmetlerin birimi başına düşen maliyeti en düşük düzeye indirme olanağına sahiptir. Ayrıca işletme yönetiminin başarılı olabilmesi için elde sağlam, güvenilir, objektif ve zamanında elde edilebilen verilere gereksinim duyulur. İşte maliyet muhasebesi, işletme yönetiminin üretim maliyeti konusunda ayrıntılı bilgi gereksinimlerini karşılama düşüncesinden doğmuştur.

Türkiye'deki döner sermaye bütçeli devlet orman işletmelerinde bilanço temeline dayalı ticari muhasebe sistemi uygulanmaktadır. Bu sistem yönetime, işletme etkinliklerinin maliyeti hakkında tam bir bilgi vermemekte ve ayrıntılı maliyet analizlerinin yapılması mümkün olmamaktadır. Bu işletmelerde maliye muhasebesi sistemi olmadığı için her işletmeci gibi orman işletmecisi de maliyetlerinin ne olduğunu, bunları düşürmenin mümkün olup olmadığını, uyguladığı yöntemlerin geçerlilik derecesini bilmek ister. Esasen kaynaklarını etkin bir biçimde kullanmakla yükümlü her işletme, maliye muhasebesini bilmek ve kullanmak zorundadır.

Yukarıda sayılan maliyet muhasebesi üstünlüklerinden dolayı, orman işletmelerimizde bir an önce maliyet muhasebesi sistemi kurulmalıdır. Bu işletmelerde bugüne kadar maliyet muhasebe sisteminin kurulmaması bir eksik olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim Gülen, 1968 yılında yaptığı bir çalışmanın sonunda, orman işletmelerimizde bu sistemin kurulmasını önermektedir (Gülen, 1968). Ancak bu çalışmanın yapıldığı yıldan bugüne kadar geçen 40 yılda hala bu sistem kurulmamıştır. Aynı şekilde Türker'de 2008 yılında yayımladığı bir eserinde, ormancılıkta sevk ve idarede başarının temini için, daha gecikmeye meydan verilmeden maliyet muhasebe sisteminin tesis edilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır demektedir (Türker, 2008).

Orman İşletmelerimizde kurulacak maliyet muhasebesi sisteminde önce, ormancılıkta söz konusu olabilecek gider çeşitleri belirlenmeli, ardından sistemin diğer bir aşaması olan gider yerleri saptanmalıdır. Bunlardan sonra son aşama olan gider taşıyıcılar ortaya konulmalıdır.

Kaynaklar

- Aras, A., 1988.** Tarım Muhasebesi. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, No: 486, İzmir, 323 s.
- Bright, G., 2001.** Forestry Budgets and Accounts. CABI Publishing, UK, 380 s.
- Gülen, İ., 1968.** Ormancılıkta Maliyet Problemi. İ. Ü. Orman Fakültesi Yayınları, No.1356/130, İstanbul, 42 s.
- Gülen, İ., 1988.** Ormancılık Muhasebesi. İ. Ü. Orman Fakültesi Yayınları, No. 3517/398, İstanbul, 257 s.
- İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, 2006.** Muhasebenin Temel Kavramları ve Tekdüzen Hesap Planı, İSMMMOM Mevzuat Serisi, İstanbul, 302 s.
- Johnston, D. R., Grayson, A. J., Bradley, R. T., 1967.** Forest Planning. Faber and Faber Ltd., UK, 541 s.
- Maliye Bakanlığı'nın 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13 ve 14 No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği.**
- Miraboğlu, M., 1983.** Ormancılık İşletme Ekonomisi. İ. Ü. Orman Fakültesi Yayınları, No. 3143/340, İstanbul, 248s.
- OGM, 1997.** Orman Genel Müdürlüğü Döner Sermayeli İşletmeler Tek Düzen Muhasebe Sistemi Hesap Planı. Ankara, 31 s.
- Openshaw, K., 1980.** Cost and Financial Accounting in Forestry. Pergamon Press Ltd., UK s.188.
- Peker, H., 1974.** Orman İşletme Muhasebesi. K. T. Ü. Orman Fakültesi Yayınları, No. 60/1, İstanbul, 146 s.
- Pekiner, K., 1977.** İşletme Denetimi. İ. Ü. İşletme Fakültesi Yayınları, 2306/70, İstanbul, 530s.
- Stridsberg, E., Algvere, K. V., 1967.** Cost Studies in European Forestry, Stockholm.

Türker, A., Akesen, A., 2007. Maliyet Muhasebesi. İ. Ü. Orman Fakültesi Yayınları, No. 4783/491, İstanbul, 420 s.

Türker, M. F., 2008. Ormanlık İşletme Ekonomisi. Derya Kitapevi, Trabzon, 255 s.

DEVLET ORMAN İŞLETMELERİNDE MODERN MALİYET YÖNETİMİ YAKLAŞIMLARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Muhammed ARDIÇ¹

Atakan ÖZTÜRK²

Bekir KAYACAN³

¹ Öğr.Gör., Artvin Çoruh Üniv. Meslek Yüksekokulu İkt.ve İd. Bil. Prog. Bölümü – ARTVİN

² Yrd.Doç.Dr., Artvin Çoruh Üniv. Orman Fakültesi Orman Müh. Böl. Orman Ekonomisi ABD – ARTVİN

³ Yrd.Doç.Dr., Düzce Üniv. Orman Fakültesi Orman Müh. Böl. Orman Ekonomisi ABD – DÜZCE

Özet

Günümüzde değişen maliyet yapıları, işletmelerin “hangi maliyetle, ne üretirsem üreteyim satarım” anlayışına dayalı ürünler üreterek satabilmelerini imkansız hale getirmiştir. Bu gelişmelerin sonucunda küresel rekabet ortamının başlıca stratejisi olarak maliyet liderliği ön plana çıkmaktadır.

Piyasalarda modern maliyet yönetimi odaklı yaşanan bu ve benzeri gelişmelere ayak uydurma sürecinde, Türkiye’de kamu kesimi işletmelerinin genellikle özel sektör işletmelerinin gerisinde kaldığı görülmektedir. Odun hammaddesi arzının en büyük bir kısmını elinde bulunduran Devlet Orman İşletmeleri (DOİ’ler) bunun en tipik örneğini oluşturmaktadır. Satış gelirini artırmada sınırlı bir gücü olan DOİ’lerin, işletme kârlılıklarını artırabilmeleri ve yüksek rekabet gücüne sahip olabilmeleri, büyük ölçüde kaliteli ürün ve maliyet düşürücü uygulamalara bağlı görünmektedir. Buna bağlı olarak sağlıklı bir maliyet yönetimi sistemi kurulması vazgeçilmez olmaktadır.

Bu çalışmada, DOİ’lerde halihazırdaki maliyetleme uygulamaları ile modern maliyetleme yaklaşımları teorik olarak ele alınacak ve söz konusu modern maliyet yaklaşımlarının DOİ’lerde uygulanabilirliği irdelenecektir. Çalışma, DOİ’lere küresel rekabetle başa çıkmak için gerekli en önemli süreçlerden biri olan maliyet yönetiminin neresinde oldukları hakkında bilgi verecektir.

Anahtar Kelimeler: Maliyet yönetimi, devlet orman işletmesi, rekabet

An Evaluation of Modern Cost Management Approaches in State Forest Enterprises

Abstract

Today it is no more possible to sell products by thinking that “I would sell whatever I produce at any cost”. By the same token, cost leadership has become a major strategy in the global competition environment.

Generally speaking, public (state) enterprises in Turkey appear to have been behind private sector enterprises in keeping pace with modern cost management and other related developments. The most typical instance of this situation is the State Forest Enterprises (SFE’s) that provide most of the wood supply in the country. Having a limited power to increase sales revenue, SFE’s seem to count mostly upon quality products and cost-reducing practices in order to increase entrepreneurial profitability and competitiveness. Therefore, constructing a sound system of cost management stands indispensable

This study evaluates the current costing practices of SFE’s as well as modern costing approaches, and examines the applicability of those approaches in SFE’s. The paper illustrates the position of SFE’s with regard to cost management that is one of the most important processes required to deal with global competition.

Keywords: Cost management, state forest enterprises, competition

1. Giriş

İçinde bulunduğumuz yeni yüzyılda zaman ve mekân farkını ortadan kaldıran bilgi teknolojisi, etkisini her alanda hissettirmektedir. Yüksek düzeydeki otomasyon nedeniyle işletmelerin değişen maliyet yapıları, işletmelerin “hangi maliyetle, ne üretirsem üreteyim satarım” anlayışıyla ürünler üreterek satabilmelerini imkânsız hale getirmiştir. Bu gelişmelerin de sonucunda küresel rekabet ortamının başlıca stratejisi olarak maliyet liderliği ön plana çıkmaktadır.

Küresel rekabet düzeni, maliyet ve yönetim muhasebesi sistemlerini etkilemiş ve bu alanda modern maliyet yaklaşımlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Günümüzde birim maliyetlerini düşüremeyen işletmelerin, piyasalarda sürdürülebilir bir rekabetçi üstünlük sağlama ve pozisyonlarını genişletme olanakları son derece sınırlıdır.

Piyasalarda modern maliyet yönetimi odaklı yaşanan bu ve benzeri gelişmelere ayak uydurma sürecinde, kamu kesimi işletmelerinin genellikle özel sektör işletmelerinin gerisinde kaldığı görülmektedir. Ülkemizde odun hammaddesi arzının yaklaşık % 57’sini sağlayan (Kaplan, 2007) Orman Genel Müdürlüğü (OGM) ve dolayısıyla Devlet Orman İşletmeleri (DOİ’ler) bunun en tipik örneğini oluşturmaktadır.

Nitekim, Miraboğlu (1958) yıllar önce orman ürünlerinde maliyet oluşumunu incelediği çalışmada, o günkü monopol piyasa şartları altında, DOİ’lerin görev ve amaçlarındaki özelliklerden dolayı genel işletme esaslarına göre tetkik edilemeyeceğini ifade ederek, ormancılığın yapısında reorganizasyona gidilmesi gerekliliğine vurgu yapmıştır. Benzer şekilde, Türkiye orman ürünleri piyasasında maliyet yapısını ve kısmen de piyasa şartlarını ele alan çeşitli çalışmalarda (Peker, 1973; Gülen, 1968; Çağlar, 1989; Türker, 1996); maliyet unsurları ele alınarak, monopol piyasa şartlarından eksik rekabet şartlarına geçiş sürecinde birim maliyetlerin düşürülmesine yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Satış gelirini artırmada sınırlı bir gücü olan DOİ’lerin, işletme kârlılıklarını artırabilmeleri ve yüksek rekabet gücüne sahip olabilmeleri, kaliteli ürün ve maliyet düşürücü yöntemleri öne çıkarmaktadır. Bunun sağlanabilmesi için sağlıklı bir maliyet yönetimine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışmada, DOİ’lerde uygulanmakta olan maliyet sistemi ile modern maliyet yaklaşımları teorik olarak ele alınmakta ve ardından modern maliyet yönetimi yaklaşımlarının DOİ’lerde uygulanabilirliği irdelenmektedir. Böylece, DOİ’lerin küresel rekabetle başa çıkmak için gerekli en önemli süreçlerden biri olan maliyet yönetiminin neresinde olduğunun belirlenmesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

2. Devlet Orman İşletmeleri ve Mevcut Maliyet Yapısı

Türkiye’de ormanların tamamına yakın bir bölümü devlet mülkiyetinde olup, 1937 yılından beri yönetimi ve işletimi OGM’ye bağlı DOİ’ler tarafından gerçekleştirilmektedir. Çeşitli dönemlerde örgüt yapısında bir takım değişiklikler olsa da ekonomik bir birim olarak kabul edilen DOİ’lerin asıl görevi, toplumun orman kaynaklarından beklediği mal ve hizmetleri sürdürülebilir orman yönetimi çerçevesinde sunmaktır. Doğal olarak DOİ’ler bu görevlerini yerine getirirken; aynı zamanda üretim, yönetim, muhasebe, pazarlama, finans gibi işlevleri de gerçekleştiren birer birim oldukları söylenebilir. Ancak DOİ’lerin üstünde yer alan birimlerin (Orman Bölge Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü ve Çevre ve Orman Bakanlığı) işletmelerin karar alma sürecine çeşitli şekillerde müdahale etmelerinden dolayı, DOİ’lerin yeterince bağımsız birer işletme olduklarını söylemek de mümkün değildir (Daşdemir, 2003).

Bu noktada, bir taraftan kamu teşebbüsü, diğer taraftan devlet ormanlarını işleten iktisadi bir teşebbüs niteliğinde olan DOİ’lerde, maliyet yönetiminin uygulanması bir yana, döner sermaye konsolide gelirlerinin yaklaşık % 87’sini oluşturan orman ürünleri satışı sürecinde, ürün maliyetleri dahi sağlıklı ve güvenilir bir şekilde hesaplanamamaktadır. DOİ’lerde sosyal

amaçların çoğunlukla ekonomik amaçların önünde yer alması sonucunda da işletme amaçları içerisinde maliyetleri minimize etme veya maliyet yönetimi konusu çoğunlukla ihmal edilmiştir. Fakat gümrük birliği ile beraber ithalat rejiminde meydana gelen değişimler, özellikle kıyı ve sınır ticareti vasıtasıyla doğu bloku ülkelerinden ülkemize bol miktarda ve düşük fiyatla orman ürünleri girmesi OGM'nin monopol özelliğini kaybetmesine ve rekabette zorlanarak zarar eder hale gelmesine neden olmuştur (Türker, 1996; Çağlar, 2000).

Öte yandan, Gülen (1968)'nin de ifade ettiği üzere, DOİ'ler uzun yıllar boyunca kendi içinde kapalı bir gelişme gösterirken, bunun temel gerekçesi olarak devamlılık prensibi öne sürülmüştür. Bir başka ifadeyle, karar vericiler yalnızca devamlılığın temin edilmiş olmasını ormancılık faaliyetleri açısından yeterli görmüşlerdir. Bu ise, işletmecilik faaliyetlerinde iktisadiliğin bir kontrol aracı olan maliyet muhasebesi ve onun yöntemlerinin, DOİ'lerde kullanımını geciktirmiştir. Bu süreçte ormancılık sektörünün de uzun yıllar boyunca monopol durumda olmasına bağlı olarak, işletmecilik faaliyetlerinde başarı ölçütü olarak maliyetleri düşürme gibi bir endişe içinde olunmamış ve 1997 yılındaki tek düzen muhasebe sistemine geçmenin dışında DOİ'lerin maliyet hesaplama sisteminde de çok ciddi bir gelişme yaşanmamıştır.

Aşağıdaki bölümlerde DOİ'ler tarafından kullanılmakta olan bütçe ve muhasebe sistemleri ile orman ürünleri maliyet ve muhammen bedellerinin hesabında kullanılan temel maliyet öğelerine ilişkin özlü açıklamalarda bulunulmuştur.

2.1. Bütçe Sistemleri

Maliyet hesaplarının tahmini olarak ortaya konduğu işletmeler için büyük öneme sahip olan bütçe, bir hesap dönemi içindeki gelir ve giderlerin tahmin edilmesi olarak tanımlanabilmektedir (Alkan, 2001). Ülkemizde DOİ'leri bünyesinde barındıran OGM tarafından Özel Bütçe ve Döner Sermaye Bütçesi olmak üzere hâlihazırda iki bütçe sistemi kullanılmaktadır.

Daha önce Döner Sermaye Bütçesi ile birlikte Katma Bütçeye de sahip olan OGM, 5538 sayılı kanununun 19 uncu maddesi hükmü ile 5018 sayılı kanuna ekli (II) sayılı cetvelin (B) Özel Bütçeli Diğer İdareler bölümüne alınmış, böylece 01.01.2007 tarihi itibarıyla Özel Bütçeli bir idare haline gelmiştir (Türker, 2008).

Özel Bütçe geliri özel bir kaynaktan sağlanan ve kendi içinde dengeye getirilmiş olan bir bütçe olup, bu bütçe bir kamu idaresi bütçesi olduğundan, uygulanan muhasebe sistemi de Devlet Muhasebe Sistemidir. Bu sistemde hesap grupları sabit olup değişmemekte, tek bir gelir kaynağı bulunmakta, kâr ve zarar söz konusu olmamakta ve giderlerin usulüne göre harcanması esas alınmaktadır.

OGM'ce kullanılan bir diğer bütçe türü olan Döner Sermaye Bütçesi kapsamında DOİ'ler tarafından önceleri Ticari Muhasebe Sistemi kullanılmış, ancak 01.07.1997 tarihinde mali tablolarla uyumun sağlanması amacıyla Tek Düzen Muhasebe Sistemine (TDMS) geçilmiştir. TDMS'de maliyet hesapları işletmelerin cirolarına ve aktif toplamalarına göre 7/A ve 7/B olarak ikiye ayrılmakta olup, DOİ'lerde bunlardan 7/A seçeneği kullanılmaktadır. TDMS'ye geçiş sürecinin uygulamada, sadece mali tabloların bu sisteme göre düzenlenmesi olarak algılanması ve maliyet muhasebesi sisteminin bulunmayışının da bir sonucu olarak, DOİ'lerde maliyet analizleri bilimsel esaslar çerçevesinde gerçekleştirilememektedir.

DOİ'lerde bütçe ve muhasebe düzenlerinin gerektiğince yalın olmaması sonucunda, bir taraftan kırtasiye işlemlerinin artması ve iş yavaşlaması, diğer taraftan da maliyet öğelerindeki değişimlerin izlenememesi ve ayrıntılı maliyet çözümlerinin gerçekleştirilmemesi gibi bir takım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu noktada, pazardaki fiyatı etkilemek çok defa işletmelerin elinde olmamakla birlikte, rasyonalizasyon tedbirleriyle, parça başına maliyeti mümkün olan en düşük seviyeye indirmek için; maliyeti oluşturan masrafları işletme içinde; çeşit, yer ve zaman

bakımından ayrıntılı bir şekilde devamlı gözaltında bulundurmaya sağlayan işletme (maliyet) muhasebesi uygulamak gerekmektedir (Gülen, 1968). Ancak ülkemizde OGM döner sermayeli kuruluşlarında maliyet muhasebesinden faydalanılmamaktadır. Bundan dolayı, ormancılıkta başarının temini için, daha fazla gecikmeye meydan verilmeden, maliyet muhasebesinin tesis edilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

2.2. Devlet Orman İşletmelerinde Temel Maliyet Öğeleri

2.2.1. Fiili Giderler (Hasat ve Nakil Giderleri)

Kesme, taşıma ve üretim giderleri olarak tanımlanan bu giderler, uygulamada OGM tarafından taban fiyat olarak belirlenmekte ve DOI'lerce işletme koşullarına göre ayarlanmaktadır. Yapılan araştırmalara göre orman ürünlerinin toplam maliyet içerisinde % 14, alıcıya mal oluş fiyatı içerisinde % 7'lik paya sahip olan bu giderler OGM dışında DOI'lerin inisiyatif sahibi olduğu tek gider türüdür. Bunun dışında kalan maliyet öğeleri kuruluş döneminde o gününün şartlarına göre hesaplanmış değerlerin sürekli olarak güncellenerek merkezden belirlenmesiyle oluşmaktadır. Ancak, geçmiş yıllarda oluşturulan değerlerin yeterli ölçüde güncellendiğini ve bugünkü değerleri tam anlamıyla yansıttığını söylemek çok zordur. Ayrıca toplam maliyet içerisinde % 14 lük bir paya sahip olan bu giderlerin, tomruk açık artırmalı ortalama birim satış fiyatlarındaki değişimlerin %95,5'inin, birim fiili giderlerdeki değişimlerle açıklanabilmesi oldukça dikkat çeken bir durumdur (Çağlar, 1989).

Uygulama açısından bakıldığında fiili giderler 6831 sayılı yasanın 40. maddesi gereğince orman köylülerine veya varsa kooperatiflere vahidi fiyatla yaptırılan işleri kapsamaktadır. Bu noktada, her ne kadar sosyal fayda amacı ön plana çıkarılsa da vahidi fiyat uygulamasının iktisadilik ve verimlilik açısından işletmecilik mantığına uygun düşmediğini ve maliyetlerin bu tür uygulamalardan olumsuz etkilendiğini söylemek mümkündür.

2.2.2. Tevzii Giderler

DSY (Döner Sermaye Yönetmeliği)'nin 16. maddesine göre tevzii giderler; genel yönetim giderleri, orman bakım giderleri ve döşem ve taşınmazların yıpranma payları karşılığında oluşmakta ve tevzii giderlerin "*malın cinsi, çeşidi, niteliği, istenme derecesine ve satış yerlerinin tüketim pazarlarına yakınlık ve uzaklığına göre*" belirlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte uygulamada tevzii giderlerin hesaplanması, OGM'nin her yıl dönem başında tahmini tevzii gider toplamının tahmini ürün satışı miktarına bölünmesiyle gerçekleştirilmektedir. Bu noktada, Çağlar (1989)'ın maliyet fiyatlarında yaklaşık % 60 paya sahip olan ve her ağaç türü ve ürün çeşidi için belirlenen tevzii giderlerin; önceki yıllarda hesaplanmış değerlerin bütçede öngörülen artışlar oranında artırılarak belirlendiği yönünde tespitleri ise daha da dikkat çekicidir.

Tevzii gider çeşitlerinden biri olan genel yönetim giderleri TDMS'ye göre; amortismanlar, aylıklar, sağlık ve sosyal yardımlar, yolluklar, sürekli işçi giderleri, demirbaş tamirâtı giderleri, vergi giderleri, eğitim kurs ve tatbikat giderleri gibi kalemlerden oluşmaktadır.

DOI'lerde uygulanmakta olan TDMS'ye göre maliyet hesapları; 710 Direkt İlk Madde ve Malzeme Gideri, 720 Direkt İşçilik Gideri ve 730 Genel Üretim Giderlerinden oluşmaktadır. TDMS mantığı gereği, Genel Yönetim Giderlerinin sadece üretimle ilgili olan kısımlarının 730 Genel Üretim Giderleri hesabı altında takip edilerek, Satılan Malın Maliyeti (SMM)'ne dahil edilmeleri gerekmektedir. Üretimle ilgili olmayan Genel Yönetim Giderlerinin ise SMM'ye dahil edilmeyerek, gelir tablosunda brüt satış kârından sonra Genel Yönetim Gideri hesabı altında giderleştirilmesi gerekmektedir.

Bununla birlikte, TDMS'nin aksine DOI'lerdeki uygulamalarda DSY 16. maddesi gereğince maliyet fiyatı hesaplanırken, Genel Yönetim Giderleri SMM içerisine dahil edildiğinden, ürün maliyetleri de olduğundan farklı çıkmaktadır.

Tevzii gider kalemlerinden ikincisi olan orman bakım giderleri, üretimle doğrudan ilgili olan bir maliyet kalemi niteliğindedir. Orman bakım giderleri; doğal ve yapay gençleştirme, orman yangınlarını önleme ve mücadele, orman yolları yapımı, orman koruma vb. gider kalemlerini içermektedir (Türker, 2008). Burada maliyet mantığı açısından, orman bakım giderleri içerisinde yer alan yol yapım giderlerinin, sermayeye yapılmış bir yatırım olarak kabul edilmesi ve dolayısıyla maliyetlere dahil edilmemesi gerekmektedir. Nitekim, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) da orman yol yapım giderlerini yatırım olarak ormancılık sektör hesaplarına yansıtılmaktadır.

2.2.3. Tarife Bedeli

Ormancılıkta tarife bedeli, ormandaki dikili ağaç servetinin “hiçbir muameleye tabi olmamış”, dolayısıyla masraf yüklenmemiş haldeki değeri (Miraboğlu, 1958) olarak tanımlanmakta ve DOİ’lerin SMM tablolarında 710 Direkt İlk Madde ve Malzeme Gideri olarak kayıt altına alınmaktadır.

Aslında tarife bedeli, herhangi bir masraf yapılmamış dikili ağacın değeri olmasına rağmen, kesilmediği müddetçe hesaba katılmaz ve pratikte ancak kesildikten sonra böyle bir değer söz konusu olur. DOİ’ler için tarife bedeli, ormanın sahibi bulunan devlete aittir ve DOİ’ler bu değeri elde eder ve devlete iade eder (Öztürk ve Türker, 2000). Dolayısıyla tarife bedeli, DOİ’ler için bir maliyet unsuru olurken, aynı zamanda OGM’nin önceki katma şimdiki özel bütçe gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. 6831 sayılı kanunun 29. maddesinde tarife bedellerinin piyasa icaplarına göre ve mntıklar itibariyle belirlenmesi öngörülmektedir. Bununla birlikte tarife bedeli ilgili olarak geçmişte farklı uygulamalar olmuştur. Önceleri sekiz bölge için uygulanan tarife bedeli daha sonra üç bölgeye indirgenmiş (Fırat, 1971), günümüzde ise tüm ülke için tek bir tarife bedeli uygulanmaktadır.

Günümüzde DOİ’lerin dikili ağaç satışı uygulamaları da dikkate alındığında, tarife bedeli belirlenirken bölge ayrımı yapılmaması maliyetlerin doğru hesaplanmasına imkân vermemektedir. Bu noktada, DOİ’lere ilişkin yapılacak analizlerde tarife bedelinin işletme bazında hatta işletmelerin alt bölgeleri bazında hesaplanmasının önemine ilişkin tespitler (Öztürk ve Türker, 2000) de dikkate alındığında, DSY’de DOİ’lere verilip de uygulamada kullanılmayan yetkilerin kullanılmasının sağlanması önem arz etmektedir. Böylece DOİ’lerde, aynı piyasa fiyatından hareketle, farklı hasat ve nakliyat masrafları gerektiren bölgeler için ayrı ayrı tarife bedelleri tayin edilebilecek ve sonuçta da, işletmelerin piyasaya intibak kabiliyetleri artacaktır. Aynı şekilde, meşcerelerin piyasa fiyatından yükseğe çıkan üretim maliyetleri oluşması durumunda, hasat edilmesi halinin önlenmesi mümkün olabilecektir (Türker, 2008).

2.2.4. Satış Giderleri

DOİ’lerin o yıl içerisinde elinde bulundurduğu ürünleri satmak için katlandığı giderlerin, satılan ürün miktarına bölünmesiyle, birim ürün başına ortalama değer olarak bulunmaktadır. Satış giderleri; depo tanzim, ilan ve reklâm, yükleme, tartı, boşaltma, sigorta v.b giderlerden oluşmaktadır. Ülkemiz orman işletmeciliğinde 1996 yılından sonra uygulama bulan Tek Düzen Muhasebe Düzenineğinden sonra, bu giderler Pazarlama-Satış ve Dağıtım Giderleri olarak değerlendirilmektedir (Türker, 2008). Satış giderlerinin birim maliyet içerisindeki payı düşük olmasına karşın, maliyet muhasebesi açısından olaya bakıldığında maliyetlere dahil edilmemesi ve faaliyet gideri olarak gelir tablosunda yer alması gerekmektedir.

2.2.5. Orman İmar Giderleri

DSY’nin 16. maddesi gereğince; fiili giderler, tevzii giderler, tarife bedeli ve satış giderleri toplamının belirli bir oranı Orman Genel Müdürlüğünce piyasa şartlarına göre belirlenecek orman imar gideri olarak hesaplanmakta ve maliyete fiyatına dahil edilmektedir.

Ülkemiz orman işletmelerinin özellikle odun hammaddesi pazarında tekel gücünü kaybetmesi sonucu rakipleri karşısında zorlanmasına bağlı olarak, pazara daha düşük muhammen bedel ile çıkabilmesi için, 2000 yılına kadar yukarıda sayılan maliyet unsurları toplamının %20'si oranında hesaplanan orman imar giderinin, OGM DSY'nin 16. maddesi uyarınca 2000 yılından itibaren, MaB'in hesaplanmasında orman imar giderlerinin pazar şartları değişene kadar % 3 oranı esas alınarak hesaplanması öngörülmüştür (Türker, 2008).

Orman imar giderleri ve tarife bedeli, aslında birer gelir kaynağı olarak yani gelir elde etmek üzere, fiyat teşekkülü içerisinde yer almakta ve aynı zamanda OGM'nin döner sermaye bütçesinden yapacağı ödemelerle, katma (yani özel) bütçenin finansmanı zorunluluğunu karşılamaktadır (Peker, 1973). Bir başka ifadeyle, DOİ'ler orman imar giderlerini yapmak zorunda olduğu kamu hizmetlerinden dolayı, bu hizmetleri yapabilmek için gerekli olan malî kaynağı, kârlarını garantilemek amacıyla, bir maliyet unsuru olarak, genel maliyete dâhil etmektedirler (Türker, 2008).

2.3. Maliyet Bedeli ve Muhammen Bedel Hesabı

Orman ürünlerinin DSY'de maliyet fiyatı olarak adlandırılan Maliyet Bedeli aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır (Fırat, 1971; Miraboğlu, 1983):

$$\text{MaB} = (\text{Tb} + \text{Hg} + \text{Ng} + \text{TZg} + \text{Sg}) \times 1.0\text{M}$$

(MaB: Maliyet Fiyatı, Tb: Tarife Bedeli, Hg: Hasat Gideri, Ng: Nakil Gideri, TZg: Tevzii Gider, Sg: Satış Gideri, 0.0M: Orman İmar Gideri)

Buna göre, Maliyet Bedelinden hareketle Muhammen Bedel (MuB) de aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır.

$$\text{MuB} = \text{MaB} + / - \% 20 \text{ DOİ Müd. Yetkisi, } + / - \% 50 \text{ Orm. Bölge Müd. Yetkisi}$$

Muhammen Bedel hesaplanırken kullanılan % 20 ve % 50'lik artırma / eksiltme yetkisi, hesaplamaların büyük oranda tahmine dayandığının kanıtıdır. Ayrıca mevcut uygulamalarda kontrol ve geri beslemenin yapılabilmesi de imkânsızdır. Hesaplanan değerlerin en azından belli koşullar için ve bilimsel esaslara göre belirlenmiş standartlarla karşılaştırma olanağının sağlanması gerekmektedir. Standart maliyet uygulaması DOİ'lerde uygulanan ve işletme yöneticilerince çok sağlıklı olduğu ileri sürülen haliyle değil, bilimsel esaslar çerçevesinde yapılmalıdır. Keza, kullanılan standartlar DOİ'ler için belirlenmiş standartlar değil, tüm ülke geneli için tahmini olarak belirlenmiş standartlardır (Alkan, 2001).

3. Maliyet Yönetimi Ve Modern Yaklaşım Dayalı Maliyet Sistemleri

3.1. Maliyet Yönetimi

1920'li yılların sonundan günümüze uzanan süreçte, mevcut maliyet ve yönetim muhasebesi sistemlerinin mamul ve üretim teknolojilerindeki değişim veya evrim karşısında yetersiz kaldığı vurgulanmaktadır. Bu durum özellikle, 1980'li yıllardan itibaren yoğun bir şekilde gündeme gelmiştir. Bu sorunlar sağlıksız mamul maliyetleri, gecikmiş ve yetersiz düzeydeki üretim kontrol bilgileri, işletmenin ekonomik durumundaki değişimi yansıtmayan kısa süreli performans ölçümleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Karcıoğlu, 2000).

Günümüz koşulları artık o hale gelmiştir ki, ölçeklerini büyüterek birim maliyetlerini düşüremeyen hiç bir işletme rekabetçi olma, piyasalarda pozisyonunu genişletme şansı taşıyamamaktadır. Dolayısıyla her faaliyette birim maliyete odaklanılarak performansı arttırmak mümkün olabilmektedir. Kaldı ki günümüzde sadece fiyata ve gelire bağlı olarak kar elde etme düşüncesi geçerliliğini yitirmeye başlamıştır. Özellikle düşük enflasyonlu sürecin etkinliği belirgin olmakla birlikte, işletmelerin kârlarını artırabilmeleri gelire ve fiyata bağlı değil, maliyete bağlı performansla söz konusu olabilmektedir. Ölçekleri büyütmenin birim maliyeti

düşürmek, karı artırmanın maliyet yönetimine bağlı olduğu bir süreçte maliyet yönetimi artık her işletme için vazgeçilmez bir etkinliktir. Maliyetini yönetemeyen hiçbir işletme karı ve satışı artsa bile bunu sürdüremez. Maliyet yönetmek aynı zamanda her işlet için en temel finansman stratejisidir. Maliyet yönetmenin; kaçınılabılır maliyetler, değiştirilebilir maliyetler ve artırılabilir maliyetlere ilişkin üç ana fonksiyonu bulunmaktadır (Sayılğan, 2008).

Kaçınılabılır maliyetlere örnek olarak, işçilik konusunda iş yapma biçimlerinin değiştirilmesi yani gizli işsizliği ve verimsiz işgücünü ortadan kaldırarak, aynı sayıda işçiyle daha fazla üretim yapma yada aynı üretimi daha az sayıda işçi ile gerçekleştirme verilebilir. Değiştirilebilir maliyetlere ise enerji maliyetleri örnek olarak gösterilebilir. Kullanılan enerjinin daha verimli hale getirilmesi ve üretilen kaynakların daha az enerji kullanarak yapılabilmesini sağlamaktır. Eğitim maliyetleri, ar-ge, teknolojik yatırımlar da artırılabilen maliyetlerdir. Bunlar maliyetleri artırır ama uzun dönemde maliyetlerin azalmasını sağlayan faaliyetlerdir. Dolayısıyla bir işletmenin, proses analizi yaparak, herhangi bir maliyete, hangi faaliyet düzeyinde katlandığını ve bunun karşılığında ne kadar katma değer yarattığını gözden geçirmesi gerekmektedir.

3.2. Modern Maliyet Yaklaşımları

3.2.1. Stratejik Maliyet Yönetimi

Stratejik Maliyet Yönetimi (SMY)'ni, alınacak kararlarda global rekabet ortamının yarattığı koşulların daha geniş açıdan ve daha uzun vadeli bir bakış açısıyla ele alınması, stratejik planlamada üzerinde durulan alternatifler karşılaştırılırken stratejik maliyet analizlerinin, bu planlama kapsamına daha sıkı bir biçimde bütünleştirilmesi olarak da tanımlanabilir (Karcıoğlu, 2000). SMY, işletmelerin stratejik pozisyonlarını sürekli geliştirmek ve maliyetlerini düşürmek için maliyet yönetim tekniklerini uygulamasıdır. Diğer bir açıdan SMY, maliyetleri kısa dönemli olduğu kadar daha uzun dönemli olarak ve hem finansal amaçlar hem de maliyet avantajı için yönetmektir (Cooper ve Slagmulder, 2003; Grundy, 1996).

SMY'nin amacı, geçmişteki başarıları tekrar etmek değil, beklenilmeyen durumların üstesinden gelmek ve çevre problemlerini halletmektir. Bu açıdan ele alındığı zaman stratejik yönetim, rekabet ortamında işletmeyi yenik düşürmemek için bir takım analitik kavramla, felsefe ve yaklaşımlar, örgütlenme modeli ve araçlar, yeni düşünce ve teknikler geliştirme süreci olarak da görülebilir (Dinçer, 1992).

3.2.2. Faaliyet Dayalı Maliyetleme

Faaliyete Dayalı Maliyetleme (FDM) yaklaşımı da maliyetlerin asıl kaynağı olarak faaliyetler kabul edilmektedir. Faaliyetler kaynakları, mamullerde faaliyetleri tüketir ve bunun sonucunda maliyetler ortaya çıkar. Bir işletmeye ait faaliyetler ve mamuller ile ilgili veri tabanını oluşturan, işleyen ve onu koruyan bir bilgi sistemidir. FDM sistemi gerçekleştirilen faaliyetleri tanımlar, bu faaliyetlerle ilgili maliyetleri izler ve bu faaliyetlere ait maliyetlerin mamullere yüklenmesinde çeşitli maliyet dağıtım anahtarları kullanılır. Bu dağıtım anahtarları, mamullerle ilgili faaliyet tüketimlerini yansıtır (Cooper, 1990) FDM'de katma değer yaratan ile yaratmayan maliyetler ayrılır. Örneğin kullanılan kapasiteden dolayı ortaya çıkan maliyetler katma değer yaratmayan maliyetlerdir.

3.2.3. Hedef Maliyetleme

Hedef maliyetleme, stratejik bir kar ve maliyet yönetim süreci olarak görülmektedir. Kavram olarak, bir mamule ait beklenen kar oranını kazandıracak kabul edilebilir maliyet düzeyinin belirlenmesidir. Bir diğer ifadeyle hedef maliyetleme, hedef bir pazar payına ulaşmak için kullanılan satış fiyatına göre hesaplanan, pazar bazlı maliyeti ifade eder (Şakrak, 1997).

Hedef maliyetleme yaklaşımını uygulaması beş aşamada gerçekleşmektedir: 1) Pazar fiyatını belirlemek, 2) Beklenen kârı belirlemek, 3) Pazar fiyatı eksi istenen kâr şeklinde hedeflenen

maliyeti hesaplamak, 4) Ürün maliyetini düşürme yollarını belirlemek için değer mühendisliğini kullanmak ve 5) Gelecekteki maliyetleri düşürmek için Kaizen maliyetlemeyi kullanmak (Blocher ve ark., 1999).

3.2.4. Kaizen Maliyetleme

Kaizen kavramı, toplam kalite yönetiminin unsurlarından biridir. Japonca'da KAI (kay) değişim; ZEN (zen) iyi anlamına gelir. KAIZEN daha iyiye ulaşma, gelişme sürekli gelişme isteği anlamlarına gelmektedir. Bu kavram; işyerinde herkesin (tepe yönetim, müdürler, çalışanlar) katıldığı sürekli gelişme biçim olarak tanımlanabilir. Bu kavram süreçlere yöneliktir. Sonuçlar iyileştirilmek isteniyorsa, o sonucu sağlayan süreçleri iyileştirmek gerekir (Karcioğlu, 2000).

Kaizen maliyetlemenin temel amacı, verimsizlikleri üretim sürecinden uzaklaştırarak toplam üretim maliyeti ve bunun sonunda da mamul maliyetinin düşmesini sağlamaktır. Bu yöntemde, mamule değer katmayan maliyetler ve maliyetlerin sürekli azaltılması, israfın bertaraf edilmesi ve sürekli gelişmeler üzerine odaklanılır. İşletmeler stratejilerini üretim maliyetlerini en etkin bir şekilde düşürebileceklerini hissettikleri maliyet unsurlarına göre belirlemektedirler (Erden, 2004).

3.2.5. Kısıtlar Teorisi

Kısıtlar teorisi, 1980'lerin başında Dr. Eliyahu M. Goldratt tarafından geliştirilen bir yönetim sistemi yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre kısıtların işletmenin performansını engellediği ve her sistemin en az bir tane kısıta sahip olduğudur (Ruhl, 1997). Klasik maliyet hesaplama yöntemlerinin değiştirilmesi gerektiğini savunan Goldratt, klasik maliyet muhasebesinin maliyet hesaplamak amaçlı işlediğini ve bütün kararlarında bu işleyiş etrafında şekillendiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla kısıtlar teorisi, kısıtların bir işletmenin performansını sınırlayıcı etkileri üzerinde duran ve bu kısıtların, işletmenin performansı üzerindeki olumsuz etkilerini ortada kaldırmak amacıyla ile yönetilmesi gerektiğini savunan bir yönetim anlayışıdır. (Kaygusuz, 2006). Bu yöntemin diğer maliyetleme yöntemlerinden ayrılan en önemli özelliği, direkt ilk madde ve malzeme dışındaki maliyet unsurları olan direkt işçilik ve genel üretim giderlerini dönem gideri olarak ele alınmasıdır.

3.2.6. Lojistik Maliyetleme

Maliyet konusu itibarıyla lojistik, mamullerin ve bilgilerin taşınmasının ve depolanmasının yönetimidir. Başarılı bir lojistik faaliyet maliyetleri azaltır, işleri hızlandırır ve müşteri hizmetlerini iyileştirir. Lojistik, madde ve malzeme akışını ve depolanmasını, üretimdeki stokları, tamamlanan mamulleri, bunlarla ilişkili hizmetleri ve bilgileri, müşteri ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, üretim noktasından tüketim noktasına planlayan, uygulayan ve etkinliği kontrol eden bir süreçtir. Ayrıca lojistik, işletmelerin kar maksimizasyonu amacıyla madde ve malzemeleri, tamamlanan mamulleri stratejik bir biçimde depolayan, akışını sağlayan ve kontrol eden, yönetsel sorumluluk dizayn etmeye yarayan bir sistem olarak da tanımlanabilir. Lojistik hizmetlerin maliyeti, sektörler için değişiklik gösterse de genelde ürün satış bedelinin % 8-13'ü arasında değişmektedir. Kendi lojistik hizmetlerini kendi yapan şirketlerin, aynı işi lojistik şirketlerine göre %15-20 oranında daha pahalı yaptıkları ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla lojistik hizmeti almak, işletmelere maliyet avantajı sağlamaktadır. (Hacırustemoğlu ve Şakrak, 2002). Toplam maliyet kavramına göre lojistik yöneticilerinin bakış açısı, tek tek faaliyetleri optimize etmeye çalışmaktan ziyade, olaylara genel olarak bakma suretiyle lojistik sürecinin toplam maliyetini azaltmak olmalıdır.

4. Modern Maliyet Yaklaşımlarının Devlet Orman İşletmelerinde Uygulanabilirliği

DOİ'ler tarafından üretilen orman ürünleri (tomruk, maden direği, sanayi odunu, yakacak odun vb) üretiminde amenajman planları esas alındığından yani bir nevi üretim kısıtlaması mevcut

olduğundan, yıl içerisinde üretime konu edilecek ağaç serveti miktarı da kısıtlı olmaktadır. Bu kısıt DOI'lerin üretim miktarını artırarak satış gelirini artırma noktasında işletmeleri önemli ölçüde sınırlayabilmektedir. Dolayısıyla, gelirlerinin çok önemli bir bölümünü oluşturan satış gelirini artırmada sınırlı bir güce sahip olan DOI'lerin, işletme kârlılıklarını artırabilmeleri ve yüksek rekabet gücüne sahip olabilmeleri noktasında, kaliteli ürün üretimi ve maliyet düşürücü yöntemlerin kullanımı hususları öne çıkmaktadır. Bu ise ancak sağlıklı bir maliyet yönetimi ile mümkün olabilecektir.

Bununla birlikte, maliyet yönetimi, salt bir maliyet hesaplama yönteminin ortaya konması ve bu yöntemle göre fiili maliyetlerin hesaplanması değil, gelecekteki maliyetlerin belirlenmesi, kontrol altında tutulması ve işletme kararlarında kullanılabilmesidir. Mevcut duruma bakıldığında DOI'lerde maliyet ve yönetim muhasebesinin bulunmaması ve buna paralel olarak da maliyet yönetimine gereken önemin verilmemesi nedeniyle, değil gelecekteki maliyetlerin yönetimi, fiili maliyetlerin belirlenmesi işlemi bile sağlıklı bir şekilde yapılamamaktadır (Alkan, 2003).

DOI'lerde maliyet yönetimi bakımından en önemli sorun, kayıt ve muhasebe sistemlerinin yetersizliği ve hantal merkezîyetçi yapıdan kaynaklanan verimsizliklerdir. Nitekim mevcut kayıt sistemine göre çok sayıda cetvel, belge ve çizelgeler düzenlenmesine rağmen, bu belgelerin çoğunluğu maliyet yönetimi amaçlı kullanılmamaktadır. Örneğin, işçilerin işletmede geçirdiği zamanın tespiti amacıyla puantajlar ve her bir işçinin hangi işte çalıştığının belirlenmesi amacıyla düzenlenen günlük işçilik özet kartları, maliyet yönetimi bakımından bazı katkılar sağlayabilecekken, sadece bordroların hazırlanmasında kullanılmaktadır (Alkan, 2003). Hali hazırda uygulanmakta olan mevcut maliyet sistemi, devlet orman işletmelerinin gerçek başarı düzeyi ve buna bağlı olarak rekabet gücünün ortaya konmasında yetersiz kalmaktadır. Bu noktadan hareketle, DOI'lerin mevcut maliyet sistemi ile modern maliyet yönetimi anlayışlarına ilişkin şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:

FDM yaklaşımı, DOI'lerde genel üretim giderlerinin birim ürün başına dağıtımında yaşanan sıkıntıları gidererek, birim maliyetlerin daha sağlıklı hesaplanması ve bu sayede DOI'lerin rekabet gücü kazanmalarını kolaylaştırması açısından öne çıkmaktadır. Öte yandan, FDM ile hedef maliyetleme yaklaşımının birlikte kullanılması da mümkün olabilir. Bu durumda örneğin DOI'lerdeki üretime yönelik her bir faaliyet için hedef maliyetler belirlenerek, faaliyet maliyetlerinin minimize edilmesiyle birim maliyetlerin azaltılması sağlanabilir.

Bu noktada, hedef maliyetlemenin yine bir devlet işletmesi olan orman fidanlık işletmelerinde uygulanabilirliğine ilişkin olarak, Alkan (2003) tarafından yapılan; işletmeler için durum analizi yapmak suretiyle işletmelerin başarısı üzerinde etkili olan etmenlerin belirlenmesi ve hedef maliyetlemenin uygulanmasıyla hem sosyal fayda amacının, hem de karlılık ilkesinin göz ardı edilmesinin önlenebileceğine ilişkin tespitlerin, DOI'ler için de geçerli olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Öte yandan, işletmelerde fiili maliyet verilerine göre fiyatlandırma günümüz otoriteleri tarafından sağlıklı bulunmamaktadır. Çünkü fiyatlandırma kararları geleceğe dönük kararlardır ve kullanılması gereken maliyetler, gelecekte olması beklenen maliyetlerdir. Fiili maliyetlerin gelecekteki maliyetleri temsil yeteneği çok zayıftır ya da hiç yoktur. Dolayısıyla bunların karar amaçlı kullanımı işletmecilik açısından uygun değildir (Uslu ve ark., 1990). Bu nedenle, DOI'ler tarafından da kullanılan maliyet artı yöntemi yerine gelecekteki ürünlerin fiyatlarının belirlenmesi amacıyla kullanılan hedef maliyetleme yönteminin kullanılması düşünülebilir. Hedef maliyetleme yöntemi, DOI'lerin, piyasa fiyatı üzerindeki belirleyici özelliğinin azaldığı günümüz koşullarında, piyasada oluşan fiyata göre kâr elde edecek ya da en azından başa baş noktasını yakalamalarına imkân tanıyacak maliyet düzeyinde faaliyet gerçekleştirebilmelerine imkân tanıyan bir sistem olarak öne çıkmaktadır.

Kalite maliyetleri kapsamında, işletmelerin hedeflediği kalite düzeyine ulaşılabilmesi ve kaliteyi sürekli kontrol altında tutabilmeleri için katlanmak zorunda oldukları maliyetler bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri, önleme ve başarısızlık maliyetleridir. Kalitenin maliyeti varsa kalitesizliğin de bir maliyeti vardır. Başarısızlık maliyetleri olarak da adlandırılan bu tür maliyetler, kalite maliyetlerine oranla daha fazladır. Dolayısıyla kaliteli üretimle kalitesizlik maliyetleri arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu yüzden DOİ'lerde bir kalite biriminin oluşturulması veya uygun birimlerin bu yönde eğitilmek suretiyle adaptasyonu gerekmektedir. Bu işlem maliyet yönetimi bakımından DOİ'lere olumlu katkılar sağlayacaktır. Başlangıçta bir ek maliyetin oluşacağı açıktır; ancak, bu ek maliyetin işletmelerin başarısızlık maliyetlerini ortadan kaldıracağı unutulmamalıdır (Alkan, 2003).

Maliyetleri sürekli düşürme felsefesine dayanan Kaizen maliyetleme sistemi ise, DOİ'ler tarafından uygulandığı iddia edilen standart maliyet sisteminin daha dinamik bir halidir. Başka bir ifadeyle, DOİ'lerde standartlar işletme koşulları için sürekli olarak geliştirildiği durumda zaten kaizene ulaşılmış olacaktır (Alkan, 2001).

Öte yandan, stratejik maliyet yönetimi başta olmak üzere, lojistik maliyetleme ve kısıtlar teorisi gibi birçok yeni maliyet yönetimi sisteminin yanı sıra toplam kalite yönetimi, tam zamanında üretim, değer mühendisliği, değer katmayan maliyetlerin ortadan kaldırılması, mamul yaşam dönemince maliyetleme gibi sistemler, ilk bakışta bir kamu işletmesi olan DOİ'ler için fantezi olarak görülebilir. Ancak, mevcut kaynakların hızla tükendiği ve orman işletmeciliğinin sürdürülebilirlik kavramıyla bütünleştirildiği bir ortamda, maliyet yönetimine gereken önemin verilmesi, bu noktadaki sorunların çözümü için bir başlangıç noktası oluşturacaktır. Dolayısıyla, temel felsefeleri verimliliği sürekli olarak arttırmak olan modern maliyet yönetim yaklaşımlarının (Alkan, 2001), DOİ'ler için giderek bir fantezinin ötesinde bir gereklilik olduğu düşünülmelidir.

Bununla birlikte DOİ'lerde maliyet yönetiminin uygulanmasına başlamadan önce mevcut maliyet hesaplama sisteminin tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir. Çünkü yukarıda açıklanmaya çalışılan yöntemler geleneksel sistemin eksikliğini gidermek amacıyla geliştirilmiştir. Fakat mevcut DOİ'lerin geleneksel maliyet muhasebesi sistemine dahi tam anlamıyla sahip olamayışları, modern maliyet sistemlerinin ne kadar gerisinde olduklarının bir göstergesi olmaktadır.

Sonuç olarak, DOİ'lerde maliyetlerin minimize edilmesi, rekabetin, kâr ve pazar payının artırılması ile bunlara bağlı olarak sürdürülebilir orman işletmeciliğinden bahsedilebilmesi için, DOİ'ler tarafından işletmecilik ilkeleri çerçevesinde maliyet yönetimine gereken önem verilmelidir. Bu amaçla, son zamanlarda yaşanan gelişmelerle birlikte kavramsal olarak alt yapısı oluşturulan modern maliyet sistemlerinin uygulamaya ışık tutabilecek bir hale getirilmesi için DOİ'ler düzeyinde teorik ve uygulamaya yönelik araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Alkan, H., 2001.** İşletme Başarısında Maliyet Yönetiminin Rolü ve Maliyet Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar, Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Sayı: 2, ss. 177-192.
- Alkan, H., 2003.** Maliyet Yönetim Aracı Olarak Hedef Maliyetleme ve Devlet Orman Fidanlık İşletmelerinde Uygulanabilirliği. SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Isparta.
- Blocher E. J., Kung H. C., Thomas W. L., 1999.** Cost Management, Irwin / McGraw-Hill. USA.

- Cooper, R., 1990.** The Rise of Activity Based Costing – Part One: What is an Activity – Based Cost System?. Journal of Cost Management For Manufacturing Industry, Fall
- Cooper, R, Slagmulder, R., 2003.** Strategic Cost Management Cost Management Expanding Scope and Boundaries. Cost Management, Jan/Feb., 23-30.
- Çağlar, Y., 1989.** Asal Orman Ürünlerinde Maliyetler Sorunu, Milli Produktivite Merkezi Yayınları No: 374, 84 s, ISBN 975-440-013-X, Ankara.
- Çağlar, Y., 2000.** Devlet Orman İşletmeciliğinde Ekonomik Etkelik, Milli Produktivite Merkezi Yayınları , Ankara.
- Daşdemir, İ., 2003.** Asli Orman Ürünlerinde Fiyat Analizi (Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü Örneği), Bartın Orman Fakültesi Yayın No: 12, Bartın.
- Dinçer, Ö., 1992.** Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, Timaş Basım, İstanbul.
- Erden, S. A., 2004.** Üretim Ortamları, Maliyet Yönetim Sistemleri İlişkisi ve Stratejik Maliyet Yönetimi, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Fırat, F., 1971.** Ormanlık İşletme İktisadı, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayın No:1541, 336 s, Kutulmuş Matbaası, İstanbul.
- Grundy, T., 1996.** Strategic Business Finance Using Finance For Strategic Advantage. Londra, Kogan Page.
- Gülen, İ., 1968.** Ormanlıkta Maliyet Problemi, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayın No: 130, İstanbul.
- Hacıüstemoğlu, R. ve Şakrak, M., 2002.** Maliyet Muhasebesinde Güncel Yaklaşımlar. Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Kaplan, E., 2007.** Türkiye’de Orman Ürünleri Talebi İle Arz Kaynaklarının Değerlendirilmesi ve Endüstriyel Plantasyonların Yeri, Orman Kaynaklarının İşlevleri Kapsamında Darboğazlar, Çözüm Önerileri ve Öncelikler, Türkiye’de Ormanlık Eğitiminin 150. Yılında Uluslar arası Sempozyum, 17-19 Ekim 2007, İstanbul.
- Karcioğlu, R., 2000.** Stratejik Maliyet Yönetimi: Maliyet ve Yönetim Muhasebesinde Yeni Yaklaşımlar, Aktif Yayınevi, Erzurum.
- Kaygusuz, S. Y., 2006.** Yenilikçi Yönetim Muhasebesi, Alfa Aktüel, Bursa.
- Miraboğlu, M., 1958.** Devlet Orman İşletmelerinin İşletme İktisadı Bakımından Tetkiki, 196 s, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayın No: 56, İstanbul.
- Miraboğlu, M., 1983.** Ormanlık İşletme İktisadı, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayın No: 340, 248 s, Matbaa Teknisyenleri Basımevi, İstanbul.
- Öztürk, A.-Türker, M. F., 2000.** Tarife Bedeli Hesabı ve Orman işletmeciliği Açısından Değerlendirilmesi. Ormanlık Araştırma Dergisi ISSN 1300-9494, No:3, s.59-61, Erzurum.
- Peker, H., 1973.** Türkiye’de Orman İşletmeciliği ve İşletme Ekonomisi Bakımından Rasyonalizasyonu, K.T.Ü. Orman Fakültesi Yayın No: 2, 135 s, Çağlayan Basımevi, İstanbul.
- Ruhl, J.M., 1997.** Managing Constraints, CPA Journal, Vol. 67, Issue 1.
- Sayılğan, Ş., 2008.** Maliyet Nasıl Yönetilir?, TEB KOBİ TV Röportajı, www.tebkobitv.com, et:14.12.2008.
- Şakrak, M., 1997.** Maliyet Yönetimi Maliyet ve Yönetim Muhasebesinde Yeni Yaklaşımlar. Yasa Yayınları Yayın No: 080,ISBN 975-367-028-4, İstanbul.

- Türker, M.F., 1996.** Açık Artırmalı Orman Ürünleri (Tomruk) Satışlarında Fiyat Oluşumunun Araştırılması (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği), Doktora Sonrası Temel Araştırma (Basılmamıştır), 106 s, K.T.Ü. Araştırma Fonu, Trabzon.
- Türker, M.F., 2008.** Ormanlık İşletme Ekonomisi, Trabzon.
- Uslu, S., Büyükmirza K., ve Diğerleri, 1990.** Maliyet Muhasebesi, AUYN:73, FYN:20, Fasikül:2, Eskişehir .

FARKLI BÖLME DEN ÇIKARMA TEKNİKLERİ İLE TAŞINAN ÜRÜNLERDE OLUŞAN ZARARLARIN TESPİTİ VE ZARARLARIN EKONOMİK BOYUTLARINA YÖNELİK GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Habip EROĞLU¹ Atakan ÖZTÜRK² U. Özcan ÖZTÜRK³ Mehmet EKER⁴

¹Yrd. Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, Orman Fakültesi, 08000, ARTVİN

²Yrd. Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, Orman Fakültesi, 08000, ARTVİN

³Orman Müh., Artvin Çoruh Üniversitesi, Orman Fakültesi, 08000, ARTVİN

⁴Yrd. Doç. Dr., S.D.Ü., Orman Fakültesi, 32260, ISPARTA

Özet

Bu çalışmada; dağlık arazi yapısına sahip olan Artvin bölgesinde gerçekleştirilen odun hammaddesi üretimi faaliyetlerinin taşınan ürünler üzerinde oluşturduğu fiziksel zararlar tespit edilmiş ve bu zararların ekonomik boyutlarına yönelik genel değerlendirmeler yapılmıştır. Bölmeden çıkarma çalışmalarının taşınan ürünlere verdiği zarara yönelik ölçümler toplam 15 deneme alanında yapılmıştır. Ölçümler Artvin Orman İşletme Müdürlüğü-Taşlıca Orman İşletme Şefliği sınırları içerisinde orman hava hatları, orman traktörü ve insan gücüyle ile bölmeden çıkarmanın yapıldığı her bir teknik için beşer adet olmak üzere toplam 15 deneme alanında gerçekleştirilmiştir. Taşınan ürünlerde oluşan zarar tespitinde 0 ile 3 arasında toplam 4 kategoride derecelendirme yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre kullanılan 3 değişik bölmeden çıkarma tekniğinin taşınan ürünlerde oluşan zararlar üzerinde önemli derecede etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Taşınan ürünler üzerinde en fazla zarar insan gücü ile yapılan bölmeden çıkarma çalışmalarında oluşmuş (1.92) onu sırasıyla traktörle (1.22) ve hava hattı ile (0.51) bölmeden çıkarma tekniği izlemiştir. Hava hattı ile bölmeden çıkarmada taşınan ürünlerin % 57.6'sı hiç zarar görmemiştir. Bu durum diğer bölmeden çıkarma çalışmalarında % 15'in altında kalmıştır. Hava hattı ile bölmeden çıkarmada taşınan ürünlerin hiç biri ağır zarara uğramazken, traktörle bölmeden çıkarmada ürünlerin % 6.0'sı, insan gücü ile bölmeden çıkarma da ise % 20'si ağır zarara uğramıştır. Bölmeden çıkarma tekniğine bağlı olarak ortaya çıkan bu zararlar, ürünler üzerinde nitelik ve bazen de nicelik kayıplarına sebebiyet vermiştir. Bu zarardan dolayı tomruğun kağıtlık oduna veya kağıtlık odunun yakacak oduna dönüşmesi sonucunda, birim ürün satış fiyatında kaba bir tahminle % 25 ile % 60 oranlarında bir ekonomik kayıp söz konusu olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bölmeden çıkarma zararları, bölmeden çıkarma teknikleri, gelir kaybı potansiyeli

Determination and Economical Evaluations of Damages on Forest Products Logged by Different Logging Techniques

Abstract

In this present study, the physical damages of logging on forest products were investigated in Artvin, and the qualitative and quantitative impacts of damages on forest products were economically discussed. The damages of three logging techniques (man power, skidder, skyline) on the forest products were investigated in 15 sites in Artvin Forest Enterprise-Taşlıca Forest District. The levels of damages in each site were categorized into 4 as 0- no damage, 1- low, 2- moderate and 3-heavy damages. Results have showed that three different logging techniques have a significant influence on damages of forest products. The highest damage on forest products was for the man power (1.92) followed by skidder (1.22) and skyline (0.51). The undamaged forest products were 56.7% for skyline, 17.7% for skidder and 6% for man power. The forest products logged by skyline had no heavily damages, while the other techniques caused heavily damages on the forest products with being 6% for the skidder and 20% for the man power.

These damages caused qualitative and quantitative loss on the forest products. Because of these damages, the changes of wood quality from timber to pulp wood or from the pulp wood to fuel wood result in economical losses in wood selling prices about 25% to 60%.

Keywords: Logging damages, logging techniques, potential loss of revenue

1. Giriş

Ormancılıkta odun hammaddesi üretimi; piyasadaki odun hammaddesi talebinin karşılanması ve orman işletmelerince gelir elde edilmesi amacıyla kesim çağına ulaşan dikili ağaçların kesilerek depolara kadar taşınması sürecinde uygulanan faaliyetlerin bütünüdür. Söz konusu faaliyetler; kesme, dal ve tepe alımı, bölümlere ayırma (tomruklama), kabuk soyma, bölmeden çıkarma, yükleme ve taşıma aşamalarından oluşmaktadır. Odun hammaddesi üretiminde genellikle iki ayrı safhaya ayrılan taşıma söz konusudur. Bunlardan birincisi ağacın kesildiği dip kütüğü yanından en yakın orman yoluna kadar ulaştırılmasını kapsayan bölmeden çıkarma, ikincisi de orman yoluna kadar getirilmiş ve geçici olarak istiflenmiş ürünlerin kamyon ve benzer araçlarla orman satış depolarına kadar taşınması olan uzak nakliyatıdır (Eroğlu, 2007).

Orman içerisinde gerçekleşen bölmeden çıkarma faaliyetleri güç ve zaman alıcı olup birbirinden farklı ilkel ve/veya modern yöntemlerle yapılmaktadır. Modern yöntemlerin kullanılması; yüksek teknoloji, taşınacak ürünün fazlalığı, finansman imkânları ve kalifiye işçi istihdamı gibi konularla yakından ilişkilidir (Eker ve Acar, 2005). Bölmeden çıkarma en basit şekliyle; insan gücüyle, hayvan gücüyle ve makine gücüyle olmak üzere 3 değişik şekilde gerçekleştirilmektedir (Bayoğlu, 2001). Ülkemizde bölmeden çıkarma çalışmaları büyük ölçüde insan ve hayvan gücüyle yapılmaktadır (Acar, 1998). Gelişmiş ülkelerdeki üretim mekanizasyonu oranı ülkemize oranla çok daha yüksektir. Topoğrafik açıdan şartlarımıza benzeyen Avusturya'da makineli üretim % 86 dolayındadır. Ülkemizde ise bu oran yaklaşık % 10 civarındadır (Acar ve Eroğlu, 2003). Öte yandan ülkemizde emek yoğun teknolojinin yaygın olarak kullanımını öne çıkaran faktörlerin başında kırsal alanda yaşayanların fakirliğinin geldiği hatırlanmalıdır.

Ülkemizde; insan, hayvan ve kısmen de makine gücüne dayalı tekniklerin kullanılmasıyla gerçekleştirilen odun hammaddesi üretimi faaliyetleri, üretilen ürün, orman toprağı, dikili ağaçlar ve fidanlar üzerinde çeşitli şekil ve düzeylerde zararlar ortaya çıkarmaktadır (Erdaş, 1986). Dünyada konunun çözümüne yönelik olarak yapılan araştırmalarda, üretim çalışmalarının olumsuz etkileri ortaya konmakta ve geleneksel tekniklerle yapılan bölmeden çıkarma çalışmaları ile olumsuz etkileri azaltılmış bölmeden çıkarma teknikleri (RIL- Reduced Impact Logging) kıyaslanmakta ve zararların en aza indirilmesine yönelik çeşitli öneriler geliştirilmektedir (Costa ve Tay, 1996; Johns ve ark., 1997; Bertault ve Sist, 1997; FAO, 1997; Sist ve ark., 2002).

Bölmeden çıkarma sırasında uygun tekniklerin kullanılmamasına bağlı olarak ürünlerde kalite ve nicelik kayıpları oluşmakta (Holmes ve ark., 2002), ayrıca planlama yapılmadan gerçekleştirilen üretim işlemleri sonucunda; sigorta, tazminat ve taşıma giderlerinin arttığı, orman toprağında, kalan meşcerede zarar meydana geldiği (Dykstra ve Heinrich, 1996) ifade edilmektedir. Bölmeden çıkarma çalışmalarının dikkatli ve planlı yapılması ile odun değerinin, gençliğin ve dikili ağaçların korunması ve bu sayede ortaya çıkan değer artımıyla, bölmeden çıkarma masraflarının karşılanması mümkün olabilecektir.

Taşınan ürünlerde oluşan zararların etkisiyle meydana gelen kayıplara yönelik yapılan bir çalışmada; üretim zararlarını azaltıcı planlama yapılan alan ile yapılmayan alanda üretim açısından karşılaştırmalar yapılmış, tomrukların uygunsuz şekilde atılması sonucu odun kaybı, planlama yapılan alanda hektarda 1.92 m³ iken, planlama yapılmayan alanda bu miktar 6.05 m³ olarak bulunmuştur (Erdaş, 1986).

Odun hammaddesi üretim yöntemlerinden; çevreye karşı duyarlı, ergonomik, fazla zaman almayan, kolay ve taşınan ürünlere en az zarar verenlerin uygulanması ormanlardan rasyonel olarak faydalanabilmenin bir gereğidir. Ülkemizde % 95'i ilkel yöntemlerle yapılan bölmeden çıkarma çalışmaları sonucu taşınan emvallerde kalite ve miktar kayıpları ile çalışmanın yapıldığı alandaki gençlik ve dikili ağaçlar üzerinde çeşitli hasarlar oluşmakta, yapılan iş çalışan işçiler açısından ağır olmakta ve zaman zaman ölümlere sebebiyet veren iş kazaları ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle üretim çalışmalarının ilk safhasını oluşturan bölmeden çıkarma yöntemlerinin geliştirilmesi, üzerinde hassasiyetle durulması gereken konulardandır (Acar ve Eroğlu, 2003).

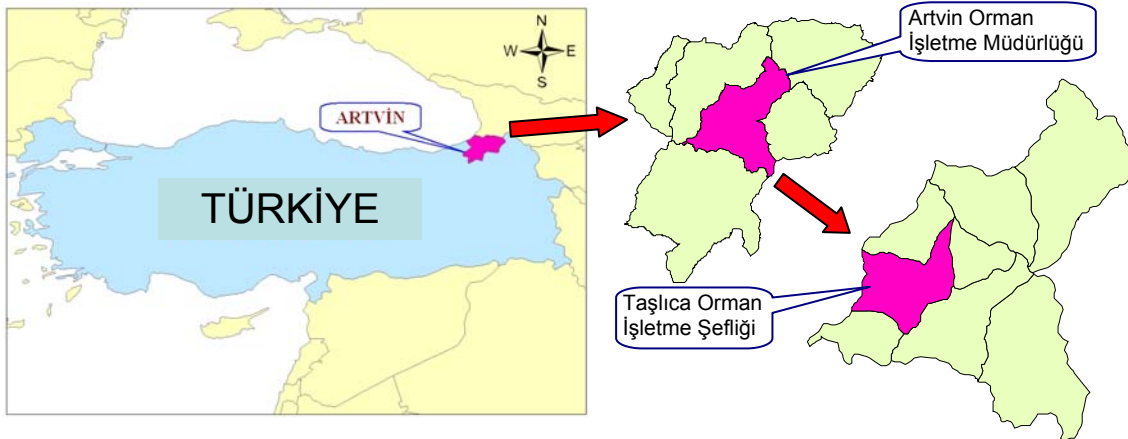
Bu çalışmada; dağlık arazi yapısına sahip olan Artvin bölgesinde gerçekleştirilen odun hammaddesi üretimi faaliyetlerinin taşınan ürünler üzerinde oluşturduğu fiziksel zararlar tespit edilmiş ve bu zararların ekonomik boyutlarına yönelik genel değerlendirmeler yapılmıştır. Bu amaçla toplam 15 deneme alanında 3 değişik teknik kullanılarak yapılan bölmeden çıkarma çalışmalarıyla taşınan ürünlerde oluşan zararlar derecelendirilmiş ve bölmeden çıkarma tekniğinin zarar derecesi üzerinde etkili olup olmadığı araştırılmıştır. Buradan hareketle meydana gelen zararların ekonomik boyutuna yönelik değerlendirmeler de yapılmıştır.

2. Materyal ve Yöntem

2.1 Çalışma Alanı

Çalışma alanı olarak seçilen Artvin yöresi, ormanlık alanların yüksek eğim ve engebeliğinden doğan güç arazi şartlarına sahip olması ve bu şartlar altında odun hammaddesi üretiminin pek çok olumsuz etkisinin görülmesiyle dikkat çekmektedir. Ayrıca, Artvin, ülkemiz genelinde odun hammaddesi üretiminde makine yoğun tekniklerin yaygın olarak kullanıldığı bir yöre olması nedeniyle, farklı bölmeden çıkarma yöntemlerinin olumsuz etkilerinin karşılaştırılabilmesine imkân sağlayabilecek bir özelliğe de sahiptir. Şekil 1'de çalışmanın gerçekleştirildiği Artvin Orman İşletme Müdürlüğü-Taşlıca Orman İşletme Şefliği'nin konumu verilmiştir.

Çalışmada bölmeden çıkarma faaliyetlerinin taşınan ürünler üzerinde oluşturduğu zararların tespitine yönelik ölçümler yapılmıştır. Ölçümler Artvin Orman İşletme Müdürlüğü-Taşlıca Orman İşletme Şefliği sınırları içerisinde orman hava hatları ile bölmeden çıkarmanın yapıldığı 5 (Y1, Y2, Y3, Y4 ve Y5), orman traktörü ile bölmeden çıkarmanın yapıldığı 5 (S1, S2, S3, S4 ve S5) ve insan gücüyle bölmeden çıkarmanın yapıldığı 5 (M1, M2, M3, M4 ve M5) deneme alanında gerçekleştirilmiştir. Deneme alanlarının yerleri Taşlıca İşletme Şefliği'ne ait sayısal haritada gösterilmiştir (Şekil 2).

Şekil 1. Taşlıca Orman İşletme Şefliğinin konumu

a

b

Şekil 3. a- Hava hattı, b- İnsan gücü ile bölmeden çıkarılan ürünler

Çalışma alanında insan gücüyle bölmeden çıkarma tekniğinde, ürünlere ilk hareket işçiler tarafından verilmekte ve ürünlerin yerçekimi gücünden yararlanarak yukarıdan aşağıya doğru sürütülmesi sağlanmaktadır. Traktörle bölmeden çıkarmada, MB Trac 800 ve 900 model orman traktörleri kullanılmıştır. Çalışma tekniği; orman yolu kenarında duran orman traktörünün tamburuna sarılı olan sürütme halatının işçiler tarafından, sürütülecek tomruğa kadar çekilmesi ve ürüne bağlanmasının ardından traktörün motor gücünden yararlanarak aşağıdan yukarıya zemin üzerinde sürütülmesi şeklindedir. Hava hatları ile bölmeden çıkarmada ise Urus M III (orta mesafeli) ve Koller K 300 (kısa mesafeli) vinçli hava hatları kullanılmıştır.

Yapılan ölçümlerde taşınan ürünlerde oluşan zararların derecesinin belirlenmesinde 0 ile 3 arasında 4 derece kullanılmıştır. Bu derecelendirmede;

0: Zarar yok (ürünlerde hiç zarar olmadığını)

1: Az zarar (ürünlerin üzerinde oluşan zararların % 10'dan daha az olduğunu)

2: Orta zarar (ürünler üzerinde oluşan zararın % 10-30 arasında olduğunu)

3: Ağır zarar (ürünler üzerinde oluşan zararın % 30'dan daha fazla olduğunu) göstermektedir.

Yapılan ölçümler sonucunda elde edilen veriler İstatistikî değerlendirilmesinde "SPSS® 15.0 for Windows®" programı kullanılmıştır. Bölmeden çıkarma tekniklerinin taşınan ürünler üzerindeki etkilerini ortaya koymak için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Kullanılan bölmeden çıkarma tekniklerinin oluşturduğu etkilerin farklılıklarının ortaya konması için Duncan's New Multiple Range Testinden yararlanılmıştır ($P \leq 0.05$).

Üretim teknikleri itibariyle gelir kaybı potansiyelinin belirlenmesinde, bölmeden çıkarmada ürünlerde meydana gelen ağır zarar (3) sonucu vasıf değişimi gerçekleştiği varsayımından hareketle, tomruğun kâğıtlık oduna, kâğıtlık odunun ise yakacak oduna dönüşmesi sonucunda oluşan gelir kaybı potansiyeli hesaplanmıştır. Bunun için vasıf değişimine konu ürün miktarı; deneme alanlarında ölçüm yapılan ürünlerden ağır zarara uğrama oranları esas alınarak belirlenmiştir. Buna bağlı olarak gelir kaybı potansiyelinin hesaplanmasında 2007 yılı açık arttırmalı satışlarından elde edilen ortalama tomruk-kâğıtlık odun ve kâğıtlık odun-yakacak odun birim satış fiyatı farklarından yararlanılmıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

Taşınan ürünlerde oluşan zarar derecesini tespit etmek için alınan deneme alanlarında, insan gücü ile bölmeden çıkarma için sürütme mesafesi 400-650 m, traktörle bölmeden çıkarma için 90-120 m, hava hattı için taşıma mesafesi 350-700 m arasında değişmektedir. Ölçüm yapılan

ürünlerin ortalama çap ve boylarının insan gücü ile taşıma yapılan deneme alanlarında 34.3-48.8 cm ve 4.3-4.9 m arasında, traktörle bölmeden yapılan deneme alanlarında 38.6-51.2 cm ve 3.8-4.7 m arasında, hava hattı ile bölmeden çıkarma yapılan deneme alanlarında ise 39.8-72.8 cm ve 3.5-4.5 m arasında olduğu belirlenmiştir. Taşınan ürünlerde oluşan zarar derecesi, insan gücüyle bölmeden çıkarılan ürünlerde 1.87-1.94, traktörle bölmeden çıkarılan ürünlerin 1.19-1.28 ve hava hattı ile bölmeden çıkarılan ürünlerde ise 0.46-0.57 olarak tespit edilmiştir (Tablo 2).

Ürünlerde oluşan zararlarda kullanılan bölmeden çıkarma tekniğinin etkisini belirlemek için istatistiki analiz yapılmıştır. Tek yönlü ANOVA sonucuna göre; kullanılan 3 değişik bölmeden çıkarma tekniğinin taşınan ürünlerde oluşan zararlar üzerinde önemli derecede etkili olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 3).

Taşınan ürünler üzerinde en fazla zarar insan gücü ile yapılan bölmeden çıkarma çalışmalarında oluşmuş (1.92) onu sırasıyla traktör (1.22) ve hava hattı ile (0.51) bölmeden çıkarma çalışmaları izlemiştir (Tablo 4).

Hava hattı ile bölmeden çıkarmada taşınan ürünlerin % 57.6'sı hiç zarar görmemiştir. Bu durum traktörle bölmeden çıkarılan ürünlerde % 14.6, insan gücü ile bölmeden çıkarılan ürünlerde % 6 olarak gerçekleşmiştir. Hava hattı ile bölmeden çıkarmada taşınan ürünler ağır zarara uğramamışken, traktörle bölmeden çıkarmada ürünlerin % 6.0'sı, insan gücü ile bölmeden çıkarma ise ürünlerin % 20'si ağır zarara uğramıştır.

Tablo 2. Deneme alanlarında belirlenen zarar dereceleri

Bölmeden Çıkarma Tekniği	Deneme Alanı	Bölme No	Sürütme/ Taşıma Mesafesi	Ortalama Ürün Çapı (cm)	Ortalama Ürün Boyu (m)	Ortalama Zarar Derecesi
İnsan gücü	M1	102	500	39.4	4.5	1.93
	M2	109	400	39.6	4.3	1.87
	M3	192	550	38.4	5.2	1.91
	M4	193	650	34.3	4.9	1.94
	M5	194	500	48.8	4.9	1.94
Traktör	S1	73	120	46.6	3.8	1.19
	S2	108	90	38.6	4.6	1.20
	S3	110	110	39.0	4.3	1.28
	S4	271	100	51.2	4.7	1.20
	S5	272	110	46.2	3.9	1.22
Hava hattı	Y1	49	450	39.8	3.9	0.54
	Y2	50	700	56.8	4.3	0.51
	Y3	55	550	72.8	3.5	0.57
	Y4	70	350	34.7	4.1	0.46
	Y5	289	400	46.0	4.5	0.49

Tablo 3. Bölmeden çıkarma tekniklerinin taşınan ürünlerde oluşan zarar üzerindeki etkisini gösteren ANOVA sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kareler	F-Değeri	Önem Düzeyi
Gruplar arası	492.805	2	246.403	399.300	0.000
Gruplar içi	923.778	1497	0.617		
Toplam	1416.583	1499			

Tablo 4. Taşınan ürünler üzerinde oluşan zarar dereceleri

Bölmeden çıkarma teknikleri	Zarar derecesi (%)				Ortalama zarar Derecesi
	0	1	2	3	
İnsan gücü	6.0	22.0	52.0	20.0	1.918a
Traktör	14.6	55.0	24.2	6.2	1.220b
Hava hattı	57.6	33.4	9.0	0.0	0.514c

Farklı harfler grupların birbirinden önemli derecede farklı olduğunu ifade etmektedir, $p \leq 0.05$

Taşınan ürünlerde oluşan zararlar, ürünlerin değer kaybına uğramasına neden olmaktadır. Özellikle insan gücü ile sürütmede, uzun mesafelerde zemin üzerinde kayan tomrukların uç kısımları hasar görmekte, kayalık alanlarda zaman zaman çatlamlar ve yarılmalar meydana gelmektedir (Şekil 4). Bu durum traktörle bölmeden çıkarmada ürünlerin çekildiği güzergahın daha uygun seçilebilmesine bağlı olarak insan gücüyle bölmeden çıkarmaya oranla daha az olmaktadır. Hava hattı ile taşınan ürünlerde ise, taşıma sırasında ürünler çoğunlukla yerle temas etmediğinden zararlar en aza inmektedir.

Şekil 4. Taşınan ürünlerde oluşan zararlar

Yöntem bölümünde yapılan varsayım gereği, ürünler üzerinde oluşan zararların ekonomik boyutunun değerlendirilmesinde, zarar derecesinin 3 (ağır zarar) olduğu durumda ürünlerin vasıf değiştirdiği ve ağır zarara maruz kalan tomrukların kâğıtlık oduna, kâğıtlık odunların da yakacak oduna dönüştüğü kabul edilmiştir. Buradan hareketle yapılacak değerlendirmede kullanılmak üzere deneme alanlarının içerisinde bulunduğu bölmelerde, 2007 yılında bölmeden çıkarılan ürün miktarları ve bölme alanları belirlenmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Deneme alanlarında 2007 yılı içerisinde yapılan üretim miktarları

Bölmeden Çıkarma Tekniği	D.A. No	Bölme No	Bölme Alanı (ha)	Damga Miktarı (m ³)	Üretim Miktarı	
					Tomruk (m ³)	Kâğıtlık (m ³)
İnsan Gücü	M1	102	25.5	720	181.734	512.860
	M2	109	30.0	650	265.709	203.484
	M3	192	16.5	1608	815.818	370.793
	M4	193	30.0	335	178.254	71.304
	M5	194	32.0	263	162.929	27.202
Traktör	S1	73	33.5	1162	130.593	965.868
	S2	108	24.0	738	287.351	254.192
	S3	110	18.0	281	-	234.845
	S4	271	36.5	1121	255.511	242.670
	S5	272	32.5	1912	337.330	1002.905
Hava Hattı	Y1	49	6.0	370	119.083	208.287
	Y2	50	19.5	757	176.603	320.543
	Y3	55	66.5	340	483.079	597.301
	Y4	70	30.0	442	63.348	376.332
	Y5	289	32.0	2175	924.518	539.982
Toplam			432.5	12874	4381.86	5928.568

Üretim teknikleri itibariyle gelir kaybı potansiyelinin belirlenmesinde, ağır zarar sonucu vasıf değişimine konu olan ürün miktarları esas alınmıştır. Buna göre, hava hattı ile bölmeden çıkarılan ürünlerde herhangi bir vasıf değişimi olmadığından, gelir kaybı potansiyeli de söz konusu olmamıştır. Ancak, insan gücü ve traktörle bölmeden çıkarılan ürünlerin sırasıyla % 20 ve % 6'sının ağır zarara maruz kalarak, vasıf değişimine uğradığı belirlenmiştir. Her iki teknik yardımıyla bölmeden çıkarılan ürünlerden; tomruğun kâğıtlık, kâğıtlık odunun da yakacak oduna dönüşmesi sonucu ortaya çıkan vasıf değişim miktarları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan gelir kaybı potansiyeli Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Ağır zarar sonucu vasıf değişimine konu olan ürün miktarı ve gelir kaybı potansiyeli

Bölmeden Çıkarma Tekniği	Ürün Çeşidi	Ağır zarar oranı (%)	Sınıf değişim miktarı (m ³)	Birim Satış Fiyatı Farkı (YTL)	Gelir Kaybı Potansiyeli (YTL)
İnsan Gücü	Tomruk	20	401.111	55	22061
	Kâğıtlık	20	296.411	85	25195
Traktör	Tomruk	6	64.518	55	3549
	Kâğıtlık	6	172.371	85	14652
Toplam			934.411		65457

Buna göre; 2007 yılı açık artırılmalı orman emvali satışları esas alındığında vasıf değişimi sonucunda tomruğun kâğıtlık oduna, kâğıtlık odunun da yakacak oduna dönüşmesiyle birim ürün satış fiyatında kaba bir tahminle %25 ile % 70 oranlarında bir azalma olmuştur. Deneme alanlarında tomruktan kâğıtlık oduna ve kâğıtlık odundan yakacak oduna olmak üzere toplam 934.411 m³ ürünün vasıf değiştirdiği dikkate alındığında, birim satış fiyatı farklarından hareketle oluşan gelir kaybı potansiyeli 65457 YTL olarak belirlenmiştir. Bir başka ifadeyle deneme alanlarında üretilen ve vasıf değişimine konu olanları da içeren ürünlerin piyasada değerlendirilmesi sonucu elde edilecek gelirin yaklaşık % 7'si kadar bir gelir kaybı potansiyeli söz konusu olmaktadır.

4. Sonuçlar ve Öneriler

Bölmeden çıkarılan ürünler üzerinde oluşan zararları en aza indirebilmek için, uygun bölmeden çıkarma tekniğinin seçilmesi gerekmektedir. Çalışmaya göre taşınan ürünlere en az zararı veren bölmeden çıkarma tekniği hava hattı ile bölmeden çıkarma olarak görülmektedir. Çalışmanın yapıldığı Artvin yöresinde, yüksek arazi eğiminin varlığı, buna bağlı olarak orman yol yoğunluğunun düşük olması beraberinde uzun sürütme mesafelerini getirmektedir. Bu nedenle hava hatları ile bölmeden çıkarma taşınan ürünlere en az zarar verilmesi açısından Artvin yöresi için en uygun bölmeden çıkarma tekniği olarak görülmektedir. Hava hatlarının yoğun üretim

mevsiminde yetersiz kalması, satın alma ve işletme masraflarının yüksek olması gibi nedenlerle ihtiyacı tam olarak karşılayamamaktadır. Bu durum, yörede insan gücüyle ve traktörle bölmeden çıkarmanın tekniklerinin de kullanılmasına neden olmaktadır. İnsan gücü ve traktörle bölmeden çıkarmada oluşan zararları en aza indirebilmek amacıyla; kar üstünde sürütme, zeminin uygun olduğu sürütme şeritlerini seçme ve/veya tesis etme, kayalık ve taşlık zeminlerde hava hatlarını tercih etme gibi önlemler alınabilir.

Araştırma kapsamında yapılan ölçüm ve tespitler neticesinde taşınan ürünler üzerinde oluşan zararların; kırılma, yarıma, çatlama, ezilme vb. şeklinde meydana geldiği görülmüştür. Özellikle sürütmeye bağlı olarak tomrukların uç kısımlarında önemli zararlar oluşmuştur. Bölmeden çıkarma tekniğine bağlı olarak ortaya çıkan bu zararlar, ürünler üzerinde nitelik ve bazen de nicelik kayıplarına da sebebiyet vermiştir. Öyle ki bu zararlar; taşınan ürünlerin zaman zaman vasıf değiştirmesine neden olarak elde edilmesi düşünülen yapacak odunların, bölmeden çıkarma sonucunda yakacak oduna dönüşmesine yol açmıştır.

Ağır zarara maruz kalmış ürünlerin birim satış fiyatları, zarara maruz kalmamış olanlara oranla daha düşük gerçekleşmektedir. Bu durum, zarara maruz ürünlerin orman işletmesini dikkate değer bir gelir kaybına uğratma potansiyeline sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir. Nitekim, satış istiflerinin oluşturulmasında, bölmeden çıkarma sırasında zarara uğramış tomrukların da (zarara uğramamışlarla aynı) istiflerde yer alması, açık arttırmada istif başına teklif edilecek fiyatın artmasını engellemektedir. Dolayısıyla, uygun bölmeden çıkarma tekniklerinin seçiminde tekniğin ekonomik gelir kaybı potansiyeli dikkate alınmalı ve satışa sunulacak emvalin hiç zarar görmeksizin veya en az zararla depoya ulaştırılması sağlanmalıdır.

Teşekkür

Bu çalışma Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TUBİTAK) tarafından 106 O 054 nolu proje ile desteklenmiştir.

Kaynaklar

- Acar, H. H., 1998.** Transport Tekniği ve Tesisleri. KTÜ Orman Fakültesi Yayın No: 56, Trabzon, 235s.,
- Acar, H.H. ve Eroğlu, H. 2003.** Dağlık Arazide Üretilen İnce Çaplı Odunların Fiberglass Yöntemi ile Bölmeden Çıkarılması İmkanları Üzerine Bir Araştırma, KTÜ Araştırma Fonu, Proje No: 22.113.001-2.
- Bayoğlu, S., 2001.** Orman Transport Tesis ve Taşıtları, İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi, Yayın no: 765, İstanbul.,
- Bertault, J.G. ve Sist, P., 1997.** An Experimental Comparison of Different Harvesting Intensities with Reduced-Impact and Conventional Logging in East Kalimantan, Indonesia, Forest Ecology and Management, Volume 94, p. 209-218.
- Costa, P.M. ve Tay, J., 1996.** Reduced-Impact Logging in Sabah, Malaysia, IUFRO World Forestry Conference, Finland.
- Dykstra, D. ve Heinrich, R., 1996.** FAO Model Code of Forest Harvesting Practice, FAO, Rome, 85 p.
- Eker, M., Acar, H.H., 2005.** Orman Yolları ve Üretim Faaliyetlerinde Çevresel Etkilerin Azaltılmasına Yönelik Bazı Uygulama Önlemleri, 1. Çevre ve Ormanlık Şurası "Tebliğleri", s381-388, Antalya.
- Erdaş, O., 1986.** Odun Hammaddesi Üretimi, Bölmeden Çıkarma ve Taşıma Safhalarında Sisteme Seçimi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fak. Dergisi, Cilt:9, sayı :1-2.

- Eroğlu, H., 2007.** A Theoretical Approach for Determining Environmental Hazards Caused by Technical Forestry Operations, Proc. International Symposium, The 150th Anniversary of Forestry Education in Turkey: Bottlenecks, Solution, and Priorities in the context of Functions of Forest Resources, p.374-383. Istanbul, Turkey.
- FAO, 1997.** Reduced Impact Timber Harvesting in the Tropical Natural Forest in Indonesia. Forest Harvesting Case-Study 11, Rome.
- Holmes, T.P., Blate, G.M., Zweede, J.C., Pereira, R., Barreto, P., Boltz, F. ve Bauch, R., 2002.** Financial and Ecological Indicators of Reduced Impact Logging Performance in the Eastern Amazon, Forest Ecology and Management, Volume 163, p. 93-110.
- Johns, J.S., Barreto, P. ve Uhl, C., 1996.** Logging Damage During Planned and Unplanned Logging Operations in the Eastern Amazon, Forest Ecology and Management, Volume 89, p.59-77.
- Sist, P., Sheil, D., Kartawinata, K. ve Priyadi, H., 2002.** Reduced-Impact Logging in Indonesian Borneo: Some Results Confirming the Need for New Silvicultural Prescriptions, Forest Ecology and Management, Volume 163, p. 1-13.

YANGIN HELİKOPTERLERİNDE GÖREV YAPAN HAVA DESTEK VE İLK MÜDAHALE EKİBİNİN SOSYAL DURUMLARININ VE ÇALIŞMA KOŞULLARININ İNCELENMESİ

Abdullah E. AKAY¹

Hasan SERİN²

Neşe YENİLMEZ³

¹ Doç.Dr., KSÜ Orman Fakültesi, 46060 Kahramanmaraş, akay@ksu.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr., KSÜ Orman Fakültesi, 46060 Kahramanmaraş, hasanserin@ksu.edu.tr

³ KSÜ Orman Fakültesi, 46060 Kahramanmaraş, neseyenilmez@ksu.edu.tr

Özet

Ormancılık faaliyetleri arasında yer alan en güç ve tehlikeli işlerin başında orman yangınları ile mücadele gelmektedir. Orman yangınları ile mücadele çalışmalarında görev alan ekipler arasında ilk müdahale ekibi ve hava destek ekibi yangınların kısa sürede kontrol altına alınabilmesinde çok önemli ve tehlikeli bir görevi yerine getirmektedir. İlk müdahale ekibi hava destek ekibi vasıtası ile hava yolu kullanılarak (helikopter) sahaya ulaşmakta ve yangına ilk müdahaleyi gerçekleştirmektedir. Ülkemizde orman yangın işçilerinin sosyal durumları ve çalışma koşulları ile ilgili sınırlı sayıda bilimsel çalışma bulunurken hava destek ekibi ve ilk müdahale ekibi ile ilgili çalışmalar yetersiz sayıdadır. Bu çalışmada, Antalya'da yer alan Manavgat-Türkbeleni'nde konuşlanmış ilk müdahale ve hava destek ekibinde görev alan personelin çalışma koşulları incelenmiş ve anket çalışması yapılarak sosyal durumları araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yangın işçilerinin sosyal durumu, çalışma koşulları, yangın helikopteri, Antalya

Investigating the Social Status and Working Conditions of Aerial Support Team Working in Fire Helicopters and Initial Action Teams

Abstract

Fire fighting in forest fires is one of the most difficult and dangerous jobs in forestry activities. Among the teams working in fire fighting activities first action team and aerial support team performing very important and dangerous task for controlling the forest fires in short amount of time. The first action team arrive the fire area by aerial support team through airway (helicopter) and initiates the first fire extinguishing activity. In Turkey, there are limited number of studies on social status and working conditions of forest fire workers while there are insufficient number of studies about aerial support team and first action team. In this study, working conditions of personnel working in first action and aerial support team located in Manavgat-Türkbeleni in Antalya were investigated and their social statuses are researched by a questionnaire.

Keywords: Social status of fire workers, working conditions, fire helicopter, Antalya

1. Giriş

Ülkemizde Marmara bölgesi ile Akdeniz bölgesinde yer alan sahil şeridi boyunca uzanan ve özellikle kızılçam ve maki sahalarının yoğunlukta olduğu bölgede, yaklaşık 3 milyon hektar normal koru ve 2,5 milyon hektar bozuk koru olmak üzere toplam 5,5 milyon hektar orman alanı yangına birinci dereceden hassastır (OMO, 2008). Bölge müdürlükleri dikkate alındığında, 1997-2006 yılları arasındaki yangın istatistiklerine göre yıllık ortalama yanan alanlara ilişkin veriler Tablo 1'de gösterilmektedir. Buna göre, yıllık ortalama yangın alanı bakımından Muğla, Antalya ve Balıkesir Orman Bölge Müdürlükleri ilk üç sırada yer almaktadır.

Yangınla mücadele ekipleri; ilk müdahale ekibi, hazır kuvvet ekibi, gezici ekip, arasöz ekibi ve hava destek (helikopter ve uçak) ekibi olmak üzere beş gruba ayrılmaktadır (Akay ve ark., 2008a). Orman yangınları ile ilk mücadeleye ilk müdahale ekibi başlamaktadır. İlk müdahale ekibini yangın sahasına hava yolu ile (helikopter) ulaştıran hava destek ekibi, hava ve yer ekibi

olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Hava destek ekibinde görev yapmak üzere, Orman Genel Müdürlüğü (OGM) tarafından her yıl su taşıma haznesine sahip yangın helikopterleri kiralanmaktadır (Akay ve ark., 2008b).

Tablo 1. Yıllık ortalama yanan alanın bölge müdürlüklerine göre dağılımı (OGM, 2006).

Orman Bölge Müdürlükleri	Yangın Alanı (ha)	Oran (%)
Muğla	1241	14,92
Antalya	1048	12,60
Balıkesir	790	9,50
İzmir	745	8,96
Adana	743	8,93
Çanakkale	560	6,73
Diğerler Müdürlük	3189	38,35

İlk müdahale ve hava destek ekibinde görev alan personel buldukları yangın hareket merkezlerinde işgünü boyunca alarm durumunda beklemektedirler. Yangın ihbarı aldıklarında, hava destek ekibi helikopteri uçuşa hazır duruma getirirken ilk müdahale ekibi de ekipmanları ile birlikte helikopterdeki yerlerini almakta ve yangın sahasına hava yolu ile intikal etmektedir. Yangın sahasında çalışma ortamı koşulları (zor arazi şartları, aşırı sıcaklık, yoğun duman ve toz, vb.), ormancılıkta en güç ve tehlikeli iş ortamlarının başında gelmektedir (Akay ve Yenilmez, 2007). Çalışma koşulları işçi sağlığı, işçi güvenliği ve iş verimliliği üzerinde olumsuz etkiler doğurmaktadır (Hayta, 2007).

Çalışanların sosyal durumlarındaki yetersizlik ve buna bağlı olarak meydana gelebilecek moral ve motivasyon kayıpları da işin verimliliğini etkileyen önemli faktörlerdendir (Tunay ve ark., 2006). Ayrıca, kesintisiz iş günü ve sürekli alarm durumunda beklemek personel üzerinde tedirginlik ve stres meydana getirmekte ve bu durum iş kazası riskini arttırmaktadır (Hayta, 2007). Bu nedenle, orman yangınları ile mücadele çalışmalarında görev alan personelin sağlık ve iş güvenliği koşullarının iyileştirilebilmesi ve orman yangınları ile etkin mücadele edilebilmesi için mevcut durumun bilimsel veriler ve yöntemlerle ortaya konulması gerekmektedir.

Ülkemizde orman yangınları ile mücadelede görev yapan orman işçilerinin çalışma koşulları ve sosyal durumları ile ilgili çeşitli bilimsel çalışmalar bulunmakla birlikte yangın söndürme çalışmalarında görev yapan hava destek ve ilk müdahale ekibinin çalışma koşulları ve sosyal durumları konusunda az sayıda çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada, birinci dereceden yangına hassas kızılçam ormanlarının yoğunlukla bulunduğu Antalya ilinde Manavgat-Türkbeleni’nde konuşlanmış hava destek ve ilk müdahale ekibinde görev alan personelin çalışma koşulları ve sosyal durumları anket çalışması yapılarak tespit edilmiştir. Antalya Orman Bölge Müdürlüğü’nde 1997-2006 yılları arasındaki yangın istatistiklerine göre yıllık ortalama yangın sayısı 223 olup (OMO, 2008), 2007 yılı yangın mevsiminde (Mayıs-Eylül) 5 ay içinde 265 adet çıkmış ve toplam 2093,19 hektar orman alanı yanmıştır (Anonim, 2007).

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmaya konu olan Manavgat-Türkbeleni yangın hareket merkezi Manavgat şehir merkezinde konuşlanmakta ve Antalya Orman Bölge Müdürlüğü, Manavgat Orman İşletme Müdürlüğü sınırlarında yer almaktadır (Şekil 1). Yangınla mücadele çalışmalarında kullanılan Rus yapımı “Mil Mi-8MTV-1” yangın söndürme helikopteri OGM tarafından yangın sezonu için kiralanmıştır (Şekil 2). Bu helikopter, gövde altına yerleştirilen su taşıma haznesi ile 2,5 ton su taşıyabilmektedir ve toplam 20 kişi taşıma kapasitesine sahiptir. Maksimum havalanma ağırlığı, motor gücü ve maksimum uçuş hızı sırası ile 13000 kg, 2200 hp ve 220-230 km/saat’tir (Rosoboronexport, 2008).

Şekil 1. Hava ekibinin konuşlandığı Arsuz-Uluçınar bekleme noktası.

Şekil 2. Manavgat-Türkbeleni’nde konuşlanmış Mil Mi-8MTV-1 tipi helikopter

Bu çalışmada, yangın hareket merkezinde görev alan ilk müdahale ekibinden 7 personel, hava destek ekibinde 2 pilot, 1 yardımcı pilot ve 2 mühendisle yüz yüze görüşme yöntemi kullanılarak anket çalışması yapılmıştır. Anket sorularının açık, net ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir. Personelin sosyal durumlarını ve çalışma koşullarını ortaya koymak amacıyla 22, iş güvenliği konusuna yönelik 18 ve sağlık problemlerine ilişkin 16 olmak üzere toplam 56 soru sorulmuş.

Anket çalışması sonucunda elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS istatistik paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Sonuçların değerlendirilmesi aşamasında işçilerin sosyal durumu, iş sağlığı, iş güvenliği ve çalışma koşulları ile yaş grupları ve eğitim durumu arasında çapraz tablolar geliştirilmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

Yangınla mücadelede görev alan ilk müdahale ve hava destek ekibinin sosyal durumlarını ortaya koymak için dikkate alınan faktörler şunlardır; yaş, medeni durumu, eğitim durumu, uzmanlık alanı, yabancı dil, çalışma süresi, mesleki yeterlilik, gelir durumu ve beslenme ve barınma koşulları. Anket sorularına verilen cevaplar incelendiğinde, personelin yaş aralığı 22-51 ve ortalama yaş 35 ($\pm 10,30$) olarak tespit edilmiştir. Yaş gruplarına bakıldığında, 15-24 yaş grubunda % 17, 25-34 yaş grubunda % 33, 35-44 yaş grubunda % 25 ve 45 yaş ve üzerindeki %25 oranında olduğu belirlenmiştir. Personelin tamamı dikkate alındığında,

çalışanların %65'inin 45 yaşın altında olduğu görülmüştür. İlk müdahale ekibi incelendiğinde, personelin yaklaşık %86'sının 35 yaş altında olduğu bulunmuştur.

Personelin medeni hali incelendiğinde, çalışanların %66,7'sinin evli olduğu görülmüştür. Eğitim durumları dikkate alındığında ilkokul ve üniversite mezunlarının %75'inin ve lise mezunlarının %66,7'si evli olduğu bulunmuştur. Bekar olan personelin büyük bir çoğunluğunun 25 yaşın altında olduğu tespit edilmiştir.

Personelin eğitim durumu incelendiğinde, ilk müdahale ekibinin %57,1'i ilkokul, %14,3'ü ortaokul ve %28,6'sının lise mezunu olduğu belirlenmiştir. Hava destek ekibinde 2 Ukraynalı pilot, 1 Türk yardımcı pilot ve 2 Türk mühendis bulunmaktadır. Türk pilot iyi seviyede İngilizce diğer yabancı pilotlar ise düşük seviyede İngilizce bilmektedir.

Çalışma süreleri incelendiğinde, personelin tamamı için çalışma süresi aralığı 1-17 yıl ve ortalaması 6,8 yıl (\pm 6,5) olarak belirlenmiştir. Personelin %66,7'sinin 5 yılın altında, %16,6'sının 6-15 yıl arasında ve %16,7'sinin 15 yıldan daha fazla çalıştığı tespit edilmiştir. İlk müdahale ekibinde görev alan personelin çalışma süreleri incelendiğinde, %71,4'ünün 3 yıl ve diğerlerinin 1 yıla yakın süredir çalıştığı ortaya çıkmıştır. Buna göre, ilk müdahale ekibinin tamamının 3 yıl ve daha kısa süre iş tecrübesine sahip olduğu görülmektedir. Hava destek ekibinde görev yapan personelin ortalama 15 yıl iş tecrübesine sahip oldukları bulunmuştur. Hava destek ekibinin bir yıl içindeki ortalama uçuş sürelerinin 250-300 saat arasında olduğu belirlenmiştir.

Yangınla mücadele çalışmalarında mesleki bilgi ve beceri konusunda personelin %25,0'i kendisini kısmen yeterli, %66,7'si yeterli ve %8,3'ü ise çok yeterli bulduklarını belirtmişlerdir. Yaş grupları dikkate alındığında, 15-24 yaş grubunun tamamı ve 25-34 yaş grubunun %25'i kendisini kısmen yeterli ve %75'i yeterli bulurken, 35 yaş ve üzerindeki personelin kendilerini bilgi ve beceri olarak yeterli/çok yeterli bulduklarını belirtmişlerdir.

Personelin aldıkları ücretlerin yeterliliği konusunda, çalışanların %75'inin aldıkları ücreti yetersiz ve kısmen yeterli bulurken, %25'inin yeterli buldukları tespit edilmiştir. Eğitim grupları dikkate alındığında, eğitim düzeyi lise ve altında olan personelin gelirler seviyelerini yetersiz/kısmen yeterli bulurken, üniversite mezunlarının %75'inin yeterli buldukları belirlenmiştir. Personelin barınma koşulları ile ilgili verdikleri bilgilere göre personelin %33,3 koşulları yetersiz bulurken, %58,4'ü kısmen yeterli ve %8,3'ü yeterli bulmuştur. Yaş grupları incelendiğinde, 25 yaş ve üzerinde bulunanlar barınma koşullarının yetersiz/kısmen yeterli olduğunu belirtirken, 25 yaş altındakilerin yarısı kısmen yeterli bulunduğunu belirtmiştir.

Çalışma saatleri süresince yeterli ve dengeli beslenme olanaklarını incelendiğinde, personelin %50'si yetersiz, %41,7'si kısmen yeterli ve %8,3'ü yeterli bulmuştur. Yaş gruplarına göre, 35 yaş altındaki personelin tamamı beslenme olanaklarını yetersiz bulurken, 35-44 yaş grubunun %66,7'si kısmen yeterli ve %33,3'ü yeterli bulmuştur. 45 yaş ve üzerindeki personelin tamamı beslenme olanaklarını kısmen yeterli bulduklarını belirtmişlerdir.

Anket sırasında ilk müdahale ekibi ile yapılan görüşmeler sırasında haftalık izin haklarını yeterli miktarda kullanamadıkları ortaya çıkmıştır. Bu durum, çalışanların fiziksel ve psikolojik sağlık durumlarını olumsuz yönde etkileyerek moral ve motivasyon kaybına neden olmaktadır. Sonuç olarak, yeterli miktarda izin kullanılmaması iş verimini düşürebilmekte ve iş kaza riskini arttırabilmektedir.

Yangınla mücadelede görev alan ilk müdahale ve hava destek ekibinin çalışma koşullarından kaynaklanan sorunları ortaya koymak için şu faktörler dikkate alınmıştır; yaralanmalar (Eklem burkulması, Kol-ayak kırılması, Yanıklar ve Kesik ve çizikler), yangınla mücadele aşamalarında çalışma ortamının zorluk dereceleri ve yangınla mücadelede organizasyonun genel olarak yeterliliği (Tablo 2).

Tablo 2. Yangınla mücadelede görev alan personelin çalışma koşulları ve bunların yaş grubu ve eğitim durumuna göre dağılımı.

		Yok	Düşük Derecede	Orta Derecede	İleri Derecede	Yaş Grubu ¹				Eğitim Durumu ¹			
						15-24	25-34	35-44	45-	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite
Yaralanmalar	Ekleme burkulması	%41,7	%41,7	%16,6	--	%100	%100,0	%33,3	--	%100	%100	%66,7	--
	Kol-ayak kırılması	%100	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
	Yanıklar	%75,0	%25,0	--	--	--	%50	%33,3	--	%50	%100	--	--
	Kesik ve çizikler	%41,7	%16,7	%41,6	--	%100	%100	%33,3	--	%100	%100	%66,7	--
Yangınla mücadele aşamalarının zorluk derecesi	Havalandırma	%60	%60	--	--	--	--	%50	%66,7	--	--	--	%50
	Su alma	--	%20	%80	--	--	--	%100	%66,7	--	--	--	%75
	Dolu Uçuş	--	%40	%60	--	--	--	%50	%66,7	--	--	--	%50
	Su boşaltma	--	--	%80	%20	--	--	%100	%100	--	--	--	%100
	Boş uçuş	%40	%60	--	--	--	--	%50	%66,7	--	--	--	%75,0
Yangınla mücadelede Organizasyonun genel olarak yeterliliği						Yaş Grubu ²				Eğitim Durumu ²			
	Yetersiz	Kısmen Yeterli	Yeterli	Çok Yeterli	15-24	25-34	35-44	45-	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	
	%9,0	%45,5	%45,5	--	--	%75,0	%33,3	%66,7	%50,0	--	%100	%50,0	

¹ Yaş gruplarına ve eğitim durumuna göre tabloda verilen çalışma koşullarından düşük, orta ve ileri derecede etkilenenler.

² Yaş gruplarına ve eğitim durumuna yangınla mücadelede organizasyonu genel olarak yetersiz/kısmen yeterli bulunanlar.

Yaralanmalardan kaynaklanan rahatsızlıklar incelendiğinde, en çok eklem burkulmaları (%58,3 düşük/orta derecede) ve kesikler/çizikler (% 58,3 düşük/orta derecede) görülürken bunu yanıklar (%25,0 düşük derecede) takip etmektedir. Görev alanları dikkate alındığında, ilk müdahale ekibinin daha çok eklem burkulmaları (%50'si) yaşadığı anlaşılmaktadır. Yaş grupları dikkate alındığında, 25-34 yaş grubundaki personelde %25 ve 35-44 yaş grubundakilerde ise %33,3 oranında orta derecede eklem burkulmaları meydana geldiği belirlenmiştir. Kesik ve çizik ile ilgili yaralanmalar incelendiğinde, 15-24 yaş grubundakilerin %50'sinde, 25-34 yaş grubundakilerin %75'inde ve 35-44 yaş grubundakilerde ise %33,3'ünde orta derecede yaralanmalar görülmüştür. Eğitim durumuna göre incelendiğinde, ilkokul mezunu personelde eklem burkulmalarından (%50 orta derecede) ve kesik/çiziklerden (%75 orta derecede) kaynaklanan yaralanmaların daha fazla görüldüğü tespit edilmiştir.

Yangınla mücadele aşamalarında çalışma ortamının zorluk derecelerini değerlendirirken yangın helikopterinin her bir seferde gerçekleştirdiği iş aşamaları dikkate alınmıştır: havalandırma, su alma, dolu uçuş, su boşaltma ve boş uçuş. Değerlendirmede sadece hava ekibinde görev alan personelin görüşleri dikkate alınmıştır. Helikopterin iş aşamalarında, en güç aşamanın su boşaltma (%80 orta derecede ve %20 ileri derecede) olduğu görülürken bunu su alma (%80 orta derecede) ve dolu uçuş (%60 orta derecede) takip etmektedir. Yaş gruplarına göre, 35-44 yaş grubundakiler (%50'si orta derecede ve %50'si ileri derecede) ve 45 yaş ve üzerindeki (%100 orta derecede) su boşaltmayı en güç aşama olduğunu düşünmektedir.

Yangınla mücadele çalışmalarında organizasyonun yeterliliği incelendiğinde, personelin %54,5'i organizasyonun yetersiz ve kısmen yeterli olduğunu belirtmiştir. Yaş grupları dikkate alındığında, 25-34 yaş grubundakilerin %25'i organizasyonu yetersiz ve %50'si kısmen yeterli bulurken, 35-44 yaş grubundakilerin %33,3'ü ve 45 yaş ve üzerindeki %66,7'si organizasyonu kısmen yeterli bulduklarını belirtmişlerdir. Eğitim durumuna göre incelendiğinde, ilkokul mezunu çalışanların %25'i organizasyonu yetersiz ve %25'si kısmen yeterli bulurken, lise mezunlarının tamamı ve üniversite mezunlarının %50'si organizasyonu kısmen yeterli bulmuşlardır.

Bu çalışmada, yangınla mücadelede görev alan personelin iş güvenliği problemlerine ilişkin olarak şu faktörler dikkate alınmıştır; yangınla mücadele çalışmalarında kaza riski, yangınla mücadele çalışmalarında ilk yardım, yangınla mücadele konusunda mesleki eğitim ve koruyucu elbise ve ekipman kullanımı yer almaktadır (Tablo 3). Helikopterin iş aşamalarının kaza riskleri

dikkate alındığında, personelin su alma aşamasını (%100 orta derecede) en riskli aşama olarak değerlendirdiği görülmüştür. Kaza riskini arttıran nedenlerin başında su alma aşamasında helikopterin su taşıma haznesinin çeşitli objelere (kaya, ağaç kökleri vb.) takılarak helikopterin dengesini bozması gelmektedir. Su boşaltma aşaması için ise personelin %60 orta ve %20 ileri derecede riskli aşamalar olduğunu bildirmiştir. Su boşaltma aşamasında, yoğun duman pilotların görüş mesafesini sınırlamakta ve suyu boşaltacağı alana yaklaşmasını zorlaştırmaktadır. Yaş gruplarına bakıldığında, 35-44 yaş grubundakiler (%50'si orta derecede ve %50'si ileri derecede) ve 45 yaş ve üzerindekiiler (%66,7'si orta derecede) su boşaltmayı en güç aşama olduğunu düşünmektedir.

İlk yardım imkanlarının yeterliliği incelenirken ilk yardım malzemeleri, ilk yardım personeli ve ilk yardım eğitimi dikkate alınmıştır. İlk yardım malzemeleri incelendiğinde, çalışanların %33,3'ü malzemelerin yetersiz, %41,7'si kısmen yeterli ve %25'i ise yeterli bulduklarını belirtmişlerdir. İlk yardım personelinin yeterliliğine bakıldığında, çalışanların %66,7'si personeli yetersiz, %25'i kısmen yeterli ve %8,3'ü ise yeterli görmektedir. İlk yardım eğitimi dikkate alındığında ise, çalışanların %25'i eğitimi yetersiz, %41,7'si kısmen yeterli ve %33,3'ü ise yeterli bulduklarını belirtmişlerdir. Yaş gruplarına göre incelendiğinde, 35 yaşın altındaki personelin tamamı ilk yardım imkanlarını yetersiz/kısmen yeterli bulmaktadır.

Tablo 3. Yangınla mücadelede görev alan personelin iş güvenliği problemleri ve bunların yaş grubu ve eğitim durumuna göre dağılımı.

		Yok	Düşük Derecede	Orta Derecede	İleri Derecede	Yaş Grubu ¹				Eğitim Durumu ¹			
						15-24	25-34	35-44	45-	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite
Yangınla mücadele çalışmalarında kaza riski	Havalanma	%20,0	%80,0	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
	Su alma	--	--	%100	--	--	--	%100	%100	--	--	--	%100
	Dolu Uçuş	--	%80,0	%20,0	--	--	--	%50,0	--	--	--	--	--
	Su boşaltma	--	%20,0	%60,0	%20,0	--	--	%100	%66,7	--	--	--	%75,0
	Boş uçuş	%100	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
		Yetersiz	Kısmen Yeterli	Yeterli	Çok Yeterli	Yaş Grubu ²				Eğitim Durumu ²			
						15-24	25-34	35-44	45-	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite
Yangınla mücadele çalışmalarında ilk yardım	İlk yardım malzemeleri	%33,3	%41,7	%25,0	--	%100	%100	%66,7	%33,3	%100	%100	%100	%25,0
	İlk yardım personel	%66,7	%25,0	%8,3	--	%100	%100	%66,7	%100	%100	%100	%100	%75,0
	İlk yardım eğitimi	%25,0	%41,7	%33,3	--	%100	%100	%33,3	%33,3	%100	%100	%100	%75,0
Yangınla mücadele konusunda mesleki eğitim	Teorik eğitim	--	%16,7	%83,3	--	--	%25,0	--	%33,3	%25,0	--	--	%25,0
	Uygulamalı eğitim	--	%50,0	%50,0	--	--	%25,0	%66,7	%100	%50,0	--	--	%100
Koruyucu elbise ve ekipman kullanımı	Koruyucu Kask	--	%44,4	%55,6	--	--	%50,0	%100	--	%50,0	%100	%33,3	--
	Koruyucu Gözlük	%11,1	%55,6	%22,2	%11,1	%100	%50,0	%100	--	%75,0	%100	%66,7	--
	Koruyucu Maske	%100	--	--	--	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100
	Koruyucu Kulaklık	%100	--	--	--	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100
	Koruyucu Eldiven	%100	--	--	--	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100
	Koruyucu Mont	%100	--	--	--	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100
	Koruyucu Pantolon	%100	--	--	--	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100
	Koruyucu Bot	%100	--	--	--	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100

¹Yaş gruplarına ve eğitim durumuna göre kaza riskini orta/ileri derecede bulanlar.

²Yaş gruplarına ve eğitim durumuna göre ilk yardım konusundaki desteği, mesleki eğitimi ve koruyucu elbise ve ekipmanları yetersiz/kısmen yeterli bulanlar.

Yangınla mücadele konusunda verilen teorik ve uygulamalı eğitimin yeterliliği incelendiğinde, personelin çoğunluğu (%83,3) teorik eğitimi orta derecede yeterli bulurken, uygulamalı eğitimin yeterli (%50) ve kısmen yeterli (%50) olduğunu belirtmişlerdir. Yaş gruplarına göre, 45 yaşın altındakilerin hemen hemen tamamı teorik eğitimin yeterli olduğunu düşünürken, 45 yaş ve üzerindekiilerin ise %66,7'si teorik eğitimi yeterli bulmuşlardır. Uygulamalı eğitim incelendiğinde, 35 yaşın altındaki çalışanların büyük bir çoğunluğu uygulamalı eğitimi yeterli bulurken, 35 yaş ve üzerindekiilerin eğitimi kısmen yeterli buldukları tespit edilmiştir. Üniversite mezunları genel olarak teorik eğitimi %75,0 oranında yeterli bulurken, uygulamalı eğitimi yetersiz bulduklarını belirtmişlerdir.

Koruyucu elbise ve ekipman kullanımını değerlendirmek için personelin yangınla mücadele çalışmalarında koruyucu kask, gözlük, maske, kulaklık, eldiven, mont, pantolon ve bot

kullanımının yeterliliği incelenmiştir. Personel çalışma sırasında koruyucu kask (%100) ve gözlük (%89) kullanımını genel olarak yeterli/kısmen yeterli bulurken, maske, kulaklık, eldiven, mont, pantolon ve bot kullanımını yetersiz buldukları belirlenmiştir. orman işçilerinin çoğu zaman gerekli koruyucu elbise ve ekipmanlarla donatılmadığını daha önce yapılan çalışmalarda da belirtilmektedir. (Akay ve ark, 2008a).

Yangınla mücadelede görev alan ilk müdahale ve hava destek ekibinin sağlık problemlerine ilişkin olarak dikkate alınan rahatsızlıklar arasında sıcaklıktan kaynaklanan rahatsızlıklar (yorgunluk ve halsizlik, alerjik rahatsızlıklar, gribal enfeksiyon, anormal tansiyon), aşırı toz ve dumandan kaynaklanan rahatsızlıklar (nefes tıkanıklığı, kalp sıkışması, üst solunum ve akciğer rahatsızlığı, görme bozukluğu, dumandan zehirlenme), gürültü ve titreşimden kaynaklanan rahatsızlıklar (duyma bozukluğu, kaslarda güç kaybı) ve psikolojik rahatsızlıklar (dalgınlık, sinirlilik, baş ağrısı, uykusuzluk, stres) yer almaktadır (Tablo 4).

Tablo 4. Yangınla mücadelede görev alan personelin sağlık problemleri ve bunların yaş grubu göre dağılımı.

Rahatsızlık Kaynakları	Sağlık Problemleri	Yaş Grubu ¹							
		Yok	Düşük Derecede	Orta Derecede	İleri Derecede	15-24	25-34	35-44	45-
Sıcaklıktan Kaynaklanan Rahatsızlıklar:	Yorgunluk ve halsizlik	%25,0	%58,3	%16,7	--	--	%25,0	--	%33,3
	Alerjik rahatsızlıklar	%58,3	%33,3	%8,4	--	--	%25,0	--	--
	Gribal enfeksiyon	%58,3	%16,7	%25,0	--	--	%25,0	%33,3	%33,3
	Anormal tansiyon	%83,3	%8,3	%8,4	--	--	--	--	%33,3
Aşırı Toz ve Dumandan Kaynaklanan Rahatsızlıklar:	Nefes tıkanıklığı	%25,0	%50,0	%16,7	%8,3	--	%50,0	--	%33,3
	Kalp sıkışması	%83,3	%8,3	%8,4	--	--	--	--	%33,3
	Üst solunum ve akciğer rahatsızlığı	%58,3	%33,3	%8,4	--	--	--	--	%33,3
Görme bozukluğu	Görme bozukluğu	%66,7	%33,3	--	--	--	%50,0	--	--
	Dumandan zehirlenme	%58,3	%25,0	%16,7	--	--	%50,0	--	--
Gürültü ve Titreşimden Kaynaklanan Rahatsızlıklar:	Duyma bozukluğu	%58,3	%25,0	%8,3	%8,4	--	--	--	%66,7
	Kaslarda güç kaybı	%41,7	%50,0	%8,3	--	--	%25,0	--	--
Psikolojik Rahatsızlıklar:	Dalgınlık	%66,7	%25,0	%8,3	--	%50,0	--	--	--
	Sinirlilik	%8,3	%41,7	%41,7	%8,3	%50,0	%50,0	%66,7	%33,3
	Baş ağrısı	%41,7	%33,3	%25,0	--	--	%25,0	%33,3	%33,3
	Uykusuzluk	%25,0	%58,3	%8,3	%8,4	--	%25,0	--	%33,3
	Stres	--	%25,0	%66,7	%8,3	%50,0	%75,0	%100	%66,7

¹Yaş gruplarına göre tabloda verilen sağlık problemlerinden orta/ileri derecede etkilenenler.

Sıcaklıktan kaynaklanan rahatsızlıklar incelendiğinde, en çok gribal enfeksiyon (%25 orta derecede) görülürken, bunu yorgunluk ve halsizlik (%16,7 orta derecede) takip etmektedir. Yaş grupları dikkate alındığında, gribal enfeksiyona 25 yaş altındaki personelde rastlanmazken, 25-34 yaş grubunun %25'inde, 35-44 yaş grubunun %33,3'ünde ve 45 yaş ve üzerindeki %33,3'ünde orta derecede gribal enfeksiyon görülmektedir. Yorgunluk ve halsizlik incelendiğinde, 25-34 yaş grubunun %25,0'inde ve 45 yaş ve üzerindeki %33,3'ünde orta derecede yorgunluk ve halsizlik görülmektedir. İlk müdahale ekibinde 25 yaş altındaki personelde aşırı yorgunluk ve halsizlik görülmezken, ileri yaşlardaki personelde yaz aylarında aşırı sıcaklık ve yetersiz istirahat nedeni ile yorgunluk ve halsizliğin boyutlarının daha yüksek derecede yaşandığı görülmektedir.

Aşırı toz ve dumandan kaynaklanan rahatsızlıklar incelendiğinde, en çok nefes tıkanıklığı (%16,7 orta derecede ve %8,3 ileri derecede) görülürken bunu dumandan zehirlenme (%16,7 orta derecede) takip etmektedir. Yaş gruplarına göre incelendiğinde, nefes tıkanıklığı 25-34 yaş grubundaki personelin %50'sinde orta/ileri derecede görülürken, 45 yaş ve üzerindeki %33,3'ünde orta derecede görülmektedir. Dumandan zehirlenmeler dikkate alındığında, sadece 25-34 yaş grubundaki personelin %50'sinde orta derecede zehirlenme görülmektedir. Buna göre, ilk müdahale ekibinde yer alan 25-34 yaş arası personelin yangınla mücadelede daha aktif

görev aldıkları ve toz ve dumana karşı koruyucu ekipmanları yeterli ölçüde kullanmadıkları anlaşılmaktadır.

Gürültü ve titreşimden kaynaklanan rahatsızlıkların orta derecede olmak üzere personelin %16,7'sinde orta/ileri derecede duyma bozukluğu ve sadece %8,3'ünde orta derecede kaslarda güç kaybı oluşturduğu belirlenmiştir. Yaş gruplarına göre, gürültüden kaynaklanan rahatsızlıkların 45 yaş ve üzerinde daha çok görüldüğü tespit edilmiştir. Kaslarda güç kaybı sorununun yanında daha aktif çalışan 25-34 yaş grubundaki personelde daha çok rastlandığı belirlenmiştir.

Psikolojik rahatsızlıklar incelendiğinde, en çok stres (%66,7 orta ve %8,3 ileri derecede), sinirlilik %41,7 orta ve %8,3 ileri derecede) ve baş ağrısı (%25 orta derecede) görüldüğü belirlenmiştir. Yaş grupları dikkate alındığında, 34 yaş altındaki çalışanların %50'sinde, 35-44 yaş grubunun tamamında ve 45 yaş ve üzerindeki %66,7'sinde stres sorunu olduğu bunmuştur. Ayrıca, 25-34 yaş grubundakilerin %25,0'inde ileri derecede stresin ve sinirliliğin etkili olduğu görülmektedir. Bunu nedenleri arasında bu yaş grubundaki personelin yetersiz iş tecrübesine sahip olması ve Antalya bölgesinde orman yangınlarının sıklıkla yaşanması nedeni ile izin sürelerini kullanmamaları yer almaktadır.

4. Sonuçlar ve Öneriler

Bu çalışmada, Antalya'da yer alan Manavgat-Türkbeleni'nde konuşlanmış ilk müdahale ve hava destek ekibinde görev alan personelin çalışma koşulları incelenmiş ve anket çalışması yapılarak sosyal durumları tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular dikkate alındığında, orman yangınları ile mücadelede personelin çalışma koşullarının, sosyal durumunun ve iş sağlığı ve güvenliği koşullarının iyileştirilebilmesi için aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi yararlı olacaktır:

- Orman yangınları ile etkin mücadele edilebilmesi için ilk müdahale ekiplerinde görev alan genç ve dinamik ancak iş tecrübesi bakımından sınırlı durumda olan personelin yanında tecrübeli personele de yer verilmelidir.
- İlk müdahale ve hava destek ekibinin gün içinde dinlenebilmeleri ve bir sonraki yangın çağrısında fiziksel ve psikolojik açıdan göreve hazır hale gelebilmeleri için barındıkları ortamdaki yaşam koşulları iyileştirilmelidir.
- Yangınla mücadele işini cazip hale getirmek, genç ve dinamik yeni elemanları ekibe katmak ve mevcut çalışanların moral ve motivasyonlarını artırmak için ilk müdahale ekibindeki personelin gelir durumu ve sosyal hakları iyileştirilmelidir.
- Hizmet içi eğitim seminerlerinde uygulamalı eğitime önem verilmelidir.
- Yangınla mücadele sırasında yaralanmalara yerinde müdahale edilebilmesi için ilk müdahale ekibinde ilk yardım konusunda özel eğitim almış bir personel ve yeterli miktarda ve nitelikli ilk yardım malzemesi buldurulmalıdır. Ayrıca, yangına hassas bölgelerde ilk yardım amaçlı mobil sağlık birimleri organize edilmeli ve bu birimler gerektiğinde helikopterlerle yangın sahasına ulaştırılmalıdır.
- Yangınla mücadelede görev alan personel özellikle ağır toz ve dumandan kaynaklanan rahatsızlıklara (zehirlenme, nefes tıkanıklığı, vb.) karşı yeterli sayıda koruyucu ekipman ile donatılmalı ve bunların kullanılması teşvik edilmelidir.
- Yangına hassas bölgelerde yer alan ilk müdahale ekiplerinde görev alan personelin mesleki bilgi ve beceri bakımından nitelikleri geliştirilmelidir. Ayrıca, sayıları artırılarak izin ve diğer nedenlerle sayının eksilmesi durumunda hareket merkezinde sürekli olarak yeterli sayıda personel buldurulmalıdır.

- Antalya gibi yıllık yanan alan (1048 ha) ve yangın sayısı (223) ülke ortalamasının çok üzerinde olan bölgelerde yeterli sayıda yangın hareket merkezleri kurularak, eşit zamanlı ve büyük yangınlara müdahale imkanı arttırılmalıdır.

Kaynaklar

- Akay, A.E. ve Yenilmez, N., 2007.** Orman Yangınları ile Mücadelede Çalışan İşçilerin Sağlık ve İş Güvenliği Sorunlarının İncelenmesi: Alanya Orman İşletme Müdürlüğü Örneği. 13. Ulusal Ergonomi Kongresi. 6-8 Aralık. Kayseri.
- Akay, A.E., Serin, H. ve Yenilmez, N., 2008a.** Orman Yangınları ile Mücadele Kullanılan Helikopterlerde Görev Yapan Pilotların ve Diğer Personelin Sağlık ve İş Güvenliği Sorunlarının İncelenmesi. 14. Ulusal Ergonomi Kongresi. 30 Ekim – 1 Kasım, 2008. Trabzon.
- Akay, A.E., Acar, H.H. ve Sessions, J., 2008b.** An Analysis of Utilizing Helicopter Logging in Turkish Forestry. Journal of Applied Sciences. 8(21): 3910-3916
- Anonim, 2007.** Antalya Orman Bölge Müdürlüğü, 2007 Faaliyet Raporu. 37s.
- Hayta, A.B., 2007.** Çalışma Ortamı Koşullarının İşletme Verimliliği Üzerine Etkisi. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi. (1): 21-41.
- OGM, 2006.** Orman Yangınları ile Mücadele Faaliyetleri 2006 yılı Değerlendirme Raporu. <http://www.ogm.gov.tr/koruma/deger03.htm> (Ziyaret Tarihi: 15/11/2008)
- OMD, 2008.** Antalya Orman Bölge Müdürlüğü Serik Ve Taşağıl Orman İşletme Müdürlüklerinde 31 Temmuz 2008-04 Ağustos 2008 Tarihleri Arasında Çıkan Orman Yangınına İlişkin Orman Mühendisleri Odası Komisyon Raporu. http://www.ormuh.org.tr/attachments/-01_Antalya%20yan%20rap.pdf (Ziyaret Tarihi: 15/11/2008)
- Tunay, M., Melemez, K. ve Dizdar, E.N., 2006.** Ormancılıkta Kullanılan Yükleme Makinaları Operatör Koltuklarının Antropometrik Tasarımı. Teknoloji. 9(2): 137-144.

ORMANCI SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Rüstem KIRIŞ¹

Şaban ÇETİNER²

Serkan GÜLENAY³

¹Orm. Yük. Müh., OGM, Orman İdaresi ve Planlama Dairesi, Ankara, rkiris@yahoo.com.

²Orm. Yük. Müh., İç Anadolu OAE, Ankara, sabancetiner@yahoo.co.uk.

³Orm. Müh., OGM, Bilgi İşlem Şubesi, Ankara, serkangulenay@ogm.gov.tr.

Özet

Her hizmet veya işler sadece kamu eliyle yürütülemez. Türk milleti Vakıflar, Ahi Ocakları (Meslek odaları) ve Cumhuriyete yakın tarihlerde ise Cemiyetler (dernekler) kurarak çok güzel hizmetler yapmış ve devletin yükünü hafifletmişlerdir. Cumhuriyet Döneminde ve bilhassa son yıllarda ise Oda, kooperatif, dernek, sendika, üst birlikler (konfederasyon) ve topluluklar gibi çok çeşitli STK'lar bölge, yöre veya ülke düzeyinde kurulup çalışmaktadır.

STK'lar, hem içyapılarından, hem de ülkenin yapısından dolayı yeterince başarılı olmadıkları şeklinde eleştirilmektedir. Ayrıca, dış destekli STK'lara ve projelere ülke bütünlüğü bakımından özellikle dikkat edilmelidir. Dış kaynaklı projelerin yaygınlaştığı son yıllarda etik sorun ciddi artmıştır.

Dernek ve vakıfların kamu ile ilişkileri, 5072 sayılı "Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlişkilerine Dair Kanun" ile bir ölçüde iyi yönde değişmiştir. Kurumla aynı ismi taşıyanların isimlerinin değiştirilmesi ve kurum idari binasından taşınmaları örnek gösterilebilir.

Bu çalışmada, ormancılara ait Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) kuruluş amaçları, çalışmaları, yapıları vs. incelenmiştir. Tamamen veya kısmen ormancılara ait olan ve ilki Cumhuriyetin 2. yılında (1924) kurulmuş bu STK'lar, zaman içinde mesleğimize ve Türkiye'ye çeşitli faydaları olmuştur. Bu faydalar, ormanların, tabiatın ve çevrenin korunması, demokrasinin gelişmesi, köylerin altyapı ve sosyal-ekonomik kalkınması vs. şeklindedir.

Çalışmanın amacı bu Gönüllü Kuruluşları kamuoyuna, Orman İdaresine ve bilim adamlarımıza tanıtmak, aralarında işbirliğini geliştirmek ve ülkeye güzel hizmetler üretilmesine yardımcı olmaktır.

Anahtar Kelimeler: Sivil toplum kuruluşları, orman, ormancı

Forestry Non-Governmental Organisations (NGO's)

Abstract

All services and works cannot be done by the States. Turkish Nation has had many (public) services by waqfs, Ahi Organizations (as professional foundations) and associations before the Republic. During the last years, chambers, cooperations, syndicates, confederations, etc. has established and worked at local, regional and national level.

NGO's are discussed by success; because of their own, and by national conditions. Some NGO's and projects supported by international organizations and other States can cause security problems for Türkiye. Additionally, NGO's can produce ethique problems by such projects.

In the article, aims, works, etc of some Forestry NGO's were studied. These NGO's, the oldest one established in the 2nd year of the Republic (1924), have had many useful activities on protection of forests and nature, development of Turkish democracy, and enhancing socio-economical situations of forest villagers, etc.

Aim of the study is to introduce these NGO's to the Turkish people, the Forest Service and scientists, to develop relations, and thus to assist doing good activities for Türkiye.

Keywords: NGO's, forest, forester

1.Giriş

Çalışmada, “ormancı” ibaresi, başta Orman Fakülteleri olmak üzere, çeşitli seviyedeki orman okullarından mezun olanları, Orman Teşkilatının (Çevre ve Orman Bakanlığı ile Orman Genel Müdürlüğü) diğer çalışanlarını ve emeklilerini ifade etmektedir.

Ormancı STK’lar olarak, Orman Mühendisleri Odası, Vakıflar, Dernekler, Ormancı Memur ve İşçi Sendikaları, Orman Köylülerine ait Kooperatifler ve Orman Sanayi İşletmelerine ait Birlikler (Dernek şeklinde) ile Ormancılık İktisadi ve Sosyal Bilimler Topluluğu vb. incelenmiştir. Özel Orman Sahipleri Birliği ise kurulması tavsiye edilen bir STK’dır.

Eskiden, Orman İşçi Eğitim Merkezleri, Orman Muhafaza Memuru Okulları, Ağaçlandırma Memuru Okulları, Orman Mühendis Muavini Okulları ve Orman Fakülteleri vardı. Bugün sadece, Orman Fakülteleri ve “Ormancılık/Ağaçlandırma Meslek Yüksek Okulları (MYO)” vardır. Bu MYO’ları, 2000’li yıllarda açılmaya başlamış ve mezunları ancak son birkaç senedir “Orman Muhafaza Memuru” olarak çalışabilmektedirler.

STK sıralamasında hukuki durumları ve kuruluş tarihleri dikkate alınmıştır. Ormancı STK’lar üyelerinin mezun oldukları okullara ve Orman İdaresindeki görevlerine veya emeklilere, üreticilere ve tüketicilere ait olanlar şeklinde sınıflandırılabilir.

STK’lara ait mevzuat, güncel bilgiler vs. hakkında ilgili kurumlar; a) Dernekler için İçişleri Bakanlığı-Dernekler Dairesi Başkanlığı (www.dernekler.gov.tr), b) Vakıflar için Vakıflar Genel Müdürlüğü (www.vgm.gov.tr), c) Sendikalar için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (www.calisma.gov.tr), d) Mühendis ve Mimar Odaları için Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (www.tmmob.org.tr), e) Kooperatifler için Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (www.tarim.gov.tr)’dır.

STK’lar, eğitim ve araştırma-geliştirme desteği için Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği (www.stgm.org.tr), REC Türkiye (Bölgesel Çevre Merkezi-Türkiye Temsilciliği www.rec.org.tr) ve başka kurumlardan tercihen projeler ile hibe veya kredi alabilmektedirler.

Üniversitelerin STK’lar konulu araştırmaları Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezinden (www.ulakbim.gov.tr) alınabilir.

Türkiye Çevre Vakfı (TÇV), “Gönüllü Kuruluşlar Toplantıları” sonunda hazırladığı kitaplarda (TÇV, 1994 ve 1995) Ormancı STK’lara ait bilgiler de vardır. Ancak, bilgilerin yenilenmesi gerekir.

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi Projesi (www.Gef-2.org) ile Biyo-STK Veri Tabanı hazırlamış ve ormancı STK’lara da kısmen yer vermiştir.

Sendika, Oda, Vakıf, Dernek vs. 37 STK, Ankara merkezli “Türkiye Tarım, Ormancılık, Gıda ve Çevre Platformu-TÜRÇEP” adıyla bir araya gelmiştir (www.bugday.org, 18.08.2004). Bazı ormancı STK’ları TÜRÇEP üyesidir.

“Türkiye Ormanlarının Yönetimi ve Katılım” başlıklı Kongrede (2003) ormancılıkta katılım, ilgi/çıkar grupları, sorunları ve öneriler incelenmiştir.

Ormancılığın temel boyutları ile ilgilenen pek çok gönüllü kuruluş bulunmaktadır. Söz konusu kuruluşların nitelikleri ve çalışma sistemlerinin etkenliği ile ilgili tatmin edici bir çalışma bulunmamaktadır. Aralarında gerçekten saygı duyulacak etkinlikler yürütenler olduğu gibi, pek çoğunun neredeyse bir moda akımı gibi oluştukları söylenebilir (Akesen vd., 2003).

Boydak tarafından bir kitapçıkta gönüllü kuruluşlar ve çevre hareketleri incelenmiştir.

STK'lar, Gönüllü Kuruluşlar, Meslek Kuruluşları ve Ekonomik Amaçlı Kuruluşlar olarak sınıflandırılabilir. Ülkemizde STK'ların etkenlik düzeylerini yükseltebilecek birliktelikleri oluşturma becerisi yeterince gelişmemiştir. STK'lar doğa koruma alanında çoğunlukla yarışmacı ve kimi durumlarda da çatışmacı ilişkiler içerisindedirler. 1980'li yıllarda ülkemizde de egemenleşen ekonomik, toplumsal ve kültürel ilişkilerin biçimlendirdiği değer yargıları STK'ları katılımcılaştırılmış ve taşeronlaştırılmıştır. Özellikle son yıllarda çeşitli ülkelerarası kuruluşlar hem kamu kurum ve kuruluşlarına, hem de STK'lara sağladıkları proje destekleri değişme ve gelişmeleri yönlendirebilecek etkenlik düzeyine ulaşmıştır. STK'ların bu çabalara katkıda bulunması isteniyorsa hem kamuda, hem de STK'larda işbirliğini kolaylaştırıcı kültür ve davranış biçimlerinin oluşturulması zorunludur (Çağlar, 2005).

Çağlar (2006), a) Kamu çalışanlarının ortak davranışları (1980 öncesi ve sonrası), b)Ormancı çalışanların özelliklerindeki özgün değişimleri (meslek, siyasi, kültür ve davranışlar) incelemiştir. Ona göre, ormancılar düne göre, ormana ve ormancılığa yabancılaşmış, örgütsüz, teslimiyetçi, rahatçı ve gelişmelere duyarsızdır.

STK'ların, amaca uygunluk, gönüllü çalışma, ülkeye fayda, yeterlilik vb. yönlerden değerlendirilmesi için Geray (1999)'in eseri faydalı olabilir.

1890'lerin başından itibaren, Türkiye ormancılığının sorunlarının, ulusal ve uluslar arası özel sektör kuruluşlarının ya da özel sektör ağırlıklı STK'ların çıkarları doğrultusunda çözümlenmeye çalışıldığını hatırlatmak gerekir (Kendir, 2003).

Kırış ve Çetiner (2006) ormancı STK'ların bazı çalışmalarını etik yönüyle değerlendirmiştir.

2. Orman Mühendisleri Odası (OMO)

OMO, 1954 yılında Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin (TMMOB, www.tmmob.org.tr) ilk Genel Kurulunda oluşturulmuş; TMMOB ise Türkiye Ormancılar Derneği (eski adı Orman Mühendisleri Cemiyeti) öncülüğünde kurulmuştur (www.tod-tr.org). OMO, bugün TMMOB'un 23 ODA'sından biridir. OMO, amaçları, yapabileceği çalışmalar, teşkilatlanma vs. konularında 6235 sayılı TMMOB Kanununa uygun hazırladığı bir Tüzük kapsamında çalışmaktadır. Uzun yıllar Genel Merkez ve İl Temsilcileri şeklinde çalıştıktan sonra Şube Başkanlıkları kurdu. Şube olmayan illerde ise İl Temsilcileri vardır. Şubelerin kuruluş tarihleri ve merkezleri; 1) Merkez (Ankara), 2) İstanbul, 3) Doğu Karadeniz (Trabzon), 4)İzmir, 5) Batı Akdeniz (Antalya), 6)Doğu Akdeniz (Adana), 7) Elazığ, 8) Batı Karadeniz (Karabük), 9) Bursa, 10) Denizli (2007), 11) Amasya (2008), 12) Erzurum (2008), 13) Sakarya (2008).

Son dönemdeki bazı çalışmaları; 1) En önemli çalışması olarak, 5531 sayılı Meslek Yetki Kanunu çıkarıldı ve 4 yönetmelik yürürlüğe girdi. İlgili toplantıları yaptı. Kanuna aykırı ihalelerin iptali için davalar açmaktadır, 2) Yeni İdare Binası yapıldı ve makam arabası alındı, 3) Mesleki Eğitimler ile 1 Sempozyum, 2 açık oturum ve 4 çalıştay düzenledi, 4) Doğa Yürüyüşü, Ormancılık Haftası etkinlikleri vs. bazı sosyal çalışmalar yapmaktadır, 5) Son Genel Kurulda (2008) 3 adet (Amasya, Erzurum ve Sakarya) ve bir önceki Kurulda 1 adet (Denizli) şube kuruldu, 6) Antalya-Serik'teki izin alanında "Turizm, Araştırma, Dinlenme ve Eğitim" amacıyla yapılan "Rixos Hotel Premium Belek" (5 yıldız üzeri) tesislerinde OMO üyeleri de kalabilmektedir.

Son yıllarda OMO-TMMOB ilişkileri iyi değildir. Bunda, 22 ODA ve TMMOB üst yönetimi ile OMO Yönetiminin siyasi düşüncelerinin farklılığı da etkilidir. OMO ve son yıllardaki durum hakkında Bozatalı (2006) ayrıntılı ve karşılaştırmalı bilgiler vermiştir. Ağ sayfası: www.ormuh.org.tr.

3. Dernekler

Dernekler, kuruluş amaçlarını, yapabileceği hizmetleri, teşkilatlanma ve benzeri işlerini 5253 sayılı Dernekler Kanununa uygun hazırladığı bir Tüzük ile belirlerler.

3.1. Türkiye Ormancılar Derneği (TOD)

Ankara'da 1924 yılında kurulan Dernek Cumhuriyet ile yaşıttır ve "Kamu yararına çalışan" derneklerdendir. Şubeleri veya temsilcileri vardır. Son dönemdeki bazı çalışmaları; 1) İdare binasını yeniden, daha büyük, güzel ve kullanışlı halde yaptırarak taşındı, 2) 3. Ulusal Ormanlık Kongresi, 2007, (Ormanlık Eğitiminin 150.Yılı adına), 3) Eko-turizm gezileri, 4) Ormanlarımızı Sahip Çıkalmı Birliği (OSB) Yürütme Kurulu Başkanlığı, 5) Orman Fakültelerinin mezuniyet törenlerine iştirak ve dereceli bitirenlere ödülleri verme, 6) Antalya-Serik'teki "Turizm, Araştırma, Dinlenme ve Eğitim" amaçlı "Rixos Hotel Premium Belek" (5 yıldız üzeri) tesislerinde Dernek üyeleri de kalabilmektedir, 7) Kitaplar yayımlar. Orman ve Av isimli dergiyi 2 aylık dönemler halinde yayımlamaktadır. Ağ sayfası: www.tod-tr.org.

3.2. Yeşil Türkiye Ormancılar Derneği (YTOD)

İstanbul'da 1955 yılında kurulan Derneğin merkezi sonra Ankara'ya taşınmıştır. "Kamu yararına çalışan" Derneğin sadece İstanbul Şubesi vardır. Son dönemdeki bazı çalışmaları; 1)Alanya-İncekum'daki Eğitim ve Araştırma Merkezinden üyesi olmayan ormancıların da faydalanmasına imkân sağladı; 2) Milli Parklar Genel Müdürlüğüne yürütülen GEF-2 Projesinin bir kitapçık halinde tanıtımını Yeşil Türkiye Dergisinin bir sayısı ile destekledi, 3)Ankara Orman Bölge Müdürlüğü ve Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün düzenlediği İlköğretim Okullarına (2006) ve Liselilere (2007) yönelik resim, hikâye ve şiir yarışmalarında dereceye giren eserlerin bir kitapçık halinde basılması için Yeşil Türkiye Dergisinin bir sayısını tahsis etti, 4) Ankara Orman Bölge Müdürlüğü'nün düzenlediği 2. Doğa Yürüyüşünü (2008) destekledi, 5) Çevre ve Ormanlık Şurası (2005) ve çeşitli mesleki toplantılara iştirak edip görüş bildirdi. Yeşil Türkiye Dergisi isimli dergiyi 2 aylık dönemler halinde yayımlamaktadır.

3.3. Emekli Ormancılar Derneği

Ankara'da 1978 yılında kurulan Dernek, Tuna Caddesi, No:5, Kızılay, Ankara adresinde faaldir. İletişim için 0 312 433 84 11 Nolu telefon aranabilir. Üyelerine ölüm yardımı (2008 için 500 TL) yapmaktadır. Şubeleri, Balıkesir, Bursa, Adana, Antalya, Mersin ve Trabzon'dadır.

3.4. Orman Muhafaza Memurları ve Emeklileri Derneği

Düzce'de 1968 yılında kurulan bu Derneğin Orman İşletme Müdürlüklerinde Temsilcileri bulunmaktadır. Ormanlık dernekler içinde sadece bunun "Mesleki ve Sosyal Yardımlaşma Fonu" vardır. Son dönemdeki bazı çalışmaları; 1) Çevre ve Orman Bakanlığı ile özlük hakları vs. görüşmeler yapmıştır, 2) Çevre ve Orman Bakanlığı STK Platformu Üyeliği-2007. Defne isimli dergiyi 2 aylık dönemler halinde yayımlıyor. Ağ sayfası: www.defne.org.

3.5. Orman Teknikerleri Derneği

Orman Tekniker Okulları 1973 yılında son mezunlarını vererek kapanmıştır. Meslekte başarılı hizmetler veren Orman Teknikerleri, Derneklerinin öncülüğünde 1990 yılında yüksek öğrenimlerini Düzce'de tamamlamışlardır. Ağ sayfası: www.ormanteknikerleri.com.

3.6. Kırsal Çevre ve Ormanlık Sorunlarını Araştırma Derneği

Ankara'da 1989 yılında kurulan Derneğin şubeleri veya temsilcilikleri yoktur. Son dönemde bazı faaliyetleri; 1) Araştırma, eğitim ve uygulama, a) Orman Ekolojisi ve Ormanlık Okulu, b) Dendroloji (Ağaçbilim) Okulu c) Kongre, panel, vs. toplantılar, 2) Kamuoyu oluşturma; a) Basın açıklaması, b) Kampanya, c) Dernek görüş ve önerileri ile açtığı davalar, d) Üye

görüşleri, bildirimleri ve sunumları, e) Toprağımızın ve Ormanlarımızın Dostları Ödülleri. Yayınları; a) Kırsal Çevre Yıllığı (2000-), b) Kırsal Çevre Bülteni (yılda 1-2 kez), c) Kongre bildirimleri kitapları, proje sonuç raporları vb.dir. Ağ sayfası: www.kirsalcevre.org.tr.

3.7. Türkiye Tabiatını Koruma Derneği (TTKD)

Ankara'da 1955 yılında kurulan ve tabiatın korunması ve çevre sorunları alanında faaliyet gösteren Derneğin, şubeleri ve 15 İl/İlçe Temsilciliği vardır. "Dernek Tanıtım Kitabı"nda 1987 dâhil faaliyetler vardır. Sempozyum vb. toplantılar düzenleyen veya iştirak eden Dernek eskisi kadar faal değildir. Kitaplar yayımlayan Derneğin "Tabiat ve İnsan" dergisi 3 aylıktır. Ağ sayfası: www.ttkder.org.tr.

3.8. Ormancı İktisatçılar Derneği

Ankara'da 1977 yılında kuruldu; şubesi yoktur. Orman İşletme Müdürlüklerinde temsilcileri olabilmektedir. Açık oturum, konferans vs. toplantılara iştirak eder. 2 aylık "Orman ve Ekonomi" dergisini yayımlar. Ağ sayfası: www.ormanveekonomi.org.tr.

3.9. Orman Mühendisleri Derneği

Bazı yöneticileri Orman Mühendisleri Odası Genel Merkez yönetimine seçildikten sonra Dernek tasfiye edildi.

3.10. Orman Mühendisleri Birliği Derneği (OMB)

İstanbul'da kurulan Derneğin şubesi yoktur. Zekai Dede Sokak No: 9-A Eyüp, İstanbul adresindedir. Ağ sayfası: www.ormanmuhendisleribirligi.com.

3.11. Çevre ve Orman Uzmanları ve Uzman Yardımcıları Derneği (ÇORUZDER)

Ankara'da 2007 yılında kurulan Derneğe üye olabilen uzman-uzman yardımcıları içinde Orman Fakültesi mezunları da vardır. Ağ sayfası: www.coruzder.org.

3.12. Çevre ve Orman Bakanlığı Müfettişleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği

Ankara'da 2008 yılında kurulmuştur. Ağ sayfası: <http://cevomder.blogspot.com>.

3.13. İstanbul Emekli Ormancılar Derneği

Caferağa Mahallesi, No:49; 34710, Kadıköy, İstanbul adresindeki Dernek, 0 216 337 56 99 Nolu telefondan aranabilir.

4. Vakıflar

Vakıflar, Vakıflar Kanununa uygun hazırladıkları "Vakıf Senedi" ile çalışırlar.

4.1. Ormancı Personelin Çocuklarını Okutma Vakfı (OPÇOVAK)

Sahip olduğu Özel Yegâne Mihçioğlu Yükseköğrenim Erkek Öğrenci Yurdunu kiraya vermiştir. Ormancı çocuğu olan üniversite öğrencilerine kredi verebilmektedir. Tuna Caddesi, İnkılâp Sokak, No:3/5 Çankaya, Ankara adresindeki Vakıf 0 312 434 30 89 ve 431 57 27 Nolu telefonlardan aranabilir. Ağ sayfası: www.opcovak.org.tr.

4.2. Orman Genel Müdürlüğü Mensupları Yardımlaşma Vakfı (OVAK)

Ankara'da 1990 yılında kurulan ve Söğütözü Caddesi, Atatepe Sitesi C. Blok. 20/2, Ankara, adresinde çalışan Vakfın, Döner Sermaye ve Sigorta Acenteliği İşletmeleri vardır. 0312 287 92 01 Nolu telefondan aranabilir. Ağ sayfası: www.ovak.org.tr.

4.3. Türkiye Orman Muhafaza Memurları Kalkınma ve Dayanışma Vakfı (TORDAV)

Düzce’de 1990 yılında kurulan Vakfa, “Orman Muhafaza Memurları ve Emeklileri Derneği” üyelerinin eşleri ve çocukları üye olabiliyor. Çalışmaları, a) Üye ve çocuklarına yüksek eğitim bursu, b) üyelere faizsiz kredi, adli yardım, doğum ve ölüm yardımı, c) üyelere 2. emeklilik imkânı, d) İzmit-Kefken-Kumcağız Çadırılı Kamp alanı Vakfa tahsis edilmiş ve 2006 yazından itibaren üyelerin hizmetine sunulmuştur. Çalışmalarını Defne Dergisi’nde tanıtılmaktadır. Ağ sayfası: www.defne.org.

4.4. Türkiye Ormancılar Vakfı

Kanundaki değişiklikle derneklere iktisadi işletme imkânı sağlanınca tasfiye kararı aldı. Türkiye Ormancılar Derneği ile aynı adreste (Tuna Caddesi No: 5, Kızılay, Ankara)’dir.

4.5. Ormancılığı Geliştirme ve Orman Yangınları ile Mücadele Hizmetlerini Destekleme Vakfı (OGEM-VAK)

Ankara’da 1996 yılında kurulan Vakfın, 1) Eğitim ve kültür faaliyetleri, 2) Sağlık-yardım, 3) Yayın, 4) Orman yangınları ile mücadelede araç-gereç yardımı vb. çalışmaları var.

Vakıf İktisadi İşletmesi; 1) Orman sanat yapılarında kullanılan spiral sarımlı pvc borular, 2) Araç ve arazöz lastikleri, 3) Dikenli tel, 4) Arazöz hortumları ve yangın malzemeleri, 5) Basılı evrak, 6) İş makineleri için uç-bıçak, riper ucu, filtre ve sarf malzemeleri satmaktadır. İktisadi İşletme; Bişkek Caddesi 76. Sokak No:29/5 Emek, Ankara adresindedir. Telefonu: 0312 – 223 37 67’dir. Ağ sayfası: www.ogemvak.org.tr.

4.6. Ormanlık Eğitim ve Kültür Vakfı (OREK)

İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesinin eğitim faaliyetlerini desteklemek için kurulan Vakıf öğrencilerine burs veriyor. Fakültenin, Sarıyer-Bahçeköy’deki Dekanlık Binasındadır (Bahçeköy, 80895 Sarıyer, İstanbul). İletişim için 0212 226 11 00 Nolu telefon aranabilir.

4.7. Orman Teknikerleri Vakfı

Orman Teknikerlerince kurulan Vakıf, ilgili Dernekle aynı adrestedir.

4.8. Ormancılar Yardımlaşma Vakfı

Tasfiye halindedir.

4.9. Ormanlık ve Tabiatı Koruma Vakfı

And Sokak, No:6/3, 06680, Çankaya, Ankara adresindeki Vakıf üniversite öğrencilerine burs verebiliyor. İletişim için; 0 312- 467 66 16 ve 427 53 65 Nolu telefonlar aranabilir.

5. Memur Sendikaları

Bu sendikalar, 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanununa göre çalışıyorlar. Sendikaların ve üst birlikleri olan Konfederasyonların şubeleri ve/veya İl Temsilcilikleri vardır. Ormancı memurlar, 1990’lı yıllarda başlayan ve 2001 yılında ilgili kanunla şimdiki isim ve yapılarına kavuşan Tarım ve Ormanlık İşkolundaki sendikalara üye olmaktadır.

İşkolunda faal sendikaların üye sayıları ve yetki durumu 2008 Mayıs ayı itibarıyla (www.calisma.gov.tr) şöyledir; 1) TARIM-ORKAM-SEN (4238), 2) TÜRK TARIM ORMAN-SEN (15.690), 3) TOÇBİRSEN (17.318, **Yetkili sendika**), 4) BATOÇ-SEN (210), 5) TOÇ HAK-SEN (226), 6) HÜR TARIM ORMAN-SEN (2008 yılında kuruldu).

5.1. Tarım Orkam-Sen

Tarım Orman ve Hayvancılık Hizmet Kolu Kamu Emekçileri Sendikası, KESK Konfederasyonu üyesidir. Memur sendika konfederasyonlarından sadece KESK, Avrupa Sendikalar Birliği (ETUC- İÖD) üyesidir. Ağ sayfası: www.tarimorkamsen.org.

5.2. Türk Tarım Orman-Sen

Türkiye Tarım Orman ve Gıda Hizmet Kolu Kamu Görevlileri Sendikası, KAMUSEN, Konfederasyonunun üyesidir. Şubeleri ve İl temsilcileri bulunan Sendikanın Ar-Ge, özlük hakları-üyelere yönelik sosyal faaliyetleri ve diğer çalışmaları vardır. Görüşlerini, bülten, basın açıklaması ve bildirimler sayesinde kamuoyu ile paylaşır. Ağ sayfası: www.tos.org.tr.

5.3. Toçbirsen

Tarım Orman Çalışanları Birliği Sendikası, MEMURSEN Konfederasyonu üyesidir. Şubeleri ve İl temsilcileri olan Sendikanın faaliyetleri; eylemler, işyeri, şube ve temsilcilik ziyaretleri, eğitim, yayın (afiş, bülten, faaliyet raporu), basın açıklamaları, toplu görüşme, iftar, anneler günü vs. sosyal faaliyetlerdir. Ağ sayfası: www.toqbirsen.org.tr.

5.4. Batoç-Sen

Bağımsız Tarım Orman Çevre Sendikası, BASK Konfederasyonunun üyesidir. Ağ sayfası: www.bask.org.tr.

5.5. Hür Tarım Orman-Sen

Hürriyetçi Tarım Orman Hizmetleri Sendikası, HÜR-KAMUSEN Konfederasyonu üyesidir.

5.6. Toç Hak-Sen

Tarım Orman ve Çevre Hak Sendikası, HAK-SEN Konfederasyonunun üyesidir. Ağ sayfası: www.tochaksen.org.tr.

6. Memur ve İşçi Sendikalarının Bazı Özellikleri ve Farkları

6.1. Memur Sendikalarının Bazı Özellikleri

Bu sendikaların grev ve toplu sözleşme hakkı yoktur. Asker, polis, hâkim-savcı vs. memurlar ile sendika kurulabilen kurum ve kuruluşların ise Daire Başkanı ve üzeri amirleri ile müfettiş ve iç denetçileri bu sendikalara üye olamıyor. Sözleşmeli memurlar ise sendikaya üyelik hakkını ancak 2007-2008 toplu görüşme döneminde alabilmişlerdir. Her memur sendikası kendi üyelerinin aidatını toplayabiliyor. Aidatı ise (aylık 9-12 YTL) üye adına devlet ödüyor. Sendikalara üye olan ve olmayan memur ücretleri arasında fark yok; bu yüzden sendika üyesi olan memur sayıları azdır. Çalışma Bakanlığında, işkollarındaki memur sayıları, sendika üyelerinin sayıları ve toplam sendikalaşma oranı bulunabilir. Mevzuat, üye ve bütçe yönüyle çok sayıda cılız memur sendikası var. Yönetici maaşları ve ek ödemeleri işçi sendikalarına göre gayet mütevazıdır.

6.2. İşçi Sendikalarının Bazı Özellikleri

Bu sendikaların grev ve toplu sözleşme hakları vardır. İstisnasız bütün işçiler, bilhassa devlette çalışanlar, sendikalara üye olabilmektedirler. İşçi sendikalarında bütün kesintileri (aidat, vs) yetkili sendika toplayabiliyor. Her ay üyelerin birer yevmiyesi sendikaya kesiliyor. Sendika üyesi olmayanlar sözleşme farklarından istifade edemediği için her işçi mutlaka üye olmaktadır. (Devlet) orman işçilerinin hepsi sendika üyesidirler. Mevzuat, üye ve bütçe yönüyle az fakat çok güçlü işçi sendikaları vardır. Yönetici maaşları ve ek ödemeleri Genel Kurulda belirlenmektedir ve çok yüksektir; bunu kısıtlayan bir hüküm de yoktur. Yetkili İşçi Sendikası, memur sendikalarından çok daha etkilidir.

7. İşçi Sendikaları

İşçi sendikaları, 2821 sayılı Sendikalar Kanununa göre çalışmaktadırlar. İşçi sendika konfederasyonu olarak sadece HAK-İŞ, Avrupa Sendikalar Birliği (ETUC- İÖD) üyesidir. Orman işçisi, Tarım, Ormanlık, Avcılık ve Balıkçılık İşkolundaki sendikalara üye olabilir. Bu işkolunda TÜRK-İŞ ve HAK-İŞ Konfederasyonlarına bağlı birer ve bağımsız bir adet olmak üzere 3 işçi sendikası vardır. DİSK Konfederasyonuna bağlı sendika ise işkolunda yoktur. İşkolunda %10 barajını aşmış toplu iş sözleşme yetkisini alan Sendikaların üye sayıları 17 Ocak 2008 (Resmi Gazete) itibariyle şöyledir; 1) Orman-İş (Türkiye Orman İşçileri Sendikası): 59.745, 2) Tarım Orman-İş (Tarım, Orman, Avcılık, Balıkçılık İşçileri Sendikası): 18.057, 3) Birlik Orman-İş (Bağımsız Birlik Orman İşçileri Sendikası): 10.665.

7.1. Tarım Orman-İş

Tarım, Orman, Avcılık ve Balıkçılık İşçileri Sendikası, 2003 yılında kurulmuştur ve HAK-İŞ Konfederasyona üyedir. Sendika, 2004 yılında işkolunun toplu görüşme yetkisini Çalışma Bakanlığından aldı. Yetki, Orman-İş tarafından mahkemeye verilmiş ve dava devam etmektedir. Adresi: Tunus Cad. No: 37, Kavaklıdere, Ankara. İletişim için 0 312 418 81 12 ve 418 81 14 Nolu telefonlar aranabilir.

7.2. Orman-İş

Türkiye Orman İşçileri Sendikası, 1975 yılında kurulmuş olup işkolundaki en eski sendikadır ve TÜRK-İŞ Konfederasyonuna üyedir. Tarım-Orman İş (2003-HAKİŞ) ile yetki mücadelesi (mahkemede) vermektedir. Kuruluşundan 7 ay sonra Orman Genel Müdürlüğüne bağlı 165 işyerinde ilk dönem toplu iş sözleşmesini imzaladı ve sözleşme 01.01.1976 tarihinde yürürlüğe girdi. Sendikanın uğraşları ile 1976 yılında bir protokolle orman işçileri sosyal güvenlik kapsamına alındı. 7. Genel Kurul'da (1991) Hak-İş üyeliğine başvuru kararı alındı ve Hak-İş bu üyeliği kabul etti. Ancak 7. Genel Kurul iptal edildiği için Hak-İş üyeliği 8 ay sonra düştü. Sendika, 8. Olağan Genel Kurulda (1994) Türk-İş Konfederasyonu'na katılma kararı aldı. Türk-İş bu üyeliği kabul etti. Orman Bölge Müdürlüğü olan Adana, Ankara, Antalya, Balıkesir, Bolu, Bursa, Elazığ, Erzurum, Eskişehir, Isparta, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kastamonu, Konya, Muğla, Samsun, Trabzon ve Zonguldak'ta şubeleri vardır. Ağ sayfası: www.ormanis.org.tr.

7.3. Birlik Orman-İş

Birlik Orman İşçileri Sendikası (2007-2008) bağımsızdır.

8. Ormanspor Gençlik ve Spor Kulübü Dernekleri-Ormanspor

Kulüpler, Artvin, Bursa, Kastamonu, Trabzon vb. Orman Bölge Müdürlüğü olan illerde vardır. Örnek; Ankara Ormanspor (www.ormanspor.org), 1971. Kulüpler, Orman Bölge Müdürü veya diğer yetkililerin spora ilgisine göre şekillenmektedirler.

9. Ormanlık İktisadi Sosyal Çalışma Grubu (Ormis)

Oluşumla “orman kaynakları” teriminin işlev çeşitliliği ve “çok yönlü faydalanmanın” gerektirdiği yöntem çeşitliliği ortamında, az sayıdaki sosyal bilimci ormancılardan işbölümüne giderek, alanlarında öncü olma, ülke ölçeğinde bütünleşmeleri ve güçlerini pekiştirmeleri amaçlanmıştır. En önemli faaliyeti olan “1. Ormanlıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi” Ilgaz'da (2006) yapıldı; ikincisi ise Isparta'da (2009) yapılacaktır. Topluluk ve üye faaliyetleri, makaleleri, haberler vs. [www. foresteconomics.org](http://www.foresteconomics.org) adresinde yayımlanmaktadır.

10. Ormancı.Net

Ormanlıkla ilgili sorular, cevaplar veya makaleler yayımlanabiliyor.

11. Orman Sahiplerine ve Orman Köylülerine Ait Stk'lar

11.1. Özel Orman Sahipleri Birliği ve orman sanayi işletmelerinin hepsinin üye olduğu Orman İşverenleri Birliği (gibi) bir üst birlik henüz yoktur. Kurulmaları faydalı olacaktır.

11.2. Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği (ORKOOP)

Kooperatifler, 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre çalışabilmektedir. ORKOOP, 7 Ormancılık Kooperatifleri Bölge Birliğinin kurucu ortaklığı ile 1997'de kuruldu. Orman köyü kooperatiflerinin çoğu buna üyedir. Ağ sayfası: www.orkoop.org.tr.

13. Orman Ürünleri İşletmelerine Ait Stk'lar

OGM, sanayi işletmelerine yıllık belirli bir hammadde (tomruk, odun) tahsis etmekte; bunun miktar ve fiyatlarını belirlerken bazen STK ruhuna uygun davranılmamaktadır.

İşkolundaki bazı işletmeler Yonga Levha Sanayicileri Derneği üyesidirler. Adresi: Meşrutiyet Caddesi, Aslıhan A Blok No:18/7 Galatasaray, Beyoğlu, İstanbul'dur.

14. Çevre ve Orman Bakanlığı Stk Platformu

Platform, 2008'de kuruldu, pek çok ormancı STK habersizdir.

15. Ormancıların Üye Oldukları, Çalıştıkları Veya Destekledikleri Diğer Stk'lar

Çoğu Ankara'da ve nispeten eski tarihli olup bu çalışma ile belirlenebilen STK'lar adında "orman" ibaresi olup-olmamasına göre aşağıda kısaca verilmiştir. Son yıllarda ve daha çok taşrada kurulan böylesi STK'lar ise kapsamlı bir araştırma ile belirlenebilir.

15.1. Adında "Orman" İbaresini Bulunan STK'lar

15.1.1. Orman Çevre Eğitim Gönüllüleri Derneği (ORÇED)

Tunus Caddesi No: 19/1, Kavaklıdere, Ankara adresinde çalışmaktadır. Ulaşılabilecek telefonları; 0312 418 09 72 ve 418 71 78'dir.

15.1.2. Ege Orman Vakfı

İzmir'de 1995 yılında kurulan Vakıf, a) Çok sayıda ağaçlandırma projesi başardı, b)Çoğu İlköğretim olmak üzere okullara ve çeşitli topluluklara ormanları yangından koruma ve ağaç ve orman sevgisini yaygınlaştırma eğitimleri veriyor, c) Her yıl resim, şiirli afiş, kompozisyon yarışmaları ve doğa gezileri düzenliyor. Ağ sayfası: www.egeorman.org.tr.

15.1.3. Tarım, Gıda, Orman ve Çevre Bilişim Derneği (TARBİL)

Adana'da 2007 yılında kuruldu; tasfiye halindedir. Ağ sayfası: www.tarbil.org.

15.2. Adında "Orman" İbaresini Bulunmayan STK'lar

Farklı STK'ların yönetiminde, idari işlerinde, bilim ve danışma kurulunda ormancılar vardır. Bunlardan; Tema Vakfı (www.tema.org.tr), Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu Derneği (www.turcek.org.tr) ve Doğal Hayatı Koruma Derneği (www.dhkd.org). Bu STK'lar zaman darlığı ve Kongre yazım kuralları dikkate alınarak çalışmadan hariç tutuldu.

15.2.1. Takva Vakfı

Ormancı üyeleri de olan Vakıf projeler yürütmektedir. Ağ sayfası: www.tocvak.org.

15.2.2. Doğa ve Çevre Derneği (DOĞÇEV)

Ankara'da (2006) kurulan Dernek 1 proje (DESİRE-Erozyonla Mücadelede Ortak Akıl) yürüttü. Ağ sayfası: www.dogavecevre.org.

15.2.3. Doğa ve Çevre Vakfı (DOÇEV)

Denizli’de (1996) kurulan Vakıf yaban hayatını koruma, ağaçlandırma ve erozyonla mücadele eğitim ve uygulama çalışmaları yapmaktadır. Projelerini; Dünya Bankası, Avrupa Birliği, İngiltere Büyükelçiliği, REC-Türkiye ve DEFRA-İngiltere gibi uluslararası kurumlar destekliyor. Bülten, afiş, broşür, kitapçık ve kitap yayımlıyor. Ağ sayfası: www.docev.org.tr.

15.3. Avcı Dernekleri ve Vakıfları

15.3.1. Av-Yaban Hayatını Koruma, Geliştirme ve Tanıtma Vakfı

Osmanlı Döneminde, "Kuşlara Pirinç, Hayvanlara Gıda ve Su Verilmesi Vakfı" vb. çok sayıda vakıf vardı. Av ve Yaban Hayatı Koruma, Geliştirme ve Tanıtma Vakfı da bu anlayışla kurulmuştur. Doğal kaynaklar, kanundışı avcılık ve balıkçılık, yırtıcı kuşlar, av kuşları ve avcılık konulu kitapları ve posterleri vardır. Av hayvanları ve avcılık, su ürünleri, sulak alanlar, göl ve denizleri koruma ve üretme konularında eğitimler veren vakıf uygulamalı projeler de yürütmektedir. Ağ sayfası: www.avyaban.org.

15.3.2. Avcı Dernekleri

İl veya ilçelerdeki bu derneklere ormancılar üye olabilmektedir.

16. Sonuç ve Öneriler

Orman İdaresinin uzun geçmişi dolayısıyla, çalışanları ve emeklilerine ait çeşitli ve çok sayıda STK vardır. Bazılarının tarihi çok eski olan Ormancı STK’ları işkolu için önemli birer ilgi grubudur. Ülkenin ilk ormancı ve çevreci STK’sı olan TOD (1924), Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin (TMMOB) kurulmasına (1954) öncülük etmiştir.

Bu STK’lar, başta ormanlar olmak üzere, yaban hayatı, toprak, mera ve su gibi kaynakların yönetimi için çok önemlidir. Ancak, STK’ların başarısı kaynak yönetiminde, kararları oluşturulabilmesine ve değiştirilebilmesine bağlıdır. Beceri, örgütlülük vs. konularda ormancı STK’ların çoğu yetersizdir. Bu STK’ların çoğu Ankara ve İstanbul’da kurulmuş ve taşrada yeterince etkili olamamıştır.

Ormancı vakıflarında ve derneklerinde ciddi bir gerileme vardır ve yakın dönemde bazıları kapanmak üzeredir. Bunda, kanunla dernek iktisadi işletmeleri kurulmasına izin verilmesi ve başarı durumu, memurlar için sendikalaşmanın artması ve çoğu dış kaynaklı olmak üzere projeler veya hibeler konusunda ormancı STK’ların nispeten başarısızlığı gibi sebepler etkilidir.

Özellikle, yöre halkına ait STK’ların, birer kamu hizmeti olan ormancılık çalışmalarında nimete ve külfete katılımları gerekmektedir. STK’ların bilhassa gönüllülük esaslı tartışılabilir. Çalışmalarda etik konusu da mutlaka dikkate alınmalıdır.

Ormancı STK’ların bazıları zaman içinde tasfiye olurken bazıları da yeni kurulmaktadır. Son yıllarda ormancı STK’ların çeşit ve sayıları arttığı halde etkinlikleri artmamış; hatta azalmıştır. Bunda STK’lara güvensizlik de etkilidir. Bazen, hükümetler ve Devlet İdaresi STK’lar hakkında; STK’lar ise İdare ile ilişkilerde taraflı olabilmektedir.

Mali, teknik vs. yetersizliklerini giderecek çalışmalar fazla olmasa da, STK’ların bir kısmı dış ve iç destekler ile veya Orman İdaresi işbirliğiyle projeler üretmekte, toplantılar düzenlemekte ve eserler yayımlamaktadır. Bu sebeple STK’lar, altyapılarını her yönüyle güçlendirmeli; iç ve dış imkânları kullanarak daha başarılı hizmetler vermelidirler. Fakat dış kaynaklı projeler veya hibeler önemli bir gelir kaynağı olmakla birlikte; ancak, Sivil Örumceğin Ağında (Yıldırım, 2005) adlı eserin belirttiği karanlık ilişkiler ilgili devlet kurumlarının ve halkın dikkatinden kaçmamalıdır.

Şahsi veya siyasi kaygılar yüzünden son yıllarda ormancılar kamuoyunda yeterli etkiyi gösterememektedir. Sözgelimi ormanların ve Orman Teşkilatının hırpalanması karşısında yeterince varlık gösterilememiştir.

STK'lar, ormancılık sorunlarının çözümünde çoğu zaman birlikte hareket edememektedirler. Fakat birlikte hareket edildiğinde başarı sağlanmaktadır. Son zamanlarda bu konuda yapılan iyi çalışmalar şunlardır; "Yetki Kanunu" çıkarırken ormancı STK'ların hepsi; "2B Alanları" konusunda ise pek çoğu ortak hareket ederek netice almışlardır.

Geçmişte birlik-beraberlik anlayışıyla ve gönüllülük esasıyla ormancılığa ve ülkenin gelişmesine büyük hizmetleri olan bu STK'lar, tekrar aynı ruha kavuşmalı ve hizmetlerini arttırarak devam ettirmelidir. Türkiye'nin çağdaş medeniyetler seviyesinin üzerine çıkması için de bu gereklidir.

Ormancı STK çeşitlerinin ve sayılarının artması; bilhassa Ankara ve İstanbul dışında yaygınlaşmaları çok daha güzel fırsatları beraberinde getirmektedir; bunlar iyi değerlendirilerek memlekete çok güzel şeyler kazandırılmalıdır.

Özel Orman Sahipleri Birliği ve orman sanayi işletmelerinin hepsinin üye olduğu Orman İşverenleri Birliği (gibi) bir üst birlik kurulması faydalı olacaktır.

Ormancı STK'lar, lisansüstü bir çalışma ile daha ayrıntılı incelenebilir. Vakıflar, dernekler, sendikalar vs. hep birlikte veya sadece dernekler, sadece vakıflar vb. olarak da araştırılabilir.

Kaynaklar

- Akesen, A., Ekizoğlu, A., Erdönmez, C., Kuvan Y., 2003**, Ormancılıkta Katılım: Ormancılık Politikası Açısından Bir Değerlendirme, 2. Ulusal Ormancılık Kongresi, 19-20 Mart 2003, Ankara, s. 38-48.
- Boydak, M., (?) Çevre Sorunları ve Sivil Toplum: Dünya ve Türkiye'de Çevreye Bakış**, ÇEKÜL Vakfı Yayını, Ankara, 15 s.
- Bozatlı, A., 2006**, Ormancılar ve Orman Mühendisleri Odası, Orman ve Av, 2006/3, Ankara.
- Çağlar, Y., 2005**, Sivil Toplum Örgütleri Doğa Koruma Alanında Neleri, Nasıl Yapmalı? ve Yapmamalı?, Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu, 8-10 Eylül, Isparta, s.15-27
- Çağlar, Y., 2006**, "Ormancı" Çalışanların Kültürel ve Davranışsal Özelliklerindeki Değişmeler Üzerine Kimi Tezler, Orman ve Av, 2006/4, Ankara, s.7-17.
- Geray, A. U., 1999**, Sivil Toplum Örgütleri ve Etik, Çekül Vakfı Yayını.
- Kendir, H., 2003**, Orman Yönetimi ve Dünya Bankası, 2. Ulusal Ormancılık Kongresi, 19-20 Mart 2003, Ankara, s.278-288.
- Kırış, R., Çetiner, Ş., 2006**, Gönüllü Kuruluşların Çalışmalarının Çevre Etiği Açısından Kısa Bir değerlendirmesi, 2. Ulusal Uygulamalı Etik Kongresi, ODTÜ, Ankara, s. 449-456.
- Yıldırım, M., 2005**, Sivil Örumceğin Ağında-Şifre Çözücü: Project Democracy, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 624 s.

Not: Ziyaret edilen ve bilgi alınan genel ağ sayfaları bildiri içinde verildiği için burada tekrar yazılmamıştır. Bildiri içinde geçen Kanunlar (Dernekler Kanunu, Vakıflar Kanunu vb.) da bu bölümde zikredilmemiştir.

POSTER BİLDİRİLER

ORKÖY FERDİ KREDİ UYGULAMALARININ DÜNÜ-BUGÜNÜ VE YARINI ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

Ufuk COŞGUN

Dr., Batı Akdeniz Ormanlık Araştırma Müdürlüğü Orman-Halk İlişkileri ve Sosyal Ormanlık Araştırmaları Bölüm Başmühendisliği/Antalya, ufukcosgun@gmail.com

Özet

Orman köyleri ve orman köylüsü olgusu ülkemiz kırsal kesiminde önemli bir yer tutmaktadır. Doğal yaşam ortamı orman alanları ile iç içe olan bu kitlenin temel geçim kaynağını tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Ormanlık teşkilatındaki yaygın kanı; orman köylerinin orman alanlarından yararlanma düzeylerinin düzenlenmesi gerekliliği şeklindedir. Orman köylüsünün sosyo-ekonomik yapılarının düzeltilmesi kaygıları ise ORKÖY yatırımlarını gündeme getirmektedir. Kısıtlı kaynakların verimli kullanımı sosyo-politik baskılarla gerçekleşemeyecektir. Bu durum ORKÖY yatırımlarında bilimsel yaklaşımlarla ortaya konan kriterler ve bu kriterlerin önceliklendirme yaklaşımlarının yaşama geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Çalışmada, orman köyleri ve köylülerinin ülke ve batı Akdeniz bölgesi kırsal kesimindeki yeri vurgulanmaktadır. Antalya ili kırsal kesimi bazında orman köylerinin ve köylülerinin dağılımı ortaya konulmaktadır. Antalya ilinde ORKÖY'ün kuruluşundan günümüze kadar yaptığı yatırımların dağılımı vurgulanmaktadır. Antalya ilindeki ORKÖY yatırımları ile orman suçlarının dağılımı da sergilenmektedir.

Yapılan çalışmalar, ORKÖY yatırımlarının ilçelere ve köylere yönlendirilmesinde kullanılacak kriterleri ortaya konulmaktadır. İlçeler ile ilçelere bağlı orman köyleri bazında ortaya konan önceliklendirme yaklaşımları tartışılmaktadır. Bu tartışmada ilçelerdeki mikro havzalar temel alınmaktadır. Seçilen kriterlere göre; mikro havzalar bazında orman köylerinin önceliklendirmesi örneği ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: ORKÖY, kırsal kalkınma, yatırım önceliği,

Examining the Consumer Loan Grantings of GDFVA (General Directorate of Forest-Village Affairs)-Yesterday, Today and Tomorrow

Abstract

Forest villages have an important place in Turkey's rustic. Both of Agriculture and livestock are main means of subsistence of this mass. A worry about improving the socio-economic level of forest villages makes GDFVA's consumer loans a current issue. Using limited resources will never materialize under socio-politic pressures. This case necessitates to profit from scientific criteria and also to prioritize these. In this study, the place of forest villages in Turkey's and especially in Western Mediterranean Region's rural was firstly stressed. Then the distribution of these villages in Antalya province was presented. Beside this, the distribution of GDFVA investments was introduced from its establishment till today. The relations between these investments and forest offences were also investigated.

Usable criteria for canalizing GDFVA's investments to districts and villages were developed. Prioritizing these investments was also discussed. The basic discussion level is micro basins inside the districts. According to selected criteria prioritization examples were presented on a micro basin level.

Keywords: GDFVA, Consumer loan, Forest villages, Turkish Forestry

1.Giriş

Doğal yaşam alanı orman alanları ile iç içe olan orman köylülerinin çevrelerindeki orman alanlarına etkilerinin olması kaçınılmazdır. Ormanlık çalışmaları orman köylülerinin ormanlar üzerindeki etkilerinin olabildiğince azaltılması, yaşam barışının sağlanması ile olanaklıdır. Yaşam barışı ise; doğal yaşam alanı ormanlarla iç içe olan bu kesimin, doğal kaynaklar üzerindeki baskılarının sınırlandırılması aşamasında karşılaşılabilecekleri kayıpların seçenekli

uygulamalarla karşılanması yoluyla sağlanabilecektir. Bu amaçla ülkemizde kurulan ORKÖY Genel Müdürlüğü; 1974 yılından beri çalışmalarını sürdürmekte ve orman köylülerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesi amacıyla kaynak kullanmaktadır. Temel olan; bu kaynakların amaçlarına ulaşmasıdır. Yani; orman köylülerinin yaşam koşullarının iyileşmesiyle ormanlar ve ormancılık uygulamalarına yönelik olumsuz etkilerin sınırlandırılmasıdır. Ancak, 1974 yılından günümüze bu baskıların yeterince sınırlandırıldığı söylemek olanaklı değildir. Bunun içsel ve dışsal önemli nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenlerin başında kaynak sıkıntısı ilk sıradadır. Kısıtlı kaynaklarla en büyük etkinin sağlanması amaçlandığında da ORKÖY faaliyetlerinin irdelenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Ülke genelinde; ORKÖY kredisi kullanan işletmelerin toplam gelir dağılımında yani; ORKÖY kredisi ile kredilendirilen orman köylerindeki kredi kullanan orman köylüsü aile veya hanelerin toplam gelirleri içerisindeki gelirin sektörel dağılımı incelendiğinde; ormancılık gelirinin % 4, hayvancılık gelirinin % 31, tarım gelirinin % 49, diğer gelirlerin % 16 oranında olduğu görülmektedir. Antalya ilindeki ORKÖY kredisi kullanan orman köylerinin toplam gelirinde; ormancılık gelirinin % 6, hayvancılık gelirinin % 32, tarım gelirinin % 44, diğer gelirlerin % 18 oranındadır.

Diğer yandan, ülke ve bölge genelinde ORKÖY tarafından verilen toplam kredilerin ve bunların ünite sayıları itibarıyla dağılımının da irdelenmesi gereklidir. 2000 yılında ülke genelinde, 249 ilçedeki 546 orman köyünde, 2402 ünite kredi uygulaması gerçekleştirilmiştir. Köy başına düşen ortalama ünite 4,4 olmuştur. 2001 yılında 118 ilçedeki 228 orman köyünde toplam 880 ünite kredi uygulaması gerçekleştirilmiş, köy başına, ortalama 3,8 yaklaşık olarak 4,0 ünite kredi uygulaması düşmüştür. 2002 yılında 169 ilçedeki 342 orman köyünde toplam 1371 ünite kredi gerçekleştirilmiş, köy başına ortalama 4,0 ünite kredi uygulaması düşmüştür. 2003 yılında ise 313 ilçeye ve bu ilçelerdeki 604 köyde 2364 ünite kredi uygulanmıştır. Köy başına ortalama 3,9 ünite kredi uygulaması gerçekleşmiştir. Bu uygulamalar dikkate alındığında köy başına ortalama 3,9, yaklaşık 4 ünite kredi düşmektedir (ORKÖY, 2006). Bu da yaklaşık olarak her köyden 3 veya 4 işletmeye/aileye kredi uygulaması anlamını taşımaktadır. Her köyden 3 veya 4 işletmeye/aileye yapılan kredilendirme uygulaması, köylerde beklenen kalkınma atılımının yapılmasını sağlamaktan çok uzaktır. Bu da karşımıza kredilendirmelerden yararlanma konusunda isteksizliği çıkarmaktadır. Bazı durumlarda da sosyal ve politik baskılarla yatırımların gerçek sahiplerine ulaşması engellenmektedir.

ORKÖY Genel Müdürlüğü'nün kuruluş yapısı, yaklaşık 35 yıllık dönem içerisinde istikrarlı bir yapı göstermediği gibi, sahip olduğu kaynaklar da artmamıştır. Buna karşılık orman köylüleri ile ilgili nüfus düzeyleri, ülke toplam nüfusu içerisindeki payı azalırken, hemen hemen aynı miktarı korumuştur. Ülkenin orman köylüsü olmayan kırsal ve kentsel nüfuslarının yaşadığı refah artışı ile orman köylülerinin refah seviyeleri kıyaslandığında, zamanın orman köylüleri aleyhine geliştiği söylenebilir. Günümüzde, gereksinimleri çeşitlenmiş, istekleri artmış, kalite beklentileri gelişmiş ve yetmişli yılların başındaki nüfus düzeyine yakın bir orman köylüsü gerçeği bulunmaktadır.

Bu nedenle ORKÖY Genel Müdürlüğü'nün önünde “kıtlaşan kaynaklarını daha doğru kullanmak” gibi bir sorun bulunmaktadır. ORKÖY Genel Müdürlüğü sahip olduğu kaynakları öncelikle illere tahsis etmekte ve illerdeki ORKÖY Şube Müdürlüklerinden bu kaynağı “en doğru” şekilde kullanmalarını beklemektedir.

1.1. Kırsal Nüfusta Orman Köyleri Nüfusu ve Varlığı

Ülke nüfusunun 1970–2000 yılları arasındaki kırsal alan ve orman köyleri nüfusunun gelişimi irdelendiğinde, orman köylerinin kırsal alandaki konumu daha net olarak ortaya çıkmaktadır (Tablo 1). 1970 yılında ülke nüfusunun % 61,55'i kırsal alanda yaşarken süreç içerisinde bu oran yaklaşık % 35,06'ya düşmüştür. 1970–2000 yılı sürecinde; kırsal alandan

kente büyük bir göç yaşandığı görülmektedir. 1970 yılında orman köylerinin kırsal alan nüfusundaki oranı % 36,30 iken, 1990 yılına kadar ciddi oranda bir artış göstermiş ve bu oran %55'lere ulaşmıştır. Ancak, 2000 yılına gelindiğinde bu oran % 32,47'ye düşmüştür (Tablo 1). Bu da bize kırsal alandan ve bu kesimin özellikle orman köyleri nüfusu kesiminden yani, orman köylerinden 1990–2000 yılları arasında kentlere büyük bir göçün olduğunu göstermektedir.

Tablo 1. Yıllar Göre Kırsal Alan Nüfusunun Dağılımı

Yıllar	Ülke Nüfusu	Kırsal Alan Nüfusu	Kırsal Nüfus Oranı	Orman İçi Köyler Nüfusu	Orm. İçi. Köyl. Kırsal Nüfusa Oranı	Orman Bitişiği Köyler	Orm. Bitişiği. Köyl. Kırsal Nüfusa Oranı	Orman Köyleri	Orm. Köyl. Kırsal Nüfusa Oranı
1970	35605176	21914075	61,5474	3449113	15,74	4504958	20,56	7954071	36,30
1975	40347719	23478561	58,1906	3570976	15,21	5761130	24,54	9332106	39,75
1980	44736957	25091950	56,0877	3850936	15,35	6310215	25,15	10161151	40,50
1985	50664458	23798701	46,9732	3849893	16,18	6311215	26,52	10161108	42,70
1990	56473035	16141653	28,5829	3513560	21,77	5334941	33,05	8848501	54,82
2000	67844903	23735567	34,985	2467654	10,40	5239934	22,08	7707588	32,47

Ülke genel nüfusundaki kırsal kesim nüfusunun değişimi Tablo 1'de görülmektedir. Orman köylerinin kırsal alan nüfusu içerisindeki gelişimi de burada sergilenmektedir. Ancak, orman köylerinin (orman içi ve bitişiği köyler) kırsal alan nüfusundaki gelişiminin irdelenmesinde bir sorun karşımıza çıkmaktadır. Yani; orman köylerinin nüfus değişimi irdelenirken nüfusun artışı veya azalması orman köylerindeki köy sayılarında bir değişim olmadığı durumda anlamlılık kazanacaktır. Oysa süreç içerisinde orman köylerinin (orman içi ve bitişiği köyler) sayılarında da farklılıkların olduğu görülmektedir. Ülkemiz kırsal alanındaki köy sayıları ve orman köyleri sayılarının yıllara göre dağılımı Tablo 2'de verilmektedir.

Kırsal alanındaki köy sayılarının 1970-2000 yılları arasındaki dağılımı irdelendiğinde; bu sürede; ülke toplam köy sayısında % 6,04'lük bir değişim olduğu görülmektedir. Ülkemizdeki köy sayısı 1970 yılına göre geçen 37 yıllık sürede % 6,04 oranında bir artış göstermiştir (Tablo 2). Diğer yandan, ülke kırsal alanında yer alan köyler içerisindeki orman köyleri oranı ise; 1970 yılında % 45,86'dan 2000 yılına gelindiğinde % 55,45'e yükselmiştir (Tablo 2).

Ülkemiz kırsal alan nüfusu içerisinde ve kırsal alanında yer alan köy sayıları içerisinde, orman köyleri sayısının oranı önemli bir yer tutmaktadır. Kırsal alan nüfusunun yaklaşık % 32,47'sini, ülke kırsal alanındaki köylerin (köy sayısı olarak) ise, % 55,45'ini orman köylerinin oluşturması kırsal alan içerisinde orman köylerinin ağırlığını yansıtmaya bakımdan oldukça önemlidir.

Tablo 2. Kırsal Alandaki Köylerin Dağılımı

Yıllar	Köy Sayısı	Orman İçi Köylerin Sayısı	Orm. İçi Köylerin Toplam Köy Sayısına Oranı	Orman Bitişiği Köylerin Sayısı	Orm. Bitişiği Köylerin Toplam Köy Sayısına Oranı	Orman Köylerinin Sayısı	Orm. Köylerin Toplam Köy Sayısına Oranı
1970	35110	7456	21,24	8647	24,63	16103	45,86
1975	35228	7519	21,34	9507	26,99	17026	48,33
1980	35268	7519	21,32	10049	28,49	17568	49,81
1985	35151	7506	21,35	10058	28,61	17564	49,97
1990	35545	7389	20,79	10056	28,29	17445	49,08
2000	37366	7344	19,65	13377	35,80	20721	55,45

1.2. Batı Akdeniz Bölgesi Orman Köyleri Nüfusu ve Varlığı

Batı Akdeniz bölgesi kırsal alanındaki orman köyleri ve orman dışı köylerin dağılımı bölgeyi oluşturan Isparta, burdur ve Antalya illeri bazında Tablo 3'te verilmektedir. Üç il içerisinde Antalya ilinin orman köyleri varlığı ve nüfus değerleri olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Orman köy başına düşen ortalama nüfus dağılımı olarak irdelendiğinde; ilk sırada Antalya ili 511,4, ikinci sırada Isparta ili 509,0 ve üçüncü sırada ise Burdur ili 410,0 gelmektedir. Bölge geneli için bu değer 489,2'dir. Ülkemiz orman köylerinde köy başına düşen ortalama nüfus ise 372,0'dir. Görüldüğü gibi bölgeyi oluşturan illerde köy başına düşen ortalama nüfus ülke ortalamasının üzerindedir. Bölgedeki orman köyleri daha kalabalık bir nitelik taşımaktadır. Nüfus yoğunluğunun beraberinde getireceği sosyo-ekonomik sorunlar ve baskılar dikkate alındığında bu olgunun bölgede daha çok yaşanacağı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3. Batı Akdeniz Bölgesi Orman Köyleri Varlığı (2005)

İller	Köyler		Or.Dışı Köy		Orman içi		Or.Bitişik		Orman Köyü	
	Sayı	Nüfus	Sayı	Nüfus	Sayı	Nüfus	Sayı	Nüfus	Sayı	Nüfus
Antalya	529	272.148	68	36400	303	136628	158	99120	461	235.748
Burdur	182	77.719	14	8839	42	14706	126	54174	168	68.880
Isparta	170	84.026	13	4113	60	20769	97	59144	157	79.913
Bölge Toplamı	881	433.893	95	49352	405	172103	381	212438	786	384.541
Ülke Toplamı	34751	13560457	14030	5852869	7344	2467654	13377	5239934	20721	7.707.588

1.3. Antalya İlinde Orman Köyleri ve Köylüleri

Antalya ili kırsal yapısı açısından incelendiğinde çok daha belirgin olarak orman köylerinin durumu ve/veya önemi ortaya çıkmaktadır (Tablo 4). Antalya ilindeki orman köylerinin büyük bir kısmını orman içi köylerin oluşturduğu görülmektedir. İlde incelenen 12 ilçenin 10'unda; orman köyleri içerisindeki orman içi köyler oranı %50'nin üzerindedir. Orman köylerinde orman içi köylerin payının en yüksek olduğu ilçe Akseki ilçesidir. Akseki ilçesindeki orman köyleri nüfusunda orman içi köy nüfusunun oranı % 92,24'tür. Yani; ilçenin orman köylerinin hemen tümü orman içi köy niteliğindedir. Bunu, % 80,83 oranıyla Kumluca ilçesi ve % 73,55 oranıyla Alanya ilçesi izlemektedir.

Toplam köy nüfusu içerisinde, İlin beş ilçesinin orman köyleri nüfusu %38'in üzerinde bulunmaktadır. Bu ilçeler içerisinde orman köyleri nüfusunun toplam köy nüfusuna oranı açısından Gündoğmuş ilçesi % 66,40 oranıyla ilk sırada yer almaktadır. Bunu; % 55,56 oranıyla Gazipaşa ilçesi ve %45,62 oranıyla Korkuteli ilçesi izlemektedir. Kırsal yapı içerisinde orman köylerinin varlığının ve nüfusunun yüksekliği bize tarım ve hayvancılıkla geçinen bu kitlenin tarım içerisindeki ağırlığını göstermesi bakımından anlamlıdır.

Tablo 4. Antalya İli Orman ve Orman Dışı Köylerin Nüfus Dağılımı (2000 yılı)

İlçeler	Orm. İçi	Orm. Bitişiği	Orm. Köyleri	Orm.dışı	Toplam
Akseki	11077	932	12009	41284	53293
Antalya	13528	11784	25312	743592	768918
Alanya	28620	10292	38912	225328	264240
Elmalı	4426	10807	15233	24808	40041
Finike	5315	2002	7317	34770	42087
Gazipaşa	14403	10344	24747	19794	44541
Gündoğmuş	5688	4235	9923	5021	14944
Kaş	19362	10137	29499	40225	69724
Korkuteli	6261	17270	23531	28049	51580
Kumluca	9038	2144	11182	50188	61370
Manavgat	32407	26021	58428	141560	199988
Serik	12823	5492	18315	91045	109360
Toplam	162948	111460	274408	1445664	1720086

COŞGÜN ve ark. 2007.

Antalya ilindeki orman köylerinin nüfus değerleri ile orman dışı köylerin nüfus değerleri yanında; bir diğer önemli unsur da kırsal yapı içerisindeki orman köyleri varlığının boyutlarıdır (Tablo 5). Antalya ilindeki toplam köylerin % 75,96'sının orman köyü niteliğindedir. Toplam köy içerisinde orman köyü oranı en yüksek ilçe % 96,30 oranıyla Gündoğmuş ilçesidir. Bunu; % 95,35 oranıyla Gazipaşa ilçesi, % 88,51 oranıyla Manavgat ilçesi ve %87,69 oranıyla Kaş ilçesi izlemektedir.

Tablo 5. Antalya İli Orman ve Orman Dışı Köylerinin Dağılımı

İlçeler	Orm.İçi	Orm.bitişigi	Orman köyleri	Orm. Dışı	Toplam
Akseki	37	7	44	9	53
Antalya	23	11	34	42	76
Alanya	52	14	66	20	86
Elmalı	9	31	40	12	52
Finike	13	1	14	5	19
Gazipaşa	31	10	41	2	43
Gündoğmuş	21	5	26	1	27
Kaş	33	24	57	8	65
Korkuteli	8	36	44	7	51
Kumluca	19	1	20	8	28
Manavgat	46	31	77	10	87
Serik	22	8	30	32	62
Toplam	314	179	493	156	649

COŞGÜN ve ark. 2007.

2. ORKÖY Yatırımları ve Bölgedeki Dağılımı

Orman köylerinin ülke ve bölgedeki dağılımı ile bu köylerin nüfus dağılımı genel olarak saptanmıştır (Tablo 6). Ülke genelinde ORKÖY kredi uygulamalarında iki tür kredi uygulamasının olduğu görülmektedir. Bunlar; sosyal içerikli ve ekonomik içerikli kredilerdir. Uygulanan kredilerin %51'nin sosyal içerikli %49'nun ise ekonomik nitelikli krediler olduğu görülmektedir. Sosyal amaçlı kredilerin toplam harcamalardaki payının %11,70 olmasına karşın ekonomik amaçlı kredilere yapılan yatırımların toplam harcamadaki payının %88,30 olduğu da görülmektedir. Uygulanan krediler içerisinde miktar bakımından sosyal kredilerin daha ön planda olmasına karşın (2005 yılı deflatör fiyatlarıyla) yapılan kredi uygulamalarının parasal değer açısından bakıldığında ekonomik nitelikli kredilerin oranının daha yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 6). Bu saptamayla orman köylerine yönelik yapılacak yatırımların verimli kullanılması gerekliliği bir kez ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan, orman köylerindeki arazi

sahiplik durumu ve sahip olunan arazilerin dağılımı da ORKÖY yatırımlarının gerekliliğini ortaya koymaktadır (Tablo 7).

Tablo 6. ORKÖY Kredilerinin Dağılımı (1974–2005)

Yapılan Yatırım Konuları	Uygulanan Ünite		Tutarı (YTL) ²	
	Miktar ¹	%	Tutar (yıl) ¹	%
Dam Örtülüğü	117.232	81,41	96.481.892	96,08
Isıtma Pişirme Araçları ve Güneş Enerjisi İle Su Isıtma Sistemleri	26.777	18,59	3.936.138	5,83
Sosyal Nitelikli Krediler	144.009	50,93	100.418.030	11,70
Fenni Arıcılık	24.914	17,96	67.559.333	8,92
Hayvancılık Yem Yardımı: (Süt Sığırcılığı, Süt Koyuncululuğu , Besi Sığırcılığı, Besi Koyuncululuğu)	96.161	69,32	648.165.368	85,56
Tesis Edindirme ve Çevirme: (Meyvecilik, Bağcılık, Seracılık, Alabalıkçılık vb.)	7.591	5,47	26.925.218	3,55
El ve Ev Sanatları: (Halıcılık, Kilimcilik, Motorlu Bez Dokuma vb.)	10.059	7,25	14.886.821	1,97
Ekonomik Nitelikli Krediler	138.725	49,07	757.536.740	88,30
GENEL TOPLAM	282.734	100,00	857.954.770	100,00

Kaynak ORKÖY; 2006.

¹Miktar Aile sayısı, ²2005 yılı deflatör fiyatlarıyla

Orman köylerindeki hanelerin %6,5'inin Batı Akdeniz Bölgesinde olduğu görülmektedir. Bölge içerisindeki illere bağlı orman köylerinde hanelerin arazi sahipliğinde Antalya ili dikkati çekmektedir. Arazisi olmayan orman köylerinin içerisinde de Antalya ili orman köylerinin özel bir yerinin olduğu görülmektedir. Ülke ve bölge değerinin üzerinde bir miktarda arazisi olmayan orman köylüsü oranı olduğu görülmektedir. Bu durum Antalya ilinde orman köylüsü ile orman teşkilatının ne boyutta bir çatışma içerisinde olduğunu göstermektedir. Arazisi olmayan hanelerin gelir kaynağı ve yaşam gereksinimlerini karşılamak için orman alanlarına yönelik olası baskıları durumu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, ormanların korunması ve geliştirilmesine orman köylüsünün sosyo-ekonomik yapısını iyileştirmek yoluyla katkılarda bulunmayı temel amaç edinmiş ORKÖY için bu olgu daha önemli olmaktadır. Bölge ve Antalya ili için önemli bir aşka göstergeyi de orman köylerinin küçük miktarlarda arazi varlığına sahip olmasıdır. Bu hanelerin Pazar için üretim olanaklarını kısıtlayan ciddi bir etmen olarak ortaya çıkmaktadır. Temel geçim kaynağını tarım ve hayvancılığı oluşturan orman köylüsü için yukarıdaki durum daha anlamlı olmaktadır.

Tablo 7. Orman Köylerinde Arazi Sahiplilik Durumu

İller	Hane Sayısı	%	Arazisi Olmayan		Arazisi 1-10 da.		Arazisi 11-25 da.		Arazisi 26-50 da.	
			%	%	%	%	%	%		
Antalya	79.850	4,2	16.982	21,3	20.866	26,1	23.153	29,0	18.849	23,6
Burdur	18.099	0,9	2.629	14,5	3.917	21,6	5.816	32,1	5.737	31,7
Isparta	27.268	1,4	2.692	9,9	6.936	25,4	9.760	35,8	7.880	28,9
Bölge	125.217	6,5	22.303	17,8	31.719	25,3	38.729	30,1	32.466	25,9
Ülke	1.917.582	100,0	199.103	10,4	535.750	27,9	594.359	31,0	577.103	30,1

ORKÖY'ün kuruluşundan 2003 yılına kadar Antalya ilinde yaptığı yatırımlar irdelendiğinde, ilde gerçekleşen orman suçlarının dağılımının nasıl bir gelişim izlediği sorusu akla gelmektedir. ORKÖY ülke genelinde gerçekleştirdiği gibi Antalya ilinde de havzalar (ilçeler) bazında ilçe

kalkınma planlarını ortaya koymuştur: ORKÖY yatırımları için geliştirilen ilçe kalkınma planlarında ön görülen yatırım konu ve miktarları ile süreç içerisinde gerçekleştirilen yatırımlar karşılaştırıldığında, tablonun ülke geneline koşut bir yapı sergilediği görülmektedir (Tablo 8).

Tablo 8. Antalya İlinde ORKÖY Tarafından Yapılan Yatırımların Dağılımı

İlçeler	SOSYAL			EKONOMİK			TOPLAM		GRÇ. %
	P.Ö.	UGY.	GRÇ. %	P.Ö.	UYG.	GRÇ. %	P.Ö	UYG.	
Antalya	3456	60	1,7	6307	325	5,2	9763	385	3,9
Akseki	2050	0	0	1901	157	8,3	3951	157	4,0
Alanya	8149	0	0	2347	204	8,7	10496	204	1,9
Elmalı	1321	0	0	1726	135	7,8	3047	135	4,4
Finike	1352	0	0	1131	137	12,1	2483	137	5,5
Gazipaşa	988	50	5,1	2751	290	10,5	3739	340	9,1
Gündoğmuş	2706	32	1,2	3701	262	7,1	6407	294	4,6
İbradı	295	0	0	230	19	8,3	525	19	3,6
Kale	715	15	2,1	868	50	5,8	1583	65	4,1
Kaş	3140	0	0	5321	417	7,8	8461	417	4,9
Kemer	615	0	0	689	57	8,3	1304	57	4,4
Korkuteli	905	492	54,4	1496	518	34,6	2401	1010	42,1
Kumluca	1644	0	0	1500	79	5,3	3144	79	2,5
Manavgat	5559	830	14,9	3963	500	12,6	9522	1330	14
Serik	3305	0	0	2327	205	8,8	5632	205	3,6
TOPLAM	36200	1479	4,1	36258	3355	9,3	72458	4834	6,7

Ülke genelinde önerilen projelerin gerçekleşme yüzdesi %13 düzeyindedir. Antalya ilinde bu oran ise %7 dolayındadır. Orman köylerinin kalkınması için önerilen projelerin gerçekleşme oranlarının düşük olması, yeterli kaynak tahsisinin olamamasından da kaynaklanmaktadır. Bu gerçek yapılan yatırımların tutarlı olduğu anlamı taşımamaktadır. İlçelere göre yapılan kaynak aktarımlarında Korkuteli ilçesinin çok açık olarak farklı düzeyde bir yatırım kaynağı kullandığı görülmektedir. Bu durumun orman suçlarına yönelik yansımaları olduğu da görülmektedir (Tablo 9).

Orman suçları ile ORKÖY yatırımları arasındaki yukarıdaki yargıyı Gazipaşa ilçesine yönelik verilerde desteklemektedir. ORKÖY yatırımlarındaki gerçekleşme yüzdesi en yüksek olan ikinci ilçe Gazipaşa ilçesidir. Aynı zamanda bu ilçenin orman suç sayısı değerlendirmesinde Korkuteli ilçesinden hemen sonra en alt sırada olması bunu kanıtlamaktadır.

Tablo 9. Antalya Orman Bölge Müdürlüğü Orman Suçlarının Dağılımı (1998–2003 yılları arası yıllık ortalama değerleri)

İlçeler	Kesme	Nakil	Bulundurma	Sarf	Açma- Yerleşme	İşgal	Otlatma	Yangın	Toplam	Orman köy başına düşen ilçelerdeki ortalama orman suç sayısı	köy başına düşen yangın sayısı
Antalya	56	25	35	1	33	67	28	37	282	8,294	108,82
Serik	67	10	13	2	26	24	13	34	189	6,300	113,33
Gündoğmuş	49	3	12	4	13	22	6	9	118	4,538	34,62
Alanya	68	16	18	8	81	34	5	17	247	3,742	25,76
Kumluca	24	3	3	2	10	3	4	10	59	2,950	50,00
Kaş	37	4	12	1	25	43	6	13	141	2,474	22,81
Finike	7	2	2	0	2	4	11	4	32	2,286	28,57
Manavgat	56	7	11	3	32	9	12	40	170	2,208	51,95
Akseki	40	4	7	3	4	1	7	12	78	1,773	27,27
Gazipaşa	15	3	5	1	12	8	6	10	60	1,463	24,39
Elmalı	5	5	12	0	4	11	20	1	58	1,450	2,50
Korkuteli	10	2	5	0	3	6	26	2	54	1,227	4,55

3.ORKÖY Yatırımlarında Seçim Kriterleri ve Önceliklendirme

ORKÖY çalışmalarının ülke genelinde yaptığı çalışmalarla Batı Akdeniz Bölgesinde yapılan çalışmaları ana hatlarıyla saptanmıştır. Bu saptamadan iki önemli sonuç çıkmaktadır. ORKÖY kaynakları gerçekten kısıtlı kaynaklardan oluşmaktadır. Bu kaynakların oldukça verimli kullanılması gereklidir. Bu gereklilik ise; gerek ülke ve gerekse bölgesel bazda olmak üzere, ORKÖY kaynak yatırımlarında yatırım kriterlerinin ortaya konulmasını zorunlu kılmaktadır. Bu amaçla ÇŞGUN ve ark 2007 göre; yapılan alansal çalışma ORKÖY yatırımlarında ilçe köy ve aile seçim ölçütlerini; ORKÖY'ün iller düzeyinde yöneticilerinin katıldığı bir dizi toplantılarda yapılan çalışmalarla ortaya koymuştur. Buna göre ilçe ve köy ve aile seçim ölçütleri Tablo 10-11-12'de verilmektedir.

Tablo 10. İlçe Seçimi İçin Kriterler ve Ağırlıkları

Sıra No	İlçe Seçim Kriterleri
1	Ormanlık sosyal baskı
2	Ormanlık çalışmalarının yoğunluğu
3	İlçe başına düşen orman alanı
4	İlçenin orman köy durumu
5	Fiili işsizlik durumu
6	Daha önceki kredi uygulamalarının başarısı
7	İlçedeki orman köyü yoğunluğu

Tablo 11. Köy Seçimi İçin Kriterler ve Ağırlıkları

Sıra No	Köy Seçim Kriterleri
1	Ormancılık sosyal baskı durumu
2	Ormancılık çalışmalarının yoğunluğu
3	Köylerin muhtaçlık durumu
4	Fiili işsizlik durumu
5	Daha önceki kredi uygulamalarının başarısı
6	Köyün orman alanı yoğunluğu-hane başına düşen orman alanı
7	Hane başına düşen mer'a alanı

Tablo 12. Aile Seçimi İçin Kriterler ve Ağırlıkları

Sıra No	Aile Seçim Kriterleri
1	Ailenin gelir durumu
2	Köyde tüm yıl fiilen ikamet eden aileler
3	Orman suçu işleme durumu
4	Ailenin uygulanacak kredi konusunda bilgi /deneyim sahipliliği
5	Aile tarafından daha önce bir kredi kullanılıp/kullanılmadığı
6	Ailenin tarımsal alan varlığı
7	Ailenin borç ödeme alışkanlığı

COŞGUN ve ark, 2007'ye göre yapılan çalışmada; elde edilen seçim kriterleri yine benzer katılımcılarca değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucu her ölçütün bir önemlilik katsayısı oluşturulmuştur. Bu değer ile ölçütlerin reel değerleri ilişkilendirildiğinde ise Antalya ilinde ORKÖY yatırımlarında önceliği alacak ilçeler ortaya çıkarılmıştır. Benzer işlem ilçeler için köyler düzeyinde gerçekleştirildiğinde ise ORKÖY yatırımlarında köylerin önceliklendirme sıralaması ortaya konmuştur.

Çalışmayla Antalya ilindeki on iki ilçe ve aynı zamanda Orman İşletme Müdürlükleri ORKÖY tarafından yapılacak yatırımlar açısından öncelik sıralaması ortaya konulmuştur (Tablo 13). İlk sınıfta Gündoğmuş ve Finike, ikinci sınıfta; Gazipaşa ve Kaş ile üçüncü sınıfta da Akseki ve Kumluca ilçelerinin yer aldığı görülmüştür.

Yapılan çalışma ORKÖY Genel Müdürlük yönetiminin katıldığı bir toplantıda sunulmuştur. Yapılan eleştiri ve tartışmalarda çalışmanın yaygınlaştırılmasının uygulanabileceği değerlendirilmiştir. ORKÖY'ün havza bazında ve havzalarda da mikro havzalar bazında çalışmalarını yürüttükleri savı karşısında ilçelerdeki köyler düzeyinde yapılan köylerin öncelik sıralamasının da mikro havzalar düzeyinde ortaya konulması gereği ortaya çıkmıştır. Konun bu boyutunun oldukça kolay bir şekilde uyarlanabileceği söz konusu toplantıda vurgulanmıştır. ORKÖY karar vericilerinin konuyu daha açık olarak algılayabilmeleri ve bu çalışma sonuçlarının yaygınlaştırılmasını sağlayabilmeleri için ilçelerdeki köylerin öncelik sıralamasının mikro havza düzeyinde ortaya konması da Antalya ili Gündoğmuş ve Finike ilçeleri örneğinde ortaya konmuştur (Tablo 14-15).

Tablo 13. Yatırım Kriterlerine Göre İlçelerin Öncelik Sırası

Sıra No	İLÇELER	Ormanlık Sosyal Baskı	Ormanlık Çalışml. Yoğunluğu	İlçe Başına Düşen Orman Alanı	İlçenin Orman Köy Durumu	Fiili İşsizlik Durumu	Önceki Kredi Uygulam. Başarısı	İlçedeki Orman Köyü Yoğunluğu	Ağırlıklan-dırılmış toplam
1	Gündoğmuş	0,858	8,110	5,235	11,870	3,619	1,470	2,491	33,653
2	Finike	0,432	4,518	8,240	12,071	4,025	1,272	0,939	31,497
3	Gazipaşa	0,277	4,879	7,305	9,829	3,582	1,078	3,000	29,950
4	Kaş	0,468	5,089	8,991	7,526	4,082	1,099	2,286	29,542
5	Akseki	0,335	3,436	9,227	10,932	3,296	0,520	1,217	28,962
6	Kumluca	0,558	3,457	8,113	10,292	3,423	0,514	0,984	27,340
7	Manavgat	0,417	2,417	8,499	7,766	1,034	2,245	1,582	23,961
8	Alanya	0,707	0,984	7,844	9,351	3,159	0,402	0,815	23,263
9	Antalya	1,568	1,041	8,098	5,750	2,437	1,690	0,178	20,762
10	Serik	1,191	2,432	6,941	5,500	1,776	0,888	0,904	19,633
11	Korkuteli	0,232	2,813	4,812	2,364	1,442	2,984	2,464	17,110
12	Elmalı	0,274	1,432	4,327	2,388	3,735	0,439	2,054	14,649

Tablo 14. Finike İlçesi Orman Köylerinin Öncelik Sıralaması

Sıra No	İlçe Adı	Köy Adı	Sosyal Baskı	Ormanlık Çalışma-Yoğunluğu	Köylerin Muhtaçlık Durumu	Fiili İşsizlik	ORKÖY-Krd-Uygl-Basr	Hane-Başına-Orman-Alanı	Hane-Başına-Mera-Alanı	Toplam
1	Finike	Asarönü	2,172	1397,133	0,701	0,721	6,41	17,169	5,363	1429,67
2	Finike	Akçaalan	0,987	635,06	0,319	1,011	2,914	7,804	2,438	650,53
3	Finike	Boldağ	0,724	465,711	0,234	1,123	2,137	5,723	1,788	477,44
4	Finike	Çamlıbel	0,668	429,887	0,216	1,876	1,972	5,283	1,65	441,55
5	Finike	Alacadağ	0,62	399,181	0,2	0,895	1,831	4,905	1,532	409,17
6	Finike	Yeşilköy	0,587	377,604	0,189	1,054	1,732	4,64	1,449	387,26
7	Finike	Dağbağ	0,511	328,737	0,165	1,849	1,508	4,04	1,262	338,07
8	Finike	Gökçeyaka	0,488	313,962	0,158	1,15	1,44	3,858	1,205	322,26
9	Finike	Yazır	0,29	186,284	0,093	1,63	0,855	2,289	0,715	192,16
10	Finike	Gökbük	0,259	166,325	0,083	2,283	0,763	2,044	0,638	172,40
11	Finike	Yalnız	0,189	121,49	0,061	1,392	0,557	1,493	0,466	125,65
12	Finike	Arifköy	0,182	117,406	0,059	1,973	0,539	1,443	0,451	122,05
13	Finike	Günçalı	0,136	87,321	0,044	1,652	0,401	1,073	0,335	90,96

ORKÖY çalışmalarının havza bazında (ilçe) gerçekleştiği ve planlandığı bilinmektedir. Ancak, havza bazının dayandığı mikro havzalarda da köy grupları oluşturulmaktadır. Uygulamada daha yaygın yararlanabilme olanağı bulunabilmesi için Gündoğmuş ilçesini oluşturan üç mikro havza ve bu mikro havzalardaki köy grupları için öncelik sıralaması da ortaya konulmuştur (Tablo 15). Gündoğmuş ilçesini oluşturan üç mikro havzanın hangisinde yatırımın öncelikli olacağı ortaya çıkmaktadır. Köprülü mikro havzası öncelikli olarak değerlendirilmesi gereken havzadır. Bunu Merkez ve Güzelbağ havzasının izlediği görülmektedir.

Finike ilçesi arazi yapısı bakımından birden fazla mikro havzaya ayrılma olanağı olmayan bir ilçedir. Bu nedenle de tek havza bazında olmak üzere köyler belirlenen köy seçim ölçütlerine

göre öncelik sıralaması uygulanmıştır. Dolayısıyla, herhangi bir alt yöre ayırılması ve buna bağlı olarak köyler gruplandırması yer almamıştır (Tablo 14).

Tablo 15. Gündoğmuş İlçesi Mikro Havza Bazında Öncelik Sıralaması

Sıra No	İlçe Adı	Köy Adı	Mikro Havza Adı	Sosyal Baskı	Ormanlık Çalışma-Yoğunluğu	Köylerin Muhtaçlık Durum	Fiili-İşsizlik	ORKÖY-Krd-Uygl-Basr	Hane-Başına-Orman-Alanı	Hane-Başına-Mera-Alanı	Toplam
1	Gündoğmuş	Bayırköy	Güzelbağ	1,078	172,564	0,237	3,080	1,852	2,206	2,518	183,534
2	Gündoğmuş	Ortakonuş	Güzelbağ	0,750	120,044	0,165	1,151	1,288	1,534	1,752	126,684
3	Gündoğmuş	Kozağacı	Güzelbağ	0,719	115,043	0,158	2,277	1,234	1,470	1,679	122,579
4	Gündoğmuş	Güneyköy	Güzelbağ	0,616	98,608	0,135	2,021	1,058	1,260	1,439	105,138
5	Gündoğmuş	Bayırkozaağacı	Güzelbağ	0,616	98,608	0,135	1,922	1,058	1,260	1,439	105,039
Güzelbağ Mikro Havzası Ortalaması				0,756	120,973	0,166	2,090	1,298	1,546	1,765	128,595
1	Gündoğmuş	Akyar	Köprülü	1,835	293,726	0,404	2,903	3,152	3,754	4,286	310,059
2	Gündoğmuş	Eskibağ	Köprülü	1,760	281,737	0,387	2,210	3,023	3,601	4,111	296,828
3	Gündoğmuş	Çamlıalan	Köprülü	1,724	276,102	0,379	1,508	2,963	3,529	4,029	290,235
4	Gündoğmuş	Karaköy	Köprülü	1,724	276,102	0,379	1,142	2,963	3,529	4,029	289,868
5	Gündoğmuş	Yeniköy	Köprülü	1,391	222,663	0,306	2,479	2,389	2,846	3,249	235,323
6	Gündoğmuş	Balkaya	Köprülü	1,287	206,046	0,283	2,574	2,211	2,634	3,007	218,041
7	Gündoğmuş	Beden	Köprülü	1,181	189,111	0,260	3,381	2,029	2,417	2,759	201,138
8	Gündoğmuş	Ortaköy (B)	Köprülü	1,078	172,564	0,237	1,011	1,852	2,206	2,518	181,465
9	Gündoğmuş	Kayabükü	Köprülü	0,459	73,431	0,101	1,768	0,788	0,939	1,071	78,557
Köprülü Mikro Havzası Ortalaması				1,382	221,276	0,304	2,108	2,374	2,828	3,229	233,502
1	Gündoğmuş	Serinyaka	Merkez	1,724	276,102	0,379	2,409	2,963	3,529	4,029	291,135
2	Gündoğmuş	Karabul	Merkez	1,724	276,102	0,379	1,245	2,963	3,529	4,029	289,972
3	Gündoğmuş	Karaisa	Merkez	1,724	276,102	0,379	1,222	2,963	3,529	4,029	289,949
4	Gündoğmuş	Çiçekoluk	Merkez	1,287	206,046	0,283	4,098	2,211	2,634	3,007	219,566
5	Gündoğmuş	Kalecik	Merkez	1,181	189,111	0,260	2,010	2,029	2,417	2,759	199,768
6	Gündoğmuş	Pembelik	Merkez	1,165	186,555	0,256	1,616	2,002	2,384	2,722	196,702
7	Gündoğmuş	Güneyyaka	Merkez	1,078	172,564	0,237	2,989	1,852	2,206	2,518	183,443
8	Gündoğmuş	Güneycik	Merkez	0,991	158,679	0,218	2,065	1,703	2,028	2,315	168,000
9	Gündoğmuş	Çayırözü	Merkez	0,719	115,043	0,158	2,220	1,234	1,470	1,679	122,522
10	Gündoğmuş	Çaltı	Merkez	0,690	110,441	0,152	2,102	1,185	1,412	1,612	117,592
11	Gündoğmuş	Karadere	Merkez	0,690	110,441	0,152	1,347	1,185	1,412	1,612	116,837
12	Gündoğmuş	Senir (B)	Merkez	0,599	95,869	0,132	2,579	1,029	1,225	1,399	102,832
13	Gündoğmuş	Umutlu	Merkez	0,459	73,431	0,101	1,957	0,788	0,939	1,071	78,746
14	Gündoğmuş	Narağacı	Merkez	0,250	40,015	0,055	1,921	0,429	0,511	0,584	43,765
Merkez Mikro Havzası Ortalaması				1,020	163,322	0,224	2,127	1,753	2,088	2,383	172,916

4. Sonuç ve Öneriler

ORKÖY kuruluşundan günümüze kadar oldukça yararlı çalışmalar gerçekleştirmiştir. Ülke çapında ilçeler-havzalar düzeyinde kalkınma planlarını ortaya koymuş ender kuruluşlardan birisidir. Ülkemiz kırsal alanında bir kalkınma hamlesi gerçekleştirebilmek için ferdi ve kooperatif kredileri yoluyla çalışmalarını sürdürmektedir. Uygulanan ferdi kredilerin sonuçlarının izlenebilmesi de kredi uygulaması kadar gerekli ve önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. Fakat bu konuda yeterli gelişmelerin olduğunu söylemek zordur. Kısıtlı

kaynaklarla kırsal alanda bir atılım yapabilmek kaynakların gerçekten verimli kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Yapılan kredi uygulamalarının belirli planlamalar dâhilinde belirli sürelerde ve belirli havzalara yönlendirilmesi kredi uygulamalarının etkilerinin ortaya çıkması için mutlak gereklidir. Eldeki kısıtlı kaynakları çok küçük parçalar halinde ve değişik havzalarda kullanmak bu alanlardaki kırsal kalkınma ve gelişmeyi sağlayamayacaktır. Diğer yandan, kredi kullanımına yönelik istemlerin karşılanmasında kimi baskıların da olması da kaynakların verimli kullanılmasını kısıtlayan önemli unsurlardan birisidir. Bu amaçla; il düzeyinde ilçelerin ve bu ilçelere bağlı orman köylerinin seçimi ile köylerdeki ailelerin seçim ölçütleri ortaya konulmuştur. Buna paralel olarak; il genelinde yapılacak yatırımların hangi havzalardan-ilçelerden, ilçelerde ise hangi köylerden başlaması gerektiği sorununun çözecek yaklaşımlar yapılan araştırma çalışmasıyla ortaya konulmuştur.

ORKÖY ilçeler düzeyinde yaptığı kalkınma planları çerçevesinde kredi yatırımlarını gerçekleştirmektedir. İlçelerdeki köylerin seçim ölçütlerine göre önceliklendirilmesi yatırım önceliği sorununun çözmektedir. Orman köylerinin belirlenen ölçütlere göre önceliklendirilmesinin mikro havzalar bazında ortaya konulması yapılacak yatırım çalışmalarının planlanmasında daha etkili olacaktır. İlçelerdeki köylerin sıralamasında da kaynakların belirli odaklara yaygın olarak yönlendirilmesi olanaklı olmayabilecektir. Bu nedenle de ilçeleri oluşturan mikro havzalar bazında yatırımların odaklanması kaynak kullanımında etkinliği ve verimliliği sağlaması açısından önemlidir.

Antalya ilinde ilçe seçim ölçütlerine göre yapılan sıralamada ilk grupta yer alan Finike ve Gündoğmuş ilçeleri için mikro havzaların ve mikro havzalardaki köylerin sıralaması ortaya konmuştur. Finike ilçesindeki köylerin belirgin bir mikro havza bölünmesi olmaması nedeniyle köyler genel olarak seçim ölçütlerine göre sıralanmıştır. Gündoğmuş ilçesi ise arazi yapısından kaynaklanan üç mikro havzaya ayrılmıştır. Bu havzalar temel alındığında sıralamada önceliğin Köprülü, Merkez ve Güzelbağ havzalarına olacak şekilde sıralanması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Her mikro havzada yer alan köylerin de kendi içerisinde öncelik sıralamasının olduğu görülmektedir. Böylece kaynak aktarımı bir mikro havzadaki köylerde başlayarak sürece bu alandaki yatırım tamamlandıktan sonra diğer mikro havzalardaki köylere yatırımlar yönlendirilebilecektir. Böylece kaynak kullanımında yaşanan bazı baskılarda ortadan kalmış olacaktır. Uygulamacı daha rahat bir çalışma olanağı ve verimli kaynak yönlendirme olanağı bulmuş olacaktır.

ORKÖY çalışmalarının ülke ve bölge genelinde hangi düzeylerde gerçekleştiği ilgi bölümlerde ortaya konmuştur. Bu durum irdelendiğinde ORKÖY'ün yapacağı yatırımların gerçekleşme düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Ne ki, yeterli kaynakların tahsisi ile bu durum ortaya çıkmıştır denilemez. Yeter ve gerekli düzeyde kaynak aktarımı olmaksızın böyle bir yargıda bulunmak doğru olmayacaktır. Ancak, yapılan uygulamaların doğru ve yerine olup olmadığı etkinliği oldukça düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Kısıtlı kaynaklarla yapılan bu yatırımların etkin bir şekilde ortaya konulmadığı görülmektedir. Bunun temel göstergesini ise kaynak yatırımı yapılan alanlarda yıllarca kaynak aktarımının sürdürülmesinde görmek mümkündür. Bu nedenle de, kaynak aktarımının belirli süre içerisinde bir alanda yürütülmesi bu süre sonrasında bir daha bu alana kaynak aktarım amaçlı dönülmemesi gerekmektedir. Bu ise, havzalar bazında ve bu havzaları oluşturan mikro havzalar bazında yatırımların planlanması ile olanaklı olacaktır. Günümüzde ORKÖY geldiği bu noktada ilçelerin, köylerin ve köylerdeki ailelerin seçim ölçütlerine göre yatırım yapabilme olanağına sahiptir. Dahası ilçelerdeki mikro havzalar bazında mikro havzaların öncelik sıralamasına da sahip bulunmaktadır.

Geçmişten günümüze ORKÖY'ün gelişiminde artık yeni bir sürecin başlaması gerekli görülmektedir. Bu da kısıtlı kaynakların bilimsel yollarla saptanmış ilçe, köy ve köylerdeki aile seçim ölçütlerine göre yatırım planlanması sürecinin ivedilikle yaşama geçirilmesidir.

Yapılan bu çalışmayla ortaya konan yaklaşımın; ülke genelindeki tüm illerde ve bu illeri kapsayan ilçelerde uygulanabilme olanağı olması bakımından geliştirilebilir ve özellikle de yaygınlaştırılabilir dinamik bir yapısı bulunmaktadır. Küçük bir örneği ise, Finike ve Gündoğmuş ilçeleri çerçevesinde sunulmuştur.

ORKÖY yakın gelecekte mümkünse geçmişten günümüze kadar olan yatırımların ortaya koyduğu gelişmeyi ortaya çıkarmak ve sergilemek durumundadır. Yeterli veri sağlanamaması durumunda günümüzden itibaren yapılan ve yapılacak yatırım çalışmalarının ortaya çıkaracağı sosyal ve ekonomik gelişmeyi ortaya koyacak izleme ve değerlendirme ölçütlerini saptayarak bu ölçütlere göre yapılan yatırımların etkilerini ortaya koymak zorundadır.

Kaynaklar

- Coşgun, U., Yılmaz, E., Ok, K., Telek, A., Ay, Z., Uzun, E., 2007.** Orköy Kaynaklarının Tahsisinde Orman Köylerinin Önceliklerinin Saptanması (Antalya İli Örneği) Batı Akdeniz Ormanlık Araştırma Müdürlüğü Teknik Bülten No:28, Antalya.
- ORKÖY, 1977.** Antalya İli Gündoğmuş İlçesi Orman Köyleri Kalkınma Planı (1977–1981), Ankara.
- ORKÖY, 1979.** Antalya İli Gündoğmuş İlçesi Orman Köyleri Kalkınma Planı (1979–1983), Ankara.
- ORKÖY, 2006.** Kooperatifler Dairesi Başkanlığı Orman Halk İlişkilerinin Düzenlenmesinde İletişim Sorunu, Tespit Yöntemleri Ve Çözüm Önerileri ” Semineri/2006–Antalya.
- TÜİK, 2001.** 2000 Genel Nüfus Sayımı-Antalya, Ankara.

KİLİS DEVLET ORMAN İŞLETME MÜDÜRLÜĞÜNDE İKTİSADİLİK ANALİZLERİ VE İŞLETMECİLİK AÇISINDAN ÇIKARSAMALAR

Gülden TUĞRUL

Orm. Yük. Müh., K.S.Ü, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, Kahramanmaraş

Özet

Bu çalışmada, ülkemizdeki devlet orman işletmelerinin iktisadilik ve verimlilik profilini çıkarmaya yönelik parametreler; Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü'nde ele alınmıştır. Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü' nün 2000–2005 yılları arasındaki 6 yıllık dönemi kapsayan bu araştırmanın verileri, ilgili döneme ait bilançolar, brifingler ve diğer kayıtlardan alınmış olup, iktisadilik analizleri Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü' nün kıt kaynakları (üretim faktörlerini) ne derece iktisadi ve verimli kullandığını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla, Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü' ne özgü iktisadilik ve verimlilik kriterleri geliştirilmiştir. Bu kriterler ayrı ayrı karşılaştırılarak, Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü üretim faktörleri yönünden ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Bu inceleme sonuçlarına göre, Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü' nde üretilen odun kökenli orman ürünlerinin yıllar itibariyle iktisadiliği ve verimliliği ortaya konulmuştur. Ayrıca Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü'nde arazinin, sermayenin ve işgücünün ne derece verimli kullanıldığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak; iktisadiliğin ve verimliliğin (dar anlamda başarının) nasıl arttırılacağı konusunda öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İktisadi (ekonomik) analiz, iktisadilik ve verimlilik, başarı, Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü

An Analysis of Economic Efficiency and Operation from The Angle of Inferences in Directorate of Kilis State Forestry Enterprise

Abstract

In this study, the parameters aimed at revealing economic efficiency and productivity profile of the State Forest Enterprise in our country, had been investigated in the example of the Directorate of Kilis State Forestry Enterprise. The data of this research including the period of six years between the years of 2000 and 2005 were obtained from balances belonging to the related years, briefing and other records and the purpose of the analysis of economic efficiency was to put forth to what extent the Directorate of Kilis State Forestry Enterprise used limited resources (production factors) as constraints in an economic and effective way. For this purpose, the criteria of economic efficiency and productivity peculiar to the Directorate of Kilis State Forestry Enterprise were developed. The Forest of Kilis State Forestry Enterprise from the point of production factors was studied in a detailed way by comparing those criteria one by one.

According to the results of this analysis, the economic efficiency and productivity of wood based forest products throughout the years produced in the Kilis State Forestry Enterprise were emerged. Besides, howfar the usage of productivity of land, capital and labor have been obtained by Kilis State Forestry Enterprise.

As a conclusion, there were some suggestions about how economic efficiency and productivity (“success” in a narrow sense) would be increased.

Keywords: Economic analysis, economic efficiency and productivity, success, Directorate of Kilis State Forestry Enterprise

1. Giriş

Ülkemizde ormancılık sektöründe yürütülen ekonomik aktivitelerin büyük bir bölümü devlet orman işletmelerinde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, devlet orman işletmelerinin ekonomi biliminin öngördüğü gibi kıt kaynakları etkin bir şekilde kullanması için iktisadilik, verimlilik ve kârlılık ilkelerine göre sürekliliğini koruyabilmesi gerekmektedir. Bu kavramlar, kısmen başarı ölçütü olup, işletmenin giderlerinin azaltılması ve gelirlerinin artırılmasını (dolayısı ile başarısının artırılmasını) hedeflemektedir. Bunun için; Orman Genel Müdürlüğü bünyesinde ormancılığımızın sadece bitki, toprak, su kapsamında ele alınmaması, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve yönetsel kapsamda da başarı değişkenlerinin tanımlanmış olması gerekmektedir. Bu noktadan hareketle; ormanların korunması, genişletilmesi, ormanların sosyal, ekonomik ve yönetsel açıdan ele alınarak çok yönlü işletilmesi, orman ürünleri ve hizmetlerine olan talebin karşılanmasının sürekliliğinin sağlanması ve ormanların içinde ve bitişiğinde yaşayan köylülerin ormanlara yönelik olumsuz baskılarının minimuma indirgenmesi için gerekli tedbirlerin alınması, ormancılığın amaçlarındandır.

Fakat, şimdiye kadar, başarının tanımlanmayışı, işletmeler arası rekabet ortamının oluşturulmayışı, uzmanlaşmanın sağlanamaması, personelin belirli yerlerde yığılması, motivasyon eksikliği, elde edilen çıktıların gerçekçi olarak fiyatlandırılmaması veya değerinin altında fiyatlandırılması dolayısı ile pahalı çalışan bir organizasyon olması gibi olumsuzluklar nedeniyle ülkemiz ormancılığında gerçekleştirilmek istenen amaçlara ulaşmakta darboğazlarla karşılaşmaktadır. (Geray, 1989)

Bu olumsuzluklar, ormancılık sektörünün ülke ekonomisine katkısının %0,8 düzeyinde gerçekleşmesi sonucunu doğurmuştur (OGM, 2007). Ormancılık sektörünün ülke ekonomisindeki katkısının artırılması, makro düzeyde toplumsal refah; mikro düzeyde işletmelerin işleyişi ve doğru yönetim kararlarının alınması, dolayısıyla orman işletmelerinin etkin bir şekilde işletilmesi ile mümkün olacaktır. Bunu gerçekleştirebilmek için ise; mevcut devlet orman işletmelerinde sosyal, ekonomik ve yönetsel açıdan modern ormancılığa uygun bir yapılanmaya gidilmesi yönünde daha fazla mesafe alınması gerekmektedir. Bu yapılanma devlet orman işletmelerinin kıt kaynaklarını ne derece iktisadi ve verimli kullandığının bir başka ifade ile başarı durumlarının ortaya konularak, sonuçlarının irdelenmesi ile mümkün olacaktır. Başarı durumlarının belirlenmesi için ise, devlet orman işletmelerinin farklı yönlerini ortaya koyabilecek çeşitlilikte iktisadilik analizlerinin yapılması gerekmektedir. Böylece, işletmelerin geçmişten bugüne ekonomik başarıları tayin edilerek, işletmelerin gelecek dönemdeki faaliyetlerinin daha iktisadi ve verimli olmasını sağlayacak doğru kararlar almaları mümkün olacaktır.

İktisadi analiz, iktisadi olayları meydana getiren unsurları ve bunlara tesir eden faktörleri tespit etmek ve bu unsurlar arasındaki karşılıklı münasebetleri ortaya koymak için başvurulan bir araştırma metodudur (Vural, 1983). Bu çalışmada, ülkemizdeki devlet orman işletmelerinin iktisadiliğini ve verimliliğini ortaya koyan parametreler, Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü örneğinde ele alınmıştır. Ayrıca işletmelerin kamu zararı boyutunun nedenleri ürün sınıfları düzeyinde ortaya konularak çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

2. Materyal ve Yöntem

Araştırma bölgesi olarak, Kilis Merkez İşletme Şefliği, İslahiye İşletme Şefliği, Gaziantep Merkez İşletme Şefliği ve Araban İşletme Şefliği'nden oluşan Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü seçilmiş olup; iktisadilik ve verimlilik analizleri için 6 yıllık süreci kapsayan 2000-2005 dönemi uygun görülmüştür.

Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü'nün 2000-2005 yılları arasındaki toplam kâr-zarar durumu incelendiğinde; Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü'nün 3 506 941,962 YTL zarar ettiği tespit edilmiştir.

Öte yandan, Baş ve Artar (1991)'e göre, hedef çıktının en az kaynakla veya mevcut kaynaklarla en çok çıktıyı üretecek biçimde karşılanması durumunda iktisadilikten söz edilebilmektedir. İktisadilik teoremi ;

$$\text{İktisadilik} = \frac{\text{Satış Hasılatı}}{\text{Maliyet Masrafları}}$$

şeklinde olup; elde edilen değer 1'den büyük ise, iktisadilik söz konusudur (Müftüoğlu, 1989). Bu noktadan hareketle, Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü'nün üretim bakımından iktisadilik oranı 1,3 olarak saptanmıştır. Bu değer 1'den büyük olması; işletmenin üretim bakımından iktisadi olduğunu göstermektedir. O halde bu zararın; diğer olağan dışı gider ve zararlar ile faaliyet giderlerinden (araştırma-geliştirme giderleri, pazarlama-dağıtım giderleri, genel yönetim giderleri...) kaynaklandığı düşünülebilmektedir. Bu zarara konu olan kalemlerin detaylı olarak incelenerek, zararı minimize etmeye yardımcı olacak çözüm önerilerinin getirilmesi ve Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü' nün iktisadiliğinin ve verimliliğinin (dolayısıyla başarının) artırılması, bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü' nün üretim faktörlerinin (toprak, emek, sermaye vb.) iktisadiliğini ve verimliliğini değerlendirmek amacıyla toplam 20 adet kriter geliştirilmiştir. Bu kriterler devlet orman işletmelerine özgü olup, bu kriterlerin belirlenmesinde daha önce yapılmış olan bazı çalışmalardan yararlanılmıştır (Çağlar ve Öncer, 1990; Daşdemir, 1995; Şentürk, 2005). Ayrıca yapılan araştırmalar sonucu iktisadiliğin ve verimliliğin artırılmasını hedefleyen ve Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğüne has olan özel kriterler (İktisadilik 4, 5, 6) tarafımızdan geliştirilmiş olup, tüm kriterler arasında karşılaştırılmalı (mukayeseli) analizler yapılmıştır. Bu değerlendirmeler yapılırken, kriterlerin sonucunun 1'den büyük olması halinde işletme iktisadi veya verimli kabul edilmiştir. Bu kriterler; iktisadilik, sermaye verimliliği, arazi verimliliği ve işgücü verimliliği kriterleri şeklinde düzenlenmiştir:

İktisadilik Kriterleri

1. $\frac{\text{Üretim Miktarı (m}^3 \text{ / yıl)}}{\text{Üretim Giderleri (YTL/yıl)}}$
2. $\frac{\text{Satış Hasılatı (YTL/yıl)}}{\text{Üretim Giderleri (YTL/yıl)}}$
3. $\frac{\text{Satış Miktarı (m}^3 \text{ / yıl)}}{\text{Üretim Giderleri (YTL/yıl)}}$
4. $\frac{\text{Üretim Miktarı (m}^3 \text{ / yıl)}}{\text{Teknik Üretim Personel Giderleri (YTL/yıl)}}$
5. $\frac{\text{Satış Miktarı (m}^3 \text{ / yıl)}}{\text{Teknik Üretim Personel Giderleri (YTL/yıl)}}$
6. $\frac{\text{Satış Hasılatı (YTL/yıl)}}{\text{Teknik Üretim Personel Giderleri (YTL/yıl)}}$

Arazi Verimliliği Kriterleri

1. $\frac{\text{Üretim Miktarı (m}^3 \text{ /yıl)}}{\text{Orman Alanı (ha)}}$
2. $\frac{\text{Üretim Miktarı (m}^3 \text{ / yıl)}}{\text{İşletmenin Tüm Alanı (ha)}}$
3. $\frac{\text{Satış Hasılatı (YTL/yıl)}}{\text{Orman Alanı (ha)}}$
4. $\frac{\text{Satış Miktarı (m}^3 \text{ /yıl)}}{\text{Orman Alanı (ha)}}$

İşgücü Verimliliği Kriterleri

1. $\frac{\text{Üretim Miktarı (m}^3 \text{ /yıl)}}{\text{Teknik Eleman (adet)}}$

$$7. \frac{\text{Kâr veya Zarar (YTL/yıl)}}{\text{Üretim Giderleri (YTL/yıl)}}$$

$$2. \frac{\text{Satış Miktarı (m}^3 \text{ / yıl)}}{\text{Teknik Eleman (adet)}}$$

Sermaye Verimliliği Kriterleri

$$1. \frac{\text{Üretim Miktarı (m}^3 \text{ / yıl)}}{\text{İşletme Sermayesi (YTL/yıl)}}$$

$$3. \frac{\text{Satış Hasılatı (m}^3 \text{ / yıl)}}{\text{Teknik eleman (adet)}}$$

$$4. \frac{\text{Üretim Miktarı (m}^3 \text{ / yıl)}}{\text{İşçi Sayısı (adet)}}$$

$$2. \frac{\text{Satış Hasılatı (YTL/yıl)}}{\text{İşletme Sermayesi (YTL/yıl)}}$$

$$5. \frac{\text{Satış Miktarı (m}^3 \text{ / yıl)}}{\text{İşçi Sayısı (adet)}}$$

$$3. \frac{\text{Satış Miktarı (m}^3 \text{ / yıl)}}{\text{İşletme Sermayesi (YTL/yıl)}}$$

$$6. \frac{\text{Satış Hasılatı (YTL/yıl)}}{\text{İşçi Sayısı (adet)}}$$

Bu kriterler, 2000-2005 döneminde Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü'nde üretilen odun kökenli orman ürünlerinin her biri için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Bu değerlere göre; en olumlu (verimli veya iktisadi) orman ürününe en yüksek puan (6) ve en olumsuz (verimsiz veya iktisadi olmayan) orman ürününe en düşük puan (1); incelemeye alındığı yılda üretimi olmayan orman ürününe (-) puan verilmemek suretiyle bir ıskala oluşturulmuştur. Bu ıskalalar birleştirilip tek bir çizelge haline getirilerek kriterler arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Ayrıca, iktisadilik ve verimlilik kriterleri arasında aritmetik ortalama hesabına göre mukayeseli analizler yapılmıştır. Aritmetik ortalama ise, kriterlerin toplamının işletmede üretilen orman ürünleri sayısına oranı şeklinde hesaplanmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmada yürütülen iktisadilik analizleri kapsamında değerlendirilen 20 adet iktisadilik ve verimlilik kriterlerinin her biri için odun kökenli orman ürünleri 1' den 6' ya kadar puanlandırılmıştır. Aritmetik ortalama hesabına göre, 20 kriter için eşik değer, 70 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bu değere göre, iktisadilik ve verimlilik kriterleri arasında kriter puanlarının toplamı 70' den fazla olan orman ürününün iktisadi veya verimli; 70' den az olan orman ürününün ise verimsiz ya da iktisadi olmadığı kabul edilmiştir.

Tablo 1. İktisadilik ve verimlilik kriterlerinin yıllar itibarıyla odun kökenli orman ürünlerine göre toplam puanlamaları

Yıllar	Odun Kökenli Orman Ürünleri					
	Tomruk	Mad. Dir.	San. Od.	Kağ. Od.	Lif Yonga	Yak. Od.
2000	6	67	92	116	-	82
2001	9	50	97	118	69	64
2002	34	38	101	114	66	67
2003	44	29	100	78	100	69
2004	42	32	92	102	82	73
2005	46	30	90	89	98	67
Toplam	181	246	572	617	415	422

Bu taboldan yola çıkılarak odun kökenli orman ürünleri arasında;

2000 yılında sırasıyla kağıtlık odun ve sanayi odunu,
2001 yılında sırasıyla kağıtlık odun ve sanayi odunu,
2002 yılında sırasıyla kağıtlık odun ve sanayi odunu,
2003 yılında sırasıyla sanayi odunu ve lif yonga,
2004 yılında sırasıyla kağıtlık odun ve sanayi odunu,
2005 yılında sırasıyla lif yonga ve sanayi odunu eşik değerini geçmiştir.

Bu bulgulara göre Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğünde eşik değerini geçen odun kökenli orman ürünlerinin daha iktisadi ve verimli olduğu kabul edilmiştir. Sonuç olarak, kağıtlık odununun ve sanayi odununun daha iktisadi ve verimli olduğu tespit edilmiştir.

Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü'nden alınan verilere göre, iktisadilik ve verimlilik kriterlerinin değerleri hesaplanmış, elde edilen sonuçlar arasında sıra istatistiğine göre, puanlama yapılmıştır. Bu puanlamalara göre, üretim faktörlerini dikkate alarak, Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü'nün odun kökenli orman ürünleri arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Neticede, üretim faktörleri yönünden 2000 ve 2005 yılları arasında hem en iktisadi ve verimli hem de iktisadi olmayan ve verimsiz orman ürünleri belirlenerek yorumlamalar yapılmış ve öneriler getirilmiştir.

Bu üretim faktörlerinden orman işletmeleri için en önemlisi arazidir. Arazi verimliliğinin artırılması, doğanın olumsuz koşullarına açık olması dolayısıyla, bir dereceye kadar mümkün olmaktadır. Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü'nde 2003 ve 2004 yıllarında gençleştirmede başarı %30-40 oranlarında gerçekleşmiştir. Bunun nedeninin, düşük bonitet (3. bonitet) ve yaz kuraklığı olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak, başarısız olan bu sahalarda makineli (dozer) çalışmalar ile toprağın verim gücünün ve su tutma kapasitesinin artırılması sonucu, 2005 yılı itibarıyla gençleştirmede başarı oranı %70-85'e çıkarılmıştır.

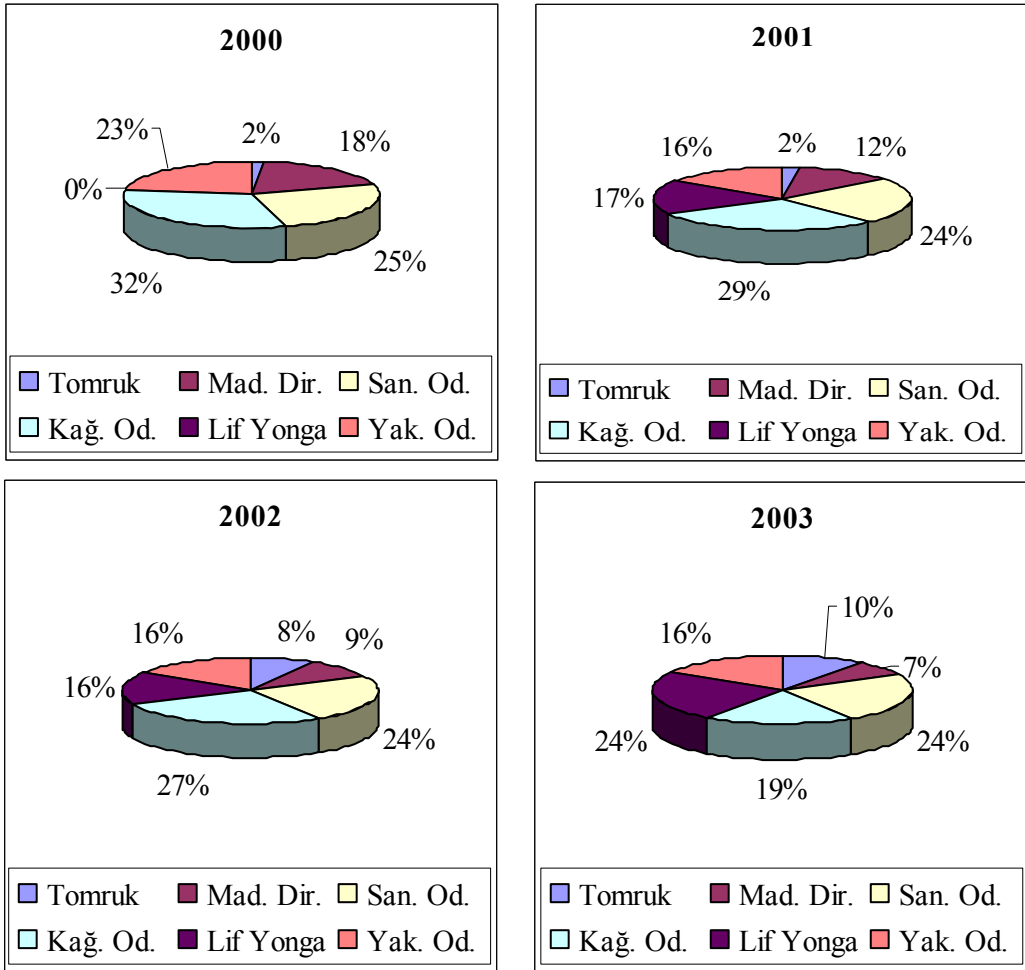
İktisadilik ve verimlilik kriterlerinin karşılaştırmalarına göre, en verimsiz ve iktisadi olmayan odun kökenli orman ürününün 2000, 2001 ve 2002 yıllarında tomruk; 2003, 2004 ve 2005 yıllarında ise maden direği olduğu tespit edilmiştir. Ancak maden direği üretimi işletme açısından tomruğa oranla daha olumlu görünmektedir. Bunun sebebi, maden direğinin üretim giderlerinin az olması ve gider başına gelirin tomruktan yaklaşık 1,4 kat daha fazla olması ile açıklanabilir. Bu durumda Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü'nde en iktisadi olmayan ve verimsiz odun kökenli orman ürününün sırasıyla tomruk ve maden direği olduğu ortaya çıkmaktadır.

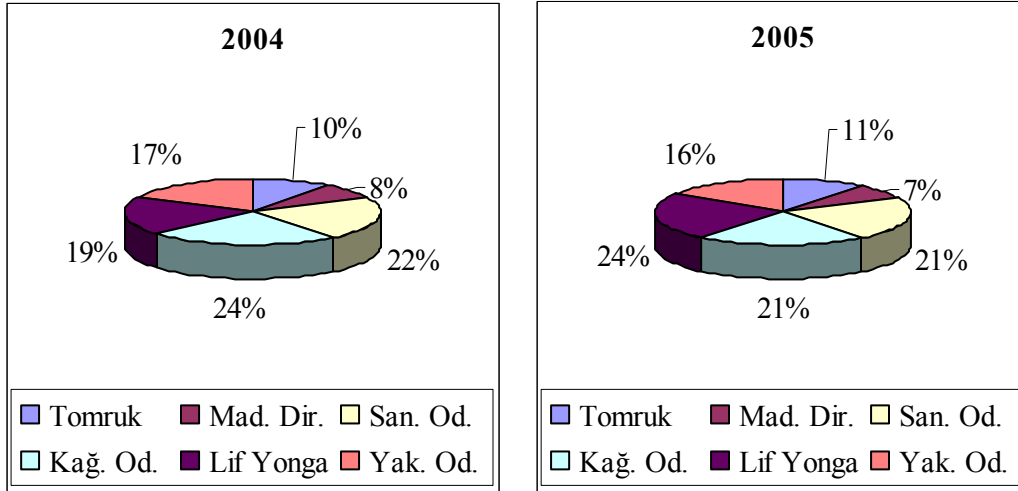
İktisadilik ve verimlilik kriterlerini esas alan bu karşılaştırmaların sonucunda, 2000, 2001, 2002 ve 2004 yıllarında en iktisadi ve en verimli orman ürününün sırasıyla kağıtlık odun ve sanayi odunu; 2003 ve 2005 yıllarında ise lif yonga ve sanayi odunu olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan, 2001, 2002 ve 2004 yıllarında lif yonganın üretim giderlerinin satış gelirlerinden yaklaşık 2,5 kat daha fazla olduğu ortaya konulmuştur. Bunun sebebinin ise, lif yonga üretim sahalarının; depoya uzaklığı nedeniyle nakliyat birim fiyatlarının yüksek olması, yüksek meyil ve sürütme mesafesinin fazla olması nedeniyle üretim giderlerinin yüksek olması ve yapılan ihalelerde alıcı çıkmaması nedeniyle fiyat indirimine gidilmesinden kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. Lif yonga satışlarındaki bu olumsuzlukların ortadan kaldırılması için ise, ağacın uygun yerinden ince maden direği ve ince sanayi odunu vb. çözümlerle lif yonga üretiminin azaltılması şeklinde bir öneri getirilebilir. Bu tespitler ışığında, Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü'nde üretilen en iktisadi ve verimli orman ürünlerinin kağıtlık odun ve sanayi odunu olduğu sonucuna varılmaktadır.

Yıllar itibarıyla en iktisadi görünen orman ürünlerinden biri olan kağıtlık odun, aynı zamanda 2004 ve 2005 yıllarında en çok satışı yapılan ürün olmuştur. Ancak, kağıtlık odunun 2004

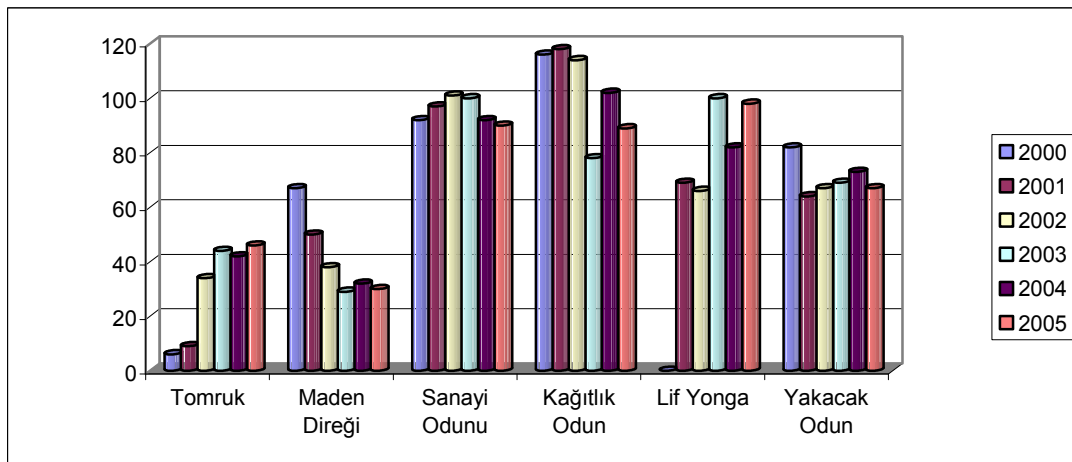
yılında değerinin üzerinde bir fiyattan satılmış olmasına rağmen, 2005 yılında değerinin altında bir fiyattan satılmıştır. Başka bir deyişle, 2005 yılında kağıtlık odunun üretim gideri satış gelirinden fazla görünmektedir. Bunun sebebinin ise, 2005 yılında kağıtlık odunun üretim sahalarındaki işgüçlüğü nedeniyle üretim giderlerinin yüksek olması, kağıt fabrikalarının alım yapmaması ve yapılan ilk ihalelerde alıcı çıkmaması sonucu kağıtlık odunun değerinin altında bir fiyattan satılmış olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Bilindiği gibi orman ürünlerinde üretim, taşıma, depolama ve pazarlama faaliyetlerindeki uzun süreç, kalite ve vasıf düşüklüğüne neden olduğu gibi; rampadan satış depolarına taşıma işlerinden kaynaklanan mükerrer yükleme, boşaltma, istif ve tasnif işleri ile zamanla parasal harcamaların artışı nedeniyle istenen iktisadilik ve verimliliğe ulaşamamaktadır. Tüm bu olumsuzlukların ortadan kaldırılması ve aynı zamanda alıcıların isteklerine uygun orman ürünlerinin istenen standartlarda üretilerek, en kısa sürede kaliteli ve taze olarak ulaştırılması ve dolayısıyla iktisadiliğin ve verimliliğin artırılması amacıyla ağaçların dikili halde satışı önerilmektedir. Orman Genel Müdürlüğü İşletme ve Pazarlama Daire Başkanlığı da bu nedenlerden dolayı 1996 yılından beri uygulanmaya başlanan dikili ağaç satışı yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Öte yandan Orman Genel Müdürlüğü, dikili satış uygulamasıyla, piyasaya kaliteli ve minimum maliyetli ürün verilmesi yanında; uzmanlaşmış kooperatifler oluşması, gelir ve refah düzeyinde artış ve üretim işlerinde çalışan köylülerin alternatif istihdam alanlarına yönlendirmeyi (odun dışı orman ürünleri üretim işleri vb.) hedeflemektedir.

Şekil 1. İktisadilik ve Verimlilik Kriterlerine Göre Odun Kökenli Orman Ürünlerinin Yıllar İtibariyle Oransal Dağılımı

Şekil 2. İktisadilik ve verimlilik kriterlerinin yıllar itibariyle odun kökenli orman ürünlerine göre oransal dağılımı

Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü'nde açık artırmalı satış, müsadereli emval satışı, tahsisli satış ve köylü pazar satışı yapılmaktadır. Oysa, bazı durumlar için üretim giderlerinin yüksek olması, orman ürünlerinin rampada veya depoda bekletilmesinden kaynaklanan kalite, zaman ve para kaybı gibi olumsuzlukların ortadan kaldırılması için en uygun satış türünün, dikili ağaç satışı olduğu bilinmektedir. Zaman ve şartlara uygun olmak kaydıyla satış usulünün isabetli seçilmesi bakımından Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü'nde bazı fizibilite çalışmaları yapılmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, şartlar uygun olduğunda Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü'nde dikili ağaç satışı yapılması, Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü'nün iktisadiliğini arttırabilecektir.

İktisadilik ve verimlilik kriterleri puanlamalarını dikkate alarak yapılan aritmetik ortalama hesabı sonucu bulunan eşik değere göre (70); 2000-2005 yılları arasında her yıl eşik değerinin üzerinde olan orman ürünleri, kağıtlık odun ve sanayi odunudur. Tomruk ve maden direği ise, hiçbir yıl bu eşik değerini geçememiştir. Dolayısıyla, tomruk ve maden direği üretiminin Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü için iktisadi olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu

durumda Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü' nün iktisadiliğini ve verimliliğini (dolayısıyla başarısını) arttırabilmesi açısından, tomruk ve maden direği üretimi yerine yaklaşık 3,5 kat daha iktisadi ve verimli olan kağıtlık odun ve sanayi odunu üretimi yapması daha doğru bir yaklaşım olacağı önerilebilmektedir.

Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü'nün üretim yönünden iktisadiliğini arttıracak çözümler getirildikten sonra, Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü bilanço kayıtlarından edinilen bilgilere göre, en büyük gider kaleminin işletme binasında ve yangında çalışan işçilerin giderleri olduğu tespit edilmiştir. İşçiler, işletme müdürü, müdür yardımcısı, şef ve mühendislerden daha fazla ücret almakta olup, bu durum işletmenin iktisadiliğine de olumsuz yönde tesir etmektedir. Bu durumda, işletmenin iktisadiliğinin arttırılabilmesi için, işletme binasında ve yangında çalışan işgücünün dışsal kaynak kullanımı yöntemiyle dışarıdan tedarik edilmesi önerilebilecek tedbirler arasında bulunmaktadır. Bunun gerçekleşmesi ise, yangındaki işçiliklerin köy tüzel kişiliklerine işletme binasındaki temizlik vb. işlerin ise temizlik şirketlerine verilmesi şeklinde olabilir.

Öte yandan, bu şekilde işletmelerin farklı biçimde iktisadiyatlarını ortaya koyan çalışmaların Orman Genel Müdürlüğü' nün (OGM) tüm birimlerinde yapılması ve uygulanması gerekmektedir. Çünkü her bir orman işletmesinin başarısının (iktisadilik, verimlilik vs.) artması, her bir bölge müdürlüğünün başarısının artması anlamına; her bir bölge müdürlüğünün başarısının artması ise, OGM' nin başarısının artması anlamına gelmektedir. OGM' deki başarı artışı ise, ormancılık sektörünün ülke ekonomisindeki katkı payının artmasını sağlayacaktır. Başka bir ifadeyle, ormancılık sektörünün GSMH içindeki payının arttırılması için, ormancılık sektörünün turizm, rekreasyon, avcılık ve balıkçılık, silvikültürel etkinlik, odun kökenli orman ürünleri, odun dışı orman ürünleri üretimi gibi ekonomik getirilerin verimli işletilmesi gerekmektedir. Ayrıca sürdürülebilir ormancılık politikası çerçevesinde, orman ürünlerine dayalı endüstrinin ulusal üretim içindeki payını büyütmesi, yeni pazarlar ve ürünler geliştirilmesi, paranın zaman değerinin belirlenmesi ve arz talep dengelemesi de sektördeki katkı payının büyümesi sonucunu doğuracaktır. Bu nedenle orman işletmelerinin başarıları periyodik olarak ölçülüp, değerlendirilmeli ve planlar da bu ölçümlere göre yapılmalıdır.

Öte yandan Türkiye'de yapılan amenajman planları iktisadi analize dayandırılmamaktadır. Bunun gerçekleşebilmesi için iktisadi analizlerin biyofizik kriterler kapsamında olması gereklidir veyahut içerisinde iktisadilik ve verimlilik analizlerinin de yer aldığı amenajman planlarının yapılması ve uygulanması gerekmektedir. Böylece devlet orman işletmelerinin her birinin başarı durumunun (iktisadilik, verimlilik, kârlılık vb.) ortaya konulması Orman Genel Müdürlüğü' nce zorunlu hale getirilerek, başarının arttırılması için makro düzeyde kararlar alınması ve uygulanması mümkün olabilecektir. Bu uygulamalar sonucunda ise, işletmeler düzeyinde parametreler iyileşeceğinden, ormancılık sektörünün de başarı durumunun artması kaçınılmaz olacaktır.

Kaynaklar

Anonim, 2005. Kilis Devlet Orman İşletme Müdürlüğü, Kilis.

Anonim, 2007. www.ogm.gov.tr (Orman Genel Müdürlüğü).

Baş, İ. M. ve Artar, A., 1991. İşletmelerde Verimlilik Denetimi Ölçme ve Değerlendirme Modelleri. MPM Yayın No: 435, Ankara, 423 s.

Çağlar, Y. ve Öncer, M., 1990. Devlet Orman İşletmelerinde Başarı Düzeylerinin Belirlenmesi. MPM Yayın No: 420, Ankara, 52s.

- Daşdemir, İ., 1995.** Orman İşletmelerinin Başarı Düzeylerinin Saptanması Konusunda Araştırmalar. İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 147 s.
- Geray A. U., 1989.** Ormancılığın Çağdaş Çerçevesi. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi. Seri B, 39 (4):17-27
- Müftüoğlu, T., 1989.** İşletme İktisadı. Turhan Kitabevi, Ankara, 552 s.
- Şentürk, G., 2005.** Devlet Orman İşletmelerinde Verimlilik ve İktisadilik Analizi (İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü Örneği). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bartın, 84 s.

ISPARTA'DA ORMAN ÜRÜNLERİ ENDÜSTRİSİ REKABET SORUNLARI

Hidayet Ünlü KESKİN¹ Canan ŞENTÜRK¹ Onur DEMİREL¹ Aykut SEZGİN²

¹ Arş. Gör., SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Isparta
² Doktora Öğrencisi, SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Isparta

Özet

Orman ürünleri endüstrisi sektörü Isparta ekonomisinde Cumhuriyetin ilk yıllarından beri önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum DPT başta olmak üzere bir dizi kamu araştırma ve plan dokümanında illerde öne çıkan sektörler araştırmasında da yer almaktadır. Bu nedenle potansiyel içeren ve kümelenme politikası çerçevesinde önümüzdeki dönemlerde fırsat içerebilecek ve politika hedefi haline gelebilecek bu sektörün güçlü ve zayıf yönleri bu çalışmada araştırılmıştır. Bu çalışma sektörün güçlü yanlarının ön plana çıkarılması ve rekabetçi avantaj kazanması için bir temel oluşturmayı hedeflemektedir. Rekabet gücünün korunabilmesi için özellikle son dönemde yapılan araştırmalarda firmaların inovasyon kapasitesi ön plana çıkarılırken sektör için gerekli koşullardan biri olan hammadde kaynaklarına yakınlık göz ardı edilmektedir. Oysaki orman ürünleri endüstrisi sektörü için hammadde kaynaklarına yakınlık rekabetçi avantaj yaratacak temel faktörlerden biridir.

Bu bağlamda çalışmada öncelikle yüz-yüze anket yöntemi kullanılarak sektörel işletmelere ait mevcut yapı belirlenmeye çalışılmıştır. Hangi işletmelerde anket yapılacağı ise çalışma amaçları doğrultusunda hedef kitleyi oluşturan işletmelere öncelik verecek şekilde il merkezi sınırları içerisinde faaliyet gösteren, Isparta Ticaret ve Sanayi Odası, Isparta Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği ve Isparta Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü'nün veri tabanlarında kayıtlı firmalardan, rassal olmayan örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Isparta ili orman ürünleri endüstrisi iş kolunda faaliyet gösteren işletmelerin sosyal, ekonomik ve üretim yapısı itibarıyla değerlendirilmesinde kullanılan ve atıl kapasite, firma yapısı, maliyet unsurları ve pazarlama yöntemleri gibi başlıklar halinde mevcut yapıları incelenmiş, GZFT analizi ile durumları ortaya konulmuş, böylece geleceğe yönelik rekabet stratejileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Orman ürünleri endüstrisi, rekabet gücü, GZFT analizi

Competition Problems of Forest Products Industry in Isparta

Abstract

The forest products industry has played a crucial role for Isparta Economy until the early Republic era. This is mentioned in the reports of public researches and plans, especially in the documents of the State Planning Organization, for leading sectors in the provinces. The study aims to bring the strengths into foreground and to be a basis for competitive advantage. In the contemporary studies although the innovative capacities of the firms are brought into foreground in order to maintain competitive power, the proximity to the raw material resources is not taken into consideration. Yet proximity to the raw material resources is one of the basic factors that can create competitive advantage for the forest products industry sector.

In this context, the current structure of the firms is tried to be determined, especially with face-to-face interviews. The list of the firms that are interviewed are prepared with a non-random sampling method and through the database of Isparta Chamber of Commerce and Industry, Isparta Association of Artisan and Craftsmen and Isparta Provincial Directorate of Industry and Commerce. The used and idle capacity, firm structure, cost factors and marketing methods which are used for the evaluation of social, economic and production structures of the firms are tried to be analyzed for the firms operating in the forest products industry in Isparta. SWOT analysis is run and therefore competition strategies for the future are determined.

Keywords: Forest products industry, competitive power, SWOT analysis

1. Giriş

Isparta ekonomisinin tarihsel gelişimi izlendiğinde belirli kırılma noktaları karşımıza çıkmaktadır. Bu kırılmalardan en etkileyici olanı 1980 sonrası liberalleşen ve sanayileşen Türkiye ekonomisine uyum sağlamada ülkemizin batısında ve aynı sınıfta yer alan illere göre Isparta'nın görece konum kaybetmesidir. Temelde ekonominin sloganlaşan halı ve gül üretimine dayanması ilin genelinde var olan tekstil, kerestecilik, tarım, dericilik gibi sektörlerin ön planda olmasını kısmen gölgelemiştir. Ancak asıl sorun tarihsel olarak bakıldığında ahilik geleneğinden gelen ve hatta Türkiye'nin en eski ticaret odalarından birine ev sahipliği yapan ilin, sahip olduğu öz yetenekleri dönüştürmede yaşadığı sıkıntılardır. Kuşkusuz görece düşük sanayileşme ve girişimcilik ruhunun heyecansızlığını tek başına Isparta'ya yüklemek büyük haksızlık olacaktır. Birçok araştırmacının sıkça dile getirdiği gibi ülkemiz kentsel ve bölgesel sorunları çözümlemede başarılı olamayan bir sicile sahiptir. Bu durumun doğal uzantısı olarak dengesiz ve amaca hizmet etmeyen teşvik sistemlerine, dokümanlarda kalan bölgesel kalkınma planlarına, kentsel dönüşümün ve konut ihtiyacının plansızlığına ve nihayetinde mahkemelere taşınan kalkınma ajanslarına şahit olunmuştur. Her ne kadar Türkiye'nin genç olduğuna ve modernleşme konusunda yaşadığı sıkıntılara dayanarak sanayileşme ve bölgesel kalkınma konusunda geri kalmasına anlayışla yaklaşılsa da, kaçırılan fırsatlar ve kaybedilen yetenekler hesaba katıldığında pek de kabul edilebilir bir tablo ortaya çıkmamaktadır. (KOSGEB, 2006)

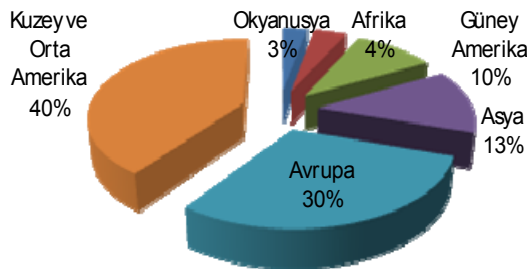
Ağaç ürünleri sektöründe, ülke geneline yayılmış belirgin bir çeşitlilik görülmektedir. Ülke geneline yayılmış sektörlerden birisi olan ağaç ürünleri sektöründe ön plana çıkan bölge TR61 (Antalya, Burdur, Isparta)dir. Bu bölgeyi Karadeniz bölgesi takip etmektedir. (Elvan vd., 2005)

Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) Ağustos 2006 tarihinde yayınlamış olduğu 'İllerde Öne Çıkan Sanayi Sektörleri' çalışmasına göre Isparta ilinde 'ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı', 'tekstil ürünleri imalatı' ve 'metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı' sektörleri ön plana çıkmaktadır.

Değişen dünya şartlarına paralel Türkiye ekonomisinin geçirmekte olduğu yapısal dönüşüm başta KOBİ'ler olmak üzere farklı ölçekteki firmaları alışık olmadıkları bir rekabet ortamına sürüklemektedir. Dünyadaki değişimin hızı makro ekonomi ve AB adına Türkiye'de yapılan düzenlemelerle birleşince çarpan etkisi ile şok sayılabilecek değişimler yarabilmektedir. Isparta'daki firmaların bu değişimleri okuması ve kabullenmesi tüm dünyadaki firmalarda olduğu gibi gecikmeli gerçekleşmektedir.

2. Dünyada Orman Ürünleri Endüstrisindeki Yönelimler

Dünyadaki durum incelendiğinde odun üretimi, Avrupa, Kuzey Amerika, Ukrayna, Beyaz Rusya ve Kazakistan'da en üst düzeydedir. Dünya genelinde enerji kaynağı olarak oduna talep artmakta, yenilenebilir enerji kaynağı kullanımı Avrupa Birliği ülkelerinde teşvik edilmektedir. Briket ve palet gibi odunun işlenmesi ile biokütle enerji ticareti artmaktadır. (Kaplan, 2007)

Şekil 1. Dünyada Endüstriyel Odun Üretimi

Dünya piyasasında Çin, orman ürünleri piyasasını yönlendiren en büyük oyuncu konumundadır. Çin en büyük ihracatçı ve ABD'den sonra ikinci en büyük ithalatçı ülkedir. Çin'in odun ithalatının %70'i Rusya Federasyonu'ndan gerçekleşmektedir. ABD'nin mobilya ithalatının %40'ı Çin'den sağlanmaktadır (URL-1). Dünyada endüstriyel odun üretim ve tüketimi incelendiğinde, üretim sıralamasında %40 ile Kuzey ve Orta Amerika birinci sıradadır. Daha sonra sırasıyla %30 ile Avrupa, %13 ile Asya, %10 ile Güney Amerika, %4 ile Afrika ve %3 ile Okyanusya gelmektedir.

Orman Ürünleri Endüstrisi sektörünün dünya çapındaki genel piyasa yapısına bakıldığında:

- Piyasa Değeri: Küresel orman ürünleri piyasası 2007 yılında %10,1 büyümüştür ve 228 milyar Dolarlık değere ulaşmıştır.
- Piyasa Değeri Öngörüsü: 2007 yılından 2012 yılına kadar küresel orman ürünleri piyasasında %50,8'lik bir artış olması ve piyasasının 348 milyar Dolara ulaşması beklenmektedir.
- Piyasa Hacmi: Küresel orman ürünleri piyasası 2007 yılında %3,9 büyümüştür ve hacim olarak 1,4 milyar metreküpü yakalamıştır.
- Piyasa Hacmi Öngörüsü: 2007 yılından itibaren küresel orman ürünleri piyasasının %12,7'lik büyüme gerçekleştirmesi ve hacim olarak 1,6 milyar metreküpe ulaşması beklenmektedir.
- Küresel Orman Ürünlerinin, Ürün Çeşitlerine Göre Piyasa Bölümlemesi: Endüstriyel yuvarlak odun biçiminde üretim piyasanın en büyük bölümüdür ve toplam piyasa hacminin % 37,6'sını oluşturmaktadır.
- Küresel Orman Ürünlerinin Bölgelere Göre Pazar Payları: Amerika bölgesindeki (Kuzey, Orta ve Güney Amerika) en büyük orman ürünleri piyasası toplam satışlarda %58,4 olarak hesaplanmıştır.
- Piyasa Payı: Weyerhaeuser firması bu piyasadaki en büyük oyuncu konumundadır ve küresel piyasa değerinin % 3,5'ini yaratmaktadır (Datamonitor, 2008).

3. Türkiye'de Orman Ürünleri Endüstrisi Sektörü: Tanımı ve Özellikleri

Isparta ilindeki orman endüstrisini incelemeye başlarken ilk adımı sektörün tanımlanması oluşturmaktadır. Böylelikle ildeki sektör, ürün çeşitliliğinde hangi konumda olduğunu görme fırsatını bulabilir. Özellikle pazardaki daralmanın aşılması açısından ürün çeşitliliğinin artırılması hem benzer hem de alternatif ürünlerin perçinlediği rekabete karşılık verilebilecek temel açılımlardan biri kabul edilebilir.

Orman ürünleri endüstrisi, yuvarlak odunların bünyesini bozmadan işleyen ve dayanıklılığını arttıran fabrika ve tesisler, yuvarlak odunları ince levhalar halinde biçmek, kesmek, soymak ve yongalamak suretiyle materyal sağlayan, bunları birleştirerek odunun çalışmasını azaltan fabrika ve tesisler, odunun yapısını mekanik, fiziksel ve kimyasal yollarla değiştiren fabrika ve tesisler, işlenmiş materyali kullanarak çeşitli eşya yapan fabrika ve tesisler ile yan ürünleri işleyen fabrika ve tesislerin tümüne denir (Eraslan, 1977).

Orman Genel Müdürlüğü'nün (OGM) verilerine göre; Türkiye'nin yıllık odun tüketimi 23-24 milyon m³ düzeyindedir. OGM yıllık odun üretimi ise 13-14 milyon m³ düzeyindedir. Bu rakam endüstriyel odun talebinin %61'ini karşılamaktadır. OGM'nin yıllık üretiminin 8,5-9,0 milyon m³ endüstriyel odun olarak, geriye kalan 4.5-5.0 milyon m³'ü ise yakacak odun olarak kullanılmaktadır. OGM'nin yıllık üretimi dışında 3-3,5 milyon m³ lük kısmını ise özel sektör odun üretimi (kavak gibi hızlı yetişen türler) ile gerçekleştirmektedir. Ayrıca yuvarlak odun ithalatı da 2-2,5 milyon m³'e kadar ulaşmaktadır.

Tablo 1. Orman Ürünleri Sanayi Sektörünün GZFT Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
1. Kalite Bilincinin artması 2. İhracat yapma bilincinin artması 3. İşçilik maliyetlerinin AB ülkelerine göre düşük olması 4. İşletmelerin modern teknolojiyi yakından takip etmesi 5. İşletmelerin üretim standartlarını yükseltmek için çaba harcamaları (özellikle yonga levha ve lif levha sanayi için geçerlidir.)	1. Üretimde, yerli hammadde temininde sıkıntı yaşanması, yasa ve yönetmeliklerle ilgili eksiklikler bulunması, eğitilmiş kalifiye personel eksikliği bulunması, ithal hammadde temininde güçlükler yaşanması, sermaye yetersizliği, kredi temini gibi finansal sorunlar bulunması, enerji yetersizliği ve kalitesi sorunları, ürün standartları bilgisinin yetersizliği, atölye tipi üretimin yaygın olması, ürünlerin nakliyesi sırasında karşılaşılan üretim sorunları. 2. AR-GE çalışmalarının yetersizliği 3. İşletmelerin uluslararası pazarlarda tanıtım eksikliği 4. Üniversite-sanayi işbirliğinin yeterli düzeyde olmaması 5. Talep yetersizliği (ikame malların kullanılması sonucu talep azalmıştır.) 6. AB standartlarının bilinmemesi. 7. AB standartlarının bilinmesine karşın yeterince uygulanmaması (özellikle yonga levha ve lif levha sanayi için geçerlidir.) 8. Ulusal ve uluslararası fuarlara katılım yetersizliği (Bu madde özellikle kaplama ve kontrplak sanayi için geçerlidir.) 9. Markalaşma yetersizliği (Bu madde özellikle kaplama ve kontrplak sanayi için geçerlidir.) 10. İşletmelerin kurumsallaşamaması (Bu madde özellikle Kaplama ve Kontrplak Sanayi için geçerlidir.) 11. Enerji maliyetlerinin yüksek, kalitesinin düşük olması (Bu madde özellikle kaplama ve kontrplak Sanayi için geçerlidir.) 12. Maliyet yüksekliğinden dolayı yeni teknolojinin kullanılmaması (Bu madde özellikle kaplama ve kontrplak sanayi için geçerlidir.)
Fırsatlar	Tehditler
1. AB'ye üyelik süreci 2. AB ülkelerinde işçilik maliyetlerinin yüksek olması 3. Rusya pazarı ve yakınlığı	1. Ekonomik belirsizlikler 2. Tüketici yatırım alanlarının faiz oranlarındaki düşüşe bağlı olarak konuta kaymasından dolayı sektör ürünlerine olan talebin düşmesi 3. Çin faktörü (Bu madde özellikle kaplama ve kontrplak sanayi için geçerlidir.)

Kaynak: DPT, 2007.

Orman ürünleri piyasa talebinin araştırıldığı çalışmalarda; Türkiye'de orman ürünü işleyen tesislerin hammadde işleme kapasitesinin 25 milyon m³'lere ulaştığı, bugün için mevcut kapasitenin %55'inin kullanılabilirliği ve işlenen hammadde miktarının yaklaşık 14 milyon m³ civarında olduğu belirlenmiştir (Kaplan, 2007).

4. Isparta Orman Ürünleri Endüstrisinin Temel Özellikleri

Orman ürünleri endüstrisi sektörü Isparta ekonomisinde Cumhuriyetin ilk yıllarından beri önemli bir yer tutmaktadır. 1927 yılında irili ufaklı toplam 47 işyerinde 172 kişi çalışırken, 1932'de Teşviki Sanayi Kanunundan yararlanan 4 iş yerinden biri bu alanda oluşmuştur. Türkiye genelinde olduğu gibi Isparta'da orman ürünleri ve mobilya sanayisi 1970'li yıllardan sonra hızlı gelişme göstermiştir. Bölge için OÜE, imalat sanayisi içerisinde işyeri sayısı ve çalışan sayısı itibarıyla dokuma giyim eşyası ve deri sanayisinden sonra ikinci konumda olup, yöre ekonomisinin bel kemiğini oluşturacak düzeydedir. İlde imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin yaklaşık %30'u, çalışanların da % 16,8'i bu sektördedir. (TUIK, 2002). TUIK, 2002 verilerine göre ilde OÜE de faaliyet gösteren işletme ve personel sayıları Türkiye verileri ile karşılaştırmalı olarak Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2 verileri Isparta il ve ilçelerini kapsamaktadır. İl merkezi sınırları içerisinde faaliyet gösteren OÜE işletmeleri sayısı 295 olarak bildirilmektedir (Sütçü, 1998). Yöre OÜE'ye yönelik çalışmalarda belirtildiği üzere; işletmelerin % 96'sında 10 kişiden daha az işçi çalışmaktadır. 10-49 kişinin çalıştığı işyerleri %3, 50 kişi ve daha fazla işçi çalıştıran işyerleri ise % 0.5'lik bir paya sahiptir. Bu değerler itibarıyla Isparta orman ürünleri ve mobilya sanayi genellikle küçük ölçekli işletmelerden oluştuğu ve bunların da merkez ilçe sınırları içerisinde yoğunlaştığı, ilçelerde ise küçük ölçekli marangoz atölyeleri ve mevsimsel çalışan elma sandığı üreticilerinin varlığı bildirilmektedir (Sütçü, 1998). Tüm bunların yanında ilde uluslararası ticarete konu olan orman ürünleri de üretilmektedir. İhracata yönelik çalışan OÜE alt sektörleri:

- Yonga levha ve melamin kaplı yonga levha üretimi
- Tüfek dipçığı ve masif panel üretimi
- Ofis mobilyası ve oturma grubu mobilyası üretimi
- Sauna üretimi

Tablo 2. OÜE Isparta-Türkiye Karşılaştırması

		Ağaç ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç)	Mobilya İmalatı, b.y.s. Diğer İmalat
İşyeri	Türkiye	29.053	34.773
	Isparta	402	164
Sayısı	% (Isparta sektör/Türkiye sektör)	1,38	0,47
	% (Isparta sektör/Isparta GİS)	20,92	8,53
Çalışan	Türkiye	76.460	114.697
	Isparta	1.063	293
Sayısı	% (Isparta sektör/Türkiye sektör)	1,39	0,26
	% (Isparta sektör/Isparta GİS)	13,17	3,63

Kaynak: TUIK, 2002 Genel İmalat Sanayi ve İşyerleri Sayım Sonuçları

Isparta merkezde faaliyet gösteren işletmeler için Isparta Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü'nden sanayi sicil belgesi almış olan firmaların kayıtları dikkate alınmış ve 2007 yılı içerisinde merkez ilçede 180.000 m³ yonga levha, 101.000m³ kereste ve diğer endüstriyel orman ürünlerinin üretildiği belirlenmiştir.

5. Anket Bulgularının Değerlendirilmesi

Çalışmada yüz-yüze anket yöntemi kullanılarak sektörel işletmelere ait mevcut yapı belirlenmeye çalışılmıştır¹. Anket yöntemi uygulanırken aşağıda dipnotta verilen hesaplama yöntemi kullanılmıştır. Dipnotta açıklanan yöntem ile %95 güven düzeyinde %5 örnekleme hatası kabullenilerek en az 59 işletmede anket yapılmasına karar verilmiştir. Hangi işletmelerde anket yapılacağı ise çalışma amaçları doğrultusunda hedef kitleyi oluşturan işletmelere öncelik verecek şekilde il merkez sınırları içerisinde faaliyet gösteren, Isparta Ticaret ve Sanayi Odası, Isparta Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği ve Isparta Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü'nün veri tabanlarında kayıtlı firmalardan, rassal olmayan örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Bu kapsamda; organize sanayi bölgelerinde (OSB) faaliyet gösteren tüm OÜE işletmeleri, orta ve büyük ölçekli tüm işletmeler ile kereste üretimi yapan tüm işletmeler seçilirken il sınırlarında dağınık yerleşimde olanlar ile küçük sanayi sitelerinde faaliyet gösteren mobilya ve marangoz işletmelerinden rassal örnekleme yöntemi ile seçim yapılmıştır.

Anketler iki kişi tarafından işletme sahipleri veya işletme yönetiminden sorumlu bir personel ile 2008 Haziran ayı içerisinde değişik günlerde yüz yüze yapılmış ve işverenlerin büyük hoş görüşüyle yaklaşık olarak 1,5-2 saat sürmüştür. Anketlerin yanında ayrı bir grup tarafından,

¹Uygulanacak anketlerde anket yapılacak işletme sayısını belirlemek için aşağıdaki formül kullanılmıştır.

$$n = \frac{Z^2 NPQ}{ND^2 + Z^2 PQ} \quad n = \frac{1.96^2 \times 295 \times 0.95 \times 0.05}{295 \times 0.05^2 + 1.96^2 \times 0.95 \times 0.05} = 58,5 = 59$$

Burada;

n= Örnek büyüklüğü

Z= Güven katsayısı (%95 için 1.96 alınmıştır)

P= Ölçmek istediğimiz özelliğin kütlede bulunma ihtimali (%95 olarak alınmıştır)

Q= 1 - P

N= Ana kütle büyüklüğü (295 olarak alınmıştır)

D= Kabul edilen örnekleme hatası (Çalışma için %5'lik örnekleme hatası öngörülmüştür)

seçilen işletmelerde sözlü mülakatlar yapılmış böylelikle mevcut problemlerin aydınlatılması, geleceğe yönelik uygulanabilir çözüm önerileri geliştirme imkanı elde edilmiştir. Anketlerden elde edilen verilerden kapalı uçlu soruların cevabını oluşturanlar değiştirilmeden, açık uçlu soruların ise anlamlı kavramlar haline getirilerek SPSS istatistik programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

Analizler sonucu, Isparta ili orman ürünleri endüstrisi iş kolunda faaliyet gösteren işletmelerin sosyal, ekonomik ve üretim yapısı itibariyle değerlendirilmesinde; kapasite, hammadde temini, üretim teknoloji yapısı ve pazarlama yöntemleri gibi başlıklar halinde mevcut yapıları incelenmiş GZFT analizi ile durumları ortaya konulmuş, böylece geleceğe yönelik rekabet stratejileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 3. Firma Yapısı

	KERESTE		MOBİLYA	
	İşletme sayısı	Oran (%)	İşletme sayısı	Oran (%)
Aile İşletmesi	17	60,7	1	3,3
Çok Ortaklı	8	28,6	2	6,7
Şahıs Şirketi	2	7,1	27	90,0
Diğer	1	3,6	-	-
Toplam	28	100,0	30	100,0

Her iki alt sektörde de şahıs ve aile işletmelerin çoğunlukta olduğu, çok ortaklı işletmelerin kereste endüstrisi için %28,6, mobilya endüstrisi için ise %6,7 seviyesinde kaldığı görülmektedir. Firmaların büyük bir kısmı (%61) aile işletmesi olarak faaliyetini sürdürmekte iken, mobilya firmalarının neredeyse tamamı (%90) şahıs şirketi olarak faaliyet göstermektedir. Şahıs ve aile işletmelerinin ağırlıkta olması sektörün kurumsallaşma sorununun en büyük işaretleri arasında kabul edilebilir.

Tablo 4. Firma Yaşı

Firma Yaşı	KERESTE		MOBİLYA	
	İşletme sayısı	Oran	İşletme sayısı	Oran
0-10	5	17,9	3	10,0
10-25	14	50,0	16	53,3
25-50	9	32,1	11	36,7
Toplam	28	100,0	30	100,0

Firmaların yaşlarına bakıldığında, hem mobilya hem de kereste alt gruplarının 10 yaşın üzerinde köklü firmalardan oluştuğunu söyleyebiliriz. Genç firmalar diyebileceğimiz 10 yaşından küçüklerin oranı kereste endüstrisi için ~%18, mobilya endüstrisi için ise %10 olarak belirlenmiştir.

Buna göre, mobilya firmalarının büyük bir kısmı 0-4 arası kişi çalıştırmaktadır ve bu firmalar küçük ölçekli firma görünümündedir. Kereste alt grubundaki firmalar ise, 10-49 kişi aralığında yığılmış orta ölçekli firmalardır. Bununla birlikte, birincil orman ürünleri sanayi içerisinde olması nedeniyle kereste grubu içerisinde değerlendirilen ORMA A.Ş., sektörde 100 kişiden (254 kişi) fazla istihdam yaratan büyük ölçekli tek firmadır. Ölçek yapısı ve üretim şekli nedenleriyle ORMA A.Ş. değerlendirmelerde ayrı tutulmuştur.

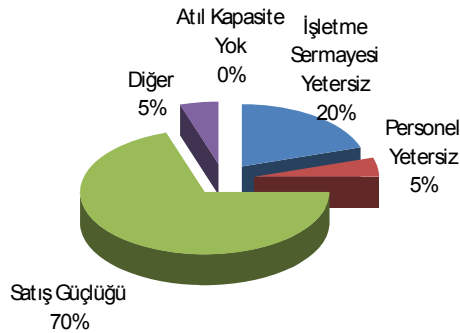
Tablo 5. Firma Çalışan Sayıları (Alt sektörler itibariyle)

Çalışan Sayısı	Firma Sayıları	
	Kereste	Mobilya Dekorasyon
0-4	5	22
5-9	3	6
10-49	18	2
50-99	2	0
100+	1	0
Toplam	29	30

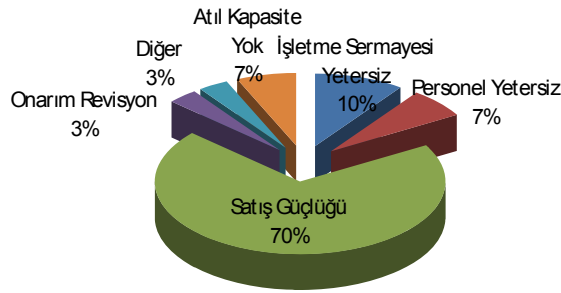
Tablo 6. Üretim Kapasitesi

	Kereste	Mobilya
Yıllık Kurulu Kapasite (Ort.)	15.869,55 m ³	9.190,6 m ²
Fiili Üretim (Ort.)	10.973,03 m ³	3.594,3 m ²
Ortalama kapasite kullanımı	% 69	% 39

Fiili ortalama üretim oranları ve firmaların beyan ettikleri yıllık ortalama kapasite kullanım oranlarına bakıldığında, en dikkat çeken nokta mobilya endüstrisi için çok yüksek oranlı atıl kapasitenin varlığıdır (%61). Kapasite kullanım oranı kereste alt sektörü için değerlendirilecek olursa Isparta için oldukça iyi bir değer olarak gözükmemektedir. Türkiye kereste sektöründe kurulu kapasitenin 5 milyon metreküp civarında olduğu tahmin edilmekte olup, TÜİK verilerine göre 2001 yılından 2004 yılına kadar olan kapasite kullanım oranlarının ortalaması % 56,5 olarak verilmektedir. (Anonim, 2006)

Şekil 2. Kereste Alt Sektörü İçin Atıl Kapasitenin Nedenleri

Sektördeki bu yüksek oranlı atıl kapasitenin nedenlerine bakıldığında, her iki alt sektör için de satış güçlüğü birinci neden olarak ortaya çıkmaktadır. Yaklaşık olarak iki alt sektörde de, atıl kapasitenin birincil nedeni satış güçlüğü iken, kereste alt sektörü atıl kapasitenin varlığını işletme sermayesinin yetersizliğine bağlamaktadır.

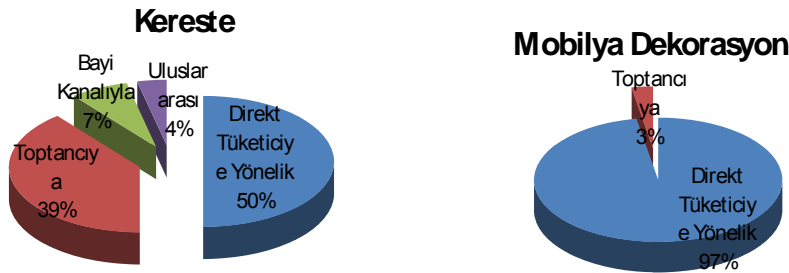

Şekil 3. Mobilya Alt Sektörü İçin Atıl Kapasitenin Nedenleri

Firmaların satış gücü çökmesinin en önemli nedenleri ise, kereste alt sektörü için, rekabet ve talep yetersizlikleridir. Mobilya alt sektörü için, satış gücünün en önemli nedeni ise talep yetersizliğidir. Bu sonuç, kereste alt sektörünün satış gücünün ve pazar payı kaybının temel nedeninin rekabet olduğunun farkındayken, mobilya alt sektörü resmi tam olarak görememekte ve rekabeti tam olarak algılayamamaktadır.

Kereste ve Mobilya Sektöründe Maliyet Unsurları:

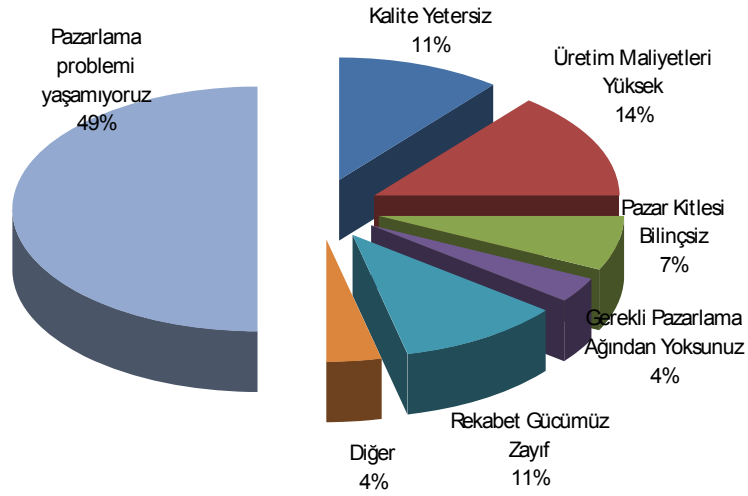
Kereste alt sektöründe, firmanın maliyetlerinde en önemli kalem hammaddedir. Bunu sırasıyla işçilik ve diğer kapsamında değerlendirilen yardımcı malzeme ile yönetim giderleri oluştururken enerji ve taşıma maliyetleri daha sonra gelmektedir.

Şekil 4. Firmaların Pazarlama Yöntemleri

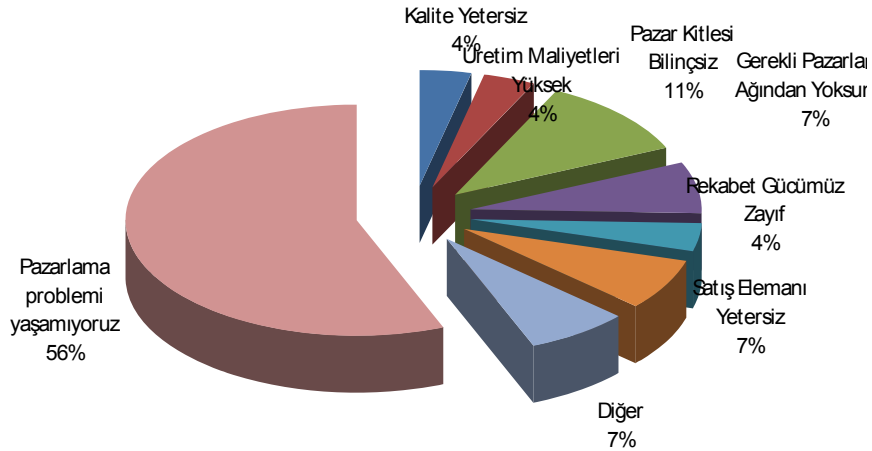
Mobilya alt sektöründe de en önemli maliyet unsuru hammaddedir. Hammaddenin ardından gelen unsurlar ise sırasıyla, mobilya üretimi için gerekli olan diğer yardımcı malzemeler ve kiradır. Mobilya alt sektöründe, işletme ölçeği çok küçük olduğu için kira önemli bir maliyet unsuru haline gelmektedir.

Mobilya sektörü, müşteriyle doğrudan temas kurarak üretim gerçekleştirdiği için, pazarlama yöntemi direkt tüketiciye yöneliktir. Kereste alt sektörü için de, firmaların yarısı direkt tüketiciye yönelik pazarlama stratejisi uygulamakla birlikte, önemli bir kısmı da toptancı kanalını kullanmaktadır. Az da olsa bayilik sistemiyle çalışan firmalar da yer almaktadır.

Şekil 5. Pazarlama Problemi – Kereste

Her iki alt sektördeki firmalar da pazarlama problemi yaşamadıklarını belirtmiştir. Oysaki firmaların özellikle son dönemde yaşadıkları pazar kaybının, talep yetersizliğinin ve satış gücünün temel nedenlerinden birisi pazarlama ağlarının eksik olmasıdır. İlginç olan nokta bu eksikliğin firmalar tarafından fark edilmemesidir. Firmaların satış gücünü yaşadıklarını buna karşın pazarlama problemleri olmadığını belirtmeleri çelişkili bir durum ortaya çıkarmaktadır.

Şekil 6. Pazarlama Problemi – Mobilya

Üretim maliyetlerinin yüksekliği, kereste alt sektöründe en önemli pazarlama problemi olarak belirtilmektedir. Ancak burada yanlış algıdan söz edebiliriz. Şöyle ki Isparta doğal hammadde kaynaklarına yakınlığı, iklim şartlarının odunun kurutulmasında sağladığı büyük avantaj ve talaş artıklarını kolaylıkla değerlendirebilme gibi imkanları nedeniyle Türkiye'nin bir çok yöresinden daha düşük üretim maliyetlerine katlanmaktadır. Buradaki yanlış algının temel nedeni; işletmelerin ürün satış fiyatını temel rekabet argümanı olarak kullanmalarıdır. İkinci önemli pazarlama problemi kalite yetersizliği olarak belirtilmiştir. Üründe yüksek kaliteyi üretememenin sebebi ise kullanılan hammadde tomruğun düşük kalitede olması yönündedir. Sonuç olarak düşük kalitedeki hammaddeden düşük kaliteli ürün üretilbilecektir. Mobilya alt

sektöründe ise pazar kitlesinin bilinçsiz olması en önemli pazarlama sorunu olarak görülmektedir.

Rekabet ve Piyasada Tutunma:

Değişen dünya şartlarına paralel olarak, Türkiye ekonomisinin geçirmekte olduğu yapısal dönüşüm başta KOBİler olmak üzere farklı ölçekteki firmaları alışık olmadıkları bir rekabet ortamına sürüklemektedir. Dünyadaki değişim hızı, makro ekonomi ve AB adına Türkiye’de yapılan düzenlemelerle birleşince çarpan etkisi ile çok sayılabilecek değişimler yaratabilmektedir. Isparta’daki firmaların bu değişimleri okuması ve kabullenmesi tüm dünyadaki firmalarda olduğu gibi gecikmeli gerçekleşmektedir.

Hem mobilya hem de kereste alt sektöründeki firmaların tamamına yakını piyasalarında rekabetin söz konusu olduğunu belirtmektedir. Pazarda rekabet olduğunu belirten firmalar için, öncelikli rekabet unsuru fiyattır. Firmalar, ikinci sırada da kaliteyi bir rekabet unsuru olarak görmektedir.

Kereste üreticileri, kendilerine rakip olarak çoğunlukla bölge ve ulusal düzeydeki firmaları görmektedir. Buna karşılık, mobilya üreticileri temel rakip olarak çoğunlukla, ildeki işletmeleri görmektedir. Bu durum aynı zamanda, mobilya üreticilerinin satışlarını bölgesel ya da ulusal ölçeğe taşıyamadıklarının bir göstergesidir.

Kereste işletmeleri Karadeniz bölgesi ve İstanbul olmak üzere ürünlerinin büyük bir kısmını bölge dışına pazarlarken, mobilya sektörünün temel satış pazarı, büyük bir oranda Isparta ilidir ve bunu çevre bölge takip etmektedir. Kereste işletmelerinin İstanbul, Ankara gibi büyük pazarlar yanında Türkiye’de ormanların ve orman endüstrisinin merkezi sayılabilecek Karadeniz bölgesine hiç de azımsanmayacak düzeyde satış yapabilmeleri dikkate alınması gereken önemli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum aynı zamanda işletmelerin müşteri portföylerinin de çeşitliliğini ve zenginliğini göstermektedir.

6. Isparta Orman Ürünleri Endüstrisi GZFT Analizi

Tablo 7. Isparta Orman Ürünleri Endüstrisi GZFT Analizi

GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
<ul style="list-style-type: none"> • Hammadde kaynaklarına yakınlık • Doğal kurutma için iklim koşullarının elverişli olması • İşgücü maliyetlerinin düşük olması • Ürünün (Kızılçam) ekonomikliğinden kaynaklanan fiyat avantajı • Artık ve fireleri ekonomik olarak değerlendirme imkanı. • Makine altyapısının yeterli düzeyde olması. • Zengin profil çeşitliliği 	<ul style="list-style-type: none"> • Sadece iç pazara dönlük üretim yapılması ihracatın ihmal edilmesi • Stok maliyetlerinin olağan karşılanması/katlanılması • Sert rekabetin mevcut müşteri ilişkilerine zarar vermesi • Tek bir hammaddeye (kızılçam) bağlı üretim yapılması • Organize sanayi bölgesinin geç açılması • Kurutma fırınlarının azlığı, mevcutların da etkin kullanılmayışı • Pazar payı kaybına bağlı olarak atıl kapasite oranlarının yükselmesi • İşbirliği kültürünün zayıf olması • İlk kuşakların sahip olduğu tecrübenin diğer kuşaklara aktarılamaması • Beyaz yakalı personel işlendirilmemesi
FIRSATLAR	TEHDİTLER
<ul style="list-style-type: none"> • Küçük sermayeli işletmelerin ara malları kendisinin üretmesi • Yöre ormanlarında ağaç tür çeşitliliğinin yüksek olması • Antalya gibi büyük bir tüketim merkezine yakınlık • Liman ve havaalanına yakınlık • Demiryolu imkanının bulunması • Sektöre ışık tutabilecek sürekli gelişen bir üniversitenin ve sektör ile doğrudan ilişkili orman endüstri mühendisliğinin varlığı 	<ul style="list-style-type: none"> • İkame ürünlerin Pazar payının artması • Rakip sektörlerde büyük sermayeli işletmelerin bulunması • Başka iş kollarına kayma ve bu nedenle asıl işlerine odaklanamamaları • Firmalar arasında güven eksikliğinin yaşanması • Değişen pazar koşullarıyla birlikte müşterilerin fiyata duyarlı hale gelmesi • Firmaların yüksek kar marjına odaklanmaları • Kereste üreticileri açısından, hammaddenin peşin satın alınması, üretimin vadeli satılması

Kaynak: Sütçü ve ark., 2008.

7. Sonuç ve Politika Önerileri

Rekabet ve yatırım ortamı günümüz ekonomik konjonktüründe maliyet-kalite-öngörülebilirlik eksenlerinde işletmelerin ve bölgelerin geleceğini şekillendirmektedir. Bölgesel aktörlerin rekabet gücünü kazanmak için sadece fiziksel ve parasal sermayeyi harekete geçirmeleri yeterli değildir. Aynı zamanda beşeri ve sosyal sermayeyi de aktifleştirmek zorundadırlar.

Rekabet gücünün korunabilmesi için özellikle son dönemde yapılan araştırmalarda firmaların inovasyon kapasitesi ön plana çıkarılırken sektör için gerekli koşullardan biri olan hammadde kaynaklarına yakınlık göz ardı edilmektedir. Oysaki orman ürünleri endüstrisi sektörü için hammadde kaynaklarına yakınlık rekabetçi avantaj yaratacak temel faktörlerden biridir.

Firmaların yapacağı pazarlama yatırımları ve ürün çeşitlendirmesi (farklı ağaç tomruğunu hammadde olarak kullanma ve/veya farklı ürün üretimi) hem ikame ürünlerle sert rekabetin baskısını azaltacak hem de ihracat yapabilme olanaklarını ortaya çıkaracaktır.

Sektörün uzun vadede bölgenin rekabetçi yapıya sahip öncü sektörü olarak kalabilmesi için; yalnızca sektöre has değil, aynı zamanda bölgedeki hemen hemen tüm firmaların birbirine duyduğu güven eksikliği ve işbirliği olanaklarının yetersizliğinin ortadan kaldırılması ve özellikle pazarda başarılı olan, ihracat tecrübesine sahip, öncü firmaların tecrübelerinin sektörde firmalara aktarılması için uygun ortamın hazırlanması önemli bir açılım olacaktır. Bu yönde atılacak ilk adım, taşıma maliyetlerini azaltma amacıyla yapılacak ortak nakliyat faaliyetleri olabilir.

Firma yapılarının şahıs işletmesi olması, mobilyacılığın atölye tarzında işlendiğini ve bu da sektörün halen daha açılım yapamadığını göstermektedir. Standart ve siparişe göre üretim tarzından vazgeçerek, tasarlanmış kitlesel üretim düzeyine geçiş yapılması mobilyacıların daha rekabetçi bir yapıda, daha geniş bir pazar payı elde etmesine imkân verecektir. Bununla birlikte, Ispartalı keresteciler yılların verdiği tecrübe ile müşteri istekleri doğrultusunda farklı profil bıçakları kullanarak orijinal ürün tipleri ortaya çıkarabilecek üretim imkanına sahiptir. Bu şekilde hem mobilya hem de kereste alt gruplarındaki firmalar belirtilen dönüşümleri gerçekleştirmeleri halinde, Antalya gibi büyük bir tüketim merkezine yakınlığın imkânlarından daha fazla yararlanma şansına sahip olacaklardır.

Kaynaklar

Anonim, 2006. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Ağaç Ürünleri ve Mobilya Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı, Yayın No: DPT: 2745-ÖİK:693, Ankara.

Datamonitor, 2008. Global Forest Products, Industry Profile, Datamonitor, Nisan 2008, s. 7, 8.

DPT, 2006. “İllerde Öne Çıkan Sanayi Sektörleri”, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ağustos 2006, Yayın No: DPT:2693, s. 259, [<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/illerdesanayi/Isparta.pdf>], [11.05.2008].

Elvan L., Sorguç N., Kazancık L.B., Öztürk A., 2005. ‘Bölgesel Gelişme ve Sektör-Bölge Yığınlaşmaları’, Devlet Planlama Teşkilatı, Haziran.

Eraslan, İ., 1977. Orman Ürünleri Endüstrisi’nin Tanımı, Önemi, Türkiye’deki Gelişimi, Sınıflandırılması ve Entegrasyonu. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, İ.Ü. Yayın no: 2334.

URL-1, <http://www.ahsaponline.net/dergi/34/odalarbirligi.htm>

Kaplan E., 2007. Dünya Orman Varlığı ve Odun Tüketimi, [www.ahsaponline.net] [Erişim: 13.04.2008]

KOSGEB, 2006. Bölgesel Kalkınma Araştırma Raporu – TR61 Antalya Alt Bölgesi (Antalya, Isparta, Burdur), Ankara.

- Sütçü A., 1998.** Isparta Yöresinde Orman Ürünleri Endüstrisinin Durumu ve Gelişim Olanakları Üzerine İncelemeler, Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sütçü, A., Keskin, H., Demirgil, H., Sezgin, A., Dulupçu, M. A., Karakuş, B., Demirel, O., Şentürk C. ve Çakmakçı, H. A., 2008.** Isparta Orman Ürünleri Endüstrisi Sektörünün Araştırılması, Isparta Valiliği Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü ile Isparta Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, Isparta.
- TUIK, 2002.** Genel İmalat Sanayi ve İşyerleri Sayım Sonuçları.

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ORMAN ÜRÜNLERİ ARZ TALEP İLİŞKİLERİ

Gökhan KÖK

*SDÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği AD, Yüksek Lisans Öğrencisi, ISPARTA
gokhankok_2006@hotmail.com*

Özet

Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik alanda varlığını devam ettirebilmesi için gerekli olan temel niteliklerden birisi gelişmiş ülkelerdeki gibi güçlü bir ekonomik yapıdır. Ülkeler sahip oldukları ekonomik kaynaklarını kullanabildikleri ve dünya piyasaları ile bütünleşebildikleri düzeyde gelişme hızını arttırabilir ve ekonomik kalkınma ve büyümeyi yakalayabilir. Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin ekonomik durumu ve refah düzeyleri diğer birçok ülkeye göre ileri seviyededir. Avrupa Birliği Ülkeleri genel olarak yakacak odundan daha fazla endüstriyel odun kullanırlar.

Türkiye'de orman ürünleri arz - talep durumuna bakıldığında; başlıca arz kaynağının devlet ormanları ve özel sektör kavakçılığı olduğu görülmektedir. Bu kaynaklardan yılda ortalama 18 – 20 Milyon M³ arasında değişen odun üretiminin 11 – 12 Milyon M³'ü endüstriyel odun olmaktadır. Orman ürünleri işleyen tesislerin hammadde işleme kapasitelerinin 25 Milyon M³ ulaştığı günümüzde bu kapasitenin halen % 55'nin kullanılabilir durumda olması dikkat çekicidir. Sanayinin bu dinamik yapısı karşısında mevcut arz kaynaklarının yetersiz kalması, ithalatın gelecekteki belirsizliği karşısında Türkiye'de hızlı gelişen tür endüstriyel plantasyonların önemini ortaya çıkarmaktadır. Endüstriyel plantasyonlarda mümkün olduğunca hızlı büyüyen yerli türlere öncelik verilmelidir. Yerli türlerimizden kızılçam, kızılğaç bunlara yakın büyüme yapabilen titrek kavak, söğüt, dişbudak, kestane, çınar gibi türlerin büyüme enerjileri oldukça fazladır

Nüfusun hızla artmasına karşılık ormanlarımızın hızla azalıyor olması orman ürünleri endüstri sektörü sorunlarının daha da büyümesine neden olmuştur. Bu çalışmada Dünya'da ve Türkiye'de orman ürünleri arz talep ilişkileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Endüstriyel odun, endüstriyel plantasyon, orman ürünleri sanayi, ihracat, ithalat, arz-talep.

Supply and Demand Relationships of Forest Products in Turkey and in the World

Abstract

A strong economic structure like in developed countries is one of the basic qualities, which needed for developing countries to survive in economic area. Countries can increase the development speed when they are able to use their economical resources and catch the growing with the world markets. It is fact that economical and welfare levels of European Union Countries are more developed than non-member of European Union Countries. Generally European Union Countries use industry wood more than fuel wood.

When looked at the situation of forest products supply and demand in Turkey, it is seen that the primary supply resources are the state forests and private poplar plantations. The annual average production from these resources amounts to 18-20 million m³ of which 11-12 m³ is industrial wood. The forest products industry's annual capacity has reached 25 million m³, but it must be underlined that only 55 % of this capacity can be used. Considering the dynamic structure of the industry in one side, insufficient supply resources and the foggy future of imports on the other, we can clearly see the importance of industrial plantations of fast growing species in Turkey. As much as possible, the priority should be given to the fast growing species in industrial plantations. The growing energy of our domestic species Calabrian Pine, Alder and of species with growth potential close to them such as Aspen, Willow, Ash, Chesnut, Plane Tree is quite satisfactory.

The fact that our forests are decreasing with speed, despite the increasing population, is the cause for the growing problems of the forest products industry sector. In this study, supply and demand relationship of forest products in Turkey and in the World was examined.

Keywords: Industrial wood, industrial plantation, forest products industry, export, import, supply and demand.

1. Dünya’da Orman Varlığı, Odun Üretimi ve Tüketimi

2000 yılı itibariyle dünyada toplam ormanlık alan 3.869 milyar hektar olup ormanlık alanın dünyanın toplam alanına oranı %29 civarındadır¹. FAO verilerine göre mevcut ormanların yaklaşık %5’i plantasyonlardan, %95’i ise doğal ormanlardan oluşmaktadır. Plantasyonlardan gelen ormanların düşük oranda olmasına karşılık çoğunlukla hızlı gelişen türlerle tesis edilen bu ormanların toplam yuvarlak odun arzı içindeki payını ve öneminin gitgide arttığı dikkat çekmektedir (Hacıoğlu ve Ark.,2005).

Yapılan periyodik envanter ve değerlendirmeler, gelişmiş ülkeler başta olmak üzere bazı ülke ve bölgelerde ormansızlaşmanın stabilize edildiğini, hatta orman alanlarının bir miktar artmakta olduğunu, buna karşılık gelişmekte olan ülkelerin ağırlıkta olduğu çoğu ülke ve bölgelerde orman alanının azaldığı, dünya genelinde ise orman alanının (1990–2000 dönemi için) yılda %0,2 civarında gerilediğini göstermektedir. Ormansızlaşmanın halen devam etmesine rağmen sürdürülebilir orman yönetimi konusunda son yıllarda sağlanan ilerlemeler, uluslar arası süreçler ve ormanların genişletilme ve geliştirilmesine yönelik çabalar ormansızlaşma hızını düşürmektedir. Dünya orman alanının %27’si Avrupa’da, %14’ü Kuzey ve Orta Amerika’da ve %17’si Afrika’da, olup, orman varlığı verileri Tablo 1’de verilmiştir (Hacıoğlu ve Ark., 2005).

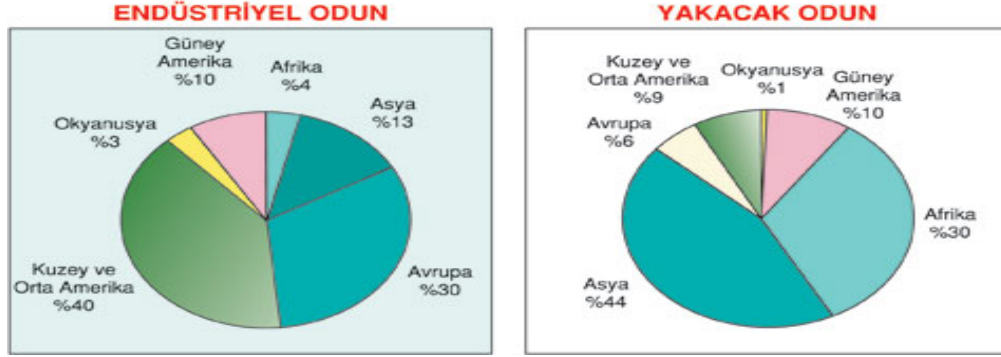
Tablo 1. Coğrafik Bölgeler İtibariyle Orman Alanı ve Değişimi (FAO, 2003)

Coğrafik Bölge	Toplam Alan (1000 Ha.)	Ormanlık Alan 2000			Orman Alanındaki Değişim 1990–2000		
		Toplam Orman Alanı (1000 ha.)	Orman Alanının Oranı %	Kişi Başına Orman Alanı (ha)	Dünya Orman Alanına Oranı%	Yıllık Değişim (‘000ha)	Yıllık Değişim Oranı
Afrika	2.978.394	649.866	22	0,8	17	-5,262	-0,8
Asya	3.084.746	547.793	18	0,2	14	-364	-0,1
Avrupa	2.259.957	1.039.251	46	1,4	27	881	0,1
Kuzey ve Orta Amerika	2.136.966	549.304	26	1,1	14	-570	-0,1
Okyanusya	849.096	197.623	23	6,6	5	-365	-0,2
G.Amerika	1.754.741	885.618	50	2,6	23	-3,711	-0,4
Dünya	13.063.90	3.869.455	30	0,6	100	-9,371	-0,2

Dünya endüstriyel odun üretimi sıralamasında Kuzey ve Orta Amerika %40’lık payıyla birinci sırada gelmektedir. Bunu %30 ile Avrupa, %13 ile Asya, %10 ile Güney Amerika, %4 ile Afrika ve %3 ile Okyanusya takip etmektedir. Yakacak odun üretiminde ise %44 ile Asya başı çekmektedir. %30’luk payı ile Asya’nın hemen ardından gelen Afrika’yı %10 ile Güney Amerika, %9 ile Kuzey ve Orta Amerika, %6 ile Avrupa ve %1 ile Okyanusya takip

¹ Henüz orman envanterini yapmamış veya tamamlamamış olan 30’un üzerindeki küçük ülkelere ait veriler verilen rakamların içinde yer almamaktadır.

etmektedir(Şekil 1). Dünya yuvarlak odun üretimi yıllık 3,4 milyar m³ civarında olup bunun %53'ü yakacak odun, %47'si endüstriyel odundur. Yakacak odunun yaklaşık %90'mı gelişmekte olan ülkeler tarafından üretilip tüketilmektedir. Buna karşılık 1,58 milyar m³ olan dünya endüstriyel odun üretiminin %79'u gelişmiş ülkeler tarafından üretilmektedir.

Şekil 1. Dünya Odun Üretimi

Bölgeler itibariyle; Afrika ve Asya ülkelerinde yuvarlak odun üretiminin büyük bir bölümü yakacak odundan oluşmakta olup toplam yuvarlak odun üretimi içindeki payı sırasıyla %88 ve %78 kadardır. Avrupa, Kuzey Amerika ve Okyanusya ülkelerinde ise üretim büyük oranda endüstriyel odundan oluşmakta olup bu bölgelerde endüstriyel odun üretiminin yuvarlak odun üretimi içindeki payı sırasıyla %82, %80, %80'dir. Güney Amerika ülkelerinde ise yakacak ve endüstriyel odun üretimleri nispeten birbirine yakın olup yakacak ve endüstriyel odun üretim miktarlarının yuvarlak odun üretimi içindeki payları sırasıyla %55 ve %45'tir.

Dünya odun hammaddesi üretim, tüketim ve ticaret verileri coğrafik bölgeler itibariyle Tablo 2'de gösterilmiştir(Hacıoğlu ve ark.,2005).

Rusya Federasyonu ve Brezilya en çok orman varlığına sahip ülkeler olup alan ve toprak üstü odunsu biyokütle itibariyle en çok orman kaynağına sahip ülkeler Tablo 3'de verilmiştir.

Endüstriyel odun üretiminde belli başlı ülkeler sırasıyla; ABD, Kanada, Brezilya, Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti'dir. ABD'nin 428 milyon m³ 'lük üretim miktarıyla dünya endüstriyel odun üretiminin %27'sini teşkil etmesi dikkat çekicidir. Alan ve toprak üstü odunsu kütle itibariyle çok daha fazla orman kaynağına sahip Brezilya ve Rusya'nın yuvarlak odun üretimi ABD'nin dörtte biri, aynı miktarda orman varlığına sahip Kanada'nın üretimi ise ABD'nin yarısı kadardır. Yakacak odun üretim ve tüketiminde ise belli başlı ülkeler; Hindistan, Çin Halk Cumhuriyeti, Brezilya ve Endonezya olup, yuvarlak odun üretim ve tüketim ticaretinde belli başlı ülkelere ait veriler Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 2. Dünya Endüstriyel Odun Üretim, Tüketim ve Ticaret Durumu(1000m³)(FAO, 2003)

		Afrika	Asya	Avrupa	Kuzey ve Orta Amerika	Okyanusya	Güney Amerika	Dünya
Endüstriyel Odun	Üretim	68.826	209.408	478.699	617.330	47.418	152.953	1.574.634
	İthalat	930	45.038	64.561	13.648	10	150	124.338
	İhracat	6.102	11.298	70.634	14.911	9.079	2.199	114.222
	Tüketim	63.655	243.149	472.626	616.068	38.349	150.904	1.584.751
Yakacak Odun	Üretim	527.547	782.420	105.816	155.606	12.202	185.046	1.778.686
	İthalat	4	496	1.442	39	2	0	1.984
	İhracat	1	57	3.378	154	1	0	3.591
	Tüketim	527.550	792.909	103.879	155.491	12.203	185.06	1.777.069
Toplam	Üretim	596.373	991.828	584.515	772.936	59.620	337.999	3.353.320
	İthalat	934	45.534	66.003	13.687	12	150	126.322
	İhracat	6.103	11.355	74.012	15.065	9.080	2.199	117.813
	Tüketim	591.205	1.036.058	576.505	771.559	50.552	335.950	3.361.820

Tablo 3. Dünyanın En Çok Orman Kaynağına Sahip Ülkeleri (FAO, 2003)

Ormanlık Alan Miktarı		Hacim ve Biyokütle Miktarı		
Ülke	Alan(1000 ha)	Ülke	Hacim(milyon m ³)	Biyokütle(milyon ton)
Rusya Fed.	851.392	Rusya Fed.	89.136	47.423
Brezilya	543.905	Brezilya	71.252	113.376
Kanada	244.571	Kanada	29.364	20.240
ABD	225.993	ABD	30.838	24.428
Çin Halk C.	163.480	Çin Halk C.	17.932	30.403

Tablo 4. Yuvarlak Odun Üretim, Tüketim ve Ticaretinde Bazı Ülkeler, 1000m³ (FAO, 2003)

ÜRETİM				TÜKETİM			
Endüstriyel Odun Ülke	Miktar	Yakacak Odun Ülke	Miktar	Endüstriyel Odun Ülke	Miktar	Yakacak Odun Ülke	Miktar
ABD	427.654	Hindistan	288	ABD	422.740	Hindistan	287.390
Kanada	176.572	Çin	191	Kanada	180.177	Çin	191.117
Rusya	105.800	Endonezya	89	Brezilya	102.275	Brezilya	132.408
Brezilya	102.994	ABD	73	Çin	111.172	Endonezya	88.981
Çin	96.421	Kongo	65	Rusya	75.490	Etiyopya	87.471
İsveç	58.920	Nijerya	59	İsveç	69.209	ABD	72.520
Almanya	51.088	Rusya	52	Finlandiya	59.503	Kongo	64.903
Finlandiya	50.147	Filipinler	41	Almanya	49.079	Nijerya	59.348

İTHALAT				İHRACAT			
Endüstriyel Odun		Yakacak Odun		Endüstriyel Odun		Yakacak Odun	
Ülke	Miktar	Ülke	Miktar	Ülke	Miktar	Ülke	Miktar
Japonya	15.948	İtalya	490	Rusya	30.835	Rusya	1.214
Kamboçya	15.532	Türkiye	368	ABD	11.952	Fransa	337
İsveç	11.721	Yunanistan	219	Malezya	6.845	Macaristan	311
Finlandiya	9.875	İsveç	177	Almanya	5.558	İngiltere	233
Avusturya	8.464	Finlandiya	129	Fransa	5.522	Çek Cum.	173
İspanya	7.515	Danimarka	107	Y.Zelanda	5.572	Virjin	145
						Ada.	
ABD	7.038	Çin	108	Estonya	4.257	Estonya	175
Kore	6.869	Hollanda	54	Letonya	4.190	Letonya	163

2. Avrupa Birliği Ülkelerinde Orman Varlığı, Odun Üretimi ve Tüketimi

Avrupa'nın ormanlık alanı 1 milyar hektar civarındadır. Avrupa, orman alanının toplam kara alanına oranı en yüksek coğrafi bölge olup bu oran %46 civarındadır. Üretim yapmaya elverişli orman alanı ise toplam 696 milyon hektardır. Ormanların dışında ayrıca 110 milyon ha. civarındaki diğer ağaçlık alanlarda da bir miktar üretim söz konusudur. Dikili ağaç serveti olarak Avrupa'nın orman varlığı 118 milyar m³ civarında olup, bunun 80 milyar m³'ü üretime uygun ormanlarda yer almaktadır.

AB-15 ülkelerinin orman varlığının alan ve servet olarak artması, hektar başına artım ve kesimin yüksek gerçekleşmesi gibi hususlar dikkati çekmektedir. 2003 yılı verilerine göre Avrupa'da yuvarlak odun üretim miktarı 643, tüketim miktarı ise 637 milyon m³'tür. Başta Rusya Federasyonu olmak üzere, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri genelde yuvarlak odun ihracatçısı durumundadır. Buna karşılık AB-15 Ülkeleri genelde ithalatçı durumundadır. Bu ülkelerdeki yuvarlak odun üretiminin %88'i endüstriyel odundan oluşmaktadır. AB-15 Ülkeleri dışındaki Avrupa ülkelerinde bu oran nispeten düşük (yaklaşık %75) olmasına karşılık dünya genelinde endüstriyel odunun payına (%47) kıyasla yüksektir. Batı Avrupa ülkelerinde endüstriyel odun oranının yüksek olmasının başlıca nedenleri; orman ürünleri endüstrisinin gelişmiş olması nedeniyle yuvarlak odunun sanayide değerlendirilme imkânının yüksek olması, diğer taraftan yakacak odun üretiminin ekonomik olmayışı ve yüksek olan hayat standardına bağlı olarak tercihlerin diğer enerji kaynaklarından yana olmasıdır.

AB içinde, AB-15 ülkelerinin sahip olduğu 115 milyon ha ormanlık alanın %82'si üretime uygundur, bu alanlardaki 481 milyon m³ yıllık artıma karşılık 335 milyon m³ kesilmekte ve yaklaşık 260 milyon m³ yuvarlak odun üretimi yapılmaktadır. AB ve aday ülkelere ait orman alanı, dikili hacim ve kesim miktarı gibi veriler Tablo 5'de verilmiştir.

Avrupa, dünya yuvarlak odun ticaretinde önemli bir yere sahip olup Endüstriyel odunda dünya ithalat ve ihracatının yarısından fazlası Avrupa ülkeleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Avrupa içinde AB ülkeleri tarafından yapılan üretim, tüketim ve dış ticaret değerleri Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 5. Avrupa Birliği Orman Varlığı ve Kesim Durumu (1000ha/m³) (FAO-UNECE, 2000)

ÜLKE	Genel Orman		Üretim Yapılabilir Orman	Dikili Hacim	Yıllık		
	Alanı	%			Artım	Kesim	
Avusturya	3.886	47,0	3.354	991.911	32.422	19.898	
Belçika ve Lüksemburg	728	22,2	651	153.058	6.558	5.529	
Danimarka	455	10,70	440	76.976	3.898	2.098	
Finlandiya	21.935	72,00	20.551	1.998.773	77.107	68.806	
Fransa	15.341	27,90	14.497	3.198.928	78.847	58.143	
Almanya	10.740	30,70	10.143	3.107.870	90.102	50.451	
Yunanistan	3.599	27,90	2.596	137.352	3.517	2.532	
İrlanda	659	9,60	581	94.670	5.942	2.665	
İtalya	10.003	34,00	6.015	1.194.445	28.330	10.976	
Hollanda	375	11,10	314	66.161	2.480	1.500	
Portekiz	3.666	40,10	1.897	128.936	13.018	10.907	
İspanya	14.370	28,80	10.447	730.578	26.886	18.087	
İsveç	27.134	65,90	21.239	2.764.898	95.716	73.647	
İngiltere	2.794	11,60	2.108	374.980	17.061	9.627	
Toplam	115.685	440	94.833	15.019.536	481.884	334.866	
1 Mayıs 2004'te Katılanlar	Çek Cum.	2.632	34,1	2.561	782.306	24.612	18.786
	Estonya	2.060	48,7	1.919	412.448	10.887	9.104
	G.K. Kıbrıs						
	Macaristan	1.840	19,9	1.703	316.645	9.709	6.602
	Letonya	2.923	47,1	2.424	487.693	14.019	17.651
	Litvanya	1.994	31,9	1.679	343.215	9.764	6.682
	Polonya	9.047	29,7	8.397	1.792.424	53.727	34.941
	Slovakya	2.177	45,3	1.707	386.974	11.759	7.733
	Slovenya	1.107	55,0	1.041	328.372	6.818	2.474
	Malta						
Toplam	23.780	312	21.431	4.850.077	141.295	103.973	
AB-25	139.465	751	116.264	19.869.613	623.179	438.839	
Aday Ülkeler	Bulgaristan	3.690	33,4	3.121	404.671	6.876	5.982
	Hırvatistan	1.783	31,9	1.691	229.830	5.190	4.297
	Romanya	6.448	28,0	5.567	1.518.900	38.632	15.597
	TÜRKİYE	21.200	27	8.627	1.174.669	32.000	21.865
	Toplam	32.621	93	19.006	3.328.070	82.698	47.741
GENEL TOPLAM	172.086	845	135.270	23.197.683	705.877	486.580	

Tablo 6. AB Yuvarlak Odun Üretim, Tüketim, Ticaret Durumu(1000m³)(FAO-UNECE, 2000)

ÜLKE	Endüstriyel Odun				Yakacak Odun				Toplam	
	Üretim	İthalat	İhracat	Tüketim	Üretim	İthalat	İhracat	Tüketim	Üretim	Tüketim
Avusturya	13.719	7.630	961	20.388	3.336	299	137	3.498	17.055	23.886
Belçika	4.215	2.754	1.051	5.918	550	25	66	509	4.765	6.427
Lüksemburg	129	1.476	218	1.387	7	51	65	-7	136	1.380
Danimarka	789	587	614	762	657	290	1	946	1.446	1.708
Finlandiya	49.246	12.868	432	61.682	4.533	175	10	4.698	53.779	66.380
Fransa	33.950	2.223	3.959	32.214	2.900	31	379	2.552	36.850	34.766
Almanya	37.755	2.444	4.115	36.084	4.625	86	10	4.701	42.380	40.785
Yunanistan	599	348	13	934	1.074	145	15	1.204	1.673	2.138
İrlanda	2.654	272	90	2.836	30	1	2	29	2.684	2.865
İtalya	2.639	4.358	11	6.986	5.580	636	0	6.216	8.219	13.202
Hollanda	754	393	381	766	160	9	33	136	914	902
Portekiz	8.142	1.067	805	8.404	600	13	2	611	8.742	9.015
İspanya	14.075	3.295	168	17.202	2.030	24	87	2.141	16.105	19.343
İsveç	61.400	9.021	1.520	68.901	5.900	676	13	6.563	67.300	75.464
İngiltere	7.333	709	136	7.906	233	3	345	-109	7.566	7.797
Toplam	237.399	49.445	14.474	272.370	32.215	2.464	1.165	33.514	269.614	305.884
ÜLKE	Endüstriyel Odun				Yakacak Odun				Toplam	
	Üretim	İthalat	İhracat	Tüketim	Üretim	İthalat	İhracat	Tüketim	Üretim	Tüketim
Çek Cum.	13.960	597	2.955	11.602	1.180	0	219	961	15.140	12.563
Estonya	8.300	941	3.029	6.212	1.900	0	336	1.564	10.200	7.776
G.K.	8	2	0	10	4	0	0	4	12	14
Kıbrıs										
Macaristan	3.004	489	1.366	21.127	2.781	41	387	2.435	5.785	23.562
Letonya	11.925	459	3.922	8.462	991	6	539	458	12.916	8.920
Litvanya	4.955	77	1.353	3.679	1.320	1	54	1.267	6.275	4.946
Polonya	26.485	663	942	26.206	2.350	6	67	2.289	28.835	28.495
Slovakya	6.051	160	1.034	5.177	304	0	155	149	6.355	5.326
Slovenya	2.232	484	307	2.409	359	1	78	282	2.591	2.691
Malta	0	4	0	4	0	0	0	0	0	4
Toplam	76.920	3.876	14.908	68.888	11.189	55	1.835	9.409	88.109	75.297
AB-25	314.319	53.321	29.382	338.258	43.404	2.519	3.000	42.923	357.723	381.181
Aday Ülkeler	Endüstriyel Odun				Yakacak Odun				Toplam	
	Üretim	İthalat	İhracat	Tüketim	Üretim	İthalat	İhracat	Tüketim	Üretim	Tüketim
Bulgaristan	2.646	71	195	2.522	2.187	0	29	2.158	4.833	4.680
Hırvatistan	2.868	89	463	2.494	979	6	97	888	3.847	3.382
Romanya	11.562	21	122	11.461	2.399	0	89	2.310	13.961	13.771
TÜRKİYE	10.729	1.076	18	11.787	5.081	325	1	5.405	15.810	17.192
Toplam	27.805	1.257	798	28.264	10.646	331	216	10.761	38.451	39.025
GENEL TOPLAM	342.124	54.578	30.180	366.522	54.050	2.850	3.216	53.684	396.174	420.206

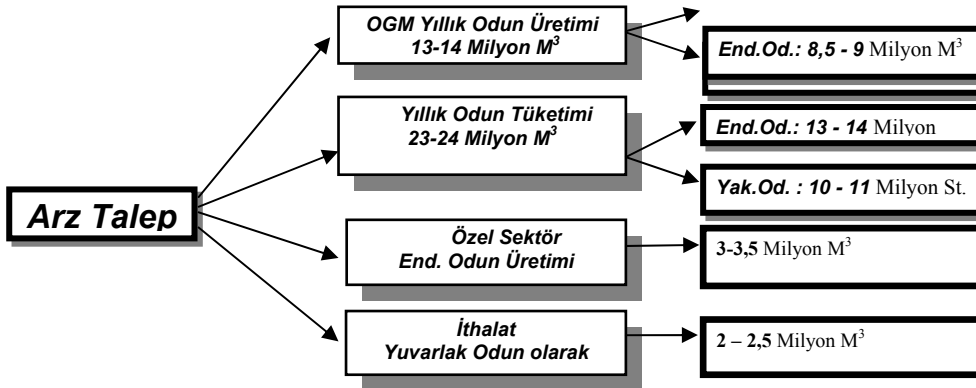
3. Türkiye’de Orman Varlığı, Odun Üretim ve Tüketimi

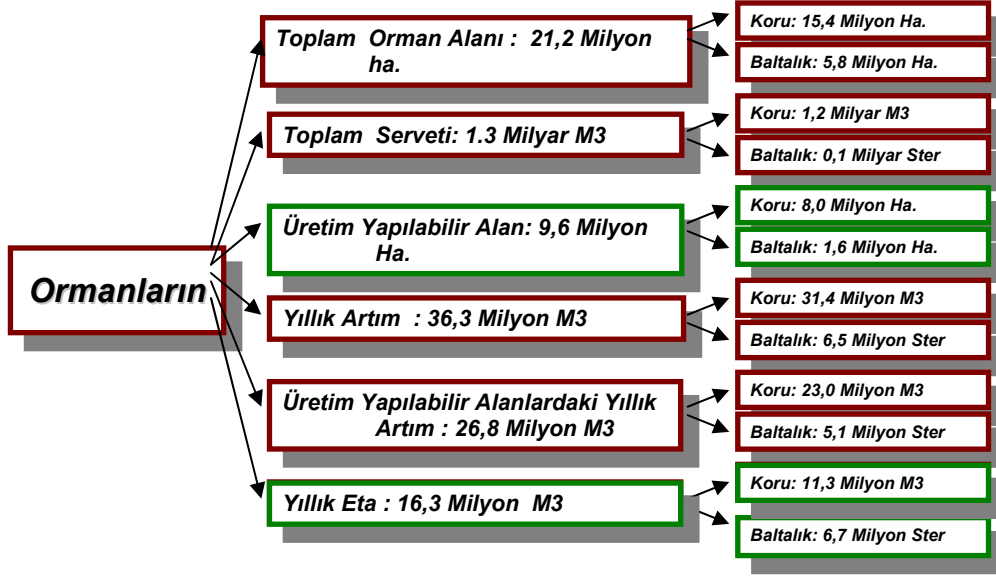
Toplam alanı 21,2 milyon hektar olan ormanlarımızın korunması, geliştirilmesi ve çok yönlü faydaları için sürdürülebilir yönetim ilkeleri doğrultusunda işletilmesi, toplumun bugün ve gelecekteki orman ürünü talebinin en yüksek miktar ve kalitede karşılanması orman işletmeciliğinin temel görevidir.

Türkiye’de odun hammadde ana arz kaynakları; devlet ormanları, özel ormanlar, özel kesime ait arazilerde grup, küme ve sıra halinde yetişmiş ağaç ve ağaççıklardan yapılan tapulu kesimler, özel sektöre ait hızlı gelişen tür ağaçlandırmaları, diğer ağaç türleri ağaçlandırmaları ve ithalattan oluşmaktadır(DPT, 2005).

Ülkemizde ormancılık çalışmaları devlet eliyle ve tercihen orman köylülerince yürütülmekte iken ülke şartlarındaki değişimler yeni düzenlemeleri zorunlu kılmaktadır. Ülkemizde orman ürünleri ihtiyacı artan bir hızla çeşitlenmekte, tüketim ile yetiştirme ve üretim arasında üretim aleyhine önemli bir açık oluşmaktadır. Orman varlığının dünya ölçeğinde artan önemi orman ürünlerinin ölçülü tüketilmesini gerekli kılmaktadır.

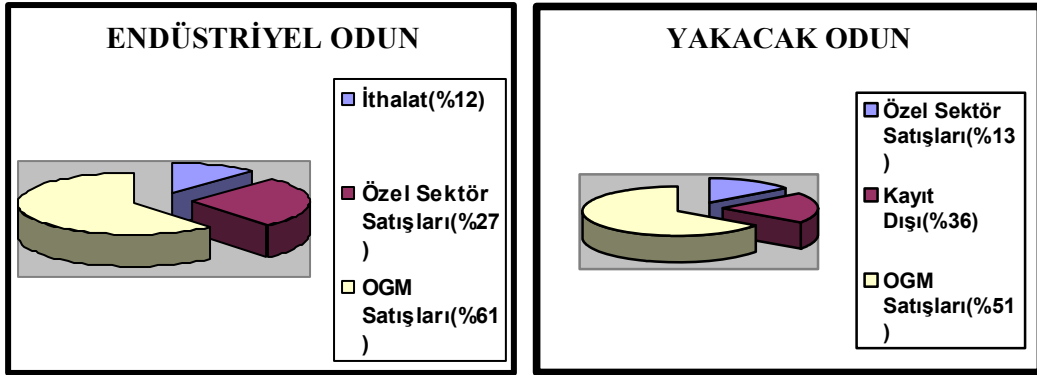
Orman ürünleri piyasa talebinin belirlenmesi amacıyla, Orman Genel Müdürlüğü’nce ülke genelinde yapılan çalışmada, Türkiye’de orman ürünü işleyen tesislerin hammadde işleme kapasitesinin 25 Milyon M³’lere ulaştığı belirlenmiştir(Kaplan, 2006). Ancak bugün için mevcut kapasitenin %55’i kullanılabilenmekte, işlenen hammadde miktarı 14 Milyon M³ civarında olmaktadır. Buradan da görülmektedir ki son dönemlerde orman ürünü işleyen tesislerde önemli yatırım ve kapasite artışı gözükmemekte, buda sektörün dinamik yapısı ve potansiyelini göstermektedir. Ülkemizde 12–13 milyon m³ yuvarlak odun tüketilmekte olup bunun yaklaşık %75’i devlet ormanlarından karşılanmaktadır. Tüketimin geriye kalan kısmı; özel ormanlar, 3 hektardan küçük olup orman sayılmayan yerlerden yapılan tapulu kesimler, tarım alanlarında yer alan kavak, okaliptüs gibi hızlı gelişen tür plantasyonlarından yapılan üretim ve ithalatla karşılanmakta olup, ülkemizdeki ormanların mevcut üretim durumları ve arz-talep dengesi aşağıda gösterilmiştir(Şekil 2).

Şekil 2. Ülkemizdeki Ormanların Mevcut Durumları ve Arz-Talep Dengesi (Kaplan, 2007)

Ülkemiz endüstriyel ve yakacak odun tüketiminin arz kaynaklarına göre dağılımı Şekil 3 ve Tablo 7’de, arz-talep karşılaştırmaları da Tablo 8’de gösterilmiştir(Hacıoğlu ve Ark.,2005).

Şekil 3. Yuvarlak Odun Tüketiminin Arz Kaynaklarına Göre Dağılımı

Tablo 7. Türkiye’de Yuvarlak Odun Arz Kaynağına Göre Tüketim Durumu (1000 m³)(OGM, 2005)

NEVİİ - YERİ		Y I L L A R						
		2000 Yılı Öncesi Ortalama	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Endüstriyel Odun (000 m ³)	OGM	7190	6778	7950	7420	8196	8200	9299
	Özel Sektör	2166	3300	3300	3300	3300	3300	3300
	İthalat	698	930	1200	1060	1750	2285	2255
	Toplam Tüketim	10054	11008	12450	11780	13246	13785	14854
Yakacak Odun (000 Ster)	OGM	13858	7549	7500	7457	7500	7600	7004
	Özel Sektör	1695	1935	1950	1965	1980	2000	2100
	İthalat	-	184	386	517	471	500	437
	Kayıt Dışı	11935	6950	6600	6200	5800	5400	5000
Toplam Tüketim	27489	16618	16436	16139	15751	15500	14541	
Genel Toplam (000 m ³)	OGM	11584	12440	13575	13013	13821	13900	14552
	Özel Sektör	3437	4751	4762	4773	4785	4800	4875
	İthalat	698	1068	1490	1448	2103	2660	2582
	Kayıt Dışı	8951	5213	4950	4650	4350	4050	3750
TOPLAM	30670	23472	24777	23884	25059	25410	25759	

Tablo 8. Toplam Endüstriyel Odun ve Yakacak Odun Arz-Talep Karşılaştırılması (IX. Kal. Planı, 2006)

Yıllar	ENDÜSTRİYEL ODUN			YAKACAK ODUN		
	Arz(m3)	Talep(m3)	Fark(m3)	Arz(ster)	Talep(ster)	Fark(ster)
1990	10.093.511	13.112.492	-3.018.981	17.808.336	27.912.790	-10.104.454
1991	10.763.762	13.505.454	-2.741.692	18.423.135	27.485.381	-9.062.246
1992	10.570.590	13.927.888	-3.357.298	17.842.607	26.953.548	-9.110.941
1993	11.017.543	14.361.819	-3.344.276	18.964.762	26.469.640	-7.504.878
1994	11.280.675	14.811.327	-3.530.652	18.714.328	25.997.500	-7.283.172
1995	11.656.325	15.289.796	-3.633.471	19.339.426	25.546.568	-6.207.142
1996	11.923.215	15.777.182	-3.853.967	19.371.284	25.116.203	-5.744.919
1997	12.169.663	16.286.419	-4.116.756	19.333.694	24.707.625	-5.373.931
1998	12.487.174	16.701.222	-4.214.048	19.985.352	24.290.257	-4.304.905
1999	12.908.661	17.178.086	-4.269.425	20.091.552	23.866.103	-3.774.551
2000	13.109.311	17.665.362	-4.556.051	19.486.957	23.604.127	-4.117.170
2001	13.280.840	18.163.346	-4.882.506	19.901.373	23.235.104	-3.333.731
2002	13.554.930	18.672.411	-5.117.481	20.645.067	23.111.217	-2.466.150
2003	15.007.804	19.190.896	-4.183.092	21.230.155	22.809.796	-1.579.641
2004	15.129.445	19.725.163	-4.595.718	19.913.736	22.484.644	-2.570.908
2005	15.513.543	20.269.606	-4.756.063	21.629.255	22.173.536	-544.281
2006	15.758.609	20.826.611	-5.068.002	22.064.325	21.846.489	217.836
2007	15.978.248	21.396.575	-5.418.327	23.625.989	21.544.534	2.081.455
2008	16.185.249	21.979.920	-5.794.671	23.242.034	21.250.962	1.991.072
2009	16.343.766	22.577.074	-6.233.308	23.205.390	20.969.569	2.235.821
2010	16.542.425	23.188.449	-6.646.024	22.626.873	20.688.504	1.938.369

Hızlı nüfus artışı ve yüksek ekonomik büyüme oranlarına rağmen tomruk tüketiminin artmaması ve toplam yuvarlak odun tüketiminin hızla düşmesinde; ikame maddelerinin artarak

yayılması temel faktör olmuştur. Son 25 yılda kapı ve pencereler başta olmak üzere plastik ve metaller gibi ikame maddeleri hızla gelişmiş ve inşaat teknikleri odun ve kereste kullanımının aleyhine değişmiştir. İnşaat sektöründe görülen gerileme ve mobilyacılık sektöründeki nisbi durgunluk da talebin artmamasında önemli rol oynamıştır. Tomruk tüketiminin artmamasının diğer bir nedeni de ilerleyen teknoloji sayesinde üretimi mümkün hale gelen küçük ebatlı ve düşük değerdeki odunlardan elde edilmiş çeşitli levha ve yeni ürünlerin masif keresteyi ikame etmesidir. Yakacak odun tüketiminin azalmasında ise başlıca nedenler; ısınma sistemleri ve tüketici alışkanlıklarının değişmesi ile doğalgaz kullanımının yaygınlaşmasıdır.

Odun hammadde ithalatında bir istikrarın olmaması, ihracatçı ülkelerin gün geçtikçe yuvarlak odun yerine mamul veya yarı mamul ihracata yönelik ülkelerine katma değer yaratıcı düşünceleri nedeniyle ülkemiz odun hammadde ihtiyacının karşılanmasında hızlı gelişen endüstriyel plantasyonlara ağırlık verilmesini ve bu girişimde mutlaka özel sektöründe yer almasını sağlayacak teşvik ve önceliklere yer verilmelidir(1.Çevre ve Ormanlık Şura Kararları, 2005).

Endüstriyel plantasyonlarda Şili ve Yeni Zelanda başarılı örneklerdir. Şili bir yılda ihraç ettiği kereste ile 2 Milyar \$'a ulaşarak doğal ormanlarındaki baskıyı neredeyse tamamen kaldırmıştır. ABD'de doğal ormanlardan kesilen odunu kullanmayan büyük firmalar oluşmaya ve bunu bir rekabet aracı olarak kullanmaya hazırlık içerisinde(Gökyiğit, 2003).

Ülkemizdeki orman ürünleri sanayinin ihtiyacı olan 500 – 600 Bin M³'lük yüksek kalitedeki emvalin % 80'i ithalatla karşılanmakta, devlet ormanlarından ancak 100 – 120 Bin M³ yüksek kaliteli emval üretilebilmektedir. İnce çaplı ve düşük kaliteli emval talebinde; ülkemizde sarp arazi koşullarında yapılan emek yoğun üretimin maliyetinin yüksekliği ve bu sektörün talebindeki hızlı artış ithalata neden olmaktadır.

Odun arz açığını önlemek için bozuk orman alanlarının ıslah ve ihya tedbirleri, orman kadastrosunun yapılması, özel kavak ağaçlandırmalarının teşvik edilmesi, ormanların bakımı ve gençleştirilmesi, ormanı tahrip eden faktörlerle daha etkili olarak mücadele edilmesi, idare sürelerinin kısaltılması ve hızlı gelişen tür ağaçlandırmalarına ağırlık verilmesi ve hasat zayıflatılmasının azaltılması gibi çeşitli tedbirlere ihtiyaç vardır.

Yaklaşık 50 yıldan beri ormanların işletilmesinde gözetilen devlet orman işletmeciliğiyle, halka rağmen ormancılık yapılmış ve bu anlayışın sonucunda da ülke ormanları nitelik ve nicelik bakımından geri gitmiş bulunmaktadır. Bu durumda; daha fazla emek, zaman ve kaynak israfına neden olmamak için devlet orman işletmeciliğinde gerekli rasyonelasyon tedbirleri alınmasına yönelik yasal değişiklikler yapılmalıdır. 6831 sayılı Orman Kanununun 31. ve 32. maddeleri gereğince, zati yapacak ve yakacak odun yararlanmasına konu olabilecek köyler için getirilen kriterler, objektif ölçütlere bağlanmalıdır. Ayrıca, 6831 sayılı yasanın 2896 sayılı yasayla değişik 39. maddesi; "Devlet Ormanlarından yapılacak istihalden, 31., 32. ve 33. maddelerden istifade edenlerin ihtiyaçları öncelikle karşılanır" hükmü getirmesine rağmen, uygulamada orman işletmesi halkın tarife bedeli veya maliyet bedeliyle temin edeceği zati yapacak ve yakacak miktarını kısararak, ürettiği emvalleri pazarlıkla satma yoluna gitmektedir. Bu durum, sonuçta ormandan odun hammaddesinin gizli olarak tüketilmesine yol açtığından, orman yasasının ilgili maddesi yeniden gözden geçirilerek, uygulamada geçerliliği sağlanmalıdır. Yakacak odun kullanımını azaltacak kömür ve elektrik gibi alternatif enerji kaynaklarının ormanla ilişkili köylerde yeterince tüketilmelerini sağlamak için sübvansiyonlu ve kredili satışların yapılmasını sağlayacak yasal değişiklikler gerçekleştirilmelidir. (Türker, 1992).

4. Sonuç

Dünya'da sınırlı sayıda bulunan orman varlığının gün geçtikçe, nüfus artışına bağlı olarak azalma göstermesi söz konusudur. Sınırlı sayıdaki bu kaynaklardan insanların sınırsız ihtiyaçlarının karşılanması iyi bir orman idareciliği ile mümkün olabilir. Gelişmekte olan ülkeler

genel olarak yakacak odun tüketimi fazla olan ülkelerdir. Bu ülkelerde alternatif yakıt türleri ve projeleri geliştirilmesi ile yakacak oduna olan talebin azaltılması sağlanabilir.

Son yıllarda endüstriyel odun tüketiminde beklenen hızlı artış gerçekleşmemiş yakacak odun üretim ve tüketimindeki düşüş tahmin edilenden fazla olmuştur. Yakacak odun tüketiminin azalmasında başlıca nedenler; ısınma sistemleri ve tüketici alışkanlıklarının değişmesi ile doğalgaz kullanımının yaygınlaşmasıdır. Endüstriyel odun tüketiminin azalmasında ikame maddelerinin hızlı gelişimi en önemli faktördür. Ancak, ikame maddelerinin çevresel zararlarının fazla olması, buna karşılık ahşap ürünlerin çevre dostu olması ve toplumun çevresel bilinçlenme ve hassasiyetinin gitgide artması, diğer yandan fosil yakıtların sera gazı emisyonunun çok yüksek olması ve bu kaynakların tükenmekte olmasının yarattığı endişeler nedeniyle yenilenebilir nitelikte olan odunun enerji kaynağı olarak öneminin artması gibi nedenlerle odun ve ahşap ürünlerinin tüketiminin artabileceği düşünülmektedir.

Kaynaklar

- 1. Çevre ve Ormanlık Şurası Kararları, 2005.** Orman ürünleri ve orman ürünleri endüstrisi, Antalya.
- DPT, 2006.** Dokuzuncu Kalkınma Planı(2007–2013), Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- DPT, 2005.** Dokuzuncu kalkınma planı özel ihtisas komisyonu orman ürünleri arz – talep bölümü, Ankara.
- FAO-UNECE, 2000.** Forest Resources Main Report, <http://www.unece.org/timber>.
- FAO, 2003.** "State of the World's Forest", Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, 2003.
- Gökyiğit, N., 2003.** Türkiye’de endüstriyel plantasyonların kuruluşu çalıştay, İzmit.
- Hacıoğlu, H., Kaplan, E., Balı, R., Cilan, S., 2005.** Yuvarlak odun üretim ve pazarlaması, I. Çevre ve Ormanlık Şurası Tebliğler, 3. cilt, s.804 – 839, Antalya.
- Kaplan, E., 2006.** Türkiye’de orman ürünleri arz – talebi ve endüstriyel plantasyonların önemi. Orman mühendisliği, sayı 7 – 8 – 9 s. 31 – 32, Ankara.
- Kaplan, E., 2007.** Türkiye’de Orman Ürünleri Talebi ile Arz Kaynaklarının Değerlendirilmesi ve Endüstriyel Plantasyonların Yeri, Ormancılığımızın 150. yılı Sempozyumu.
- OGM. 2005.** Orman Genel Müdürlüğü Kaynakları, Ankara.
- Türker, M. F., 1992.** Maçka Devlet Orman İşletme Müdürlüğü Ormanlarından Odun Hammaddesinin Yakacak Odun Amacıyla Tüketilmesinin Sosyo- ekonomik Analizi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi (Yayınlanmamıştır) Trabzon.

ORMAN EKONOMİSİ ANABİLİM DALLARININ ULUSLARARASI İNDEKSLERDE TARANAN YAYIN FAALİYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

H. Emre ÜNAL¹

Sezgin ÖZDEN²

¹ Arş. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi Orman Fakültesi, h_emreunal@hotmail.com

² Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Orman Fakültesi, Sezgin.Ozden@forestry.ankara.edu.tr.

Özet

Bu çalışma; Türkiye’de eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunan 9 orman fakültesindeki ormancılık ekonomisi anabilim dallarında görev yapan öğretim elemanlarının son 10 yıllık dönem boyunca (1998–2007) yapmış oldukları araştırma ve yayın faaliyetlerinin belirlenerek bir durum değerlendirmesinin yapılabilmesi amacı ile ele alınmıştır. Özellikle yeni kurulan orman fakülteleri ile birlikte, fakülte sayılarının fazla olduğu tartışmalarının yapıldığı bir ortamda yeni orman fakültelerinin diğer köklü fakültelerle kıyaslandığında arada sanıldığı gibi büyük farklılıkların olup olmadığıyla ilgili sınırlı da olsa bir fikir sahibi olunabilecektir. Çalışmada; toplam 50 öğretim elemanının uluslararası indekslerce taranan araştırma ve yayın faaliyetleri belirlenerek, Ankara Üniversitesi yükselme ve atanma kriterlerine göre değerlendirilmiş ve yayın faaliyetlerine yönelik sonuçlar çeşitli çizelgeler halinde sunulmuştur. Böylece; araştırmanın ana materyalini oluşturan orman fakültelerinin ormancılık ekonomisi anabilim dallarındaki araştırma ve faaliyetlerinin durumu ile hangi fakültelerde ilerleme kaydedildiği belirlenerek nitelikli yayın ve araştırma faaliyetlerine yönelik yapılması gerekenler ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Orman fakültesi, araştırma ve yayın, ormancılık ekonomisi anabilim dalı

Evaluation of Research and Publication Activities of Forest Economics Departments of Forest Faculties in Turkey

Abstract

This study has been dealt in order to determinate and evaluate research and publication activities of forest economics department’s academicians at nine forest faculties in Turkey last decade between 1998-2007. Maintaining an opinion if there are big differences or not as compared with newly initiated and long-established forest faculties will be possible especially in a discussed atmosphere of increasing number of forest faculties. Research and publication activities of fifty academicians searched by international indexes have been determined and evaluated according to promotion and appointment criterions of Ankara University. The results have been presented as a variety of table in this study. Thus, the situation of research and publication activities of forest economics departments, composed the main material of this study have been determined and studies in order to make high quality publications and research activities have been examined.

Keywords: Faculty of forestry, research and publication, forest economics department

1. Giriş

Üniversite kavramı sözlüklerde; bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan fakülte, enstitü, yüksek okul ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan öğretim kurumu olarak tanımlanmaktadır (Sarı 2000).

2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununa göre ise yükseköğretim tanımı, “milli eğitim sistemi içinde ortaöğretime dayalı, en az dört yarıyılı kapsayan her kademedeki eğitim-öğretimin tümüdür” şeklinde tanımlanmıştır (<http://www.yok.gov.tr> 2007).

Türkiye’de var olan mevcut ormancılık yüksek eğitiminin temelleri 150 yıl öncesine uzanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu; sınırları içerisindeki ormanların genişlik, zenginlik ve niteliklerini saptamak ve bunları işletmek amacı ile gerekli teşkilatı kurmak için yabancı uzmanlardan faydalanırken, bu teşkilatta çalışacak teknik elemanların yetiştirilmesinin de bir zorunluluk olduğu anlaşılmış ve bunun için bir orman okulunun açılması kararlaştırılmıştır. Bu görev de Fransa’dan getirilmiş olan Ormancı Uzman Louis Tassy’e 1857 yılında verilmiştir (Eraslan, 1989).

Kurulan bu okul, ormancılık eğitim ve öğretiminin çekirdeğini oluşturmuştur. Zaman içinde birçok kez ve değişik şekillerde değişim gösteren bu okulun meslek mensubu yetiştirme işlevi, bugün 9 orman fakültesi tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu orman fakülteleri içinde ilk kurulanı İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi’dir.

İkinci orman fakültesi olarak kurulmuş olan KTÜ Orman Fakültesi, 1963 tarihinde 336 sayılı kanunla 1955 yılında kurulan Karadeniz Teknik Üniversitesi bünyesine katılarak faaliyete geçmiş ve 1971–1972 yılı başında öğretime başlamıştır (Pamay ve ark. 1973).

1990’lı yıllara kadar bu 2 orman fakültesi ile eğitim-öğretime devam edilmiş, 1992 yılından itibaren ise 7 orman fakültesi daha açılmıştır (Gümüş, 2004). Bunlar:

- Zonguldak Karaelmas Üniversitesi (ZKÜ) Bartın Orman Fakültesi
- Süleyman Demirel Üniversitesi (SDÜ) Orman Fakültesi
- Kafkas Üniversitesi (KÜ) Artvin Orman Fakültesi
- Abant İzzet Baysal Üniversitesi (AİBÜ) Düzce Orman Fakültesi
- Ankara Üniversitesi(AÜ) Çankırı Orman Fakültesi
- Gazi Üniversitesi (GÜ) Kastamonu Orman Fakültesi
- Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (KSÜ) Orman Fakültesi’dir.

Bu Fakültelerden bazıları yeni kurulan üniversitelere bağlanmış ve isimleri şu şekilde değişmiştir:

- Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi (Kafkas Üniversitesinden ayrılmıştır)
- Çankırı Karatekin Üniversitesi Orman Fakültesi (Ankara Üniversitesinden ayrılmıştır)
- Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi (Gazi Üniversitesinden ayrılmıştır)
- Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi (ZKÜ’den ayrılmıştır)
- Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi (AİBÜ’den ayrılmıştır)

Orman fakültelerinin hepsinde olmamakla beraber üç bölüm (orman mühendisliği, orman endüstri mühendisliği ve peyzaj mimarlığı) bulunmaktadır. Orman mühendisliği bölümü tüm orman fakültelerinde faaliyete geçmiş tek bölüm durumundadır. Tablo 1’de fakülteler ve bulundurduğu bölümlere ilişkin faaliyet durumları verilmiştir.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 12 maddesi yükseköğretim kurumlarının görevlerini “Çağdaş uygarlık ve eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde, toplumun ihtiyaçları ve kalkınma planları ilke ve hedeflerine uygun ve ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayım ve danışmanlık yapmak” olarak tanımlamaktadır. Bunun

yanında başta Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) olmak üzere üniversiteler atama ve yükselme için akademisyenlere yerli ve yabancı dergilerde yayın yapma koşulu getirmektedir. Örneğin doçent unvanını alabilmek için Kurul tarafından istenen koşullardan birisi de adayın, çeşitli uluslararası indeksler tarafından taranan dergilerde belirli sayılarda yayın yapma koşuludur. 10–15 yıl öncesine kadar bu tip yayın koşulları aranmamakta yerli yayınlar atama ve yükselmeler için yeterli kabul edilmekteydi. Ancak son yıllarda ÜAK ve üniversiteler atama ve yükseltme ölçütlerine çeşitli niteliklerdeki yabancı dillerde yazılmış yayın koşulunu da eklemiştir. ÜAK ve üniversiteler tarafından aranan koşullardan birisi de “Science Citation Index ya da Social Science Citation Index gibi indekslerde taranan dergilerde yayın yapmak” olarak belirlenmiştir (bundan sonra indeks olarak kullanılacaktır). Bu nedenle özellikle genç araştırmacılar tarafından yapılan yurtdışı yayın sayısında büyük bir artış gözlemlenmektedir. Dolayısıyla çeşitli platformlarda, akademik başarı ölçütü olarak, bölümde ya da anabilim dalında çeşitli dönemlerde üretilen ve indeks kapsamındaki dergilerde yayımlanan yayınlar dikkate alınır olmaktadır. Doğaldır ki akademik başarı tek bir ölçütle belirlenemez. Akademik başarıyı etkileyen birçok etmen sayılabilir (Özden ve Ünal, 2008). Bu çalışma bu etmenlerden sadece birisini dikkate alarak Orman Mühendisliği Bölümlerinin Ormancılık Ekonomisi Anabilim Dallarını çeşitli açılardan karşılaştırmak amacıyla hazırlanmıştır.

Tablo 1. Orman fakültelerinin öğretim faaliyetinde bulunan bölümleri

Bölümler	FAKÜLTELER								
	İÜ	KTÜ	Artvin	Düzce	SDÜ	Çankırı	Kastamonu	Maraş	Bartın
Orm. Müh.	Var	Var	Var	Var	Var	Var	Var	Var	Var
Orm. End. Müh.	Var	Var	Yok	Var	Var	Yok	Yok	Var	Var
Peyzaj Mimarlığı	Var	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok	Yok	Var

Özellikle yeni açılan fakültelerde, akademik personel, laboratuvar, iletişim teknolojileri ve diğer fiziksel koşullar yönünden yetersizlikler öne sürülerek bu fakültelerde kaliteli eğitim ve araştırma faaliyetleri yürütülmediği sıkça rastlanılan bir iddia olarak özellikle İÜ ve KTÜ Orman fakültelerinden mezunlar tarafından dile getirilmektedir. Bu çalışmanın temel amacı; Türkiye’de eğitim ve araştırma etkinliklerine devam eden 9 Orman Fakültesinin Ormancılık Ekonomisi Anabilim Dallarının çeşitli açılardan karşılaştırılmasıdır. Karşılaştırmada kullanılan temel parametre “uluslararası bazı indeksler tarafından taranan yayınlar” olarak belirlenmiştir (Özden ve Ünal 2008).

2. Materyal ve Yöntem

Bugün, 9 orman fakültesinde de kurulmuş tek bölüm olan orman mühendisliği bölümünde eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetleri devam etmektedir. Ancak sonradan kurulan 7 fakültede eğitim-öğretim faaliyetlerinin sorunsuz devam ettiğini söylemek doğru olmayacaktır. Çünkü iki köklü fakülte dışındaki diğer fakültelerin kuruluşu belli bir plan ve program dâhilinde olmamıştır. Bu fakültelerin ulaştıkları düzeyi belirlemek ancak söz konusu fakültelerin çeşitli akademik ölçütlerle köklü fakültelerle kıyaslanmasıyla olasıdır (Özden ve Ünal, 2008). Bu çalışma ile köklü orman fakülteleri olan İÜ OF ve KTÜ OF ile 1992 yılından itibaren kurulan orman fakültelerini yabancı yayın ölçütüne göre kıyaslanmak amaçlanmıştır. 10 yıllık dönemin alınmasının temel nedeni yeni kurulan fakültelerdeki yayın faaliyetlerinin ancak 1990’lı yılların

sonlarında düzene oturması ve yurtdışı yayın yapma zorunluluğunun bu yıllardan itibaren yaygınlaşmasıdır.

Araştırmanın ana materyalini 9 orman fakültesinin ormancılık ekonomisi anabilim dallarında bulunan öğretim elemanlarının yapmış oldukları ve uluslararası indeksler tarafından taranan yayın faaliyetleri oluşturmaktadır. Değerlendirmeye alınacak yayınlar öğretim elemanlarının son 10 yıllık dönemde üretmiş oldukları, uluslararası indeksler tarafından taranmış olan yayınları kapsamaktadır. Orman fakültelerinin ormancılık ekonomisi anabilim dalında görev yapan Araştırma Görevlisi, Yardımcı Doçent Dr., Doçent Dr. ve Profesör Dr. unvanına sahip araştırmacıların isimleri fakültelerin web adreslerinden tespit edilmiştir. Fakültelerin Orman Mühendisliği Bölümlerinin Ormancılık Ekonomisi Anabilim Dallarında görev yapan öğretim elemanı sayıları Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2. Orman fakülteleri ormancılık ekonomisi A.B.D. öğretim elemanı durumu

Personel	Artvin	Bartın	Çankırı	Düzce	SDÜ	İÜ	KÜ	KTÜ	KSÜ	Σ
Prof	-	1	-	-	-	4	-	2	1	8
Doç	-	1	1	-	-	4	-	1	-	7
Y.Doç	3	1	-	-	3	2	1	1	2	13
Öğr. Gör.	-	-	-	-	-	-	1	1	-	2
Araş. Gör.	-	2	2	1	1	9	-	5	-	20
Σ	3	5	3	1	4	19	2	10	3	50

Tablo 2 incelendiğinde; orman mühendisliği bölümlerinin ormancılık ekonomisi anabilim dallarına ait toplam öğretim elemanı sayısının 50 olduğu görülmektedir. İstanbul Orman Fakültesi sahip olduğu 19 öğretim elemanı ile ilk sırada yer alırken, 10 öğretim elemanına sahip KTÜ Orman Fakültesi ikinci sırada bulunmaktadır. En az öğretim elemanına sahip iki üniversite olarak 1 öğretim elemanı ile Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi ve 2 öğretim elemanı ile Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi dikkat çekmektedir.

Yayınlar, ISI Web Of Knowledge olarak bilinen veri tabanından “cross search” yöntemiyle SCI, SSCI ve CAB Abstract indekslerini içerecek şekilde yapılmıştır. Elde edilen yayın bilgileri Ankara Üniversitesinin akademik atama ve yükseltme ölçütlerine göre değerlendirilmiştir. Bu ölçütlere göre SCI ve SSCI kapsamındaki dergilerde yayımlanan makaleler 40 puan, bu indeks kapsamında olmayıp uluslararası hakemler tarafından denetlenen dergilerde yayımlanan yayınlar 20 puan ve uluslararası kongrelerde sunulan bildiriler 15 puanla değerlendirilmektedir. Yayın tek yazar tarafından yapılmışsa yazar puanının tamamını almakta, 2 yazar tarafından yapılmışsa puanın %80’i her iki yazara, 3 kişi tarafından yapılmışsa %60’ı, 4 kişi tarafından yapılmışsa %40’ı ve 5 kişiden fazla yazara sahip yayınlarda ise her bir yazara temel puanın %20’si verilmektedir (Özden ve Ünal 2008). Değerlendirmenin Ankara Üniversitesinin atama ve yükseltme ilkelerine göre yapılmasının gerekçesi araştırma planlandığı zaman araştırmacının Ankara Üniversitesi bünyesinde olmasıdır. Değerlendirme başka üniversitelerin ilkelerine göre de yapılabilir. Doğaldır ki bu durumda farklı sonuçlara ulaşılabilir.

3. Bulgular

Çalışmanın bu kısmında yer alan bulgular, araştırma konusu olan 9 orman fakültesinin orman mühendisliği bölümü ormancılık ekonomisi anabilim dalındaki öğretim elemanlarının son 10 yıllık (1998–2007) dönemdeki yayın faaliyetlerine yöneliktir. Tablo 3’de yayınların ortalama kaç yazarla yapıldığı görülmektedir.

Tablo 3’e göre İstanbul Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalı 1,33’lük yazar ortalaması ile sıralamada yer almaktadır. Çankırı Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi

anabilim dalı 2,38 ortalama yazar sayısına sahiptir. Artvin Orman Fakültesi ve KTÜ Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalında yapılan yayınların ortalama yazar sayısı ise 2,88'dir. Buna karşılık sıralamada son sırada yer alan Düzce ve Kastamonu Orman Fakültelerindeki ormancılık ekonomisi anabilim dalları için herhangi bir yayın taraması elde edilemediği için Tablo 3 ve diğer tablolardaki değerleri sıfır olarak gösterilmiştir.

Tablo 3.Yayınlara ait ortalama yazar sayısı

Anabilim Dalları	Yazar Sayısı
İstanbul	1,33
Çankırı	2,38
Bartın	2,5
Kahramanmaraş	2,5
Isparta	2,64
KTÜ	2,88
Artvin	2,88
Kastamonu	0
Düzce	0

Ormancılık eğitiminin kalitesini doğrudan doğruya etkileyen üç ana faktör öğrenci, öğretim elemanı ve eğitim materyalidir. Özellikle yeni orman fakülteleri bu üç unsur açısından yeterli değildirler ve buralardan mezun olanlar niteliksiz olarak mezun olmaktadır (Özden ve Ünal, 2008). Bu ve bunun gibi iddialar Ormancılık Yükseköğrenimi konusunda yazılmış birçok bilimsel eserde ileri sürülmektedir. Ancak analitik olarak bunun doğruluğu henüz gösterilmiş değildir. Bu çalışmada yabancı dilde yazılmış yayın açısından bu kıyaslama yapılmaya çalışılacaktır

Tablo 4.Yayınlardan üretilen puana göre anabilim dalları sıralanışı

Sıra No	Anabilim Dalları	Üretilen Puan
1	İstanbul	806
2	KTÜ	424
3	Bartın	220
4	Çankırı	151
5	Isparta	148
6	Kahramanmaraş	144
7	Artvin	116
8	Düzce	0
9	Kastamonu	0

Tablo 4'e bakıldığında İstanbul Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalı ürettiği 806 puanla ilk sırada yer alırken, ikinci sırada 424 puanla KTÜ Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalı yer almaktadır. Üçüncü sıradan itibaren puanlarda bir düşüş olduğu görülmektedir.

Tablo 4'ün daha anlamlı olarak yorumlanması için Tablo 5'te öğretim üyelerinin yayın yapma oranına göre anabilim dallarının sıralanışı verilmiştir. Tablo 5 incelendiğinde, Tablo 4 ile farklılık gösterdiği görülmektedir. Yayınlardan elde edilen toplam puan sıralamasında ilk sırada yer alan İstanbul Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalı ve ikinci sıradaki KTÜ Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalı Tablo 5'de verilen öğretim elemanlarının yayın yapma oranına göre sıralanmasında orta sıralarda yer almaktadır. Buna karşılık, Tablo 4'de yapılan sıralamada son sıralarda yer alan Artvin Orman Fakültesi ile orta sıralardaki Isparta

Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalları ise Tablo 5’de görüleceği üzere %100 ve %75’lik oranlarla ilk iki sırayı paylaşmaktadır.

Tablo 6’da toplam yayın sayısına göre bölümlerin sıralanışı verilmektedir. İstanbul Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalı toplam 36 yayın ile ilk sırada yer alırken, ikinci sırada yer alan KTÜ Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalı 25 yayına sahiptir. Diğer fakültelerde yapılan toplam yayın sayılarının ise birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 5.Öğretim elemanlarının yayın yapma oranına göre anabilim dalları sıralanışı

Sıra No	Anabilim Dalı	Yayın Yapan	Toplam Öğr. Elemanı Sayısı	%
1	Artvin	3	3	100
2	Isparta	3	4	75
3	Çankırı	2	3	66,6
4	Kahramanmaraş	2	3	66,6
5	İstanbul	12	19	63,15
6	KTÜ	5	10	50
7	Bartın	2	5	40
8	Düzce	0	1	0
9	Kastamonu	0	2	0
	Toplam	29	50	58

Tablo 6.Toplam yayın sayısına göre anabilim dalları sıralanışı

Sıra No	Anabilim Dalları	Yayın Sayısı
1	İstanbul	36
2	KTÜ	25
3	Isparta	11
4	Bartın	10
5	Artvin	8
6	Kahramanmaraş	8
7	Çankırı	8
8	Düzce	0
9	Kastamonu	0

Yayın sayısı ile öğretim elemanı sayısı arasındaki ilişkiyi de gözden kaçırmamak gerekmektedir. Bunu da Tablo 7’de izlemek mümkündür. Öğretim elemanı başına düşen yayın sayısına göre yapılan sıralamada ortalama 2,75 yayın ortalamasıyla Isparta Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalı ilk sırada yer almaktadır. Onu; aynı yayın ortalaması (2,67) ile Artvin, Çankırı ve Kahramanmaraş Orman Fakülteleri ormancılık ekonomisi anabilim dalları takip etmektedir. İstanbul Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalı ise 1,89 yayın ortalamasıyla 7.sırada yer almaktadır.

Tablo 7. Öğretim elemanı başına düşen ortalama yayın sayısına göre anabilim dalları sıralanışı

Sıra No	Anabilim Dalı	Ortalama Yayın Sayısı
1	Isparta	2,75
2	Artvin	2,67
4	Çankırı	2,67
5	Kahramanmaraş	2,67
6	KTÜ	2,50
3	Bartın	2,00
7	İstanbul	1,89
8	Düzce	0
9	Kastamonu	0

Tablo 8’de yıllık olarak öğretim elemanlarının ürettikleri ve indeksler tarafından taranan yayın ortalaması verilmiştir. Bu tabloya göre öğretim üyesi başına düşen indeks yayını sıralamasında Isparta Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalı 0,28’lik ortalama ile ilk sırada yer alırken onu 0,27’lik ortalama ile Artvin, Çankırı ve Kahramanmaraş Orman Fakülteleri ormancılık ekonomisi anabilim dalları takip etmektedir. 9 fakülteye ait ormancılık ekonomisi anabilim dallarının hiçbirinde yıllık 1 yayın ortalamasına bile ulaşamamış olması dikkat çekicidir.

Tablo 8. Öğretim elemanı başına düşen yıllık ortalama yayın sayısına göre anabilim dalları sıralanışı (son 10 yıl için)

Sıra No	Anabilim Dalı	Yayın Sayısı
1	Isparta	0,28
2	Artvin	0,27
4	Çankırı	0,27
5	Kahramanmaraş	0,27
6	KTÜ	0,25
3	Bartın	0,20
7	İstanbul	0,19
8	Düzce	0
9	Kastamonu	0

Tablo 9’da ise araştırma zaman aralığında Science Citation Index ve Social Science Citation Index yayınlarının sayılarına göre anabilim dallarının sıralaması verilmektedir. Buna göre KTÜ Orman Fakültesi 9 SCI-SSCI yayını ile ilk sırada yer alırken, ikinci sıradaki İstanbul Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalı 8 SCI-SSCI yayınına sahiptir. Bu fakülteleri sırasıyla Bartın (6 SCI-SSCI yayını), Çankırı (3 SCI-SSCI yayını), Artvin (2 SCI-SSCI yayını) ve Kahramanmaraş (2 SCI-SSCI yayını) Orman Fakülteleri ormancılık ekonomisi anabilim dalları takip etmektedir.

Tablo 9. SCI-SSCI yayını sayısına göre anabilim dalları sıralanışı

Sıra No	Anabilim Dalları	SCI-SSCI Sayısı
1	KTÜ	9
2	İstanbul	8
3	Bartın	6
4	Çankırı	3
5	Artvin	2
6	Kahramanmaraş	2
7	Isparta	0
8	Düzce	0
9	Kastamonu	0

Tablo 10. Öğretim elemanı başına SCI-SSCI yayını

Sıra No	Anabilim Dalı	Yayın Sayısı
1	Bartın	1,2
2	Çankırı	1
3	KTÜ	0,90
5	Artvin	0,67
4	Kahramanmaraş	0,67
6	İstanbul	0,42
7	Isparta	0
8	Düzce	0
9	Kastamonu	0

Fen bilimleri ve sosyal bilimler atıf indekslerinde öğretim elemanı başına yayın sayılarının verildiği Tablo 10'a göre ilk sırada yer alan Bartın Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalında öğretim elemanı başına düşen ortalama SCI-SSCI yayın sayısı 1,2'dir. İkinci sırada yer alan Çankırı Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalında ise bu sayı 1'dir. Diğer fakültelerde SCI-SSCI ortalaması 1'in altında kalmıştır.

Tablo 11'de ise araştırma yapılan yıllar içinde ürettikleri indeks yayınları ile kendi bölümlerinde ilk sırada yer alan araştırmacılar verilmiştir. Tabloya göre 16 indeks yayını ile 316 puan toplayan M. Fehmi Türker hem kendi bölümünde hem de diğer fakültelerin ormancılık ekonomisi anabilim dalları içinde ilk sırayı almıştır. İkinci sıradaki İsmet Daşdemir ise 6 yayın ile 144 puana sahiptir. Yayın başına puan durumuna bakıldığında ise sıralamanın farklılık gösterdiği görülmektedir. Puan sıralamasında 4 yayın ve 100 puanla beşinci sırada yer alan Özden Görücü yayın başına puan sıralamasında ilk sırada yer almıştır. Buna karşılık puan sıralamasında ilk sırada olan M. Fehmi Türker dördüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 11. 1998–2007 Yılları arasında yapılan uluslararası yayınlara göre araştırmacıların puan sıralaması

Öğretim Üyesi	Puan	Yayın Sayısı	Yayın Başına Puan
M.Fehmi Türker (KTÜ)	316	16	19,75
İsmet Daşdemir (Bartın)	144	6	24
Aynur Aydın Çoşkun (İÜ)	142	7	20,29
Sezgin Özden (Çankırı)	131	7	18,71
Özden Görücü (K.maraş)	100	4	25
Atakan Öztürk (Artvin)	68	5	13,6
A. Tolunay- M. Korkmaz (SDÜ)	56	4	14
Düzce	0	0	0
Kastamonu	0	0	0

Tablo 12. İndeks kapsamındaki dergilerde en çok puan üreten araştırmacılar

Sıra No	İsim	Fakülte	Puan
1	M.Fehmi Türker	KTÜ	316
2	İsmet Daşdemir	Bartın	144
3	A.Aydın Çoşkun	İstanbul	142
4	Kenan Ok	İstanbul	136
5	Yalçın Kuvan	İstanbul	132
6	Sezgin Özden	Çankırı	131
7	Özden Görücü	Kahramanmaraş	100
8	Erdoğan Atmış	Bartın	76
9	Atakan Öztürk	Artvin	68
10	Yusuf Güneş	İstanbul	68

Son olarak da indeks kapsamında en fazla puan üreten ilk 10 araştırmacıyı Tablo 12’de incelemek mümkündür. Tabloya bakıldığında İstanbul Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalı öğretim elemanlarının fazlalığı dikkat çekmektedir. Ancak sıralamada ilk iki sırada KTÜ Orman Fakültesinden M. Fehmi Türker (316 puan) ve Bartın Orman Fakültesinden İsmet Daşdemir’in (144 puan) yer aldığı görülmektedir. Üç, dört ve beşinci sırada İstanbul Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalı öğretim elemanları A. Aydın Çoşkun (142 puan), Kenan Ok (136 puan), Yalçın Kuvan (132 puan) sıralanmaktadır. Sırasıyla diğer öğretim elemanları ise; Çankırı Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalından Sezgin Özden (131 puan), Kahramanmaraş Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalından Özden Görücü (100 puan), Bartın Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalından Erdoğan Atmış (76 puan), Artvin Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalından Atakan Öztürk (68 puan) ve İstanbul Orman Fakültesi ormancılık ekonomisi anabilim dalından Yusuf Güneş (68 puan) şeklindedir.

4. Sonuçlar ve Tartışma

Üniversitelerin araştırma işlevlerinde kullanılan bir çok ölçüt vardır. Bunlardan bazıları; lisansüstü öğrenci ve mezun sayıları ile Science Citation Index (SCI), Social Science Citation Index (SSCI) ve Arts and Humanities Citation Index (AHCI) gibi uluslararası atıf indekslerinde yayımlanan makale sayılarıdır. Özellikle son değişikliklerle üniversiteler, atama ve yükselmelerde bu indekslerde taranan dergilerde yayın yapmak koşulunu getirmişlerdir. Dolayısı ile bu tür indekslerde yapılan yayın faaliyetleri başarı ölçütü olarak görülmektedir. Bu durum yeni tartışmaları da gündeme getirmektedir. Bu çalışmanın sonuçları irdelendiğinde

genellikle genç araştırmacıların sıralamalara girdiği, profesör düzeyindeki kıdemli araştırmacıların genellikle listelerde yer almadığı görülmektedir. Bu genç araştırmacıların daha başarılı olduğu anlamına gelmemektedir. Listelerde genç araştırmacıların yer almasının nedeni araştırmanın belirlediği ölçütün yabancı yayın ölçütü olmasıdır. Kıdemli araştırmacıların atama ve yükseltme koşulları arasında yabancı yayın koşulu olmaması onların listede görülmemelerine neden olmuştur. Ancak yetiştirilen araştırmacı, yazılan kitap, hazırlanan bilimsel rapor ve tamamlanan projeler gibi ölçütlere bir değerlendirme yapıldığında sıralamanın tamamen değişeceği ve kıdemli araştırmacıların listelerde hakim olacakları görülecektir. Bu çalışmada, performans değerlendirmesi yapabilmek için bir model ortaya konmuştur. Doğaldır ki modelin dayandığı ölçüt değiştirildiğinde yeni performans ölçütleri de ortaya konulabilecektir ve buna da ileri çalışmalarda ihtiyaç vardır.

Ülkemizde üniversiter sistemin değişmesiyle araştırmaların nitelikleri ve niceliklerinde de değişiklik olduğu göze çarpmaktadır. 15–20 yıl öncesine göre günümüzde sayıca çok daha fazla yabancı dillerde yazılmış eserler her bilimsel disiplinde göze çarpmaktadır. Ancak nicelikteki bu artışın nitelik artışını da beraberinde getirdiği tartışmalıdır.

Bilim insanlarının ulusal ve uluslararası ölçekte sorunlara çözüm önerileri önerebilecek eserler üretmelerinin bir takım koşulları vardır. Bunların başında araştırma altyapılarına sahip olmak, ulusal gelirden araştırma ve geliştirmeye ayrılan payın rekabete girilen ülkelerle aynı düzeye çıkarılması, üniversitelerin yönetsel, finansal ve bilimsel özerkliğinin sağlanması gelmektedir. YÖK sisteminden önce uygulandığı gibi, araştırmacıların belirli dönemlerde yurtdışına gönderilerek bilgi ve görgülerinin artırmaları önündeki engeller kaldırılmalıdır.

Kaynaklar

- ÇÜ, 2008.** Akademik yapı. <http://www.forestry.ankara.edu.tr>, (Ziyaret Tarihi: 11.04.2008).
- DÜ, 2008.** Akademik yapı. <http://www.of.duzce.edu.tr>, (Ziyaret Tarihi: 11.04.2008).
- Eraslan, İ.,1989.** Türkiye’de Ormanlık Öğretim Ve Eğitimi Kurumlarının Tarihsel Gelişimi. Ormanlık Eğitim Ve Kültür Vakfı, 157s. , İstanbul.
- Gümüş, C.,2004.** Ormanlık Politikası I, KTÜ Orman Fakültesi Yayın No: 216/34 Trabzon.
- İÜ, 2008.** Akademik yapı. <http://www.orman.istanbul.edu.tr>, (Ziyaret Tarihi: 11.04.2008).
- KSÜ, 2008.** Akademik yapı. <http://www.ksu.edu.tr>, (Ziyaret Tarihi: 11.04.2008).
- KTÜ, 2008.** Akademik yapı. <http://www.orman.ktu.edu.tr>, (Ziyaret Tarihi: 11.04.2008).
- KÜ, 2008.** Akademik yapı. <http://www.kastamonu.edu.tr>, (Ziyaret Tarihi: 11.04.2008).
- Özden S. ve Ünal H.E., 2008.** Türkiye’de Orman Fakültelerinin Orman Mühendisliği Bölümlerinin Yayın Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi. “150. Yılında Türkiye’de Ormanlık Eğitimi”, 161–170
- Pamay, B., Çanakçıoğlu, H., Özdönmez, M. ve İstanbullu, T.,1973.** Cumhuriyetimizin 50.Yılı Münasebetiyle Türkiye’de Ormanlık Öğretimi Ve Eğitiminin Gelişimi İle İ.Ü. Orman Fakültesi Kürsü Kuruluşları ve Çalışmaları. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, İ.Ü. Yayın No:208, O.F. Yayın No: 1886, 303s. , İstanbul.
- Sarı, R. 2000.** Türk yükseköğretim tarihi. http://www.ilkadimdergisi.com/148_ (Ziyaret Tarihi: 10.03.2007).
- SDÜ, 2008.** Akademik yapı. <http://www.ormanweb.sdu.edu.tr>, (Ziyaret Tarihi: 11.04.2008).
- YÖK, 2007.** Türk yükseköğretim sistemi. <http://www.yok.gov.tr>, (Ziyaret Tarihi: 07.06.2007).

SÜRDÜRÜLEBİLİR ORMAN YÖNETİMİNDE SERTİFİKASYON VE AKREDİTASYON KAVRAMLARI

Ferda Nur ŞENER

Arş. Gör., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Orman Fakültesi, Kahramanmaraş

Özet

Küresel ölçekte ormansızlaşma ve orman kaynaklarının niteliklerini kaybetmesi üzerine uluslararası düzeyde çözümler aranmıştır ve bu kapsamda çevre, kalkınma ve güvenli bir geleceğe ilişkin sorunların tartışılmaya başlanması ve bu konuda uluslararası politikaların geliştirilmesi gerektiğinin kabul edilmesi ile birlikte, yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde orman kaynaklarının sürdürülebilir işletilmesi esas çözüm olarak ortaya koyulmuştur. Bu amaçla, ormanların sürdürülebilir işletimi fikrinin ortaya çıkışından sonra üretim faaliyetlerini kontrol altına almak, doğal dengelere olan olumsuz etkilerini en düşük düzeyde tutabilmek amacıyla birtakım standartlar geliştirilmiş ve sertifikasyona gidilmek suretiyle orman kaynaklarının yönetiminin, sürdürülebilir orman yönetimi kriter ve göstergelerine uygun olarak yapıldığını garanti etmek amaçlanmıştır.

Sertifikasyon, bir orman işletmesi bünyesinde yapılan tüm orman işletmeciliği faaliyetlerinin bağımsız bir kurum tarafından belirlenen standartlara göre değerlendirilmesi ve teftiş edilmesini mümkün kılan bir süreci ifade etmektedir. Bu süreç daha sonra odun hammaddesinin orijinini ve durumunu belirten yazılı bir belge ile sonuçlanmaktadır. Böylelikle orman kaynağının sürdürülebilir bir şekilde işletilmesini sağlamak, tüketicilere ürünlerin bu tarzda işletilen bir orman kaynağından geldiğini garanti etmektedir.

Sertifikasyon kurumunun yüksek standartlarda tutarlı hizmet sağlaması için akreditasyon programı süresince bu kurumun bağımsız olduğu ve standartlara uygun bir şekilde hareket ettiği onaylanmalı ve denetlenmelidir. Akreditasyon sertifikasyon kurumunun yeterli olduğunu, projenin tüm ihtiyaçlarını karşıladığını ve kararların güvenilir olmasını temin eden bir işlemdir. Sertifikalandırma kurumlarının akreditasyonu, uygunluk kontrolünün güvenilirliğini ve dolayısıyla geçerliliğini sağlamak açısından esas olmaktadır.

Bu bildiri kapsamında sürdürülebilir orman yönetimi, sertifikasyon ve akreditasyon konularına kavramsal olarak açıklama getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir orman yönetimi, sertifikasyon, ormancılıkta sertifikasyon, akreditasyon

Concept of Certification and Accreditation of Sustainable Forest Management

Abstract

Consequently of designating the negative effects of environmental welds and forests have been agreed on sustainable forest management. The certification has been applied to control the forest management which has been managed according to the standards, and to offer a product to the consumer, the product which is friend of nature have been produced by sustainable forest management. Forest certification involves auditing and assessment of forest management practices on the ground against defined environmental, social, technical and economic criteria and indicators by an independent body. Certification, thus, encourage the sustainable management of forest resources. Also, certification ensure consumers that wood products they purchase is coming from a certified forests by tracing timber through the chain of custody which runs from the forest to the final purchaser. A certification body should have expertise in forestry practices in environmental impact assessment, information management and environmental forestry and social issues. Accreditation scheme has been applied to control certification body's credibility, independence and performance. Accreditation means that the standards meet all the requirements set to ensure the credibility of the certification process.

In this paper it is tried to be explained the meaning of certification and accreditation of sustainable of forest management, and how must be their process.

Keywords: Sustainable forest management, certification, forest certification, accreditation

1. Giriş

Nüfus artışı ve sanayileşme nedeniyle artan hava kirliliği, yangınlar, küresel iklim değişikliğinin yanı sıra amaç dışı kullanım, aşırı ürün talebi, kaynağı bilinmeyen odun hammaddesi nakli ve hatalı işletme teknikleri gibi artış göstermekte olan problemler küresel ölçekte ormansızlaşmaya ve orman kaynaklarının niteliklerini kaybetmesine sebep olmaktadır. Bununla birlikte orman yönetimi uygulamalarından duyulan endişeler sonucu özellikle sivil toplum örgütlerinin bu uygulamaların değişmesi gerektiği konusundaki baskıları da artış göstermektedir. Tüm bu olumsuz gelişmeler sonucu uluslararası bilinçlenme ve uluslararası düzeyde çözümler aranması zorunlu hale gelmiştir ve bu kapsamda orman kaynaklarının sürdürülebilir işletilmesi esas çözüm olarak ortaya koyulmuştur. Bu amaçla öncelikle sürdürülebilir orman yönetiminin tanımlanması ve daha sonra sürdürülebilir orman yönetiminin ölçülmesi ve değerlendirilebilmesi hususunda sürdürülebilirliğin kilit noktasını oluşturan kriter ve göstergelerin belirlenmesi amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Kriter ve göstergelerin belirlenmesi sonrasında ormanların sürdürülebilir bir şekilde yönetilip yönetilmediğinin değerlendirilmesi ve teftiş edilmesi hususu gündeme gelmektedir. Bu amaçla, üretim faaliyetlerini kontrol altına almak, doğal dengelere olan olumsuz etkilerini en düşük düzeyde tutabilmek amacıyla birtakım standartlar geliştirilmiş ve sertifikasyona gidilmek suretiyle orman kaynaklarının yönetiminin, sürdürülebilir orman yönetimi kriter ve göstergelerine uygun olarak yapıldığını garanti etmek amaçlanmıştır. Sertifikasyon, bir orman işletmesi bünyesinde yapılan tüm orman işletmeciliği faaliyetlerinin bağımsız bir kurum tarafından, belirlenen standartlara göre değerlendirilmesi ve teftiş edilmesini mümkün kılan bir süreci ifade etmektedir (Türker ve ark., 2001).

Sürdürülebilir orman yönetimi kapsamında yapılan uygulamaların başarısının değerlendirmesi ve bu başarıdan orman ürünlerinden faydalanan tüketicilerinde haberdar edilmesi hususunda önem taşıyan sertifikasyon ve akreditasyon kavramlarının tanımlanması ve uygulamalarının öğrenilmesi sürdürülebilir ormancılıkta önemli bir yer tutmaktadır.

Bu bildiri kapsamında sürdürülebilir orman yönetimi, sertifikasyon ve akreditasyon konularına kavramsal olarak açıklama getirilecektir ve sertifikasyon ve akreditasyon uygulamaları hakkında bilgiler verilecektir.

2. Sertifikasyon

Ormanların sürdürülebilir yönetimini sağlamada bir araç olarak benimsenen sertifikasyon ortaya çıkışı ilk olarak sivil toplum örgütleri, hükümetler, çevreci gruplar ve orman endüstrisi ile uğraşan bazı kesimler tarafından desteklenen, özellikle tropikal ormansızlaşmaya ve tropik odunun kullanımına karşı boykot kampanyalarına dayanmaktadır. Tüketicilerin satın aldıkları ürünlerin sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olarak işletilip işletilmediğini ayırt etmesini sağlayacak bir mekanizma arayışına gidilmiş ve çeşitli büyük çevresel organizasyonlar sertifikasyonun bir araç olarak kullanılabileceği yönünde tespitlerde bulunmuşlardır.

Sertifikasyon, bir orman işletmesi bünyesindeki orman işletmeciliği faaliyetlerinin bağımsız bir kurum tarafından, belirlenen gösterge ve ölçütlere göre değerlendirilmesi ve teftiş edilmesini mümkün kılan bir süreci kapsamaktadır (Türker ve ark., 2001).

Güvenilir bir sertifikasyon planı üç öğeden oluşmaktadır (Şekil 1) : Standartlar, Sertifikasyon ve Akreditasyondur (IAC, 2006) :

Şekil 1. Güvenilir bir sertifikasyon planı öğeleri

Üretici, pazarlamacı veya tüketici arasındaki ortak dil olarak tanımlanmakta olan standartlar aslında kriter ve göstergeleri kapsayan genel bir kavramdır. İşletme faaliyetlerinin kontrol altına alınarak, hem üretimin sağlanması hem de çevreye olan etkilerin asgari seviyede tutulması amacıyla, uluslararası temelde geliştirilen standartlar açık, anlaşılır, denetlenebilir ve ölçümlenebilir olmalıdır.

Standartlar iki tipten oluşmaktadır (Geray, 1999) : Performans (başarı) Standartları ve Süreç Standartları

- ⇒ Performans standartları nicelik ve nitelik olarak amaçları yahut göstergeleri belirlemekte ve bunlar kullanılarak orman ve ormancılık etkinlikleri değerlendirilmektedir.
- ⇒ Süreçsel standartlar ise ormancılık işlemlerinin yönetiminde geçerli olan sistemin çeşitli yanlarını tanımlamakta ve değerlendirmektedir.

Başarılı bir orman sertifikasyon uygulaması aşağıdaki unsurları içermektedir (Şekil 2) (Krebs ve ark., 2001) :

- ⇒ Sürdürülebilir orman yönetimi için önceden tespit edilmiş bir takım objektif standartlar; var olan prensipler, kriter ve göstergeler,
- ⇒ Orman yönetiminin bu standartlara uyup uymadığını denetleyen bir sertifikasyon kurumu,
- ⇒ Sertifikasyon kurumunun bağımsız ve profesyonel olup olmadığını kontrol eden bir akreditasyon kurumu,
- ⇒ Orman yönetiminden sorumlu olduğunu düşünen ve sürdürülebilir orman yönetimini uygulayan orman koruyucusu, (ormanın sahibi, bir kurum ya da şirket vb.)
- ⇒ Orman ürünlerinin sürdürülebilir orman yönetimine göre üretildiğini gösteren etiket ile birlikte satın almak isteyen tüketici.

Şekil 2. Başarılı bir sertifikasyon uygulaması unsurları

Sertifikasyon, bağımsız üçüncü şahıs denetlemesinden sonra standartlar dizisi karşılanıyorsa, sürdürülebilir orman yönetimi doğrultusunda faaliyette bulunulduğunu, odun hammaddesinin orijinini ve durumunu ifade eden yazılı bir belge düzenlenmekte ve işletmeye verilmesi ile sonuçlanan bir süreç olmaktadır. Böylelikle, orman kaynağının sürdürülebilir bir şekilde işletilmesini sağlamakta, tüketicilere ürünlerin bu tarzda işletilen bir orman kaynağından geldiğini garanti etmektedir. Bir başka ifadeyle sertifikayı hak edebilmek için, söz konusu orman, çevresel açıdan uygun, sosyal açıdan yarar sağlayıcı, ekonomik açıdan yaşayabilir bir biçimde yönetilmelidir (Durusoy, 2002).

Sertifikasyon sürecini kısaca aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür (Geray, 1999):

- ⇒ Sertifika almak isteyen orman işletmesi öncelikle sertifika kurumuna müracaat eder.
- ⇒ Sertifika kuruluşu işletmeyi incelemeye alır ve sertifikasyonun fizibilitesi ve maliyetine ilişkin bir ön değerlendirme yapar. Bu değerlendirmenin amacı, işletmenin sertifikasyon standartlarını karşılayabilme olasılığının, düşük maliyetli bir değerlendirmesini yapmak ve söz konusu işletmenin sertifikasyon standartlarına göre doğal orman ya da plantasyon olarak mı değerlendirileceğinin belirlenmesidir. Ön değerlendirme raporu, sertifikalandırılması mümkün olmayacak işletmenin mali harcamalarını azaltmak için “erken uyarı” vazifesi görmektedir. Bu durumda, orman işletmesine SOY standartlarının nasıl karşılanabileceğine ilişkin tavsiyeler yapılmaktadır. Öte yandan, işletme ön değerlendirmeyi geçse bile bu tam değerlendirmede sertifikalandırılacağını garanti etmemektedir.
- ⇒ Orman işletmesi ön değerlendirmeden sonra sertifikasyon işlemine devam etmek isterse, tam bir değerlendirme için; sertifika kuruluşunca görevlendirilen farklı disiplinlere ait bir uzmanlar grubu tarafından orman işletmeciliği uygulamaları ve işlemleri bir standartlar dizinine göre kontrol edilir.

Sonuçta, orman kaynağı kararlaştırılmış bulunan ulusal ölçütlere göre yönetiliyorsa izleme yapmak koşuluyla belirli bir süre için sertifika hakkı verilir. Sertifika belli bir süre için geçerlidir ve sertifikalı işletme her yıl denetlenir.

Orman sertifikasyonunun üç temel bileşeni bulunmaktadır:

- 1) Orman Yönetiminin Sertifikasyonu: Bu işlem, orman yönetiminin belirli standartlara karşı denetlenmesini ve amenajman planları, çalışma planları, envanterler gibi ilgili dokümanların gözden geçirilmesini içerir. Orman yönetiminin sertifikasyonu orman yönetim birimi, bölge veya ülke gibi farklı düzeylerde gerçekleştirilebilir (Geray, 1999; Durusoy, 2002).
- 2) Ürün Sertifikasyonu: Sertifikasyon ile daha çok tüketicinin satın alma tercihi üzerinde etkili olmak amaçlanıyorsa, sertifikasyon işlemi, orman kaynağından elde edilen ürünleri, bölmeden çıkarma, taşıma, işleme ve nihai tüketiciye kadar bütün tedarik zinciri içinde izlemelidir. Bu sistem üretim kanalının sertifikalandırılması olarak nitelendirilmektedir (Geray, 1999; Durusoy, 2002).
- 3) Korunan Orman Alanlarında Sertifikasyon: Ormancılıkta oduna dayalı ve odun dışı ürünler yanında “Korunan Alanların” da sertifikasyon kapsamında incelenmesi son yıllarda önem kazanmıştır. Günümüzde maddesel olmayan hizmet ve fayda üretimine ayrılmış Milli Parklar, tabiat parkları, tabiat koruma alanları gibi korunan alanların da sertifikalandırılması sürdürülebilir orman yönetimine katkı ve destek sağlayacaktır (Vurdu ve ark., 2007).

3. Akreditasyon

Sertifikasyon, bir orman işletmesi bünyesinde yapılan tüm orman işletmeciliği faaliyetlerinin bağımsız bir kurum tarafından belirlenen söz konusu standartlara göre değerlendirilmesi ve teftiş edilmesine dayanan bir mekanizma olduğundan bu kurumun bağımsız olduğunun ve standartlara uygun bir şekilde hareket ettiğinin belirlenmesi ve denetlenmesi gerekmektedir ve bu noktada akreditasyon kavramı devreye girmektedir.

Akreditasyonun sözlük anlamı: Ulusal ya da uluslararası bir kurum tarafından; laboratuvarların, muayene ve belgelendirme kuruluşlarının ulusal ve uluslararası kabul görmüş teknik kriterlere göre değerlendirilmesi, yeterliliğinin onaylanması ve düzenli aralıklarla denetlenmesidir (TÜRKA, 2006).

Uluslararası Akreditasyon Forumu (IAF) Karşılıklı Tanınma Anlaşmasında yer alan tanıma göre; yetkili bir kuruluş ya da kişinin yeterliliğine resmi tanınırlık verilmesi anlamına gelen akreditasyon birçok ülkede ve birçok sektörde topluma sunulan program ve hizmetlerin niteliğinin sistematik bir yaklaşımla güvence altına alınması için geliştirilen bir yöntemdir. Akreditasyon sertifikasyon kurumunun yeterli olduğunu, projenin tüm ihtiyaçlarını karşıladığını ve kararların güvenilir olmasını temin eden bir işlemdir. Aslında sertifikasyon kurumunun sertifikalandırılması olarak ta nitelendirilebilir.

Akreditasyon hizmetlerinin organizasyonları üç şekilde uygulanmaktadır (Nussbaum ve ark., 2002; Nussbaum ve ark., 2005) :

1.Akreditasyon hizmetleri için uluslararası standartlar: FSC ve ISO gibi uluslar arası kuruluşlar değerlendirme ve sertifikasyon kurumlarının akreditasyonu için önerilen uluslararası standartlar geliştirmiştir.

2.Ulusal akreditasyon kurumları arasındaki karşılıklı tanımlamalar: Ulusal akreditasyon kurumları arasındaki karşılıklı tanımlamayı sağlayan uluslararası düzenlemeler vardır; örneğin, küresel seviyede bulunan Uluslararası Akreditasyon Forumu ve Avrupa'daki bölgesel seviyede bulunan Avrupa Akreditasyonu. Bu düzenlemeler; sertifikasyon kurumunun, aynı standartlarda hizmet veren ulusal akreditasyon kurumlarının, aynı zamanda güvenlik sağlayarak tek akreditasyon yöntemi altında hizmet vermelerini sağlamaya izin vermektedir.

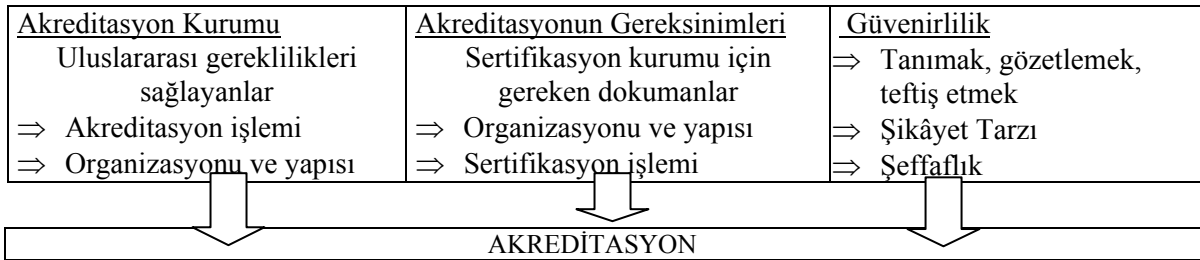
Ülkemizde de uygunluk değerlendirmesi faaliyetlerini akredite etmek için 4 Kasım 1999 tarihinde yayımlanan 4457 sayılı Kanunla Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKA) kurulmuştur (TÜRKA, 2006).

3.Uluslararası kurum tarafından önerilen uluslararası amaçlarla akreditasyon: Akreditasyon; aynı zamanda, uluslararası akreditasyon kurumu tarafından sunulmaktadır. Bunlar genellikle kendine has uluslararası kurumlardır. Örneğin; organik tarım için Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu Akreditasyon Programı (IFOAM 2001) ve Orman sertifikasyonu için Orman İdare Konseyi (FSC 2001).

Sertifikasyon projelerinde akreditasyon unsurları üç bölüme ayrılmış bulunmaktadır (Şekil 3) (Nussbaum ve ark., 2002; Nussbaum ve ark., 2005):

1. Akreditasyon kurumunun ihtiyaçları: Bunlar; akreditasyon işlemlerini içeren başarılı sertifikasyon prosedürleri yanı sıra, dahili akreditasyon kurumunu kapsayan ipucu satırlarını içermektedir.
2. Sertifikasyon kurumu için kurallar: Akreditasyon kurumu; dahili organizasyonların sertifikasyon kurumu için yeterli ihtiyaçlarla donatılmış olmalıdır ve aynı zamanda sertifikasyon kurumu, sertifikasyon yöntemleri doğrultusunda hareket etmelidir. Bu ihtiyaçlar açısından akreditasyonun konusu özellikle orman yönetim sertifikasyonu kadar zor aktiviteler içerdiğinde kritik bir şekilde çok önemli hale gelmektedir.
3. Güvenilirlik: Akreditasyonun amacı; sertifikasyonun güvenilirliğini sağlamak olduğundan akreditasyonun kendi güvenilirliği de çok önemlidir. Sertifikasyon kurumu üzerinde yeterli kuralları sağlayarak akreditasyon kurumu güvenilirliği elde edilebilir. Fakat diğer kurumlarla bağlantı kurularak, yeterli şikâyet mekanizmasına sahip olarak ve aktivitelerini şeffaf hale getirerek, güvenilirlik artırılabilir.

4.

Şekil 3. Akreditasyon sisteminin temel bileşenleri

Akreditasyon uygulaması aşağıdaki şekilde olmaktadır ((Nussbaum ve ark., 2002; Nussbaum ve ark., 2005):

- ⇒ BASVURU Sertifikaşyon Kurumu akreditasyon kurumuna başvurur. Akreditasyona başvurmuş olanlarla, akreditasyon konusunu açıklayan bir anlaşma imzalanır ve başvuranın koşulları değerlendirilerek, akreditasyon kabul edilir.
- ⇒ DEĞERLENDİRME Akreditasyon Kurumu değerlendirmede sertifikasyon kurumu organizasyonu, sistemleri, usulleri, sertifikasyon değerlendirmeleri ve kararlarını belirler. Değerlendirme ekibi; gereksinimlerin karşılanıp karşılanmadığını gösteren delilleri toplar. Değerlendirmenin sonunda, değerlendirme ekibinin bulguları hakkında, başvuran kişi ile bir görüşme ayarlanır.
- ⇒ RAPOR Akreditasyon Kurumu, değerlendirme ile ilgili bir rapor hazırlar. Raporun bir kopyası, yorumlaması için davet edilen, başvuran kuruma verilir. Raporda değerlendirme ekibi tarafından teşhis edilen uygulamalar tanımlanır ve düzenlenmiş faaliyet istekleri ortaya konulur.
- ⇒ UYGUN HİTAP ETME Sertifikaşyon kurumunun başvurusu akreditasyona kabul edilmeden önce, başvuran kişinin isteklerine doğru cevap vermesi gerekmektedir. Doğru seçeneklerin belirlenmesinden sonra açıkça belirtilen zamanda, akreditasyon kabul edilebilir.
- ⇒ AKREDİTASYON KARARI Akreditasyon kararı raporun temeli ve isteklerinin doğru yanıt seçenekleri (eğer uygunsa) sonuçlarına göre yapılır. Akreditasyon kararları değerlendirmeyi yapan kişi ya da kişiler tarafından ele alınmalıdır.
- ⇒ AKREDİTASYON ve GÖZETİM Akreditasyonun takibinde; akreditasyon kurumu sertifikasyon kurumunun herhangi bir isteğinin doğru olarak açıklanmasını sağlayan gözetimleri, akreditasyondan önce ortaya konmalı ve akreditasyonun gerekliliklerinin, devamının ve uyumunun sağlanması ve bunu takip eden doğru yanıtlar açıklanmalıdır.

Özetle akreditasyon uygulaması değerlendirme ve denetleme sonrasında izleme ve gözetim işlemleriyle ile sertifikasyon kurumunun bağımsızlık, bütünlük ve güvenirlilik kazanmasına katkıda bulunmaktadır.

Kaynaklar

Durusoy İ., 2002. Sertifikalandırma ve Türkiye Ormancılığında Gerekliliği, Olabilirliği, Uygulanması Sürecinde Karşılaşılması Muhtemel Darboğazların ve Fırsatların İrdelenmesi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, X+170s., Trabzon.

Geray, U., 1999. Ormancılıkta Sertifikasyon Olabilirlik Raporu, Basılmamış.

IAC, 2006. Forest Certificaton,

<http://www.iac.wageningen-ur.nl/ForestCertification/pagina/index.cfm>

Krebs K., Greiner-Mann V., 2001. Forest Certification, A brief Introduction for Stakeholders, Inter-institutional Development of Training Capacity in Forest Certification”, Germany.

Nussbaum R., Jennings S., Garforth M., 2002. Forest Research Programme, United Kingdom.

Nussbaum R., Simula M., 2005. Forest Certification Handbook ,Toronto

TÜRKAK, 2006, <http://www.turkak.org.tr>, Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK) WEB SAYFASI, Erişim Tarihi: 20. 11. 2006

Türker M.F., Başkent E.Z., Durusoy İ., 2001. Ormancılıkta Sertifikasyon: Orman Kaynakları ve Orman İşletmeciliği Üzerine Etkileri, Uluslararası Gelişmeler ve Türkiye Ormancılığında Gerekliliği ve Olabilirliği, I. Ulusal Ormancılık Kongresi, Türkiye Ormancılar Derneği Yayını, Kongre Serisi No: 1, 294-305, Ankara.

Vurdu H., Ayan S., Küçük Ö., 2007. Teknopaket, Yerel ve Piyasa Tabanlı Önlemlere Yönelik Karadeniz Bölgesi Koruma ve Ormancılık Bilgi Ağı, Kastamonu

TÜRKİYE'DE ORMANLARIN VE ORMAN ÜRÜNLERİNİN SERTİFİKALANDIRILMASI

Türkey TÜRKÖĞLU

Orman Endüstri Yüksek Mühendisi, SDÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Öğrencisi Baha Şıkman Cad. 149 Sok. No:3 Fethiye/MUĞLA

Özet

20. yüzyılın son çeyreğine doğru uluslararası ticaretin hızlanması ve küresel pazarda rekabetin artması, sanayi alanına hammadde sağlayan doğal kaynakların hoyratça tüketilmesine yol açmıştır. Doğal kaynakların bilinçsizce kullanılması dünya dengelerinin değişmesine ve dolayısıyla çevresel duyarlılığın artmasına neden olmuştur. Uluslar dünya mirasını korumak amacıyla çözüm arayışlarına girişmiş ve sonuç olarak bu sorunların uluslararası işbirliği ile çözülmesi kanısına varmıştır. Ormancilık sektörü de bu konuların merkezinde yer almıştır. 1980'li yıllarla birlikte ormanların yönetilmesi ile ilgili yeni prensipler geliştirilmiştir. Bu prensiplerin en önemlileri ormanların rasyonel yönetilmesini ve fonksiyonlarını bugün ve gelecekte koruyacak bir şekilde yararlanmayı amaçlayan sürdürülebilir orman yönetimi ile orman kaynaklarının oluşumundan tüketimine kadar geçirdiği süreçleri kayıt altına alan ve ormanın nasıl yönetildiğini bağımsız bir organ tarafından belirli çevresel, sosyal ve ekonomik ölçütlere bağlı olarak değerlendiren ve son ürünü etiketlendiren sertifikasyondur. Tropikal ormanların geleceği ile ilgili kaygılarla başlayan sertifikalandırma işlemi, şuan günümüzde dünya ormanlarının % 8,3'lük kısmını kapsamıştır. Bağımsız kurumlarca yapılan sertifikasyon, son ürünün, çevresel, sosyal ve ekonomik standartlara uygun olarak yönetilmiş ormanlardan geldiğini belgelendirerek, tüketicilerin satın alma tercihi üzerine olumlu etki oluşturmaktadır. Türkiye, uluslararası kararların uygulanması ile birlikte 1999 yılında sürdürülebilir orman yönetimi çalışmalarını başlatmış ve günümüzde belirlemiş olduğu 6 kriter ile ölçümleme ve değerlendirme yapmaya çalışmaktadır. Sertifikasyon çalışmaları ise henüz başlamamış olup, bundaki en büyük sebebin ise odun hammaddesi yönünden ülke içi dengeler için çalışıyor olması ve ihracat sektörü niteliğinin bulunmamasıdır. Türkiye odun hammaddesi ithalatını en çok Rusya'dan yapmakta ve son ürün pazarının büyük bir bölümü ise Avrupa Birliği ülkeleridir. Özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde sertifikalı olmayan orman ürünlerinin rağbet görmesi imkânsızlaşmıştır. Bir çok sivil toplum kuruluşunun da büyük destek verdiği sertifikasyon, tüketicilerin ürünlerde ekolojik menşesini garanti eden bir damgayı yada logoyu aramasına sebep olmuştur. % 27'si ormanlarla kaplı Türkiye'de, orman ürünleri sanayinin potansiyelinin gün geçtikçe artması ve ihracatçı ülkelerin gün geçtikçe yuvarlak odun yerine mamul veya yarı mamule yönelmeleri sebebiyle sertifikasyon konusuna hassasiyet göstermesi gerektiğinin bir göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: Orman kaynakları, sürdürülebilir orman yönetimi, orman ürünleri, sertifikasyon

Forest and Forest Products Certification in Turkey

Abstract

Incensement in international trade and rivalry in global market resulted in the exploitation of the natural resources which has provided raw materials to the industrial field towards the last quarter of 20. Century. Unconscious use of natural resources caused many changes in the balance of the world and these changes have increased environmental sensitivity and caused many changes in the balance of sensitivity. Nations tried to find solution to save the world heritage and finally they came up to conclusion that these problems could be solved through international cooperation. Forestry sector is the centre of these subjects. New principles have been improved concerning forestry management since 1980. The most important principles are sustainable forestry management which aims to provide national management and functions of the forest today and in the future and certification that records the process of the forest resources from their existence until to their exploitation and evaluates the management of forests by an independent organization depending an environmentally social and economic variations and labels the last product. Certification process which aimed with the concern about the future of the tropical forests in the beginning takes places approximately 8, 3 % percentage of the world forests nowadays. The certification process carried out by independent organizations certifies the last product coming from forests environmentally, socially and economically appropriate standards and this produces positive effect

on consumers. Turkey started the sustainable forest management studies by applying the international methods in 1999 and today is trying to evaluate and test with 6 criteria. However certification process hasn't started yet as wood raw material corresponds the domestic demand and can't be exported. Turkey imports wood raw material mainly from Russia and after processing the material, export the last wood product to the European Nation Countries. It is nearly impossible to be in demand for products which are not certificated especially in European Nation Countries. Certification which is supported by many non-governmental organizations made the consumers to look for a mark or an emblem that guarantees the ecologic origin of the product. Turkey's 27 % percent is covered with forests. The increase in the industrial potential of forest products and the tendency of the countries that exports products or semi finished products instead of the round wood shows that Turkey should give importance to the certification process.

Keywords: Forest resources, sustainable forest management, forest management, forest products, certification.

1. Giriş

Dünyanın hızla artan nüfusu ile birlikte şehirleşme, sanayileşme, uluslararası ticaret hızlanmış ve doğal kaynaklarının bilinçsizce kullanılmasına yol açmıştır. Günümüzde doğal kaynakların hem nitelik hem de nicelik olarak azalması önemli sorunlardan biri olma özelliğini sürdürmektedir. Özellikle Su, oksijen, bitki örtüsü gibi doğal kaynakların büyük hızla azalması, canlıların yaşam alanlarını kısıtlamakta, çevresel felaketlere yol açabilecek etkiler yaratmaktadır. Ormanlar; ağaçlarla birlikte diğer bitkiler, hayvanlar, mikroorganizmalar gibi canlı varlıklarla, toprak ve suyun bir etkileşim ve denge içinde oluşturduğu çok boyutlu ve geniş ekolojik süreçleri barındıran, en büyük doğal kaynaktır. Biyolojik çeşitliliği ve dünyanın su ve karbon döngülerine katkısı sebebiyle azaldığında telafisi olmayan etkileri olacaktır.

20. yüzyılın son çeyreğine doğru yeryüzünde baş gösteren iklim değişikliği ve bazı çevre problemlerinde, ormansızlaşmanın önemli bir rolü bulunduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. Çevre sorunları üzerine 1972 yılında Stockholm'da yapılan konferans'da ilk kez uluslar arası çözüm yolları aranmaya başlamıştır. Daha sonra ormanlar, 1992 yılında Brezilyanın Rio şehrinde yapılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansının en ağırlıklı konusunu teşkil etmiş, bu zirvede uluslararası ormancılık prensipleri ülkelerin mutabakatı ile kabul edilmiş, tüm orman tiplerinin korunması, yönetimi ve sürdürülebilir gelişimi konusunda küresel ortaklığın temelleri atılmıştır. Birleşmiş Milletler gözetiminde yoğun bir uluslararası müzakere süreci başlamış ve sonunda iki uluslararası anlaşma, iki prensipler topluluğu ve bir faaliyet gündemi ortaya çıkmıştır. Bu küresel sorunlara çözüm için sürdürülebilir kalkınma politikalarının mutlaka uygulanması gerektiği vurgulanmıştır. Gelecek kuşakların ihtiyaçlarının karşılanmasına imkân verecek şekilde bugünkü kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılaması anlamını taşıyan sürdürülebilir kalkınma, doğanın korunması ve ekonomi ile ekosistem arasındaki dengeyi muhafaza ederek doğal kaynakların kullanılması prensiplerini benimser. Dünyanın en önemli doğal kaynağı olan ormanların sürdürülebilir kalkınma prensiplerine göre yönetilmesi gerekliliği ortaya çıkmış ve modern ormancılığa kılavuzluk eden Sürdürülebilir Orman Yönetimi kavramını yaratılmıştır. Süreklilik, ormancılık ilkeleri arasında yeni eklenen bir kavram olmamakla birlikte Rio zirvesinden sonra dünya ormancılığını yönlendirmeye başlamıştır.

1993 yılında Helsinki'de yapılan Avrupa'da Ormanların Korunması Bakanlar Konferansında Sürdürülebilir Orman Yönetimi, ormanların ve orman alanlarının, biyolojik çeşitliliğini, verimliliğini, gençleşme kapasitelerini, hayatîyetlerini ve bugün ve gelecekte ilgili ekolojik, ekosistemlere zarar vermeksizin devam ettirecekleri bir şekilde ve yoğunlukta işletimi ve kullanılması şeklinde tarif edilmiştir. Kısaca ise ekolojik açıdan uygun, ekonomik açıdan uygulanabilir ve sosyal açıdan yararlı bir yönetim şeklidir.

Ormanların ve orman ürünlerinin sertifikalandırılması, çevre bilinci yüksek tüketici kesimleri ile, sürdürülebilir orman yönetimi gerçekleştiren üretici kesimleri arasında güçlü bir bağ kurmak suretiyle, ormanların daha iyi yönetilmesini teşvik etmek ve ormancılık faaliyetlerinin sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olarak, sürdürülebilir orman yönetimi doğrultusunda gerçekleştirilmesini sağlamaya yönelik olarak geliştirilmiş bir sistemdir (Durusoy, 2002).

Uluslararası düzeyde orman kaynaklarının sürdürülebilir yönetimini teşvik etmek amacıyla kullanılan sertifikalandırma sistemi, bir orman işletmesi bünyesindeki yapılan tüm orman işletmeciliği etkinliklerinin bağımsız bir kurum tarafından, belirlenen ölçüt ve göstergelere göre değerlendirilmesi ve teftiş edilmesini mümkün kılan bir süreci ifade etmektedir. Böylelikle, orman kaynağının sürdürülebilir bir şekilde işletilmesi sağlanmakta, tüketicilere de ürünlerin bu tarzda işletilen bir orman kaynağından geldiği belirtilmiş olmaktadır (Türker ve Durusoy, 2002).

2. Ormancılıkta Sertifikasyon

Dünya kara alanlarının %30'unu kaplayan ormanlar 3,9 milyar hektardır. Tropikal ve yarı tropikal ormanlar bu alanın yaklaşık % 55'ini teşkil etmektedir (FAO, 2007). Sertifikasyon, bilinçsizce tüketimin en yoğun olduğu tropikal ormanların geleceği ile ilgili kaygı duyulması sonucunda sivil toplum kuruluşlarının bir tepkisi olarak ortaya çıkmıştır.

Ormanların ve orman ürünlerinin sertifikalandırılması, doğa dostu tüketiciler ile ürünlerini pazara daha büyük avantajla sunmayı isteyen üreticiler arasında güçlü bir ilişki kurmak suretiyle ormanların daha iyi yönetilmesini teşvik etmek ve ormancılık etkinliklerinin “sürdürülebilir kalkınma” ilkelerine uygun olarak yürütülmesine yardımcı olmak amacıyla geliştirilmiş ulusal düzeyde belirlenen, sosyal, ekonomik ve ekolojik ilke ve ölçütlere dayanan bir araçtır (Geray, 1999).

Yüzyıllar boyu dikkatsizce tüketilen orman kaynaklarının korunması konusu, özellikle 1980'li yıllarla birlikte dünya ormancılık kamuoyunun ve politik gündemin oldukça önemli bir konuya haline gelmiştir. Orman kaynaklarına ilişkin bu olumsuz gelişmeler paralelinde birtakım politik gelişmeleri de getirmiş; Tropikal Ormancılık Eylem Planı ve Uluslararası Tropikal Yuvarlak Odun Örgütü bu süreçte kurulmuştur. Ancak 1990'lı yıllara kadar bu gelişmeler ormansızlaşmayı azaltıcı bir etkiyle sonuçlanmamıştır. Bu duruma da çözüm yolu olarak, bölgesel ticari odun üretimlerini engelleme çalışmaları ortaya çıkmıştır. Sivil toplum kuruluşları oldukça geniş kampanyalar ve boykotlar düzenlemişler, ormanların korunması konusuna daha fazla önem vermeye başlamışlardır. Bunun yanında Hollanda, Amerika ve Almanya gibi ülkelerde bazı belediyeler, devlet tarafından finanse edilen inşaatlarda tropikal ürünlerin kullanımını yasaklamıştır. Hatta, Avusturya hükümeti daha da ileri giderek 1990'da parlamentodan çıkardığı bir kararla ormancılık çalışmalarının sürdürülebilir olmadığı ülkelerden tropikal ürünlerin ithalatını kısıtlamıştır (Geray, 1999; Türker ve ark., 2001).

Sertifikalandırma işlemi, sadece arazide işletmecilik etkinliklerinin kontrolü ile sınırlı değildir. Aynı zamanda elde edilen ürünlerin ilk kaynağı olan meşcereden, en son satışının yapıldığı pazarlama noktasına kadar olan tedarik zincirinin kontrolü de sağlanmaktadır. Sonuçta, sertifikalandırma aracılığıyla orman kaynaklarının bilimsel ve teknolojik gelişmeler doğrultusunda, çevreye en az etki ile toplumun isteklerine göre sürdürülebilir işletiminin ve yönetiminin denetimi sağlanmış olmaktadır (Akyol, 2004; Akyol ve Tolunay, 2006).

Sertifikalandırma, orman sahipleri ve yöneticileri için piyasa erişimi, pazar payının artırılması veya korunması, işletmenin imajının artırılması, piyasa avantajı ve hatta fiyat primi elde etme aracı iken, çevresel hareket için, ormanların işletme şekillerini etkileme ve korumayı destekleme aracıdır (Durusoy, 2002).

Sertifikalandırma, bağımsız üçüncü şahıs denetlemesinden sonra odun hammaddesinin orijinini ve durumunu belirten ve yazılı bir belge ile sonuçlanan bir süreç olmaktadır. Sertifikalandırma,

orman sahiplerine orman işletmeciliği etkinliklerinin standartlara karşı ölçülmesini ve bu standartlara uyarak işletme etkinliklerini gerçekleştirdiklerini göstermelerine olanak vermektedir. Aynı zamanda sertifikalandırma, üretici tarafından yapılan çevresel iddiaları geçerli kılmak ve dolayısıyla da tüketicilerin güven ve desteğini kazanmak veya odun ürünlerinin orijini olan ormanlar hakkında normalde üretici tarafından açıklanmayan gerçekleri belirgin şekilde ortaya koyma amaçlarına hizmet etmektedir (Akyol ve Üçok, 2008).

3. Ormanların ve Orman Ürünlerinin Sertifikasyonu

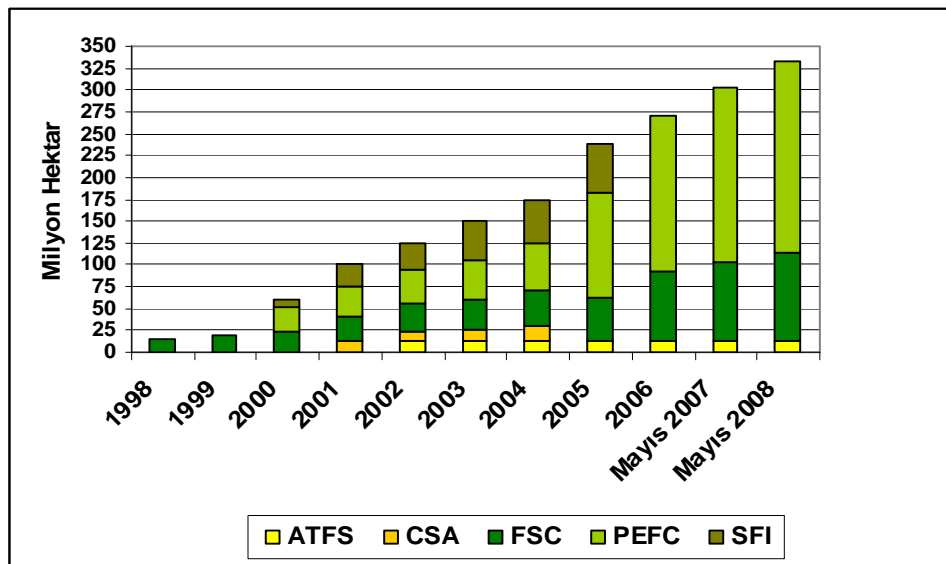
Ormanları ve orman ürünlerini sertifikalandırma temelde iki bölümden oluşmaktadır. Bunlar, orman yönetiminin sertifikalandırılması ve ürün sertifikalandırılmasıdır. Ancak, son yıllarda ormancılık sektöründe yaşanan gelişmelerle korunan orman alanlarının sertifikalandırılması da söz konusu olmaktadır (Akyol ve Üçok, 2008).

Sertifikasyon işlemi, ulusal ve uluslararası ölçüklere göre uygulama şekilleri ve standartları olan kuruluşlar tarafından yapılır. Farklı yapıda sertifikalandırma sistemleri olmasına rağmen en çok kabul gören ve yaygınlaşan sertifikalandırma sistemi, kabul edilmiş standartlara göre tarafsız ve bağımsız bir kuruluş tarafından bizzat alan üzerindeki değerlendirmeleri içermektedir (Akyol ve Üçok, 2008).

Dünya üzerinde orman sertifikalandırma yapan belli başlı kuruluşlar şunlardır;

- Orman İdare Konseyi (FSC),
- Pan Avrupa Ormancılık Sertifikasyon Sistemi (PEFC),
- Amerika Ağaç Tarım Sistemi (ATFS),
- Kanada Standartlar Kurumu Sertifikasyon Sistemi (CSA).

Orman yönetiminin sertifikalandırılması; orman yönetiminin belirli standartlara karşı denetlenmesini ve amenajman planları, çalışma planları, envanterler gibi ilgili dokümanların gözden geçirilmesini içerir. Orman yönetiminin sertifikalandırılması orman yönetim birimi, bölge veya ülke gibi farklı düzeylerde gerçekleştirilebilir (Geray, 1999; Durusoy, 2002).

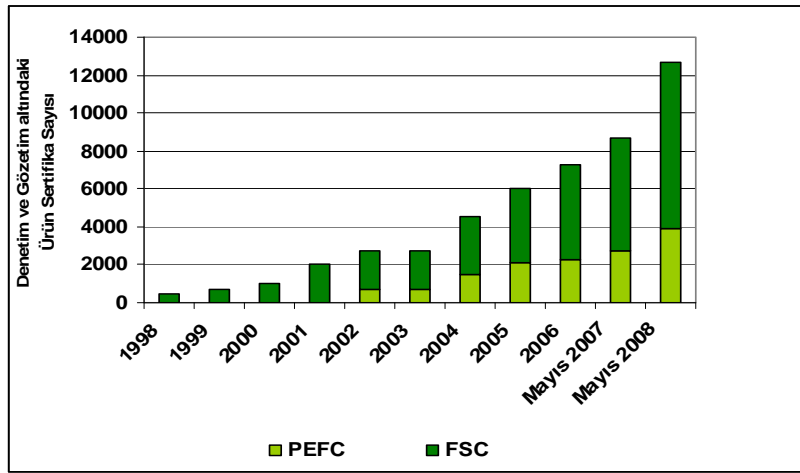

Şekil 1. Sertifika Edilmiş Orman Alanı (UNECE/FAO, 2008)

Dünyanın toplam 3.9 milyon hektar orman alanının (FAO, 2007), yaklaşık %8,3'lük 320 milyon hektarı sertifika edilmiş ormanlardan oluşmaktadır (Şekil 1). Sertifikalı orman alanlarında 2007

yılına göre 2008 yılında 26 milyon hektarlık bir artış gözlenmiştir. Mayıs 2008 tarihi itibarıyla, PEFC, 33 ülkede, 24 farklı sertifika sistemiyle toplam 205,3 milyon hektar, FSC, 46 değişik ülkedeki ofisleri ile 79 tane ülkede 103,5 milyon hektar ve ATFS ise Amerika Birleşik Devletlerinin 45 Eyaletinde 11,1 milyon hektar ormanı sertifikalandırmıştır. 2008 yılında sertifikalı ormanlardan 416 milyon m³ yuvarlak odun üretilmiştir (UNECE/FAO, 2008).

Bir diğer sertifikalandırma sistemi ise Dünya’da, orman kaynaklarından elde edilen ürünlerinin, orman endüstrisinde kullanımını takip edilmesini sağlayan “Denetim ve Gözetim Zinciri (CoC, Chain of Custody)’dir. Bu sistem; hammaddenin ormandan tüketiciye ulaşana kadar işleme, dönüştürme, imalat ve dağıtım gibi safhaları içine alan bir yönetim sistemidir. Günümüze kadar denetim ve gözetim altına alınan ürün sayılarına ilişkin veriler Şekil 2 ‘de verilmiştir.

Şekil 2. Denetim ve Gözetim Sertifikası Eğilimi (UNECE/FAO, 2008)

Müşteri perspektifiyle bakıldığında, bir orman endüstrisi firmasında CoC standartlarının uygulanıyor olması, firma tarafından tüm üretim ve mamul aşamalarının başarıyla yerine getirildiğinin bir taahhüdüdür. CoC’yi, ISO 9001 ve benzeri yönetim sistemleri ile benzeştirebiliriz. Ancak, CoC, sadece orman ve orman ürünleri üreten, kullanan ve tedarik eden firmalara yönelik hazırlanmış bir standarttır.

1997 yılında başlayan CoC sertifika sistemi Orman Yönetim Sertifikasından daha hızlı büyüerek 12604 adet sertifika sayısına ulaşmıştır. İngiltere, Amerika, Almanya, Fransa, Kanada, Hollanda, İsviçre, Polonya, İtalya, Avusturya’da CoC Sertifikasını en çok kullanan ülkelerdir. Tablo 1 ‘de Dünya genelinde sertifikalı ormanlardan elde edilen yuvarlak odun miktarları verilmiştir.

3. Türkiye’de Ormanların ve Orman Ürünlerinin Sertifikasyonu

Türkiye ormanlarının tümüne yakını (% 99,9) devlet ormanıdır. Bu ormanlar tümüyle ve yönetilmek üzere Orman Genel Müdürlüğü (OGM)’nün yetki ve sorumluluk alanına girmektedir. Ülkemizde, orman kaynaklarının yönetiminden sorumlu kurum Orman Genel Müdürlüğü, gerek Birleşmiş Milletler gözetiminde yapılmakta olan uluslararası ormancılık müzakerelerinde, gerekse ülkemizin aktif olarak katılmakta olduğu “Avrupa Ormanlarının Korunması Bakanlar Konferansı” sürecinde alınan kararlar çerçevesinde, 1999 yılında, sürdürülebilir orman yönetimi çalışmalarını başlatmıştır. Orman Genel Müdürlüğü, başlatmış olduğu çalışmalar ile, “Avrupa Ormanları” için geliştirilen “Sürdürülebilir Orman Yönetimi Kriter ve Göstergeleri” ile “Yakın Doğu Bölgesi” için geliştirilen “Sürdürülebilir Orman

Yönetimi Kriter ve Göstergelerini” harmanlayarak bir ulusal kriter ve gösterge seti hazırlamış, daha sonraki üç yıl içerisinde bu seti test etmiştir.

2005 yılından itibaren kriter ve göstergelerin bölge düzeyinde geliştirilmesi, izlenmesi, değerlendirilmesi ve çalıştaylarda katılımcı yöntemlerle değerlendirilerek raporlanması aşamasına geçilmiştir. Bu çalışmalar ülkemizde, Orman İşletme Müdürlükleri temel alınmak suretiyle halen devam etmektedir. Bu aşamadan sonra ülkemiz ormancılığının “sürdürülebilir” şekilde yapılıp yapılmadığı gündeme gelecektir. Şuan ülkemiz için orman yönetim sertifikasının alınmasının güç olacağı açıktır.

Türkiye'nin orman ürünleri talep ve karşılama durumu Tablo 2 'de verilmiştir. Türkiye'de endüstriyel odun talebinin 14 milyon m³'e ulaşması, buna karşılık ülke içindeki endüstriyel odun arzının 12 milyon m³ civarında seyretmesi nedeniyle oluşan arz açığı ithalat yoluyla karşılanabilmektedir. Buna göre endüstriyel odun talebinin % 61'i Orman Genel Müdürlüğü'nce devlet ormanlarından, % 24'ü özel sektör üretiminden karşılanmakta, talebin % 15'lik bölümü ise ithal edilmektedir (Kaplan, 2008).

Tablo 1. Sertifikalı Ormanlardan Elde Edilen Yuvarlak Odun Miktarı

Bölge	Toplam Orman Alanı (milyon ha)	Toplam Sertifikalı Orman Alanı (milyon ha)			Toplam Sertifikalı Orman Alan Oranı (%)			Sertifikalı Ormanlardan Üretilen Endüstriyel Yuvarlak Odun (milyon m ³)			Sertifikalı Ormanlardan Üretilen Endüstriyel Yuvarlak Odun Miktarının Dünya Yuvarlak Odun Üretimine Oranı (%)		
		2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Kuzey Amerika	470,6	157,7	164,2	50,7	52,0	34,9	38,6	201,8	210,1	232,5	12,7	13,2	14,6
Batı Avrupa	155,5	78,9	80,8	84,2			54,1	162,5	166,4	173,4	10,2	10,5	10,9
Bağımsız Devletler Topluluğu	907,4	13,0	20,6	24,6	1,4	2,3	2,7	2,3	3,6	4,3	0,1	0,2	0,3
Okyanusya	197,6	6,4	9,9	9,4	3,3	5,0	4,8	1,6	2,5	2,4	0,1	0,2	0,1
Afrika	649,9	2,1	2,6	3,0	0,3	0,4	0,5	0,2	0,3	0,3	0,0	0,0	0,0
Latin Amerika	964,4	11,1	1,6	2,0	1,1	1,3	1,6	0,5	0,7	0,8	0,1	0,1	0,2
Asya	524,1	1,1	1,6	2,0	0,2	0,3	0,4	0,5	0,7	0,8	0,0	0,0	0,1
Dünya	3869,5	270,3	291,8	319,9	7,0	7,5	8,3	370,8	385,7	416,4	23,4	24,3	26,2

Kaynak: Kaynak: (UNECE/FAO, 2008)

Tablo 2. Türkiye'nin Orman Ürünleri Talep ve Karşılama Durumu

Ürünler	Mevcut Hammadde İşleme Kapasitesi (1000m ³ /yıl)	İşlenen Hammadde Miktarı (1000m ³)	Kapasite Kullanım Oranı (%)	Hammadde Temin Yeri					
				OGM		Özel Sektör		İthalat	
				Miktar (1000m ³)	%	Miktar (1000m ³)	%	Miktar (1000 m ³)	%
Kereste	14899	7702	51	5104	66	1307	17	1291	17
Kaplama	248	118	48	17	14	4	3	98	83
Kontrplak	338	135	40	23	17	61	45	51	38
Yonga Levha	4691	2210	47	1480	67	654	30	76	3
Lif Levha	2428	2428	100	730	30	1062	44	636	26
Parke vb. Odun	1270	529	42	423	80	17	3	89	17
Hamuru	1754	1098	62	485	44	232	21	381	35
Toplam	25628	14221	55	8262	58	3337	24	2622	18

Kaynak : OGM-2006 (Kaplan, 2008)

Ülkemizde kaliteli emval üretiminin oran ve miktar itibariyle düşük olması her şeyden önce ormanların ekolojik özellikleriyle ilgili olmakla beraber işletmecilik anlayışı ve üretim sistemimizden veya standardizasyon zaaflarından kaynaklanan eksikliklerin bulunması (Hacıoğlu ve ark., 2006) ve ihracat yada pazar sıkıntısının olmaması Orman Genel Müdürlüğü'nün ormanların ve orman ürünlerinin sertifikalandırılması hususuna önem vermemesine sebep olmamaktadır.

Türkiye'de ağaç mamulleri ve orman ürünleri ihracat değerleri Tablo 3 'de verilmiştir. Ayrıca, Tablo 4 'de Türkiye'den ağaç mamulleri ve orman ürünleri ihracatı yapılan ilk 10 ülke ve Tablo 5 'de Türkiye'den ihracatı yapılan ağaç mamulleri ve orman ürünlerinde ilk 8 ürüne ait bilgiler bulunmaktadır.

İthalatta çam cinsi türlerin ağırlıkta olduğu, diğer önemli türlerin tropikal ağaçlar, kayın, meşe, göknar, ladin olduğu görülmektedir. Odun hammaddesi ithalatının büyük çoğunluğu Rusya Federasyonu ve Ukrayna başta olmak üzere eski Sovyetler Birliği bölgesi ülkelerinden olmaktadır. Türkiye'de orman ürünleri sanayinin ulaştığı kapasite ile başta mobilya olmak üzere sektörün kazandığı ihracat gücü nedeniyle endüstriyel odun talebinde artış trendi sürecektir (Kaplan, 2008).

Ancak uluslararası ticaretin hızlanması ve küresel pazarda rekabetin artması ile birlikte alt yapı ve iş gücü sorunları olan ülkeler gün geçtikçe yuvarlak odun yerine mamul veya yarı mamul gibi nihai son ürünleri ithal etmektedirler. Ülkemizin iş gücü ve alt yapı ile ilgili sorunları olmaması ve dünyanın en çok odun hammaddesi ihraç eden ülkesi Rusya Federasyonuna yakın olması sektörün büyümesi için çok büyük avantajdır.

Tablo 3. Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri İhracat Değerleri

Sınıflandırma	2003 (\$)	2004 (\$)	2005 (\$)	2006 (\$)	2007 (\$)	2008 ¹ (\$)
Kağıt ve Karton	428.729	526.383	639.192	695.730	958.601	1.191.961
Mobilya (Ağaç/Orman Ürünlerinden)	231.110	318.991	375.936	437.207	586.737	752.882
Ağaç ve Ağaç Ürünleri	146.008	205.481	248.852	338.975	464.249	543.838
Toplam	805.847	1.050.855	1.263.980	1.471.912	2.009.587	2.488.681

¹ 1 Kasım 2007-31 Ekim 2008 tarihleri arasındaki ihracat rakamları

Kaynak: Dış Ticaret Bilgi Sistemi ve İhracat-Net İlgisi Sistemi (Anonim, 2008)

Avrupa Birliği ülkeleri, Türkiye'nin orman ürünleri ihracat değerlerinin yaklaşık % 40'lık payına sahiptir. Önümüzdeki yıllarda, Avrupa ülkeleri başta olmak üzere birçok ülke, sertifika belgesine sahip orman ürünlerinin ithalatına izin vereceği tahmin edilmektedir.

Tablo 4. Türkiye ‘den Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri İhracatı Yapılan İlk 10 Ülke

Ülkeler	2007 ¹ (\$)	2008 ¹ (\$)	Değişim Oranı (%)
İran	153.691	172.945	12,5
Irak	116.570	157.419	35,0
Almanya	118.098	138.020	16,9
Yunanistan	108.068	132.441	22,6
Azerbaycan-Nahcivan	74.095	119.059	60,7
Romanya	92.342	117.299	27,0
İngiltere	81.860	111.088	35,7
Rusya Federasyonu	62.732	103.921	65,7
Bulgaristan	81.389	102.666	26,1
Gürcistan	52.804	96.089	82,0
Ukrayna	33.159	55.165	66,4

¹ 1 Ocak- 31 Ekim tarihleri arasındaki ihracat rakamları

Kaynak: Dış Ticaret Bilgi Sistemi ve İhracat-Net İlgisi Sistemi (Anonim, 2008)

Tablo 5. Türkiye’den İhracatı Yapılan Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünlerinde İlk 8 Ürün

Ürünler	2007(\$)	2008 ¹ (\$)
Lif Levha (MDF)	149.198	174.569
Yatak Haline Getirilebilen Oturma Mobilyaları	75.398	109.865
Ahşap Yatak Odası Mobilyaları	66.394	100.994
Yonga Levha	58.909	76.959
Kutu ve Muhafazalar (Oluşlu Olmayan Kâğıt/Kartondan Mamul)	65.724	75.410
Yemek Odaları ve Oturma Odaları İçin Ahşap Mobilyalar	50.417	73.134
Diğer Ahşap Mobilyalar	42.162	61.776
Oturmaya Mahsus Diğer Mobilyalar	49.177	59.110

¹ 1 Ocak- 31 Ekim tarihleri arasındaki ihracat rakamları

Kaynak: Dış Ticaret Bilgi Sistemi ve İhracat-Net İlgisi Sistemi (Anonim, 2008)

Dünyada çapında faaliyet gösteren Conservation International (CI), Friends of the Earth International (FoE), Greenpeace International, International Institute for Environment and Development (IIED), The World Conservation Union (IUCN), The Nature Conservancy, World Wildlife Fund International (WWF) ve The World Resources Institute (WRI) gibi Sivil Toplum Kuruluşları sertifikasyona önem vermekte ve tüketicileri bilgilendirme çalışmaları yapmaktadır (Vogt ve ark., 2000).

Ülkemizde orman ürünleri endüstrisinin ulaştığı bu dinamik yapı ve potansiyel doğrultusunda hammadde talebinin sertifikalı ormanlardan karşılanması veya CoC Sertifikasının yaygınlaşması gerekmektedir. Yine kâğıtçılık sektöründe ülkemizde kâğıt hamuru üretiminin yok denebilecek kadar az olması sertifikalı ormanlardan elde edilmiş kâğıt hamurlarının kullanılması ülkemizdeki sertifikasyon sorununun çözümünde etkili olacaktır.

4. Tartışma ve Sonuç

Odun hammaddesinin sertifikalı olması, sürdürülebilir orman yönetimi uygulamalarının yapıldığı orman kaynaklarından geldiğini, bu orman kaynaklarının ağaç sayısı, kaç çeşit içerdiği, yaş sınıfları ile orantılı hasatın yapıldığı, kesimin yapıldığı alanın durumundan, ormanın yol yoğunluğu, yaban hayatı ile ilgili tedbirler alındığını, biyolojik, genetik ve fonksiyonel çeşitliliği korumak için karasal ve suyla ilgili önlemler alındığını ifade eder. Sertifikasyon, tüketiciler için ürün kalitesinin teminatı olarak kabul görmektedir (Maser ve Smith, 2001).

Sertifikalandırma, orman yönetim birimi, bölge ve ülke düzeyinde uygulanabilmektedir. Günümüzde yaygın olarak sertifikalandırma çalışmaları orman yönetim birimi düzeyinde

gerçekleştirilmektedir. Ancak ülkemiz koşulları için sertifikalandırma sürecinde temel alınacak sürdürülebilir orman yönetimi çalışmaları devam etmektedir. Bu nedenle öncelikli olarak sürdürülebilir orman yönetimine ilişkin çalışmaların ülkenin sosyal, ekonomik ve ekolojik koşulları da dikkate alınarak bir an önce bitirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, Türkiye, imzaladığı uluslararası anlaşmalarla çeşitli hukuki ve politik taahhütleri üstlenmiş bulunmaktadır (Durusoy, 2002; Akyol ve Tolunay 2006). Günümüzde orman kaynakları ülkelerin kendi kaynakları olmaktan çıkmakta ve global bir kaynak haline gelmektedir (Türker ve ark., 2001).

Türkiye ormancılık sektörünün odun hammaddesi yönünden ülke içi dengeler için çalışıyor olması ve ihrac sektörü niteliği bulunmaması sektörün önemli bir özelliğidir. Kalkınmak veya dengeleri sürdürmek üzere odun hammaddesi ihrac etmek durumunda olan ülkeler veya hem ithalatı hem de ihrac düzeyi yüksek olan ekonomiler, sertifikalandırmaya yakın ilgi göstermek durumundadır (Geray, 1999).

Türkiye'nin, dünya endüstriyel yuvarlak odun üretiminin % 8'ini karşılayan Rusya'ya (Anonim, 2007) yakınlığı, Avrupa ve Ortadoğu orman ürünleri pazarlarına yakınlığı, iş gücü kapasitesi ve devlet desteğiyle ilgili sorunları olmaması ve kendine özgü odun dışı ürünleri barındırması nedeniyle, sektörün ihracat rakamlarının gün geçtikçe yükselmekte olup, dünyadaki gelişmeleri takip etmesi gerekmektedir. Üretim açısından, özellikle kâğıtçılık alt sektöründeki özelleştirmeler sonucunda düşüşler olsa da, diğer alt sektördeki verilerden sektörün gelişme eğilimli olduğu gözlenmektedir.

Ülkemizde ormanların ve orman ürünlerinin sertifikalandırılması sürecinde uygulanması gerekenler;

- Sürdürülebilir orman yönetim sisteminin tamamen uygulanması,
- Avrupa Birliği müzakere sürecinde olan ülkemiz için, orman endüstrisi sektörünün uyumu ve yeniden yapılandırılması,
- İthal edilen odun hammaddesinin sertifikalı ormanlardan veya menşei belli bölgelerden gelmesinin sağlanması ve bu hammaddelerden üretilecek son ürünlerin, CoC sistemine dâhil edilmesi ile ihrac edilecek orman ürünlerinin sertifikalandırılması,
- Türkiye'nin, ormanlarının ve ormancılık sektörünün özelliklerini dikkate almak suretiyle, uluslararası sertifika sistemlerine geçişi kolay kendi orman sertifikalandırma sistemini kurması,
- CoC Sistemi bünyesinde FSC tarafından uygulanmakta Saf, Karışık ve Geri Dönüşümden kategorisindeki sertifikaların uygulanması,
- Sivil Toplum Kuruluşlarının desteği ile uluslararası sertifika sisteminin kurulması,

Sertifikasyon, ülkemiz ormancılık sistemine ters bir uygulama olmamakla birlikte, hatta orman yönetimindeki ve orman muhasebesindeki eksiklikleri gidermemize, planlama ve denetimi kolaylaştırması, ormancılık verilerimizin netleştirilmesi, orman arazilerinin kesin bir şekilde belirlenmesi ve ormanlardan faydalanıcılar ve etkileşim içinde bulunanlarla iletişimin iyileştirilmesi gibi yararlı etkileri olacağı açıktır.

Kaynaklar

- Akyol, A., 2004.** Türkiye'de Sürdürülebilir Orman Kaynakları Yönetimi İlkeleri, Göstergeleri ve Uygulamalar, SDÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 121 s.
- Akyol, A., Tolunay, A., 2006.** Türkiye'de Sürdürülebilir Orman Kaynakları Yönetimi İlkeleri, Göstergeleri ve Uygulamaları, SDÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Journal of Natural and Applied Sciences, Cilt:10, Sayı:2, Isparta, s. 221-234.
- Akyol, A., Üçok, G., 2008.** Sertifikasyon Kavramı ve Ülkemiz Ormancılığında Durum, VI. Orman Fakülteleri Öğrenci Kongresi, 8-9 Mayıs 2008, s.301-311, Düzce.

- Anonim, 2006.** Russian Forestry Review No:1. <http://www.russianforestryreview.com> (Ziyaret Tarihi: 12/11/2008)
- Anonim, 2007.** Russian Forestry Review No:2. <http://www.russianforestryreview.com> (Ziyaret Tarihi: 12/11/2008)
- Anonim, 2008.** Ağaç Mamülleri ve Orman Ürünleri İhracatçı Birliği İhracat Değerlendirmesi. http://www.iib.org.tr/iib_portal/dokuman/aylikrap/200810/2008_Ekim_Agac_Orman.pdf (Ziyaret Tarihi: 12/11/2008)
- Durusoy, İ., 2002.** Sertifikalandırma ve Türkiye Ormancılığında Gerekliliği, Olabilirliği, Uygulanması Sürecinde Karşılaşılması Muhtemel Darboğazların ve Fırsatların İrdelenmesi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 170 s.
- Geray, U., 1999.** Ormancılıkta Sertifikasyon Olabilirlik Raporu, Basılmamış.
- Hacıoğlu, H., Kaplan, E., Balı, R., Cilan, S., 2005.** Yuvarlak Odun Üretim ve Pazarlaması, I. Çevre ve Ormanlık Şurası Tebliğler, Antalya, 3. cilt, s.804–839.
- Kaplan, E. 2008.** Türkiye’de Orman Ürünleri Talebi ile Arz Kaynaklarının Değerlendirmesi ve Endüstriyel Plantasyonların Yeri. <http://www.ogm.gov.tr/yukle/ekaplan.doc> (Ziyaret Tarihi: 15/09/2008)
- Maser, C., Smith W., 2001.** Forest Certification in Sustainable Development Healing the Landscape. Lewis Publishers, USA, s. 3.
- Türker M.F., Başkent E.Z., Durusoy İ., 2001.** Ormancılıkta Sertifikasyon: Orman Kaynakları ve Orman İşletmeciliği Üzerine Etkileri, Uluslararası Gelişmeler ve Türkiye Ormancılığında Gerekliliği ve Olabilirliği, I. Ulusal Ormancılık Kongresi, Türkiye Ormancılar Derneği Yayını, Kongre Serisi No: 1, Ankara, 294-305.
- Türker, M.F., Durusoy, İ., 2002.** Devlet Orman İşletmelerinde Halkla İlişkiler ve Sertifikasyon, II. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, 15-18 Mayıs 2002, Cilt No:1, Artvin, s.134-143.
- UNECE/FAO, 2008.** Forest Products Annual Market Review, 2007-2008. www.unece.org/timber/docs/fpama/2008/FPAMR2008.pdf (Ziyaret Tarihi: 08/11/2008)
- Vogt A. K., Larson, B. C., Gordon J. C., Vogt, D. J., Fanzers A., 2000.** Forest Certification Roots, Issues, Challenges, and Benefits, CRC Pres., USA, Bölüm 2.2.

AVRUPA BİRLİĞİ ORMANCILIK POLİTİKALARI VE TÜRKİYE ORMANCILIĞININ BU POLİTİKALARA UYUMU*

Mediha Ö. HALILOĞLU¹

Ahmet TOLUNAY²

¹ Orman Yüksek Mühendisi, Çevre ve Orman Bakanlığı, Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü, Söğütözü Cad. No: 14/E Ankara

² Yrd. Doç. Dr., SDÜ Orman Fakültesi, Orman Ekonomisi Anabilim Dalı, 32260 Isparta

Özet

Türkiye 1963 yılında imzalanan Ankara Antlaşması ile Avrupa Birliği'nin aday üyesi olmuş ve 1987 yılında ise tam üyelik için başvuruda bulunmuştur. Türkiye-AB ilişkilerinin dönüm noktası, 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi'nde, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylık statüsünün teyit edilmesi ve Türkiye'nin AB'ye, diğer aday ülkelerle eşit statüde katılacağına ilişkin karar olmuştur. Helsinki Zirvesi'ni takiben başlayan adaylık sürecinde, diğer aday ülkeler için olduğu gibi Türkiye için de ilerleme Raporları ve Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanmıştır. Daha sonra da Türkiye Ulusal Programını ilan etmiştir. AB Komisyonu, 6 Ekim 2004 tarihinde Türkiye'nin uyum yönünde kaydettiği aşamaların ve mevcut eksikliklerin saptandığı ilerleme Raporu'nu açıklamıştır. Bu Rapor'da, önceden belirlenmiş düzenlemelerin yürürlüğe girmesi koşuluyla, Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli düzeyde karşıladığı belirtilmiş ve katılım müzakerelerinin açılması önerisinde bulunulmuştur. Bu öneri doğrultusunda, 16-17 Aralık 2004 tarihinde gerçekleştirilen Zirve'de, Türkiye-AB ilişkileri açısından son derece kritik bir noktaya ulaşılmıştır. AB liderleri, Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde yerine getirdiğini belirterek müzakerelerin 3 Ekim 2005'te başlamasını kararlaştırmışlardır.

Bu çerçevede Türkiye, ormancılık alanındaki politikalarını AB politikalarına uydurma taahhüdü altına girmiş ve bu yönde çalışmalara başlamıştır. Türkiye'nin AB'ye tam üye olarak kabul edilmesi halinde, bunun öteki sektörlerle birlikte ormancılık sektöründe de bir takım etkileri olabilecektir.

“Avrupa Birliği Ormancılık Politikaları ve Türkiye Ormancılığının Bu Politikalara Uyumu” konulu bu çalışmada, Türkiye'nin uyum çalışmaları içinde bulunduğu AB ormancılık politikalarının ortaya konulması, bu politikalardan yararlanılarak Türkiye ormancılığının geliştirilmesi ve ormancılık politikalarının uyumlaştırılması için yapılması gereken düzenlemelerin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Avrupa Birliği, Türkiye, ormancılık stratejisi, ormancılık politikalarının gelişimi, uyumlaştırma.

Adaptation of Turkish Forestry to Forestry Politics of European Union

Abstract

Turkey has become a candidate of the EU with signing the Ankara Agreement since 1963 and she applied to get full membership of the EU in 1987. In Helsinki Summit in 1999, where Turkey was accepted as a candidate country to EU, Turkey-EU relations has gained new dimension, by means of which Turkey has entered in to new process.

The EU prepared Accession Partnership Document and subsequently Turkey declared her National EU Accession Program. The EU Commission declared the Turkey's Progress Report at October in 2006. In this report, it was declared that Turkey corresponded political criteria sufficiently providing that predetermined arrangement came in to force, and The Commission offered to start accession negotiations. With in this framework, Turkey has committed to undertake to adopt EU Forestry Policies and initiated activities for this purpose. When Turkey becomes full member of EU, the full membership may have some effects on forestry sector together with other relevant sectors.

The thesis on “Adaptation of Turkish Forestry to Forestry Politics of European Forestry”, aims to present EU Forestry Policies to which Turkey trying to adapt its relevant policies and taking these in to consideration to determine necessary arrangements in order to improve Turkish Forestry and adaptation

* Bu bildiri, SDÜ Fen Bilimleri Enstitüsü 'nde hazırlanmış olan Yüksek Lisans Tezinin bir bölümünün özetidir.

of Turkey's Forestry with that of EU. It is hoped that thesis will produce necessary relevant scientific information and contribute to the adaptation to EU with in the scope of forestry sector.

Keywords: European Union, Turkey, forestry strategy, development of forestry policy, adaptation.

1. Giriş

Başlangıçta, Avrupa'nın 6 ülkesi (Batı Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya) arasında 1957 yılında Roma Antlaşmasıyla kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), önce Avrupa Topluluğu (AT) ve daha sonra da Avrupa Birliği (AB) adını almıştır. Yaygın deyişle Ortak Pazar olarak anılan topluluk, her ne kadar üye ülkeler arasında ekonomik işbirliğini sağlamak amacıyla kurulmuşsa da, uzun dönemde Avrupa'nın siyasi bütünlüğünü gerçekleştirmek hedefine yöneliktir. Bu hedefe ulaşabilmek için ilk olarak, topluluk üyeleri arasında Gümrük Birliği oluşturmak ve Avrupa'da ortak bir pazar yaratmak düşünülmüştür (Alkin, 1978).

AB'ye 1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka; 1981 yılında Yunanistan, 1986 yılında İspanya ve Portekiz; 1995 yılında İsveç, Avusturya ve Finlandiya; 2004 yılında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Malta, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Slovenya, Slovakya üye olmuştur. 2004 yılında üye sayısı 25 olan AB'nin, 2007 Ocak ayında Bulgaristan ve Romanya'nın da katılımıyla üye sayısı 27 'ye çıkmıştır. Hırvatistan, Makedonya ve Türkiye'nin ise birlik ile müzakereleri sürmektedir. Arnavutluk, Bosna-Hersek, Karadağ ve Sırbistan 'da birliğe katılmak için başvurmuşlardır.

Türkiye, 1963 yılında imzalanan Ankara Antlaşması ile AB'nin aday üyesi olmuş ve 1987 yılında ise tam üyelik için başvuruda bulunmuştur. Türkiye'nin, AB'ye aday ülke olarak kabul edildiği Aralık 1999 tarihindeki Helsinki Zirvesi ile Türkiye-AB ilişkileri yeni bir boyut kazanmış olup, Türkiye'nin AB'ye adaylık statüsünün teyit edilmesi ve AB'ye, diğer aday ülkelerle eşit statüde katılacağına ilişkin kararların alınması ile Türkiye için yeni bir süreç başlamıştır. Helsinki Zirvesinde Türkiye için AB kararları ışığında bir Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanması kararlaştırılmıştır. Türkiye'nin yerine getirmesi kararlaştırılan kısa ve orta vadeli öncelikleri tanımlayan "Katılım Ortaklığı Belgesi" 8 Kasım 2000 tarihinde AB Konseyi tarafından kabul edilmiştir. Bu çerçevede, Türkiye'nin AB müktesebatının üstlenilmesine ilişkin hazırladığı Ulusal Program, 24 Mart 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. AB'nin genişleme sürecinde diğer bir önemli dönüm noktası, 12-13 Aralık 2002 tarihlerinde gerçekleşen Kopenhag Zirvesi'dir. Zirve'de 10 aday ülkenin katılım müzakerelerinin tamamlandığı ilan edilmiş ve Türkiye ile katılım müzakerelerine başlanacağı ifade edilmiştir. Reform sürecinde kaydedilen somut ilerlemeyi takiben, AB Komisyonu, 6 Ekim 2004 tarihinde, Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum yönünde kaydettiği aşamaların ve mevcut eksikliklerin saptandığı İlerleme Raporu'nu açıklamıştır. İlerleme Raporunda açıklanan öneriler doğrultusunda Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde yerine getirdiği belirtilerek müzakerelerin 3 Ekim 2005'te başlaması konusunda anlaşmaya varılmıştır (Anonim, 2007a).

AB'ye uyum çalışmaları çerçevesinde, Türkiye ormancılık alanındaki politikalarını AB politikalarına uygun hale getirme taahhüdü altına girmiş ve bu yönde çalışmalara başlamıştır. Nitekim Türkiye'nin AB 'ye tam üye olarak kabul edilmesi halinde, bunun öteki sektörlerle birlikte ormancılık sektöründe de bir takım etkileri olabilecektir.

Orman kaynakları AB'de ekonomiye ve topluma birçok fayda sağlayan en önemli yenilenebilir kaynaklardan birisidir. Bu kaynaklar Avrupa'nın doğal kaynakları arasında önemli bir role sahiptir. Avrupa Kıtası'nda yaklaşık 215 milyon ha orman alanı bulunmaktadır. Kuzey Ülkeleri, AB Ülkeleri, Merkez Avrupa Ülkeleri, Doğu Avrupa, Güney Doğu Avrupa ve Baltık Ülkelerine ait orman alanlarından oluşmaktadır. AB ormanları ise 101 milyon hektarı üretim ormanı olmak üzere yaklaşık olarak 197 milyon hektardır. Bu miktar, AB toplam alanının yaklaşık olarak % 35'i olmaktadır (Anonim, 2007b).

Ağaçlandırılmış alanlar o zaman ki ilk 12 Üye Devlette 1960 ile 1990 yılları arasında % 10 artmıştır. 2004 yılında 10 yeni üyenin katılımı hem orman alanları hem de verimlilik ve ekolojik potansiyel açısından AB ormancılık sektörünün genişlemesini sağlamıştır. Ormanlar ve ağaçlarla kaplı alanlar % 20 oranında büyümüştür (Anonim, 2008).

2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'nın AB'ye katılması, AB orman alanlarına 11 milyon hektarlık bir artış sağlamıştır. Tam üyelik durumunda Türkiye'nin birliğe katılımı ile de yaklaşık 21 milyon hektarlık bir artış daha gerçekleşecektir.

AB ülkeleri, ormancılık alanında dünya ölçeğinde yaşanan gelişmeleri yakından takip etmektedir. 1992 yılında, Brezilya'nın Rio de Janerio kentinde yapılan BM Çevre ve Kalkınma Konferansı sonunda kabul edilen Ormancılık Prensipleri AB'de de dikkatleri çekmiştir. 1992 yılından sonra ormancılık konusu daha da önem kazanarak ormanların ve ormancılığın çevre konusundaki hayati önemi bütün açıklığı ile ortaya çıkarılmıştır. Bununla birlikte ormancılık AB 'de bağımsız bir politika dalı olamamış; tarım ve çevre gibi politika dallarının bir alt dalı olarak kabul görmüştür. AB Müktesebatında ormancılıkla ilgili özel bazı düzenlemeler olmakla birlikte, detaylı ortak bir ormancılık politikası bulunmamaktadır.

AB, küresel önem taşıyan ormanların korunmasına öncelik tanımaktadır. Sürdürülebilir Orman Yönetimi (SOY)'ni teşvik ederek, ormanların azalmasını önlemeye yardımcı olacak hukuken bağlayıcı nitelikte uluslararası bir araç oluşturmaya çalışmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerle yaptığı anlaşmalarda SOY'u vurgulamış ve özellikle, 1995 yılında Afrika, Karayipler ve Pasifik Devletleri ile ilişkilere dair Lomé IV Sözleşmesi revize edilirken orman kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi hakkında bir protokol eklemiştir. Birlik, Uluslararası Tropik Kereste Anlaşması'na üyedir ve 1996 yılında yeni anlaşmayı onaylama kararı almıştır. 1992 yılından bu yana, tropik ormanları desteklemek için yılda yaklaşık 50 milyon Euro tahsis etmiştir (Anonim, 2008).

Günümüzde topluluğun ormancılıkla ilgili faaliyetleri Ormancılık Stratejisi çerçevesinde yürütülmektedir.

“AB Ormancılık Politikaları ve Türkiye Ormancılığının Bu Politikalara Uyumu” konulu bu çalışmada, Türkiye'nin uyum çalışmaları içinde bulunduğu AB ormancılık politikalarının ortaya konulması, bu politikalardan yararlanılarak Türkiye Ormancılığı'nın geliştirilmesi ve ormancılık politikalarının uyumlaştırılması için yapılması gereken düzenlemelerin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

2. Materyal ve Yöntem

2.1. Materyal

Bu çalışmada, Türkiye'nin AB üyeliği ve bu sürecin ormancılık politikalarına yansımaları konusunda ayrıntılı bir literatür analizine ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda çalışmanın materyalini Çevre ve Orman Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, AB Genel Sekreterliği, Orman Genel Müdürlüğü ile Türkiye ve Avrupa'da yapılmış olan konu ile ilgili çalışmaların dokümanları ve AB Mevzuatı oluşturmaktadır.

Çalışmaya temel oluşturan başlıca dokümanlar; AB'nin Ormancılık Politikaları ile ilgili olarak 1998 yılında deklare edilen “AB Ormancılık Stratejisi Komisyon Kararı”, 2005 yılında Varşova 'da Avrupa Ormanları Koruma Bakanlar Konferansı 'nda (AOKBK) deklare edilen “Avrupa Ulusal Ormancılık Programı” ve “AB Orman Eylem Planı (2007-2013)” ve 2005 yılında Brüksel' de deklare edilen “AB Ormancılık Politikaları Uygulama Sonuç Raporu” olmaktadır. Ayrıca, müzakere sürecinde ülke stratejileri (Polonya, Litvanya, Malta, Romanya, Slovakya 'ya ait), Doğu Avrupa Ülkeleri 'nin ormancılık politikaları (Baltık Ülkeleri ve Belarus, Rusya, Balkan Ülkeleri, Tuna Nehri Havzası Ülkeleri) ve AB üyesi olan 27 ülkenin ormancılık

programları ve bu programların uygulamaları hakkında bilgiler veren dokümanlar materyal olarak kullanılmıştır.

2.2. Yöntem

Bu çalışmanın yürütülmesi esnasında gerek yurt içi gerekse yurt dışında ulusal ve uluslararası düzeyde birçok kurumdan ve kişiden bilgi toplanmıştır. Bu amaçla araştırmada yöntem olarak literatür analizi ve mülakat yöntemleri kullanılmıştır. Literatür analizi kapsamında materyal bölümünde değinilen birçok doküman incelenmiştir. Araştırmada kullanılan ikinci yöntem ise mülakat yöntemi olmuştur. Bunun için yapısal olmayan mülakat yöntemi tercih edilmiş, konuya ilişkin bir mülakat formu oluşturulmamıştır. Yüz yüze yapılan mülakatlarda kullanılan sorular araştırmaya katılan deneğin konuya yaklaşımı ve vermiş olduğu cevaplara göre şekillenmiştir.

Mülakatlar; Çevre ve Orman Bakanlığı Dış ilişkiler Dairesi Başkanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Orman Genel Müdürlüğü Strateji Geliştirme Başkanlığı -Dış Kaynaklı Projeler Şubesi, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi gibi kurumlardan seçilen temsilciler ve üniversitelerde konuyla ilgili çalışan akademisyenlerle yapılmıştır. Mülakatlar sonucunda elde edilen bilgiler araştırmanın amacına uygun bir şekilde değerlendirilmiş konu mevcut literatür ile birlikte tartışılmıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

Türkiye'nin AB ye üyelik için aday olarak kabul edilmesinin ardından AB Müktesebatına uyum sağlanması çalışmaları hızlanmıştır. AB Ormanlık Mevzuatına uyum çalışmaları da genelde AB'ye üye olma sürecinin bir parçası olarak başlatılmış olup bu çerçevede devam etmektedir. Bu alanda temel alınan bağlayıcı metinler öncelikle AB'nin ülkemizin üyeliği için hazırladığı resmi ve genel nitelikli düzenlemelerde ormancılığa ilişkin hükümlerdir.

Başlangıçta AB de ilk ormancılık yasaları, AB'nin kuruluş amacında da olduğu gibi makro ve mikro ekonomi açısından değerlendiriliyordu ve keresteciliğe dayanmaktaydı. Dolayısıyla AB Müktesebatında kapsamlı bir genel ormancılık politikası yer almamaktadır. Ancak, ormanlara yeni ve küresel yaklaşımın çevre odaklı olmasıyla birlikte bilinçli bir ormancılık politikasının yer alması gereği önem kazanmıştır. Ayrıca orman varlığı bakımından zengin olan AB ülkeleri (Finlandiya, Avusturya vb.) ormancılık alanında daha bilinçli ve güçlü ormancılık politikalarını görmek istemektedir. Çünkü günümüzde ormancılık politikaları doğrudan ya da dolaylı olarak orman endüstrisini etkileyen tarım politikası, çevre politikaları, bölgesel politikalar ve diğer politikalar gibi şekil almaya başlamıştır.

Çevresel bozulma üzerinde ormansızlaşmanın önemli rolü olduğunu ortaya koyan 1972 yılındaki Stockholm Konferansından itibaren ormanlar ve ormancılık konusunda yoğun uluslararası müzakere süreci başlamıştır. 1992 yılına gelindiğinde, kısaca Rio Süreci olarak anılan BM Çevre ve Kalkınma Konferansı ile devam eden süreçte tüm dünya ormanları dokuz bölgeye ayrılmış ve ormanlarla ilgili dokuz bölgesel süreç başlatılmıştır. Ülkemiz bu dokuz bölgesel süreçten "Helsinki Süreci" olarak da bilinen Pan-Avrupa Süreci ile Yakın Doğu Süreci'ne katılım sağlamaktadır. Pan-Avrupa Süreci Avrupa Ormanların Korunması Bakanlar Konferansı (AOKBK) tarafından yürütülmektedir.

AOKBK'da ormancılıkla ilgili konular gündem maddelerini oluşturmakta ve bu konferanslarda ormancılığın mevcut sorunları ele alınarak ortak bir yaklaşımla bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirilmektedir. Geliştirilen bu çözüm önerileri doğrultusunda alınan kararlar AB ve AOKBK ülkelerinin ilgili bakanlıkları tarafından uygulamaya konulmaktadır. Yani AOKBK alınmış olan bu kararların ve uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan diğer yükümlülüklerin Avrupa bölgesinde uygulanması için başlatılmış olan bir süreçtir. Dolayısıyla AB ormancılık politikalarının oluşmasında önemli rol oynayan faktörler bu konferanslar kapsamında oluşturulan öneri ve esaslardır. AOKBK'ya üye olan ülkeler bu öneri ve esaslar temel alınarak

oluşturulmuş olan ilkeleri uygulamakla ne kadar sorumlu ise AB de bu ilkeleri kabul ederek uygulamakla sorumlu olmuştur.

Türkiye’de bir AOKBK ülkesi olarak tüm konferanslara aktif şekilde katılmış ve sözü edilen ilkeleri resmi olarak kabul etmiştir. AB, Stockholm sürecinden günümüze kadar dünyada gelişen süreçlere dahil olmuş ve bu süreçler içerisinde öne çıkan önemli konular arasında birliğe üye ülkelerin Ulusal Ormanlık Programları’nın hazırlanmasını, SOY’un gerçekleştirilmesi için kriter ve göstergelerin belirlenmesini birliğe giriş için ön koşul olarak koymuştur. Ayrıca uluslararası alanda kabul gören anlaşma ve sözleşmelerin imzalanmasını zorunlu kılmıştır. Türkiye, Pan-Avrupa ve Yakın Doğu Bölgesel süreçlerinde belirlenen Kriter ve Göstergeleri temel alarak bir ulusal kriter ve gösterge seti oluşturmuş ve 2004 yılından itibaren uygulamaya koymuş, ormancılıkla ilgili uluslararası toplantılardaki alınan kararların uygulamaya aktarılmasına yönelik olarak Türkiye UOP’sini hazırlamıştır. Bunlara ek olarak ülkemiz Ramsar, Bern, Nesli Tehlikede Olan Yabancı Bitki ve Hayvan Türlerinin Uluslararası Ticareti Anlaşması (CITES), BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi, BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi vs. gibi bir çok uluslararası anlaşmalara imza atmıştır. Öyleyse şunu söyleyebiliriz ki AB, hangi karar ve ilkeleri kabul etti ise Türkiye de o karar ve ilkeleri kabul etmiştir. Türkiye AOKBK kararlarını kabul ederek zaten AB ormancılık politikası ilke ve amaçlarını kabul etmiş olmaktadır. Hatta AOKBK kararlarının tam şekilde uygulanması halinde daha ileri seviyeye de ulaşılabilir.

AB ormancılık politikası, birlik kapsamında uluslararası düzeyde dikkate alınması gereken temel noktaları içermektedir. AB’nin ortak politikalar doğrultusunda SOY uygulamalarına katkıda bulunması temel alınmıştır. AB Ormanlık Stratejisi’nde Avrupa’da Ormanların Korunması İkinci Bakanlar Konferansı’nda politik bir kavram olarak tanımlanan “SOY” un güçlendirilmesi ana amaç olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda Türkiye ormancılığının AB ormancılık politikalarına uyumu çerçevesinde konuya baktığımızda, Türkiye Ulusal Ormanlık Politikası ormancılıkla ilgili uluslararası toplantılarda alınan kararların uygulamaya aktarılmasına yönelik olarak revize edilip tüm planlamalar sürdürülebilirlik ilkesine dayandırılmıştır. SOY gösterge ve kriterleri ortaya konularak orman işletme müdürlükleri bazında ölçümler yapılmıştır. Bu ölçümlere ait veriler bölge müdürlüklerinde değerlendirilmektedir. Bu veriler dikkate alınarak Türkiye’de ormancılığın sürdürülebilir şekilde yapılıp yapılmadığına ilişkin ön sonuçlara ulaşmak mümkündür. Bu alanda veri elde etme ve kullanma ile ilgili alt yapı güçlendirilmelidir. Bütün bu bilgiler ışığında sürdürülebilirlik ilkesinin Türkiye ormancılık politikalarına bir mantalite olarak yerleştiğini söyleyebiliriz.

Günümüzde SOY’un amacı, orman işletmelerine sürdürülebilir odun üretimi amacının üzerinde daha başka sorumluluklar da yüklemektedir. Ormanların atmosferik kirliliğe karşı korunması, karbon depolama, biyoçeşitliliğin korunması, doğa ve kırsal peyzajın korunması, pazarlanmayan ve pazarı olmayan odun dışı orman ürünleri, su kalitesi ve miktarı, toprak koruma, sosyal ve kültürel değeri olan ormanlara önem verme bunlardan bazılarıdır.

Tarım arazilerinin ağaçlandırılması faaliyetleri AB’nin ortak tarım politikası içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye’de hazine ve sahipli tarım arazilerinin ağaçlandırılması Türk ormancılık mevzuatının özel ağaçlandırma ile ilgili hükümleri gereği yapılmaktadır. Bu alanda ulusal kaynakların yetersiz olmasından dolayı aday ülkelere destek programları çerçevesi içerisinde yer alan fonların Türkiye’de özel ağaçlandırma çalışmalarında kullanılmasına yönelik mekanizmalar geliştirilmelidir.

Türkiye’nin AB ye tam üyelik için resmi adaylık statüsü alması AB Müktesebatı çerçevesinde uyum çalışmaları yapmasını gerekli kılmaktadır. AB müktesebatında doğrudan ormancılık başlığı yer almamaktadır fakat ormancılıkla ilgili konular çevre ve tarım başlığı altında yer almıştır. Dolayısıyla Türkiye bu başlıklar altında uyumlaştırma çalışmaları yapmaktadır. AB

tarafından Türkiye için hazırlanan ilerleme raporlarında her müzakere başlıkları için ayrı ayrı uyumlaştırma çalışmalarında kaydedilen ilerlemelerden bahsedilmektedir. Ormanlık ile ilgili bölümlerde doğa koruma başlığı hariç diğer başlıklar Avrupa komisyonunca hazırlanan 2003 tarihli tarama raporu ile Türkiye'nin ormancılık başlığı altında uyumlaştırma ile yükümlü olduğu müzakere konuları dışına çıkarılmıştır. Türkiye AB ilişkileri ilerleme raporlarında ve ayrıntılı tarama raporlarında Türkiye'nin orman konularıyla ilgili gelişmiş, iyi bir yapıya sahip olduğu ancak, uygulama konusunda yoğun çaba harcaması gerektiği belirtilmektedir.

Kaynaklar

Anonim, 2007a. AB Türkiye İlişkileri İlerleme Raporları, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007. İnternet Sitesi. www.abgs.gov.tr [Erişim Tarihi: 12.08.2007].

Anonim, 2007b. Europe's Forests 2007. <http://mcpfe.org/system/files/u1/> [Erişim Tarihi: 20.11.2007].

Anonim, 2008. AB Çevre Politikası. http://www.cevreciyiz.com/akademi/yazilar_detay.aspx [Erişim Tarihi: 21.04.2008].

Alkin, E., 1978. AET- Türkiye İlişkileri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

CİBAL-İ MÜBAHA

Üstüner BİRBEN

Arş. Gör., İ.Ü. Orman Fakültesi, Çevre ve Orman Hukuku ABD, Bahçeköy/İstanbul,

Özet

Türkiye ormancılık tarihi günümüz ormancılığına rehber olabilecek yetkinliktedir. Çalışmada konumuz açısından, bu tarihe ilişkin ormancılıkla ilgili kanunlaştırma hareketleri esas alınmıştır. Özellikle, günümüzde dahi etkisini tam anlamıyla yitirdiği söylenemeyen Cibal-i mübaha anlayışı ve bu anlayışın köken ve sonuçları, hukuki düzenlemeler çerçevesinde incelenmiştir.

Cibal-i mübaha anlayışının hukuki boyutunu irdelemek amacıyla çalışmanın ilk bölümünde, Osmanlı toprak sistemi hakkında genel bir bilgi verilmiş, ikinci bölümde toprak mülkiyeti ile bu topraklar üzerinde kurulabilen orman mülkiyet türleri ortaya konulmuş, üçüncü bölümde konumuzun ana temasını oluşturan Cibal-i mübaha ormanlarının gerek 1858 Arazi Kanunnamesi ve gerekse 1870 Orman Nizamnamesi karşısındaki durumu irdelemiştir. Bu noktada, Cibal-i mübaha ormanlarının hangi toprak sınıfına dâhil edildiği hakkında öğretilere süregelen tartışmalara değinilmiştir. Son olarak Cibal-i mübaha anlayışının Cumhuriyet dönemi ormancılığımızı nasıl şekillendirdiği hakkında bazı tespitler yapılmış ve sonuca ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Cibal-i Mübaha, 1858 Arazi Kanunnamesi, 1870 Orman Nizamnamesi, toprak hukuku

Abstract

History of Turkish forestry has enough proficient in order to be a conductor for the present Turkish forestry. For research, the legislation is reviewed as a base. Especially, it analyzes the open public forest (Cibal-i Mübaha) comprehension and the basis of this comprehension and its results, that anyone could not be said that it has totally no effect on the present.

For the purpose of the analyzing the legislative sights of open public forest (Cibal-i Mübaha), some general information has been given about land structure of The Ottoman Empire in the first chapter and then in the second chapter, land ownership and the types of the forest ownership that could be established on that land has been reviewed. Then, it analyzes the situation of the open public forest (Cibal-i Mübaha), our main topic, besides both 1858 Land Code (Arazi Kanunnamesi) and 1870 Forest Regulation (Orman Nizamnamesi). At this point, it has been showed that the discussions in doctrine about which land category is the best for the open public forest (Cibal-i Mübaha). At the end, it has been made some definitions about the open public forest (Cibal-i Mübaha) comprehension and its affects' on the public forest regime.

Keywords: The Open Public Forest (Cibal-i Mübaha), 1858 Land Code, 1870 Forest Regulation, land law

1.Giriş

Orman; varlığının faydaları ve yokluğunun zararları ile ülke sınırlarını aşan ve dünya çapında etkilere sahip olan (Diker, 1947) yaşayan, gelişen ve değişen bir varlıktır. Toplumun zamanla değişen ihtiyaçlarının bu değişim sürecini daha da hızlandıracağı açıktır. Öyle ki ormancılığın

asli amaçlarından biri olan, nitelikli odun üretimi ilk sıradaki yerini turizme, rekreasyona, av ve yaban hayatının korunmasına, hava kalitesini artırmaya ve su üretimine bırakmış gibidir. Elbette bu ihtiyaç ve talepler beraberinde ormanların sürdürülebilir kalkınma ilkeleri ışığında korunması sorununu da getirmektedir. İnsanoğlunun varlığı ve yokluğu arasındaki ince çizgiyi temsil eden ormanların korunması konusunda, şüphesiz deneme yanılma yoluna başvurulamaz. Bu noktada ülkemiz ormancılık tarihi, imparatorluk dönemine uzanan köklü geçmişi ve ormanların korunması noktasında yol gösterecek birçok deneyime sahip olması dolayısıyla çok önemlidir. Bu deneyimlerden faydalanmak en rasyonel düşünce tarzı olacaktır. Cibal-i mübaha anlayışı da bu kapsamda incelenmesi gereken bir olgudur.

Cibal-i mübaha anlayışı Türkiye ormancılığında önemli bir yere sahiptir. Osmanlı döneminde kontrolsüz, plansız ve serbestçe yararlanmayı ifade eden Cibal-i mübaha anlayışı, bugün Türkiye ormanlarının yarısına yakınının bozuk nitelikte olmasının nedenlerinden bir tanesidir. Cibal-i mübaha hakkında bilgi sahibi olmak, ülke ormanlarımızın maruz kaldığı sosyo-ekonomik baskıyı ve bu baskı sonucu ortaya çıkan büyük orman tahriplerinin anlaşılmasında bizlere yardımcı olacaktır. Konunun anlaşılabilirliğini artırmak açısından Osmanlı toprak sistemine genel hatlarıyla değinmek gerekir.

2. Osmanlı Toprak Sistemi ve Ormanlar

Osmanlı İmparatorluğu'nda arazinin büyük bir kısmı Devlete aittir ve tımar sistemine göre yönetilmiştir¹. Zamanla bu sistem bozulmaya başlamış, tımar ve zeamet artık bunlara layık olanlara verilmez olmuş, bir spekülasyon aracı olarak görülmeye başlanmıştır. Bu sistem 7 Nisan 1274 (1858) tarihli Arazi Kanunnamesi ile kaldırılmış ve mahalli, milli esaslar ve örfi adetler göz önünde tutularak araziye ilişkin etraflı bir kanun çıkarılmıştır (Köprülü, 1958). Arazi kanunnamesinin öncesi ve sonrası dönemde, İslam Hukuku'ndaki arazi çeşitlerinin sayısı ve hukuki özelliklerinde bir farklılık ve değişiklik yoktur. Arazi Kanunnamesi daha önce mevcut olan ve bazen farklı tabirlerle ifade edilen arazi çeşitlerini bir araya getirerek kanun şeklinde düzenlemiştir (Cin ve Akgündüz, 1996).

Osmanlı toprak rejimini düzenleyen Arazi Kanunnamesine göre, topraklar beş türe ayrılmaktadır. Kanunun birinci maddesine göre bunlar;

- 1- Mülk topraklar (Arazi-i memlûke)
- 2- Vakıf topraklar (Arazi-i mevkufe)
- 3- Miri topraklar (Arazi-i emiriye)
- 4- Metruk topraklar (Arazi-i metruke)

¹ Tımar, Osmanlı İmparatorluğu'nda geçimlerini veya hizmetlerine ait masrafları karşılamak üzere bir kısım asker ve memurlara, belirli bölgelerden kendi nam ve hesaplarına tahsili yetkisiyle, tahsis edilmiş olan vergi kaynaklarına ve bu arada özellikle defter yazılarındaki yıllık gelir kayıtları yirmi bin akçeye kadar olan askeri dirliklere verilen isimdir. Para ekonomisinin yeteri derecede gelişmemiş devirlerde, büyük bir kısmı aynen mahsul olarak toplanmakta olan vergi gelirlerinin nakli, paraya çevrilmesi, merkezi bir Devlet Hazinesi halinde toplanarak oradan dağıtılması ve bu dağıtılacak maaşlarla görev sahiplerinin buldukları yerlerde geçimlerinin temini gibi işlerin güçlüğü karşısında veya askeri veya siyasi diğer sebeplerle Doğu'da ve Batı'da değişik çağlarda çeşitli şekillerde uygulanmış olan benzeri usuller Osmanlı İmparatorluğu'nda da tımarlı sipahi denilen bir süvari ordusunun örgütlenmesinde asırlar boyu başarıyla uygulanmıştır (Daha fazla bilgi için bak. Ömer Lütfi Barkan, 1980, Türkiye'de Toprak Meseleleri Toplu eserler 1, Gözlem Yayınları, İstanbul.)

5- Mevat topraklar (Arazi-i mevat) dır (Eren, 1991).

Ormanlar hakkında da üzerinde yer almış oldukları araziye göre hükümler tesis edilmiştir. Buna göre;

- 1- Mülk topraklar üzerindeki ormanlar: Arazi Kanunnamesine tabi olmayıp Mecelle hükümlerine tabidirler.
- 2- *Miri topraklar üzerindeki ormanlar*
 - a) Arazi-i emiriye-i sırfa üzerindeki ormanlar
 - b) Arazi-i emiriye-i mevkufe üzerindeki ormanlar
 - c) *Cibal-i mübaha üzerindeki ormanlar*
- 3- Vakıf topraklar üzerindeki ormanlar
- 4- Metruk (tahsisli) topraklar üzerindeki ormanlar; köy ve kasaba ormanları
- 5- Mevat (ölü) topraklar üzerindeki ormanlar; Arazi Kanunnamesinin 13. maddesi pırnallıkları mevat araziden saymaktadır (Bingöl, 1990).

Bu noktada, öğretide yer alan ve toprak mülkiyeti göz önüne alınmadan yapılan bir diğer sınıflandırmaya da değinmek yerinde olacaktır. Bu sınıflandırmada ormanlar tahsis edildikleri kurumlar çerçevesinde değerlendirilmiştir (Koç, 2005).

- a) Devletin askeri ihtiyaçlarını karşıladığı koru ve ormanlar: ***Tersane-i Amire ve Tophane'ye mahsus orman ve korular***
- b) Saray ahırlarına tahsis edilmiş orman ve korular: ***İstabl-ı Amire orman ve koruları***
- c) Hanedan üyelerinin avlanmalarına ayrılmış orman ve korular: ***Hassa şikar koruları, Hassa şikar-gahı koruları***
- d) Tekke ve zavayelere tahsisli orman ve korular: ***Tekaya ve zevaya uhdesindeki ormanlar***
- e) Kasaba ve köylere ayrılmış baltalık ve korular: ***Kasaba ve kuraya merbut/mahsus baltalık ve korular***
- f) *Cibal-i mübaha orman ve koruları.*

Osmanlı toprak sistemi ve ormanlar konusundaki özet bilgiler ışığında çalışmanın bundan sonraki aşamalarında Cibal-i mübahanın Arazi Kanunnamesi ve Orman Nizamnamesi karşısındaki hukuki durumu incelenecek ve öğretideki tanımlarına yer verilecektir.

3.Cibal-i Mübaha Ormanlarının Arazi Kanunnamesi Açısından Hukuki Durumu

Cibal-i mübaha kavramının mevzuatımızdaki gelişim süreci incelediğinde bu kavrama ilk defa Arazi Kanunnamesinde rastlanılmaktadır. Ancak Cibal-i mübaha kavramı, bu tarihte doğmuş olmayıp, bazı tarihi vesikalar bundan çok daha önceki tarihlerde² de kullanıldığını göstermektedir (Toygar, 1964). Konuya İslam Hukuku açısından bakıldığında; Hanefi

² Halil Kutluk, Tarihi Vesikalar, s 39 (Kanunu Kadimi sultan Süleyman ormanla ilgili kısım, yıl Arabi 959, miladi 1551)“bir karye sakini olup sadat'tan olan yezid, mübah dağlarda kereste edip, bey'i ettikte sipahi, zeydin kerestesinden oşür talebine kadir olur mu? el cevap, mübahtan olacak taarruz edemez..”

mezhebine ait yerleşik içtihatların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş bulunan Mecelle³'nin dördüncü bölümü, 1045 maddesinde *şirket-i ibaha* kavramı geçmektedir. *Şirket-i ibaha*; su gibi kimsenin mülkiyetinde olmayan (*kimsenin silk-i mülküne girmemiş*) şeyler üzerinde, toplumun ortak şekilde, almak (ahz) ve sahiplenme (ihraz) yoluyla mülk edinme hakkına sahip olduğunu hükme bağlamıştır. *Şirket-i ibaha* yedi bölümden oluşmakta olup, ormanlarla ilgili olarak Cibal-i mübaha⁴ bu bölüm içerisinde açıklanmaktadır. Mecelle'deki bu hükümler, Cibal-i mübaha kavramının, Arazi Kanunnamesi'nden çok daha önce İslam Hukuku'nda mevcut olduğunu göstermektedir.

Arazi Kanunnamesinde Cibal-i mübaha ile ilgili maddeler yer almasına karşın arazi türlerinden hangisine girdiği belirtilmemiştir. Orman nizamnamesinin Miri ormanlar olarak kabul ettiği ve bugün Devlet ormanı dediğimiz Cibal-i mübaha ormanlarının Arazi Kanunnamesi karşısındaki durumu halen çözülmüş değildir (Tunçsiper, 1964).

Öğretide; Bülent KÖPRÜLÜ⁵, bu ormanların Arazi Kanunnamesi'ndeki toprak nevelerine ithal edilmediği tezini savunmuştur.

Abdi BARKSIZ⁶ ise bu ormanların Mevat topraklar üzerinde bulunduğunu ve Cibal-i mübahanın, düzensiz ortak mülkiyet rejimi olduğunu ileri sürmüştür.

Halil CİN⁷ ise "*Cibal-i mübaha veya serbest ormanlar, hukuki durumları itibariyle ne metruk ne de tam mevat arazidir. Yalnız mevat arazi ile Cibal-i mübaha arasında esaslı bir benzerlik vardır*" demekte ve Cibal-i mübahanın bugünkü deyimiyile Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlerden olduğu tezini ileri sürmektedir. CİN, ayrıca Galip ESMER'in "*Mevat arazi, Medeni Kanunumuzun 641. maddesinde düzenlediği yerlerle benzerlik arz eder.*" savını hatırlatmakta ve Halis EŞREF'in de Cibal-i mübahayı miri araziden saydığını ifade etmektedir.

Hüseyin Avni GÖKTÜRK⁸ ise "*...büyük ormanlık alanlar gibi kimsenin mülkiyetinde bulunmadıklarından dolayı, devlete ait olan geniş araziye Arazi Kanununun ruhu ve felsefesini göz önüne alarak miri topraklardan saymaya engel hal olmadığı...*" tezini ileri sürmektedir.

Nedim TUNÇSİPER⁹ Cibal-i mübahanın; kuru mülkiyetinin (rakabe) hazineye olması dolayısı ile mülk veya vakıf arazi türlerinden birine konulamayacağını; Cibal-i mübahadan herkesin yararlanabilmesi nedeniyle, metruk arazi olabileceği düşünülse de Cibal-i mübahada tahsis zorunluluğunun olmayışı ve Arazi Kanunnamesi'nde de köylere mahsus ormanların Cibal-i mübahadan ayrı dile getirilmesi dolayısıyla, Cibal-i mübahanın metruk araziden de

³ Bildiri içerisinde geçen ve Mecelle ile ilgili olan maddeler, Ali Himmet Berki 1959, Mecelle (Mecelle-i Ahkam-ı Adliye) Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Türk İş Bankası Tesisi, Hukuk Fakültesi, Cebeci, Ankara. Adli eserden alınmıştır.

⁴ Md 1243: Cibal-i mübahada yani kimsenin mülkiyetine geçmemiş dağlarda kendiliğinden yetişen (hüday-i nabit) ağaçlar mübahadır.

Md 1253: Cibal-i mübahada kendiliğinde yetişen (hüdayi nabit) ağaçları kim olursa olsun kesebilir ve toplamakla onlara malik olur. Bağlamak şart değildir.

⁵ Türk Hukukunda Orman Mülkiyeti. İ.Ü. Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1948 No 3-4, s704 ve devam İstanbul

⁶ İslam ve Türk Hukukunda Orman Mülkiyeti ve Orman Sahalarında Mülkiyet Esasları (Türk Ormancılığının Yüzüncü Tedris Yılına Girerken 1857-1957) s80, 1957, Ankara

⁷ Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt:35, sayı1-4, Ankara

⁸ Eski ve Yeni Mülkiyet hukukumuzda toprak Kanunu Tasarısı Ana Prensipleri Arasındaki Münasebetler, Türk Hukuk Kurumu, Sayı:84, Yeni Ceza Evi Matbaası, 1945, Ankara

⁹ Tunçsiper, N. 1964 Türk Hukuk Tarihi, İdare Hukuku ve Medeni Hukukumuz Muvacehesinde Orman Mevzuatımız

sayılamayacağını; Cibal-i mübahanın, otlak, taşlık, pırnallık gibi yerlerden olmadığı açık olması ve Arazi Kanunnamesi'nin Cibal-i mübahanın tapuya bağlanmasını ayrıca yasaklaması nedeniyle (Arazi Kanunnamesi, Md. 30, 91, 92, 102) mevat arazi de sayılamayacağını ileri sürmüştür.

TUNÇSİPER, Cibal-i mübahanın, miri arazinin özel bir şekli olup olmayacağı konusunda da miri arazinin kuru mülkiyetinin Hazineye olması, fethedilen arazilerin miri arazi olarak kabul edilmesi ve miri arazinin, mülk arazi haline getirilmesi şartlarının ağır olması bakımından, Cibal-i mübahanın miri arazi ile benzerlikler göstermesine karşın, Cibal-i mübahanın tefviz ve tasarruf edilemeyişi ile diğer miri arazi çeşitlerinden ayrıldığını savunmaktadır.

Arazi Kanunnamesi ile ormanlardan kayıtsız şartsız faydalanmayı sağlayan Cibal-i mübaha anlayışının terkine gayret edilmiştir. Kanunnamede, dikim yoluyla koruluk meydana getirilmesinin teşvik edilmesi, korumak amacıyla tasarrufa alınan sahaların tapuya tescilinin mümkün hale getirilmesi, sınırları belirli köy ve kasabalara, bu sınırlar içerisinde kalan baltalıklar tahsis edilmesi, yalnız ve ancak o köy ve kasabanın bu baltalıklardan bedelsiz yararlandırılmasını düzenleyen hükümler buna işaret etmektedir (Bingöl 1990).

4.Cibal-i Mübaha Ormanlarının Orman Nizamnamesi Açısından Hukuki Durumu

Ormanların sosyal kültürel ve ekonomik değer taşıdığı düşüncesi ortaya çıktıktan sonra 1839 Tanzimat Fermanının ilanı ile Devletin ormanlara olan ilgisi yoğunlaştırmıştır (Gökşin ve Aksoy, 1981). Bununla birlikte 1856 Kırım savaşı yıllarında İmparatorluk savaşı öne sürerek savaşta müttefik olduğu Fransa'dan borç istemekte, Fransızlar ise borç veremeyeceklerini ifade ederek, İmparatorluğun ormanlardan elde edeceği gelirleri gündeme getirmektedir (Kılıç 2004).

Tanzimat ile başlayan batılılaşma hareketleri ormancılıkta da batıdan ilham alma ve mevzuatı buna göre düzenleme çalışmalarını başlatmış ve ilk olarak ormana özgü bir kanun (Orman Nizamnamesi,1870) çıkarılmıştır (Bayraktaroglu, 1981). Nizamnamenin hazırlanış sürecinde gerek Arazi Kanunnamesi'nin ormanlarla ilgili hükümlerinin yetersiz olması ve gerekse ormanlardan izinsiz olarak faydalanılmasının önüne geçebilmesi, belirli büyüklükteki ağaçları kestirilmemesi, tarım arazisi açılmasının önlenmesi ve tüccarın sözleşme dışı faaliyetlerini önleme isteği etkili olmuştur (Koç, 2005). Nizamname öncelikle devlet ormanlarının korunması ve güvenlik altına alınması amacını gütmektedir. Bununla birlikte gelişmiş faydalanmaya açık bulunan Cibal-i mübaha ormanları da Miri ormanlar kategorisine dâhil edilerek bu ormanların tahrip edilmesinin önüne geçilmek istenmiştir. Nizamname ile ormanlar;

- a- Doğrudan doğruya Devlete ait ormanlar
- b- Vakıflara bağlı ormanlar
- c- Köy ve kasabalara tahsisli baltalıklar
- d- Özel şahıslara ait ormanlar

şeklinde dört kısma ayrılmıştır. Böylece Cibal-i mübaha ile Tersane ve Tophane ormanlarının devlet ormanı olarak birleştirilmesi, Tersane ve Tophanenin doğrudan orman işletme hakkının kaldırılması, vakıf ormanlarının işletilmesinin ve intifa haklarının düzenlenmesi, özel şartlarla ormanlarda hayvan otlatılmasının düzenlenmesi, düzensiz kesimlerin önlenmesi amacıyla Orman Genel Müdürlüğüne talimatname yapma yetkisini veren, yasalaşmasına karşın yürürlüğe konulamayan 1862 tarihli ilk Orman Nizamnamesindeki hedeflere ulaşılmıştır (Acun 1945). Bununla birlikte Cibal-i mübaha ormanları gibi mülkiyet durumu henüz belirlenmemiş ve tapuda da kaydı bulunmayan bir ormanın, mülkiyeti kime ait olacaktır. Başka bir deyimle, bu kabil ormanlar hakkında hangi hükümler uygulanacaktır. Orman Nizamnamesinin uygulanmasında, bu konuda birçok ihtilâf çıkmıştır. Temyiz Mahkemesi, 18 Eylül 1330 tarihli

(1 Ekim 1914) ve 232 numaralı bir kararında, bu tür ihtilâflara son verebilecek bir yol bulmuştur. Kararın son hükmü aynen şöyledir. «..alel umum ormanlar hilafı sabit oluncaya kadar miri ormanı addolunur». Yüksek mahkemenin kararı; ormanların sahip olduğu öneme istinaden bu durumdaki ormanların Devlete ait bulunması noktasında yerinde bir karardır (Köprülü, 1950).

5.Cibal-i Mübahanın Tanımı

Kelime olarak cebel; dağ ve cibal, dağlar demektir. Mübah ise herkese açık olan, herkesin faydalanabileceği şeydir. Cibal-i mübaha, kimsenin tasarrufunda olmayan dağdır. Mecelle'nin 1243. maddesi de kimsenin tasarrufunda olmayan dağlarda kendiliğinden yetişen ağaçların mübah olduğunu hükme bağlamıştır. **7 Nisan 1274 (1858)** tarihli Arazi Kanunnamesinin 104. Maddesinde de "...ahaliye mahsus koru ve ormanlardan olmayıp..."deyimiyle Cibal-i mübaha ormanları, köy ve kasaba ormanlarından ayrılmak istenmiştir. Böylece kimsenin tasarrufunda olmayan, köy veya kasabalara baltalık olarak tahsis edilmeyen ormanlar veya dağlar, Cibal-i mübaha adını alır (Cin, 1978).

Bülent KÖPRÜLÜ¹⁰ ise Cibal-i mübahayı; henüz kimsenin mülkiyetine geçmemiş, dağlarda kendiliğinde yetişen ağaçlardan meydana gelen, orman ve korular şeklinde tanımlamakta ve bir koru veya ormanın Cibal-i mübahadan sayılabilmesi için şu şartları ileri sürmektedir.

- a) Kadimden beri tahsis olunmama şartı: Cibal-i mübahanın en önemli hukuki unsuru bunların şahsi mülkiyet kurumu bakımından hiç bir hakka konu olmamasıdır.
- b) Yer itibariyle sınırlıdır: Bu ormanlar dağların ve balkanların zirvelerinde yer almaktadır. Bu sınırlar, bunlardan yararlanmayı bir dereceye kadar güçleştirmektedir.

Süreyya TOYGAR¹¹ ise Cibal-i mübahayı; gerek gerçek ve gerekse hükmi şahısların malı olmayıp, devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan, Tersane ve Tophane ihtiyacına vb. miri ihtiyaca tahsis kılınmayan ve özellikle herkesin, bir bedel ödemesine gerek kalmadan intifa edebildiği ormanlar şeklinde tanımlamıştır.

Bekir KOÇ¹² ise Cibal-i mübahayı; Devlet tarafından halkın kereste, yakacak ve mimari ihtiyaçları için ayrılmış genel ormanlar olarak tanımlamakta ve bu ormanların ekonomik ve dini gerekçelerle halka açıldığını, ekonomik gerekçenin halkın refah seviyesinin artırılması amacı taşıdığını, dini gerekçenin ise *ot,su ve ateşe* nasın ortak olduğu yönündeki İslam anlayışı olduğunu ileri sürmektedir. KOÇ'un dini gerekçesi Mecelle'nin "***Su, ot ve ateş mübahdır. Nas bu üç şeyde şürekadır.***" hükmünü taşıyan 1234. maddesine dayanmaktadır. Madde ile insanların su, ot ve ateşe ortak şekilde sahip olduklarına hükmedilmektedir. Devamında; 1254. madde ile mübahtan herkesin zarar vermemek koşuluyla faydalanabileceği ve 1255 maddede ile de mübah şeyi alan veya ele geçiren kişinin bir başka kişi tarafından engellenemeyeceği hükmüne bağlanmıştır.

¹⁰ Cibal-i mübaha ve Sahih Vakıflara Ait Ormanlarla Baltalıkların H.1274 Tarihli Arazi Kanunnamesine Nazaran Hukuki Durumları, 1949, İ.Ü. Hukuk Fakültesi Mecmuası Cilt XV sayı: 2-3, s:703-726

¹¹ Eski ve Yeni hükümlere Göre Orman Anlamı, Tarım Bakanlığı, OGM Yayını Sıra No: 370. Ankara, 1964

¹² 1870 Orman Nizamnamesi'nin Osmanlı Ormancılığına Katkısı üzerine Bazı Notlar, OTAM, cilt; 24, s37, s231-257. Ankara. 2005

M. Nedim TUNÇSİPER¹³ ise Cibal-i mübahanın miri arazinin özel bir şekli olduğunu, kuru mülkiyetin devlette tutulmasına karşın bu alanlardan faydalanmanın mübah kabul edildiğini ifade etmekte ve çıkarılan kanun ve gerçekleşen uygulamaların bunu desteklediğini savunmaktadır.

Metin ÖZDÖNMEZ ve ark.¹⁴ ise Cibal-i mübahayı; Genel olarak tahsis ve tasarrufa konu olmayan ve herkes tarafından bir bedel ödenmeksizin yararlanılabilen dağınık ve sarp arazi üzerindeki kendiliğinden yetişmiş ağaçlardan oluşan ormanlar olarak tanımlamaktadır.

Anlaşıldığı üzere; öğretilerde bir birine yakın tanımları yer alan Cibal-i mübahadan kişilerin hukuki açıdan ne şekilde faydalanacağını düzenleyen dört temel kriter vardır. Bunlar:

- 1- **Cibal-i mübahadaki ormanlar mülkiyete konu olamamaktadır**¹⁵: Bunun bir istisnası, bu ormanlarda yapılacak aşılama sonucu elde edilecek üründür.
- 2- **İntifa hakkı herkese tanınmıştır**: Cibal-i mübaha kimsenin özel mülkiyetine girmediğinden, aslolan bu ormanlardan herkesin belirli şartlar altında yararlanmasıdır.
- 3- **Cibal-i mübahadaki koru ve ormanlardan yararlanma bedelsizdir**: bu alanlardan yararlananların, herhangi bir öşür veya rüsüm vermekle yükümlü olmaması (Bak. Arazi Kanunu, 104, 2.fıkra)
- 4- **Bu ormanlardan yararlanma, her türlü müdahaleden korunmuştur**. Kanun herhangi bir engellemeyi hoş görmemiştir. Herhangi bir şahıs tarafından yapılacak engellemeler iki noktada toplanabilir. Bu yararlanmaya izin vermemek, başka bir deyimle, yararlanmada başkalarına engel olmak ve Cibal-i mübahadan kesilen odun veya dalları başkasının gasp etmesidir (Köprülü, 1949).

Sedat AYANOĞLU¹⁶ da Cibal-i mübaha ormanlarının, hem 1858 Arazi Kanunnamesi hükümlerine ve hem de 1926 yılında yürürlüğe giren Medeni Kanun hükümlerine göre **“Kimsenin malı olmayıp devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan her hangi bir kamusal kullanıma terk veya tahsis edilmeyen, halkın istisnasız ve bedelsiz olarak yararlandığı ormanlar”** olduğu kanaatinde. Bize göre de bu ormanlar hem eski hem de yeni hukukumuzda göre devletin denetim ve gözetiminde bulunan sahipsiz kamu mallarındandır. Nitekim bu ormanlar eski hukukumuzda göre hakkı karar yoluyla kazanılamayacağı gibi memuru tarafından tapu ile de tasarruf da ettirilemez. Bu kurallar Türk Medeni Kanunu'nun 639.(Yeni 713.) ve 641. (Yeni 715.) maddelerinde benzer biçimde tekrar edilmiştir.

6.Cibal-i Mübaha Anlayışının Modern Ormancılığımıza Etkisi

Cibal-i mübaha ormanlarının miri orman sayılması ve devletin bu gibi ormanlara yapılacak müdahaleleri önleyici tedbirler alması halk arasında endişe ile karşılanmış ve bu yüzden kendi ihtiyaçlarının tahsisine ayrılmış ormanları bırakarak, daha çok miri ormanları tahrip etmeye başlamıştır. Bir taraftan devletin ilgilendiği miri ormanlardan gelir sağlamayı amaçlaması diğer taraftan da halkın bu ormanlar üzerinde artan baskısı ülke dâhilindeki ormanların artan bir tempo ile tahrip edilmesine neden olmuştur. Özellikle Nizamnamenin beşinci maddesi ile

¹³ Türk Hukuk Tarihi, İdare Hukuku Ve Medeni Hukukumuz Muvacehesinde Orman Mevzuatımız, Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Yayını Sıra No 364, Sayı No: 106, İstanbul.

¹⁴ Ormanlık Politikası, Üniversite Yayın No: 3968, Orman Fakültesi Yayın No: 435, İstanbul.

¹⁵ Bak. Arazi Kanunu, madde 104, son fıkra

¹⁶ Ayanoğlu S, Birben Ü, 7-9 May 2008 “Forestry Regulations Of Ottoman Empire And Their Effects On Present Turkish Law” 10th International Symposium on Legal Aspects of European Forest Sustainable Development

köylünün zati yapacak ve yakacak odun ihtiyaçlarını serbestçe ve parasız olarak temin edebilecekleri ve ancak sadece pazar satışı için kesilecek ağaçlardan belli vergiye tabi olacağı şartı nizamnameden beklenen faydaları etkisiz hale getirmiştir (Uslu 1951). Şöyle ki, köylü zati ihtiyacı için gerekli kereste ve odunu civar ormanlardan kaçak olarak sağlamış ve bu amaçla kendisine verilen bedelsiz ruhsatnamelerle, ormandan çıkardığı ürünü satmıştır. Aynı şekilde ticaret amacıyla aldığı bedelli ruhsatnameler çok zaman hak sahibi olmayan odun tüccarlarının kolaylıkla menfaat sağlamasına yaramıştır. Zira Nizamname köylülere ticaret için verilecek kerestenin miktarını sınırlamamış olduğundan, araya giren tüccarlar köylüye verilen ruhsatname bedelini yatırarak ürünü kendileri almışlar, köylülere ancak ağacı kesmek ve taşımak işleri için para ödemişler ve böylece büyük kazanç sağlamışlardır (Özdönmez ve ark, 1996). Nizamnamenin beşinci maddesi esasında İmparatorluğun dini ve dünyevi olan karakterinin bir gereğidir. Böylece bir taraftan Cibal-i mübahanın kaldırılmış olmasının halktaki reaksiyonu önlenmeye çalışılıyor diğer taraftan da şeriat hükümlerine uygun hareket edilmiş oluyordu (Diker 1947).

11 Ekim 1920 tarihli Baltalık Kanunu Orman Nizamnamesinin bazı maddelerini değiştirerek bu konuda daha etraflı hükümler getirmiştir. Kanun, her şeyden önce baltalıklardan yararlanma hakkını sadece köy halkına tanımakta ve baltalıklardan yararlanma karşılıksız hale getirilmektedir. Orman nizamnamesinde yararlanma zaruri ihtiyaçlar ile sınırlı ve ticari amaçlı yararlanma resme tabii iken, Baltalık kanunu ile bu sınırlar kaldırılmıştır. (Ayanoglu,1986). Orman tahribatının artmasına neden olan bu düzenlemeyi takiben 15 Nisan 1924 tarihinde 484 sayılı Devlet Ormanlarından Köylülerin İntifa Hakkı Kanunu çıkarılmış ve ilk defa Devlet ormanlarından güçleri (takatları) oranında faydalanma prensibi kabul edilmiştir. 22 Nisan 1924 tarih ve 504 sayılı Türkiye Ormanlarının Bilimsel Yöntemlerle Yönetimi ve İşletilmesi Kanunu çıkarılarak, tüm ormanlardan ağaç kesimi işletme planlarına bağlanmıştır (Ayanoglu, 1987).

1924 -1937 yılları arasında ise orman konusu çeşitli ulusal kongrelerde tartışılmış, uluslar arası kongrelere temsilciler gönderilmiş, konu yerli ve yabancı uzmanlar tarafından incelenmiştir. Bu yoğun çalışmalar sonucunda çağdaş Türk Ormancılığının temeli olacak olan ve çeşitli kanun ve nizamnamelerde dağınık halde bulunan hükümler sistematik bir şekilde bir araya getiren ilk Orman Kanununun tasarısı ortaya çıkmıştır (Ayanoglu,1981).

7.Tartışma ve Sonuç

Cumhuriyet rejiminin benimsenmesi ve her alanda köklü inkılaplara gidilmesi, kendisini ormancılık alanında da hissettirmiştir. Osmanlı dönemi ormancılığının yanlışlarını tekrar etmemek, geçmişten gelen ve devam etmekte olan, ormanlar üzerindeki sosyal baskıyı azaltmak ve Cibal-i mübaha anlayışına bir son vermek amacıyla teknik ormancılığımızın miladı kabul edilen 3116 sayılı ilk Orman Kanunu, 1937 yılında yürürlüğe konmuştur.

Kanunun gerekçesinde¹⁷ Cibal-i mübaha ve yükleniciler eliyle ormanların işletilmesi ülke ormanlarının içinde bulunduğu kötü durumun ana nedenleri olarak gösterilmiştir. Kanunda, ormanların korunması amacıyla düşünülen çözümlerden birisi; kökenlerini cibal-i mübaha anlayışından alan köylü intifa haklarının kaldırılmasıdır. Kanunun gerekçesinde de köylü İntifa hakları, orman tahribatının temel nedenlerinden biri olarak gösterilmiştir. Halkın, yeni duruma kolay uyum sağlamasının güç olacağı ve uzun zaman alacağı düşüncesinden hareketle, cezaların ağır olması gerektiği de ayrıca savunulmuştur. Konunun çözümü ise eskiden beri kendileri için “**hak sayılan**” hareketin tazminatsız ve kısa yoldan yasak edilmesinde görülmüştür. Bu nedenle,

¹⁷ Dönemin Başbakanı İsmet İnönü'nün imzasını taşıyan 25.10.1935 tarih ve 70 sıra sayılı kanun gerekçesi

yeni orman kanununa aykırı hareketlere karşı verilecek cezaların “**olabildiğince sert**” olması istenmiştir.

Her ne kadar, bu kanunun 17. maddesi ile intifa hakları kaldırılmışsa da kanunun 18. maddesi ile orman içi ve kenarı köylerde yaşayanlara tarife bedelinin ¼’ ü oranında bir ücretle zati ihtiyaç verilmesi ayrıca hükme bağlanmıştır. Bununla birlikte 05.06.1975 tarih ve 1906 sayılı kanun ile sınırları içinde devlet ormanı bulunan köylerde yaşayan köylülere, istedikleri takdirde satış istif yerlerine taşıdıkları yapacak odunun %25’i, yakacak ve sanayi odunun ise %100’üne kadari maliyet bedeli üzerinden verileceği hükmü getirilmiştir.

Köylü pazar satışı ve zati ihtiyaca ilişkin hükümler çeşitli tarihlerde¹⁸ değiştirilmesine karşın, halen yürürlüktedir. Bu hükümler, Cibali mübaha anlayışının tam anlamıyla ortadan kaldırıldığını söylemeyi güçleştirmektedir.

Kaynaklar

- Acun, N., 1945.** Ormanlarımız ve Cumhuriyet Hükümetinin Orman Davası, Recep Usluoğlu Basımevi, Ankara
- Ayanoglu, S., 1981.** Atatürk Dönemi Ormanlık İlkeleri Işığında Günümüz Ormancılığının Değerlendirilmesi, Doğumunun 100. Yılında Atatürk’e Armağan. İstanbul Üniversitesi Yayını, 307 s., İstanbul.
- Ayanoglu, S., 1986.** Hukuksal Açıdan Orman Emlaki ve Orman Mülkiyetinin Temelleri, , Doktora Tezi, İ.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ayanoglu, S., 1987.** 3116 sayılı Orman Kanunu ve Sonrası, Cumhuriyet Dönemi, Ormancılığımızda 3116 sayılı Orman Yasası ve Sonrası. Türkiye Ormanlıklar Derneği Yayını 165 s., Ankara.
- Bayraktaroğlu, H., 1981.** Doğumunun 100. Yılında Atatürk’e Armağan. İstanbul Üniversitesi Yayını, 307 s., İstanbul.
- Bingöl, İ., 1990.** Ormanlarımız Ve Ormancılığımız, Ormanlık Eğitim Ve Kültür Vakfı Yayını, Yayın No: 3, Cilt I, Matbaa Teknisyenleri Basımevi, İstanbul
- Cin, H. ve Akgündüz, A., 1996.** Türk Hukuk Tarihi, 2.Cilt, s375, İstanbul
- Cin, H., 1978.** Tanzimattan Sonra Türkiye’de Ormanların Hukuku Rejimi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt:35, sayı1-4, Ankara
- Diker, M., 1947.** Türkiye’de Ormanlık Dün- Bugün- Yarın Akın Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Yayını Sayı 61, s130, Ankara
- Eren, F., 1991.** Toprak Hukuku, Sevinç Matbaası, Ankara
- Gökşin A. ve Aksoy C., 1981.** Atatürk Türkiye’sinde Orman Genel Müdürlüğünün Örgüt ve Uygulama Yönünden Kaydettiği Gelişmeler, Doğumunun 100. Yılında Atatürk’e Armağan. İstanbul Üniversitesi Yayını, 307 s., İstanbul.

¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bak; 1982 tarih ve 2655 sayılı kanun, 1983 tarih ve 2896 sayılı kanun, 1987 tarih ve 3373 sayılı kanun, 2000 tarih ve 4570 sayılı kanun.

- Kılıç, H., 2004.** Türkiye Ormanlılar Derneği ve Ormanlılık Üzerine Orhan Atamanla Bir Söyleşi. Orman ve Av, Sayı: 2004-6 13-23 s., ISSN 1303-0440X.
- Koç, B., 2005.** 1870 Orman Nizamnamesi'nin Osmanlı Ormanlılığına Katkısı üzerine Bazı Notlar, OTAM, cilt; 24, s37, s231-257. Ankara.
- Köprülü, B. 1949.** Cibal-i mübaha ve Sahih Vakıflara Ait Ormanlarla Baltalıkların H.1274 Tarihli Arazi Kanunnamesine Nazaran Hukuki Durumları, İ.Ü. Hukuk Fakültesi Mecmuası Cilt XV sayı: 2-3, s:703-726
- Köprülü, B., 1950.** 11 Şevval H. 1286 Tarihli Orman Nizamnamesinin Getirdiği Yenilikler İ.Ü. Hukuk Fakültesi Mecmuası Cilt XVI s:237-271,İstanbul
- Köprülü, B., 1958.** Toprak Hukuku Dersleri, İ.Ü. Yayın No: 779, H.F Yayın No: 162,s382 İstanbul Akgün Matbaası, İstanbul
- Özdönmez, M., İstanbullu, T., Akesen, A., Ekizoğlu, A., 1996.** Ormanlılık Politikası. İstanbul Üniversitesi Yayını, Üniversite Yayın No: 3968, Orman Fakültesi Yayın No: 435, 417 s., ISBN 975-404-429-5, İstanbul.
- Toygar, S., 1964.** Eski Ve Yeni Hükümlere Göre Orman Anlamı Ve Mülkiyet Bakımından Bölünüşü Güven Basımevi, Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Yayını Sıra No: 370 Seri No:107, İstanbul
- Tunçsiper, N., 1964.** Türk Hukuk Tarihi, İdare Hukuku Ve Medeni Hukukumuz Muvacehesinde Orman Mevzuatımız, Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Yayını Sıra No 364, Sayı No: 106, İstanbul.
- Uslu, M., 1951.** Türkiye'de Orman Tahrip Faktörleri, Tesir Dereceleri, Her Faktör İçin Bu Güne Kadar Alınmış Bulunan Kanuni ve Teknik Tedbirlerle Sonuçları, Teklifler. Doğuş matbaası, Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Yayını Sıra No:98 Seri No:10, Ankara.

ORMANLARDA FABRİKA, HIZAR VE ŞERİT TESİSİ KURMA İZİNLERİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Nimet VELİOĞLU

Arş. Gör. İÜ Orman Fakültesi Çevre ve Orman Hukuku Anabilim Dalı

Özet

6831 Sayılı Kanununun 18. maddesi orman ürünleri işleyecek her çeşit fabrika¹ kurulmasını Çevre ve Orman Bakanlığı'nın devlet orman sınırları içinde veya 1 km'ye kadar olan yerlerde taş, kum, toprak; 4 km' ye kadar olan yerlerde ise hızar², şerit tesisi³ kurulması ve ocakların⁴ (kireç, kömür, terebentin, vb.) açılması ve balık üretmek üzere tesis kurulmasını Orman Genel Müdürlüğü'nün iznine tabi kılmıştır.

Orman sayılan alanlarda verilecek izinler hakkında yönetmeliğin 20-23. maddelerinde düzenlenen bu konu fabrika, hızar ve şerit tesisi kurulması açısından ele alınmıştır.

Orman ürünlerini işleyecek her türlü fabrika için gerekli belgeler(fizibilite raporu, tesislerin 1/100 ölçekli yerleşim planı, tesislerin kurulacağı taşınmaz ait mülkiyet belgesi veya kira kontratı) hazırlanarak Orman Bölge Müdürlüğü'ne müracaat edilmelidir.

İlgililer tarafından (Bölge Müdürlükleri) oluşturulacak heyetlerle arazi incelemesi yapılmakta ve fizibilite raporları hazırlanmaktadır. Bunun sonucunda uygun görülenlere, ormanlardan hammadde garantisi vermemek kaydıyla Genel Müdürlükçe izin verilebilmektedir. Verilen izin ilgili makamın muvafakatıyla devredilebilmektedir. Aksi halde devri mümkün değildir. Ayrıca; izin süresi dolmadan İdare'nin tek taraflı tasarrufuyla izni iptal hakkı bulunmaktadır. Devlet ormanlarında ise fabrika, hızar, şerit tesislerine izin verilmemektedir.

Ormanlarda kurulacak her türlü bina ve tesis için, Orman İdaresi'ne izin verilmesi beraberinde belli yarar ve sakıncaları getirmektedir. Orman İdaresi; koşul işleme; yararlanma talebinde bulunan kişiye izin tesis etmektedir. Bu noktada, idarenin tek yetkili olması bazı sakıncalar yaratmaktadır.

Çalışmada öncelikle izin kavramının hukuki tanımlaması yapılacak daha sonra ormanlardaki izin kavramı ise fabrika, hızar ve şerit tesisi kurulması yani 18. madde izinlerinin işleyişi incelenerek yarar ve sakıncaları irdelenecek ve çözüm yolları üretilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Orman, fabrika, izin

Abstract

Article 4 of the Forest Law, No: 6831 let the ministry of the environment and forestry into charge about the permission of establishing a factory producing any kind of forest products and the general directorate of forestry into charge about the permission of establishing the rock, sand and soil facility at the state forest border or up to one kilometers around this borders and the gang saw, cord facility up to four kilometers and digging the mines (limestone, coal, turpentine) and establishing facility for the purpose of breeding fish as well

This subject is arrangemented at the article 20-23 of regulations about the permission, regards establishing factory, gang saw and cord facility, that would be given at the land classified as forest land

¹ Fabrika: olması gereken üniteleri ile birlikte orman ürünlerini ilk el olarak mekanik veya kimyasal metotlarla işleyen tesisleri

² Hızar Tesis: Tek testereli, muhtelif şekilde hareket eden ve orman envali biçme işlerini yapan makineli işletmeleri

³ Şerit Tesisi: İki volan üzerinde hareket eden ve orman envali biçme işlerini yapan makineli işletmeleri

⁴ Ocak: Taş ocakları mevzuatına göre izne tabii taş ve kum ocakları ile odun kömürü, kireç ocağı ve benzeri işletme alanları

Needed documents (*feasibility report, 1/1000 scaled settlement plane of the facility, contract or property document of the real estate where the facility would be established*) for a factory producing any kind of forest products have to be prepared and submitted to The District Directorate of Forestry

The committee created by the curator carries out land survey and prepares *feasibility report*. the permission could be given to the approved ones with no guaranty of the raw material by the general directorate of forestry. The permission given by the related office could be assigned to the another. Otherwise, assigned is not possible. Also, administration have right to cancel the permission without the permission time is over. At the state forest, there is no permission for the factory, gang saw and cord facility

Authorizing the forest administration about giving permission for any kind of building and facility is taking some advantages and disadvantages by the side of it.

To be given permission by the forest administration to the person that has a demand about utilization, after the requirement processing. At this point, it makes some risks that administration is only one authority at this.

First, It is reviewed the definitions of the permission takes account of the viewpoint of legislation and then the application process of the given permission and it has examined the establishing factory, gang saw and cord facility on the forest lands depends on the article 18 and scrutinized that the advantages and disadvantages of the practice. By the way, it has try to give some recommendation

Keywords: Forest, factory, permission

1.Giriş

Ormanlar sağladıkları toplumsal yararlar nedeniyle toplumun müşterek malı sayılırlar ve bu nedenle devletin gözetim ve denetimi altına alınmışlardır. Yani ormanlar kamu malıdır ve kamu malları arasında özel bir konuma sahiptir.

Kamu mallarından yararlanma özel usul ve esaslara tabidir. Bu yararlanma esas ve usulleri anonim(doğrudan genel ve ortak) yararlanma ve özel ve özel istisnai yararlanma olarak ayrılmaktadır. Mevzuatta, ormanlardan anonim ve özel yararlanma usullerine göre farklı uygulamalar mevcuttur. Orman Kanunu 16, 17 ve 18. madde izinleri kamu mallarından özel istisnai⁵ yararlanmalara örnek teşkil etmektedir.

Orman Kanunu 16. madde devlet ormanlarında maden ocakları açılması ve işletilmesini düzenler. Orman Kanunu, 17. madde ise savunma, ulaşım, enerji, haberleşme, su, atık su, petrol, mezarlıkların, devlete ait sağlık, eğitim ve spor tesislerinin ve bunlarla ilgili her türlü yer ve binanın devlet ormanları üzerinde bulunması veya yapılmasında kamu yararı ve zaruret olması halinde gerçek ve tüzel kişilere izin verilebileceğini belirtmektedir.

18. madde de ise orman ürünleri işleyecek her çeşit fabrika kurulması, devlet ormanları sınırları içinde veya bu orman sınırlarına bir kilometreye kadar olan taş, kum ve toprak, dört kilometreye kadar olan yerlerde ise hızar, şerit kurulması ve kireç, kömür, terebentin, katran, sakız ve benzeri gibi işletilmesinde ağaç kullanılan ocakların açılması ve balık üretmek üzere tesis kurulması yer almaktadır. Çalışmanın konusunu ise 18. maddede yer alan fabrika, hızar ve şerit tesisi izinleri oluşturmaktadır.

⁵ Özel İstisnai Yararlanma: Yetkili idare tarafından tek yanlı bir işlem ya da sözleşme aracılığıyla bir kamu malından, mal ve üzerindeki tahsisin amacını tehlikeye düşürmeyecek şekilde tahsisle bağdaşır, geçici süreli fakat tekeli bir yararlanma hakkının tanınmasıdır. Özel istisnai yararlanma, hiçbir zaman kamu malının tahsis cihetine aykırı olamaz.

2.18. Maddeye Göre Yararlanma

Yasal dayanak

Ormanlarda fabrika, hızar ve şerit tesisi kurulmasının hukuki dayanağı 6831 sayılı Orman Kanununun 18. maddesi ile “Orman Sayılan Alanlarda Verilecek İzinler Hakkında Yönetmeliğin” 20 ile 23. maddeleridir.

İzin Kavramının Hukuki Nitelemesi

Kamu malından özel yararlanma usullerinden birisi de izindir. İzin, kamu mallarından yararlanma ve kullanma için idarenin tek yanlı ve icrai bir işlemidir (Gülan,1999). İdare, özel yararlanma için bir izin talebinde bulunulduğunda, bu yararlanmanın kamunun yararlanmasıyla nasıl bir uyum teşkil edeceği, anonim yararlanmayı engelleyip engellemeyeceğini araştırmak ve buna göre izin bedelini belirlemek zorundadır (Akıllıoğlu, 1988). İdare, yararlanma izni vermek ya da talebi reddetmek konusunda geniş bir takdir yetkisine sahiptir. İdarenin bu yetkisi yargı denetimine de tabiidir (Özay, 1996). Bu nedenle iznin reddi ya da kabulü konusundaki hukuki gerekçeler büyük bir öneme sahiptir.

İdare, kamu malına veya üzerine tahsise tehlike oluşturacak yararlanma taleplerini reddetmek zorunda olduğu gibi üçüncü kişilerin haklarını ihlal eden izinler de veremez (Duran, 1982).

İdare, özel yararlanma talebini tüm boyutları ile inceledikten; belgeler ve diğer koşulların da eksiksiz olduğunu saptadıktan sonra tek taraflı işlemle izin tesis eder. İdare bu şekilde yararlanma süresi, yararlanmanın hak ve yükümlükleri, yararlanmaya karşı alınacak bedel gibi iznin içeriğine ilişkin konuları talep edenin katılımı olmadan tesis etmektedir (Gözler, 2006).

Kamu mallarında verilecek izinlerin bir diğer şekli de, yararlanacak kişiye belli ve geçici bir süreyle, bazı şartlarla ve bir ücret karşılığında kamu malının bir kısmının tevdi edilmesidir (Düren, 1975). Diğer bir deyişle; izin talep eden ve yetkili idare arasında imzalanacak bir sözleşme sonucunda yararlanma hakkının elde edilmesidir. Burada yapılan sözleşme idari bir sözleşmedir.

Sözleşme sonucunda, birey yetkili idare makamıyla anlaşarak kamu malından belli süreyle, belli bir şekilde ve sadece kendi çıkarı için bir yararlanma sağlamaktadır. Burada bir sözleşmenin varlığı akla özel hukuk işlemlerini getirmemelidir. Sözleşmeye bu tür isimlerin verilmiş olması da mahiyetini değiştirmeyecektir (Gülan, 1999).

Yapılan işlemin niteliği sözleşme olmasa da tıpkı idarenin tek taraflı işlemiyle tesis edilen izinde olduğu gibi, çeşitli gerekçelerle kamu malının tahsis amaçlarının gereği olarak izin daima geri alınabilir. İdare yapılan bu sözleşmeyle yararlanana karşı hiçbir borç altına girmemiştir. Sadece yararlanmaya izin vermesi söz konusudur. İdare, kişi karşısında her zaman üstün durumdadır.

Sonuç olarak; idare izni tek taraflı birel koşul işlemle tesis edebileceği gibi, yararlanma hakkını alan tarafla karşılıklı bir idare sözleşmeyle de kurabilir (Aydm, 1998).

Kamu mallarına verilecek izinler geçici bir süreyle tesis edilmekte bu süre içinde yararlanma hakkını elinde tutan kişiye kesintisiz ve tekeli bir hak sağlamaktadır. İzin sürdükçe o izin hakkından sadece izin hakkı sahibinin yararlanması mümkündür. İzin sahibi olanlar üçüncü şahısların müdahalelerine karşı zilyetlikten kaynaklanan tüm haklarını kullanabilirler (Giritli ve Akgüner, 1987).

Kamu mallarından özel yararlanma hangi tür işlemle yapılırsa yapılsın bir karşılık ödenmesi şartına bağlanmıştır. Kimi zaman özel yararlanma kamu yararının gerçekleşmesine katkıda bulunuyorsa sembolik bir karşılık alınması ya da hiç alınmaması mümkün olabilmektedir.

Kamu mallarından yararlanma izinleri belli bir süre için geçerli olurlar ve bu sürenin dolmasıyla izinler de sona erer. Verilen sürenin sona ermesiyle tekrar uzatma talepleri gündeme gelir. İdare, iznin uzatılması başvurusunu tıpkı iznin verilmesi aşamasında olduğu gibi tüm şartlarıyla incelemek zorundadır. (Gözübüyük ve Tan, 2006)

İdarenin süresinden önce izni iptal etmesi halinde kişinin beklemek hakkının haiz olduğu mahrumiyetin karşılığı olarak tazminat isteyebileceği kabul edilmektedir. Fakat idare kamu malının korunması bakımından sakınca doğurduğu anlaşılan izinlere bir tazminat ödenmeksizin son vermek yetkisine haizdir (Onar, 1960).

İzin süresi sona erdiğinde kendisine bu hak tanınan kişi kamu malını teslim aldığı haliyle geri vermek zorundadır. Bu olmadığı takdirde masrafları izin sahibinden karşılanmak koşuluyla idare tarafından yerine getirilir.

İzin kavramı, ormanların kamu malı olması dolayısıyla, onlardan yararlanma hallerinde de karşımıza çıkmaktadır. Ormanlarda madencilik faaliyetleri (16. madde), bina ve tesisi yapımı (17. madde) ve orman ürünleri işleyecek fabrika, hızar ve şerit kuruluşları (18.madde) için izin verilebilmektedir.

Ormanlarda izin tesisi beraberinde bir takım yarar ve sakıncalar getirmektedir. Bu yarar ve sakıncalar çalışmanın konusu olan ormanlarda kurulacak fabrika, hızar ve şerit tesisleri için de geçerlidir.

Orman idaresi birel koşul işlemle yararlanma talebinde bulunan kişiye izin tesis etmektedir. Bu işlemde idarenin tek yetkili olması bazı sakıncalar doğurur. Bu yetkinin kötüye kullanılması halinde ormanlar ağır tahribata uğrayacaktır. Böyle bir yetki ihlali halinde orman kanununda herhangi bir yaptırımı yoktur (Coşkun, 1998). Politik nedenlerle idarenin yetkiyi kötüye kullanması da kolaylaşmaktadır. Bu tür ihlallerde denetim mekanizması yavaş çalışmakta ya da hiç çalışmamaktadır. Herhangi bir yetki aşımı ve ya yetki ihlali durumlarında izin kavramı hızlı ve denetimsiz bir yararlanma yolu olduğundan ihlale açıktır ve bu noktada da iznin önemli bir sakıncası ortaya çıkmaktadır.

Orman idaresinin izin hakkı verilen kişi karşısında özel hukuku aşan bazı yetkileri bulunur. İdare kişi karşısında üstün durumdadır ve çeşitli yetkilerle donatılmıştır. Kamu malının korunması açısından bu durum olumludur. İdare bu üstün yetkilerini yasalar çerçevesinde kullandığı ve yetkiyi kötüye kullanmadığı sürece izin ormanları koruyucu nitelikte olacaktır. Bu durumun tam tersi düşünüldüğünde ise ormanlarda telafi edilemeyen tahribatlar meydana gelecektir (Coşkun, 1998).

İzin geçici bir süreyle verilebilmektedir. Orman idaresi verdiği izni kamu malının tahsis amacının gereği olarak daima geri alabilecektir. Ancak iznin geri alınma sebeplerinin net olarak karşı tarafa bildirilmesi gerekir. Kamu malının korunması ve tahsisin gerçekleşmesi açısından sakıncalı durumlar yoksa idare tazminat ödemek zorunda kalmaktadır. Bu nedenle izin tesis edildikten sonra da idarenin izne tesis edilen yerleri denetlemesi gerekmektedir. Ancak bu iznin sadece fabrika, hızar ve şerit tesisleri için tahsis edilen sahalarda düşünmemek gerekir orman kanunu hükümlerine göre verilen izinlerin büyük sahaları kapsadığı dikkate alınır denetimin bu alanlarda yapılabilmesi büyük zaman, harcama ve emek gerektirecektir. Bu süreçte takip edilemeyen veya edilmeyen izinlerin varlığı orman aleyhine gelişen olumsuz durumlar meydana getirecektir.

İzin işlemlerinin sakıncalarını ortadan kaldırmak için bir takım önlemler almak mümkündür. Orman kanununa yaptırımlarla ilgili hükümler getirilmesi, Türk Ceza Kanununa atıf yapılarak suçluların Türk Ceza Kanununa göre yargılanmaları akla gelen ilk önlemler olmaktadır.

2.3. Fabrika, Hızır ve Şerit Tesisi Kurulmasının Uygulama Usul ve Esasları

İzin kavramının idare hukukunda ve orman kanununda uygulanması kısaca değinildikten sonra 6831 sayılı Orman Kanunu 18. maddede yer alan fabrika, hızır ve şerit tesis izinlerini aşağıdaki şekilde irdelenecektir.

6831 sayılı Orman Kanununun 18. maddesi orman ürünleri işleyecek her çeşit fabrika⁶ kurulmasını ve 4 km ye kadar olan yerlerde hızır⁷ ve şerit⁸ tesislerine kurulmasını Orman Genel Müdürlüğünün iznine tabi kılmıştır. Devlet ormanları içinde orman ürünleri işleyecek tesislere izin verilmez (Aras, 2002). Başka bir ifade ile hızır, şerit ve orman emvali işleyen fabrikalar için ormanlık alan tahsisi yapılmamaktadır ancak doğrudan orman emvali işlemelerinden dolayı kontrol altında tutulabilmeleri için izin almaları zorunluluğu konulmuş bulunmaktadır.

Bu iznin uygulama usul ve esasları “Orman Sayılan Alanlarda Verilecek İzinler Hakkında Yönetmeliğin” 20 ila 23. maddelerinde açıklanmıştır.

Bu tip tesisleri kurmak isteyenler, orman mühendisi, orman yüksek mühendisi veya orman endüstri mühendisine hazırlattıkları 1/100 veya 1/500 ölçekli yerleşim planını, fizibilite raporunu ve mülkiyet belgesini veya kira kontratını dört takım halinde dilekçelerine ekleyerek Orman Bölge Müdürlüğüne müracaat ederler (Mestav, 2002). Fabrika kurmak isteyenler ayrıca bu tip tesisler 23.06.1997’ de yürürlüğe giren ÇED yönetmeliğine göre ÇED ön araştırmasına tabii faaliyetlerden olduğu için Mahalli Çevre Kurullarınca verilecek “Çevresel Etkileri Önemsizdir” belgesini dilekçelerine eklemek zorundadır. Ancak kurulacak tesislerin düşük kapasiteli olması halinde Çevre İl Müdürlüğünden alınacak belge de kabul edilmektedir.

Orman Bölge Müdürlükleri kendilerine intikal eden bu talepler üzerine bir heyet teşkil eder. Bu heyet, tesislerin kurulacağı arazinin incelenmesi, fizibilite raporu, çevre ormanların üretim durumu, mülkiyet ihtilafı ve o mahalde talep edilen tesise ihtiyaç olup olmadığı ve tesisin kurulması halinde Orman Kanunu ve ilgili yönetmeliklerin uygulanmasında sorun çıkarıp çıkartmayacağına hususları dikkate alınarak tesisin kurulup işletilmesi hususunu rapora bağlar (Anonim, 2008).

Bu tesislere Orman Bölge Müdürlüklerince de izin verilir. Hammadde garantisi vermemek şartıyla verilen bu izinlerin izin sahiplerine tebligatından itibaren en geç bir ay içerisinde noter tasdikli taahhüt senedi ve teminat alınır. Tesis sahipleri, tesislerin her zaman için orman idaresinin kontrol ve murakabesine hazır ve açık bulundurmaya, damgasız ve nakliyesiz kaçak orman emvali işlemeyeceğini, bu tip talepleri orman idaresine bildireceğini bu taahhütname ile taahhüt edecektir. Kaçak orman emvali bulunduran ve işleyenler hakkında suç zaptı tanzimi ile kamu davası açılması halinde verilecek yargı kararına kadar faaliyetten men edilebilirler (Anonim, 2008).

Tesislerini satmak veya kiralamak isteyenler noter tasdikli kira veya satış sözleşmesi ile müracaat ederek izin veren makamın onayını almak zorundadırlar. Devir işlemi tesisi devir alandan taahhütname ve teminat alınması ile tamamlanmış olur. Tesisin kiralanması işleminde tesisi kiralayana verilen izin süresi kira sözleşmesinde belirtilen süre ile sınırlıdır.

Fabrika projesinde bir tadilat yapılmak istenmesi halinde bu işi için de izin alınması gerekecektir.

⁶ Fabrika: Olması gereken üniteleri ile birlikte orman ürünlerini ilk el olarak mekanik veya kimyasal metotlarla işleyen tesisleri

⁷ Hızır Tesisi: Tek testere, muhtelif şekilde hareket eden ve orman emvali biçme işlerini yapan makineli işletmeleri

⁸ Şerit Tesisi: İki volan üzerinde hareket eden ve orman emvali biçme işlerini yapan makineli işletmeleri

Orman ürünlerini işleyecek tesislere Orman Kanununun 18. maddesi gereğince verilen izinler izin sahibin vazgeçmesi veya yönetmelik ve taahhütname hükümlerine aykırı davranılması halinde izin veren makamın re'sen iptali ile sona erer.

İdari bir işlem olan izin kavramı tüm unsurları ile bu maddede kendini göstermektedir.

2.4. Değerlendirme ve Sonuç

Ormanlarda izin tesisi halinde ortaya çıkan sorunlardan orman tahribatı ile ilgili olanlar fabrika, hızar ve şerit izinleri devlet ormanları içinde verilmediği için 18. madde uygulamalarında rastlanmamaktadır. Fakat mevzuatta özel ormanlarda bu tip izinlerin verilemeyeceğine dair herhangi bir ibare bulunmamaktadır.

6831 sayılı Orman Kanununun 16, 17 ve 18. madde izinleri göz önüne alındığında izin verilen sahalara büyüklüğü sonucu denetimlerin sıkı bir şekilde yapılamaması bütün bu sahalarda içinde küçük bir alan teşkil eden fabrika, hızar ve şerit tesislerinin denetimini de zorlaştırmaktadır.

İzin kavramı, idarenin tek yetkili olması sonucunda bazı yarar ve sakıncaları da beraberinde getirmektedir. Fakat 6831 sayılı Orman Kanununun 18. madde hükümlerine göre tesis edilen izinlerin orman sınırları dışında verilmesi ormanlarda herhangi bir tahribata yol açmamaktadır. Tek sakınca devlet ormanları içinde bu tesislerin kurulmasına izin verilmez hükmünün özel ormanlar için kullanılmamasıdır. Yönetmelikteki “devlet ormanları” yerine “ormanlarda” bu tesislerin kurulmasına izin verilemez hükmü eklenmelidir.

Genel olarak 6831 sayılı Orman Kanununun izinle ilgili hükümlerine baktığımızda izin verilen sahalara genişliği sonucu fabrika, hızar ve şerit tesis izinlerinin denetimi de güçlüklerle yapılabilmektedir. Sonuç olarak bu tesisleri orman sınırları içinde izinsiz kuranlar 6831 sayılı Orman Kanununun 94. madde hükümlerine göre 6 aydan iki yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılmaktadır. Ayrıca bu tesislerin işletilmesi men edilmekte Türk Ceza Kanunu hükümlerine göre müsadere hükmolünmektedir. Orman sınırları dışında izinsiz fabrika, hızar ve şerit tesisi kurulması halinde ise bin Türk lirasından on bin Türk lirasına kadar idari para cezası verilir ve bunların işletilmesi yasaklanır⁹.

Diğer bir nokta ise hızar ve şerit kurulacak yerler için öngörülen 4 km sınır uygulamasının tartışmalı olduğudur. Çünkü orman sınırları doğal şartlarda kendilerini yenileyebilmekte ve genişleyebilmektedirler. Bazı durumlarda idare, kanunda yazılı şartların oluşması halinde 6831 sayılı Orman Kanununun 1. ve 3. madde hükümlerine göre orman alanlarına saha kazandırabilmektedir. Bu durumlarda kurulmuş tesisler için 4 km sınırının değişebileceğini ve işletmecilerin bu bağlamda tesislerin yerini değiştirmek zorunda kalabileceğini belirtmek mümkündür. Ayrıca bu yerlerin denetimi konusunda sıkıntı yaşanmaması için orman ürünleri işleyecek tesislere dair sanayi siteleri inşa edilerek giren çıkan emvallerin ve tesislerin kontrolleri daha sağlıklı yapılmalıdır.

⁹ 08.02.2008 tarih ve 5728 Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 201. madde ile Orman Kanununun 94. maddesi son halini almıştır.

Kaynaklar

- Akıllıoğlu, A.,1988.** Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, Sayfa 11, İstanbul
- Anonim; 2008.** Orman genel Müdürlüğü web sayfası, www.ogm.gov.tr/bilgi_edinme/mevzuat/imi/yonetmelik/220307.htm-209k-Duran, L.,1982. İdare Hukuku Ders Notları, İ.Ü.H.F.Y.s.2, İstanbul
- Aras, C.,2002.** Açıklamalı İçtihatlı Orman Kanunu, Ankara
- Coşkun, A.A., 1998.** Türkiye’de Ormanlardan Yararlanmanın Yasal Esasları, 1998
- Düren, A.,1975.** İdare Malları, Ankara
- Giritli, İ., Akgüner,T.(1987).** İdare Hukuku Dersleri, İstanbul
- Gözler, K., 2006** İdare Hukukuna Giriş, Bursa
- Gözübüyük, Ş. ve Tan,T., 2006,** İdare Hukuku, Cilt 1, Ankara
- Gülen, A., 1999.** Kamu Mallarından Yararlanma Usullerinin Tabii Olduğu Hukuki Rejim, İstanbul
- Mestav,A.,2002** Açıklamalı İçtihatlı Orman Kanunu, Ankara
- Onar, S.S, 1960.** İdare Hukuku cilt 1-2, s.13-38-1335-1337, İstanbul
- Özay, İ. 1996.** Gün Işığında Yönetim. S.231-632-661-663 vd., İstanbul

GENEL KADASTRO-ORMAN KADASTROSU İLİŞKİLERİ KONUSUNDAKİ SON DÜZENLEMELERİN HUKUKSAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Gökçe Şentürk GENÇAY

*Arş. Gör. İÜ Orman Fakültesi Çevre ve Orman Hukuku Anabilim Dalı Bahçeköy-İstanbul
0212 226 11 00 – 25090, E-posta: gokcesen@istanbul.edu.tr*

Özet

Ülkemizde orman kadastro faaliyetlerinin farklı yasalara göre farklı kurumlar tarafından uygulanması başlangıçtan itibaren önemli problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle orman kadastrosu ve genel kadastro faaliyetlerinin uyumlu bir şekilde yürütülemediği, gereksiz yere pek çok tespit itiraz davası ile orman kadastrosuna itiraz davalarının açılmasına neden olmuş, bazı alanlarda tespit harici bırakılmış, bu işlemler de dava konusu edilmiştir. Bu sorununun çözülmesi için orman kadastrosunun başlangıcından itibaren Orman Genel Müdürlüğü (OGM) ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM) tapulama veya orman sınırlamalarına uygun davranılması konusunda çeşitli tamimler yayımlanmış, hatta bu konuda karşılıklı protokoller yapılmışsa da sorunlar çözümlenememiştir. Bu nedenle, 1987 yılında yürürlüğe giren 3402 sayılı Yasanın 4. Maddesine orman sınırının belli olmaması durumunda ne şekilde hareket edileceğine dair hükümler konulmuştur. 1987 yılından bu yana yapılan çalışmalarda bu hükümlerin de pek etkili olamaması nedeniyle 2005 yılında 5304 sayılı yasa ile bu hükümler yeniden düzenlenmiş, ormanlık alanlarda genel kadastro ekiplerince orman içinde veya bitişiğinde yapılacak tespitlerin orman kadastrosu sayılması esası kabul edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arazi, orman, kadastro, orman kadastrosu

Abstract

Since forest land surveys have been carried out by separate institutions by considering different laws, many important issues have been emerged over the years. Particularly lacks of coordination between general land survey activities and forest land survey application have led people and the State Forestry Authorities bringing so many lawsuits. Also, such a disparity has caused some former forestlands left out of forest boundary. To deal with such an issue a series of necessary measures have been taken by both General Directorate of Forestry and The General Directorate of Land Survey and Deed Recording, however, not any significant step addressing the problem has been taken. In 1987 another step toward the potential solution was taken by enacting a new land survey law, No: 5304, amending the General Law of Land Survey of 1987, No: 3402. The referred law has amended article 4 of the General Land Survey Law of 1987. The new amendment authorized General Land Survey Commission to carry forest cadastre application as well. And thus, all forest land survey application was transferred to the said authority. Since, they have gone much further and the outcome is hopeful.

Keywords: Lands, forest, cadastre, forest land survey

1. Giriş

Orman varlığının korunmasında çok önemli bir rol oynayan orman kadastrosu işleri uzun yıllar önce başlatılmış olup günümüzde hala tamamlanamamıştır. Orman kadastrosu, 1937 yılından itibaren orman kadastro komisyonları tarafından. Genel kadastro ise kadastro komisyon ve ekipleri tarafından yürütülmektedir. İki farklı kuruluşun farklı yasalara göre aynı işlemleri yapması nedeni ile uyumsuzluk meydana gelmesi kaçınılmazdır. Genel kadastro ile orman kadastrosu arasındaki bu uyumsuzluğun giderilmesi için iki kurum arasında çeşitli çözüm önerileri geliştirilmiş, mevzuatta değişiklik yapılmış, kurumlar arası protokoller imzalanmıştır. Ancak yapılan bu uğraşlar sonucunda istenilen hedeflere ulaşılamadığı gibi sık yapılan mevzuat değişikliği sorunların daha da karmaşık hale gelmesine sebep olmuştur.

Ülke kadastrusunun bir an önce tamamlanması ve orman kadastrusu ile genel kadastro arasındaki uyumsuzlukların giderilmesi için 1987 yılında 2613 ve 766 sayılı yasaların yerine geçen 3402 sayılı kanun ve 2005 yılında 3402 sayılı Kadastro Kanununu değiştiren 5304 sayılı kanunla yeni düzenlemeler getirilmiş bulunmaktadır.

3402 sayılı Kadastro yasanın 4. Maddesine¹ göre kadastro çalışma alanında orman bulunması durumunda durum mahalli orman idaresine bildirilerek orman sınırının gösterilmesi istenecek, orman sınırlaması yapılmamış ise iki ay içinde Orman Genel Müdürlüğü'nce bu iş tamamlanacaktır. Bu yasanın 45. Maddesi ile orman içi yerleşim alanlarının kadastrusunun genel kadastro ekip ve komisyonlarınca yapılacağına dair hükümler konulmuşsa da bu hükümler Anayasa Mahkemesi kararlarıyla iptal edilmiştir.

Uygulamada bu hükümlerin de etkili olamaması nedeniyle 4. Madde yeniden değiştirilerek² orman içi veya bitişiğinde yapılacak çalışmaların (Bir orman mühendisi ile bir ziraat mühendisinin ekip ve komisyonlara katılması şartı ile) orman kadastrusu sayılması esası kabul edilmiştir.

Bu bildiriye yukarıda açıklanan gelişmeler ve sonuçları irdelendikten sonra 5304 sayılı Yasanın getirdiği yeni düzen, 6831 sayılı yasada mevcut hükümler ışığında incelenecek ve bu konuda genel bir değerlendirme yapılacaktır.

2.1. Kadastronun Tanımı ve Çeşitleri

Kısaca taşınmaz malların geometrik ve hukuki durumlarının tayin ve tespiti olarak tanımlanan kadastro faaliyeti Ülkemizde farklı kurumlar tarafından farklı yasalara dayanılarak yürütülmektedir. Orman kadastrusu orman genel müdürlüğü tarafından 6831 sayılı Orman Yasasına göre, Mer'a kadastrusu 4342 sayılı Mer'a Yasasına göre Tarım Bakanlığı tarafından, bunların dışında kalan arazilerin kadastrusu da 3402 sayılı Kadastro Yasasına göre TKGM tarafından yürütülmektedir.

Orman kadastrusunun tanımı, genel kadastro tanımından ayrı düşünülemez. Bu bağlamda orman kadastronun "orman alanlarının geometrik ve hukuki durumlarının tayin ve tespit edilmesi" şeklinde tanımlanabilir. Orman kadastronun genel kadastrodan ayıran en önemli özellik orman vasfının tayini işlemidir. Bir yerin orman niteliğinde olup olmadığının tespiti oldukça karmaşık ve uzmanlık gerektiren bir işlemdir. Bu nedenle ülkemizde orman kadastrusu işleri genel kadastrodan ayrı tutularak farklı bir komisyon ile çalışmaktadır.

Genel kadastro ile orman kadastrusu faaliyetlerinin farklı merciler tarafından yürütülmesi, orman kadastrusunun başlangıcından itibaren önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tapu kadastro ve orman genel müdürlükleri zaman zaman yayınladıkları genelgelerle veya karşılıklı yapılan protokollerle problemleri çözmeye çalışmışlar, ancak başarılı olamamışlardır (Ayanoğlu, 1992).

¹ 3402 sayılı Kadastro Kanunu 4.madde - Kadastro çalışma alanı sınırında orman bulunduğu takdirde; durum çalışmaya başlamadan iki ay önce OGM' ne bildirilir. Bu yerlerin orman sınırlaması ve orman sınırları dışına çıkarma işlemleri 6831 sayılı Orman Kanunu hükümleri göre orman kadastro komisyonlarınca tespit ve haritasına işaretlenerek tutanakları ile birlikte kadastro ekiplerine teslim edilir.

² Çalışma alanında orman bulunması ve 6831 sayılı Orman Kanununa göre orman kadastronun başlanılmamış olması halinde, orman kadastrusu ve bu ormanların içinde ve bitişiğinde her çeşit taşınmaz malların ormanlarla müşterek sınırlarının tayini ve tespiti kadastro ekibi tarafından yapılır. Ancak, bu çalışmalarda kadastro ekibine, Orman Genel Müdürlüğü taşra teşkilâtınca görevlendirilecek en az bir orman yüksek mühendisi veya orman mühendisi ile tarım müdürlüklerince görevlendirilecek bir ziraat yüksek mühendisi veya ziraat mühendisinin bildirimden itibaren yedi gün içerisinde iştirak ettirilmesi zorunludur.

2.2. Kadastronun Önemi

Kadastro memleketin gayrimenkul servetini hukuki durumu, miktarı, değeri ve niteliği ile belli eden bir müessese olarak büyük ölçüde önem taşır. Bu müessesenin mali, hukuki, teknik hatta politik yönden olmak üzere çeşitli fonksiyonları vardır (İnal, 1967).

Ülkemizde ormanlardan ekonomik bir şekilde yararlanmanın yanı sıra gelecek nesillere de ormanların en az bugünkü verimlilikte ve oranda aktarılmasını sağlamak ormancılık politikalarının ve ormancılık gayelerinin gerçekleştirilebilmesine bağlıdır. Bu amaçları yerine getirmek üzere düzenlenen mevzuat çerçevesinde yasalarının emrettiği şekilde ormanlardan yararlanma sağlanmalıdır. Ancak en önemli nokta, kanunların uygulanacağı, hizmetlerin yerine getirileceği, ormancılık faaliyetlerinin yapıldığı alanların sınırlarının tam olarak bilinmesi ve işaretlenmesine bağlıdır. Sınırların belirlenmesinin yanı sıra mülkiyet ayrımlarının yapılması da ormanların korunması ve işletilmesinde oldukça önemlidir.

Ormanların sınırlarının belirlenmesi yani orman kadastroso biri teknik diğeri hukuki olarak iki kısımdan oluşur. Teknik kısım arazide yapılan çalışmalar ve fiili durumu ifade eder, hukuki kısım ise planlardan oluşmaktadır. Bir arazi üzerindeki sınır ile planlar tutmazsa asıl olan planlardır.³ Bu da kadastronun hukuki yönünün yani planlarının asıl önemi taşıdığını ortaya çıkarmaktadır.

2.1. Türkiye’de Ormanların Sınırlanmasına Ait Kısa Tarihçe

Ormanların tahdidine ilişkin hükümlere memleketimiz orman mevzuatında 1870 yılından beri verildiği ve bu konuda çeşitli düzenlemeler yapıldığı halde, ciddi anlamda orman kadastroso ancak 1937 yılında 3116 sayılı yasa ile başlayabilmiştir. Bunun nedeni, genel olarak kadastronun memleketimizdeki tarihinin henüz çok yeni oluşudur (İnal, 1967).

18.2.1937 tarihinde yürürlüğe giren 3116 sayılı kanun, devlet ormanları ile umuma mahsus ormanları ve vakıf ormanlarının tahdidi hakkında düzenlemeler getirmiş, özel ormanları ise kapsam dışında bırakmıştır. Bu ormanların kadastroso 2613 sayılı Kadastro ve Tapu Tahriri Kanununa göre yapılmıştır. Ormanların sınırlarının bilinmesinin isteği 1937 yılından çok daha önceleri başlamıştır (Erkin, 1957).⁴ 3116 sayılı Kanunda Türkiye ormanlarının sınırlandırılması işlerinin 5 sene içerisinde bitirilmesi öngörülmüştür. Fakat aradan geçen uzun yıllar içerisinde mevzuatta birçok değişiklik yapılmasına rağmen orman kadastroso günümüzde halen tamamlanamamıştır. Kadastronun bitirilememesinin oldukça fazla sebebi bulunmaktadır. Ancak bu konu ayrı bir çalışma konusunu oluşturduğu için çalışmada bu konu üzerinde durulmayacaktır.

1956 yılında yürürlüğe giren 6831 sayılı Orman Kanunu 3116 sayılı kanunu yürürlükten kaldırmıştır. Yeni kanun, 3116 sayılı kanunun orman kadastroso ile ilgili maddelerini fazla değiştirmeden kabul etmiştir. Önemli değişikliklerden biri 3116 sayılı kanunda orman tahdidi ve kadastroso ayrı işlemler olarak görülürken, yeni kanunda tek bir işlem olarak ve adı “Orman Kadastroso” şeklinde benimsenmiştir.

6831 sayılı kanuna göre yapılan çalışmalar 3116 sayılı kanuna göre yapılan çalışmalara nazaran daha karmaşık bir durum arz eder. Zira kadastro komisyonları bir yerin orman olup olmadığını saptarken 4785 ve 5658 sayılı kanunlara göre de inceleme yapmak zorunda kalmışlardır (Ayanoglu, 1994).

³ 4721 sayılı Medeni Kanun madde 719 – taşınmazın sınırları, tapu planları ve arz üzerindeki sınır işaretleri ile belirlenir. Tapu planları ile arz üzerindeki işaretler birbirini tutmazsa, asıl olan plandaki sınırdır.

⁴ Detaylı bilgi için bkn. Erkin, K. 1957, Türkiye’de Orman Tahdit Problemi.

3. Genel Kadastro - Orman Kadastro İlişkileri

Geçmişten günümüze kadar orman kadastro ile genel kadastro arasında çözümlenemeyen bir sorun vardır ki oda, farklı zamanlarda aynı taşınmaz üzerinde hem orman kadastro komisyonları tarafından hem de genel kadastro ekipleri tarafından sınırlandırma yapılması ile koordineli çalışamayan iki komisyonun birbirlerinin yaptığı sınırlamaya itiraz etmeleri ve neticesinde taşınmazların sınırlarının kesinleşemeyerek tapuya tescil edilememesidir. Bu sorun 1937 yılında çıkarılan 3116 sayılı Orman Kanunu ile orman kadastro çalışmalarının başlaması ile ortaya çıkmıştır. Orman kadastro ile genel kadastro komisyonlarının yaptıkları işlemler sonucunda yaşanan sorunlar yıllarca çözümlenememiş, dahası taşınmazların gerek tapu iptali isteği gerekse kadastro tespitine itiraz edilmesi ile kadastro mahkemelerinde sayısı on binleri aşan davalar açılarak taşınmazların tescil edilmeleri geciktirilmiştir. Kadastro mahkemelerinden ve diğer mahkemelerden Yargıtay'a gelen dosya sayısının 200.000'e ulaşmış olması, bugünkü kadastro nun bu sorunları çözüme konusunda ne kadar uzak olduğunu ortaya koymaktadır⁵.

Orman kadastro ile genel kadastro arasında yaşanan uyumsuzluğun yarattığı farklı birkaç sorun vardır. Bildirinin devamında öncelikle bu farklı sorunlar ortaya konularak geçmişten günümüze bu sorunların nasıl aşılmaya çalışıldığı, ne kadar başarılı olunduğu ve son durumun ne olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

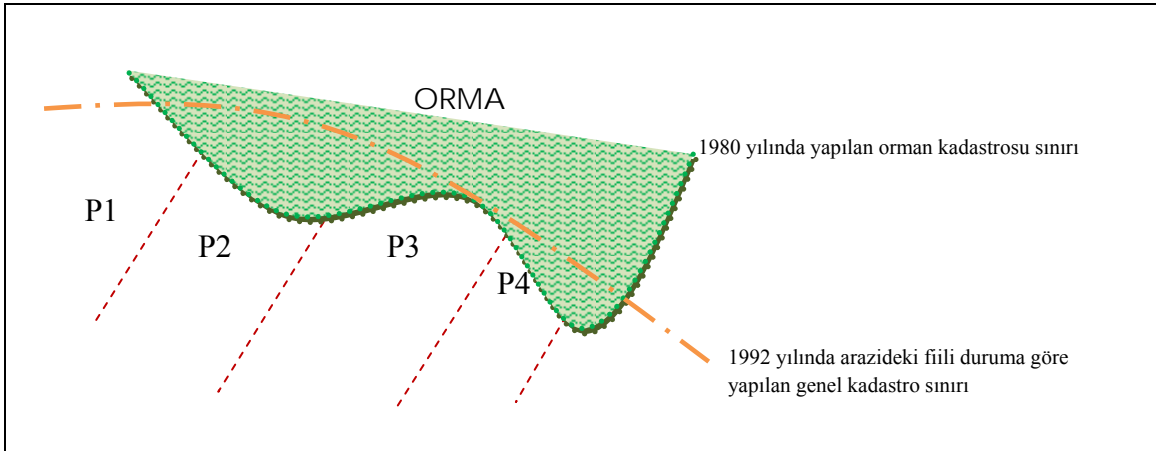
Birinci Durum:

Bu çalışmada, bir ormanın sınırlarının önce orman kadastro komisyonları tarafından, daha sonra aynı ormanın bitişiğindeki taşınmazlar ile müşterek sınırlarının genel kadastro ekipleri tarafından belirlenmesi ile ortaya çıkan sorunlar birinci durum olarak nitelendirilmiştir. Böyle durumlarda bazen genel kadastro ekipleri çeşitli nedenlerle orman kadastro komisyonunun yaptığı kadastro nun sınırlarını arazide doğru aplike edemezler ve yanlışlığı fark eden devlet orman işletmeleri genel kadastro ekiplerinin yaptığı tespitlere itiraz eder. Dolayısıyla yıllar süren davalar kadastro nun tamamlanamayarak tescil edilememesini doğurmaktadır.

Bu durumu aşağıdaki Şekil 1 üzerinde inceleyelim; örnek olayda 1980 yılında orman kadastro komisyonlarının sınırlarını belirlediği ormanın, bitişiğindeki parsellerin sınırlarını belli etmek amacıyla 1992 yılında genel kadastro ekipleri sınırlama yapmıştır. Genel kadastro ekipleri ormana bitişik arazilerin tespitini yaparken dikkat etmeleri gereken en önemli nokta orada daha önce orman kadastro sununun yapılıp yapılmadığıdır. Eğer yapılmış ise, genel kadastro ekipleri bu sınırlara aynen uymak zorundadır⁶. Bu konu "Taşınmaz Malların Sınırlandırma, Tespit ve Kontrol İşleri Hakkındaki Yönetmelik"te açıkça düzenlenmiştir. Ormanın, bitişiğinde bulunan gerçek veya tüzel kişilere ait taşınmazlarla olan müşterek sınırının tespitinde kesinleşmiş orman haritalarındaki sınırlar esas alınır. Orman kadastro su kesinleşmiş ormanlar ile 6831 sayılı Orman Kanununun 2. maddesinin birinci fıkrasının (A) veya (B) bendi uyarınca Hazine adına orman sınırı dışına çıkarma işlemi kesinleşmiş alanlar için kadastro tutanağı tanzim edilmeyeceğinden, bu sınırlar içerisindeki mülkiyet iddiaları dikkate alınmaz. Bu durumda genel kadastro ekiplerinin ilk yapması gereken ilgili orman işletme müdürlüğünden (eğer orman kadastro su yapılmışsa) daha önce yapılan orman kadastro sunun harita ve tutanaklarını istemektir. Bununla birlikte orman işletme müdürlüğünün görevlendireceği bir orman mühendisi veya teknikeri ile harita ve tutanaklardaki sınırların arazi üzerinde gösterilmesi de sağlanabilir.

⁵ 5304 sayılı kanunun çıkış aşamasındaki meclis tutanaklarından alınan değer.

⁶ 3402 sayılı Kadastro Kanunu madde 4/6 "Orman kadastro su kesinleşmiş yerlerde bu sınırlara aynen uyulur"

Şekil 1. Orman Kadastrosunun daha önceki yıllarda yapıldığı bir durum

Ancak, orman kadastro komisyonlarının kadastro tespitinde çizdiği harita üzerindeki orman sınırlarının arazi üzerinde bulunması oldukça zordur. Çünkü eski tarihte orman kadastrosu yapılmış alanlarda orman sınır noktalarının bulunması çoğunlukla mümkün olamamaktadır. Yapılan çalışmalar çoğunlukla aletle ölçüme ve memleket nirengi ağına bağlı olmadığından kaybolan sınır noktalarının yerinin tespiti güçleşmektedir. Çalışma yapılan birçok yerde orman kadastro komisyonları tarafından belirlenen orman sınır noktalarının kalıcı olarak inşa edilmemesi nedeniyle kısa süre içerisinde kaybolduğu ya da yöre halkı tarafından özellikle ortadan kaldırıldığı görülmektedir (Ayaz, 1999). Ormanın dış sınırına ait noktaların zeminde ölçülerek koordinatlandırılmaması nedeni ile ayrıca zeminde de çoğu zaman gerçekten işaretlenmemiş olması sonucu orman sınır noktalarına ait tesisler bulunamamaktadır (Yüksel, 2002). Böyle durumlarda orman işletmesinin görevlendirdiği kişi eldeki harita ve tutanaklar ile orman tespitini yapmakta yetersiz kalarak, arazideki fiili duruma göre orman sınırını belirleyebilir. Ülkemizde orman sınırı yakınlarında bulunan tarlaların zamanla orman içlerine doğru genişletildiği gerçeği göz önüne alınırsa, aslında fiili durumun gerçek orman sınırını yansıtmadığını her koşulda ispat edilebilir.

Bu konuda genel kadastro ekipleri ile yapılan görüşmelerde, kadastrosu veya tahdidi yapılan orman sınırlarının gösterilmesi orman işletmelerinden istenildiğinde, bu sınırların ya hiç göstermediği veya çok kaba olarak gösterildiği dolayısıyla her iki durumda da genel kadastro ekiplerinin güç durumda kaldığı ve işlerinin aksadığı belirtilmiştir (Tokmanoğlu, 1980).

Bunun dışında orman işletme müdürlüğünün görevlendirdiği kişinin orman vasfını tayin etmekte ne kadar bilgili ve deneyimli olduğu da önemlidir. Görevli kişi tecrübesiz olabilir ya da bir fiil yaşadığı ortamdaki insanların baskısı altında kalarak yanlış değerlendirmeler yapabilir ve sonuçta da orman sınırını yanlış göstererek genel kadastrosunun belirleyeceği ve tapu vereceği parsellerin orman içerisinde kalmasına neden olabilir.

Yukarıda açıklanan sebeplerle genel kadastro komisyonlarının yapmış olduğu hatalı sınırlamalara karşı devlet orman işletmeleri süresi içerisinde itiraz edebilmektedirler. Bu süre Kadastro Kanununda 30 gün olarak belirlenmiştir. 30 günün sonrasında genel kadastro ekiplerinin yapmış oldukları sınırlamalar kesinleşir ve sürecin devamında şahıslara tapuları verilir. Bu süreyi kaçıran orman işletmeleri bundan sonra tapu iptali davası açmak zorunda kalır. Bu süre içerisinde şahıslara verilen tapular mirasçılara geçmiş ya da el değiştirmiş olabilir. Eğer açılan tapu iptal davasını orman işletmesi kazanırsa 3. şahıslar zarara uğrar, devletin vermiş olduğu tapuya güven ilkesine güveni kalmaz ve hatta devletten zararının tazminini dahi isteyebilir.

Bu gibi sorunlardan ve sorumluluklardan kaçınmak amacıyla devlet orman işletmeleri, genel kadastro komisyonlarının yapmış oldukları bütün sınırlamalara karşı 30 günlük tespite itiraz süresi içerisinde itiraz etmektedirler. Sonuçta da uzun süren mahkeme aşaması ile sınırlar bir türlü belirlenememekte ve sınırlar tescil edilememektedir.

Birinci duruma ek olarak; eğer bir orman alanında orman sınırlaması işlemleri orman kadastro komisyonları tarafından başlatılmış ancak henüz tamamlanamamışsa aynı yere genel kadastro ekiplerinin gelmesi durumunda ortaya çıkabilir. Bu durum 5304 sayılı Kanun ile 3402 sayılı kanuna eklenen geçici 7. maddeye göre; “Bu Yasaya göre yapılacak çalışmalardan önce 6831 sayılı Orman Yasasına göre başlanılan orman kadastrosu, orman kadastro komisyonlarınca sonuçlandırılır” şeklinde düzenlenmiştir.

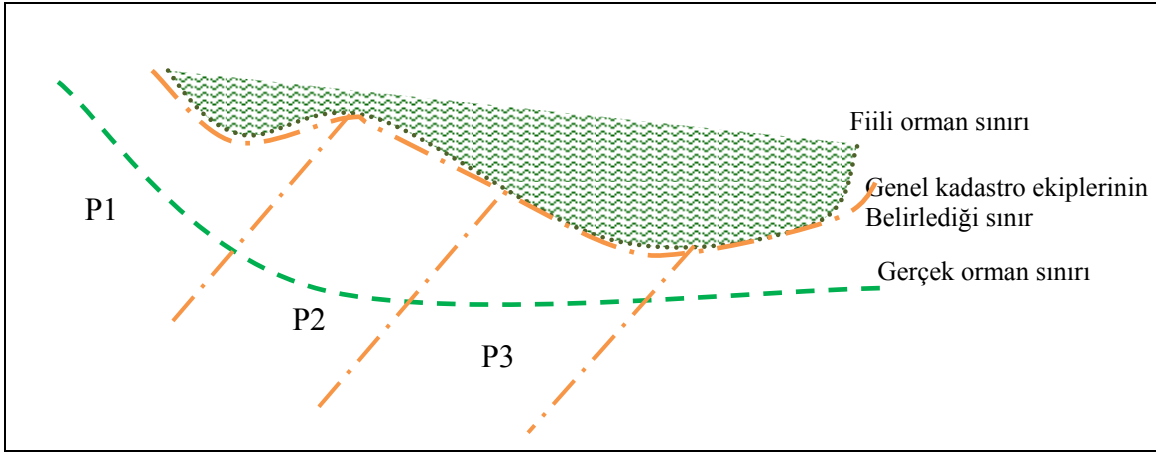
Ancak, bu durum yeni hazırlanan “Tapu Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısında” değiştirilmek istenmektedir. İlgili tasarının 10.maddesine göre 3402 sayılı Kanunun geçici 7. maddesi şu şekilde değiştirilmektedir: “Geçici Madde 7- Bu Kanuna göre yapılacak çalışmalardan önce 6831 sayılı Orman Kanununa göre başlanan orman kadastrosu, bu Kanunun 4 üncü maddesine göre sonuçlandırılır.” Yapılmak istenen bu değişikliğin asıl amacı, ülkemiz kadastrusunun bir an önce tamamlanması isteğidir. Ancak bu değişiklik ile biraz sonra anlatılacak olan ikinci durumda yaşanan sıkıntılar ortak hale dönüşmektedir. Bu konuda eğer genel kadastro ekipleri ile orman kadastro komisyonlarının koordineli çalıştırılması sağlanabilirse her iki kurum açısından da sorunların daha kolay aşılması mümkün olabilmektedir.

İkinci Durum:

Genel kadastro ekiplerinin çalışma alanlarında henüz orman kadastrusunun yapılmamış olduğu bir yere rastlanması durumunda 1987 yılında çıkarılan 3402 sayılı Kadastro Kanununun değişikliğe uğramadan önceki 4.maddesine göre orman sınırlarının iki ay içinde belirlenememesi durumunda genel kadastro çalışmalarının bu kanuna göre tamamlanması ön görülmüştür. Şöyle ki; kadastro çalışma alanı sınırında orman bulunduğu takdirde, durum çalışmaya başlamadan 2 ay önce OGM’ye bildirilir. Bu yerlerin orman sınırlaması ve orman sınırları dışına çıkarma işlemleri 6831 sayılı Orman Kanunu hükümlerine göre orman kadastro komisyonlarınca tespit edilir ve haritasına işaretlenerek tutanakları ile birlikte kadastro ekiplerine teslim edilir. İki ay içerisinde orman kadastro komisyonlarınca orman sınırlarının belirlenmemesi halinde kadastro çalışma alanı sınırları kadastro ekiplerince belirlenir ve çalışmalar bu kanun hükümlerine göre yürütülürdü.

Şekil 2’de ormana bitişik taşınmazların sınırlaması yapılırken genellikle fiili orman sınırının dikkate alındığı dolayısıyla gerçek orman sınırı içinde kalan yerlerin parsel niteliği ile şahıslar adına tespit ve tescil edildiği görülmektedir. Nitekim kadastro ekiplerince yapılan bu çalışmalara orman idaresinin oldukça fazla itirazı olmakta ve de daha sonra yapılan orman kadastrusunda daha önce tapulanmış taşınmazlar zorunlu olarak orman sınırları içine alınmakta idi (Koçak, 2005). Yaşanan bu sıkıntıların aşılması amacıyla her iki kadastronun tek elden yapılması görüşü ortaya atılmış ve bu durum 2005 yılında 5304 sayılı kanunla sağlanmıştır. Literatürde kimilerine göre genel kadastro ile orman kadastrusunun tek elden yapılması olumlu bir başlangıç olarak tanımlanmışken kimilerine göre yapılan bu düzenleme ile sorunların daha da karmaşık hale gelmesi kaçınılmaz olacaktır.

Mevcut düzenlemeye göre genel kadastro ekipleri çalışma alanında orman sınırına rastladıklarında eğer burada daha önce orman kadastrosu yapılmamışsa bu sınırların tayin ve tespiti bu kadastro ekibi tarafından yapılır. Ancak bu çalışmalarda orman sınırları belirlenirken orman bölge müdürlüğünden en az bir orman yüksek mühendisi veya orman mühendisi, tarım müdürlüğünden ise bir adet ziraat yüksek mühendisi veya ziraat mühendisinin kadastro ekibine iştiraki zorunludur.

Şekil 2: Genel kadastro ekiplerinin orman kadastrosu henüz yapılmamış bir yerde çalışma yapması durumu

Her ne kadar genel kadastro ekiplerine orman kadastrosu yapma yetkisi verilmiş olsa da kadastro ekiplerinde görev yapan elemanlar orman ve ziraat konularında teknik bilgiye sahip değildirler. Bu konular orman mühendisliği ve ziraat mühendisliği uzmanlık alanlarına girmektedir. Buna karşılık da TKGM bünyesinde bu formasyona sahip mühendisler bulunmamaktadır (Koçak, 2005). Orman vasfının belirlenmesi özel ihtisas gerektirir. Tapu kadastro ekiplerinin bu yönde eğitilmiş olmadıkları açıktır. Ayrıca orman alanlarının belirlenmesi, eski tarihli orman yasaları, hava fotoğrafları, memleket haritaları, gibi birçok bilgi ve belgelerin incelenmesini de gerektirmektedir. Tapu kadastro komisyonları bu çalışmalarını da yapacak durumda değildir (Ayaz, 1999). Bu nedenle kadastro ekiplerine orman mühendisi ve ziraat mühendislerinin katılması yasa zorunluluğu olarak yer almıştır.

Kanunda zorunluluk olmasına rağmen kimi zamanlarda genel kadastro ekibine orman mühendisi veya ziraat mühendisinin katılmaması veya bu konulardan anlamayan tecrübesiz kişilerin katılması söz konusu olabilmektedir. Böyle durumlarda genel kadastro ekiplerinin işleri aksamakta sınırlamaları tamamlayamamaktadırlar. Kadastro ekiplerinin orman sınırını, orman işletmelerinden aldıkları belgelerle arazide belirledikten sonra, çalışmaya katılmamış orman veya ziraat mühendisi tarafından da zeminde yapılacak kontrol sonrası gerekli belgelerin imzalanması şeklinde bir uygulama önerilmiştir (Koçak, 2005). Ancak böyle bir uygulama bir önceki durumda anlatıldığı üzere görevli kişinin tecrübesizliği, baskı altında olması nedenleri ile doğru sonuçlar ortaya çıkarmayabilir.

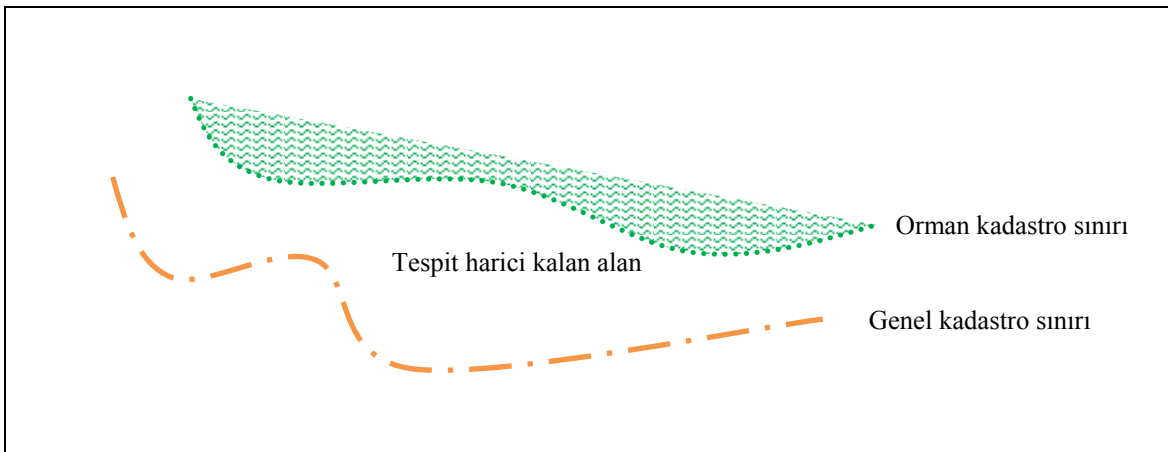
Diğer yandan orman mühendisi veya ziraat mühendisi yeteri kadar deneyimli olsa ve orman sınırını doğru gösterse bile genel kadastro ekiplerinin oy çokluğu ile karar alması bazı sorunlara neden olabilir. Şöyle ki; orman mühendisinin ve ziraat mühendisinin bir yerin orman olduğu konusunda ısrarlı olmalarına rağmen kadastro müdürlüğünden katılan üç kişinin, kadastrosu yapılan yerin orman olmadığına dair görüş bildirmesi yanlış sınırlama yapılmasına neden olabilir. Bir yerin orman olup olmadığı belirlenirken orman mühendisleri ve ziraat mühendislerinin bilgileri oldukça değerli ve önemlidir.

Yukarıda anlatılan durumların sonucunda ormanların tapuya tescilinde gecikmeler ve sorunlar yaşanması kaçınılmazdır. Ormanların korunması hakkında hazırlanan Sayıştay raporunda, tapu tescilinde yaşanan sorunların orman kadastro çalışmalarındaki eksikliklerin yanı sıra tapu ve kadastro genel müdürlüğünün tescil mevzuatındaki farklılıktan kaynaklandığı da belirtilmiştir. Bir kısım haritaların teknik açıdan harita değeri taşımayıp kroki mahiyetinde olması, hava fotoğrafı ile çalışılan dönemlerde hazırlanan haritalarda koordinatların belli olmaması, yersel metotla çalışılan 1983 yılı sonrasında ise yeterli eğitim alınmaması nedeniyle bazı komisyonların bu çalışmalarını sağlıklı bir şekilde yapamaması, özetle orman kadastro

haritalarının teknik esaslara uygun olmaması nedeni ile tapu tescili yapılamamaktadır (Sayıştay Raporu, 2004).

Üçüncü Durum:

Birbirleri ile koordineli çalışmayan iki komisyon arasında meydana gelen diğer bir durumu Şekil 3 ile açıklamaya çalışırsak; ormanla müşterek sınırı olan bir arazide belirlenen kadastro sınırı ile orman kadastro sınırı arasında, tespit harici yerler bırakılmış olabilir. Tespit harici bırakılan yerleri uzun zamandır kullanan zilyetleri bu yerlerin kendi adlarına tapuya tescil edilmesini isteyebilir. Örneğin, 1980 yılında genel kadastradan sonra 1990 yılında orman kadastrosu geçmiş olsun ve arada şekil 3 deki gibi tampon bir bölge kalmış olsun. Bu bölgede kalan taşınmazda bir şahsın 20 yıldan fazla bir süreyle zilyet olduğu varsayıldığında, 2006 yılında ek kadastro yapılması sırasında tampon bölgedeki taşınmazın şahıs adına tescil edilip edilemeyeceği Yargıtay'ın farklı dairelerinde farklı şekillerde yorumlanmıştır. Buna göre, 20.Hukuk dairesi, 20 yıldan fazla zilyet olan şahıs adına tescil yapılabilir derken, 7.Hukuk dairesi orman kadastrosundan sonra 20 yıllık süre dolmamış olduğundan tespitin yapılamayacağı kanaatindedir (Koçak, 2005). Durumu kendi açımızdan incelediğimizde Yargıtay 20. Hukuk dairesinin vermiş olduğu kararın uygun olduğu düşüncesi ağır basmaktadır. Nitekim önce orman kadastro komisyonu gelmiş ve orman sınırını belirlemiştir. Sınır dışında kalan yerlerin ormanla bir ilişkisi olmadığı için orman kadastrusunun kesinleşme tarihinin zilyetlik süresinin başlangıcı için kullanılması doğru olmamaktadır.

Şekil 3. Her iki kadastro komisyonunun da tespit harici bıraktığı alanlar.

4. Sonuçlar

Orman kadastrosu ile genel kadastronun çalışma alanlarının birleştiği yerlerde çalışma yöntemleri ve mevzuat farklılıklarından kaynaklanan sorunların çıkması kaçınılmazdır. Yukarıda açıklanmaya çalışılan bu sorunların aşılabilmesi için çeşitli zamanlarda gerek orman mevzuatı gerekse kadastro mevzuatında düzenlemelere gidilmiştir. Ancak bu düzenlemeler beklenildiği gelişmeleri yerine getirememiş hatta çalışmaların daha da karmaşık hale gelmesine neden olmuştur. Mevzuatın yenilenmesi, güncellenmesi elbette ki gereklidir, ancak güncelleme yapılırken konu ile ilgili amacın aşılması gereklidir. Aksi takdirde orman alanlarının sınırlandırılması gibi önemli bir işin uzman kişiler tarafından yapılmaması gibi sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

3402 sayılı Kadastron Kanunu genel kanun niteliğinde olup, 6831 sayılı Orman Kanunu özel kanun niteliğindedir. Her hangi bir olay karşısında mevzuat incelemesi yapılırken öncelikle özel yasaya bakılır, eğer özel yasada konu hakkında bir düzenleme yoksa genel yasaya bakılır. Bu

durumda, orman kadastro yapılırken öncelik orman kanunundadır. Orman kanununda konu ile ilgili bir düzenleme yok ise Kadastro Kanunundaki ilgili maddeler uygulanmalıdır.

Uzun yıllar orman kadastrounun tamamlanmaya çalışılması ve hazırlanan orman tahdit haritalarının tapuya tescil edilememesinin sebebi olarak görülen en büyük eksiklik, orman alanlarının sınırlarının kesinleşmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu sorunun aşılması amacıyla 2005 yılında mevzuatta yeni düzenlemeler yapılmış ve kadastro komisyonlarına henüz orman kadastro yapılmamış olan alanlarda bir nevi orman kadastro yapma yetkisi verilmiştir. Orman alanlarının belirlenmesi sırasında kadastro komisyonlarının bünyesine, orman vasfını belirleyecek bir orman mühendisi ve ziraat alanlarını belirleyecek bir ziraat mühendisi katılmaktadır. Zira komisyon bünyesine katılacak olan bir orman mühendisi ve ziraat mühendisinin de tek başına ne kadar sağlıklı karar vereceği ve verdiği karara diğer komisyon üyelerinin katılımlarını sağlamasında ne kadar başarılı olabileceği tartışma konusudur.

5304 sayılı kanunun yasalaşma aşamasındaki meclis tutanakları incelendiğinde, genel kadastro ekibine katılacak olan orman mühendisinin deneyimli olması ve bunun kanunda yer alması istenmiştir. Kanun tasarısındaki “OGM taşra teşkilatında görevlendirilecek” ibaresinden sonra gelmek üzere “orman kadastrounda deneyimi olan” ibaresinin eklenmesi teklif edilmiş ancak kabul edilememiştir. Aslında kadastro çalışmalarına deneyimli bir elemanın katılması orman sınırının doğru aplike edilmesi ve belirlenmesinde oldukça önemli bir husustur, maalesef bu önemli değişiklik henüz yasalaşma aşamasında red edilmiştir.

Ayrıca genellikle kadastro komisyonunda görevlendirilen orman mühendislerinin komisyonda aldıkları vasıf tayini görevi yanında asli görev ve sorumluluklarının devam etmesinden ötürü konu ile yeterince ilgilenememelerine de yol açmaktadır.

Orman kadastro komisyonları ile genel kadastro ekiplerinin daha uyumlu çalışması ve birbirlerinin çalışma alanları hakkında daha ayrıntılı bilgi sahibi olabilmeleri amacıyla çeşitli eğitim seminerleri düzenlenerek komisyon üyelerinin bu seminerlere katılmaları sağlanmalıdır. Ayrıca OGM ile yapılan fiili görüşmelerde yapılan yeni düzenlemeler ile mevcut orman kadastro komisyonlarının çalışma alanlarını genel kadastro ekiplerinin çalışma alanlarına kaydırarak her iki komisyonun ortak çalışmasını sağlamaya çalışıldığı öğrenilmiştir. Bu durum henüz uygulanmamış hali ile olumlu görülmekte iken, fiili olarak çalışmaya başladıktan sonra ne derece başarılı olduğu konusunda bir sonuca varılabilecektir. Ancak bu durumun, orman kadastrounun harita yapma konusundaki eksikliğini genel kadastrounun tamamlaması, genel kadastrounun da orman vasfının tayininde yaşadığı eksikliği orman kadastro üyeleri ile tamamlamasını sağlaması açısından olumlu bir gelişme olduğu söylenebilir.

Kaynaklar

- Ayanoğlu, S. 1992.** Genel Kadastro Orman Kadastro İlişkileri Üzerine İncelemeler, İ.Ü. Orman Fak. Dergisi Seri B, Cilt 42, Sayı 3-4.
- Ayanoğlu, S. 1994.** Türk Hukukunda Orman Kadastro, İ.Ü. Orman Fak. Dergisi Seri B, Cilt 44, Sayı 1-2.
- Erkin, K. 1957.** Türkiye’de Orman Tahdit Problemi.
- İnal, S. 1967.** Türkiye’de Ormanların Tahdit ve Kadastro Problemi. OGM Yayınları Sıra No: 469, Seri No:25.
- Ayaz, H. Acar, H. 1999.** Orman Kadastro ile Tapu Kadastro Çalışmalarının Uyumunda Karşılaşılan Teknik Hukuki Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Doğu Karadeniz Bölgesinde Kadastro ve Mülkiyet Sorunları Sempozyumu, KTÜ. Trabzon.

- Tokmanoğlu, T. 1980.** Orman Kadastrosu ile Genel Kadastronun İlişkileri. İ.Ü. Orman Fak. Dergisi Seri B, Cilt 30, Sayı 1, 1980.
- Yüksel, T. 2002.** Orman ve Kadastro Paneli, TMMOB HKMO – 27.Nisan 2002, Kastamonu.
- Aras, C. 2002.** Açıklamalı – İçtihatlı Orman Kanunu. Adil Yayınevi.
- Sayıştay Raporu, 2004.**
- Koçak, H. 2005.** Orman Kadastro Uygulaması. Ankara.

TÜRKİYE'DEKİ MANTAR MEŞESİ (*QUERCUS SUBER L.*)'NİN EKONOMİK ÖNEMİNİN ARAŞTIRILMASI

H. Melda ÖZSÜT

Orm. Yük. Müh., İÜ Orman Fakültesi, Orm. Müh.Böl., Ormanlık Ekonomisi Anabilim Dalı, İSTANBUL,
E-Posta:meldaoszt5@gmail.com

Özet

Bu çalışmada mantar meşesinin ekonomik önemi araştırılmıştır. Burada önce mantar meşesiyle ilgili genel bilgiler, mantar meşesinin dünyadaki yayılış alanları ve doğal olarak yetiştiği ülkelerin ekonomilerine olan katkısı, Türkiye'de bugüne kadar yapılan mantar meşesi yetiştirme çalışmaları ve Türkiye'deki mantar meşesi ekonomisi üzerinde durulmuştur. Ardından kuramsal bir senaryo hazırlanmıştır. Bu senaryoda ülkemizde mantar meşesi için uygun yetiştirme ortamına sahip alanlarda bir mantar meşesi ağaçlandırmasının gelir ve giderleri hesap edilmeye çalışılmıştır. Bunun için ise 4x4m, 5x5m, 8x4 ve 6x6m mesafe ve aralıklarda, işgücü, makine ve işgücüne göre 8 seçenek oluşturulmuş, bu seçeneklerin karlılıkları hesaplanmıştır. Sonuç olarak 5x5m, makine-işgücü seçeneği ve 8x4m, makine-işgücü seçeneği %11,19 ile en yüksek iç karlılık oranını (İKO) vermiştir.

Anahtar Kelimeler : Mantar Meşesi, mantar endüstrisi, iç karlılık oranı (İKO)

The Research of The Economic Importance of Cork Oak (*Quercus suber L.*) in Turkey

Abstract

In this study, the economic importance of the cork oak was researched. The study's emphasis was on the general information of the cork oak, the natural range of cork oak in the world, its contribution to the economies of countries where cork oak grows, the history of cork oak plantation projects in Turkey and the economic infrastructure of cork oak in Turkey. After research of subjects mentioned previously, a theoretical scenario was prepared for this study. Income and expenditure account of afforestation was calculated for the proper areas where cork oak can be grown in Turkey. In the research, 8 options concerning to labor force, mechanization-labor force and the spacings 4x4m, 5x5m, 8x4m and 6x6m were formed to calculate their profits. Consequently, the option of the spacings 5x5m, mechanization-labor force and 8x4m, mechanization-labor force gave the highest internal rate of return (IRR) with %11,19.

Keywords: Cork Oak, cork industry, internal rate of return (IRR)

1. Giriş

Mantar meşesi (*Quercus suber L.*), kabuğu çok değerli olan ve yetiştirildiği ülkelerin ekonomisine çok büyük katkısı olan bir meşe türüdür. Mantar meşesinin kabuğu, başta içki sanayiinde şişe tıpası olmak üzere, ilaç, ayakkabı ve motor sanayileri gibi çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Conta yapımı, yer döşemeleri, ısı ve ses izolasyonlarında mantar meşesinin kabuğundan yararlanılmaktadır.

Mantar meşesinin kabuğundan elde edilen çeşitli mantar ürünleri içerisinde tıplar mantar endüstrisinde çok önemli bir yere sahiptir ve en yüksek katma değeri yaratmaktadır. Çünkü mantar tıpa üretimine kadar bir çok aşama söz konusudur. Bu aşamalar ağacın yetiştirilmesinden başlar, kabuğunun hasat edilmesi ve hasat edilen kabukların tıpa üretimi ve diğer ürünlerin üretimiyle sona erer. Dolayısıyla bu aşamalarda hem katma değer hem de istihdam yaratılır. Böylelikle hem ağacın yetiştirilmesi ve mantar hasadı sırasında kırsal kesime istihdam sağlanmış olunur, hem de tıpa üretimi aşamalarında mantar endüstrisi istihdam sağlamış olur.

Mantar meşesi ağaçlandırmaları geniş dikim aralıklarıyla yapılır. Bu yüzden ağaçların altı tarım ve hayvancılığın yapılmasına da olanak sağlar. Böylelikle de kırsal kesim tarım, hayvancılık ve ormancılıktan sağladığı gelirlerin yanısıra ekonomik ömrünü dolduran ağaçların kesilmesiyle ya da aralama kesimleriyle elde edilen yakacak odundan ve de palamutlardan da gelir sağlamaktadır.

Mantar, ekonomik öneminin yanısıra yenilenebilen, ayrışabilen ve yeniden değerlendirilebilen bir hammadde olması açısından da önemlidir. Ayrıca mantar hasadı sırasında ağacın kesilmemesi ve hasattan sonra ağaçların ölmemesi mantar hasadını çevre dostu bir süreç yapmaktadır. Ayrıca mantar meşesinin kabuğu yangına karşı çok dirençli olduğundan yangına hasas bölgelerde bu türle ağaçlandırma önerilmektedir.

Araştırmanın amacı, yurdumuzda, mantar meşesinin ekonomik yönden araştırılmasıdır. Ancak elde edilen veriler sadece mikro ekonomik ölçekte üretim karlılığının analizine olanak sağlamıştır. Bunun için ise ağaçlandırmada farklı üretim teknolojilerine ve farklı dikim aralıklarına göre 8 seçenek geliştirilmiş, her seçenek için ayrı ayrı gider ve gelir hesabı yapılarak her seçenek için ayrı ayrı İç Karlılık Oranları bulunmuştur.

Bu tür bir çalışmada gelir-gider hesaplarının yapılabilmesi için hasılat verilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Oysa mantar meşesi ülkemizde doğal olarak yetişmediğinden herhangi bir mantar meşesi ormanı ya da meşçeresi mevcut değildir. Ayrıca yapay yolla kurulmuş ve ürün elde etme yaşına gelmiş mantar meşesi meşçeresi de bulunmamaktadır. Bu nedenlerden dolayı Portekiz’de orta bonittete bir meşçerede yapılan araştırmalar sonucu elde edilen kabuk hasılları bu çalışmaya veri oluşturmuştur. Ek olarak hesaplamalar sırasında veri yetersizliğinden dolayı bazı varsayımlar yapılmıştır.

2. Mantarın Tanıtımı

Mantar, Batı Akdeniz Havzası’nın karakteristik ağacı olan Mantar Meşesi (*Quercus suber* L.)’nin dış kabuğuna verilen addır. Yenilenebilen ve tekrar kullanılabilen bir hammadde olan mantarın dünya endüstrisinde birçok kullanım yeri vardır (Amorim*, 2007). Mantar meşesinin doğal yayılış gösterdiği ülkeler ise İspanya, Portekiz, İtalya, Fas, Cezayir, Tunus ve Fransa’dır (Alpacar, 1973).

Mantarın öneminin dünya tarafından tanınması mantar meşesi için yeni bir dönem başlatmıştır. Çünkü mantar tıplar, şarabın çok uzun süreler depolanabileceği ve uzak mesafelere taşınabileceği anlamına gelmekteydi. Bütün bunlar ise şarap endüstrisinin, başka bir yolla mümkün olmayacak gelişimine yol açmıştır (Varela, 1999).

Mantar meşesi ağacının kabuğunun elastikiyeti, izolasyon kapasitesi, hafifliği, dayanıklılığı ve sıvı geçirmezliği, onu şişe tıpası ve şarap şişesi tıpacı olarak ideal bir madde haline getirmektedir (WWF, 2006).

Mantar endüstrisinin ürettiği çeşitli ürünler içerisinde çok önemli bir yere sahip olan mantar tıplar, her yıl 15 milyardan fazla sayıda üretilmekte ve şarap şişelerine tıkaç olarak tüm dünyaya satılmaktadır (WWF, 2006).

Mantar tıpa elde etmek için önce ağacın kabuğu soyulmaktadır. Elde edilen mantar plakalar ise çeşitli işlemlerden geçirilerek mantar tıpa elde edilmektedir.

Mantar tıpa üretiminin yanında, tıpa üretiminden arta kalan boş tabii mantar kovanları ve parçalarının istenilen ölçülerde kırılarak granül hale dönüştürülmesi ve bu granüllerin yapıştırıcı veya yapıştırıcısız üretim süreciyle bloklar haline dönüştürülmesiyle elde edilen

* Amorim, Portekiz’de mantar ürünleri imalatını gerçekleştiren bir aile şirketi.

aglomera mantarlardan ise ayakkabı sanayinde, hediyelik eşya yapımında, conta sanayinde, inşaat sanayinde ve izolasyon levhaları v.b. yapımında faydalanılmaktadır.

İlk kabuk hasadı sonucu elde edilen mantara virgin mantar (bakir mantar ya da ilk sayma mantarı) denilmektedir. Tıpa üretimi için yeterli kalitede değildir. 9 yıl sonra ikinci hasat sonucu elde edilen mantar secondary mantardır (ikincil mantar ya da ikinci sayma mantarı). Daha düzgün yapısı vardır fakat tıpa üretimi için yeterli kalitede değildir. Üçüncü ve daha sonraki hasatlar sonucu elde edilen mantar ise reproduction mantardır (üreme mantarı ya da periyodik sayma mantarı). Üreme mantarı tıpa üretimi için uygun kaliteli olan mantardır. (Apcor^{*}, 2007).

Şekil 1. Virgin, secondary ve amadia mantarın kabuktaki görünümleri (Amorim, 2002)

3. Türkiye’de Mantar Meşesi Yetiştirme Çalışmaları

Mantar meşesi, ülkemizde doğal olarak yetişen bir tür değildir. Fakat, bu ağacın bir çok endüstri koluna olan katkıları, iş ve katma değer yaratması, ülkemizde de mantar meşesinin sosyo-ekonomik öneminin fark edilmesine neden olmuş, Akdeniz ikliminin tipik ağacı olması ve yurdumuzun da batı ve güney bölgelerinde tipik Akdeniz ikliminin görülmesi, bu ağacın buralarda da yetiştirilebileceği düşüncesini doğurmuş ve yurdumuzda da yetiştirme çalışmalarına başlanmıştır.

Mantar meşesinin yurdumuzda yetiştirilmesi amacıyla yapılan ilk bilimsel çalışmaya 1954 yılında Prof. Dr. Hayrettin KAYACIK tarafından, Belgrad Ormanı ve İ.Ü. Orman Fakültesi tatbikat sahasına Fas orijinli tohumlardan yetiştirilen fidanların dikilmesi ile başlanmıştır (Kayacık ve Eliçin, 1965). Daha sonraki yıllarda ise mantar meşesi yetiştirme çalışmaları Ormancılık Araştırma Enstitüleri tarafından sürdürülmüştür (Gül Baba ve ark.; 1995).

1969 yılından itibaren ise İzmir Torbalı Orman Fidanlığında, Ege Bölgesi Kavakçılık Araştırma İstasyonu (Torbalı), mantar meşesi yetiştirme çalışmalarına girmiştir. Çeşitli orijinlerden sağlanan tohumlarla fidanlık alanı içinde her türlü bakım çalışmaları yapılarak 1975 yılından itibaren dikimler yapılmıştır (Cengiz, 1987).

* Apcor (Portuguese Cork Association) Portekiz Mantar Şirketi’nin kısaltmasıdır. Apcor tüm Portekiz mantar üretiminin %80’ini ve tüm mantar ihracatının %85’ini yapmaktadır.

Bütün bu yetiştirme çalışmalarının yanında Doğu Akdeniz Bölgesi ile Batı Akdeniz (Antalya) Bölgesinde de mantar meşesi yetiştirme çalışmaları sözkonusu olmuştur.

Her iki bölgedeki ağaçlandırma çalışmalarına bakıldığında ise, Batı Akdeniz Bölgesi'nde bazı başarılı ağaçlandırmaların olduğu, buna karşılık Doğu Akdeniz Bölgesi'nde başarılı ağaçlandırmaların olmadığı görülmektedir. Bu başarısızlığın ana nedeni ise ağaçlandırmaların kalker ve serpantin anakayalarındaki topraklara yapılmış olmasıdır (Özalp ve Ertaş, 2001).

Sonuç olarak söylenebilir ki, Türkiye'nin Batı Akdeniz Bölgesi'ndeki mantar meşesi ağaçlandırmaları başarılı sayılmaktadır. Ayrıca Batı Anadolu ve Marmara Bölgelerinde, donun ve kalkerin olmadığı alanlarda da mantar meşesi ağaçlandırma çalışmaları yani orjin denemeleri yapılmalıdır (Özalp ve Ertaş, 2001).

4. Türkiye'de Mantar Meşesi Endüstrisi

Mantar meşesi ağacının değeri kabuğundan gelmektedir ve mantar kabuktan elde edilen ekonomik açıdan en önemli ürün mantar tıpadır. Kaliteli mantar tıpa elde etmek için ise ağacın en az 43 yaşında olması gerekmektedir (Apcor, 2007).

Şu an Türkiye'deki mevcut mantar meşesi plantasyonlarından mantar tıpa üretiminin gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Çünkü ağaçlar henüz yeterli kalınlıkta ve düzgünlükte kaliteli kabuk verecek yaşta değildir. Örnek olarak başarılı bir plantasyon olarak İzmir Torbalı Fidanlığındaki ağaçlara bakıldığında 1975 ve 1977 yılları arasında dikilen fidanlardan oluştuğu görülmektedir. Bu nedenle de henüz mantar tıpa üretimi için yeterli olgunlukta değildir. Ancak bu ağaçlardan yapılan kabuk hasadı sonucu elde edilen kabuklardan granül üretimi ve üretilen granüllerden de mantar blok ve levhalar elde edilebilir.

Sonuç olarak söylenebilir ki, başta İzmir Torbalı olmak üzere Türkiye'de bulunan tüm mantar meşesi plantasyonlarından şu an için ekonomik gelir yoktur. Şimdilik sadece tohum kaynağı olarak korunmaktadırlar. Bununla beraber 2006 yazında Torbalı'da deneme için kabuk hasadı yapılmıştır.

Şekil 2. Torbalı Orman Fidanlığı'nda kabuk hasat çalışmaları (2006)

Türkiye’de şu anda kabuktan tıpa elde edebilecek bir endüstri tesisi de mevcut değildir. Dışarıdan tıparlar imal edilmiş olarak ithal edilmektedir. Ayrıca bloklar, levhalar veya rulolar halinde ithal edilen aglomera mantarlar, granül imalathanelerinde çok çeşitli şekillerde işlenerek bardak altlığı, nihale, şekerlik, amerikan servisi, kalemlik, kase, meyvelik, conta ve pano haline dönüştürülmekte, bunlarla beraber terlik ve ayakkabı taban ve gövdelerinin üretimi ve izolasyon maddelerinin yapımında kullanılmaktadır. Ayrıca bu ürünlerin yapımından arta kalan maddeler de atılmamakta, granül haline getirilmekte ve yeniden aglomera mantar yapımında kullanılmaktadır.

Türkiye mantar tıpa ve aglomera mantar ihtiyacının önemli bir bölümünü Portekiz’den ithal etmektedir. Bunun için de Portekiz’deki mantar ürünleri imalatını gerçekleştiren AMORIM şirketiyle sıkı ilişkiler içerisinde. Ayrıca İzmir’deki Sanater Mantar Grubu, AMORIM aracılığıyla çok farklı mantar ürünlerini Türkiye’ye ithal etmesinin yanında bu ürünlerin Kıbrıs ve Ortadoğu ülkelerine de dağıtımını gerçekleştiren Ortadoğu üssü haline gelmiştir.

Tablo 1’deki bilgiler Türkiye İstatistik Enstitüsü’nden alınmıştır. Tabloda 1996-2007 yılları arasında Türkiye’de gerçekleşen mantar ürünleri ithalat ve ihracat durumları gösterilmektedir.

Tablo 1’de de görüldüğü üzere mantar ürün ithalatı, 5.704.574 dolar ile en fazla 2005 yılında yapılmıştır. Mantar ürün ihracatı ise 319.737 dolar ile yine en fazla 2005 yılında sözkonusudur.

Tablo 1. Türkiye’deki mantar ürünleri ithalat ihracat durumları (Türkiye İst.Enstitüsü, 2007)

MANTAR ÜRÜN İTHALATI			MANTAR ÜRÜN İHRACATI		
YILLAR	MİKTAR (KG)	TUTAR (DOLAR)	YILLAR	MİKTAR (KG)	TUTAR (DOLAR)
1996	495.609	2.731.671	1996	18.594	59.494
1997	604.879	3.132.806	1997	3.342	41.915
1998	439.296	2.565.202	1998	1.442	25.887
1999	391.198	2.332.287	1999	10.976	58.406
2000	314.298	1.868.871	2000	19.230	107.707
2001	372.871	2.594.689	2001	28.978	123.739
2002	480.566	2.754.346	2002	48.208	120.192
2003	568.790	3.323.845	2003	16.419	68.147
2004	664.540	4.789.388	2004	65.531	174.600
2005	659.650	5.704.574	2005	54.282	319.737
2006	660.910	3.751.189	2006	950	4.431
2007	351.153	1.915.586	2007	3.454	121.108

5. Malzeme ve Yöntem

Ülkemizde mantar meşesi doğal olarak yetişmemekte ve yapay yolla yetiştirilmiş, olgunlaşmış ve yararlanılan herhangi bir mantar meşesi meşçeresi veya ormanı bulunmamaktadır. Bu nedenle araştırmada mantar meşesi hakkında büyük ölçüde yabancı, kısmen de yerli literatürde yer alan veriler kullanılarak kuramsal bir senaryo hazırlanmıştır. Senaryoda, ülkemizde bir mantar meşesi ağaçlandırması yapıldığında oluşabilecek gelir ve giderler tahmin edilerek bir karlılık analizi yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada belli bir arazi olmadığından araziyle ilgili gelir ve gideri etkileyebilecek verilerle ilgili bazı varsayımlarda bulunulmuştur.

Araştırmada 4 dikim aralığına göre (4x4m, 5x5m, 8x4m ve 6x6m) ve her bir dikim aralığında üretim teknolojisi olarak makine yoğun ve emek yoğun olmak üzere, toplam sekiz seçenekte ayrı ayrı gider hesabı yapılmıştır. Buna göre gelirler de yine aynı şekilde dikim aralıklarına ve

üretim tekniğine göre ayrı ayrı hesaplanmıştır. Bu seçeneklere göre de 8 ayrı yatırım projelerini değerlendirme kriterlerinden iç karlılık oranı hesapları yapılmıştır. Çalışmadaki bütün seçenekler 1 hektar için hesaplanmıştır.

Tablo 2. Araştırmada kullanılan üretim teknolojileri ve dikim aralıkları

Seçenekler	Dikim aralıkları	Üretim teknolojisi
1	4x4m(625 fidan)	İşgücü
2	4x4m (625 fidan)	Makine + İşgücü
3	6x6m (278 fidan)	İşgücü
4	6x6m (278 fidan)	Makine + İşgücü
5	5x5m (400 fidan)	İşgücü
6	5x5m (400 fidan)	Makine + İşgücü
7	8x4m (312 fidan)	İşgücü
8	8x4m (312 fidan)	Makine + İşgücü

Ormancılıkta gelir hesaplarında ağaç türleri için düzenlenen hasılat tablolarından yararlanılmaktadır. Ülkemizde dikimle kurulmuş mantar meşesi meşçereleri için hasılat tablosu bulunmamaktadır. Bu nedenle araştırmada Portekiz için Pereira ve Tomé tarafından hazırlanan hasılat tablosu kullanılmıştır. Sözkonusu tablo aşağıda yer almıştır.

Tablo 3. Orta bonitette yetiştirme ortamında bulunan, aynı yaşlı meşçere için hasılat tablosu (1 ha) (Pereira ve Tomé, 2004)

YAŞLAR		ARALAMADAN SONRAKİ MEŞÇERE				KABUK
(1)	N (ha ⁻¹) (2)	G (m ² ha ⁻¹) (3)	d _g (cm) (4)	D _{taç} (m) (5)	Tepe tacı kapalılığı(%) (6)	AĞIRLIĞI (kg ha ⁻¹) (7)
27	250	7.1	19.0	5.0	49.4	1153.1
45	114	12.0	36.7	7.8	54.4	3833.9
63	76	14.6	49.5	9.5	54.2	4956.3
81	59	16.3	59.4	10.8	53.8	4853.3
99	50	17.8	67.3	11.7	53.9	4993.7
117	44	19.0	74.1	12.5	54.0	5171.2
135	40	19.9	79.6	13.1	53.9	5293.9
153	37	20.5	84.0	13.6	53.5	5393.6

N, hektardaki ağaç sayısı; G, göğüs yüzeyi; d_g, göğüs yüzeyi orta ağacının çapı ; d_{taç}, tepe tacı çapı

Tablo 3'e bakıldığında 27 yaşından itibaren 18 yıl arayla 153 yaşına kadar yaşlara göre hektardaki ağaç sayılarının verildiği görülmektedir. Bu veriler, hektardaki ağaç sayıları y ekseninde, yaşlar x ekseninde olmak üzere milimetrik kağıda taşınmıştır ve noktalardan bir eğri geçirilmiştir. Daha sonra çalışmada kullanılan 6x6, 8x4, 4x4 ve 5x5 dikim aralıklarına göre hektardaki ağaç sayılarının yaşlara göre nasıl azalacağını hesap edebilmek için, yaklaşım yöntemiyle, bilinen noktalardan geçen eğriye benzer, orantılı paralel eğriler çizilmiştir. Sonuçta da eğrilerin üzerindeki değerler okunarak her dikim aralığında istediğimiz yaşta hektarda ne kadar ağaç olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada hesaplanan giderler ağaçlandırma giderlerini, budama giderlerini ve üretim giderlerini kapsamaktadır. Gelirler ise kabuk hasıllarından ve aralamalarla elde edilen odun hasıllarından oluşmaktadır.

İlk mantar çıkarımından sonra mantar çıkartım rotasyonları çoğu ülkede yönetim tarafından düzenlenmiştir. Portekiz ve İspanya'da arka arkaya izin verilen en düşük mantar çıkartma periyod uzunluğu 9 yıldır (Pereira ve Tomé, 2004). Bu sürenin kısa tutulması ağaçtan ileriki yıllarda alınacak ürünün kalitesi üzerinde etkili olabileceği gibi ağacın ölmesine de yol açabilmektedir (Borges ve ark.; 1997). Çalışmada da buna uyulmuştur.

Çalışmada para hasılları, 25 yaşından başlayarak 9 yıllık periyodlarla 151 yıllık idare süresi sonuna kadar alınacak kabuk hasıllarından, 15 yaşından başlayarak 18 yıllık periyodlarla 151 yıllık idare süresi sonuna kadar yapılacak aralama kesimleri sonucu elde edilecek yakacak odun

ara hasıllarından ve yine 15 ve 27 yaşlarında yapılan aralamalardan sonra kalan ağaçların budanmasıyla elde edilecek yakacak odun ara hasıllarından oluşmaktadır.

Kabuk hasılasının belirlenmesinde tablo 3'deki veriler kullanılmıştır. Yaşlara göre verilen kabuk ağırlıkları hektardaki ağaç sayılarına bölünmüş ve tek ağaç için kabuk ağırlığı hesaplanmıştır.

Tablo 4. Yaşlara göre bir ağaçtan elde edilen kabuk hasılası

Yaş	Bir ağaçtan elde edilen kabuk hasılası (kg)
27	4,6
45	33,6
63	61,2
81	82,2
99	99,8
117	117,5
135	132,3
153	145,7

Daha sonra regresyon analizi yardımıyla 2. dereceden polinom olan bir regresyon denklemi elde edilmiştir. İstenilen yaşlardaki 1 ağaçtan elde edilen kabuk hasıllarının bulunmasında ise bu regresyon denklemi kullanılmıştır.

Tablo 5. Regresyon analizi sonucu istenilen yaşlardaki bir ağaçtan elde edilen kabuk hasılları

Yaşlar	Bir ağaçtan elde edilen kabuk hasılası (kg)
25	2,33
34	16,81
43	30,61
52	43,74
61	56,18
70	67,94
79	79,02
88	89,42
97	99,14
106	108,18
115	116,54
124	124,22
133	131,22
142	137,53
151	143,17

Tablo 5'deki veriler hektardaki ağaç sayılarıyla çarpılarak 1 hektardan elde edilen kabuk hasılası kg/ha olarak hesap edilmiştir.

Çalışmada mevcut ağaç hacim tabloları bulunmadığından Kalıpsız (1999) tarafından ortaya konulan tek ağaç genel hacim formülünden yararlanılmış ve istenilen yaşlardaki aralamalar ve budamalar sonucu elde edilen yakacak odun hasıllarının hesaplanması bu formüle göre yapılmıştır.

6. Bulgular

Seçenekler için ayrı ayrı hesaplanan gelir ve giderler yardımıyla bulunan İKO'lar tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6. Seçenekler için hesaplanan İç Karlılık Oranları

Hektardaki fidan adedi	Üretim teknolojisi	İKO (%)
4x4m (625 fidan)	İşgücü	10,28
4x4m (625 fidan)	Makine + İşgücü	11,16
6x6m (278 fidan)	İşgücü	10,47
6x6m (278 fidan)	Makine + İşgücü	11,15
5x5m (400 fidan)	İşgücü	10,42
5x5m (400 fidan)	Makine + İşgücü	11,19
8x4m (312 fidan)	İşgücü	10,68
8x4m (312 fidan)	Makine + İşgücü	11,19

Tablo 6 incelendiğinde, 5x5m, makine + işgücü seçeneği ve 8x4m makine + işgücü seçeneğinin %11,19 ile en yüksek İKO değerini verdiği görülmektedir. 4x4m, işgücü seçeneği ise %10,28 ile en düşük İKO değerini vermiştir. Çalışmada, yapılacak mantar meşesi ağaçlandırma yatırımı için en uygun seçeneklerin 5x5m ve 8x4m, makine + işgücü seçenekleri olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

7. Tartışma ve Sonuç

Şu anda Türkiye'deki mantar meşeleri mantar tıpa üretimini sağlayacak kalınlıkta ve düzgünlükte kaliteli kabuk verecek yaşta değildir. Başarılı bir plantasyon olarak bilinen İzmir Torbalı'daki ağaçlar 1975 ve 1977 yıllarında dikilmiştir. Oysa kaliteli mantar tıpa elde etmek için ağacın en az 43 yaşında olması gerekmektedir. Bu ağaçlardan hasat edilen kabuklar sadece granül üretiminde ve granülden de aglomera mantar blok ve levha üretiminde kullanılabilirler. Bu ağaçlar 1965 ve daha önceki yıllarda dikilseydi ve yeterince önem verilseydi belki günümüzde tıpa üretimi için uygun kalitede kabuk verecek mantar meşeleri olacaktı. Tıpa imal edebilecek bir endüstri tesisinin de kurulması Türkiye ekonomisine çok fazla katkı sağlayacaktı.

Sonuç olarak başta İzmir Torbalı olmak üzere Türkiye'de mevcut tüm mantar meşesi plantasyonlarından şu an için ekonomik amaçlı bir beklenti söz konusu değildir. Şimdilik sadece tohum kaynağı olarak korunmaktadırlar.

Türkiye bağ alanları ve yaş üzüm üretimi yönünden dünyada çok iyi durumda olan ülkelerden biridir. Bu sebeple de Türkiye'de şarap endüstrisi her geçen gün gelişmekte ve tamamlayıcı bir mal olan tıpa ya ihtiyaç duyulmakta, bu ihtiyaç ise dışarıdan karşılanmaktadır. Piyasada doğal mantar tıpa yerine kullanılabilen sentetik tıpa da mevcuttur fakat hiç biri doğal mantar tıpa kadar kaliteli olmadığından özellikle uzun süre yıllanması beklenen şaraplar için tercih edilmemektedir.

Çalışmanın sonucunda, seçenekler için hesaplanan tüm İKO'lar çalışmada kabul edilen standart iskonto oranı olan %3'den büyük çıkmıştır. Fakat İKO'lar arasında, 5x5m, makine-işgücü ve 8x4m, makine-işgücü seçenekleri %11,19 ile en yüksek İKO'yu vermiştir. Yani 5x5m ve 8x4m en uygun ve ekonomik dikim aralıklarıdır. Türkiye'de de 5x5m ve 8x4m dikim aralıklarında yapılacak mantar meşesi ağaçlandırmalarının ekonomik olabileceği sonucuna varılmıştır. Mantar meşesi için uygun yetişme ortamlarında ağaçlandırma çalışmaları yapılmalı, Türkiye koşullarına göre İKO hesaplanmalı, dikim aralıklarının elde edilecek kabuk ağırlıklarına olan etkileri de gözönünde bulundurulmalıdır.

Mantar meşesinin Türkiye'de yetiştirilmesi ve endüstrisine yönelik öneriler ise aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Mantar meşesinin yetişme koşulları dikkate alınarak ülkemizdeki iklim ve toprak yönünden bu türün yetişmesi için uygun, potansiyel alanlar belirlenmelidir.

2. Ülkemizde bugüne kadar yapılan mantar meşesi yetiştirme çalışmaları değerlendirilmeli ve bu ağaçların gelişimleri devamlı kontrol altında tutulmalıdır.
3. Alanın büyüklüğü kararlaştırılırken devlet ve özel sektör beraber karar vermelidir. Çünkü mantar hammaddesinden elde edilen ürünler genelde özel sektörler tarafından gerçekleştirilmektedir.
4. 7 Temmuz 2004 tarihli Ağaçlandırma Yönetmeliği'nin bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına dair yönetmeliğin 6. maddesinde belirtildiği üzere, odun dışı orman ürünleri veren türlere yönelik ağaçlandırmalar için kredilendirme olanağının bulunması dikkate alınarak, özel sektörcü yapılması düşünülen mantar meşesi ağaçlandırmaları için de kredi olanağından yararlanılabilmesi sağlanmalıdır.
5. Bu ağaç türünün yetişmesine uygun alanlar bir an önce ağaçlandırılmalıdır.
6. Özellikle yangına hassas bölgelerin bu türle ağaçlandırılmasına ağırlık verilmelidir.
7. Bu türün ağaçlandırmasının yaygınlaştırılması için özel sektör bu konuya yönelmeli ve teşvik edilmelidir.
8. Bu türün yetiştirilmesinde ve yaygınlaştırılmasında gerekirse üniversiteler, araştırma enstitüleri ve kabuktan hammadde olarak yararlanabilecek endüstri kuruluşları işbirliğine gitmelidir.
9. Ülkemizde özellikle kırsal kalkınma ve işsizlik problemlerinin bulunduğu bölgelerin gelişimine katkı sağlayabileceğinden, bu bölgelerde mantar meşesi yetiştirme çalışmalarına ağırlık verilmelidir.
10. Mantar hasadı çok önemli bir iştir. Ağacın zarar görmemesi hayatta kalması bakımından çok önem taşımaktadır. Mantar hasadı bu yüzden tecrübeli ve özel yeteneği olan teknik elemanlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Ülkemize eğitim için deneyimli teknik eleman yurt dışından getirilmeli ya da buradan kabuk soyma tekniğini öğrenmek üzere elemanlar yurtdışına gönderilmelidir.
11. Mevcut yetişmiş meşçerelerden ilk kabuk hasatları tekniğe uygun bir şekilde yapılmalı, elde edilen kabuklardan granül üretimi ve üretilen granüllerden de mantar blok ve levha üretimi için gerekli endüstri tesisleri kurulmalıdır.

Kaynaklar

- Alpacar, K; 1973.** Mantar Meşesi (*Quercus suber*), Ormancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi, 20, 55-69.
- AMORIM; 2007.** What is Cork?, Portugal, <http://www.corknature.com> [Ziyaret Tarihi: 5 Nisan 2008]
- APCOR; 2007.** Overview-From Bark to Bottle, Portugal, <http://www.realcork.org/artigo.php?art=3> [Ziyaret Tarihi: 12 Nisan 2007].
- Borges, J.G; Oliveria, A.G. ve Costa, M.A; 1997.** A Quantative Approach to Cork Oak Forest Management, Forest Ecology and Managment, 97, 223-229.
- Cengiz, Y; 1987.** Mantar Meşesi (*Quercus Suber L.*) ve Ülkemizde Yetiştirme Çalışmaları, Kavak ve Hızlı Gelişen Orman Ağaçları Araştırma Enstitüsü Dergisi, İzmir, 2, 61-79.
- Gülbaba, A.G; Özkurt, A. ve Özkurt, N; 1995.** Doğu Akdeniz Bölgesinde Mantar Meşesi (*Quercus suber L.*)'nin Yetiştirilmesi Olanaklarının Araştırılması, Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi, 1, 64-83.
- Kalpsız, A; 1999.** Dendrometri, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınlarından, No: 3194/354, İstanbul.
- Kayacık, H. ve Eliçin, G; 1965.** Bahçeköy'de Orman Fakültesi Tatbikat Sahasında Mantar Meşesi (*Quercus suber L.*) Denemesinden Bugüne Kadar Elde Edilen Sonuçlar, İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, 15, 23-31.

- Özalp, G. ve Ertuş, A; 2001.** Cork Oak Plantations in Turkey, International Meeting on Silviculture of Oak Cork (*Quercus suber L.*) and Cedar (*Cedrus atlantica*), 22-25 October, 2001, Rabat, Morocco, 147-151.
- Pereira, H. ve Tomé, M; 2004.** Non-Wood Products – Cork Oak, Encyclopedia of Forest Science, 613-620.
- Varela, M.C; 1999.** Cork and the Cork Oak System, Unasylva, 50, 42-44.
- WWF; 2006.** Environmental and Economic Impacts of the Cork Stoppers Market, A WWF Report, May 2006, Spain, http://www.assets.panda.org/downloads/cork_rev12_print.pdf [Ziyaret Tarihi: 12 Nisan 2007]

AKHİSAR YÖRESİNDE TÜTÜN ÜRETİMİ, YÖREYE KATKILARI VE ALTERNATİF BİTKİLER

Çağlar BAŞSÜLLÜ

*Orman Mühendisi, Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü, Kuzukulağı Orman İşletme Şefliği, Aksu/İSPARTA
SDÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi*

Özet

Ege Bölgesi'nin en büyük ilçesi olan Akhisar, tarih çağlarından bu yana çeşitli alanlarda yöre ekonomisine büyük katkılar sağlamıştır. Bu alanların başında tarım ve ticaret gelmektedir. Konu başlığı gereği çalışma kapsamında, Akhisar yöresindeki tütün üretimi ve yöreye katkıları üzerinde durulmuş olup, tütüne alternatif bitkiler hakkında da bilgilere yer verilmiştir.

Tütün, zeytin ve kekik kısaca tanıtıldıktan sonra Akhisar yöresindeki tütüncülük faaliyetleriyle ilgili bilgiler verilmiştir. Özellikle 2002 yılında çıkarılan 4733 sayılı Kanun kapsamında, tütün üretiminin yeniden yapılandırılmasıyla birlikte, yörede tütün üretiminde önemli bir düşüş yaşanmıştır. Bu tarihten itibaren Akhisar yöresinin diğer önemli gelir kaynağı olan zeytincilik faaliyetleri ön plana çıkmaya başlamıştır.

Bu çalışmanın ilk amacı, yöredeki tütün üretimindeki değişimlerle birlikte tütün üretim durumunu ve yöreye olan ekonomik katkısını belirlemektir. Ayrıca üretimdeki olumsuz değişimlerin neden olduğu sorunlar ve çözüm arayışları ve bu bağlamda üretimi yapılan diğer ürünlerin gelişim durumları da çalışmanın diğer amacını oluşturmaktadır.

Çalışma sonucuna göre kota uygulaması tütün üretimini azaltırken, diğer önemli gelir kaynağı olan zeytin üretimini artırdığına inanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akhisar, tütün, zeytin, kekik

Tobacco Production in Akhisar Region, its Benefits to the Region and Alternative Plants

Abstract

Akhisar, which is the biggest town in Aegean Region, has provides great incomes to the region economy in various ways since the beginning of history. Agriculture and trade is the first ones coming in this various ways. According to the study title, tobacco production in Akhisar and what tobacco production provides to the region are examined. In addition to that, information's have given about the alternative plants in spite of tobacco.

After the introduction of tobacco, olive and thyme, information's have given about tobacco production in Akhisar region. Especially, an important decrease has occurred in tobacco production since 2002, because of the law about the arrangement of tobacco production (number of the law: 4733). After the year 2002, other source of income, olive production, has become to increase.

The first purpose of this study is to determine the tobacco production status with the changing's in tobacco production and its economic benefits to the region. In addition to that, the other purpose of this study is to find out the problems and solutions about the tobacco production and to find out the development status of other crops.

According to the study, although quota applications have been decreasing the tobacco production, it is believed that it has been increasing the olive production.

Keywords: Akhisar, tobacco, olive, thyme

1. Giriş

18. yüzyıldan itibaren geleneksel bir üretim kolu haline gelen tütüncülük, Türkiye'nin önemli gelir kaynaklarından biri olma durumundadır.

Dünyaca tanınan ve aranan, “Şark Tipi” tütün olarak isimlendirilen Akhisar tütünü, her zaman Akhisar'ın vazgeçilmez gelir kaynaklarından biri olmuştur. Verimli toprakları ve kaliteli tütünü sayesinde, Akhisar, 20. yüzyılın ilk yıllarından itibaren Orta Doğu ve Balkanlar bölgesindeki en önemli tütün üretim merkezlerinden biri haline gelmiştir.

Ekonomik gelişme sürecinde tarımsal etkinliklerin yeri yıllar ilerledikçe giderek azalmaktadır. Özellikle Akhisar yöresindeki önemli üretim kolu olan tütün üretimi de bu düşüşten nasibini almıştır.

İç ve dış ticarete önemli bir yeri olan Akhisar tütününün üretimi, özellikle kota uygulaması başladıktan sonra düşüşe geçmiştir. Bu durum sonucunda ortalama 17–18 milyon kilogram olan tütün üretimi 7–8 milyon kilografa kadar gerilemiştir. Ayrıca tütün fiyatlarının da düşük seviyelerde olması üreticiyi başka ürünleri yetiştirmeye zorlamıştır ve bölgede tütüne alternatif olabilecek zeytin ve kekik yetiştirilmeye başlanmıştır.

Bu ürün değişikliği sonucunda kekik üretiminden istenilen verim alınamamış olmasına rağmen zeytin üretimi yöreye oldukça büyük ekonomik fayda sağlamıştır.

2. Materyal ve Yöntem

2.1. Materyal

2.1.1. Araştırma Alanının Tanıtımı

Araştırma alanı olarak Akhisar İlçesi seçilmiştir. Bunun başlıca nedenleri aşağıda sıralanmıştır:

1. Akhisar'ın tütüncülükle özdeşleşmiş bir yöre olması,
2. Uzun yıllardır tütüncülük faaliyetlerinin önemli bir gelir kaynağı olması,
3. Tütün üretiminin diğer üretim faaliyetleriyle yan yana olması,
4. Araştırma alanına ulaşım kolaylığı olması.

Akhisar İlçesi, 1750 km²'lik arazisi ve 157161 nüfusu (URL–1, 2008) ile Manisa İli'ne bağlıdır. Akhisar, İstanbul-İzmir karayolu üzerinde Manisa'ya 52km, İzmir'e 80km, İstanbul'a ise 470km mesafededir. Ayrıca İzmir-Ankara ve İzmir-Bandırma demiryolu Akhisar'dan geçmektedir. Akhisar'a bağlı 9 belde ve 86 köy bulunmaktadır (URL–2, 2003).

Akhisar ekonomisinin %70'i tarıma dayalı olmakla beraber, sağladığı büyük ekonomik gelirle Manisa İli'nin kalkınmasında önemli bir paya sahiptir. Geniş ve verimli Akhisar ovası, Türkiye toplam tütün üretiminin ortalama % 10'unu karşılamaktadır. Yüksek kaliteli “Şark Tipi” Akhisar tütünü, bütün dünyada tanınan ve aranan, tarımsal alanda ülkemizin en önemli ihraç ürünlerinden birisidir. Ayrıca Akhisar yöresindeki milyonlarca zeytin ağacından da ülkemizin toplam zeytin üretiminin ortalama % 5'i karşılanır. Kalitesi ve zengin çeşitliliğiyle Akhisar zeytini tüm Türkiye'de ve dünyada tanınmıştır. Akhisar adı “tütün” ve “zeytin” sözcükleriyle özdeşleşmiştir (URL–2, 2003).

Araştırma verilerini, Akhisar Orman İşletme Müdürlüğü, Akhisar İlçe Tarım ve Köy İşleri Müdürlüğü, Akhisar TEKEL Müdürlüğü ve Celal Bayar Üniversitesi Tütün Ekspertliği Yüksekokulu'ndan alınan bilgiler ile çeşitli tezlerden, makalelerden, internet adreslerinden alınan bilgiler ve köy halkıyla yapılan görüşmeler sonucu elde edilen bilgiler oluşturmaktadır.

2.2. Yöntem

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak literatür analizi, dokümantasyon analizi, gözlem ve mülakat (röportaj) tekniklerinden yararlanılmıştır.

İlk olarak literatür ve dokümantasyon analizi yoluyla bu konuda yapılmış çalışmalar ile araştırma alanına ait mevcut bilgiler toplanmıştır.

Bu işlem yapıldıktan sonra çeşitli kurum ve kuruluşlardan alınan kayıtlar, bilgiler ve veriler değerlendirilmiştir.

Son olarak yöre halkının içinde bulunduğu durumu ve ekonomik sorunlarını tespit etmek almak amacıyla 10–15.06.2006, 20–21.06.2006, 10–12.07.2006 ve 17–20.08.2006 tarihlerinde röportajlar yapılmıştır.

3. Araştırmaya Konu Olan Türlerin Tanıtımı

3.1. Tütünün Tanıtımı

Tütün, Patlıcangiller (*Solanaceae*) familyası *Nicotiana* cinsi içerisinde yer alan tek yıllık bir bitkidir. Tütün, bugün 60° Kuzey ve 40° Güney enlemleri arasında yetiştirilebilen ve vejetasyon süresi de iklime bağlı olarak 80–120 gün arasında değişebilen dünyanın en önemli sanayi ürünlerindedir (Sapan, 1997).

Tütün, Haziran-Ağustos ayları arasında pembemsi renkli ÇİÇEKLER açan ve 0,75–1,50m boylarında olan tek yıllık kültür bitkisidir. Gövdesi dik, silindir şeklinde, tüylü ve yapışkandır. Yapraklar sapsız veya kısa saplı, büyük oval, tüylü ve yapışkan, özel kokulu ve acı lezzetlidir. Çiçekler tepede salkım durumunda bulunurlar. Tüp şeklinde, pembemsi-kırmızı renkli, tüylü ve beş sivri dişli çiçeklere sahiptir. MEYVELERİ uzunca ve oval şekilli küçük TOHURLUDUR (URL–3, 2004).

3.2. Zeytinin Tanıtımı

Zeytin (*Olea europaea* L. var. *europaea*) *Oleaceae* familyasından Akdeniz ikliminin egemen olduğu bölgelerde yetişen bir bitki türüdür. (Altınyay, 2006).

Zeytin, 2–15m arasında boylanan gövdesi boğumlu, dalları dikensiz ve yapraklarını kışın dökmeyen sık dallı, çiçekleri beyaz renkli ve meyvesi yuvarlağa yakın veya oblong şekilli bir ağaçtır (Altınyay, 2006).

Killi, kireçli akaçlaması iyi ve derin toprakları seven zeytin ağaçları bir yıl bol, ertesi yıl az ürün verirler. Zeytin ağaçları dikildikten 4–8 yıl sonra meyve vermeye başlar ve en yüksek verime 15–20 yıl içinde ulaşırlar (Anonim, 2008a).

3.3. Kekik Tanıtımı

Kekik, Türkiye’de Ballıbabagiller (*Lamiaceae* veya *Labiatae*) familyasının bazı üyelerine verilen ortak isimdir. Bu türler arasında; *Thymus*, *Origanum*, *Satureja*, *Thymbra*, ve *Coridothymus* yer almaktadır. Özellikle Türkiye, *Origanum* cinsinin gen merkezi olarak belirtilmektedir (Özhatay ve Atay, 1997).

Türkiye’de en çok ihracatı yapılan ve “Bilyalı Kekik, Taş Kekik, Peynir Kekiği, İzmir Kekiği” gibi farklı isimlerle de bilinen *Origanum onites* L., doğal floramızın bir türü olmakla beraber, bir kültür bitkisi olarak yetiştirilen tek ticari *Origanum* türüdür. *Origanum onites* L.’in Ege Bölgesi’nde tarımı yapılmaktadır (Oflaz ve ark., 2002).

4. Araştırma ve Bulgular

4.1. Akhisar’da Tütüncülük

Tüm dünyada “Şark Tipi” tütün olarak bilinen Akhisar tütünü, Düşük nikotin miktarı ve hoş kokulu karakteri sayesinde zengin harmanların önde gelen bileşeni konumunda bulunmaktadır. Bu nedenle Akhisar tütünü, tütün tacirleri ve sigara üreticileri tarafından özellikle aranan ve ülkemizin önemli ihraç ürünleri arasında bulunan bir gelir kaynağı olma özelliğindedir. Akhisar tütünü genel olarak açık sarı-kızıla çalan renkli küçük yapraklarıyla tipik bir özellik taşımaktadır. (URL-2, 2003).

Tütün tarımı ile uğraşan çiftçi, fideden denk yapmaya kadar fidelerin yetiştirilmesi, sökülmesi, tarlaya dikilmesi, kırılması, kurutulması, muhafazası ve denklenmesi gibi yoğun işgücü gerektiren faaliyetleri aile üyeleri ile birlikte yapmakta ve geçimini de bu şekilde sağlamaktadır. (Karyağdı, 2004). Ancak günümüzde yaşam standartlarının giderek yükselmesi ve buna karşılık ele geçen maddi gelirin düşük olması çiftçiyi dayanılması güç bir duruma sürüklemiştir.

İç ve dış ticarete önemli bir yeri olan Akhisar tütünü üretimi, 1993 yılına kadar ortalama 17–18 milyon kg civarında iken, 26 Kasım 1993 tarihinde 93/4988 Bakanlar Kurulu kararıyla kota uygulamasının başlamasıyla ortalama 12 milyon kg civarına gerilemiş ve 2002 yılında yürürlüğe giren 4733 Sayılı Kanun ile sözleşmeli üretim dönemine geçilmiş ve bu yıldan sonra üretim miktarı ortalama 7,5 milyon kg civarına gerilemiştir.

Tütün ekilen alan miktarı 1990 yılına kadar 18000 ha civarında iken, 1995–2000 yılları arasında ortalama 13000ha, 2001 yılında 7500ha, 2002 yılında 13500ha olarak belirlenmiştir. Son olarak da 2006 yılına gelindiğinde bu rakamın 8266,5 ha olarak belirlendiği görülmektedir. 2007 yılı özel sektör verilerine ulaşamadığı için 2007 yılına ait değerlendirme yapılamamıştır. Ancak TEKEL üretim miktarlarının 2006 yılına göre düşüş gösterdiği Tablo 3.’de görülmektedir (Anonim, 2008c).

Akhisar yöresinde yapılan incelemelerde ve gözlemlerde tütün tarlaları arasına zeytin fidanlarının dikildiği ve tütün tarlalarının zeytinliklere dönüştürüldüğü görülmüştür. Ayrıca yöre halkıyla yapılan görüşmelerde tütünün artık önemli bir gelir kaynağı olmadığı ve bu nedenle zeytin üretimine geçildiği tespit edilmiştir.

Ege Bölgesi tütün üretiminin önemli bir bölümünün karşılandığı ve üretilen tütünlerin çok büyük bir bölümünün ihraç edildiği Akhisar’da 1981–2006 yılları arasındaki tütün üretim miktarlarının değişimini ve Akhisar yöresinin elde ettiği ekonomik geliri gösteren bilgiler Tablo 1., Tablo 2. ve Tablo 3.’de verilmiştir. Tablo 1.’den son yıllardaki tütün üretiminin Akhisar yöresine olan katkısının ortalama 32–45 milyon TL civarında olduğu anlaşılmaktadır.

Özellikle Tablo 2.’de tütün üreticisinin çok büyük bir bölümünün özel şirketlerle anlaşma yaptığı görülmektedir. Yöre halkıyla yapılan görüşmelerde bu durumun temel nedeninin kota uygulaması olduğu anlaşılmıştır. Buna ek olarak özel şirketlerle anlaşma yapılmasının nedenleri arasında aşağıdaki maddeler sayılabilir.

1. Tütün üretimi yapabilmek için özel şirketlerden önceden avans alınabilmektedir,
2. Üretimde kota olmadığı için üretici istediği kadar üretim yapabilmektedir (Özgen, 2003),
3. Üretici üretim yapabilmek için aldığı avansın hakkını verebilmek için daha kaliteli ürün üretmek amacıyla çaba sarf etmektedir (Özgüven ve ark., 2005).

Ancak sözleşmeli üretimin bazı olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Bunlar arasında;

1. Sözleşme fazlası üretimde paranın eksik alınabilmesi,

2.Eksik üretim için alıcıya tazminat ödenmesi,

3.Alicının ürüne düşük fiyatlar verebilmesi (Özgen, 2003),

4.Alicı, görmediği, kalitesini bilmediği henüz üretimi yapılmamış bir ürüne ödeme yapması (Özgüven ve ark., 2005).

4.2. Akhisar Yöresi Tütün Üreticilerinin Sorunları

Ege Bölgesi'nin Dünya'nın toplam "Şark Tipi" tütün gereksinimini tek başına karşılayabilecek tarım arazisine sahip olduğu bildirilmektedir (Özgüven ve ark., 2005).

Yöre halkıyla yapılan görüşmelerde, tütün üretimi için gerekli maddi gelirin büyük bir bölümünün bir önceki yılın tütün parasıyla karşılandığı, diğer bölümünün ise borç veya kredi alınarak temin edildiği tespit edilmiştir. Ayrıca 2001 yılında uygulamaya giren Doğrudan Gelir Desteği'nden yararlanan üreticiler de bulunmaktadır. Tütün üretiminden elde edilen gelirin tamamı temel ihtiyaçların giderilmesinde kullanılmaktadır. Bu nedenle tütün üreticisi geleceğe yönelik herhangi bir girişimde bulunamamaktadır. Bunun en başlıca nedeni de düşük fiyat uygulamasıdır. Günümüz koşullarında alım fiyatlarının uygulanandan çok daha fazla olması kaçınılmaz bir gerçektir.

TEKEL ile sözleşme yapacak olan üreticiler için üretici başına 200kg üretim kotası uygulanmaktadır. Kota miktarının düşük olması nedeniyle üretici daha çok tüccarla sözleşme yapmaktadır. Ayrıca yöre halkının bir kısmı, tütün üretimi dışında diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesine yönelik bilgi sahibi olmaması, geçmişten gelen alışkanlıkları ve dağlık bölgelerdeki toprak yapısının tütüne alternatif diğer bitkisel ürünleri yetiştirmeye müsait olmaması gibi sebeplerle tütün üretimi dışında başka bir üretim yapamamaktadır. Bu nedenle tütünün, ekonomik getirisi için üretilmediği anlaşılmaktadır.

Tütünden başka geliri olmayan ve kaliteli tütün üretimi yapan üreticinin desteklenmesi gerekirken, aksine, gerek kota uygulamaları, gerekse düşük fiyat uygulamalarıyla üreticiye zarar verecek birçok uygulamaya yer verilmiştir. Bu nedenlerle tütün üreticileri üretim miktarlarını azaltmışlar veya tamamen bırakmışlardır. Dolayısıyla bu durumdan başta tütün üreticisi olmak üzere Akhisar yöresi olumsuz yönde etkilenmiştir.

4.3. Akhisar Zeytininin Yöreye Katkısı

Türkiye'de zeytin ve zeytinyağı üretiminin % 80 gibi çok büyük bir bölümünün Ege Bölgesi'nde yapıldığı belirtilmektedir (Kayalı ve ark., 2008).

Akhisar yöresinde 10 yıl önce 3-4 milyon olan zeytin ağacı sayısı, günümüzde 10 milyona yaklaşmıştır (Anonim, 2008a). Bölgedeki bu gelişmenin sebebi, diğer bölgelerde zeytin ağaçlarından elde edilen ürünlerin 10kg civarında seyrederken, Akhisar'da 25-30 kg civarında olmasıdır. Bu verimliliğin devam edebilmesi için de Akhisar'da bulunan zeytinciler, sanayiciler ve ihracatçılar bir bütünlük içinde çalışmalarını yürütmektedirler (URL-4, 2006).

Türkiye'de en fazla sofralık zeytin çeşidinin bir arada bulunduğu yer Akhisar'dır. Domat, Uslu, Edremit, Trilye çeşitleri sofralık zeytin olarak sanayi sektöründe işlenebilecek ve dünya pazarlarına sunulabilecek zeytin çeşitleridir (URL-4, 2006). Özellikle Domat tipi yeşil zeytin üretiminde Akhisar ilk sıradadır. Buna ek olarak Uslu tipi siyah zeytin de Akhisar'a özgüdür (Bilgeoğlu, 2006; Kayalı ve ark., 2008).

Akhisar yöresinde, Domat tipi zeytinin dış pazarlara gönderme olasılığı oldukça yüksektir. Uslu tipi zeytin ise iç pazarda daha meşhurdur ve Trilye tipi zeytine göre ihracat yönünden daha avantajlıdır (Kayalı ve ark., 2008).

Akhisar, zeytincilik sektöründe coğrafi olarak stratejik bir konuma sahiptir. Akhisar, Türkiye'nin zeytin merkezleri olan Bursa, Balıkesir, İzmir ve Aydın illerine ortalama olarak

200km mesafede, yani Akhisar bu illerin tam ortalarında bulunmaktadır. Bu durum, hem zeytin üreticileri açısından hem de işletmeler açısından oldukça önem taşımaktadır. Çünkü diğer bölgelerdeki sanayiciler, Akhisar yöresinden almış oldukları ürünleri, en kısa zamanda tesislerine ulaştırabilmekte ve kaliteli ürün elde edebilmektedirler (URL-4, 2006).

Akhisar'ın, yeşil zeytinde Türkiye üretiminin % 80'ini, siyah zeytinde ise Türkiye üretiminin % 35'ini elinde bulundurduğu bildirilmektedir (Kayalı ve ark., 2008).

İrili ufaklı olmakla beraber bugün Akhisar'ın bütün köylerinde zeytincilik yapılmaktadır. 1995 yılında 18500ha olan zeytin ekili alanlar bugün 35000ha'ı geçmiştir (Anonim, 2008a). Ayrıca arazide yapılan gözlemlere göre bazı tütün ekilen alanların zeytin tarlalarına dönüştürüldüğü ve dönüştürülmeye devam ettiği tespit edilmiştir.

Bu alanlar üzerinde yılda yaklaşık olarak 70-80 bin ton zeytin üretimi yapılmaktadır. Bu üretim de Akhisar'a 300 milyon TL'yi aşkın nakit girdi sağlamaktadır (Anonim, 2008a). Tütünün girdisi 32-45 milyon TL olduğuna göre zeytin üretimi tütüne alternatif olabilecek ürünlerin başında gelmektedir.

Tablo 1. Akhisar Alım Noktasında Üretilen Tütünlerin Yıllar İtibariyle Tekel-Tüccar Genel Alım Durumu* (Anonim, 2008c)

Yıl	Köy Adedi	Ekici Sayısı	Üretilen Net Kg	Tekelce Alınan Kg % Oranı	Tüccar % Oranı	Bedel (TL)
1981	116	18.759	14.903.731	1	99	4.278.053.790
1982	116	20.640	17.048.056	13	87	7.282.719.240
1983	116	22.356	19.838.888	26	74	8.957.432.287
1984	116	20.620	12.628.120	1	99	13.305.172.722
1985	116	22.159	15.496.012	2	98	23.375.094.298
1986	116	22.961	15.270.015	54	46	28.078.701.692
1987	116	25.407	17.472.874	19	81	67.131.894.846
1988	116	26.124	18.583.264	10	90	145.793.188.553
1989	116	28.147	19.924.674	47	53	189.489.423.446
1990	116	27.831	19.550.832	39	61	246.086.750.290
1991	116	26.242	15.222.135	33	67	457.803.245.190
1992	116	27.001	16.669.265	55	45	623.234.777.851
1993	116	27.179	19.878.459	59	41	912.130.262.750
1994	116	25.826	11.845.862	26	74	1.479.014.792.915
1995	116	27.820	12.659.298	11	89	3.124.343.109.125
1996	116	26.285	15.188.748	25	75	7.311.777.141.500
1997	116	25.648	15.842.571	38	62	13.535.373.171.000
1998	116	29.521	14.556.214	55	45	19.126.374.778.000
1999	118	26.454	12.480.333	37	63	20.440.399.379.375
2000	120	25.906	12.605.047	39	61	26.203.119.330.000
2001	120	21.855	10.297.846	12	88	29.749.744.308.000
2002	97	14.336	11.661.141	3	97	45.337.847.086.425
2003	31	10.769	8.290.297	6	94	39.628.220.710.800
2004	31	9.496	9.462.418	6	94	46.706.905.690.000
2005	31	7.878	8.367.853	5	95	38.070.126 TL
2006	28	6.178	7.515.930	4	96	32.998.229 TL
2007	7					

* 2007 yılı Özel Sektör üretim miktarlarına ulaşamadığı için ekonomik değerlendirme yapılamamıştır. Ayrıca 2008 yılı verileri 2009 yılı Nisan ayında belli olacaktır.

Tablo 2. Akhisar İlçesi 2006 Ürünü Üretici Sözleşme Miktarları (Anonim, 2008c)

Alım Noktası	Tekel				Özel Sektör				Toplam			
	Köy Adedi	Ekici Sayısı	Sözleşme (Kg)	Üretim Alanı (Da)	Ekici Sayısı	Sözleşme (Kg)	Üretim Alanı (Da)	Ekici Sayısı	Sözleşme (Kg)	Üretim Alanı (Da)	Tekel Üretim %'si	Özel Sektör Sözleşme %'si
Akhisar	28	347	274.780	3.507	5.831	7.241.150	79.158	6.178	7.515.930	82.665	4	96
Borlu			TEKEL alım yapmamıştır.		1.631	1.725.750	28.720	1.631	1.725.750	28.720	0	100
Demirci	22	336	181.300	2.809	679	647.000	9.544	1.015	828.300	12.353	22	78
Gölmarmara	6	33	24.220	305	1.475	1.623.580	22.027	1.508	1.647.800	22.332	1	99
Gördes	24	317	191.100	2.994	2.951	3.023.850	43.247	3.268	3.214.950	46.241	6	94
Kırkağaç	24	439	338.000	3.392	1.864	2.503.850	25.112	2.303	2.841.850	28.504	12	88
Köprübaşı	25	319	170.150	3.341	1.037	816.850	13.816	1.356	987.000	17.157	17	83
Soma	7	41	29.400	308	1.208	1.625.850	15.999	1.249	1.655.250	16.307	2	98
Toplam	136	1.832	1.208.950	16.656	16.676	19.207.880	237.623	18.508	20.416.830	254.279		

Tablo 3. Akhisar İlçesi 2007 Ürünü Üretici Sözleşme Miktarları* (Anonim, 2008c)

Alım Noktası	Tekel				Özel Sektör				Toplam			
	Köy Adedi	Ekici Sayısı	Sözleşme (Kg)	Üretim Alanı (Da)	Ekici Sayısı	Sözleşme (Kg)	Üretim Alanı (Da)	Ekici Sayısı	Sözleşme (Kg)	Üretim Alanı (Da)	Tekel Üretim %'si	Özel Sektör Sözleşme %'si
Akhisar	7	9	7.300	88								
Bigadiç	8	59	31.950	270								
Demirci	13	120	63.100	838								
Gölmarmara	2	6	3.300	35								
Gördes	23	126	70.000	1.173								
İvrindi	10	61	32.550	370								
Kırkağaç	20	127	101.950	1.020								
Köprübaşı	19	97	51.800	1.084								
Savaştepe	3	13	7.500	75								
Sındırgı	20	176	84.000	981								
Soma	6	16	11.680	119								
Toplam	131	810	455.130	6.053								

* 2007 yılı Özel Sektör üretim miktarlarına ulaşamadığı için ekonomik değerlendirme yapılamamıştır. Ayrıca 2008 yılı verileri 2009 yılı Nisan ayında belli olacaktır.

Tablo 4. Türkiye Zeytin Üretim Durumu (Anonim, 2008a)

Yıllar	Zeytin Dane Üretimi (TON)	Sofralığa Ayrılan Dane (TON)	Yağlığa Ayrılan Dane (TON)	Zeytinyağı Dane (TON)
1991-1992	640.000	181.000	459.000	60.000
1992-1993	750.000	231.000	519.000	56.000
1993-1994	550.000	200.000	350.000	48.000
1994-1995	1.400.000	350.000	1.050.000	160.000
1995-1996	515.000	206.000	309.000	45.000
1996-1997	1.800.000	435.000	1.365.000	200.000
1997-1998	510.000	200.000	310.000	40.000
1998-1999	1.650.000	430.000	1.220.000	170.000
1999-2000	600.000	240.000	360.000	70.000
2000-2001	1.800.000	490.000	1.310.000	190.000
2001-2002	600.000	235.000	365.000	65.000
2002-2003	1.800.000	450.000	1.350.000	140.000
2003-2004	850.000	350.000	500.000	79.000
2004-2005	1.600.000	400.000	1.200.000	145.000
2005-2006	880.000	280.000	600.000	115.000
2006-2007	1.300.000	400.000	900.000	145.000

4.4. Akhisar’da Kekik Yetiştiriciliği

Türkiye ortalama 7-8 bin ton dışsatım miktarı ile Dünya’da en fazla kekik ihraç eden ülkedir. Son yıllara kadar ihracatı yapılan kekiğin % 95’i doğadan, % 5’i ise kültür üretiminden elde edilmekteydi. Ancak, son yıllarda ihracatı yapılan kekiğin yarısından fazlası tarla üretiminden elde edilmektedir. Doğadan toplanan kekik türleri arasında *Origanum onites*, *O. syriacum*, *O. majorana*, *O. vulgare* subsp. *hirtum*, *O. minutiflorum*, *Thymbra spicata*, *Coridothymus capitatus* bulunmaktadır. Kültürü yapılan kekik türleri ise *O. onites* ve *O. vulgare* subsp. *hirtum* olup, Isparta, Denizli ve İzmir civarında yetiştirilmekte olduğu bildirilmektedir (Özguven ve ark., 2005).

Akhisar yöresinde tütün üretiminden elde edilen gelirin azalmasıyla birlikte zeytincilik faaliyetleri yanında kekik üretiminin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar da yürütülmeye başlanmıştır. Kekik tarımının yapılması ile geleneksel tarım için alternatif ürün yetiştirilerek, özellikle dağ köylerindeki kırsal fakirliğin ortadan kaldırabileceği düşünülmüştür. (Okan ve Şafak, 2004).

Bu amaçla gerekli tohum ve fideyi temin etmek, pazarlama sorunu yaşamamak için “Hisar Tarımsal Kalkınma Kooperatifi” ve “Vali Muzaffer Ecemiş Tıbbi ve Aromatik Bitkiler İşleme Fabrikası” kurulmuştur. Böylece kekik ekimi yörede ivme kazanmıştır. 2002 yılı itibariyle, yörede 900 dekar kekik ekili alan bulunmaktadır (Okan ve Şafak, 2004).

Kekik üretiminin özellikle 2000li yılların başında yeni bir gelir kapısı olma düşüncesiyle ivme kazandığı, ancak zaman içinde üreticinin yeteri kadar gelir elde edememesi nedeniyle kekik ekili alanlarda üretimden vazgeçildiği bildirilmektedir. Bu nedenle kekik üretimi günümüzde tütüne alternatif olabilecek konumda değildir (Anonim, 2008a).

Ancak Isparta İli'nde yapılan bir çalışmada, kekik üretim projelerinin başarıya ulaşması için, öncelikle eğitim ve demonstrasyon çalışmalarının etkin olarak yapılması ve üreticilerin üretim teknikleri konusunda bilgi sahibi olmasının sağlanması gereği vurgulanmıştır. Yine aynı çalışmada kekik üretiminde öncelikle bir üretim politikasının belirlenmesi, istikrara kavuşturulması ve buna göre de üretim planlarının yapılması gereği vurgulanmıştır (Alkan ve ark., 2006).

Alkan ve Arkadaşları'nın (2006) belirttiği hususların Akhisar yöresindeki kekik üretimi için de incelenerek uygulamaya konulmasıyla yöredeki kekik üretimindeki başarısızlığın önüne geçilebileceği düşünülmektedir.

Buna ek olarak Akhisar Orman İşletme Müdürlüğü bünyesinde her yıl tarife bedeliyle kekik üretimi yapılmaktadır. Akhisar Orman İşletme Müdürlüğüne 2005 yılında 1000kg, 2006 yılında 2400kg, 2007 yılında 6000kg ve 2008 yılında 32000kg kekik üretimi yapılmıştır (Anonim, 2008b). Bununla beraber yörede kendi ihtiyacında kullanmak üzere kekik üretimi yapan üreticiler de olduğu bilinmektedir. Ancak bu kişilerin ürettiği kekik miktarları kayıt altına alınamamıştır.

Her ne kadar kekik üretimi istenilen düzeye ulaşamamış olsa da tıbbi ve aromatik özellikleri olması nedeniyle, özellikle araştırılması gereken ve ileriki zamanlarda önemi artacağı düşünülen bir bitkidir.

5. Sonuç ve Öneriler

Tütün üretimi Akhisar yöresi için uzun yıllardır önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Özellikle yörede üretilen “Şark Tipi” tütün yüksek kaliteli olması nedeniyle iç ve dış pazarlarda aranmaktadır.

1990'lı yılların başlarına kadar yüksek seviyelerde olan tütün üretimi, 1993 yılında 93/4988 Bakanlar Kurulu kararıyla başlayan kota uygulamasıyla düşüşe geçmiştir. Nitekim 2002 yılında da sözleşmeli üretime geçilmesi ile tütün üreticisi ve tütün üretimi olumsuz etkilenmiştir. Bu yıldan sonra üretim miktarları 7–8 milyon kilograma gerilemiştir. Bu durum Akhisar yöresini olumsuz yönde etkilemiş olup, tütünden elde edilen gelir 32–45 milyon TL civarına gerilemiştir.

Ayrıca uygulanan düşük fiyat politikaları ve ülkemizde yaşanan ekonomik krizler, tütün üreticisini içinden çıkılmaz bir duruma sürüklemiştir. Bunun yanında tütünden başka bir ürün yetiştirme becerisi ve bilgisi olmayan bazı üreticilerle ve buna ek olarak kiralık arazilerde üretim yapan üreticiler içine düştükleri bu zor durumda yaşam mücadelesi vermektedir.

Tütün üretiminden istediği geliri elde edemeyen üretici farklı üretim alanlarına yönelmiş ve kurtuluşu, Akhisar yöresinin diğer önemli gelir kaynağı olan zeytinde bulmuştur. Zeytin üretiminin önem kazanmasıyla birlikte tütün ekili alanlar zeytinliklere dönüştürülmeye başlanmıştır.

Yöre halkıyla yapılan görüşmeler sırasında tütün ve zeytin ekilen alanlarda incelemeler yapılmış olup, tütün ekili alanların içine zeytin fidanlarının dikildiği belirlenmiştir. Bu durumun yöre halkının tütün üretiminden vazgeçip zeytin üretimine yöneldiğini kanıtlamaktadır.

2008 yılı itibariyle Akhisar yöresindeki zeytin ağacı sayısı 10 milyon adede yaklaşmış ve yörenin yıllık elde ettiği gelir ortalama 300 milyon TL civarındadır.

Bununla birlikte yörede tütüne alternatif olarak kekik üretimine de ağırlık verilmiş ancak zeytinde olduğu gibi istenilen başarı yakalanamamıştır.

Çalışma kapsamında elde edilen bilgiler özetlenecek olursa, yörede tütün üretimi önemli yaralar almış olup, üretimde giderek artan bir düşüş yaşanmaktadır. Bununla beraber zeytin üretiminde

de önemli derecede bir artış yaşanmış ve bu artışın önümüzdeki yıllarda da süreceği düşünülmektedir.

Yukarıda ulaşılan sonuçlar çerçevesinde geliştirilen öneriler şu şekildedir:

1. Uygulanmakta olan 4733 Sayılı Tütün Yasası'nın tütün üreticisinin içinde bulunduğu koşullar açısından tekrar değerlendirilmesi gerekmektedir.
2. Daha kaliteli ve birim alanda en yüksek ekonomik verimin alınmasını sağlayacak olan tütün türlerinin (Flue-cured ve Burley tipi tütünler gibi) üretimlerinin artırılmasına önem verilmelidir.
3. Özellikle kaliteli tütün alım fiyatları arttırılmalı ve tütün üreticisi üretimi teşvik edici kredilerle desteklenmelidir.
4. Tütün üretimindeki düşüşü durdurucu yönde tedbirler alınmalı ve "Şark Tipi" tütün üreten diğer ülkelerle rekabet edilebilmesi için maliyeti düşürücü, kaliteyi artırıcı ve üreticiyi koruyacak politikalar belirlenmelidir.
5. Kırsal kalkınma çalışmaları sistemli ve katılımcı ilkelere uygun olarak yapılmalıdır ve alternatif üretim projelerinin yaygınlaştırılmasına önem verilmelidir.

Kaynaklar

- Alkan, H., Tolunay, A., Korkmaz, M., 2006.** Isparta İli'nde Kekik Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesine İlişkin Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi. 1. Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, 1-4 Kasım 2006, s.34-41, Trabzon.
- Altınyay, Ç., 2006.** *Olea europaea* L. Üzerinde Farmakognozik Araştırmalar. Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 113s., Ankara.
- Anonim, 2008a.** Akhisar İlçe Tarım ve Köy İşleri Müdürlüğü Kayıtları.
- Anonim, 2008b.** Akhisar Orman İşletme Müdürlüğü Kayıtları.
- Anonim, 2008c.** Akhisar TEKEL Müdürlüğü Kayıtları.
- Bilgeoğlu, O., 2006.** Akhisar Olive Locked to the Identity of City. Olive and Olive Oil Magazine, Issue: 2, December, İzmir, pp. 55.
- Karyağdı, B., 2004.** Akhisar Ekonomisi İçinde Tütünün Rolü. Celal Bayar Üniversitesi, Tütün Ekspertliği Yüksekokulu, Bitirme Tezi, Akhisar.
- Kayalı, C.A., Tokmakoğlu, A., Sesli, M., Tille Kayalı, N., 2008.** Development Potential of Olive Production Establishments in Akhisar-Manisa-Turkey. ISSN: 1992-1454.
- Oflaz, S., Kürkçüoğlu, M., Başer, K.H.C., 2002.** *Origanum onites* ve *Origanum vulgare* subsp. *hirtum* Üzerinde Farmakognozik Araştırmalar. 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Bildiriler, 29-31 Mayıs 2002, s.252-258, Eskişehir.
- Okan, T. ve Şafak, İ., 2004.** Akhisar Yöresindeki Kekik ve Tütün Üretiminin Ekonomik Açından Karşılaştırılması. İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri: A, Cilt:54, Sayı:1, s.187-205, İstanbul.
- Özgen, M., 2003.** Akhisar Bölgesi Tütün Üreticilerinin Temel Sorunlarının Tespiti. Celal Bayar Üniversitesi, Tütün Ekspertliği Yüksekokulu, Bitirme Tezi, Akhisar.
- Özguven, M., Sekin, S., Gürbüz, B., Şekeroğlu, N., Ayanoğlu, F., Ekren, S., 2005.** Tütün, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Üretimi ve Ticareti. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası,

Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi 3-7 Ocak 2005, Milli Kütüphane Konferans Salonu, Ankara, Bildiri Kitabı, 1:481-501.

Özhatay, N. ve Atay, S., 1997. Türkiye’de Kekik Ticareti. Dünya Ormancılık Kongresi Bildirileri, Cilt 3, s.245, Antalya.

Sapan, H., 1997. Türk Tütününde Fiyatlandırma Politikası. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 213s., Edirne.

URL-1, 2008.

http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnks=&report=turkiye_ilce_koy_sehir.RDF&p_il1=45&p_kod=1&desformat=html&ENVID=adnksEnv, (Ziyaret Tarihi: 29/11/2008).

URL-2, 2003. www.akhisar.com (Ziyaret Tarihi: 15/08/2006).

URL-3, 2004. www.yapraktutun.gov.tr/arge/muessesefaaliyetraporu_2004/02-03-tutunvetununtaninmasi.htm (Ziyaret Tarihi: 08/10/2006).

URL-4, 2006. www.akhisarhaber.com/akhisar/link.asp?TOPIC_ID=583&view=lasttopic - 55k (Ziyaret Tarihi: 12/12/2006).

ORMANCILIK SEKTÖRÜNÜN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Kübra ÖNDER¹ Emine ÖNDER²

¹SDÜ, İ.İ.B.F, Doktora Öğr., Isparta, E-posta: kubra_onder@mynet.com

²Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Doktora Öğr., E-posta: eonder@sdu.edu.tr

Özet

Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik alanda varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan temel niteliklerden biri gelişmiş ülkelerdeki gibi güçlü bir ekonomik yapıya sahip olmaktır. Gelişmekte olan ülkelerin güçlü bir ekonomik yapıya ulaşabilmek için sürdürülebilir ekonomik büyümeye ihtiyaçları vardır. Bunun için ekonomik büyümenin dinamiklerine sahip olmak ve bunları doğru kullanarak geliştirmek gerekir. Uzun dönemli ekonomik performans göstergesi olan büyümeyi etkileyen dinamiklerden biri de çok önemli bir sektör olan ormancılık sektörüdür.

Dünya yaşamı için vazgeçilmez olan ormanların ülke ekonomisine para ile ölçülebilen ve para ile ölçülemeyen birçok faydaları vardır. Bu faydalardan birkaçı, orman içinde ve dışında yaşayan insanlara çeşitli iş alanları sağlaması, böylece köyden kente göçü azaltması ve ürettiği mal ve hizmet ile kendisi dışındaki çoğu sektöre girdi vermesidir. Yani birçok sektöre alt yapı oluşturmakta ve sektörlerin daha etkin ve verimli faaliyet göstermelerini sağlamaktadır. Böylece makro hedeflere ulaşmada ve sosyo-ekonomik yapıyı geliştirmede katalizörlük görevi üstlenmektedir.

Ulusal kalkınma planlarına göre, Tarım Sektörü içinde bir alt sektör olan ormancılık sektörü, ülke kalkınmasında “itici ve teşvik edici” stratejik bir rol oynamaktadır.

Son dönemlerde, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi gelişmekte olan ülkeler için de orman ürünleri ihracatı ile sürdürülebilir büyüme arasındaki karşılıklı ilişki, ülke ekonomilerinin genel durumunun ve orta/uzun dönem performansının değerlendirilmesinde ana odak noktası olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, imalat sanayi içerisinde önemli bir konuma sahip olan orman ürünleri sanayi ve büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin olup olmadığını test etmek ve bu sektörün büyümeye olası katkısını ortaya çıkarmaktır. Bu çalışmada, 1996–2007 dönemine ait orman ürünleri ihracatı ile büyümeye ait üçer aylık veriler Engle-Granger nedensellik testi ve Johansen eşbütünleşme yaklaşımı ile incelenmiştir. Bu çalışmadan iki temel sonuç çıkmaktadır. İlki, eşbütünleşme test sonuçları değişkenler arasında uzun dönem ilişkinin olmadığını göstermektedir. İkincisi, Granger nedensellik testleri, Türkiye ekonomisi için orman ürünleri ihracatı ile GSYİH arasında nedensellik ilişkisinin olmadığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik büyüme, ormancılık sektörü, Granger Nedensellik Testi, eşbütünleşme testi

The Effect of Forestry Sector on Economic Growth: Turkey Sample

Abstract

One of the basic qualities needed for developing countries to survive in economic area is to have a strong economic structure as in developed countries. Developing countries need sustainable economic growth to reach a strong economic structure. Therefore, it is required to acquire dynamics of economic growth and to develop them utilizing accurately.

There are various financially quantifiable or unquantifiable utilities of forests to domestic economy those are essential for life on earth. Some of these utilities are that forests provide various employment opportunities for people living inside the forest and outside the forest, therefore migration from country to city decrease and yields input to many other sectors by its goods and services produced. That is, It establishes infrastructure for many sectors and provides these sectors to operate more efficiently and

productively. Thus, it undertakes the role as a catalyst in developing socio-economic structure and in reaching macro economical goals.

Forestry sector ,a sub-sector in agriculture sector, plays an “encouraging and motivating” strategically role in national development according to national development plans.

In recent periods, the relation between forestry products exports and sustainable growth for the developing countries has been taken into consideration as the main focus point in the evaluation of general outlook and mid/long run performance of national economies as in developed countries. In this context, the aim of this study is to test whether there is a long-term relationship between forestry industry that has a very crucial position in production sector and for economic growth and to reveal the possible contribution of the sector to growth. In this paper, quarter time series data reporting forestry products exports of 1996-2007 periods are examined using Engle-Granger causality test and Johansen co-integration approach. Two principle results emerge from this study. First, the result of a co-integration test indicates that there is no long-run equilibrium relation between two series. Second, Granger causality test show no casual relationship between forestry product export and GDP for Turkish economy.

Keywords: Economic growth, forestry sector, Granger Causality Test, co-integration test

1.Giriş

Dış ticaretin büyüme üzerine etkisi, yıllardır tartışılan bir konu olmuştur. Dış ticaret ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan ilk iktisatçı Adam Smith'tir. A.Smith'i, David Ricardo, James Mill ve John Stuart Mill takip etmiştir (Şen, 2007:78).

Gelişmekte olan ülkelerde, bütün ülkelerde olduğu gibi ekonomik büyümenin araçları ve kaynakları geniş bir araştırma ve tartışma konusu olmuştur. O döneme damgasını vuran iktisatçılar, ihracat öncülüğünde büyüme politikasını önermişlerdir. Böylece, ülkeler birer ikişer ihracata dönük büyüme (Export-Led Growth, ELG) stratejisini benimsemiştir.

İhracata dönük büyüme, klasik iktisatçı David Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlükler teorisine dayanmaktadır. Teoriye göre, uluslararası uzmanlaşma karşılaştırmalı üstünlüklerin temelidir. Buna göre, uzmanlaşma ve işbölümü kıt kaynakların uluslararası alanda, üretim faktörlerinin daha etkin dağılmasına yol açarak ticarete giren diğer ülkelere yarar sağlayacaktır (Kazgan, 1988:32).

İhracata yönelik sanayileşmede itici güç, büyümeyi harekete geçiren, diğer kaynaklardaki gibi, iç talepten değil dış talepten kaynaklanmaktadır. Bu tür sanayileşmenin en belirgin özelliği; üretimin dünya piyasaları içinde yapılması ve ihracatın artırılmasıdır. İhracata yönelik büyümenin amacı, sanayileşme, hızlı büyüme ve yüksek bir istihdam düzeyi sağlamaktır. Ayrıca bir başka amacı da sanayi ürünleri ihracat payının artırılmasıdır. Yani ihracat artışı ile birlikte ihracatın yapısının sanayi mallarına doğru kaydırılmasıdır (Seyidoğlu, 1998:627-628).

1960'lı yılların ortasından itibaren, giderek artan sayıda ülke ihracata dönük sanayileşme uygulamasına geçmiştir. Türkiye ise 24 Ocak 1980 İktisadi Kararlarla ihraç ürünlerine dış piyasalarda rekabet gücü kazandırmak ve ihraç ürünleri içinde sanayi mamullerinin payını artırmak amacıyla geleneksel ithal ikameci stratejisini terk ederek ihracatın özendirilmesine dayanan ihracata dayalı sanayileşme politikasına yönelmiştir. Nitekim bu dönemde hazırlanan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1985-1989) öncekilerden farklı olarak dışa açık bir ekonomi modeli esas alınmıştır. Böylece bu tarihten itibaren gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de ihracat ile büyüme arasındaki ilişki ön plana çıkmıştır. Ülkemizde büyüme hızı ile ihracat artış hızı arasında pozitif bir ilişkinin varlığı kabul edilmiş ve bu ilişki gün geçtikçe önem kazanmıştır.

Bu çalışmanın amacı, 24 Ocak 1980 Kararlarıyla beraber kapalı, ithal ikamesine dayalı, sanayileşme politikasını değiştirerek dışa açık ihracata dayalı sanayileşme politikasını

benimseyen Türkiye’de orman ürünleri ihracatı ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini ekonometrik yöntemlerle analiz etmektir.

2. Orman Ürünleri İhracatı ve Ekonomik Büyüme İlişkisi

Güçlü bir ekonomik yapıya ulaşabilmek için, gelişmekte ve gelişmiş ülkelerin sürdürülebilir ekonomik büyümeye ihtiyaçları vardır. Bunun için ekonomik büyümenin dinamiklerine sahip olmak ve bunları doğru kullanarak geliştirmek gerekir. Uzun dönemli ekonomik performans göstergesi olan büyümeyi etkileyen dinamiklerden biri de vazgeçilmez olan ormancılık sektörüdür.

Dünya yaşamı için vazgeçilmez olan ormanlar, ülke ekonomisine para ile ölçülebilen ve para ile ölçülemeyen birçok katkıları vardır.

Orman varlığı açısından zengin olmayan yani 20,7 milyon hektarlık orman varlığına sahip olan Türkiye, çok çeşitli ağaç cinsleri yetiştirebilmesi nedeniyle orman ürünleri sanayisinde önemli avantajlara sahiptir (URL-7, 2006). Dolayısıyla, ormanlarımız doğal güzellikleri ve sayılamayacak kadar çok faydalarıyla bilinçli bakıldığında tükenmez bir doğal kaynaktır.

Türkiye’de, ormancılık sektörü ülke kalkınmasında “itici ve teşvik edici” stratejik bir role sahiptir. Bir başka ifadeyle ormancılık sektörünün ekonomiye katkısı, dikimden pazarlamaya kadarki ekonomik zincir içinde kendisini göstermektedir. Bunun sonucu olarak ormanların GSMH’ye katkısı Türkiye İstatistik Kurumu’nun birincil ve ikincil orman ürünlerinin ve hizmetlerinin parasal değerlerine göre yaptığı hesaplamada %0,8 düzeyindedir. Ancak, diğer sektörlerle bedelsiz veya düşük bedelle verilen girdilerden doğan sübvansiyonlarda dikkate alındığında bu oran %2’ye ulaşmaktadır. Dolayısıyla, ormanların GSMH’ye katkısı, resmi rakamların bir hayli üzerinde gerçekleşmektedir.

1980 yılı Türk ekonomisi ve dış ticaret politikaları açısından çok önemli bir dönüm noktası olan 24 Ocak kararları ile birlikte dış ticaret hacminde ve özellikle ihracatta önemli artışlar gerçekleşmiş ve ihracatın ürün kompozisyonu da büyük oranda değişmiştir.

Tablo 1’de görüldüğü gibi Türkiye’nin 1996 yılında 23 milyar dolar olan ihracatı 2007 yılına gelindiğinde 107 milyar dolar düzeyine çıkmıştır. İhracat içindeki orman ürünleri ihracatının payı radikal bir artış göstermemiştir. Nitekim 1996 yılında orman ürünleri ihracatının toplam ihracat içindeki payı %022 iken bu oran 2007 yılına gelindiğinde %015’tir. Yıllar itibariyle görülen farklılaşma, 1980’li yılların başında uygulamaya konulan liberalleşme ve ihracatı teşvik politikaları sonucu Türkiye’nin dünya ihracatından aldığı pay, bu gelişmeye paralel olarak hızla artmıştır. Yalnız 2003 yılından itibaren orman ürünleri ihracatında düşüş yaşanmıştır. Bunun nedeni, Çin’in orman ürünleri sanayisindeki göz kamaştırıcı yükselişi sonucu ortaya çıkan rekabet üstünlüğü, orman ürünlerine yönelik çıkarılan yasalar ve iklim değişimi gibi nedenler orman ürünleri piyasasının yeniden şekillenmesine sebep olmuş ve ülkemizin orman ürünleri ihracatını düşüş yönünde etkilemiştir.

Tablo 1. Türkiye'nin İhracatı, Orman Ürünleri İhracatı (milyar \$) ve Büyüme Oranı

Yıllar	İhracat/GSMH	Orman Ürünleri İhracatı	Büyüme Oranı (%)
1996	23.224.465	5.153	7.1
1997	26.261.072	5.208	8.3
1998	26.973.952	6.558	3.9
1999	26.587.225	8.214	-6.1
2000	27.774.906	7.180	6.3
2001	31.334.216	8.804	-9.5
2002	36.059.089	10.398	7.9
2003	47.252.839	16.028	5.9
2004	63.167.153	15.949	9.9
2005	73.476.408	14.784	7.6
2006	85.534.676	13.909	6.0
2007	107.271.750	15.766	4.5

Kaynak: TÜİK

3. Türkiye İçin Bir VAR Modeli Denemesi

3.1. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada, Türkiye'nin 1996–2007 yılları arasındaki orman ürünleri ihracatında meydana gelen değişimin ekonomik büyüme üzerine etkisinin olup olmadığı Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) web sitesinden temin edilen üçer aylık veriler ışığı altında test edilmiştir.

İhracat ve üretim arasındaki ilişkinin araştırıldığı modellerde, genellikle ihracat bağımsız değişken olarak alınmaktadır. Ancak Kaldor (1967) büyüme teorisine yaptığı katkıda, üretimdeki artışın büyümede pozitif etkiye sahip olduğunu ve böylece artan verimliliğin ihracatta uyarıcı bir etki yapacağını ileri sürmektedir. Bu kapsamda ihracat ve üretim arasındaki ilişki, her iki değişkenin de bağımsız değişken olarak ele alındığı Granger nedensellik testi çerçevesinde analiz edilmiştir.

Granger nedensellik testinin uygulanabilmesi için değişkenlerin durağan olması gerekir. Bir serinin ortalaması ve varyansı zaman içinde sabit ve serinin kovaryansı zaman değişimli değil ise, seri durağandır (Enders, 1995). Serilerin durağan olmaması durumunda modellerde sahte regresyon olgusunun ortaya çıkması ve ayrıca varyansın sabit olmaması nedeniyle sonuçların güvenilirliği kuşkulu hale gelmektedir. Bunun için, serilerin durağanlığı test edilmeli ve durağan değilse farkları alınarak durağan hale getirildikten sonra modelin tahmin edilmesi gerekmektedir (Gujarati, 1995). Bu nedenle bu çalışmada, serilerin durağanlığı literatürde en yaygın bir şekilde kullanılan Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) testi ile araştırılmıştır.

Serilerin aynı seviyeden veya durağan bulunmaması durumunda serilerin farkları alınmadan önce eşbütünleşmenin olup olmadığının test edilmesi gerekir. Seriler durağan olmamasına karşın bunların doğrusal bir bileşeni durağan ise modeldeki değişkenler arasında eşbütünleşme mevcut olup serilerin farkları alınmadan modelde doğrudan orijinal veriler kullanılabilir. Aksi durumda, seriler arasında eşbütünleşme yok ise her bir seri durağan hale gelinceye kadar farkları alınmalı, fark alınmış yeni serilere nedensellik testi uygulanmalıdır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir husus, değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin var olup olmadığının tespit edilmesidir.

Engle ve Granger (1987) tarafından geliştirilen Engel-Granger eşbütünleşme testi ve daha sonra Johansen (1988) ile Johansen ve Jeselius (1990) tarafından geliştirilen Johansen-Jeselius eşbütünleşme testi sayesinde düzeyde durağan olmayan serilerin uzun dönemde birlikte hareket edip etmediklerini ortaya koymak mümkün olmaktadır. Bir diğer deyişle seriler arasında denge ilişkisinin varlığını analiz etmek mümkündür. Değişkenler arasında eşbütünleşmenin bulunması “gerçek bir uzun dönem ilişki” anlamına gelmektedir.

Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişki tespit edildikten sonra, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin hangi yönde olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için de Granger (1969) tarafından geliştirilen Granger nedensellik testi kullanılmalıdır.

3.2. Araştırma Bulguları

Nedensellik ilişkisinin araştırıldığı makro ekonomik zaman serilerinin, genellikle veriyi ortaya çıkaran stokastik sürecin birim kökü ile karakterize edildiği bilinmektedir. Nedensellik testleri gecikme uzunluğuna ve serilerdeki birim köke duyarlıdır (Stock-Watsen,1989).

Bu çalışmada, zaman serisi verileri kullanıldığı için ilk olarak, modelde yer alan değişkenlerin maksimum bütünleşme derecesini bulmak gerekmektedir. Bunun için modeldeki değişkenler, Dickey ve Fuller (1981) tarafından geliştirilen Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) testi kullanılarak durağanlık düzeyleri test edilmiştir.

Gecikme uzunluğunun belirlenmesi için geliştirilen AIC, SC, HQ ve olabilirlik oran testlerinden Lutkepohl (1985) Monte Carlo simülasyonu çerçevesinde yapmış olduğu çalışmada küçük örneklerde Schwarz bilgi kriterinin diğer kriterlere göre daha sapmasız olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle, modelde yer alan değişkenlerin gecikme uzunluğunun belirlenmesinde Schwarz bilgi kriterinin kullanılmasına karar verilmiştir.

Tablo 2. ADF (Augmented Dickey-Fuller) Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	T İstatistikleri		ADF Test İstatistiği	
	Düzye	1.Fark	1%	5%
LGR	-2,7211	-6,3546	-3,5777	-2,9251
LX	-0,8748	-11,0139	-3,5885	-2,9297

ADF test sonuçlarına göre, değişkenler düzey seviyesinde durağan olmamakla birlikte birinci sıra fark durağan bir seridir. Diğer bir ifadeyle modelde yer alan değişkenlerin maksimum bütünleşme derecesi I(1) dir.

Değişkenlerin zaman serisi özellikleri incelendikten sonra ki adım, söz konusu değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin var olup olmadığının incelenmesidir. Bu çalışmada değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığı Johansen Eşbütünleşme yöntemi ile araştırılmıştır.

Bu yöntemin kullanılabilmesi için değişkenlerin aynı dereceden bütünleşik olması gerekmektedir. Bu modelde, değişkenler birinci sıra fark durağandır ve değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisi Johansen Eşbütünleşme yöntemi test edilmiştir.

Tablo 3. Johansen Eşbütünleşme Test Sonuçları

Temel Hipotez	Alternatif Hipotez	İstatistik	%5 Kritik Değer	Olasılık
Trace Test				
$r = 0$	$r \geq 1$	15.42914	1549471	0.0512
$r \leq 1$	$r = 2$	2.528554	3.841466	0.1118
Maximal Eigenvalue (λ -max) Test				
$r = 0$	$r \geq 1$	12.90058	14.26460	0.0812
$r \leq 1$	$r = 2$	2.528554	3.841466	0.1118

Tablo 3'deki eşbütünleşme test sonuçları incelediğinde, maximum eigenvalue (öz) ve trace (iz) istatistikleri orman ürünleri ihracatının her bir göstergesi ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin var olmadığını göstermektedir.

Tablo'ya göre, öz test istatistiği, 12,90 değerine eşit olup %5 kritik değer 14.26'nın altında kalmaktadır. Böylece değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olmadığı ($r = 0$) temel hipotezi reddedilemez. Trace test istatistiği de %5 kritik değerinin altında olduğundan sonuç temel hipotezin ($r=0$) reddedilemeyeceği yönündedir. Böylece Johansen eşbütünleşme testi orman ürünleri ihracatı ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin olmadığını göstermektedir.

Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin mevcut olmadığını tespit edilmesinden sonra aralarındaki ilişkinin yönünün belirlenmesi için Granger nedensellik testinin uygulanması gerekmektedir. Granger nedensellik testi bir VAR modelidir. VAR modeli gecikmelere karşı çok duyarlıdır. Bunun için Granger nedensellik testinin uygulanacağı değişkenlerin ortak gecikmeli değerini içerecek şekilde VAR testi uygulanmalıdır.

Schwarz kriteri ile uygun gecikme sayısı belirlenen model, VAR modeli çerçevesinde Granger nedensellik testi uygulanmış olup test sonuçları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Granger Nedensellik Test Sonuçları

İlişkinin Yönü	İstatistik (F)	P-değeri
$\Delta LGR \Rightarrow \Delta LX$	2.06230	0.15805
$\Delta LX \Rightarrow \Delta LGR$	0.31151	0.57959

Tablo 4'teki sonuçlardan görüldüğü gibi, F testi her iki değişken için de statiksel olarak anlamlı değildir. Diğer bir ifade ile, orman ürünleri ihracatındaki artış ile ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisi yoktur.

Sonuç

1996-2007 dönemini kapsayan bu çalışmada orman ürünleri ihracatı ile iktisadi büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi VAR modeli aracılığıyla test edilmiştir. Nedensellik testi öncesi serilere ADF birim kök testleri ile Johanson eşbütünleşme testi uygulanmıştır. Birim kök testi sonuçları tutarlı olup, her ikisi de serilerin durağan olmadıklarını göstermiştir. Eşbütünleşme testi sonucuna göre ise, değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Birim kök ve eşbütünleşme testlerinden elde edilen sonuçlar doğrultusunda uygulanan VAR model çerçevesinde, değişkenlerin ilk farklarına uygulanan Granger

nedensellik testi, orman ürünleri ihracatı ve iktisadi büyüme arasında nedensellik ilişkisinin olmadığını göstermektedir.

Model tahmin sonucu, Türkiye ekonomisi için sürpriz değildir. Türkiye ekonomisinin son dönemlerine göz attığımızda, ihracatta artış sağlamaya yönelik alınan iktisadi tedbirlerin, enflasyonla mücadele kapsamında yürütülen politikalarından dolayı beklenen hedefe ulaşamadığı gözlenmektedir. 24 Ocak 1980 kararlarıyla birlikte ekonominin itici gücü olarak kabul edilen ihracat kısa süre içerisinde radikal artış trendini yakalanmıştır. Ancak, 1980'lerin ikinci yarısından itibaren ithalattaki artış ivme kazanmış, ihracat artış hızı ithalatın gerisinde kalmıştır. Takip eden yıllarda enflasyonla mücadele kapsamında Türk lirasının aşırı değer kazanması ihracatı olumsuz yönde etkilemiştir. Orman ürünleri ihracatı da toplam ihracat içerisinde çok küçük paya sahip olmasına rağmen bu durumdan yeteri kadar etkilenmiştir. 2000'li yıllardan itibaren dünya konjontüründeki olumsuz gelişmeleri takiben Çin'in orman ürünleri sanayisindeki göz kamaştırıcı yükselişi sonucu ortaya çıkan rekabet üstünlüğü, orman ürünlerine yönelik çıkarılan yasalar ve iklim değişimi gibi nedenler orman ürünleri piyasasının yeniden şekillenmesine sebep olmuş ve ülkemizin orman ürünleri ihracatını düşüş yönünde etkilemiştir. Sonuçta, ihracatın zaman gelişimi hakkında fikir veren makro büyüklüklerin ulaştıkları bu değerlerin, çalışmanın sonucu ile örtüşüğünü söylemek mümkündür.

Kaynaklar

- Ender, W., 1995.** Applied Econometric Time Series, John Wiley and Sons Inc. New York.
- Gujarati D., 1995.** Basic Econometrics. New York:McGraw-Hill.
- Johansen, S., 1988.** "Statistical Analysis of Cointegration Vectors", Journal of Economics Dynamics and Control, 12, 231-254.
- Johansen, S. And K.Juselius., 1990.** "Maximum Likelihood Estimation and Inference on Cointegration With Applications to the Demand for Money", Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 52.
- Kaldor, N., 1967.** Strategic Factors in Economic Development, New York State School of Industrial and Labour Relations, Cornell University, Ithaca, New York.
- Kazgan, G., 1988.** Ekonomide Dışa Açık Büyüme, Altın Kitapevi Yayınları, 2. Basım, İstanbul.
- Seyitoğlu, H., 1998.** Uluslararası İktisat, Geliştirilmiş 12. Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul.
- Şen, F., 2007.** Büyüme ve Dış Ticaret İlişkisi: Türkiye Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 78 s.
- Stock, J.H. and Watson, M.W., 1989.** "Interpreting the Evidence on Money-Income Causality", Journal of Econometrics 40.
- TÜİK.** Türkiye İstatistik Kurumu Kayıtları, Çeşitli Yıllar.
- URL-7, 2006.** <http://www.turkishfurniture.org/Tr/index.php> Orta Anadolu Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri İhracatçıları Birliği (OAİB). 11 Ekim 2008.

DÜNYADA BAZI ÜLKELERDE ÖZEL ORMAN MÜLKİYETİNİN GELİŞİMİ

Gökçe YEŞİLDAĞ

*Orman Mühendisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi
gokce_yesildag@hotmail.com*

Özet

Bu çalışmada, özel orman mülkiyetinin geçmişten bu güne kadar nasıl bir gelişim süreci içinden geçtiği incelenmiştir. Bu kapsamda, çeşitli literatür taramaları yapılmış ve dünyadaki bazı ülkeler örnek gösterilerek özel orman mülkiyetinin gelişimi irdelenmeye çalışılmıştır. Bazı ülkelerin toprak reformları, bu surette incelemeye alınmış ve bunlardan bir sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır. Daha sonra, tarihin başlangıcından bu yana insanların ormanlardan nasıl faydalandıkları üzerinde durulmuştur. Son bölümlerde ise, bu faydalanmanın giderek artmasından kaynaklanan sorunlar neticesinde ve ormanların kıt kaynaklar olduğunun anlaşılması sonucunda, orman mülkiyetinin doğuşu ve ormanların sürdürülebilirliğini sağlama açısından oluşturulan çeşitli toprak reformlarının günümüze kadar nasıl bir gelişim gösterdiği ve ne gibi değişikliklere maruz kaldığı kısaca anlatılmaya çalışılmıştır. Dünya ölçeğinde, özel orman miktarı artmaktadır. Almanya, Kanada ve Finlandiya gibi ülkeler dikkate alınarak, özel ormanların daha iyi yönetildiği ve ekonomik faydalanmanın daha çok olduğu öne sürülmekte, bu durum birçok ülkede bir ormancılık politikası aracı olarak özel orman mülkiyeti ve işletmeciliğinin desteklenmesine neden olmaktadır.

Anahtar kelimeler: Özel orman, gelişim, mülkiyet, dünya

The Development of Private Forest Ownership in the World

Abstract

The purpose of this study is to examine the processes which private forest ownership was subjected to throughout history. Varied literature scans were realized in this term and the development of private forest ownership was explained by referring to some countries in the world as examples. Land reforms of some countries were investigated and then some related results were obtained. First of all, private forest notion, was tried to be explained by laws. Furthermore, the ways how the humanity has exploited forests up to today. In the last chapter, some land reforms were referred with their changes and methods as a result of the limited resources because of overexploitation. According to the latest researches in the world, private forest ownership is attributed importance increasingly and therefore it is observed that the number of private forests increases. As private forests are looked after more caringly, they provide and culminate in more economic benefits. This fact resulted in land reforms in countries getting aware of the situation. The pioneering countries in terms of land reforms are Germany, Canada and Finland, which are developed countries in the field of forestry. They are still continuing to develop.

Keywords: Private forest, development, ownership, world

1. Giriş

Dünya üzerinde insan nüfusunun giderek artması sonucunda ormanlara ve orman ürünlerine olan ihtiyaçlarının artması sonucunda, ormanlar üzerinde sahiplenme baskıları ortaya çıkmıştır. Daha sonra ormanların tükenebilen bir kaynak olduğu yavaş yavaş anlaşılmaya başlanmış ve orman alanlarında mülkiyet sistemleri kurulmaya başlanmıştır. Bu sistemler ilerleyen senelerde geliştirilerek toprak reformları yapılmıştır. Bunun sonucu olarak farklı orman mülkiyet grupları ortaya çıkmıştır. Bu mülkiyet gruplarından biri özel orman mülkiyet grubu olmaktadır.

Çalışmamızda özel orman mülkiyetinin tarihsel gelişimi araştırılmıştır. Bunun için ilk olarak özel ormanın ülkemizdeki yasal tanımı verilmiş, daha sonra ise insanların tarihin başından bu yana ormanlardan özel orman olarak nasıl yararlandıkları üzerinde durulmuştur.

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada, konu hakkındaki bilgiler, çeşitli internet kaynaklarının taranması ve konuyla ilgili materyallerin incelenmesi suretiyle elde edilmiştir.

3. Bulgular

İnsanlar ilk zamanlardan beri ormanlarla iç içe yaşamışlardır. Ormanlar ilk zamanlardan buyana insanlara barınak ve yiyecek sağlamıştır. Daha sonra, ateşinde bulunmasıyla insanlar ormanlardan yakacak odunda sağlamaya başlamış ve böylece ormanlara olan ilk baskıları ortaya çıkmıştır. Bunu yanı sıra insanlar tarım yapmayı öğrenince, artan insan nüfusuna gerekli olan yiyeceği sağlamak için gerekli olan tarım alanları, ormanlarda açmacılık yapılarak elde edilmeye başlanmış ve böylece insanların ormanlara baskısı bir kat daha artmıştır. Sonraları insanlar, yerleşik hayata geçtikleri için, herkesin kendine ait bir tarım arazisi olmuş ve mülkiyet kavramı ortaya çıkmıştır. Ormanlarında tükenebilen bir kaynak olduğunun anlaşılması ve artan insan nüfusunun taleplerinin karşılanması için, devletler ve önemli kişiler tarafından bir takım önlemler alınmış ve orman mülkiyeti konusu ortaya çıkmıştır. Avrupa'da orta çağ dönemlerinde ormanlar herkesin kullandığı ortak bir varlıkken, feodalizmden sonra Avrupa Ormanları krallar ve asiller tarafından mülkiyet altına alınmıştır.

Dünya çapında en son yapılan araştırmalara göre özel orman mülkiyetinin öneminin anlaşıldığı görülmekte ve özel ormanların arttığı tespit edilmektedir (Tablo 1).

Tablo1. Orman Mülkiyetleri 2000 (FAO, 2006)

Bölge	Orman Alanı (1000 ha)	Özel (1000 ha)	Kamu (1000 ha)	Diğer (1000 ha)
Afrika	552,326	9951 (2%)	539,248 (98%)	3127 (<1%)
Asya	566,388	28,329 (5%)	534,845 (94%)	3214 (<1%)
Avrupa	998,071	99,631 (10%)	897,059 (90%)	1380 (<1%)
Kuzey ve Orta Amerika	698,285	208,525 (30%)	462,477 (66%)	27,284 (4%)
Okyanusya	204,933	48,575 (24%)	125,527 (61%)	30,831 (15%)
Güney Amerika	136,240	23,528 (17%)	103,379 (76%)	9333 (7%)
Küresel Toplam	3,156,243	418,538 (13 %)	2,662,534 (84.5%)	75,170 (2.5%)

Tablo 1'e göre Afrika ve Asya'da özel orman mülkiyetin yaygın olmadığı görülmektedir. Özel ormanların en çok Amerika 'da geliştiği görülmektedir. Bu ülkelerde, özel ormanların, devlet mülkiyetindeki ormanlara nazaran daha iyi yönetildiği ve ekonomik faydanın daha çok sağlandığı öne sürülerek, bir ormancılık politikası aracı olarak özel orman mülkiyeti ve işletmeciliği daha çok desteklenmiştir. Bu ülkelerin arasında; Almanya, Kanada, Finlandiya gibi ormancılık uygulamaları ve orman endüstrileri gelişmiş ülkeler bulunmakta olup, diğer ülkeler de bu ülkeleri takip etmiş ve hala etmektedirler.

Orta çağda Almanya 'da yerleşim yerlerine uzak olan ormanlardan herkes dilediği gibi yararlanabiliyorlardı. Yerleşim yerlerine yakın yerlerdeki ormanlardan daha çok, o yöredeki halk faydalanırdı. Kişisel arazi ise, sadece evlerin çevresindeki arazilerle sınırlıydı. Daha sonra asiller ve varlıklı kişiler buralarda avlanma, odun üretimi ve tarım arazisi açılmasını çıkarları

için yasaklamışlar ve ormanları kayıt altına almaya başlamışlardır. Bunun sonucunda ormanlar, bu kişilerin kullandıkları mülkiyet haline dönüşmüştür. Aynı zamanda, şehirlerin oluşması ile şehir ormanları ortaya çıkmış ve kilisede gücünü kullanarak orman sahibi olmuştur. Orman mülkiyeti ilk olarak krallar ve asillerde, ikinci olarak da şehir ve kiliselerde toplanmıştır. Ortaçağın sonuna doğru Alman Kraliyet mülkü büyük oranda elden çıkarılmıştır. Bu arada köylünün durumu kötüleşmiş ve toplumun ortak kullandığı otlak ve ormanlar paylaşılmış ve küçük özel orman mülkiyeti görülmeye başlanmıştır (İstanbulu,1978).

Orta çağ sonlarında devletler arası savaşımlardan ötürü birçok köy boşalmış ve bu köylerin etrafındaki ormanlar Derebeylerin eline geçmiştir. Derebeyleri, madenler etrafındaki ormanlara da el koyarak madenlere odun sağlamayı amaçlamıştır. Onsekizinci yüzyılın sonuna kadar derebeylerin elindeki orman mülkiyeti gelişmesine devam etmiş ve artmıştır. Ondukuzuncu yüzyılın başında başlayan devrimler ve yeni devlet anlayışı bu ormanların hukuksal statüsünde değişikliklere sebep olmuştur. Eyalet sistemi ortaya çıkmış ve bazı eyaletlerde özel ormanlar varken bazılarında olmamıştır. Yirminci yüzyılda ortaya çıkan nasyonal sosyalizm hareketleri ormanları Alman Halkı'nın ortak mirası saymış ve ormanlardan faydalanmayı halkın tamamına serbest bırakmıştır. Günümüzde Alman Ormanlığı daha ileri boyutlara taşınmış ve çeşitli yeniliklerle özel orman teşviki arttırılmıştır (İstanbulu,1978). Doğal ormanlar, eskiden yapılan fazla tahrip sonucu yok olma tehlikesi nedeniyle hiçbir şekilde dokunulmamakta ve özel ormanlar sayesinde ülkenin orman ve orman ürünleri ihtiyacı karşılanmakta ve hatta dışarıya ürün satmaktadırlar. Şu anda Alman Ormanlarının %46,4'ü özel ormandır ve buralardan her türlü ihtiyaç karşılanabilmektedir.

Ormanlık Litvanya Ekonomisi'nde önemli bir yerdedir. Ayrıca Litvanya Ormanları'nın rekreasyonel fonksiyon özelliği de hızlı bir şekilde artmaktadır. Litvanya Ormanları'nın %30 kadarı, ekolojik fonksiyon için belirlenmiş ve korunmaya alınmıştır. 1920-1939 yılları arasında başlayan toprak reformundan önce Litvanya'da 25 ha'dan küçük ölçekli özel ormanlar mevcuttu. Ancak, devletçi siyasal politikaların izlenmesinin etkisiyle ormanlar, 1940 yılından 1990 yılına kadar kamulaştırılmaya başlanmış ve 1990 yılında ülke ormanlarının tamamı devlet mülkiyeti altına girmiştir. Devletleştirilen özel ormanların yönetimi, devletin pratik deneyimi olmadığı için iyi bir şekilde yönetilememiştir. Devlet ormanlarının en yaygın olduğu zamanlar 1922'den 1952'ye kadar olan dönemdir. Ancak, devletçi politikaların terk edilmesiyle, devletleştirilen özel ormanlar, sahiplerine geri verilmeye başlanmıştır. Ancak, orman mülkiyetindeki değişimler henüz bitmemiştir. Devletleştirilen 250 000 ha orman sahiplerine iade edilmeyi beklemektedir. 2007 yılında yapılan araştırmalarda ülke ormanlarının %36'sının özel orman olduğu tespit edilmiştir.

Fransa'da orman mülkiyetinin gelişimi, Almanya gibi olmuş ve ormanlar devlete, asillere ve bazı varlıklı ailelere ait olmuştur. Dokuzuncu yüzyılda, tahminen orman arazisinin üçte biri kilisenin elinde idi. Kilise, Fransız İhtilaline kadar orman mülkiyetinin en büyük sahibi olmuştur. Ancak zamanla, bazı ormanlar krallar ve asiller tarafından ihtiyaçlarını karşılamak için köylülere verilmiştir. Bu arazilerin dışında kalan yerler ise, herkesin faydalanmasına açık tutulmuştur. Ancak, bu durum ormanlardan düzensiz şekilde faydalanmalara yol açmıştır. Fransız İhtilalinden sonra bu yerlerdeki bu faydalanma şekli ortadan kaldırılmıştır. Fransa'da orman mülkiyeti, Orta Çağ Avrupa'sından çeşitli şekillerde etkilenecek değişikliklere uğramış, kraliyet ormanları para için satılmıştır. Fransız İhtilali ile eski yapı büyük ölçüde değişerek, kırsal kesim insanları mülkiyet edinme hakkı kazanmıştır. Birçok kraliyet ormanı ve asillere ait ormanlar devletleştirilmiştir. Geri kalanlarda bazı yerel çiftçilerin eline geçmiş ve bunlarda küçük çiftlik ormanlarını oluşturmuşlardır. Yirminci yüzyılda oluşum tamamlanmış ve Fransa'da devlet, belediye ve özel orman adı altında üç adet mülkiyet türü ortaya çıkmıştır (İstanbulu,1978). Özel ormanların önemi ve milli ekonomiye katkısı anlaşılacak devlete ait ormanlar özelleştirilmiştir. Şu anda Fransa ormanlarının % 75,1 özel orman niteliğindedir.

İsviçre’de orman mülkiyetini doğması ve gelişmesi diğer Avrupa ülkelerine benzemektedir. Onüçüncü yüzyıla kadar tarımsal alan gereksinimi nedeniyle ormanlarda açmacılık yapılmıştır. Onbeşinci yüzyılda, ormanlara zarar veren faaliyetlere bir son verilmiştir. Daha sonraları İsviçre’de devlet yönetiminde federasyon sistemi ortaya çıkmış ve federasyonlar ormanların önemli bir kısmının mülkiyetlerini almışlardır. Halen mevcut olan bu durum ülke ekonomisi açısından önemli bir yer tutmaktadır (İstanbulu,1978). Ormanların geri kalan kısmı da özel ve devlet ormanlarında oluşur. Şu anda İsviçre’nin özel orman varlığı %79,7’dir.

İngiltere’de ise orman mülkiyetinin doğuşu ve gelişmesi yerleşim ve nüfus artışı ile ilgilidir. Artan nüfusun tarımsal ürün ihtiyacını karşılamak için açmacılık yapılmıştır. Bu olay onbirinci yüzyıla kadar devam etmiştir. Onbirinci yüzyılda çeşitli yasaklar getirilmiştir. Daha sonra orman içindeki köy halkına mülkiyet hakkı ve ağaç kesip satma hakkı verilmiştir. Zamanla kraliyete ait ormanlar satılmış özel mülkiyet artmıştır. Ondokuzuncu yüzyılın sonuna doğru hemen hemen bütün ormanlar özel orman olmuştur. Fakat, bunlar özel orman sahipleri tarafından iyi idare edilememiş ve orman alanları azalmaya başlamıştır. Bunun üzerine devlet yirminci yüzyılda çeşitli faaliyetler gerçekleştirerek orman alanlarını arttırmaya çalışmış ve bu konuda özel orman sahiplerini teşvik etmiştir (İstanbulu,1978).

Estonya, Sovyetler Birliği’nden ilk ayrılan ülkedir. 20 Ağustos 1991 tarihinde, Sovyetler Birliği’nin dağılması ile birlikte Şarkı Devrimi bağımsızlığını tekrar ilan etmiştir. 20 Ağustos Estonya’nın ulusal bayramı olarak kabul edilmektedir. 31 Ağustos 1994’te Rus askerlerinin ülkeden çekilmesi ile, Estonya Batı Avrupa ve diğer bölgelerdeki ülkelerle ilişkilerini bağımsız olarak yönetme hakkını almıştır. Estonya, 29 Mart 2004 'te NATO 'ya, 1 Mayıs 2004 tarihinde ise Avrupa Birliği ‘ne üye olmuştur.

Estonya’da modern arazi yönetim sistemi gelişim ve tanıtımı için birçok çalışma olmuştur. Bunlar arasında:

- Arazi kadastro,
- Yasal yapının toprak reformu uygulaması ile ve koordinasyonu ile uyumu,
- Devlet arazilerinin kullanım organizasyonu,
- Arazi değerlendirme aktivitelerinin koordinasyonu ve yönetim organizasyonu,
- Jeodezi, fotogrametri ve kartoğrafya çalışmalarının organizasyonu,
- Ulusal arazi bilgi sistemi geliştirilmesi,

önemli olanlardır.

Estonya’da arazi sisteminin avantajları; arazilerin çoğunun verileri internet yoluyla halka açık olması, parsel bilgilerinin farklı kayıtlardan toplanması, mülkiyet haklarının sağlıklı bir şekilde tespit edilmesidir. Dezavantajları ise; politikacıların ve yöneticilerin arazi bilgi sistemi hakkında bilgilerinin zayıf olması, diğer yönetimlerle koordinasyonun yetersiz olması, gereken dikkatin verilmemesinden dolayı planlama çalışmalarının bırakılmasıdır.

Estonya ‘nın orman varlığı 2,27 milyon hektardır. Bu ülke geneli yüz ölçümünün %51,9 unu oluşturmaktadır. Estonya ‘nın orman alanları son 50 yıldır büyük bir artış göstermiştir. Özellikle son 10 yılda yapılan ağaçlandırmalarla bu daha hızlı olmuştur. Bu orman varlığının %37,1’i devlet ormanları niteliğindedir ve bunlar devlet işletmektedir. Bu ormanların % 25,8’inden üretim ormanları olarak faydalanılmaktadır. Bu ormanlardan yılda 451 milyon m³ üretim sağlanmaktadır. Geri kalan ormanlar ise özelleştirilerek özel mülkiyete verilmiştir. Bu özel ormanlardan iyi derecede bir verim alınmış ve ülkenin temel gelir kaynakları arasına ormancılık faaliyetleri girerek bir iş kolunu oluşturmuştur. Böylece hem istihdam sağlanmış hem de ihracat yapılmıştır. Ormancılık sektörü özel mülkiyetle gelişerek modern teknikler ve makineler kullanılmaya başlanmış ve daha çok endüstriyel ormancılık sektörüne hizmet verilmiştir.

Kanada 418 milyon ormanlık alana sahiptir. Dünyada Rusya ve Brezilya’dan sonra üçüncü büyük orman alanları burada vardır. 244 milyon ha’ı kereste üretimine elverişlidir. Bu 244

milyon ha'nın yaklaşık 210 milyon ha'ı kereste üretim alanı olarak çoklu kullanılmaya ayrılmıştır. Bu 210 milyon ha'nın %11'i özel mülkiyete aittir. Bu alandan kabaca 5 milyon ha'ı endüstriyel mülkiyette özel orman alanlarıdır ve 18 milyon ha'da aile-mülkiyet özel baltalıdır. Tüm özel ormanlardan yıllık üretim 36 milyon m³tür.

3. Sonuç

Sonuç olarak özel ormanlar Fransız İhtilali 'nden sonra ülkelerinde bundan etkilenecek toprak reformlarının ortaya çıkmasıyla başlamış ve bazı ülkelerde halen devam etmektedir. Çoğu ülkede özel ormanların ülke ekonomisine katkısı ve istihdam olanakları anlaşılmış ve bir ormancılık politikası aracı olarak özel orman mülkiyeti ve işletmeciliği desteklenmeye başlanmıştır.

Kaynaklar

İstanbulu, T. 1978 "Türkiye'de Devletten Başkasına Ait Ormanların İdare ve İşletilmesi Üzerine Araştırmalar" İ.Ü. Fenbilimleri Enstitüsü Doktora Tezi

URL:"Estonya Ormancılığı" <http://noltfox.metla.fi/nordic.htm> (Ziyaret Tarihi: 14/03/2008)

URL:"The development of forest ownership and users rights in Sweden" <http://www.metla.fi/tapahtumat/2007/ssfe/abstraktit/ingemarson-fredrik-2007-08-14.pdf>(Ziyaret Tarihi:29/11/2008)

URL:"UNECE/FAO Enquiry on private forest ownership in Europe" www.euroforenet.eu/wp-content/uploads/File/EUROFORENET_UNECEFAO_FHirsch_SHetsch.ppt

(Ziyaret Tarihi: 29/11/2008)

URL: "The Lithuanian private forestry development and related forest policy" www.am.lt/VI/en/VI/files/0.467419001196689619.pdf (Ziyaret Tarihi: 29/11/2008)

URL: "Private forest ownership in global perspective"

www.mtk.fi/MTK_briefly/forest_owners_congress/en_GB/congress_programme/_files/.../default/Korbakken%5B1%5D.pdf (Ziyaret Tarihi: 29/11/2008)

URL:"Private Forest Ownership In Europe" [ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/010/a1346e/a1346e06.pdf](http://ftp.fao.org/docrep/fao/010/a1346e/a1346e06.pdf) (Ziyaret Tarihi: 29/11/2008)

URL: "Canada's privately owned forest lands: Their management and economic importance" <http://pubs.nrc-cnrc.gc.ca/journals.old/tfc/tfc79/tfc79106-1.pdf> (Ziyaret Tarihi: 14/12/2008)

AVRUPA BİRLİĞİNE ADAY OLAN ÜLKELERDE ORMANCILIK ALANINDA VERİLEN YARDIM VE DESTEKLER

Serkan AY

Orman Mühendisi, SDU, Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, Özgürlük Mah. 2660 Sok. Çakar Apt. No: 8/2 ANTALYA

Özet

Avrupa Birliği, Avrupa kıtasında bulunan ülkelerin kendi aralarındaki ekonomik ve kültürel bütünleşmeyi amaçlayan bir işbirliği antlaşmasıdır. Bu antlaşma üyelere büyük ayrıcalıklar sunmaktadır. Ülkemizde, bu birliğe katılmak için uzun süredir çalışılmaktadır. Özellikle, ekonomik olarak halkı rahatlatması ve refah seviyesini arttırması ülkemiz açısından çekici gelmektedir. Üye ülkelerin gelişmelerinin teşvik edilmesi, yardımlarda bulunulması göz ardı edilebilecek gibi değildir. Türkiye’de bu avantajları kendisi için olumlu şekilde değerlendirmek istemektedir. Ancak, diğer aday ülkelere, Türkiye’ye nazaran daha geniş ve daha çok destek verilmesi dikkat çekmektedir.

AB, kendi üyelerine ve aday olan ülkelere çeşitli fonlar, programlar ve anlaşmalar aracılığı ile yardım ve destek vermektedir. AB tarafından verilen yardım ve destekler arasında mali destekler ön plana çıkmasına karşılık, eğitim-öğretim konusunda da bu yardım ve destekler önemli yer tutmaktadır. Bunun için deneyimli ve bilgili eğiticiler tarafından eğitim verilmesi ya da bu kişilerin sorunlu ülkelere gönderilmesi şeklinde olmaktadır. Ormanlık alanında, bu desteklerle çevre sorunlarının giderilmesi, orman varlığının artırılması, su kaynaklarının korunması, erozyonun engellenmesi, modern ormancılığa geçilmesi, insan sağlığı, estetik etkisi, iklim değişikliği ve son zamanlarda iyice kendisini ön plana çıkaran küresel ısınmanın önüne geçmek için çalışmalar yapılması ve bu çalışmaların geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca en büyük sorunlardan biri olan kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Son zamanlarda küresel ısınmanın etkilerinin anlaşılması ve gelecekte daha da tehlikeli hale gelmesini engellemek için tedbirler alınmaya başlamıştır. Bu tedbirler içerisinde AB’nin etkinlikleri de önemli yer tutmaktadır. Bu etkinliklerin en önemlisi Kyoto Protokolü’dür. Yapılan bu anlaşma gereğince belli bir dönem içerisinde ülkeler ormancılık adına bazı taahhütlerde bulunmuşlardır.

Bu bildiriye, Avrupa Birliğine aday olan ülkelere verilen yardım ve destekler konusu içerisindeki Ormanlık sektörü incelenmiş, özellikle aday ülkeler arasında bulunan Türkiye’nin durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece bu çalışmanın, konuya yönelik olarak yapılacak araştırmalar için bir yol gösterici ve öncü olması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, ormancılık, yardım ve destekler

Helps and Supports by the European Union to Candidate Countries in terms of Forestry

Abstract

European Union is a cooperation treaty targeting at the integration of the countries in the continent of Europe in terms of economic and cultural bonds. This treaty offers great privileges to its signees. Turkey is also striving for accessing this treaty. It is particularly significant for Turkey to be a member of this union especially on economic grounds. It cannot be ignored that the Union encourages developments of the member countries as well as the fact that it also provide supports for this sake. Turkey would like to evaluate these advantages in a positive course. However, it draws attention that other candidate countries are provided with many more supports in this regard when compared to Turkey.

EU provides funds, programs and agreements to candidate countries. These supports are generally given in financial fields although the Union makes remarkable contributions to the educational system of candidate countries. Experienced and knowledgeable educators and trainers are sent to these countries and students are provided with the facilities to be education in the Union’s schools and universities. The

framework of the supports given in the field of forestry includes the alleviation of forestry-related problems, increasing forest fields, protection of water resources, prevention of erosion, spreading modern forestry as well as human health, esthetical effects, climate changes and prevention of global warming which has recently been one of the main problems of the forestry sector. Furthermore, rural development which is one of most important issues is targeted. New measures are to be taken because of the global warming which has been strengthening its effects recently. The activities of the EU are dominant and effective among these measures. The most significant one is Kyoto Protocol. In accordance with the agreement, signing countries made certain commitments in the field of forestry.

This paper examined the forestry sector within the scope of the helps and supports by the European Union to candidate countries and Turkey's condition with this regard was aimed to be elaborated. Therefore, the purpose of this paper is to be guiding and pioneering for similar studies to be conducted on this issue.

Keywords: Turkey, forestry, helps and supports

1. Giriş

Türkiye için, Avrupa Birliği ile bütünleşme, dünya katma değerinden daha fazla pay alma, ekonomik olarak daha büyük bir güç haline gelme, makro ekonomik istikrarı sağlama, gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşmak gibi tüm hedefler aslında AB tam üyeliği için gereken Kopenhag Kriterleri ile birebir örtüşmektedir. Tam üyeliği hızlandıracak büyük bir şans mevcuttur. Başka bir deyişle, Türkiye'nin AB üyeliği için atacağı her adım, bu hedeflere ulaşılmasına yardımcı olacaktır. Kopenhag zirvesinde öngörülen tüm siyasi, ekonomik ve üyelik için gerekli tüm şartlar; demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi şartların yerine getirilmesine bağlıdır. Türkiye'nin ekonomik kriterleri uygulama konusundaki gelişimi yadsınamaz bir gerçektir. Makroekonomik dengesizlikler sürmesine karşın, düzgün işleyen bir piyasa ekonomisine ulaşma yolunda olumlu gelişmeler rahatça gözlenebilir. Ayrıca, makro ekonomik istikrara ulaşmak için başlatılan sürece ve reformlara net bir şekilde uyulduğu çok açık gözlenmektedir. AB üyeliğinde temel koşulun taraflar arasındaki gümrük birliği olduğunu ve Türkiye'nin bunu hâlihazırda yerine getirdiği düşünüldüğünde, üyeliğin AB-Türkiye arasındaki ticaretin hacmi ve yapısında önemli değişikliklere yol açmayacağı söylenebilir. Türkiye'nin önündeki problemler gümrük birliğinden ziyade, makro ekonomik istikrar, sanayinin yapısı, iç talep ve ihracata dönük üretim potansiyeli konularındır.

2. Materyal ve Yöntem

Günümüzde, özellikle ülkemiz açısından önemli bir konu haline gelen Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinin ormancılık açısından seyri ve bu yönde yapılan yardım ve desteklerin incelenmesi ve araştırılması eksik bir nokta olduğu düşünülerek bu çalışma hazırlanmıştır. Avrupa Birliği üyelerine ve aday olan ülkelere çeşitli şekillerde yardım ve destekler verilmektedir. Tüm bunlar birliğin önde gelen ülkelerinin diğer ülkelerin gelişmişliğini arttırmak için giriştikleri bir eylemdir. Gelişmiş olan üyeler geri kalmış olanları kendi seviyelerine yaklaştırmak, güvenliğini arttırmak ve diğer çıkarlarını korumak için bu türlü yardım ve desteklerde bulunmaktadırlar. Bunlar içerisinde ormancılık ve kırsal kalkınmanın sağlanması açısından Türkiye'nin kat edeceği çok yol vardır. Tüm bu etkinliklerin yerine getirilmesi için ülkemizin daha fazla çalışması gerektiği açıktır. Bu araştırma, konu hakkındaki bilgilerin az, dağınık ve yetersizliğine olmasına rağmen, ülkemizin durumunu ve verilen kaynakları ortaya koyarak diğer araştırmacılara bir yol gösterici olması için çeşitli internet kaynaklarının taranması ve konuyla ilgili materyaller incelenmesi suretiyle elde edilen bilgilerin sunulması şeklinde oluşturulmuştur.

3. Bulgular

AB'nin Aralık 1999'daki Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin öteki aday ülkelerle eşit koşullarda topluluğa aday ülke olarak ilan ve kabul edilmesiyle birlikte, Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir

döneme girilmiştir. Zirve kararlarına göre, Türkiye öteki aday ülkeler gibi “Katılım Öncesi Strateji”den yararlanacaktır. Böylece Türkiye, topluluk programları ve ajansları ile aday ülkeler ve topluluk arasında katılım çerçevesinde yapılacak toplantılara katılma olanağına sahip olacaktır. Zirve Sonuç Bildirisi ’nde, Türkiye için bir “Katılım Ortaklığı Belgesi” hazırlanması ve Türkiye’nin de bu belgeye paralel nitelikte, başta Kopenhag Kriterlerine uyum olmak üzere AB müktesebatının üstlenilmesine ilişkin bir Ulusal Program hazırlanması öngörülmüştür. Ayrıca, Komisyon’dan Türkiye için katılım öncesi mali yardımlara ilişkin tüm AB kaynaklarının eşgüdümüyle ilgili tek bir çerçeve hazırlanması istenmiştir.

Katılım Ortaklığı’nın hukuki temelini oluşturacak ve Türkiye’ye yapılacak hibe yardımlarının kullanımını kolaylaştıracak Çerçeve Yönetmelik 26 Şubat 2001 tarihinde Konsey’de onaylanmıştır. Katılım Öncesi Strateji’nin en önemli aracı olan Katılım Ortaklığı Belgesi ise 8 Mart 2001 tarihinde Konsey’de onaylanmıştır. Belge, kısa ve orta vadeli öncelikleri, ara hedefleri ve siyasi ve ekonomik ölçütler ışığında katılım hazırlıklarının hangi koşullar altında gerçekleşeceğini ve üye devletin topluluk müktesebatını üstlenme, uygulama ve hayata geçirmeye yönelik yükümlülüklerini tanımlamaktadır.

Katılım Ortaklığı Belgesi ve Çerçeve Yönetmeliğin 2001 yılı başlarında onaylanmasının ardından, Türkiye, AB müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Ulusal Programı 26 Mart 2001 tarihinde Komisyon’a iletmıştır. Ulusal Programda, topluluk müktesebatına uyum sağlanması için Türk mevzuatında gereken değişiklikler ve yenilikler; söz konusu uyum için gerekli finansman ve insan kaynakları; gerçekleştirilecek kurumsal ve idari reformlar; Katılım Ortaklığı Belgesi’nde yer alan önceliklerin yanı sıra, Türkiye’nin uyum için gerekli gördüğü kendi öncelikleri ve bu önceliklerin yerine getirilmesi için düzenlenmiş takvimler yer almaktadır.

Türkiye-AB İlişkileri açısından bir dönüm noktası da 12–13 Aralık 2002 günlü Kopenhag zirvesidir. Ülke adına bu olgu iki boyutta irdelenebilir. İlki, katılım müzakerelerinin başlatılması için alınacak kararın 2004 yılı Aralık ayına bırakılmış ve bunun siyasi kriterlere uyumda gösterilecek başarıya bağlanmış olmasıdır. İkincisi ise taraflar arasında anlaşma sağlansın ya da sağlanmasın, Güney Kıbrıs ’ın diğer 9 aday ülke ile birlikte 1 Mayıs 2004 gününde AB üyeliğinin onaylanmasıdır.

AB’ye uyum konusunda her alanda yoğun çalışmaların sürdürülmesi, bu bağlamda, yeni yasaların çıkarılması, bazı yasalarda değişikliğe gidilmesi, çok sayıda idari düzenleme kaçınılmazdır. 2004 yılında düzenlenen ilerleme raporu ve yılsonunda gerçekleştirilecek zirve toplantısı ışığında ülkemiz ile AB arasındaki tam üyelik için karar alınması durumunda ne olursa olsun, 10 aday ülkenin katılım müzakerelerini tamamlama sürecine bakıldığında 2010 yılının en erken tarih olacağı öngörülmektedir. Bu süreçte 10 aday ülkeye göre ülkemizin avantajı uygun yasaların 2007 yılında büyük ölçüde tamamlanması düşünülebilir. Buna karşın dezavantajı ise aday ülkelere yasal çerçevede sağlanan önemli maddi ve teknik yardımların bugüne dek Türkiye’ye benzer ölçüde verilmeyişidir. Gümrük Birliği (GB) sonrasında geçen yıllara bakıldığında ithalatımızın ihracattan hızlı arttığı gözlenmekle birlikte, ithalattaki artışın iç ve dış makro ekonomik gelişmelere bağlı seyir izlediği, özellikle ekonominin daraldığı dönemlerde ithalatta paralel düşüşlerin yaşandığı, ekonomik büyümenin canlandığı dönemlerde ise ithalatta paralel gelişmelerin olduğu görülmektedir. Bu durum esasen Türkiye’nin ithalatının üretim ve ihracata dönük ara ve yatırım mallarından oluşmasının bir sonucudur.

AB üyesi 15 ülke (*Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz, İspanya, İsveç, İngiltere*) 10 adayın (*Çek Cumhuriyeti, Estonya, Kıbrıs Rum Kesimi, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya*) 2004 yılında katılımıyla 25 olmuştur. Romanya ve Bulgaristan’ın 2007 yılında AB’ne dâhil edilmesi kararlaştırılmıştır. Tek Pazarın aday ülkeleri içine alacak şekilde genişlemesi yatırımları ve ekonominin ölçeğini arttıracak olması ve rekabet gücünü de yükselteceğinden yeni üyelerin sanayilerinde yeniden yapılanma ile birlikte yatırımların artması

ve ölçek ekonomisine geçişi beraberinde getirecektir. Bu nedenle ekonomide ciddi bir büyüme ile birlikte artan üretimin ticaret üzerinde de olumlu yansımaları olacaktır.

Tek pazarın serbestleşmesinin tamamlanması, üyelerin ortak hedefler için ekonomik ve sosyal politikalarının eşgüdümünün sağlanması hedefi gerçekleştirmede önemli adımlardır. Rekabet gücü ve yenilik için yapısal reform sürecini hızlandırarak ve iç pazarı bütünleştirerek bilgiye dayalı bir ekonomiye ve topluma geçişi hazırlamak; Avrupa sosyal modelini modernleştirmek, insanlara yatırım ve toplumsal dışlanmaya karşı mücadele etmek; uygun makroekonomik politika bileşimi uygulayarak sağlıklı bir ekonomik görünüm ve olumlu büyüme perspektiflerini sürdürmektir.

Avrupa Birliği'nin daha önceden sunduğu katılım öncesi mali yardımları 5 başlık altında toplanmaktadır;

PHARE - Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies: Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinin ekonomilerini yeniden yapılandırma çabalarını desteklemek amacıyla 1989 yılında oluşturulmuştur. Başlangıçta yalnızca Polonya ve Macaristan'a yönelik olan program, zaman içerisinde 13 ülkeyi (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Makedonya, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya) kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Bu program kapsamında kurumsal kapasite ve ekonomik ve sosyal uyum alanları desteklenmiştir.

ISPA - Instrument for Structural Policies for Pre-Accession: Doğu Avrupa'daki Aday Ülkelerin, Topluluğun özellikle taşımacılık ve çevre alanlarındaki altyapı standartlarına uyumunu sağlamayı amaçlamıştır. Bu çerçevede ISPA, büyük çevre ve taşımacılık alanı altyapı projelerini finanse edilmiştir.

SAPARD - Special Accession Programme for Agriculture & Rural Development: Tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik özel bir katılım programıdır. Doğu Avrupa'da bulunan Aday Ülkelerin, tarım sektörü ile kırsal bölgelerin yapısal uyumunu gerçekleştirirken Ortak Tarım Politikası ile ilgili Topluluk müktesebatını uygularken karşılaştıkları problemleri çözmelerine yardımcı olmayı amaçlamıştır.

CARDS - Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization: Bu program kapsamında Batı Balkan Ülkeleri (Hırvatistan, Bosna Hersek, Arnavutluk, Makedonya, Sırbistan ve Karadağ) finansal olarak desteklenmiştir. CARDS programı söz konusu ülkelerin politik ve ekonomik gelişmelerinin gerçekleştirilmesi ve kurumsal kapasitelerinin artırılmasını amaçlamıştır.

Türkiye İçin Katılım Öncesi Yardım: Türkiye'nin 1999 yılında Avrupa Birliği'ne aday ülke ilan edilmesinden sonra ülkemize çeşitli kaynaklar vasıtasıyla sağlanan yardımlar tek bütçe altında toplanmıştır. 2002 -2006 yılları arasında programlanan bu yardımlardan, sadece AB'ye uyum amacıyla tanımlanan projeler yararlanabilmiştir. Bu dönemde müktesebat uyumu, müktesebat uyumu için gerekli idari kapasite oluşturulması ve bunun için gerekli yatırım ihtiyacı ve ekonomik ve sosyal uyum konularındaki projeler finanse edilmiştir. 2007–2013 döneminde Avrupa Birliği bu beş başlık altında aday ve potansiyel aday ülkelere verdiği bu mali yardımları IPA ile tek bir çerçevede toplamıştır.

Avrupa Birliği, 1992 yılında Brezilya'nın Rio de Janerio kentinde toplanan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda sürdürülebilir kalkınmanın küresel çerçevesini oluşturan Gündem 21'i onaylamıştır. Sürdürülebilir kalkınma, bu tarihten itibaren, Birliğin hem Avrupa'da hem de dünya ölçeğindeki siyasi öncelikleri arasında ön sıralara yerleşmiştir. Birlik bu çerçevede 1992–2000 yıllarını kapsayan 'sürdürülebilirliğe doğru' başlıklı 5. Çevre Eylem Programı'nı Gündem 21'e paralel olarak geliştirmiştir. Avrupa Birliği'nin sürdürülebilir kalkınma eylemlerinin 6 ögesi şunlardır: (1) Çevresel kaygıların diğer politika alanları ile

bütünleştirilmesi, (2) AB, üye ülkeler, iş dünyası ve kamuoyu arasında ortaklık ve sorumluluk paylaşımı, (3) Çevre politikası araçlarının kapsamının vergiler, sübvansiyonlar ve gönüllü anlaşmaları da içerecek şekilde genişletilmesi, (4) Tüketim ve üretim kalıplarının değiştirilmesi, (5) Mevzuatın uygulanması ve yaptırıma sahip olması, (6) Gündem 21 ve 5. Çevre Eylem Programı çerçevesinde uluslararası işbirliği yapılması, şeklindedir. Çevreyi tahrip edebilecek ve doğal kaynakları azaltabilecek beş temel sektör olarak görülen endüstri, enerji, tarım ve ormancılık, ulaşım ve turizm alanlarında AB, bir dizi faaliyet yürütmektedir.

Tarım ve Ormancılık: Daha fazla verim elde edebilmek için kullanılan entansif tarım yöntemleri ve tarımın sanayileşmesi, bir yandan içme suyu kalitesini tehdit ederken diğer yandan da Avrupa kuş ve hayvan nüfusunun, bitkilerin, doğa örtüsünün ve ormanların çeşitliliğini azaltmaktadır. AB Ortak Tarım Politikası'nın uygulamaya koyulduğu ilk yıllara göre son zamanlarda, tarım politikalarının çevrenin gerekleri ile bağdaştırılmasının gerekli olduğu yönünde bir anlayış oluşmuştur. Avrupa'da önemli bir sorun haline gelen çevre tahribatı, çevre dostu tarımsal üretim tekniklerinin özendirilmesi ve orman alanlarının yeniden kazanılmasıyla azaltılmaya çalışılmaktadır. Topluluk, 5. Çevre Eylem Programı ile 1995 yılında yapılan bir düzenlemeyle çevre konularını OTP'nin kapsamına almıştır. Bu program ile kimyasal maddelerin kullanımının sınırlandırılması ve organik tarım faaliyetlerinin desteklenmesi öngörülmüş, entansif tarımdan kaba tarıma geçilmesi hedeflenmiştir.

Mali Yardımlar: Topluluğun çevre politikasının temel unsurlarından biri olan 'kirleten öder ilkesi'ne rağmen, üye ülkelerin tümü kirletenlere çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik uygulamalarda kullanılmak üzere mali yardım sağlamaktadır. En önemli vergi indirimleri, sübvansiyonlar ve düşük faizli krediler olan bu yardımlar, çevreyi kirletenlerin kirliliği engellemeye yönelik yatırımlarının finansmanına katkıda bulunmak amacıyla oluşturulmaktadır. Bu yardımlar; yatırıma yönelik yardımlar, yatay destek mekanizmalarının geliştirilmesine yönelik yardımlar, işletme yardımları ve çevre dostu ürünlerin kullanılmasına yönelik yardımlar şeklinde olabilmektedir.

AB'nin Ortak Çevre Politikası, temelde çevre kirliliğinin bedelinin kirletene ödetilmesi üzerine kurulmuştur. Ancak bölgeler arası farklılıkların yoğun olduğu ve ilgili sektörlerin mali sıkıntı içinde bulunduğu durumlarda, Birliğin çevreye ilişkin hedeflerinin gerçekleştirilmesi için Topluluk fonlarından katkı sağlanmaktadır. Bu çerçevede Birliğin Yapısal Fonları ve Uyum Fonu kapsamında çevre ile ilgili harcamaların karşılanacağı mali fonlar oluşturulmuştur. AB'nin çevreye yönelik mali destek mekanizmalarının en önemlisi, yalnızca çevre politikalarının geliştirilmesi ve uygulanması amacıyla oluşturulmuş bir araç olan LIFE programıdır.

LIFE (Çevre İçin Mali Araç): LIFE, sadece çevreye yönelik projelerin finansmanı amacıyla oluşturulan tek Topluluk mali aracıdır. LIFE programı 1992 yılında, Topluluğun çevre mevzuatı ve çevre politikalarının uygulanmasını desteklemek amacıyla uygulamaya koyulmuştur. LIFE, AB, aday ülkeler ile Akdeniz ve Baltık Denizi'ne kıyısı olan, yeni üye olan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri dışında, bazı ülkelerdeki çevreyle ilgili faaliyetleri finanse etmektedir. LIFE bütçesi, 1992–1995 yıllarını kapsayan LIFE I döneminde 400 milyon Euro, 1996–1999 yıllarını kapsayan LIFE II dönemi için ise 450 milyon Euro olmuştur. İçinde bulunduğumuz 2000–2004 yıllarını kapsayan LIFE III için ise ayrılan miktar 640 milyon Euro düzeyindedir. LIFE III 2005–2006 dönemine uzatılarak 317 milyon Euro bütçe ayrılmıştır. 1992–2002 yıllarını kapsayan dönemde LIFE tarafından finanse edilen proje sayısı 2060 olmuştur. LIFE programı kapsamında Çevre, Doğa ve Üçüncü Ülkeler olmak üzere her birinin farklı öncelikleri olan üç ayrı alanda mali destek sağlanmaktadır. Topluluk dışı ülkelerin LIFE-Çevre ve LIFE-Doğa'ya katılımları mali katkı yapmalarına bağlıdır.

LIFE-Doğa: Bu program altında, AB sınırları içindeki doğal yaşam alanları ile vahşi hayvan ve bitki örtüsünün korunmasına yönelik projeler desteklenmektedir. Projelerde Topluluk katkısı en fazla %50'dir. Projenin, korunması öncelikli doğal yaşam alanları ya da hayvan türlerine

yönelik olması gibi bazı istisnai durumlarda, bu oran %75'e kadar yükseltilebilmektedir. 1992 yılından bu yana 700 projeyi finanse eden LIFE-Doğa için, LIFE III döneminde 300 milyon Euro ayrılmıştır.

LIFE-Üçüncü Ülkeler: AB üyesi olmayan ülkelerde çevre yönetimine ilişkin idari yapıların oluşturulmasını desteklemek amacıyla, LIFE-Üçüncü Ülkeler kapsamında teknik yardım sağlanmaktadır. Ayrıca çevrenin korunmasına yönelik eylemler ve sürdürülebilir kalkınma amaçlı gösteri faaliyetleri de desteklenmektedir. Topluluk desteği teknik yardım içeriyorsa projenin kabul edilir maliyetinin tamamı, içermiyorsa %70'i finanse edilmektedir. Genelde ulusal idareler tarafından geliştirilen projelerin desteklendiği bu programa aralarında Türkiye'nin de bulunduğu toplam 19 MDAÜ, Baltık ve Akdeniz ülkesi katılmaktadır. 1992 yılından bu yana 161 projeyi finanse eden LIFE-Üçüncü Ülkeler için, LIFE III' ten 38 milyon Euro ayrılmıştır.

Avrupa Birliği, 26 Ağustos–4Eylül 2002 tarihlerinde Johannesburg'da yapılan Dünya Kalkınma Zirvesi'nden önce üye devletlerin Kyoto Protokolü'nü onay sürecini tamamlamalarını istenmiştir. Temmuz 2001 tarihli Bonn ve Kasım 2001 tarihli Marakes anlaşmalarıyla özellikle KP uygulama kurallarının belli olması üzerine, üye devletler onay işlemlerine başlamıştır. 31 Mayıs 2002 tarihinde 15 Üye Devletin onay işlemlerini tamamlamasıyla, AB, Protokolü onayladığını açıklamıştır. Tablo 1 'de üye devletlere ait yükümlülük oranları verilmiştir. Küresel sera gazı salımlarında ABD'den sonra ikinci sırada olan Topluluğun bu erken onaylaması ile zirve sırasında Protokolün kısa sürede yürürlüğe girmesi için diğer gelişmiş ülkelerin de harekete geçmesi ve planlandığı gibi 2002 yılında yürürlüğe girmesi hedeflenmiştir. Ancak, Johannesburg Dünya Zirvesi'nde bu hedefin 2003 yılında gerçekleştirilebileceği ortaya çıkmıştır.

Tablo 1. Üye Devletlerin KP Madde 4'e ve "yük paylaşım" anlaşmasına göre belirlenen yükümlülükleri.

Üye Devlet-Yükümlülük	(%)
Avusturya	-13
Belçika	-7,5
Danimarka	-21
Finlandiya	0
Fransa	0
Almanya	-21
Yunanistan	+25
İrlanda	+13
İtalya	-6,5
Lüksemburg	-28
Hollanda	-6
Portekiz	+27
İspanya	+15
İsveç	+4
İngiltere	-12,5
Toplam	-8

Avrupa Çevre Ajansı tarafından Nisan 2002'de hazırlanan Avrupa Topluluğu 1990–2000 Yıllık Sera Gazları Envanteri ve 2002 Envanter Raporu'nda "arazi kullanımı değişikliği ve ormancılık etkinliklerinden" (AKDO) kaynaklanan salınımlar ve salınım uzaklaştırmaları hariç, AB'nin toplam sera gazı salınımlarının 1990–2000 döneminde %3,5 oranında azaldığı belirtilmektedir. Tablo 1 'den de görüleceği üzere, AB, BM/İDÇS yükümlülüğü olan 2000 yılına kadar sera gazı

salınımlarını 1990 yılı düzeylerinde tutma konusunda başarılı olmuştur. KP' deki sera gazı salım hedefleri için ise doğru yolda ilerlediği görülmektedir

39 milyon hektar ile 25 üyeli AB'nin toplam tarım alanının %23'ü oranında tarım alanına sahip, toplam istihdamının %33'ü tarımda çalışan büyük bir ülke olan Türkiye'nin, hem etkili ve doğru politikalar izlemesi hem de tıpkı diğer aday ülkelerde olduğu gibi, sektörel sorunları giderip farklı yapıların uyumlaştırılmasına yönelik irade ortaya koyması, buna yönelik yönetsel ve finansal araçları devreye sokması gerekmektedir.

Oysa görülmektedir ki, AB bu anlamda tam tersi bir tutum izlemektedir. Müzakere Çerçeve Belgesi, tıpkı 17 Aralık 2004 tarihli Konsey Kararı'nda olduğu gibi, tarım sektörü, yapısal politikalar ve kişilerin serbest dolaşımına yönelik "uzun geçiş dönemleri", "derogasyonlar", "özel düzenlemeler" ve "kalıcı koruma hükümleri" getirilebileceğini; serbest dolaşım alanında üye devletlere azami rol verileceğini ifade etmektedir. Buna karşılık Türkiye'nin talep edebileceği geçici tedbirler bağlamında; geçiş dönemleri kısa ve az sayıda olacak, Birliğin kural ya da politikalarına bir değişiklik getirmeyecek, bunların sağlıklı işleyişini bozmayacak ve rekabete büyük ölçüde zarar vermeyecektir.

Nitekim 6 Ekim 2004 tarihli İlerleme Raporu ve Etki Değerlendirme Raporu'nda, halen AB'de uygulanan OTP'nin Türkiye'de uygulanması halinde, Doğrudan Gelir Desteği için 8 milyar Euro, Pazar önlemleri için 1 milyar Euro, Kırsal Kalkınma önlemleri için de 2,3 milyar Euro olmak üzere toplam 11,3 milyar Euro kaynak gerektiği ifade edilmekte, geçiş süresinin 2025'i aşması durumunda, hesabın değişeceği de ayrıca ifade edilmektedir. Buna karşılık Türkiye, ancak 3,3 katrilyon TL düzeyinde bütçesinden tarıma transfer yapabilmekte, başka bir deyişle AB düzeyinin 1/6'sı kadar kaynağı tarımına yönlendirebilmektedir.

Batı kaynaklı hesaplamalar, Türk tarımının AB'ye uyumunun, yılda 20 milyar Euro'nun üzerinde bir kaynağa gereksinim duyduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık, böyle bir kaynağın tarıma ayrılması konusunda ne AB ne de mevcut Hükümet'in bir planının olmadığı açıktır. Ortaya konulan tablo, sürecin Türkiye için vahim sonuçlara gebe olduğunu ortaya koymaktadır. Öyle ki;

Gerekli mali yardım yapılmadan gerçekleştirilebilecek olası bir üyelikte, tarıma yönelik kalıcı derogasyonların kaldırılması halinde; AB Ortak Tarım Politikası'nın üç temel ilkesinden "Mali Dayanışma" dışında kalan diğer ikisi olan "Pazar Birliği" ve "Topluluk Tercih"inin işlemeyle; "Etki Değerlendirme Raporu"nda da belirtildiği gibi, yalnızca yaş meyve ve sebze, fındık, koyun eti ve bakliyat alt sektörlerinin rekabetçi olabileceğini, diğer alanlarda ise AB tarımsal ürünlerinin Türkiye pazarını dolduracağını öngörmek zor değildir. Bunun yanında, DİE rakamları ile ortaya konulan kırsal yoksulluk verileri, mutlak yoksul oranını %9,3, göreceli yoksul oranını %21,8 olarak belirlemektedir. Böyle bir ortamda, iç ticaret hadlerinin sürekli tarım aleyhine gelişimi, kırsal alanda yaşayanların büyük bir kopuşla kentlerin varoşlarına doğru yönelmesi sonucunu doğuracaktır.

Türkiye'de sivil istihdamın %33'ü olan 7,2 milyon işgücünün tarım sektöründe konumlandığı, bunların aileleri ile birlikte 25 milyona yakın nüfusu oluşturdukları, sanayi ve hizmetler sektörünün, sırasıyla 4 ve 11 milyonluk istihdam kapasiteleri ile yeni istihdam çağırmadıkları, Türkiye'deki işsizlik oranının %9 ila %10 arasında değiştiği bilinmektedir.

Ülkenin sosyoekonomik kalkınmasına önemli katkıları olan ve 2000 yılı sonu itibarıyla yüzde 76'sında kadaströ-sınırlandırma işlerinin tamamlanması planlanan ormanlar, tarihi gelişim sürecinde plansız ve aşırı kullanımlar sonucu yapı, servet ve genetik yönlerden tahrip olmuş, erozyona uğramıştır. Yaklaşık yarısı verimli durumda olan 20,7 milyon hektarlık ormanlık alanın yaklaşık yüzde 1,8'i biyolojik çeşitlilik olmak üzere, toplam yüzde 17,5'i "Korunan Alanlar" olarak değerlendirilmektedir.

1999 yılı sonu itibarıyla planlı dönemde, kaynağı geliştirmek ve daha iyi değerlendirmek amacıyla, 120 bin hektarı yeşil kuşak olmak üzere toplam 1.739 bin hektar ağaçlandırma, 388 bin hektar toprak muhafaza, 536 bin hektar enerji ormanı tesisi ve 92 bin hektar mera ıslahı çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu gelişmelere karşın, aynı dönemde toplam 451 bin hektarlık orman alanı yangınlarla tahrip olmuş, 450 bin hektarlık alan da çeşitli yasa uygulamalarıyla orman rejimi dışına çıkarılmıştır.

AB mevzuatına uyum çalışmaları paralelinde, mevzuat, strateji, organizasyon, faaliyet programları ve ürün standartlarının gözden geçirilmesi, iç tüketim ile dış ticarete konu olan bitkisel kaynaklar, tıbbi bitkiler ve doğal mantarların yok olmasını önleyecek önlemlerin alınması, orman ürünlerinin çevresel ve sosyal sorumluluk anlayışı ile üretimini ifade eden *Yeşil Sertifika* veya *Yeşil Etiket* olarak nitelendirilen yöntemin Türkiye’de de prensip ve kriterlerinin oluşturularak, uygulamaya konulması gerekli görülmektedir.

Türkiye’nin de gelişen dünyadaki yerini alması, “*Avrupa Birliği’ne tam üyelik perspektifinde, ülkemizin ekonomik ve sosyal gelişmesinin daha ileri aşamalara ulaştırılması ve toplumumuzun hızla bilgi toplumuna dönüştürülmesi*” için bilim ve teknoloji stratejik birer araç olarak yararlanılması gerektiği açıktır.

Bu nedenle, ulusal bilim ve teknoloji politikaları çerçevesinde hazırlanan “2003–2023 Strateji Belgesi”, uygulamaya yönelik bir atılım modelini, eylem planını ve somut amaç ve hedefleri içermektedir. Bu belge ile ortaya konan amaç ve hedefler iddialı fakat gerçekleştirilebilir hedeflerdir. 1982–2002 yılları arasında ulusal gelirini yaklaşık 4 kat artırmış, dünya rekabet edebilirlik sıralamasında 1999–2003 yılları arasında 9. sıradan 4. sıraya yükselmiş olan Malezya bu konudaki en iyi örneklerden biridir. Güney Kore 1990–1996 yılları arasında ulusal gelirini 2 kat artırmış, 1998 yılında döviz kurlarında yaşanan kriz nedeniyle %40 dolayında azalan ulusal gelirini iki yıl içinde tekrar kriz öncesi duruma döndürebilmiştir. Türkiye de benzer bir atılımı gerçekleştirecek potansiyele sahiptir.

Kırsal Kalkınma İçin Avrupa Tarım Fonu, 2007–2013 program dönemi boyunca kırsal kalkınma ile ilgili bütün tedbirleri finanse etmektedir. 1968/2005 no’lu Konsey tüzüğü topluluk kırsal kalkınma destek sistemini kolaylaştırdı ve sadeleştirdi. Tüzük, var olan beş programlama çeşidi ile üç farklı mali yönetim ve kontrol sistemi şekli yerine tek bir fon, programlama, mali yönetim ve kontrol çerçevesi oluşturmuştur.

Diğer taraftan, AB Komisyonu birimleri tarafından hazırlanan “Türkiye’nin Üyeliği Perspektifinden Kaynaklanan Hususlar” konulu raporda, Türkiye’de uygulanacak olan kırsal kalkınma tedbirlerinin tüm SAPARD tedbirlerini içermeyebileceği, ancak Türkiye’nin özgün koşulları ve ihtiyaç duyulan değişikliklerin boyutu dikkate alındığında, MDAÜ için SAPARD kapsamında öngörülen mevcut kırsal kalkınma tedbirlerine ilaveler yapılması ya da bunların yenileriyle değiştirilmesi gerekebileceği belirtilmiştir. Fakat taslak tedbirlerde ülkemize özgü yeni tedbirler söz konusu olmadığı gibi tedbirlerin kapsamı da daraltılmıştır. Raporda, AB’nin mevcut OTP sisteminin Türkiye’nin katılımı ile nasıl başa çıkacağı ve bunun mali kaynaklar üzerindeki etkilerinin doğru biçimde değerlendirilmesi için, en azından yeni üye olan MDAÜ için yapılan analiz kadar derin bir analizin yapılması gereğinden söz edilmiştir (Tablo 2).

4. Tartışma ve Sonuç

Yardım ve destekleri Türkiye açısından değerlendirecek olursak, yetersiz kalmaktadır. Araştırma ve geliştirme çalışmalarına daha fazla destek verilmesi, üniversitelerdeki araştırma görevlisi sayısı hızla artırılması, orman alanlarının çok geniş olması buna karşın ormanların vasıflarının yetersiz olması ve verilen mali desteklerin amacı dışında kullanılması en büyük sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de nüfusun önemli bir bölümünün orman köylüsü olması, bu kişilerin geçimlerini ormandan sağlaması orman ve arazisindeki eğimin yüksek olması ile teknoloji yoğun bir ormancılık imkânsız gibidir. Bu da ormanlarımızın

geliştirilmesi için emek yoğun teknikler kullanmaya mecbur bırakılmaktadır. Ülke çapında çeşitli çalışmalar yapılmasına karşın istenilen verim alınmamaktadır. Alınan kaynakların nasıl ve nereye aktarılması gerektiği tam olarak bilinmemekle birlikte bu kaynaklar doğru olarak kullanılmamaktadır.

Tablo2. 1268/1999 sayılı Konsey tüzüğüne göre MDAÜ için katılım öncesi dönemde tarım ve kırsal kalkınma için öngörülen destek tedbirleri ve kaynak dağılımı.

Tedbirler	Tahsis Edilmesi Öngörülen Toplam Kaynak (Euro) (€)	Yüzde (%)
1-Tarımsal İşletmelere Yönelik Yatırımlar	797.071.705	22
2-Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlamasının Geliştirilmesi	954.065.711	26
3-Gıda Kalitesinin Artırılması ve Tüketicinin Korunmasına Yönelik Olarak Veterinerlik, Bitki Sağlığı ve Kalite Kontrol Yapılarının Geliştirilmesi	28.049.000	1
4-Çevreyi Korumaya ve Kırsal Alanda Üretimi Sürdürmeye Yönelik Tarımsal Üretim Metotlarının Geliştirilmesi	83.039.134	2
5-Alternatif Gelir Kaynakları Yaratma ve Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi	416.361.150	11
6-Çiftliklere Yardım ve Çiftlik Yönetim Hizmetlerinin Geliştirilmesi	0	0
7-Üretici Örgütlerinin Oluşturulması	46.592.000	1
8-Köylerin Geliştirilmesi ve Kırsal Mirasın Korunması	72.005.294	2
9-Arazi Islahı ve Yeniden Parselleme	46.456.199	1
10-Arazi Kaydının Yapılması ve Güncellenmesi	0	0
11-Mesleki Eğitimin Geliştirilmesi	117.312.724	3
12-Kırsal Altyapının Geliştirilmesi	785.507.978	21
13-Tarımsal Su kaynakları Yönetimi	49.525.000	1
14-Ormanlık Tedbiri	167.532.691	5
15-Teknik Yardım Faaliyetleri	93.101.399	3
Tedbirler Toplamı	3.629.619.985	99
Komisyon İnişiyatifi ile Yürütülecek Teknik Yardım Faaliyetleri	73.380.000	1
Genel Toplam	3.702.999.985	100

AB tarafından verilen yardım ve destekler arasında mali destekler ön plana çıkmasına karşılık, eğitim-öğretim konusunda da bu yardım ve destekler önemli yer tutmaktadır. Bunun için deneyimli ve bilgili eğiticiler tarafından eğitim verilmesi ya da bu eğiticilerin sorunlu ülkelere gönderilmesi şeklinde olmaktadır. Fakat açıkça görüldüğü üzere, Türkiye'ye tüm bu yardım ve desteklerden yeterince sunulmamaktadır. Gerek ülkemizin üzerinde oynana politik oyunlar gerekse diğer ülkelerin ülkemize yönelik tavırları bu durumu ortaya çıkarmaktadır. Her ülke kendi çıkarını düşündüğünden ülkemizin birliğe girmesi ile çıkarları zedelenecek olanlar yüzünden yardım ve destekler benzer koşullardaki ülkelere nazaran daha az kalmaktadır.

Sonuçta Türkiye'nin AB serüveni zor şartlar altında devam etmesine rağmen ormancılık adına atılacak adımlar belli ve yerine getirilmesi oldukça mümkündür. Özellikle ülkemizin bulunduğu coğrafi konum ve barındırdığı zenginlikler göz önüne alındığında yapılması gerekenler gayet açıktır. Atılacak doğru adımlar hem ülkemizin kendi geleceği hem de dünya'nın geleceği açısından önemlidir. İnsanların gözündeki ormancılık imajını değiştirmek ve hak ettiği yere getirmek gereklidir. Bunu sağlamakta bu bilince ulaşmış kişilerin çabalarını gerektirmektedir.

Kaynaklar

URL1-<http://www.yesiller.org/Doc's/gundondu14.pdf>

URL2-www.abmankara.gov.tr/ab/RRTurkey2001-TR.pdf

URL3-www.sgb.cevreorman.gov.tr/depo/kararlar.aspx

URL4-http://www.undp.org.tr/undp/_Bulletin_Archive/2006/07/tr/cevre.htm

URL5-www.sgb.cevreorman.gov.tr/depo/sura_kitap.doc

URL6-plan9.dpt.gov.tr/oik16_2_kirsalpolitika/kirsalka.pdf

URL7-digm.meb.gov.tr/uaorgutler/AB/IR2006_tr.pdf

URL8-www.tobb.org.tr/abm/haberler/epb/IlerlemeRaporu_8Kasim2006_TamamininCevirisiMFA.pdf

URL9-[vwww.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/ham/b07401h.htm](http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/ham/b07401h.htm)

URL10-www.khgm.gov.tr/AB/Ulusal_Program-2003%20tümü.pdf

URL11-vizyon2023.tubitak.gov.tr/Strateji_Belgesi-V211.pdf

URL12-www.sp.gov.tr/documents/TUIK_SP2007-2011.pdf

URL13-<http://www.sgb.cevreorman.gov.tr/depo/kararlar.aspx>

URL14-dergi.ormuh.org.tr/dergi2007/dergi2007_1.pdf

URL15-www.ikv.org.tr/pdfs/4f3a608d.pdf

URL16-www.agm.gov.tr/disiliskiler6.asp

URL17-www.agm.gov.tr/aindir/abuyumcalismalari/Ulusal_Program_ve_AGM.doc

URL18-www.deltur.cec.eu.int/kitap/cevre.html

URL19-<http://eu.toroslar-bld.gov.tr/fonlar.php>

URL20-www.forest-law.com/sempozyum_detay.htm

URL21-meteor.gov.tr/2006/arastirma/files/ABiklim.pdf

URL22-www.rec.org.tr/files/iklim/iklim-belgeler/19-AB%20iklim.pdf

URL23-<http://ipa.stb.gov.tr>

URL24-[www.abgs.gov.tr/files/Muktesebat_Uyum_Programi/22_BolgeselPolitika veYapisalAraclarinKoordinasyonu.pdf](http://www.abgs.gov.tr/files/Muktesebat_Uyum_Programi/22_BolgeselPolitika_veYapisalAraclarinKoordinasyonu.pdf)

URL25- www.ormanci.net/forum/arsiv-baslik161.0.html

URL26- www.tarimorkamsen.org/modules.php?name=News&file=article&sid=77

URL27- www.iso.org.tr/tr/Web/StatikSayfalar/Cevre_toplantisi_sunumlari2.aspx

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013), Taslak Rapor 16.2 Nolu Kırsal Kalkınma Politikaları Alt Komisyonu Aralık 2005, Ankara